الجامع الصحيح

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

13

Ötüken

الجامع الصحيح

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ONÜÇÜNCÜ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav

İstanbul-1989

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٧ ــ كتابُ اللِّباسِ

77- KİTÂBU'L-LİBÂS

(Giyilen Şeyler - ve Hükümleri- Kitâbı)

١ ــ (بابٌ) قول اللّهِ تعالى قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتى أَخْرَجَ لِعبادِهِ : وقال النبىُّ ﷺ كُلُوا وَاشْرَبُوا والْبَسُوا وتَصَدَّقُوا فى غَيْرِ إسْرَافٍ ولا مَخِيلَةٍ : وقال ابنُ عبَّاسٍ كُلْ ماشِئْتَ والْبَسْ ماشِئْتَ ما أَخْطأَتْكَ اثْنتانِ سَرَفٌ أَوْ مَخِيلَةٌ *

1- (BÂB:) VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ [1]:

"De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı zîneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş. De ki: Onlar dünyâ hayâtında îmân edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûstur. İşte biz âyetleri, bilirler için böyle tafsîl ederiz"

(el-A'râf: 32) [2].

---

1 Bâzı nushalarda burada "bâb" sözü vardır.

2 Çoklarının rivâyetinde âyetin yalnız baş tarafı zikredilmiştir. Ebû Nuaym ise biraz daha ziyâde etmiştir. (Biz âyetin tamâmını verdik.) Âyet, mubâh ve halâl olan herşeyi âmm ve şâmildir. Yânî işte biz, medenî hayâtı öğrenmeyi bilen bir kavme medeniyet âdâbını bildiren âyetlerimizi böyle tafsîl ederiz. Bundan ön-

Peygamber (S) de:

"(Ey mü'minler) *isrâf etmeksizin ve kibirlenmeksizin yiyiniz, içiniz, giyiniz, sadaka veriniz!*" **buyurmuştur** [3].

İbn Abbâs da: İki şey; isrâf ve kibir günâhları sana tecâvüz etmediği müddetçe, halâldan her istediğini ye, her istediğini giy, demiştir [4].

١ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عَنْ نافِعٍ وعبْدِ اللّهِ بنِ دِينارٍ وزَيْدِ بنِ أسْلَمَ يُخْبِرُونَهُ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لاَيَنْظُرُ اللّهُ إلى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاءَ *

1-....... Bana Mâlik, Nâfi'den, Abdullah ibn Dînâr'dan ve Zeyd ibn Eslem'den tahdîs etti ki, bunların üçü de Mâlik'e İbn Umer(R)'den şöyle haber veriyorlardı: Rasûlullah (S): "*Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye Allah* (merhamet bakışı ile) *bakmaz*" buyurmuştur [5].

٢ــ باب مَنْ جَرَّ إزارَهُ مِنْ غَيْرِ خُيَلاءَ

ceki âyet de bu husûsla ilgili olup şöyledir: "***Ey Âdem oğulları, her mescid huzûrunda zînetinizi alın*** (giyinin). ***Yiyin, için, isrâf etmeyin. Çünkü O*** (Allah) ***isrâf edenleri sevmez***".

3 Bunu Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî ile Hâris ibn Ebî Usâme kendi *Müsned*'lerinde, Hemmâm ibn Yahyâ tarîkiyle Katâde'den; o da Amr ibn Şuayb'dan... senediyle rivâyet etmiştir. Bu, Buhârî'de ancak muallak olarak bulunan hadîsler cümlesindendir.

4 İbn Abbâs'ın bu sözünü de İbn Ebî Şeybe *Musannaf*'ında İbn Uyeyne'den; o da İbrâhîm ibn Meysere'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan senediyle rivâyet etmiştir... (Aynî).

Giyinmek hakkında şu âyetler de zikre değer: "***Ey Âdem oğulları, size çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyip süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takvâ libâsı ise, o daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Tâ ki iyice düşünsünler*** (ni'metlerin kadrini bilsinler). ***Ey Âdem oğulları, şeytân ana ve babanızı, fenâ yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardıysa, sakın size de bir fitne yapmasın. Çünkü o da, kabîlesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytânları îmân etmeyeceklerin velîleri yaptık***" (el-A'râf: 26-27).

5 Elbisenin topuktan aşağı lüzûmsuz uzatılması, kibirlenmek alâmeti idi. Kibirlilik ifâde eden bu türlü uzun ve lüks giyinişler nehyedilmiştir.

2- İZÂRINI KİBİRLENMEKSİZİN YERDE SÜRÜYEN KİMSE BÂBI

٢ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عنْ أَبِيهِ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم قال مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاَءَ لَمْ يَنْظُرِ اللّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ القِيامَةِ قال أَبو بَكْرٍ يارسولَ اللّهِ إنَّ أَحَدَشِقَّيْ إِزارِي يَسْتَرْخِي إلاَّ أَنْ أَتعاهَدَ ذٰلِكَ مِنْهُ فقال النبيُّ ﷺ لَسْتَ مِمَّنْ يَصْنَعُهُ خُيَلاَءَ *

2-....... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Büyüklenerek izârını* (uzatıp yerde) *sürükleyen kimseye Allah kıyâmet günü* (merhamet bakışıyle) *bakmaz"* buyurmuştur.

Ebû Bekr es-Sıddîk:

— Yâ Rasûlallah! Benim izârımın yanlarından birisi -ben onu sürünmekten koruyup dikkat etmezsem- muhakak sarkar (yerde sürünür), dedi.

Peygamber de ona:

— *"Sen bu sarkıtmayı büyüklenmek için yapanlardan değilsin"* buyurdu [6].

٣ــ حدّثني مُحَمَّدٌ أخبرَنا عبْدُ الأَعْلَى عنْ يُونُسَ عنِ الحَسَنِ عنْ أَبى بَكْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال خَسَفَتِ الشَّمْسُ ونَحْنُ عِنْدَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقامَ يَجُرُّ ثَوْبَهُ مُسْتَعْجِلاً حتَّى أَتَى المَسْجِدَوثابَ النَّاسُ فصَلَّى ركْعَتَيْنِ فَجُلِّيَ عنْها ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنا وقال إن الشَّمْسَ والقَمَرَ آيَتانِ مِنْ آياتِ اللّهِ فاذا رأَيْتُمْ مِنْها شَيْئًا فَصَلُّوا وادْعُوا اللّهَ حتَّى يَكْشِفَها *

3-....... Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in yanında bulunurken güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber (S) kalkıp acele ile elbisesini ardından sürükleye sürükleye yürüdü, nihâyet mescide geldi. İnsanlar (mescidden çıkmalarının ardından) hemen mes-

6 Bu hadîs kasıtsız olarak elbisesini sarkıtıp sürüyen kimseye günâh olmadığını ifâde etmektedir. Demek ki, günâh,kibirlenme kasdındadır. Bunun bir rivâyeti Ebû Bekr'in fazîleti bâbı'nda geçmişti.

cide döndüler. Peygamber insanlara iki rek'at namâz kıldırdı. Güneş de açıldı. Sonra Peygamber bize yöneldi ve:

— *"Şübhesiz Güneş ve Ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Siz bu âyetlerden böyle birşey gördüğünüz zamân, hemen namâz kılın ve açılıncaya kadar Allah'a duâ ediniz!"* buyurdu [7].

٣ــ بابُ التَّشْمِيرِ فى الثِّيابِ

3- ELBİSELERDE ALT TARAFI YUKARI KALDIRIP ÇEMREME YAPMAK BÂBI

٤ــ حدّثنى إسْحاقُ أخبرنا ابنُ شُمَيْلٍ أخبرنا عُمَرُ بنُ أبى زَائِدَةَ أخبرنا عَوْنُ بنُ أبي جُحَيْفَةَ عنْ أبيهِ أبى جُحَيْفَةَ قال فَرَأَيْتُ بِلالاً جاءَ بِعَنَزَةٍ فَرَكَزَها ثُمَّ أقامَ الصَّلاةَ فَرَأَيْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم خَرَجَ فى حُلَّةٍ مُشَمِّرًا فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ الى العَنَزَةِ ورأيْتُ النَّاسَ والدَّوابَّ يَمُرُّونَ بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ وراءِ العَنَزَةِ *

4-....... Ebû Cuhayfe (Vehb ibn Abdillah es-Suvâî -R) şöyle demiştir: Ben Bilâl'i gördüm ki, o bir harbe getirdi de, onu dikti. Sonra da namâza ikaamet etti. Bunun üzerine Rasûlullah'ı gördüm ki, O (kırmızı) bir takım elbise giyinmiş ve çemrenmiş olarak çadırından çıktı da, o dikilen harbeye doğru oradaki insanlara iki rek'at namâz kıldırdı. Bu sırada gördüm ki, Rasûlullah(S)'ın önünden, dikili harbenin arkasından insanlar, hayvanlar geçip gidiyorlardı [8].

---

7 Başlığa uygunluğu "Kalkıp acele ile elbisesini arkasından sürüyerek yürüdü" sözündedir. Peygamber'in bu fiili de kibirlenme kasdı olmaksızın elbisesini sarkıtıp yerde sürükleyen kimseye bir günâh olmadığına açıkça delâlet etmektedir. Bunun birkaç rivâyeti Kusûf'ta geçmişti.

8 Başlığa uygunluğu "Bir takım elbise giyinmiş ve çemrenmiş olarak çıktı" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Namâz'da, "İmâmın sütresi, arkasındakilerin de sütresidir bâbı"nda daha uzunca bir metinle geçmişti. Buhârî burada hadîsi kısaltarak getirdi.

Müslim'in rivâyetinde bu çemrenmenin zikri sırasında: "Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir" ta'rîfi vardır.

et-Teşmîr, bir nesneyi çekip büzmek..., baldırdan ve bacaktan esvâbı yukarı sığayıp çemremek ma'nâsınadır ki, bacakları sığamak ta'bîr olunur...

el-Hullê, hâ'nın ötresi ile kumaştan ve başka bezden ridâ ve izârın mecmû-

٤ــ باب ما أسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ فَهُوَ فى النَّارِ

4- BÂB:
"Elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir"

٥ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِي سَعِيدٍ المَقْبُرِيُّ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال ما أَسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ مِنَ الإِزارِ فَفِى النَّارِ *

5-....... Bize Saîd ibnu Ebî Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"İzâr denilen elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir"* buyurmuştur [9].

٥ــ باب مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الخُيَلاَءِ

5- ELBİSESİNİ KİBİRLENMEKTEN DOLAYI UZATIP YERDE SÜRÜKLEYEN KİMSE BÂBI

٦ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أَبى الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لاَيَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ إِلى مَنْ جَرَّ إِزارَهُ بَطَرًا *

6-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Allah azgınlık ve kibirden dolayı izârını uzatıp yerde sürükleyen kimseye kıyâmet gününde* (merhamet bakışıyle) *bakmaz"* buyurmuştur.

ûna denir, elbette "Hulle" iki parçadan olur, bir parçaya "Hulle" denilmez... *(Kaamûs Ter.).*

9 *İzâr,* Arablar'ın giydikleri boy elbisesidir ki, bunun topuktan aşağı lüzûmsuz uzatılması, kibirlenmek alâmeti idi. Onun için hadîste buna ağır cezâ ta'yîn edilerek bundan nehyedilmiştir. Şübhesiz ateşte yanacak olan topuktan aşağı lüzûmsuz, yerde çekilip sürüklenen elbise parçası değil, bunun içinde o hizâda bulunan ayaklardır. Burada kinâye olarak elbise zikredilip ayaklar ve beden kasdedilmiştir.

٧ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ زِيادٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قال النبيُّ أوْ قال أبو القاسِمِ ﷺ بَيْنَما رجُلٌ يَمْشِي في حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مُرَجِّلٌ جُمَّتَهُ إذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ فَهْوَ يَتَجَلَّلُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ *

7-....... Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) -yâhud: Ebû'l-Kaasım (S)- şöyle buyurdu: *"Bir adam takım elbisesi içinde, kendini beğenmiş ve başının saçlarını omuzlarına kadar sarkıtmış hâlde çalımlı çalımlı yolda yürüdüğü sırada, Allah onu birden yere geçiriverdi de, artık o kimse kıyâmet gününe kadar kalmak üzere yerin içine doğru gömülüp gidiyordu".*

٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثني اللَّيْثُ قال حدّثني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شَهابٍ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ أباهُ حدّثَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال بَيْنَما رجُلٌ يَجُرُّ إزارَهُ خُسِفَ بِهِ فَهْوَ يَتَجَلَّلُ في الأرْضِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ * تابَعَهُ يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ ولَمْ يَرْفَعْهُ شُعَيْبٌ عنْ أبي هُرَيْرَةَ *

8-....... Bana el-Leys tahdîs edip dedi ki: Bana Abdurrahmân ibn Hâlid, İbn Şihâb'dan; o da Sâlim'den tahdîs etti. Ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Eski ümmetlerden) *bir kimse izârını yerde kibirle sürüdüğü sırada birden yere batırıldı da, artık o kimse kıyâmete kadar kalmak üzere yerin içine gömülüp gidiyordu".*

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Yûnus ibn Yezîd, Abdurrahmân ibn Hâlid'e mutâbaat etti. Bu hadîsi Şuayb ibn Ebî Hamza, Zuhrî'den; o da Ebû Hureyre'den senediyle rivâyet etti de, Peygamber'e yükseltmedi.

٩ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا وهْبُ بنُ جَرِيرٍ أخبرنا أبي عنْ عَمِّهِ جَرِيرِ بنِ زَيْدٍ قال كُنْتُ مَعَ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ عَلى باب دارِهِ فقال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ سَمِعَ النبيَّ ﷺ نَحْوَهُ *

9-....... Bize babam Cerîr ibn Hâzım haber verdi ki, amcası Cerîr ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben Sâlim ibn Abdillah ibn Umer'le berâber, onun kapısının önünde bulundum. Bu hâlde İbn Umer'in oğlu Sâlim: Ben Ebû Hureyre'den işittim; o da Peygamber(S)'den işitti diyerek, yukarıki hadîs tarzında söyledi [10].

١٠ــ **حدّثنا** مَطَرُ بنُ الفَضْلِ **حدّثنا** شَبابَةُ **حدّثنا** شُعْبَةُ قال لَقِيتُ مُحارِبَ بنِ دِثارٍ عَلى فَرسٍ وهْوَ يأتِى مَكانَهُ الَّذى يَقْضى فِيهِ فسألْتُهُ عنْ هٰذَا الحَدِيثِ فَحَدَّثَنى فقال سَمِعْتُ عبْدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مَخِيلَةً لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إلَيْهِ يَوْم القِيامَةِ فَقُلْتُ لِمُحارِبٍ أذَكَرَ إزَارَهُ قال ماخَصَّ إزَارًا ولا قَميصًا * تابَعَهُ جَبَلَة بنُ سُحَيْمٍ وزَيْدُ بنُ أسْلَمَ وزَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبىِّ ﷺ * وقال اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ مِثْلَهُ * وتابَعَهُ مُوسٰي بنُ عُقْبَةَ وعُمَرُ بنُ مُحَمَّدٍ وقُدَامَةُ بنُ مُوسَى عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبىِّ ﷺ مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاَءَ *

10-....... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Muhârib ibn Disâr'a bir at üzerinde kavuştum. Kendisi Kûfe'de mahkeme hâkimliği yapmakta olduğu yere gitmekte idi. İşte orada kendisine bu hadîsi sordum. Bunun üzerine bana tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):

— *"Kibirden dolayı elbisesini yerde sürükleyen kimseye Allah kıyâmet gününde* (merhamet bakışıyle) *bakmaz"* buyurdu.

Şu'be dedi ki: Ben Muhârib'e:

— Abdullah ibn Umer bu hadîsinde izârını zikretti mi? diye sordum.

Muhârib:

— Abdullah izâr ve gömlek diye tahsîs yapmadı (izâr, gömlek ve diğerlerini şâmil olarak "Elbise" ta'birini kullandı), dedi.

Bu hadîsi İbn Umer'den; o da Peygamber'den "Elbise" lafzıyle

---

10 Hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır. Böyle kendini beğenmiş olarak, büyüklene büyüklene, çalımlı ve şımarık bir yürüşle yürümek, Kur'ân dilî ile de men' edilmiştir: ***"Yeryüzünde şımarık yürüme. Zîrâ Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip övüneni sevmez"*** (Lukmân: 18).

rivâyet etmesinde Muhârib ibn Disâr'a Cebele ibnu Suhaym, Zeyd ibn Eslem, Zeyd ibn Abdillah mutâbaat etmişlerdir.

el-Leys de Nâfi'den; o da İbn Umer'den bunun benzerini söylemiştir.

Mûsâ ibn Ukbe, Umer ibnu Muhammed, Kudâme ibnu Mûsâ üçlüsü de *"Elbisesini büyüklenerek yerde sürükleyen kimse..."* hadîsini İbn Umer'den; o da Peygamber'den rivâyet etmekte, Nâfi'e mutâbaat etmişlerdir [11].

٦ـ بابُ الإزارِ المُهَدَّبِ : ويُذْكَرُ عنِ الزُّهْرِيِّ وأبي بَكْرِ بنِ مُحَمَّدٍ وحَمْزَةَ بنِ أبى اسَيْدٍ ومُعاوِيَةَ بنِ عبْدِ اللّهِ بنِ جَعْفَرٍ أنَّهُمْ لَبِسُوا ثيابًا مُهَدَّبَةً

6- SAÇAKLI ELBİSE GİYME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

ez-Zuhrî'nin, Ebû Bekr ibn Muhammed'in, Hamza ibn Useyd'in, Muâviye ibn Abdillah ibn Ca'fer'in (yânî bu dördünün de) saçaklı elbiseler giymiş oldukları zikrolunuyor [12].

١١ـ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها زَوْجَ النبيِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قالَتْ جاءَتْ امْرَأةُ رِفاعَةَ القُرَظِيِّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم وأنا جالِسَةٌ وعِنْدَهُ أبو بَكْرٍ فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنِّى كُنْتُ تَحْتَ رِفاعَةَ فطَلَّقَنى فَبتَّ طَلاقِى فَتَزَوَّجْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ الزَّبِيرِ وإنَّهُ واللّهِ مامَعَهُ يارسولَ اللّهِ إلاَّ مِثْلُ هٰذِهِ الهُدْبَةِ وأخَذَتْ هُدْبَةً مِنْ جِلْبابِها فَسَمِعَ خالِدُ بنُ سَعِيدٍ قَوْلَها وهْوَ بالْبابِ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ قالَتْ فقال خالِدٌ ياأبا بَكْرٍ ألاَ تَنْهى هٰذِهِ عَمَّا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فَلا واللّهِ مايَزِيدُ رسُولُ اللّهِ ﷺ عَلى التَّبَسُّمِ فقال لَها

---

11 Bütün bu hadîsler ve mutâbaatlar hangi nevi'den olursa olsun, kibirden dolayı uzatılıp yerde sürüklenen elbiselerin nehyini ifâde etmektedirler.

12 Bunların saçaklı elbiseler giydiklerini başka hadîsçiler nakletmişlerdir.

رسُولَ اللّهِ ﷺ لَعَلَّكِ تُرِيدِينَ أنْ تَرْجِعِي إلى رِفاعَةَ لا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ وتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ فصارَ سُنَّةً بَعْدُ *

11-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rifâa el-Kurazî'nin karısı Rasûlullah'a geldi. Ben oturmakta idim. Rasûlullah'ın yanında Ebû Bekr de vardı. Kadın:

— Yâ Rasûlallah! Ben Rifâa'nın nikâhı altında idim. Rifâa beni boşamış ve boşanmamı kesinleştirmişti. Ondan sonra ben Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr ile evlenmiştim. Fakat hakîkat şu ki, vallâhi yâ Rasûlallah, Abdurrahmân'daki erkeklik âleti şu elbise saçağı gibi gevşektir, dedi.

Kadın bunu söylerken kendi üst örtüsünden bir saçak tuttu (da gevşekliği onunla ta'rîf etti).

Âişe dedi ki: Bu sırada kapının önünde duran ve kendisine henüz içeriye girme izni verilmemiş olan Hâlid ibn Sa'd da kadının bu sözünü işitti.

Âişe dedi ki: İşte bu Hâlid:

— Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah'ın huzûrunda açık saçık söylemekte olan bu kadını böyle söylemekten nehyetmelisin! dedi.

Vallâhi Rasûlullah, gülümseme üzerine birşey artırmadı ve kadına:

— *"Sanırım ki, sen eski kocan Rifâa'ya dönmek istiyorsun. İkinci kocan Abdurrahmân senin balcığından tatmadıkça, sen de onun balcığından tatmadıkça bu olamaz* (ona varamazsın)" buyurdu.

Rasûlullah'ın bu kıssada söylediği hüküm, bundan sonra değişmez bir sünnet (yânî kaanûn) oldu [13].

٧ـ بابُ الأرْدِيَةِ .

وقال أنسٌ جَبَذَ أعْرابِيٌّ رِداءَ النبيِّ ﷺ

7- RİDÂ DENİLEN ELBİSELER BÂBI

Enes: Bir bedevî Peygamber(S)'in ridâsını çekti, demiştir [14].

---

13 Hadîsin başlığa uygunluğu "Şu elbise saçağı gibi" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Talâk Kitâbı, "Üç boşama ile boşamaya cevâz veren kimse bâbı"nda geçmişti. Hadîsin son cümlesi râvî ez-Zuhrî'nin kelâmındandır.

14 Enes'in bu sözü dokuz bâb sonra gelecek olan hadîsin bir parçasıdır.

١٢ـ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني عَلِيُّ بنُ حُسَيْنٍ أنَّ حُسَيْنَ بنَ عَلِيٍّ أخبره أنَّ عَلِيًّا رضي اللّهُ عنه قال فدعا النبيُّ ﷺ بِرِدائِهِ فارْتَدى بِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ يَمْشِي واتَّبَعْتُهُ أنا وزَيْدُ بنُ حارِثَةَ حتّى جاءَ البَيْتَ الذي فيهِ حَمْزَةُ فاسْتَأْذَنَ فأذِنُوا لَهُمْ *

12-....... Alî (R) şöyle demiştir: (Hamza'nın sarhoşken benim develerimi öldürmesini Peygamber'e söyleyince) Peygamber (S) ridâsını isteyip onu giydi. Sonra yürüyerek gitti. Ben ve Zeyd ibn Hârise arkasından O'nu ta'kîb ettik. Nihâyet Hamza'nın bulunduğu eve geldi. İçeriye girmek için izin istedi. İçeridekiler gelenlere izin verdiler [15]...

٨ـ بابُ لُبْسِ القَمِيصِ : وقَوْلِ اللّهِ تعالى حِكايَةً عنْ يُوسُفَ اذْهَبُوا بقَمِيصِي هٰذا فألْقُوهُ عَلى وجْهِ أبِي يَأْتِ بَصِيرًا

8- GÖMLEK GİYİLMESİ BÂBI

Ve Yüce Allah'ın Yûsuf Peygamber'den hikâye ettiği şu kavli:

"Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, o iyice görür bir hâle gelir..." (Yûsuf: 93) [16].

١٣ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا حَمادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللّهُ عنهما أنَّ رَجُلاً قال يارسولَ اللّهِ ما يَلْبَسُ المُحْرِمُ مِنَ الثِّيابِ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم لايَلْبَسُ المُحْرِمُ القَمِيصَ ولا السَّراوِيلَ ولا البُرْنُسَ ولا الخُفَّيْنِ إلاَّ أنْ لايَجِدَ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ ما هُوَ أسْفَلُ مِنَ الكَعْبَيْنِ *

---

er-Ridâ, omuz üzerine yâhud iki kürek arasına konularak giyilen bir bezdir, bedenin üst tarafına mahsûstur (Şerhler).

er-Ridâ, râ'nın kesriyle ma'rûf bir örtüdür ki, başa ve belden yukarıya bürünecek şal, fûta makûlesine denir, izâr mukaabilidir. *İzâr,* belden aşağıya tutunacak fûta makûlesinden peştemâlden ibârettir *(Kaamûs Ter.)*

15 Bu hadîs uzunca bir metinle Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti.

16 Arablar'da ridâ ve izâr giymek yaygın ise de gömlek, yeni olmayıp kadîm bir giyecektir. Buhârî Yûsuf âyetini zikretmekle, gömleğin kadîm bir giyecek olduğunu işâret etmiştir.

13-....... Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! İhrâma giren kimse elbiselerden ne giyer? diye sordu.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"İhrâma giren kimse ne gömlek, ne donlar, ne bornûs, ne de ayakkabı giyer. Ancak na'leyn bulamadığı takdîrde topuklardan aşağıda olan birşey giysin!"* buyurdu [17].

١٤ــ **حدّثنا** عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرٍ وسَمِعَ جابِرَ بنَ عبْدِ اللَّهِ رضىَ اللَّه عنهما قال. أتى النبىُّ ﷺ عبْدَ اللَّهِ بنَ أُبَيٍّ بَعْدَ ما أُدْخِلَ قَبْرَهُ فأمَرَ بِهِ فأُخْرِجَ وَوُضِعَ عَلى رُكْبَتَيْهِ ونَفَثَ عليْهِ مِنْ رِيقِهِ وألْبَسَهُ قِميصَهُ واللَّهُ أعْلمُ *

14-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Abdullah ibn Ubeyy'in yanına, o ölüp de kabrine girdirilmesinden sonra geldi. Peygamber onun çıkarılmasını emretti, o da kabrinden çıkarıldı ve Peygamber'in iki dizleri üzerine konuldu. Peygamber kendi tükrüğünden onun üzerine nefes etti ve kendi mübârek gömleğini ona giydirdi. (Peygamber'in kendi gömleğini ona giydirmesinin sebebini) Allah en bilendir [18].

١٥ــ **حدّثنا** صَدَقَةُ أخبرنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قال أخبرنى نافِعٌ عنْ عبْدِ اللَّهِ قال لَمَّا تُوُفِّىَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ أُبَيٍّ جاءَ ابْنُهُ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال يارسُولَ اللَّهِ أعْطِنِى قَمِيصَكَ أُكَفِّنْهُ فِيهِ وصَلِّ عَليهِ واسْتَغْفِرْلَهُ فأعْطَاهُ قَمِيصَهُ وقال لهُ إذَا فَرَغْتَ مِنْهُ فآذِنَّا فلَمَّا فَرَغَ آذَنَهُ بِهِ فَجاءَ لِيَصَلِّىَ عليْهِ فَجَذَبَهُ عُمَرُ فقال ألَيْسَ قَدْ نَهاكَ اللَّهُ أنْ تُصَلِّىَ على المُنافِقِينَ فقال اسْتَغْفِرْلَهُمْ

---

17 Başlığa uygunluğu *"İhrâma giren kimse gömlek giymez..."* sözündedir. Bunun birer rivâyeti İlim ve Hacc Kitâbları'nda da geçmişti.

18 Peygamber'in kendi gömleğini İbn Ubeyy'e giydirmesi sebebleri arasında, Bedir günü Peygamber'in amcası Abbâs'a, İbn Ubeyy'in kendi gömleğini hediyye etmiş bulunmasına bir mukaabeledir denilmiştir. Başlığa delâleti açıktır. Bunun daha bütün bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı; "Ölü kabrinden çıkarılır mı bâbı"nda geçmişti.

أَوْلاتَسْتَغْفِرْلَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْلَهُمْ سَبْعِينَ مرَّةً فلَنْ يَغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ فَنَزَلَتْ ولا تُصَلِّ عَلى أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَدًا ولا تَقُمْ عَلى قَبْرِهِ فتَرَكَ الصَّلاةَ عَلَيْهِمْ *

15-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Abdullah ibn Ubeyy vefât ettiği zamân onun oğlu Abdullah, Rasûlullah'a geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Gömleğini bana versen de babamı onun içine kefenlesem, namâzını da kılsanız ve onun için Allah'tan mağfiret isteyiverseniz! dedi.

Rasûlullah, Abdullah'a gömleğini verdi ve ona:

— *"Cenâzenin hazırlanmasını bitirdiğin zamân bize bildirin"* buyurdu.

Abdullah babasının cenâzesini hazırlayıp bitirince bunu Rasûlullah'a bildirdi. Rasûlullah da onun cenâze namâzını kıldırmak için gitti. Namâzını kıldıracağı sırada Umer, Rasûlullah'ı çekti de:

— Allah seni münâfıklar üzerine namâz kılmaktan nehyetmedi mi?

Yüce Allah ***"Onlar için istiğfâr et yâhud istiğfâr etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfâr dahî etsen yine Allah kendilerini aslâ mağfiret edecek değildir..."*** (et-Tevbe: 80) buyurdu, dedi.

Bunun üzerine: ***"Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî duâ etme.*** (Defn ve ziyâret için) ***kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr ile kâfir oldular, onlar fâsıklar olarak öldüler"*** (et-Tevbe: 84) âyeti indi. Bu âyetten sonra artık Rasûlullah, ölen münâfıklar üzerine cenâze namâzı kıldırmayı terketti [19].

٩ــ بابُ جَيْبِ القَمِيصِ مِنْ عِنْدِ الصَّدْرِ وغيْرِهِ

9- GÖMLEĞİN VE BAŞKASININ (BAŞIN ÇIKMASI İÇİN) GÖĞSÜNÜN YANINDAN OYULAN YAKASI BÂBI

١٦ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** أَبو عامِرٍ **حدّثنا** إِبْراهِيمُ بنُ نافِعٍ عنِ الحَسَنِ عنْ طاوُس عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال ضَرَبَ رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مَثَلَ البَخِيلِ والْمُتَصَدِّقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِما جُبَّتانِ مِنْ حَدِيدٍ قَدِ اضْطَرَّتْ أَيْدِيَهُما إِلى ثُدِيِّهِما وتَراقِيهِما فَجَعَلَ المَتَصَدِّقُ كُلَّما تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ

---

19 Bunun da bir rivâyeti Tefsîr'de, el-Berâe Sûresi'nde geçmişti.

انْبَسَطَتْ عَنْهُ حتَّى تَغْشَى أنامِلَهُ وتَعْفُوَ أثَرَهُ وجَعَلَ البخِيلُ كُلَّما هَمَّ بِصَدَقةٍ قَلَصَتْ وأَخَذَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ بِمَكانِها . قال أبو هُرَيْرَةَ فأنا رَأيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ باصْبَعِهِ هٰكَذا في جَيْبِهِ فلَوْ رأيْتَهُ يُوَسِّعُها ولا تَتَوَسَّعُ * تابَعَهُ ابنُ طاوُسٍ عَنْ أبيهِ وأبو الزِّنادِ عَنِ الأعْرَجِ فِي الجُبَّتَيْنِ : وقال حَنْظَلَةُ سِمِعْتُ طاوُسًا سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ جُبَّتانِ وقال جَعْفَرٌ عَنِ الأعْرَجِ جُنَّتانِ *

16-....... Bize İbrâhîm ibn Nâfi' el-Mahzûmî, el-Hasen ibn Müslim'den; o da Tâvûs'tan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) cimri ile sadaka verici cömert kimsenin mesellerini şu iki adamın meselleri gibi beyân etti: *"Bu iki adamın üzerinde demirden birer cübbe vardır. Bu cübbe onların ellerini memelerine ve köprücük kemiklerine doğru sıkıştırıp zorlamıştır. Sadaka verici kişi bir sadaka verdiği zamân o cübbe onun bedeninden yayılıp genişler, hattâ onun ayak parmaklarının uçlarını bile kaplar da ayak izlerini siler giderir. Cimri ise bir sadaka vermek kasdettikçe cübbesi daralmaya başlar ve herbir halka, vücûdun kendisine değen yerini yakalayıp* (şiddetle) *sıkar".*

Ebû Hureyre dedi ki: Ben Rasûlullah'ı parmağıyle yakasına doğru şöyle diye işâret ederken gördüm. Eğer sen onu cübbesini genişletmeye çalışır, cübbenin de genişlemez olduğunu göreydin (elbette hayret ederdin)!

Tâvûs'un oğlu Abdullah, babasından; o da Ebû Hureyre'den senediyle el-Hasen ibn Müslim'e mutâbaat etti. Ebu'z-Zinâd da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den senediyle "İki cübbe" sözüyle rivâyette yine el-Hasen ibn Müslim'e mutâbaat etti.

Hanzala da şöyle demiştir: Ben Tâvûs'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre'den işittim, "İki cübbe" sözünü söylüyordu. Ca'fer ibn Rabîa da el-A'rec'den "İki cünne" yânî "İki kalkan" sözünü söylemiştir [20].

١٠ ــ باب مَنْ لَبِسَ جُبَّةً ضَيِّقَةَ الكُمَّيْنِ فى السَّفَرِ

20 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah parmağıyle yakasına doğru şöyle işâret ediyordu" sözünden alınır.
Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'in Zekât Kitâbları'nda geçmişti.

10- SEFERDE (İHTİYAÇTAN DOLAYI) YENLERİ DAR BİR CÜBBE GİYEN KİMSE BÂBI

١٧ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا الأَعْمَشُ قال حدّثنى أَبو الضُّحَى قال حدّثنى مَسْرُوقٌ قال حدّثنى المُغِيرَةُ بنُ شُعْبَةَ قال انْطَلَقَ النبىُّ ﷺ لِحاجَتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ فَتَلَقَّيْتُهُ بِماءٍ فَتَوَضَّأَ وعليْهِ جُبَّةٌ شأْمِيَّةٌ فَمَضْمَضَ واسْتَنْشَقَ وغَسَلَ وجْهَهُ فَذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَيْهِ مِنْ كُمَّيْهِ فكانا ضَيِّقَيْنِ فأَخْرَجَ يَدَيْهِ مِنْ تَحْتِ الجُبَّةِ فغَسَلَهُما ومَسَحَ بَرأْسِهِ وعَلَى خُفَّيْهِ *

17-....... el-Mugîre ibn Şu'be (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) bir hâcetini yerine getirmek için gitti. O işini bitirdikten sonra dönüp geldi. Bu sırada ben kendisini su alıp karşıladım. Abdest aldı. Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı. Ağzını çalkaladı, burnuna su çekti, yüzünü yıkadı. Akabinde o cübbenin yenlerinden ellerini sıvayıp çıkarmaya davrandı. Yenler çok dar idiler. (Bu sebeble ellerini sığayıp çıkaramadı.) Bu sefer ellerini cübbenin aşağısından dışarı çıkardı ve onları da yıkadı. Başı ile ayakları üzerine de meshetti [21].

١١ــ باب لُبْسِ جُبَّةِ الصُّوفِ فى الغَزْوِ

11- GAZVEDE YÜN CÜBBE GİYİLMESİ BÂBI

١٨ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ عنْ عامِرٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ المُغِيرَةِ عنْ أَبيهِ رضى اللّهُ عنه قال كُنْتُ مَعَ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم ذاتَ لَيْلَةٍ في سَفَرٍ فقال أَمَعَكَ ماءٌ قُلْتُ نَعَمْ فَنزَلَ عنْ راحِلَتِهِ فمَشَي حتَّى تَوارَى عَنِّى فى سَوادِ اللَّيْلِ ثُمَّ جاءَ فأَفْرَغْتُ علَيْهِ الإِداوَةَ فغَسَلَ وجْهَهُ ويَدَيْهِ وعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِراعَيْهِ منها حتَّى أَخْرَجَهُما مِنْ أَسْفَلِ الجُبةِ

---

21 Namâz Kitâbı'nda "Şâm cübbesi içinde namâz kılmak" şeklinde başlık açmıştı. Cihâd'da da "Seferde ve harbde cübbe" başlığı açmıştı. Bunun aslı Abdest Alma Kitâbı'nda, "Mestler üzerine mesh bâbı"nda geçti. Bu sefer, Tebûk Seferi idi.

فغسل ذراعيه ثم مسح برأسه ثم أهويت لأنزع خفيه فقال دعهما فإني أدخلتهما طاهرتين فمسح عليهما *

18-....... el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde bir gece Peygamber'le birlikte idim. Bana:

— *"Yanında su var mı?"* diye sordu.

Ben:

— Evet var, dedim.

Bunun üzerine bineğinden indi de gecenin karanlığı içinde benden iyice gizleninceye kadar yürüdü. Sonra geldi. Ben O'na kaptan su döktüm, O da yüzünü ve ellerini yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Peygamber kollarını ondan dışarıya çıkarmaya muktedir olamadı. Nihâyet kollarını cübbenin aşağı tarafından çıkardı da, öyle yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra ben ayakkabılarını çıkarmak için ellerimi uzattım.

— *"Onlara ilişme! Çünkü ben ayaklarımı temiz oldukları hâlde* (yânî abdestli iken) *onların içine soktum"* buyurdu, ve ayakkabıları üzerine meshetti [22].

١٢ ــ باب القباء وفروج حرير وهو القباء . ويقال هو الذي له شق من خلفه

12- KAFTAN VE İPEK FERRÛCE BÂBI

-Ki bu "Ferrûce" de kaftândır- "Ferrûce", arkasında yarığı olan kaftândır, denilir [23].

١٩ ــ حدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا الليث عن ابن أبي مليكة عن المسور بن مخرمة أنه قال قسم رسول الله ﷺ أقبية ولم يعط مخرمة شيئا فقال

22 Bu da Abdest Alma Kitâbı, "Ayakları temiz iken mestleri içine soktuğu zamân bâbı"nda geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Üzerinde yünden bir cübbe vardı" sözündedir.

23 Kastallânî: *Kabâ,* Acemler'in tanınmış libâsından dar bir cins libâstır diye ta'rîf etmiştir. Bunun ipekten dokunmuş bir kaftan olduğu da söylenmiştir.

el-Ferrûc: Tennûr vezninde, küçük çocuk gömleğine denir ve ensesinden yırtmacı olan kaftana denir ki, üste giyilir. Bu, hâlâ "Ferrâce" dediğimiz şeydir ki. Fârisî'de "Ferecî" derler (Âsım Efendi).

مَخْرَمَةُ يَابُنَيَّ انْطَلِقْ بِنا إِلى رَسُولِ اللّهِ ﷺ فانْطَلَقْتُ مَعَهُ فقال ادْخُلْ فادْعُهُ لى قال فَدَعَوْتُهُ لهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ وعَلَيْهِ قَباءٌ مِنها فقال خَبأْتُ هٰذَا لَكَ قال فَنظَرَ إِلَيْهِ فقال رضىَ مَخْرَمَةُ *

19-....... el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine birçok kaftânlar dağıttı da bunlardan Mahrame'ye birşey vermemişti. Bunun üzerine Mahrame, oğlu Mısver'e hitâben:

— Ey oğulcuğum! Haydi berâber Rasûlullah'a gidelim, dedi.

(Mısver dedi ki:) Ben, babam Mahrame'nin berâberinde gittim. O bana:

— Haydi Peygamber'in yanına gir de O'nu bana çağır! dedi.

Mısver dedi ki: Ben Rasûlullah'ı babam için da'vet ettim. Rasûlullah omuzunda bu kaftânlardan bir kaftân olduğu hâlde, babamın yanına çıktı ve:

— *"Bunu senin için sakladım!"* buyurdu.

Mısver dedi ki: Babam kaftâna baktı da kendisi (yânî Rasûlullah):

— *"Mahrame râzı oldu"* dedi [24].

٢٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ بنِ أَبِى حَبيبٍ عن أَبِى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضى اللّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قال أُهْدِىَ لِرَسُولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَرُّوجُ حَرِيرٍ فَلَبِسَهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ ثُمَّ انْصَرَفَ فَنَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كالْكارِهِ لهُ ثُمَّ قال لاَيَنْبَغِى هٰذَا لِلْمُتَّقِينَ * تابَعَهُ عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ عنِ اللَّيْثِ. وقال غَيْرُهُ فَرُّوجٌ حَرِيرٌ *

20- Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den tahdîs etti ki, Ukbe ibnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir ipek ferrûc hediye edilmişti. Onu giydi, sonra içinde

24 Hadîsin başlıkla münâsebeti açıktır. Mısver'le babası Mahrame ibn Nevfel'in her ikisi de sahâbîdir. Abdu Menâf oğulları'ndandır. Mısver küçük sahâbîlerdendir. Hicretin beşinci yılında doğmuş, Mekke'nin fethinden sonra altı yaşında Medîne'ye gelmiştir. Hadîste bildirildiği üzere, babasıyle Rasûlullah'ın huzûruna gitmesi bundan sonra olacaktır. Peygamber'in vefâtında sekiz yaşında idi. Rasûlullah'tan hadîs ezberlemiş ve *Sahîhayn*'da rivâyet edilmiştir. Kendisi: "Ben Rasûlullah'tan hadîs işittim. O sırada ben hadîs yüklenecek ve ezberleyecek derecede akıllı, zabtedici bir çağda idim" demiştir. Babası ise ihtiyâr idi. Rasûlullah'ı yanına çağırtması ve O'nun da icâbet etmesi, ihtiyârlığından dolayı idi.

namâz kıldı. Namâzdan çıktıktan sonra onu istemez gibi bir tavır içinde bedeninden şiddetle çıkardı. Sonra:

— *"Bu, muttakîlere yaraşmaz!"* buyurdu.

Bu hadîsi el-Leys'ten rivâyet etmekte Abdullah ibn Yûsuf, Kuteybe ibn Saîd'e mutâbaat etmiştir. Abdullah ibn Yûsuf'tan başkası "Ferrûcun harîrun = İpek bir ferrûce" şeklinde söylemiştir [25].

١٣ــ بابُ البَرانِسِ . وقال لى مُسَدَّدٌ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أبى قال رأيْتُ عَلى أنسٍ بُرْنُسًا أصْفَرَ مِنْ خَزٍّ

13- BORNUSLAR BÂBI

Buhârî dedi ki:

Bana Müsedded ibn Muserhed söyledi: Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Süleymân ibn Tarhân'dan işittim: Ben Enes'in üzerinde kalın ipekten sarı bir bornus gördüm, dedi [26].

٢١ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ أنَّ رجُلاً قال يارسولَ اللّهِ مايَلْبَسُ المُحْرِمُ مِنَ الثِّيابِ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم لاتَلْبَسُوا القُمُصَ ولا العَمائِمَ ولاَ السَّراويلاَتِ ولا البَرانِسَ ولا الخِفافَ إلاَّ أحَدٌ لايجِدُ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ والْيَقْطَعْهُما أسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ ولا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيابِ شَيْئًا مَسَّهُ زَعْفَرانٌ ولا الوَرْسُ *

21-....... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! İhrâma giren kimse elbiselerden ne giyer? diye sordu.

---

25 Bu ipek ferâceyi hediye eden Dûmetu'l-Cendel Meliki Ukeydir ibn Abdilmelik'tir. Müslim'in Câbir'den rivâyetinde, çıkardığı libâsın bir ipek kaftan olduğu, bunu çıkarırken de *"Bunu giymekten beni Cibrîl nehyetti"* buyurduğu belirtilmiştir.

Bunun bir rivâyeti Namâz, "İpek ferrûc içinde namâz kılan ve çıkaran kimse bâbı"nda geçmişti.

26 Müsedded, Buhârî'nin şeyhidir. Buhârî bunu müzâkere yoluyla aldığı için, "Bana söyledi" ta'bîriyle getirdi. Bu da mevsûl ve tam bir hadîstir.

Bornus, başlığı bedeninden olup ona bitişik bulunan giyecektir.

Rasûlullah (S):

— *"Gömlekler, sarıklar, donlar, bornuslar, ayakkabılar giymez. Ancak na'leyn bulamayan kimse ayakkabı giysin de topuklardan aşağısına kadar kessin. Bir de cehrî ve zağferânla boyanmış kumaştan yapılı elbiseler giymez"* buyurdu [27].

١٤ ـ بابُ السَّراوِيلِ

14- SERÂVÎL BÂBI

٢٢ ـ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرِ بْنِ زَيْدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ لَمْ يَجِدْ إزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ ومَنْ لَمْ يجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ *

22-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir ibn Zeyd'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(İhrâm'da) *izâr bulamayan serâvîl* (yânî don) *giysin, na'leyn bulamayan da* (topuklardan aşağı olan) *huffeyn*(= iki mest) *giysin!"* buyurmuştur.

٢٣ ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسماعيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قامَ رجُلٌ فقال يارسولَ اللَّهِ ماتأمُرُنا أنْ نَلْبَسَ إذَا أحْرَمْنا قال لاتَلْبَسُوا القَمِيصَ والسَّرَاوِيلَ والعَمائِمَ والبَرَانِسَ والخِفافَ إلاَّ أنْ يَكُونَ رَجُلٌ لَيْسَ لهُ نَعْلانِ فلْيَلْبَسِ الخُفَّيْنِ أسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ ولا تلْبَسُوا شيْئًا مِنَ الثِّيابِ مَسَّهُ زَعْفَرانٌ ولا وَرْسٌ *

23-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! İhrâma gireceğimiz zamân bize ne giymemizi emir buyurursun? dedi.

Rasûlullah:

---

27 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti.

— *"Gömlek, serâvîl, başlıklar, bornuslar, ayakkabılar giymeyiniz. Ancak iki terliği bulunmayan kimse olursa, o topuklardan aşağıda olan ayakkabılar giysin. Bir de kendisine vers veyâ zağferân bitkisi boyaları dokunmuş elbiselerden hiçbirini giymeyiniz"* buyurdu.

١٥ ــ بَابُ العَمائِمِ
15- SARIKLAR BÂBI

٢٤ ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفيانُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِىَّ قال أخبرنى سالِمٌ عَنْ أبِيهِ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لايَلْبَسُ المُحْرِمُ القَمِيصَ ولا العِمامَةَ ولا السَّراوِيلَ ولا البُرْنُسَ ولا ثَوْبًا مَسَّهُ زَعْفَرانٌ ولا وَرْسٌ ولا الخُفَّيْنِ إلا لِمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فإنْ لَمْ يَجِدْهُما فَلْيَقْطَعْهُما أسفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ *

24-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sâlim, babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İhrâma giren kimse ne gömlek, ne sarık, ne don, ne bornus, ne cehrî veyâ zağferânla boyanmış bir kumaş, ne ayakkabı giyer. Ancak iki terlik bulamayan kimse için ayakkabı giyme ruhsatı vardır. Şöyle ki, iki terlik bulamayan kimse, ayakkabıları topukların aşağısından keser"* [28].

١٦ ــ بابُ التقنُّعِ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ خَرَجَ النبىُّ ﷺ وعَلَيْهِ عِصابَةٌ دَسْماءُ . وقال أنَسٌ عَصَبَ النبىُّ ﷺ عَلى رَأْسِهِ حاشِيَةَ بُرْدٍ

28 *el-Huff...* insanın ayağına giydiği çizmeye, mest, çedik, tomak makûlesi ayakkabıya denir ki, üzerine meshetmek mümkin olur... Bir kat olduğu için hafifliğinden dolayı bu isim verilmiştir. Bunun üzerine giyilen ayakkabıya "Çermûk" denir *(Kaamûs Ter.)*.

Burada açılan bâblarda onların altında getirilen hadîslerin birbirleriyle münâsebetleri meydandadır. Bu hadîsler bundan önce de birkaç kerreler geçmiş ve açıklamalar verilmişti.

16- BAŞI VE YÜZÜN ÇOĞUNU ÖRTMEK BÂBI [29]

İbn Abbâs: Rasûlullah (S) başı üzerine siyah bir kumaş parçası çatıp dolamış olduğu hâlde dışarı çıktı, demiştir [30].
Enes de: Peygamber (S) başı üzerine bir bürde kenarını sarıp doladı, demiştir [31].

٢٥ــ **حدّثنا** إبْراهِيمُ بنُ مُوسٰى أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ
عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها قالَتْ هاجَرَ إل الحَبَشَةَ رجالٌ مِنَ
المُسْلِمِينَ وتَجَهَّزَ أَبو بَكْرٍ مُهاجِرًا فقال النبىُّ ﷺ على رِسْلِكَ فإنِّى أرْجُو
أنْ يُؤْذَنَ لِى فقال أَبو بَكْرٍ أوْ تَرْجُوهُ بِأبِى أنْتَ وَأُمِّى قال نَعَمْ فَحَبَسَ أَبو
بَكْرٍ نَفْسَهُ عَلى النبىِّ ﷺ لِصُحْبَتِهِ وَعَلَفَ راحِلَتَيْنِ كانَتا عِنْدهُ ورَقَ السَّمُرِ
أرْبعَةَ أشْهُرٍ قال عُرْوَةُ قالَتْ عائِشَةُ فَبَيْنا نَحْنُ يَوْمًا جُلُوسٌ فى بَيْتِنا فى نَحْرِ
الظَّهِيرَةِ فقال قائِلٌ لأبي بَكْرٍ هٰذَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ مُقْبِلاً مُتَقَنِّعًا في ساعَةٍ لَمْ
يَكُنْ يأتِينا فِيها قال أَبو بَكْرٍ فِدًا لهُ بأبى وأُمِّى واللَّهِ إنْ جاءَ بِهِ في هٰذِهِ السَّاعَةِ
إلاَّ لأمْرٍ فجاءَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فاسْتَأْذَنَ فأذِنَ لهُ فَدَخَلَ فقال حِينَ
دَخَلَ لأبِى بَكْرٍ أخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ إنَّما هُمْ أهْلُكَ بأبِى أنْتَ يارسولَ اللَّهِ قال
فإنِّى قَدْ اذِنَ لِى فى الخُرُوجِ قال فالصُّحْبَةُ بِأبِى أنْتَ يارسولَ اللَّهِ قال نَعَمْ

---

29 *et-Takannu':* Bir kimse başına câr bürünmek, tulga ve miğfer giymek ma'nâsınadır.

el-Makanna': Muazzam vezninde, başına tulga giymiş adama denir; demirden miğfer giymiş ma'nâsınadır.

el-Kınâ': Kitâb vezninde baş örtüsüne denir...

el-Asb: Ayn'ın fethi ve sâd'ın sükûnu ile bir nesneyi dürüp bükmek, sarıp bağlamak... ma'nâsınadır.

el-Isâbe: Ayn'ın kesriyle... ve başa ve alına bağladıkları sargıya denir; çenber, dülbend, kaşbasdı ve baş-bağı gibi. Ve hâssaten sarığa denir, amâme gibi. *(Kaamûs Ter.)*

30 Bu, Ensâr'ın Menkabeleri'nde ve daha başka yerlerde geçen uzunca bir hadîsin parçasıdır.

İbn Abbâs: Rasûlullah (ölüm hastalığından biraz önce) üzerinde bir ridâ ile ve ridâsını iki omuzu üzerine koyarak ve ağrıyan başı üzerine de siyâh bir kumaş parçası sarmış olduğu hâlde mescide çıktı ve nihâyet minber üzerine oturdu... şeklinde tahdîs etmiştir.

31 Enes'in bu hadîsi de bu bâbda uzunca bir metinle gelecektir.

قال فَخُذْ بِأَبِي أَنْت يارسولَ اللَّهِ إِحْدَى راحِلَتَيَّ هاتَيْنِ قال النبيُّ صلى اللَّه
عَلَيْهِ وسلم بالثَّمَنِ قالَتْ فَجَهَّزْناهُما أَحَثَّ الجَهازِ ووضَعْنالَهُما سُفْرَةً فى جِرابٍ
فَقَطَعَتْ أَسْماءُ بِنْتُ أَبى بَكْرٍ قِطْعَةً مِنْ نِطاقِها فأَوْكَتْ بِهِ الجِرَابَ ولِذَلِكَ
كانَتْ تسَمَّى ذاتَ النِّطاقَيْنِ ثُمَّ لَحِقَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم وأَبُو بَكْرٍ بغار
في جَبَلٍ يُقالُ لهُ ثَوْرٌ فَمَكَثَ فِيهِ ثَلاثَ لَيالٍ يَبِيتُ عِنْدَهُما عبْدُ اللَّهِ بنُ أبى
بَكْرٍ وهْوَ غُلامٌ شابٌّ لَقِنٌ ثَقِفٌ فَيَرْحَلُ مِنْ عِنْدِهِما سَحَرًا فيُصْبِحُ مَعَ قُرَيْشٍ
بِمَكَّةَ كبَائِتٍ فَلا يَسْمَعُ أَمْرًا يُكادانِ بِهِ إلاَّ وَعاهُ حتَّى يَأْتِيَهُما بِخَبَرِ ذٰلِكَ حِينَ
يَخْتَلِطُ الظَّلامُ ويَرْعَى عَلَيْهِما عامِرُ بنُ فَهَيْرَةَ مَوْلى أبى بَكْرٍ مِنْحَةً مِنْ غَنَمٍ
فَيُرِيحُها عليهِما حِينَ تَذْهَبُ ساعَةٌ مِنَ العِشاءِ فَيَبيتانِ فى رِسْلِها حتى يَنْعِقَ
بها عامِرُ بنُ فُهَيْرَةَ بِغَلسٍ يَفْعَلُ ذٰلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيالِى الثَّلاثِ *

25-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Müslümânlardan birçok adamlar Habeşistân'a muhâcir olarak gittiler. Ebû Bekr de muhâcir olmak üzere hazırlık yapmıştı. Bu sırada Peygamber (S) ona:

— *"Sabret, çünkü ben, bana da* (hicret için) *izin verileceğini ümîd etmekteyim"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— (Yâ Rasûlallah!) Babam anam Sana fedâ olsun! Böyle bir izin gelmesini umuyor musun? dedi.

Rasûlullah da:

— *"Evet umarım!"* diye cevâb verdi.

Bu sebeble Ebû Bekr de Peygamber'e hicrette yoldaşlık etmek üzere hemen hareket etmekten vazgeçip kendini alıkoydu. Bu arada Ebû Bekr, evinde bulunan kuvvetli iki binek devesini dört ay ağaç yapraklarıyle ev içinde besledi.

Râvî Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Bir gün biz güneşin en sıcak zamânında Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri Ebû Bekr'e:

— İşte Rasûlullah, bize gelmesi alışılmış olmayan bir sâatte başını bir sargı ile sarıp örtmüş olarak geliyor! dedi.

Ebû Bekr de:

— Babam anam O'na fedâ olsun! Vallâhi O'nu bu sâatte buraya muhakkak mühim bir iş getirmiştir! dedi.

Akabinde Peygamber geldi, içeri girmeye izin istedi, Ebû Bekr

O'na izin verip buyurun dedi. Bunun üzerine içeriye girdi. Girdiği zamân Ebû Bekr'e:

— *"Yanında kim varsa dışarı çıkar!"* buyurdu.

Ebû Bekr de:

— Babam Sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Onlar ancak Sen'in ehlin ve mahremindir (yabancı yoktur)! dedi.

Rasûlullah:

— *"Bana Mekke'den çıkmak husûsunda izin verilmiştir"* buyurdu.

Ebû Bekr de:

— Yâ Rasûlallah! Babam Sana fedâ olsun! Ben de sohbetinde ve berâberinde bulunmak isterim! dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet* (sen de berâberimdesin)*!"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Babam Sana fedâ olsun, yâ Rasûlallah! Şu iki binek devemden birini al! dedi.

Peygamber:

— *"Ancak bedeliyle alırım"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Biz Rasûlullah ile Ebû Bekr'in sefer malzemelerini çabucak hazırladık. Her ikisi için bir dağarcık içinde bir mikdâr azık düzenleyip bir sofra olarak koyduk. Ağzı bağlanacağı sıra Ebû Bekr'in kızı kardeşim Esmâ, belinin kuşağından bir parça kesip ayırdı da onunla dağarcığın ağzını bağladı. İşte bundan dolayı Esmâ'ya "Zâtu'n-Nitâkayn = İki Kuşaklı" diye isim verildi. Sonra Rasûlullah ile Ebû Bekr Sevr denilen dağdaki bir mağaraya ulaştılar. Ve orada üç gece kaldılar. Her gece yanlarında Ebû Bekr'in oğlu Abdullah gecelerdi. Abdullah çabuk anlayışlı, kavrayışlı, tâze bir gençti. Seher vakti Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanlarından, Mekke'de gecelemiş gibi Kureyş ile sabâha ulaşırdı. Abdullah Rasûlullah ile Ebû Bekr hakkında Kureyş müşriklerinin hîlelerinden duyduğu şeyleri ezberinde tutar, tâ karanlık basınca gelir, Rasûlullah ile babası Ebû Bekr'e haber verirdi. Ebû Bekr'in kölesi Âmir ibn Fuheyre (o civârda) bol sütlü sağmal koyun otlatır ve akşâmdan bir müddet geçtiğinde Rasûlullah ile Ebû Bekr'e getirirdi. Onlar da tâze süt içerek gecelerlerdi. Nihâyet gecenin sonunda Âmir ibn Fuheyre (mağaranın önüne gelir) sağmal koyuna seslenirdi (ve alır, yaymağa götürürdü). Rasûlullah ile Ebû Bekr'in mağarada bulundukları üç gecenin hepsinde Âmir süt işini böyle te'mîn ederdi [32]...

---

32 Başlığa uygunluğu "İşte Rasûlullah başını bir sargı ile sarıp örtmüş olarak geliyor.." sözündedir. Bu hadîs bu isnâdla İcâre'de "Zarûret sırasında müşrikleri

١٧ـ باب المِغْفَرِ
17- MİĞFER BÂBI

٢٦ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا مالِكٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه أنّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم دَخَلَ عامَ الفَتْحِ وعَلى رَأسِهِ المِغْفَرُ *

26-....... Bize Mâlik, ez-Zuhrî'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) Fetih yılında Mekke'ye, başında miğfer olduğu hâlde girmiştir [33].

١٨ـ باب البُرُودِ والحِبَرَةِ والشَّمْلَةِ وقال خبّابٌ شَكَوْنا إلى النبيِّ ﷺ وهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ
18- BÜRDE ÇEŞİTLERİ, HIBERE VE ŞEMLE DENİLEN GİYECEKLER BÂBI

Habbâb ibnu'l-Erett: Peygamber (S) Ka'be'nin gölgesinde bürdesini yastık ederek dayandığı sırada kendisine geldik de müşriklerin ezâlarından şikâyet ettik... demiştir [34].

٢٧ـ حدّثنا إسْمٰعيلُ بنُ عبْدِ اللّهِ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ إسْحٰقَ بنِ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنسِ بنِ مالِكٍ قال كُنْتُ أمْشِى مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم وعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرانِيٌّ غَلِيظُ الحاشِيَةِ فأدْرَكَهُ أعْرابِيٌّ فَجَبَذَهُ بِرِدائِهِ جَبْذَةً شَدِيدَةً حتَّى نَظَرْتُ إلى صَفْحَةِ عاتِقِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه

ücretle tutmak bâbı''nda kısaltılmış olarak; ''Peygamber'in hicreti bâbı''nda çok uzun bir metinle geçmişti.

33 Bunun bâzı rivâyetleri Hacc, Cihâd ve Mağâzî Kitâbları'nda da geçmişti.
el-Miğfer, Minber vezninde *el-Miğfere, el-Gıfâre,* ''Kitâbe'' vezninde şu zırh külâhına denir ki, baş kisvetinin altından giyilir, bir kavle göre başı ve yüzü omuzlara gelince bürüyen zırh külâhına denir ki, başa yalnız giyilir ve Türkçe'de ''Tulga'' ta'bîr olunur *(Kaamûs Ter.).*

34 Bu, Peygamber gönderilmesi bölümünde, ''Peygamber'in ve sahâbîlerinin Mekke'de müşriklerden karşılaştıkları ezâlar bâbı''nda geçen hadîsin bir parçasıdır. Açıklaması orada verilmişti.

وسلم قَدْ أَثَّرَتْ بِها حاشِيَةُ البُرْدِ مِنْ شِدَّةِ جَبْذَتِهِ ثُمَّ قال يامُحَمَّدُ مُرْلِي مِنْ مالِ اللَّهِ الَّذي عِنْدَكَ فالْتَفَتَ إلَيْهِ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ ضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطاءٍ *

27-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ın berâberinde yürüyordum. Rasûlullah'ın üzerinde Necrân dokumalarından kalın kenarlı bir bürde (yânî kaftân) bulunuyordu. Bir çöl Arab'ı bize yetişti de Rasûlullah'ın ridâsını şiddetli bir çekişle çekti. Hattâ ben o sırada Rasûlullah'ın boynu ile omuzları arasına baktım da bedevînin ridâyı şiddetle çekmesinden ridânın kalın kenârı Rasûlullah'ın boyun safhasında iz bırakmıştı. Bundan sonra bedevî, Rasûlullah'a hitâben:

— Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah malından bana birşey verilmesini emret! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, bedevîye doğru (şefkatle) baktı, sonra güldü, sonra da ona bir mikdâr atıyye verilmesini emretti [35].

٢٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال جاءَتِ امْرَأَةٌ بِبُرْدَةٍ قال سَهْلٌ هلْ تَدْرِي ما البُرْدَةُ قال نَعَمْ هِيَ الشَّمْلَةُ مَنْسُوجٌ فى حاشِيَتِها قالَتْ يارسولَ اللَّهِ إنِّي نَسَجْتُ هٰذِهِ بِيَدِى أَكْسُوكَها فأخَذَها رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مُحْتاجًا إلَيْها فخَرَجَ إلَيْنا وإنَّها لإزارُهُ فَجَسَّها رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ فقال يارسولَ اللَّهِ اكْسُنِيها قال نَعَمْ فَجَلَسَ ما شاءَ اللَّهُ في المَجْلِسِ ثُمَّ رَجَعَ فَطَواها ثُمَّ أَرْسَلَ بِها إلَيْهِ فقال لَهُ القَوْمُ ما أَحْسَنْتَ سأَلْتَها إيَّاهُ وقَدْ عرَفْتَ أَنَّهُ لايَرُدُّ سائِلاً فقال الرَّجُلُ واللَّهِ ما سأَلْتُها إلاَّ لِتَكُونَ كَفَنِي يَوْمَ أَمُوتُ قال سَهْلٌ فكانَتْ كَفَنَهُ *

28-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Bir gün bir kadın kenarlı dokunmuş bir bürde ile geldi.

Sehl, râvîsine:

— Sen bürde nedir bilir misin? diye sordu.

---

35 Başlığa uygunluğu "Necrân dokumalarından kalın kenarlı bir bürde" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Hums'ta geçti, Edeb'de de gelecektir.

O da:

— Evet bilirim. Bürde, kenarında saçaklar bırakılarak dokunmuş bir şemledir, dedi.

(Sehl devâmla şöyle dedi:) O kadın:

— Yâ Rasûlallah! Bu bürdeyi ben kendi elimle dokudum, onu Sana giydireceğim! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah o bürdeyi aldı, zâten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyâcı vardı. Sonra Rasûlullah bu bürde sırtında onun izârı olmuş hâlde bizim yanımıza çıktı. Oradaki topluluktan bir sahâbî bu bürdeye eliyle dokundu da:

— Yâ Rasûlallah! (Bu ne güzelmiş!) Bunu bana giydir! dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet"* buyurdu ve mecliste Allah'ın dilediği kadar oturdu. Sonra evine döndü, akabinde o bürdeyi sırtından çıkarıp dürdü. Sonra da onu isteyen adama gönderdi. Mecliste bulunan topluluk o zâta:

— Sen bunu iyi etmedin, Peygamber'in hiçbir isteyeni reddetmez olduğunu bildiğin hâlde bunu O'ndan istedin (Peygamber'in ise buna ihtiyâcı vardı), dediler.

Bunun üzerine o zât:

— Vallâhi bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu ancak öldüğüm gün benim kefenim olsun diye istedim, dedi.

Sehl: Hakîkaten bu bürde o zâtın kefeni oldu, demiştir [36].

٢٩ — حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثني** سَعِيدُ ابنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم يَقُولُ يَدْخُلُ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتى زُمْرَةٌ هِىَ سَبْعُونَ أَلْفًا تُضِيءُ وُجُوهُهُمْ

---

36 Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda "Kefenini Peygamber zamânında hazırlayan kimse bâbı"nda geçmişti.

Buradaki bâzı isimler:

el-Hâşiye: Kumaşın iki tarafındaki saçağa denir. Bu saçak kumaşın kullanılmadığının ve tezgâhtan çıktığı gibi yeni bir kumaş olduğunun nişânesidir.

el-Burd: Bâ'nın dammıyle bir nevi' çizgili, yânî çubuklu kumaş adıdır. Ve bir nevi' abâya denir ki, ihrâm gibi bedene bürünürler, bu cemi'dir. Müfredi *"Bürde"*'dir. Ve hâlâ bu diyârlarda hırka ta'bîr ettiğimiz libâsa da *Burde* denilir...

el-Hıbere: Bir nevi' Yemen kumaşının adıdır ki, pamuktan yâhud ketenden dokunan çubuklu bir kumaştır. Buna "Burdü Yemânî" de denilir. Tahbîr, tezyîn ve tahsîn ma'nâsına olup bu kumaş da yol yol çubuklarla süslendiği için "Sevbun muhabber = Süslü kumaş" ta'bîri de vardır.

el-Şemle: Kadîfe dedikleri büyük ve tüylü saçaklı ihrâmdan küçük şu yufka ihrâma denir, Arablar ona bütün bedeni bürüyüp sarınırlar... *(Kaamûs Ter.)* Bu îzâha göre şemle, burde üzerine bürünülen kisvedir.

إضاءةَ القمرِ فقامَ عُكاشةُ بنُ مِحْصَنٍ الأسَدِيُّ يَرْفعُ نَمِرَةً عليْهِ قال ادْعُ اللّهَ لِي يارسولَ اللّهِ أنْ يجْعلَني مِنْهُمْ فقال اللَّهُمَّ اجْعلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قامَ رَجُلٌ مِنَ الأنْصارِ فقال يارسولَ اللّهِ ادْعُ اللّهَ أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم سَبَقَكَ عُكاشَةُ *

29-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan işitim:

— *"Ümmetimden öyle bir zümre cennete girer ki, onlar yetmiş bindir, yüzleri de ayın ışık saçması gibi ışık saçar"* buyuruyordu.

Bu sırada Ukâşe ibn Mıhsan el-Esedî, üzerine kaplan derisi gibi çizgili bir şemle kaldırarak:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.

Rasûlullah (S) da:

— *"Yâ Allah! Bunu da onlardan kıl!"* diye duâ etti.

Bundan sonra Ensâr'dan bir adam da ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılmasına Allah'a duâ ediver, dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu husûsta Ukâşe senin önüne geçti"* buyurdu [37].

٣٠ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عاصِمٍ **حدّثنا** هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ قال قُلْتُ لهُ أيُّ الثِّيابِ كانَ أحَبَّ إلى النبيِّ ﷺ قال الحِبَرَةُ *

30-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti.

Katâde dedi ki: Ben Enes'e:

— Peygamber(S)'e en sevimli olan elbise hangisi idi? diye sordum.

Enes:

— Hıbere idi, dedi.

٣١ـ حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ أبي الأسْوَدِ **حدّثنا** مُعَاذٌ قال **حدّثني** أبي عنْ قَتادَةَ

37 Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı rivâyet ettiği hadîslerdendir. Bunun bir rivâyeti Tıbb'da ve Mûsâ'nın ölümü'nde geçmişti.

عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال كان أَحَبُّ الثِّيابِ إلى النبىِّ ﷺ أَنْ يَلْبَسَها الحِبَرَة*

31-....... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'e en sevimli elbise hıbere (ve ''Bürdü Yemânî'' denilen çubuklu) elbise giymekti, demiştir.

٣٢ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرَنى أَبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها زَوْجَ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم أَخْبَرَتْهُ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم حِينَ تُوُفِّى سُجِّىَ بِبُرْدٍ حِبَرَةٍ *

32-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ibn Avf haber verdi. Ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R): Rasûlullah (S) vefât ettiğinde beyaz hıbre bürdü ile örtüldü, diye haber vermiştir [38].

١٩ــ بابُ الأَكْسِيَةِ والخمائِصِ

19- KISÂ VE HAMÎSA DENİLEN ÖRTÜLER BÂBI

٣٣ــ حدّثنى يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عُبَيْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ عائِشَةَ وعبْدَ اللّه ابنَ عبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهم قالا لما نُزِلَ بِرَسُولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لهُ عَلى وجْهِهِ فإِذا اغْتَمَّ كَشَفَها عنْ وجْهِهِ فقال وهْوَ كَذٰلِكَ لَعْنَةُ اللّهِ عَلى اليَهُودِ والنَّصارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيائِهِمْ مَساجِدَ : يُحَذِّرُ ماصَنَعُوا *

33-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Âişe ile İbn Abbâs (R), ikisi de şöyle demişlerdir: Rasûlullah (S) son hastalığında (çektiği zahmetten dola-

---

38 Bu hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır, bunlardaki giyecek isimlerinin açıklamaları daha önce verilmişti.

yı) yanında bulunan bir hamîsayı yüzüne örter dururdu. Hamîsa kendisine sıkıntı verdikçe yine atıp yüzünü açardı. İşte o hâlde iken:

— *"Allah'ın la'neti Yahûdîler'in ve Hıristiyanlar'ın üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescidler edindiler"* buyurdu ki, maksadı, onların yaptıklarından ümmeti sakındırmaktı [39].

٣٤ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ حدّثنا ابنُ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ قالَتْ صَلَّى رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فى خَمِيصَةٍ لَهُ لها أعْلامٌ فَنَظَرَ إلى أعْلامِهَا نَظْرَةً فلمَّا سَلَّمَ قال اذْهَبُوا بِخَمِيصَتِى هٰذِهِ إلى أبى جَهْمٍ فإنَّها ألْهَتْنِى آنِفًا عَنْ صَلاَتِى وائْتُونِى بأنْبِجانِيَّةِ أبى جَهْمِ بنِ حُذَيْفَةَ بنِ غانِمٍ مِنْ بَنِى عَدِيٍّ بنِ كَعْبٍ *

34-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir defasında üstünde damgalar bulunan bir hamîsa içinde namâz kıldı. Namâz esnâsında üstündeki damgalara bir göz atıp bakmıştı. Namâzdan selâm verip çıkınca:

— *"Benim şu hamîsamı Ebû Cehm'e* (geri) *götürün de Adiyy ibn Ka'b oğulları'ndan Ebû Cehm ibn Cehm ibn Huzeyfe ibn Gânim'in enbicâniyyesini bana getirin. Çünkü bu hamîsa, biraz önce beni namâzımdan meşgûl etti"* buyurdu [40].

٣٥ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا أيُّوبُ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلالٍ عنْ أبى بُرْدَةَ قال أخْرَجَتْ إلَيْنا عائِشَةُ كِساءً وإزَارًا غَلِيظًا فقالَتْ قُبِضَ رُوحُ النبيِّ ﷺ فى هٰذَيْنِ *

35-....... Bize Eyyûb, Humeyd ibn Hilâl'den tahdîs etti ki, Ebû Burde şöyle demiştir: Âişe (R) bize bir kisâ ve kaba bir izâr çıkardı da:

---

39 *Hamîsa,* yün yâhud sûftan dört köşeli iki taraflı zencefli bir nevi' siyâh abâya denir ki, pek yumuşak ve dürünce pek az yer tuttuğu için bu ismi vermişlerdir. Bu hamîsa Şâm kumaşlarından olup Peygamber'e Ebû Cehm Kuraşî tarafından hediye edilmişti.

40 *Enbicânî,* nakşı olmayan, yumuşak, fakat kalın sûf abâya denir ki, hamîsa kadar kıymetli kumaşlardan sayılmazmış.

Ebû Cehm ibn Cehm ibn Huzeyfe ibn Gânim el-Kuraşî el-Adevî (R) Mekke fethi günü İslâm'a giren Kureyş büyüklerindendir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz'da daha geniş olarak geçmişti.

— Peygamber(S)'in rûhu işte bu ikisi içinde kabzolundu, dedi [41].

٢٠ ـ باب اشْتِمالِ الصَّمَّاء

20- İŞTİMÂLU'S-SAMMÂ GİYİNİŞİ BÂBI

٣٦ ـ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ عَنْ خُبَيْبٍ عَنْ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال نَهَى النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عَنِ المُلامَسَةِ والمُنابَذَةِ وعَنْ صَلاتَيْنِ بَعْدَ الفَجْرِ حتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ وبَعْدَ العصرِ حتَّى تَغِيبَ وأنْ يَحْتَبِىَ بالثَّوْبِ الوَاحِدِ لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ بَيْنَهُ وبَيْنَ السَّماءِ وأنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَّاءَ *

36-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mülâbeseden (el dokundurma alışverişinden), munâbezeden (birbirine atma sûretiyle yapılan alışverişten) nehyetti. İki namâzdan da nehy buyurdu: Fecr namâzından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namâzından sonra da güneş batıncaya kadar namâz kılmaktan nehy buyurdu. Ve yine insanın bir tek elbise içinde avret yeri üzerinde onunla gök arasında elbiseden hiçbirşey olmayarak (yânî avret yerini örtmeyerek) ihtibâ etmesinden ve iştimâlu's-sammâ giyinişiyle libâsa bürünmesinden nehy buyurdu [42].

---

41 Başlığa uygunluk "Kisâ ve kaba bir izâr" sözündedir. *"Kisâ"*, örtü, yaygı ve kilim ma'nâlarınadır, cem'i *"Eksiye"* gelir.

42 Başlığa uygunluğu "İştimâlu's-sammâ giyinişiyle libâsa bürünmesinden" sözündedir.

Sevb, kumaş demektir. O zamânın tam takım elbisesi -biri izâr, diğeri ridâ olmak üzere- iki sevb idi. Bunun hepsi bir hulle ederdi. Burada bir sevbden maksad ridâdır ki, sağ ucunu sol omuzundan geçirmek ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarmak sûretiyle iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlanarak tesettür edilirdi. Bu türlü giyinmeye *"Teveşşuh"* *"İltihâf"* ve *"İştimâl"* de denir.

İştimâlu's-Sammâ: Kumaşla bedevîlerin büründükleri gibi bürünmektir ki, ihrâmı sağ cânibinden sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden götürdükten sonra sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmakla tamâmen bürünmekten ibârettir. Elleri ve ayakları ve bütün âzâsı bağlanmış olur. Bir kavle göre izâr ve ihrâm makûlesinden yalnızca bir kat sevbi bürünmekten ibârettir. Şöyle ki: Eğninde ondan başka sevb olmayıp ve onun bir tarafını kaldırarak diğer omuza

٣٧ ـ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْر حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عامِرُ بنُ سَعْدٍ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ قال نَهٰى رسولُ اللّهِ ﷺ عنْ لِبْسَتَيْنِ وعنْ بَيْعَتَيْنِ نَهٰى عنِ المُلامَسَةِ والمُنابَذَةِ فى البَيْعِ. والمُلامَسَةُ لَمْسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الآخَرِ بِيَدِهِ باللَّيْلِ أوْ بالنَّهارِ وَلا يُقَلِّبُهُ إلاَّ بِذٰلِكَ : والمُنابَذَةُ أنْ يَنبِذَ الرَّجُلُ إلى الرَّجُلِ بِثَوْبِهِ ويَنبِذَ الآخَرُ ثَوْبَهُ ويَكُونَ ذٰلِكَ بَيْعَهُما عنْ غَيْرِ نَظَرٍ ولا تَراضٍ : واللِّبْسَتَيْنِ إشْتِمالُ الصَّمَّاءِ والصَّمَّاءُ أنْ يَجْعَلَ ثَوْبَهُ عَلى أحَدِ عاتِقَيْهِ فَيَبْدُو أحَدُ شِقَّيْهِ لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ : واللِّبْسَةُ الأُخْرى احْتِباؤُهُ بِثَوْبِهِ وهُوَ جالِسٌ لَيْسَ عَلى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ *

37-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki türlü giyinişten ve iki türlü alışverişten nehyetti. Alışverişte mulâmeseden ve munâbezeden nehyetti. Mulâmese, bir kimsenin gece veyâ gündüz eliyle diğer birinin kumaşına dokunmasıdır. Bu adam o kumaşı alt üst etmez, sâdece böyle el dokundurur. Munâbeze ise bir adamın kendi kumaşını diğer adama doğru atması ve diğer adamın da kendi kumaşını atmasıdır, ve bu atışma, kumaşa bakmaksızın ve aralarında bir rızâlaşma da olmaksızın onların zoraki alışverişleri olur.

İki türlü giyinişin biri iştimâlu's-sammâ'dır. "es-Sammâ", insanın sevbini, ihrâmını iki omuzundan biri üzerine koyması ve iki şıkkından birinin açılması, üzerinde hiçbir sevb bulunmamasıdır. Diğer giyiniş ise insanın büründüğü kumaştan bir parçasını ferci üzerinde bulundurmaksızın, oturur hâlde kendi kumaşıyle ihtibâ etmesi, yânî onu sarınıp bürünmesidir [43].

---

atar, lâkin bedeni tamâmen örtmediğinden avret yerinin bâzısı meydana çıkar... Şârih der ki, ikinci ta'rîf fakîhlerin kavlidir. İki ta'rîfte de mahzûr olduğundan dolayı, Peygamber'in nehyi sâdır olmuştur... Ve *İştemele's-semmâ* terkîbi *İştemele'ş-şemlete's-sammâe* te'vîlindedir. (*Kaamus Ter.*, IV, 371).

İhtibâ': Bir adam sevbine sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve kemer makûlesi ile sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır... Daha kolay tefsîri, insan kaba etleri üzerine oturup bacaklarını da dikerek o hey'et üzere sarınmaktır. Bu tertîbde dikkatsizce sarınan kimsenin, görünmesi harâm olan beden âzâlarından bâzılarını örtmemesi ihtimâli gâlib olduğu için, böyle oturanın dikkatli olması lâzım gelir... Herhâlde *İştimâlu's-sammâ* ile *İhtibâ'*daki nehyin sebebi, harâm avret yerinin açılması korkusudur. Avret yerinin açılmasına mahal vermeyecek derecede olursa harâm olmazlar *(Tecrîd Ter.*, II, 243).

43 Bunun kısaltılmış bir rivâyeti Buyû' Kitâbı'nda, "Bey'u'l-mulâmese bâbı"nda geçmişti.

٢١ـ بابُ الاِحْتِباءِ فى ثَوْبٍ واحِدٍ

21- BİR TEK KUMAŞ İÇİNDE SARINIP BÜRÜNMEK BÂBI

٣٨ـ حدّثنا اسْمٰعيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنْ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضىَ اللّٰهُ عنه قال نَهى رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم عنْ لِبْسَتَيْنِ أنْ يَحْتَبىَ الرَّجُلُ فى الثَّوْبِ الواحِدِ لَيْسَ على فَرْجِهِ مِنْهُ شَىْءٌ وأنْ يَشْتَمِلَ بالثَّوْبِ الوَاحِدِ لَيْسَ عَلى أحَدِ شِقَّيْهِ وعنِ المُلاَمَسَةِ والمُنابَذَةِ *

38-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki türlü giyinişten (ihtibâ ve iştimâl giyinişlerinden) nehyetti. İnsanın, büründüğü kumaşın bir parçasını avret yeri üzerinde bulundurmaksızın bir tek kumaşa sarınıp bürünmesinden ve insanın iki şıkktan biri üzerinde birşey bulunmayarak bir tek kumaşla bürünmesinden nehyetti. Bir de mulâmese ve munâbeze sûretleriyle alışveriş yapmaktan nehyetti.

٣٩ـ حدّثنى مُحَمَّدٌ قال أخبرنى مَخْلَدٌ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرَنى ابنُ شِهاب عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ عنْ أبى سَعيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم نَهى عنِ اشْتِمالِ الصَّمَّاءِ وأنْ يَحْتَبيَ الرَّجُلُ فى ثَوْبٍ واحِدٍ لَيْسَ عَلى فَرْجِهِ مِنْهُ شَىْءٌ *

39-....... Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbn Şihâb, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) iştimâlu's-sammâ giyinişinden ve insanın, ferci üzerinde birşey yokken bir tek kumaş içinde sarınıp bürünmesinden nehyetmiştir [44].

Buradaki giyinişlerin ta'rîfleri de bundan önceki hâşiyede verilmişti. Kısaca tekrar edilirse: *el-İştimâl,* iftiâl vezninde bir adam ihrâmını elleri bile dışarıda kalmayıp bütün bedenini ihâta eylemek vechile bürünmek ma'nâsınadır... Bu ma'nâdandır ki, bir adamı bir mâdde ihrâm gibi basıp ihâta eylese "İştemele aleyhi'l-emru(= İş onu tamâmiyle kapladı)" derler (*Kaamûs Ter.,* III, 1388).

el-İhtibâ: Bir adam sevbine sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve kemer makûlesiyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır ki dervîşler ıstılâhında "Kemende girmek" ta'bîr olunur (Mütercim Âsım Efendi).

44 Hadîslerin birkaç rivâyeti daha önce geçmiş ve ilgili açıklamalar verilmişti. Başlığa uygunlukları da meydandadır.

٢٢ــ بابُ الخمِيصَةِ السَّوْدَاءِ

22- DAMGALI SİYAH YÜN KUMAŞ BÂBI

٤٠ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا إسْحاقُ بنُ سَعِيدٍ عنْ أبيهِ سَعِيدِ بن فُلاَنٍ هُوَ عَمْرُو بنُ سَعِيدِ بنِ العاص عنْ أُمِّ خالِدٍ بِنْتِ خالِدٍ قالَتْ أُتِيَ النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم بِثِيابٍ فِيها خَمِيصَةٌ سَوْداءُ صَغِيرَةٌ فقال مَنْ تَرَوْنَ نَكْسُو هٰذِهِ فَسكَتَ القَوْمُ قال ائْتُونِى بأُمِّ خالِدٍ فأُتِيَ بِها تُحْمَلُ فأخَذَ الخَمِيصَةَ بِيَدِهِ فألْبَسَها وقال أَبْلِى وأَخْلِقِى وكانَ فِيها عَلَمٌ أَخْضَرُ أَوْ أَصْفَرُ فقال ياأُمَّ خالِدٍ هٰذا سَناهْ وسَناهْ بالحَبَشِيَّةِ حَسَنٌ *

40-....... Bize İshâk ibn Saîd, babası Saîd ibnu Fulân'dan -ki o Amr ibnu Saîd ibni'l-Âs'tır-; o da Hâlid ibnu Saîd'in kızı Ümmü Hâlid'den tahdîs etti ki, bu kadın şöyle demiştir: Peygamber(S)'e birçok elbiseler getirilmişti. Bunların içinde bir küçük siyâh yün kumaş vardı. Peygamber oradaki topluluğa:

— *"Bu küçük siyâh yün kumaşı kime giydirelim diye düşünürsünüz?"* diye sordu.

Topluluk susup cevâb vermedi. Peygamber:

— *"Ümmü Hâlid'i bana getirin!"* buyurdu.

Bunun üzerine Ümmü Hâlid küçük bir kızını taşıyarak huzûra getirildi. Peygamber o siyâh yün kumaşı eline aldı da onu Ümmü Hâlid'e giydirdi. Ve:

— *"Sen bunu sağlıkla eskit ve parçala!"* buyurdu.

Hamîsa denilen bu yün kumaşta yeşil yâhud sarı damgalar vardı. Bundan sonra Peygamber (S):

— *"Yâ Ümme Hâlid! Bu yün kumaşın alemi* (yânî damgası) *senehtir senehtir!"* buyurdu.

Bu "Seneh" kelimesi Habeşçe olup, "Güzel" ma'nâsınadır [45].

٤١ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثنى ابنُ أَبِى عَدِىٍّ عنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللّهُ عنه قال لما وَلَدَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ قالَتْ لى ياأَنَسُ

---

45 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd'da "Farsça konuşan kimse bâbı"nda; ve "Habeşistân'a hicret bâbı"nda geçmişti. Ümmü Hâlid, Habeşistân'dan gelen muhâcirlerden idi. Peygamber'in ona karşı Habeşçe söylemesi, onun Habeş dilini öğrenmiş bulunduğundan idi.

انْظُرْ هٰذَا الغُلاَمَ فَلاَ يُصِيبَنَّ شَيْئًا حتَّى تَغْدُوَ بِهِ إلى النبىِّ ﷺ يُحَنِّكُهُ فَغَدَوْتُ بِهِ فإذَا هُوَ فى حائِطٍ وعَلَيْهِ خَمِيصَةٌ حُرَيْثِيَّةٌ وهْوَ يَسِمُ الظَّهْرَ الَّذى قَدِمَ عليْهِ فى الفَتْحِ *

41-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Annem Ümmü Suleym, kardeşim Abdullah ibn Ebî Talha'yı doğurduğu zamân bana:

— Yâ Enes! Şu oğlana bak! Sakın ona zarar verecek hiçbirşey isâbet ettirmeden, Peygamber'in yanına götür, Peygamber onun damağını çiğnemle ovuşturur, dedi.

Bunun üzerine ben çocuğu Peygamber(S)'e getirdim. O sırada Peygamber bir hurmalık içinde bulunuyordu, üzerinde hureysiyye denilen yün kumaş vardı. Peygamber (S) fetih zamânında kendisine gelmiş olan yük develerini damgalamakla meşgûl oluyordu [46].

٢٣ــ بابُ ثِيابِ الخُضْرِ

23- YEŞİL ELBİSELER BÂBI

٤٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بن بَشَّارٍ **حدّثنا** عَبْدُ الوَهَّابِ أخبرنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ أنَّ رِفاعَةَ طَلَّقَ امْرَأتَهُ فَتَزَوَّجها عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الزَّبيرِ القُرَظِيُّ قالَتْ عائِشَةُ وعَلَيْها خِمارٌ أخْضَرُ فشَكَتْ إلَيْها وأرَتْها خُضْرَةً بِجِلْدِها فَلمَّا جاءَ رسولُ اللَّهِ ﷺ والنِّساءُ يَنْصُرُ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا قالَتْ عائِشَةُ ما رَأيْتُ مِثْلَ ما يَلْقَى المُؤْمِناتُ لَجِلْدُها أشَدُّ خُضْرَةً مِنْ ثَوْبِها قال وسَمِعَ أنَّها قَدْ أتَتْ رسولَ اللَّهِ ﷺ فَجاءَ ومَعَهُ ابْنانِ لهُ مِنْ غَيْرِها قالَتْ واللَّهِ مالِى إلَيْهِ مِنْ ذَنْبٍ إلاَّ أنَّ ما مَعَهُ لَيْسَ بِأغْنَى عَنِّى مِنْ هٰذِهِ وأخَذَتْ هُدْبَةً مِنْ ثَوْبِها فقال كَذَبَتْ واللَّهِ يارسولَ اللَّهِ إنِّى لأنْفُضُها نَفضَ الأدِيمِ ولٰكِنَّها ناشِزٌ تُرِيدُ رِفاعَةَ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ فإنْ كانَ ذٰلِكَ لَمْ تَحلِّى لهُ أوْ لَمْ تَصْلُحِى لهُ حتَّى يَذُوقَ

---

46 Buhârî bunu Akîka'da bu isnâdla ve fakat metinsiz olarak işâret etmiş, daha önce ise uzunca bir metinle sevketmiştir. Hadîsteki "Hureysiyye" ta'bîri Kuzâa kabîlesinden Hureys ismindeki bir adama nisbettir.

بِنْ عُسَيْلَتِكِ قال وأبصَرَ مَعَهُ ابْنَيْنِ فقال بَنُوكَ هٰؤُلاءِ قال نعَمْ قال هٰذَا الَّذِي
تَزْعُمِينَ ما تَزْعُمِينَ فَوَ اللَّهِ لَهُمْ أَشْبَهُ بِهِ مِنَ الغُرَابِ بالغُرَابِ *

42-....... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den şöyle haber verdi: Rifâa karısını (Temîme bintu Vehb'i) boşadı. Sonra o kadınla Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi.

Âişe dedi ki: Bu kadının üzerinde yeşil bir baş örtüsü vardı. Ben Âişe'ye geldi de kocası Abdurrahmân'dan şikâyet edip derd yandı ve cildi üzerinde (döğmeden meydana gelmiş) yeşil bir lekeyi gösterdi. Nihâyet Rasûlullah gelince -İkrime: Kadınlar, birbirlerine yardım ederler, dedi- Âişe:

— Yâ Rasûlallah! Ben mü'min kadınların karşılaşmakta oldukları böylesine meşakkat görmedim. Vallâhi bu kadının cildi, üzerindeki örtüden daha yeşildir, dedi.

İkrime dedi ki: Kadının kocası, kadının Rasûlullah'a gidip şikâyet ettiğini işitti de, o da Peygamber'e geldi. Berâberinde başka kadından doğma iki oğlu da vardı. Karısı Temîme:

— Vallâhi (yâ Rasûlallah) benim ona karşı beni döğmesine sebeb olacak hiçbir günâhım yoktur. Ancak ondaki cinsiyet âleti şu elbise saçağı gibi gevşek olduğundan, benim şehvetimi gideremiyor, dedi ve elbisenin kenârında dokunmamış vaziyette sarkmakta olan bir saçağı tuttu (gevşekliği gösterdi).

Bunun üzerine kocası Abdurrahmân:

— Vallâhi yalan söyledi yâ Rasûlallah! Muhakkak ki, ben onu deri silker gibi silkeliyorum (yânî cimâ kuvvetim kemâlindedir), fakat o benimle cinsî münâsebet yapmaktan çekiniyor, (eski kocası) Rifâa'yı istiyor! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) kadına:

— *"İş böyle ise, sen Rifâa'ya halâl olmazsın* -yâhud: *Sen ona elverişli olmazsın-; tâ bu kocan Abdurrahmân senin balcığından tadıncaya kadar!"* buyurdu.

İkrime dedi ki: Rasûlullah, Abdurrahmân'ın berâberindeki iki oğlana baktı da:

— *"Bunlar senin oğulların mı?"* diye sordu.

Abdurrahmân:

— Evet, dedi.

Rasûlullah, kadına:

— *"Kocanın iktidârsızlığından iddiâ edegeldiğin iddiâ işte bu-*

dur! Allah'a yemîn ederim ki, Abdurrahmân'ın bu çocuklara benzerliği, karganın kargaya benzerliğinden daha açıktır!'' buyurdu [47].

٢٤ـ بابُ الثّيابِ البِيضِ

24- BEYAZ ELBİSELER BÂBI

٤٣ـ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ ابْراهِيمَ الحَنْظَلِىُّ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ بِشْرٍ حدّثنا مِسْعَرٌ عنْ سَعْدِ بنِ ابْراهِيمَ عنْ أبِيهِ عنْ سَعْدٍ قال رَأيْتُ بِشِمالِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم ويَمِينِهِ رَجُلَيْنِ علَيْهِما ثِيابٌ بِيضٌ يَوْمَ أُحُدٍ ما رَأيْتُهُما قَبْلُ ولا بَعْدُ *

43-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Ben Uhud harbinde Peygamber(S)'in solunda ve sağında iki adam gördüm ki, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Bu iki kişiyi ben Uhud harbinden önce de sonra da görmedim, demiştir [48].

٤٤ـ حدّثنا أبُو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ عنِ الحُسَيْنِ عنْ عبْدِ اللّٰهِ ابنِ بُرَيْدَةَ عنْ يَحْيٰى بنِ يَعْمَرَ حدّثه أنَّ أبا الأسْوَدِ الدِّيلِىَّ حدّثه أنَّ أبا ذَرٍّ رضى اللّٰهُ عنه حدّثهُ قال أتَيْتُ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم وعَليْهِ ثَوْبٌ أبْيَضُ وهُوَ نائِمٌ ثُمَّ أتَيْتُهُ وقَدِ اسْتَيْقَظَ فقال مامِنْ عبْدٍ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ ثُمَّ ماتَ عَلى ذٰلِكَ إلاَّ دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قُلْتُ وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قُلْتُ وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ عَلى رَغْمِ أنْفِ أبِى ذَرٍّ وكان أبُو ذَرٍّ إذَا حَدَّثَ بِهٰذَا قال وإنْ رَغِمَ أنْفُ أبِى ذَرٍّ * قال أبُو عَبْدِ اللّٰهِ هٰذَا عِنْدَ المَوْتِ أوْ قَبْلَهُ إذَا تابَ ونَدِمَ وقال لاإلٰهَ اللّٰهُ غُفِرَ لَهُ *

---

47 Başlığa uygunluğu ''Üzerinde yeşil bir örtü vardı'' sözündedir.

48 Bunun bir rivâyeti Uhud gazvesi'nde geçmişti. Müslim'in rivâyetinde bu iki kişinin Cibrîl ile Mîkâîl oldukları açıkça söylenmiştir.

44-....... Ebû'l-Esved ed-Dîlî tahdîs etmiştir. Ona da Ebû Zerr (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Peygamber(S)'e ziyârete geldim; O, üzerinde beyaz bir elbise olduğu hâlde uyuyordu. (Döndüm) sonra yine geldim. Bu defa uyanmıştı. Peygamber:

— *"Lâ ilâhe ille'llâh deyip de sonra bu ikrâr ve îmân üzerine vefât eden her kul muhakkak cennete girecektir!"* buyurdu.

Ben:

— O kul zinâ etse, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum.

O:

— *"Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da girecektir"* buyurdu.

Ben:

— Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye tekrâr sordum.

O:

— *"Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da!"* buyurdu.

Ben (üçüncü defa):

— Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum.

Peygamber:

— *"Evet, Ebû Zerr'in burnu toprakta sürünmesine rağmen o kul zinâ etse de, hırsızlık yapsa da* (cennete girecektir)*!"* buyurdu.

Râvî Ebû'l-Esved: Ebû Zerr bu hadîsi her rivâyet ettiğinde: *"Ebû Zerr'in burnu toprakta sürünmesine rağmen"* sözünü söylerdi, dedi.

Ebû Abdillah el-Buhârî: Peygamber'in söylediği bu *"Lâ ilâhe ille'llâh diyen her kul..."* sözü, ancak ölüm sırasında yâhud daha önceden günâhlardan tevbe edip bunlara pişmân olduğu ve *"Lâ ilâhe ille'llâh"* dediği zamân mağfiret olunur da cennete girdirilir, dedi[49].

٢٥ ـ باب لُبْسِ الحَرِيرِ وافْتِراشِهِ لِلرِّجالِ وقَدْرِ ما يَجُوزُ مِنْهُ

25- ERKEKLERİN İPEK ELBİSE GİYMESİ VE İPEK YAYGI EDİNMELERİ(NİN HÜKMÜ); ERKEKLER İÇİN KULLANILMASI CÂİZ OLACAK İPEK MİKDÂRI(NI BEYÂN) BÂBI

---

49 Başlığa uygunluğu "Peygamber'e geldim. O üzerinde beyaz bir elbise olduğu hâlde uyuyordu" sözündedir. es-Sefaksî şöyle dedi: Buhârî'nin buradaki tefsîri hadîsin zâhirine muhâliftir. Eğer tevbe şart olsaydı *"Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da"* demezdi. Hadîs, zâhiri üzeredir. Kul müslümân olarak öldüğü zamân, ateşten önce veyâ sonra cennete girecektir. Bu, Allah'ın haklarında sünnet ehlinin ittifâkıyle böyledir. Kul haklarında ise, çoklarına göre hakkın geri verilmesi zarûrîdir... (Kastallânî).

٤٥ـ حدّثنا ادَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا قَتادَةُ قال سَمِعْتُ أبا عُثْمانَ النَّهْدِيَّ قال أتانا كِتابُ عُمَرَ ونَحْنُ مَعَ عُتْبَةَ بنِ فَرْقَدٍ بأذْرَبِيجانَ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ نَهى عنِ الحَرِيرِ إلاَّ هٰكَذا وأشارَ بإصْبَعَيْهِ اللَّتَيْنِ تَلِيانِ الإبْهامَ قال فِيما عَلِمْنا أنَّهُ يَعْنِى الأعْلامَ *

45-....... Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Usmân en-Nehdî'den işittim, şöyle dedi: Biz (Cezîre fetihlerinde Umer'in kumandanı olan) Utbe ibnu Ferkad'ın maiyyetinde Ezrabîcân'da bulunurken bize Umer ibnu'l-Hattâb'ın mektûbu geldi (içinde şu da vardı): Rasûlullah (S) hâlis ipek elbise giymekten nehyetmiştir. Yalnız baş parmağı yanındaki iki parmağıyle (şehâdet ve orta parmaklarıyle) işâret ederek: *"Şu kadarı müstesnâ"* demiştir.

Râvî Ebû Usmân en-Nehdî: Bizim bildiğimize göre, Rasûlullah bu işâretiyle (libâsın iki parmak mikdârı ipek) alâmetlerini kasdetmektedir, demiştir.

٤٦ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا عاصِمٌ عنْ أبِى عُثْمانَ قال كَتَبَ إلَيْنا عُمَرُ ونَحْنُ بأذْرَبِيجانَ أنَّ النبىَّ ﷺ نَهى عنْ لُبْسِ الحَرِيرِ إلاَّ هٰكَذا وصَفَّ لنا النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إصْبَعَيْهِ وَرَفَعَ زُهَيْرٌ الوُسْطَى والسَّبابَةَ *

46-....... Bize Âsım tahdîs etti ki, Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Bizler, Ezrabîcân'da bulunduğumuz sırada Umer bize mektûb yazdı (içinde şu hadîs de vardı): Peygamber (S) ipek elbise giymekten nehyetmiştir. Ancak şu kadarı müstesnâdır: Peygamber bize parmaklarını dizip gösterdi.

Râvî Zuheyr, orta parmak ile şehâdet parmağını dikip göstermiştir.

٤٧ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنِ التَّيْمِيِّ عنْ أبِى عُثْمانَ قال كُنَّا مَعَ عُتْبَةَ فَكَتَبَ إلَيْهِ عُمَرُ رضى اللّهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال لا يُلْبَسُ الحَرِيرُ فى الدُّنْيا إلاَّ لَمْ يُلْبَسْ مِنْهُ شَىْءٌ فِي الآخِرَةِ *

47-....... Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân, et-Teymî Süleymân

ibn Tarhân'dan tahdîs etti ki, Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Bizler (Ezrabîcân'da) Utbe ibn Ferkad'ın maiyyetinde idik. Umer (R), kumandan Utbe'ye şunu yazdı: Peygamber (S): *"Dünyâda hâlis ipek giyilmez; giyilirse âhirette ondan birşey giyilmez"* buyurdu [50].

٤٨ ـ حدّثنا الحَسَنُ بنُ عُمَرَ حدّثنا مُعْتَمِرٌ حدّثنا أبى حدّثنا أبو عُثْمَانَ وأشَارَ أبو عُثْمَانَ بإصْبَعَيْهِ المُسَبِّحَةِ والوُسْطَى *

48-....... Bize babam Süleymân et-Teymî tahdîs etti. Bize Ebû Usmân tahdîs etti ve Ebû Usmân müsebbiha ve orta parmaklarıyle işâret edip gösterdi [51].

٤٩ ـ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عَنِ الحَكَمِ عَنِ ابنِ أبى لَيْلَى قال كان حُذَيْفَةُ بالمَدَاينِ فاسْتَسْقَى فأتَاهُ دِهْقَانٌ بِمَاءٍ فى إنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ فَرَمَاهُ بِهِ وقال إنِّى لَمْ أرْمِهِ إلاَّ أنِّى نَهَيْتُهُ فَلَمْ يَنْتَهِ قال رسولُ اللهِ صلى اللهُ عليهِ وسلم الذَّهَبُ والفِضَّةُ والحَرِيرُ والدِّيبَاجُ هِىَ لَهُمْ فى الدُّنْيَا ولَكُمْ فِى الآخِرَةِ *

49-....... Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Huzeyfe Medâin şehrinde idi, içmek için su istedi. Ona Dihkaan, yânî oranın büyük bir adamı gümüş bir kap içinde su getirdi. Huzeyfe bardağı alıp sâhibine fırlattı. Ve:

— Ben bunu ona ilk defa atmadım. Şu kadar ki, ben onu gümüş bardakla su vermekten nehyetmiştim, fakat o bundan vazgeçmedi.

---

50 Bunlar aynı konuda ayrı ayrı yollardan bâzı küçük farklılıklarla gelmiş hadîslerdir. Başlıkla ilgileri meydandadır. Umer (R) devlet başkanlığı sırasında bölge vâlîlerine ve kumandanlarına zamân zamân emirnâmeler, ta'lîmâtlar yazıp yollar, bunlara Peygamber'den hadîsler de koyarak İslâm'ın getirdiği yüksek medeniyetin esaslarının oralarda öğretilip yerleştirilmesine çalışırdı.

51 Bu da ayrı yoldan bir rivâyettir. Bunda parmaklardan biri "Müsebbiha" ismiyledir. Bundan öncekinde "Sebbâbe" ismiyle idi. Bunlar aynı şeydir. Başparmaktan sonra gelen parmaktır. İnsan sövme ânında birşeye işâret ederken bu parmakla işâret ettiği için, bu isim verilmiştir. Namâz kılan da tevhîde ve Allah'ın ortaktan tenzîhine işâret ederken bu parmakla işâret ettiği için de "Müsebbiha" ismi verilmiştir.

Rasûlullah (S): *"Altın, gümüş, ipek, dîbâc; bunlar dünyâda onlara âid zînet, âhirette ise sizindir"* buyurdu, dedi [52].

٥٠ ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ صُهَيْبٍ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ قال شُعْبَةُ فَقُلْتُ أَعَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال شَدِيدًا عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فقال مَنْ لَبِسَ الحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا فَلَنْ يَلْبَسَهُ فِي الآخِرَةِ *

50-....... Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Abdulazîz ibnu Suheyb tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim.

Şu'be dedi ki: Ben Abdulazîz ibn Suheyb'e:

— Enes bunu Peygamber(S)'den mi rivâyet etti? diye sordum.

Abdulazîz şiddetli olarak:

— Peygamber(S)'den: *"Her kim dünyâda hâlis ipeği giyerse, âhirette onu aslâ giyemeyecektir"* buyurdu, dedi.

٥١ ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثَابِتٍ قال سَمِعْتُ ابنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ يَقُولُ قال مُحَمَّدٌ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ لَبِسَ الحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الآخِرَةِ *

51-....... Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti. Sâbit el-Bunânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, hutbe yaparken Muhammed (S): *"Her kim ipeği dünyâda giyerse, onu âhirette giymez"* buyurdu, diyordu.

٥٢ ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ أَبِي ذُبْيَانَ خَلِيفَةَ ابنِ كَعْبٍ قال سَمِعْتُ ابنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ قال النبيُّ ﷺ مَنْ لَبِسَ الحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فى الآخِرَةِ * وقال لَنَا أَبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ

52 Huzeyfe, eski İrân medeniyetinin tefâhur vâsıtası olan bardağı tereddüdsüz fırlatıp atmış, gerekçesini de açıklamış ve Peygamber'in bu konudaki yasağını şiddetli bir sûrette uygulamaya başlamıştır. Bu kaba bir hareket değildi, daha önceki ziyâfetlerde tekrâr tekrâr bildirilmiş olan yasağa ehemmiyet verilmemesi üzerine de uyarıcı ve te'sîrli bir uygulama idi.

الوَارِثِ عنْ يَزِيدَ قالَتْ مُعَاذَةُ أَخْبَرَتْنِى أُمُّ عَمْرٍو بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ الزُّبَيْرِ سَمِعَ عُمَرَ سَمِعَ النبىَّ ﷺ *

52-....... Bize Şu'be haber verdi ki, Ebû Zubyân Halîfe ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, şöyle diyordu: Ben Umer ibnu'l-Hattâb'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): *"Her kim dünyâda hâlis ipek giyerse, onu âhirette giymez"* buyurdu.

(Buhârî dedi ki:) Ve bize Ebû Ma'mer söyledi: Bize Abdu'l-vâris, Yezîd ed-Dab'î'den tahdîs etti. Abdullah el-Adevî'nin kızı Muâze şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in kızı Ümmü Amr haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, o da Umer'den işitti; Umer de Peygamber(S)'den işitti.

٥٣ـ **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** عُثْمَانُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** عَلِىُّ بنُ المُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بنِ أَبِى كَثِيرٍ عنْ عِمْرَانَ بنِ حِطَّانَ قال سألْتُ عَائِشَةَ عَنْ الحَرِيرِ فقالَتِ ائْتِ ابنَ عَبَّاسٍ فَسَلْهُ قال فَسألْتُهُ فقال سَلِ ابنَ عُمَرَ قال فَسَألْتُ ابنَ عُمَرَ فقال أَخْبَرَنِى أَبُو حَفْصٍ يَعْنِى عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إنما يَلْبَسُ الحَرِيرَ فِى الدُّنْيَا مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ فِى الآخِرَةِ فَقُلْتُ صَدَقَ وما كَذَبَ أَبُو حَفْصٍ علَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم * وقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ رجَاءٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ يَحْيَى **حدّثنى** عِمْرَانُ وقَصَّ الحَدِيثَ *

53-....... Bize Alî ibnu'l-Mübârek, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den tahdîs etti. İmrân ibnu Hıttân şöyle demiştir: Ben Âişe'ye ipekten sordum. Âişe:

— İbn Abbâs'a git, ona sor, dedi.

İmrân dedi ki: Ben İbn Abbâs'a gidip ona da sordum. O da bana:

— İbn Umer'e sor, dedi.

İmrân dedi ki: Ben de gidip İbn Umer'e sordum. İbn Umer şöyle dedi:

— Bana Ebû Hafs, yânî Umer ibnu'l-Hattâb haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Dünyâda ipeği ancak, âhirette nasîbi olmayan kimse giyer!"* buyurmuştur.

(İmrân dedi ki:) Ben:

— Ebû Hafs doğru söyledi, Rasûlullah üzerine yalan söylemedi, dedim.

Abdullah ibnu Recâ da şöyle dedi: Bize Cerîr, Yahyâ'dan tahdîs etti: Bana İmrân tahdîs edip, bu hadîsi senediyle anlattı [53].

٢٦ـ بابُ مَنْ مَسَّ الحَرِيرَ مِنْ غَيْرِ لُبْسٍ و يُرْوَى فِيهِ عَنِ الزُّبَيْدِىِّ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ أنسٍ عنِ النبىِّ ﷺ

26- İPEK KUMAŞI GİYMEKSİZİN ELİYLE DOKUNAN KİMSE BÂBI

İpek kumaşa dokunmak hakkında ez-Zubeydî'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bir hadîs rivâyet ediliyor [54].

٥٤ـ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبِى إسْحَاقَ عَنِ البَرَاءِ رضَى اللَّهُ عنهُ قال أُهْدِىَ لِلنَّبِىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثَوْبُ حَرِيرٍ فَجَعَلْنَا نَلْمُسُهُ ونَتَعَجَّبُ مِنْهُ فقال النبىُّ ﷺ أتَعْجَبُونَ مِنْ هٰذَا قُلْنَا نَعَمْ قال مَنادِيلُ سَعْدِ بنِ مُعَاذٍ فى الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا *

54-....... el-Berâ' ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir ipek kumaş hediye edildi de bizler hemen ona ellerimizle dokunmaya ve onun güzelliğine hayret etmeye başladık. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Sizler buna hayret mi ediyorsunuz?"* buyurdu.

Biz:

— Evet (çok beğendik), dedik.

Peygamber:

---

53 Yüce Allah, cennetlikler hakkında *"...Orada elbiseleri de ipektir"* (el-Hacc: 23; Fâtır: 33) buyurdu.

Âlimler cumhûru bu hadîslere dayanarak erkeklere ipek giymenin harâm olduğuna hükmetmişlerdir. Harâmlık sebebine gelince, bunun erkekler için isrâf olması, gurûr vesîlesi olması ve kadınlara lâyık olan nevi'den bir süslenmeye kalkışarak kadınlara benzemesi gibi sebeblerdir.

54 Bunu et-Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de senediyle rivâyet etmiştir.

— *"Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha hayırlıdır!"* buyurdu [55].

٢٧ ـ بابُ افْتِرَاشِ الحَرِيرِ * وقال عَبِيدَةُ هُوَ كَلُبْسِهِ

27- İPEK YAYGI EDİNME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

Abîde ibn Amr es-Selmânî: İpek yaygı edinmek, giyilmesi gibidir, demiştir [56]

٥٥ ـ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا وهْبُ بنُ جَرِيرٍ حدّثنا أبِي قال سَمِعْتُ ابنَ أبِي نَجِيحٍ عنْ مُجَاهِدٍ عنِ ابنِ أبِي لَيْلَى عنْ حُذَيْفَةَ رضى اللّهُ عنهُ قال نَهَانَا النبيُّ صلّى اللّهُ عليه وسلم أنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ والفِضَّةِ وأنْ نأكُلَ فِيهَا وعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ والدِّيبَاجِ، وأنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ *

55-....... Cerîr ibn Hâzım tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Yesâr ibn Ebî Necîh'ten işittim; o da Mucâhid'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan ki, Huzeyfe (R): Peygamber (S) bizleri altın ve gümüş kaplardan içmemizi, bu kaplar içinde yemek yememizi nehyetti ve yine harîr ve dîbâc denilen hâlis ipek kumaşları giymekten ve bunların üzerine oturmamızdan da nehyetti, demiştir [57].

٢٨ ـ بابُ لُبْسِ القَسِّيِّ . وقال عَاصِمٌ عنْ أبِي بُرْدَةَ قال قُلْتُ لِعَلِيٍّ ماالْقَسِّيَّةُ قال ثِيَابٌ أتَتْنَا مِنَ الشَّأْمِ أوْ مِنْ مِصْرَ مُضَلَّعَةٌ فِيهَا حَرِيرٌ فِيهَا أمْثَالُ الأتْرُنْجِ، والمِيثَرَةُ كانَتِ النِّسَاءُ تَصْنَعُهُ لِبُعُولَتِهِنَّ مِثْلَ القَطَائِفِ

---

55 Başlığa uygunluğu "Bizler ona dokunmaya başladık" sözündedir. Bunun bir rivâyeti "Sa'd ibn Muâz'ın menkabeleri bâbı"nda geçti.

56 Bu ta'lîkı el-Hâris ibn Ebî Usâme, Muhammed ibn Sîrîn yolundan rivâyet etmiştir. Abîde: İpeği giymekle yaygı edinmek arasında fark yoktur, çünkü ikisi de harâmlıkta müsâvîdir, demiştir.

57 Başlığa uygunluğu "Ve ipek üzerine oturmamızı nehyetti" sözündedir. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Eşribe'de, Et'ime'de de geçti. Fakat onların hiçbirinde bu "İpek üzerine oturma..." ziyâdesi yoktur. Bu, Buhârî'nin müfredâtındandır (Aynî).

يُصَفِّرْنَهَا . وقال جَرِيرٌ عَنْ يَزِيدَ فِي حَدِيثِهِ القَسِّيَّةُ ثِيَابٌ مُضَلَّعَةٌ يُجَاءُ بِهَا مِنْ مِصْرَ فِيهَا الحَرِيرُ والمِيثَرَةُ جُلُودُ السِّبَاعِ * قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَاصِمٌ أَكْثَرُ وأَصَحُّ فِي المِيثَرَةِ *

28- KASSÎ (DENİLEN İPEK KUMAŞ) GİYMEK BÂBI

Âsım ibn Kuleyb, Ebû Burde'den söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Alî ibn Ebî Tâlib'e: "el-Kassıyye" nedir? diye sordum. Alî: O bize Şâm'dan yâhud Mısır'dan gelen ipek kumaşlardır ki, bunlar bâzı yeri dokunup, bâzı yeri bırakılarak kaburga kemikleri tarzında aralık aralık dokunmuşlardır. Bunlarda ipek vardır ve yine bunlarda turunç gibi yol yol kalın çitâreler vardır. "el-Miysere"(yânî eyer, semer ve palan minderleri) ise kadınların kocaları için yapmakta oldukları kadîfeler gibi şeylerdir; onları sarartırlar -yâhud: Onları semerlerin üzerlerine koymak için suffa gibi yaparlar-, dedi [58].

Cerîr ibn Abdilhamîd de Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan aldığı hadîsinde şöyle demiştir: "el-Kassıyye", kaburga kemikleri gibi yol yol dokunmuş kumaşlardır ki, bunlar Mısır'dan getirilir, içlerinde has ipek vardır. "el-Miysere" ise yaban hayvanların derileridir.

Ebû Abdillah el-Buhârî: Rivâyeti zikredilen bu Âsım ibn Kuleyb'in rivâyetinin yolları daha çok ve "Miysere"nin tefsîrinde (Cerîr'in canavar postlarıdır şeklindeki tefsîrinden) daha sahîhtir, dedi [59].

٥٦ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقَاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا سُفْيَانُ عَنْ

---

58 Bu Âsım ibn Kuleyb hadîsinin bir rivâyetini Müslim de Libâs Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VI, 346-348 "2078".

59 Bu hadîsteki ta'bîrlerin açıklaması:

Siyâbun Mudallaa: Bâzı yerleri dokunmuş, bâzı yerleri dokunmadan bırakılmış olan kumaşa denir ki, aralık aralık kaburga kaburga tarzında olur. Bir de yol yol ipekle çitâre tarzında dokunmuş kumaşa denir.

Miysere (cem'i:Meyâsir ve *Mevâsir*): Mıknese vezninde şu elbiseye denir ki, diğer elbiseler üzerine giyilmekle onlar dahî kabarıp yükselirler, murâd üstlük libâs olacaktır.

أشْعَثَ بنِ أبِى الشَّعْثَاءِ حدّثنا مُعَاوِيَةُ بنُ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ ابنِ عَازِبٍ قال. نَهَانَا النبىُّ ﷺ عَنِ المَيَاثِرِ الحُمْرِ والقَسِّىِّ *

56-....... Buradaki senedde de el-Berâ' ibn Âzib (R): Peygamber (S) bizleri kırmızı ipek altlıklardan ve kassî denilen ipekli kumaştan nehyetti, demiştir [60].

٢٩ ــ بابُ ما يُرَخَّصُ لِلرِّجَالِ مِنَ الحَرِيرِ لِلْحِكَّةِ

29- KAŞINTILI HASTALIK SEBEBİYLE ERKEKLERE İPEKLİ KUMAŞTAN KULLANMALARINA RUHSAT VERİLMESİ BÂBI

٥٧ ــ حدّثنى مُحَمَّدٌ أخبرنا وَكِيعٌ أخبرنا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أنَسٍ قال رَخَّصَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم لِلزُّبَيْرِ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ فِى لُبْسِ الحَرِيرِ لِحِكَّةٍ بِهِمَا *

57-....... Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi ki, Enes (R): Peygamber (S) Zubeyr ibnu'l-Avvâm ile Abdurrahmân ibn Avf'a (bir seferde) bedenlerinde uyuz hastalığı meydana geldiği için, ipekli gömlekler giymelerine ruhsat verdi, demiştir [61].

Mi'sere: Eyer yastığına denir ki, eyer baldırı incitmesin diye edinilir. Bâzı diyârda ona "Köpçük" ta'bîr ederler. Kezâ canavar postlarına denir. Harîrden, dîbâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir *(Kaamûs Ter.).*

Mi'sere: Acemler'in binme eşyâlarındandır, ipekten, dîbâcdan yapılır ve küçük minder gibi edinilir. İçi pamuk yâhud yün ile doldurulur. Binici bunu deve semerinin yâhud at eyerinin üstüne kendi oturağının altına kor *(en-Nihâye).*

Kassî: İpekle karışık ketenden dokunmuş bir kumaştır. Mısır'da Tenîs şehri yakınında deniz kenârında Kass veyâ Kiss denilen bir beldeye nisbet edilmiştir. Bu kumaş oradan getirilir imiş. Bâzı hadîs âlimleri de "Kassî"nin aslı "Kazzî"dir. "Kazzî" de ibrişim denilen ham ipek ma'nâsına olan *"Kazz"* kelimesinin ismi mensûbudur, "Kazz"deki zây harfleri sînlere tebdîl edilerek *"Kassî"* olmuştur, dediler.

60 Bunlardan nehyin sebebi, bu kumaşların her devir için pahalı ve lüks şeyler olması, en âdî kumaştan bile mahrûm bulunan bunca fakîrlere karşı tefâhur olacağı, zarûrî şeylerden olmayıp fazladan meşgâle ve teferruât olmaları gibi husûslar olması muhtemeldir.

61 İhtiyâç ve zarûret hâllerinde yasak olan şeylerin kullanılması dînî bir asıldır: *"Zarûretler harâmları mübâh kılar".*

٣٠ـ باب الحرير للنساء

30- KADINLAR İÇİN İPEK ELBİSE (KULLANMANIN CEVÂZI) BÂBI

٥٨ـ حدّثنا سُلَيمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ ح وحدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ المَلِكِ بنِ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بنِ وهْبٍ عنْ عَلِيِّ بنِ أبِي طَالِبٍ رضى اللّهُ عنه قال كَسانِي النبيُّ ﷺ حُلَّةَ سِيَرَاءَ فَخَرَجْتُ فِيهَا فَرَأَيْتُ الغَضَبَ فِي وجْهِهِ فَشَقَّقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي *

58-....... Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana hulletu siyerâ denilen yol yol sarı kalemli dokunmuş ipek kumaştan bir takım elbise giydirdi. Müteâkiben ben o elbiseyi giyerek dışarı çıktığımda, Peygamber'in yüzünde öfke eseri gördüm. Bunun üzerine ben o takımı kadınlarım arasında yarıp bölüştürdüm [62].

٥٩ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثني جُوَيْرِيَةُ عَنْ نافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللّهِ أنَّ عُمَرَ رضى اللّهُ عنه رأى حُلَّةَ سِيَرَاءَ تُبَاعُ فقال يا رسولَ اللّهِ لَوِ ابْتَعْتَهَا تَلْبَسُهَا لِلْوَفْدِ إذا أتَوْكَ والْجُمُعَةِ قال إنَّمَا يَلْبَسُ هٰذِهِ مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ وأنَّ النبيَّ ﷺ بَعَثَ بَعْدَ ذٰلِكَ إلَى عُمَرَ حُلَّةَ سِيَرَاءَ حَرِيرٍ كَسَاهَا إيَّاهُ فقال عُمَرُ كَسَوْتَنِيهَا وقَدْ سَمِعْتُكَ تَقُولُ فِيهَا ما قُلْتَ فقال إنَّمَا بَعَثْتُ إلَيْكَ لِتَبِيعَهَا أوْ تَكْسُوهَا *

Bu hadîsi Buhârî gibi Müslim de aynı kitâbda getirmiştir.

62 *Siyerâ* kelimesi hakkında Âsım Efendi: "Bir nevi' alaca kumaştır ki, yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur, dokumasında bol ipek karışık bulunur" diyor *(Kaamûs Ter.)*.

Bol ipekli olduğu için nehyedilmiştir. İpeği az olan kumaşın kullanılması erkekler için de câiz oluyor. Kumaştaki ipeğin azlığı-çokluğu husûsunda Hanefîler kumaşın argacı ile erişini; Şâfiîler de ağırlığını ölçü olarak kabûl etmişlerdir. Hanefîler'e göre bir kumaşın erişi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaştan yapılan elbiseyi erkekler için de giymekte be's yoktur.

Alî'nin "Ben onu kadınlarım arasında yarıp bölüştürdüm" sözünde kendisine izâfe ettiği kadınların annesi Fâtıma bintu Esed, eşi Fâtıma bintu Rasûlullah ve Hamza'nın kızı Fâtıma olduğu rivâyet edilmiştir... (İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-Hedâyâ*).

59-....... Abdullah ibn Umer'den (şöyle demiştir): Umer ibnu'l-Hattâb satılmakta olan hulletu siyerâ ipek bir takım elbise gördü de:

— Yâ Rasûlallah! Keşki bunu satın alsan da Sana geldikleri zamân elçiler için ve cumua günleri giysen! dedi.

Peygamber (S):

— *"Bunu ancak âhiretten nasîbi olmayan kimse giyer!"* buyurdu.

Bundan bir müddet sonra (bunun gibi birçok hulleler geldi de) Peygamber, Umer'e ipekten bir takım elbise gönderdi ve o hulleyi ona hediye etti. Bunun üzerine Umer:

— (Yâ Rasûlallah!) Bunu bana verdin. Hâlbuki ben Sen'den bu ipekli kumaş hakkında daha önce söylediğin sözleri söylerken işitmişimdir, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Ben bunu sana* (giymen için değil) *ancak satman yâhud başka birisine* (yânî bir kadına) *giydirmen için göndermişimdir"* buyurdu[63].

٦٠ــ **حدّثنا** أَبُو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى أَنَسُ بنُ مالِكٍ أَنَّهُ رأى على أُمِّ كُلْثُومٍ عَلَيْهَا السَّلاَمُ بِنْتِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ بُرْدَ حَرِيرٍ سِيَرَاءَ *

60-....... ez-Zuhrî Muhammed ibn Müslim: Enes ibn Mâlik (R) bana Rasûlullah'ın kızı Ümmü Kulsüm aleyhâ's-selâm'ın üzerinde ipek bir siyerâ bürdü gördüğünü haber verdi, demiştir[64].

٣١ــ بابُ ما كانَ النبىُّ ﷺ يَتَجَوَّزُ مِنَ اللِّبَاسِ والبُسْطِ

31- PEYGAMBER(S)'İN ELBİSELERDEN VE YAYGILARDAN (HERHANGİBİR SINIF ÜZERİNE KISALTMA VE DARLIK YAPMAYIP) DÂİMÂ GENİŞLİK GÖSTERİR OLDUĞU BÂBI[65]

63 Başlığa uygunluğu *"Onu başkasına giydirmen için"* sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, onu başka bir kadına hibe ve benzeri bir sûretle vermen için, demektir. Bu da ipekli kumaşın kadınlara halâl olduğuna delâlet eder.

Bunun bir rivâyeti Cumua Kitâbı'nda "Bulabileceği en güzel elbiseyi giyer bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.

64 Bu hadîsle de kadınların ipek elbise giymelerinin câiz olduğuna delîl getirilmiştir. Bunu en-Nesâî de Zînet Kitâbı'nda rivâyet etmiştir.

65 Yânî Peygamber (S) giyilecek elbiselerden veyâ üzerinde oturulacak döşeme ve yaygılardan herhangibir moda üzerinde ısrâr edip darlık yapmaz, bu husûslarda

٦١ـــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيٰى بنِ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ بنِ حُنَيْنٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال لَبِثْتُ سَنَةً وأنا أُرِيدُ أنْ أسْألَ عُمَرَ عَنِ المَرْأَتَيْنِ اللَّتَيْنِ تَظَاهَرَتَا على النبىِّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم فَجعَلْتُ أهَابُهُ فَنزَلَ يَوْمًا مَنْزِلاً فَدَخَلَ الأَرَاكَ فَلَمَّا خَرَجَ سألْتُهُ فقال عَائِشَةُ وحَفْصَةُ ثُمَّ قال كُنَّا فِى الجَاهِلِيَّةِ لا نَعُدُّ النِّسَاءَ شَيْئًا فَلَمَّا جَاءَ الإِسْلاَمُ وذَكَرَهُنَّ اللّٰهُ رَأيْنَا لَهُنَّ بِذٰلِكَ عَلَيْنَا حَقًّا مِن غَيْرِ أنْ نُدْخِلَهُنَّ فِى شَىْءٍ مِنْ أُمُورِنَا وكَانَ بَيْنِى وبَيْنَ امْرَأتِى كَلاَمٌ فأغْلَظَتْ لِى فَقُلْتُ لَهَا وإِنَّكِ لَهُنَاكِ قالَتْ تَقُولُ هٰذَا لِى وابْنَتُكَ تُؤْذِى النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فأتَيْتُ حَفْصَةَ فَقُلْتُ لَهَا إنِّى أُحَذِّرُكِ أنْ تَعْصِىَ اللّٰهَ ورسولَهُ وَتَقَدَّمْتُ إلَيْهَا فِى أذَاهُ فأتَيْتُ امَّ سَلَمَةَ فَقُلْتُ لَهَا فقَالَتْ أعْجَبُ مِنْكَ يا عُمَرُ قَدْ دَخَلْتَ فِى أُمورِنَا فَلَمْ يَبْقَ إلاَّ أنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رسُولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم و أزْواجِهِ فَرَدَّدَتْ وكانَ رجُلٌ مِنَ الأنْصَارِ إذَا غَابَ عنْ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وشَهِدْتُهُ أتَيْتُهُ بمَا يَكُونُ وإذَا غِبْتُ عنْ رسولِ اللّٰهِ ﷺ وشَهِدَ أتَانِى بِمَا يَكُونُ مِنْ رسولِ اللّٰهِ ﷺ وكَانَ مَنْ حَوْلَ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قَدِ اسْتَقَامَ لهُ فَلَمْ يَبْقَ إلاَّ مَلِكُ غَسَّانَ بالشَّأْمِ كُنَّا نَخَافُ أنْ يَأتِينَا فَمَا شَعَرْتُ إلاَّ بالأنْصَارِىِّ وهْوَ يَقُولُ إنَّهُ قَدْ حَدَثَ أمْرٌ قُلْتُ لهُ وما هُوَ أجَاءَ الغَسَّانِىُّ قال أعْظَمُ مِنْ ذَاكَ طَلَّقَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ نِسَاءَهُ فَجِئْتُ فإذَا البُكَاءُ مِنْ حُجَرِ هِنَّ كُلِّهَا وإذَا النبىُّ ﷺ قَدْ صَعِدَ فِى مَشْرُبَةٍ لهُ وعَلَى باب المَشْرُبَةِ وصِيفٌ فأتَيْتُهُ فَقُلْتُ اسْتَأْذِنْ لِى فأذِنَ لِى فَدَخَلْتُ فإذَا النبىُّ ﷺ علَى حَصِيرٍ قَدْ أثَّرَ فِى جَنْبِهِ وتَحْتَ رَأسِهِ مِرْفَقَةٌ مِنْ أدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ وإذَا أُهُبٌ مُعَلَّقَة وقَرَظٌ فَذَكَرْتُ الذِى قُلْتُ لِحَفْصَةَ وأُمِّ سَلَمَةَ والَّذِى رَدَّتْ عَلَىَّ أُمُّ سَلَمَةَ فَضَحِكَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَلَبِثَ تِسْعًا وعشْرِينَ لَيْلَةً ثُمَّ نَزَلَ *

---

dâimâ genişlik gösterir, müsâmahalı davranır idi. Çünkü Peygamber moda ta'yîn etmemiş, sâdece ma'kûl örtünme hudûdunu göstermiştir. Milletlerin giyinme ve örtünme nevi'leri ve modaları bölgelere ve örflere göre ayrı ayrı olur.

61-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Umer'e, Peygamber(S)'e karşı birbirine yardım etmiş olan (et-Tahrîm: 4) o iki kadının kim olduğunu sormak isteyerek bir sene bekledim. Ben onun heybetinden korkuyordum. Nihâyet bir gün bir konak yerinde bineğinden indi ve hâcetini yerine getirmek için erâk ağaçlarının içine girdi. Oradan çıkınca ben bunu kendisine sordum.

— O iki kadın Âişe ve Hafsa'dır, dedi de sonra şöyle devâm etti:

— Bizler Câhiliyet devrinde kadınları birşey saymazdık. Nihâyet İslâm Dînî gelip de Allah onları (*"Onlarla iyi geçinin"* -en Nisâ: 18- diye) zikredince, bizler Allah'ın onları zikretmesiyle onları işlerimizden hiçbirine girdirmeksizin, üzerimizde onlar için hakk olduğunu düşündük. Bir gün benimle zevcem arasında bir söz oldu da kadın bana karşı sert konuştu. Bunun üzerine ben ona:

— Şübhesiz senin yerin şurasıdır, yânî senin bana karşı sert konuşacak cür'etin mi var? dedim.

Kadın:

— Sen bana bunu söylüyorsun. Hâlbuki senin kızın Peygamber'e ezâ veriyor, dedi.

Akabinde ben Hafsa'ya geldim de ona:

— Ben seni Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olmandan sakındırıyorum, dedim.

Ve Peygamber'e ezâsı husûsunda başkalarından evvel ona bu öğüdü verdim. Akabinde Ümmü Seleme'ye gittim, ona da Hafsa'ya söylediğim tarzda söyledim. Ümmü Seleme:

— Sana hayret ediyorum yâ Umer! Bizim işlerimize girdin, hiçbirşey kalmadı da şimdi Rasûlullah ile zevceleri arasına girmen mi kaldı? dedi ve bunu tekrâr tekrâr söyledi.

Ensâr'dan bir komşu adam vardı. O Rasûlullah'tan kaybolduğu, O'nun meclisinde bulunmadığı zamân ben Rasûlullah'ın yanında bulunurdum ve ona olan şeylerin haberini getirirdim. Ben Rasûlullah'ın meclisinde bulunamadığım zamân o hazır bulunup, Rasûlullah'tan (vahy ve benzeri) olan şeyleri bana getirirdi. O sıralarda Rasûlullah'ın etrafında bulunan melik ve başkan gibi kimseler hep Rasûlullah için doğrulmuş düzelmişlerdi. Düzelmedik yalnız Şâm'daki Gassân Meliki kalmıştı. İşte biz Gassân Meliki'nin bize gelip saldırmasından korkar dururduk. Derken bir gün Ensârî komşumun geldiğini hissettim. O:

— Şu muhakkak ki bir iş meydana gelmiştir! diyordu.

Ben de ona:

— Nedir o? Gassânî mi geldi? dedim.

Ensârî:

— Bundan daha büyük bir iş! Rasûlullah kadınlarını boşamış! dedi.

Akabinde ben geldim, bir de gördüm ki, kadınların hücrelerinin hepsinden bir ağlama var! Peygamber ise birkaç basamakla çıkılır meşrubesine (şerbetlik denilen sekili hücresine) çıkmış, kapısının ününde de siyah uşağı duruyor. Ben ona vardım da:

— Benim için içeri girmeye izin isteyiver! dedim.

Peygamber bana izin verdi, yanına girdim. Bir de gördüm ki, Peygamber bir hasır üzerinde bulunuyordu. Üzerine yattığı hasır yan tarafında izler yapmıştı. Başının altında içi lif dolu meşin bir yastık vardı. İçeride asılmış birkaç tâne tabaklanmamış hayvan derisi ile deri tabaklamakta kullanılan bir mikdâr karaz ağacı yaprağı vardı. Ben Rasûlullah'a, Hafsa ile Ümmü Seleme'ye söylediklerimi ve Ümmü Seleme'nin bana yaptığı reddiyeyi zikrettim. Rasûlullah güldü. Kendi o yüksek oda içinde yirmidokuz gece ikaamet etti, sonra oradan âilelerinin yanına indi [66].

٦٢ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** هِشَامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرَتْنِى هِنْدُ بِنْتُ الحَارِثِ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتِ اسْتَيْقَظَ النبىُّ ﷺ مِنَ اللَّيْلِ وهْوَ يَقُولُ لا إِلٰهَ إلاَّ اللَّهُ ماذا أُنْزِلَ اللَيْلَةَ مِنَ الفِتْنَةِ ماذا أُنْزِلَ منَ الخَزَائِنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاحِبَ الحُجُرَاتِ كَمْ مِنْ كَاسِيَةٍ فِى الدُّنْيا عَارِيَةٍ يَوْمَ القِيَامَةِ : قالَ الزُّهْرِىُّ وكانَتْ هِنْدٌ لَهَا أزْرَارٌ فِى كُمَّيْهَا بَيْنَ أصَابِعِهَا *

62-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Hâris kızı Hind haber verdi ki, Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceden bir vakitte uyandı da şöyle diyordu:

— *"Lâ ilâhe ille'llâh! Bu gece ne fitneler indirildi! Ve ne hazîneler de indirildi! Hücrelerin sâhibeleri olan kadınları* (yânî mü'minlerin analarını) *kim uyandırır? Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, kıyâmet gününde çıplaktırlar!"*

---

66 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir de gördüm ki, Peygamber bir hasır üzerinde bulunuyor... ve içi lif dolu deriden bir yastık.." sözlerinden alınır. Bu hadîsin çok uzun bir rivâyeti "Yüksek oda bâbı"nda, kezâ Tefsîr'de, et-Tahrîm Sûresi tefsîrinde geçmişti. Daha kısa olarak Nikâh'ta da geçmişti.

Bu hadîste Peygamber'in giyim ve yaygı husûslarında ne kadar sâde, gösterişsiz ve mütevâzi' bir hayât yaşadığı pek açık sûrette görülmektedir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!

ez-Zuhrî: Bu Hind'in geniş elbisesinin iki yeninde, parmaklarının arasında birçok düğmeleri vardı, demiştir [67].

٣٢ ـ بابُ ما يُدْعَى لِمَنْ لَبِسَ ثَوْبًا جَدِيدًا

32- YENİ BİR ELBİSE GİYEN KİMSEYE YAPILACAK DUÂ BÂBI

٦٣ ـ حدّثنا أَبُو الوَلِيدِ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ سَعِيدِ بنِ عَمْرِو بنِ سَعِيدِ ابنِ العَاصِ قال حدّثني أَبِي قال حَدَّثَتْنِي أُمُّ خَالِدٍ بِنْتُ خَالِدٍ قالَتْ أُتِيَ رَسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم بِثِيَابٍ فِيهَا خَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ قال مَنْ تَرَوْنَ نَكْسُوهَا هٰذِهِ الخَمِيصَةَ فَأُسْكِتَ القَوْمُ قال ائْتُونِي بِأُمِّ خَالِدٍ فأُتِيَ بِي النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فأَلْبَسَهَا بِيَدِهِ وقال أَبْلِي وأَخْلِقِي مَرَّتَيْنِ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إلى عَلَمِ الخَمِيصَةِ ويُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَيَّ ويَقُولُ يا أُمَّ خَالِدٍ هٰذَا سَنَا. والسَّنَا بِلِسَانِ الحَبَشِيَّةِ الحَسَنُ * قال اسْحٰقُ حَدَّثَتْنِي امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِي أنها رَأَتْهُ على أُمِّ خَالِدٍ *

63-....... Hâlid ibn Saîd'in kızı Hâlid ibnu'z-Zubeyr'in anası şöyle demiştir: Rasûlullah'a birçok elbiseler getirilmişti. Bunların içinde siyah bir yün elbise vardı. Rasûlullah (S):

— *"Bu siyâh yün kumaşı kime giydirelim dersiniz?"* buyurdu.

Oradaki topluluk susturuldu. Rasûlullah:

— *"Bana Ümmü Hâlid'i getirin!"* buyurdu.

---

67 Yânî yeninin genişliği sebebiyle bedeninden bir kısmın meydana çıkmasından endîşe ettiği için düğmelerle düğmeleyip, bedenini kapatırdı.

Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in *"Nice giyinik kadınlar vardır ki kıyâmet gününde çıplaktırlar"* sözüyle mü'minlerin analarını ve onların şahsında bütün mü'mine kadınları ince, kısa, dar ve bedenlerinin vasıflarını gösteren elbiseler giymekten sakındırması yönündendir.

Peygamber bu hadîsinde kendisinden sonra ümmetinin uğrayacakları fitne ve musîbetleri hem de nâil olacakları hudûdsuz ni'met hazînelerini ve rahmeti haber verdiği gibi, "Giyinik çıplaklar" zümresinden yâhud örtülü olmakla berâber elbisesinde isrâf ve aşırılık yapacak nice kadınların meydana çıkacağını da haber vermiştir. Kadınlarını uyandırmayı istemesi de onlara va'z etmek, sadakaları çok vermek ve isrâfı terkeylemeğe teşvîk etmek, Peygamber kadınları olmakla aldanarak ibâdet ve tâatten gaflet câiz olamayacağını bildirmek içindir...

Bunun bir rivâyeti İlim'de de geçmişti.

Bunun üzerine ben Peygamber'in yanına getirildim de Peygamber kendi eliyle onu giydirdi. Ve iki kerre:

— "(Kızım bunu sağlıkla) *eskit parçala!*" diye duâ etti.

Peygamber o yün kumaşın damgalarına bakmaya ve eliyle bana işâret ederek:

— *"Yâ Ümme Hâlid, bu senâdır* (yânî güzeldir)*!*" demeye başladı.

"Senâ" kelimesi Habeş dilinde "Güzel" demektir.

Râvî İshâk ibn Saîd: Bana ehlimden bir kadın "Hamîsa" denilen bu yünlü kumaşı Ümmü Hâlid'in üstünde gördüğünü haber verdi, demiştir [68].

٣٣ــ بابُ التزَعْفرِ لِلرِّجَالِ

33- ERKEKLER İÇİN ZAĞFERÂN SÜRÜNME(NİN NEHYİ) BÂBI

٦٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عَنْ أنَسٍ قال نَهَى النبىُّ ﷺ أنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ *

64-....... Bize Abdulvâris, Abdulazîz ibn Suheyb'den tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) erkeğin zağferân sürünmesini nehyetti, demiştir [69].

٣٤ــ بابُ الثَّوْبِ المُزَعْفَرِ

34-'ZAĞFERÂN BİTKİSİYLE BOYANMIŞ ELBİSE(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٦٥ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ دِينَارٍ عنِ ابنِ

---

68 Başlığa uygunluğu *"Sağlıkla eskit ve parçala"* duâsındadır. Bunun bir rivâyeti "Siyah hamîsa bâbı"nda geçmişti.

69 *ez-Zağferân,* ma'rûf isimdir ki, Türkçe'de "Safrân" ta'bîr ederler. *ez-Zağfera:* Dahraca vezninde bir nesneyi zağferânla boyamak ma'nâsınadır.

عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال نَهَى النبىُّ ﷺ أنْ يَلْبَسَ المُحْرِمُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِوَرْسٍ أوْ بِزَعْفَرَانٍ *

65-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) ihrâma giren kimsenin vers bitkisiyle yâhud zağferân bitkisiyle boyanmış elbise giymesini nehyetti, demiştir [70].

٣٥ــ باب الثَّوْبِ الأحْمَرِ

35- KIRMIZI ELBİSE BÂBI

٦٦ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِى إسْحٰقَ سَمِعَ البَرَاءَ رضى اللّٰهُ عنهُ يَقُولُ كانَ النبىُّ ﷺ مَرْبُوعًا وقَدْ رَأيْتُهُ فِى حُلَّةٍ حَمْرَاءَ ما رَأيْتُ شَيْئًا أحْسَنَ مِنْهُ *

66-....... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti. O da el-Berâ(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) uzunla kısa boy arası orta boyda yaratılmıştı. Ben O'nu bir kerresinde kırmızı bir elbise içinde görmüştüm ki, ben O'ndan daha güzel birşey görmedim [71].

٣٦ــ باب المِيثَرَةِ الحَمْرَاءِ

36- KIRMIZI İPEK ALTLIK BÂBI

---

70 *el-Vers:* Vâv'ın fethi ve râ'nın sükûnuyle sissim tarzında bir nebât adıdır. Yemen ülkesine mahsûstur, bir defa ekildikte yirmi seneye dek çiçek ve meyve vererek kalır... ve onunla boyanmış kumaş cimâ'ı kuvvetlendiricidir... Türkçe'de "Alaçehre" ve "Yemen zağferânı" dedikleridir ki, onunla sarı boyanır... *(Kaamûs Ter.).*

Ahmed ibn Hanbel ve *Sünen* sâhibleri Hâris Ebû Umâme'den sahîh olarak: Rasûlullah: *"el-Bezâzetu mine'l-îmânî=Hayatta sâdelik îmândandır"* buyurduğunu rivâyet etmişlerdir. Erkekler için renkli şeylerle yapılacak vücûd ve yüz süslemesi mekrûh ve çirkin sayılmıştır. Yalnız yeni evlenen gençler müstesnâdır.

71 Hadîs metnindeki kırmızı hulleyi İbn Humâm: Kırmızı ve yeşil çubuklu olarak dokunmuş Yemen kumaşından iki kat elbisedir diye ta'rîf etmiştir.

٦٧ـ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بنِ سُوَيْدِ ابنِ مُقَرِّنٍ عن البَرَاءِ رضى اللّهُ عنه قال أَمَرَنَا النبىُّ ﷺ بِسَبْعٍ: عِيَادَةِ المَرِيضِ. واتِّبَاعِ الجَنَائِزِ . وتَشْمِيتِ العاطِسِ ونَهَانا عَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ والدِّيباجِ والقَسِّيِّ والإِسْتَبْرَقِ ومَيَاثِرِ الحُمْرِ *

67-....... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere yedi şeyi işlememizi emretti: Hasta ziyâretine gitmeyi, cenâze arkasından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi... Yine Peygamber bizleri harîr, dîbâc, kassî ve istebrak denilen ipekli kumaşlar giymekten ve kırmızı ipek altlıklar (yâhud üstlükler) kullanmaktan da nehyetti [72].

٣٧ـ باب النِّعَالِ السِّبْتِيَّةِ وغَيْرِهَا

37- TABAKLANMIŞ VE TABAKLANMAMIŞ DERİLERDEN YAPILAN AYAKKABILAR (GİYİLMESİ) BÂBI [73]

٦٨ـ حدّثنا سلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ عَنْ سَعِيدٍ أَبِى مَسْلَمَةَ قَالَ سأَلْتُ أَنسًا أَكانَ النبىُّ ﷺ يُصَلِّى فِى نَعْلَيْهِ قال نَعَمْ *

68-....... Ebû Seleme Saîd el-Ezdî şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e:

— Peygamber (S) ayağındaki iki ayakkabı ile namâz kılar mıydı? diye sordum.

---

72 Bunun bir rivâyeti "Kassî giyme bâbı"nda geçti. Cenâzeler'de daha uzun olarak geçmişti. Buradaki ipek kumaşların ta'rîfleri de orada verilmişti. Burada şu kadarını tekrâr edelim:

Miysere (cem'i *Meyâsir* ve *Mevâsir*): Mıknese vezninde şu elbiseye denir ki, diğer elbiseler üzerine giyilmekle onlar dahî kabarıp yükselirler, murâd üstlük libâs olacaktır... Ve eyer yastığına denir ki, eyer baldırı incitmesin diye edinilir. Bâzı diyârda ona "Köpcük" ta'bîr ederler. Kezâ.. ipekten, dîbâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir *(Kaamûs Ter.)*.

73 *en-Niâlu's-sebtiyye:* Tabaklanmış deri ile yapılan ayakkabılar demektir. *es-Sibt:* Sîn'in kesriyle dıbâğat olunmuş derilerdir... Yâhud karaz ile yânî palamut ile dibâğat olunmuş deriye mahsûstur. Türkçe'de "Gön" ta'bîr ettikleridir. Şârihin beyânına göre dibâğatla tüyleri izâle olunduğundan *en-Niâlu's-sebtiyye* buna mensûbdur. Ve o ayakkabıya da *Sibt* denilir *(Kaamûs Ter.)*.

Enes:
— Evet (kılardı), diye cevâb verdi [74].

٦٩ ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ عُبَيْدِ بنِ جُرَيْجٍ أنَّهُ قال لِعَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما رَأَيْتُكَ تَصْنَعُ أرْبَعًا لَمْ أرَ أحَدًا مِنْ أصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا قال ما هِىَ يا ابْنَ جُرَيْجٍ قال رَأَيْتُكَ لا تَمَسُّ مِنَ الأرْكَانِ إلاَّ اليَمَانِيَيْنِ ورَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ ورَأَيْتُكَ تَصْبُغُ بالصُّفْرَةِ ورَأَيْتُكَ إذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أهَلَّ النَّاسُ إذَا رَأَوُا الهِلاَلَ ولَمْ تُهِلَّ أنْتَ حَتَّى كانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ فقال لهُ عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ أمَّا الأرْكَانُ فإنِّى لَمْ أرَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَمَسُّ إلاَّ اليَمَانِيَيْنِ وأمَّا النِّعَالُ السِّبْتِيَّةُ فإنِّى رَأَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِى لَيْسَ فِيهَا شَعَرٌ ويَتَوَضَّأُ فِيهَا فأنَا أُحِبُّ أنْ ألْبَسَهَا وأمَّا الصُّفْرَةُ فإنِّى رَأَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَصْبُغُ بِهَا فأنَا أُحِبُّ أنْ أصْبُغَ بِهَا وأمَّا الإهْلاَلُ فإنِّى لَمْ أرَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يُهِلُّ حَتَّى تَنْبعِثَ بِهِ راحِلَتُهُ *

69-....... Ubeyd ibn Cureyc, Abdullah ibn Umer(R)'e:
— Arkadaşlarından hiçbirini yapar görmediğim dört şeyi, seni yapıyor görüyorum? dedi.
İbn Umer:
— Nedir onlar? Yâ Ubeydallah ibne Cureyc! dedi.
İbn Cureyc:
— Seni görüyorum ki, sen Ka'be'nin rükünlerinden el-Haceru'l-Esved ile er-Rüknü'l-Yemânî'den başkasına el sürmüyorsun. Seni görüyorum ki, tabaklanmış deriden yapılmış ayakkabılar giyiyorsun. Seni görüyorum ki, sarı boya kullanıyorsun. Bir de görüyorum, Mekke'de bulunduğun zamân insanlar zu'l-hicce'nin hilâlini gördüklerinde yüksek sesle telbiyeye başladıkları hâlde, sen terviye yânî sekizinci gün girmedikçe telbiyeye başlamıyorsun, demiş.
Bunun üzerine Abdullah ibn Umer de ona hitâben şöyle demiştir:

---

74 *en-Na'l:* Nûn'un fethi ve ayn'ın sükûnuyle ayağı yere çıplak dokunmaktan koruyacak nesneye denir ki, ayakabı ve pâbuç ta'bîr olunur... bütün nevi'lerini şâmildir. Her mahalde birgûnâ dikip ayaklarına giyerler; Türkçe'de "Nâleyn" dedikleri ki, çamurlukta giyilir na'leynden tahrîf edilmiştir *(Kaamûs Ter.).*

— Ka'be'nin rükünlerine gelince, ben Rasûlullah'ın el-Hacerü'l-Esved ile er-Rüknü'l-Yemânî'den başkasına el sürdüğünü görmedim. Tabaklanmış deriden ayakkabılara gelince, ben Rasûlullah'ın üzeri kılsız (deriden yapılmış) ayakkabılar giyip ayağı içinde iken abdest aldığını gördüm. Onun için ben onları giymeyi severim. Sarı boyaya gelince, Rasûlullah'ın sarı boya ile (elbisesini veyâ sakalını) boyadığını gördüm. Ben de onun için o boya ile boyamayı severim. Telbiye okumaya gelince, ben Rasûlullah(S)'ın binek hayvanı Mekke'den Minâ'ya doğru yönelip hareket etmedikçe telbiye ettiğini görmedim[75].

٧٠ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ دِينَار عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال نَهَى رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أنْ يَلْبَسَ المَحْرِمُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِزَعْفَرَانٍ أوْ وَرْسٍ وقال مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنَ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ ولْيَقْطَعْهُمَا أسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ *

70-....... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ihrâma giren kimsenin zağferânla yâhud vers bitkisiyle boyanmış elbise giymesini nehyetti ve: *"İki na'l bulamayan huffeyn giysin ve onları topuklarının altından kessin"* buyurdu.

٧١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عنْ جَابِرِ بنِ زَيْدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهُمَا قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ إزَارٌ فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ ومَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَعْلاَنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ *

71-....... İbn Abbâs (R): Peygamber (S): *"İzârı olmayan kimse don giysin; iki na'li olmayan kimse de huffeyn, yânî iki mest giysin"* buyurdu, demiştir[76].

٣٨ـ بابٌ يَبْدَأُ بالنَّعْلِ اليُمْنَى

75 Bunun bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda geçti. Giyilen kumaşlar vers veyâ zağferânla sarıya boyandığı gibi, hoşça kokulu olan bu boya saç-sakal boyamakta da kullanılırdı.

76 *Huffeyn*'in ta'rîfi de 14. bâbın hâşiyesinde verilmişti

38- BÂB: (KADIN, ERKEK) GİYMEYE SAĞ AYAKKABI İLE BAŞLAR

٧٢ـ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى أَشْعَثُ بنُ سُلَيْمٍ سَمِعْتُ أبى يُحَدِّثُ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ كانَ النبىُّ ﷺ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِى طُهُورِهِ وتَرَجُّلِهِ وتَنَعُّلِهِ *

72-....... Âişe (R): Peygamber (S) abdest almakta, saçını sakalını taramakta, ayakkabı giymekte sağdan başlamayı severdi, demiştir [77].

٣٩ـ بابٌ يَنْزِعُ نَعْلَ اليُسْرَى

39- BÂB: İNSAN EVVELÂ SOL AYAKKABIYI ÇIKARIR

٧٣ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مالِكٍ عنْ أبى الزِّنَادِ عنِ الأعْرَجِ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إذَا انْتَعَلَ أحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ باليَمِينِ وإذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بالشِّمَالِ لِتَكُنِ اليُمْنَى أوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وآخِرَهُمَا تُنْزَعُ *

73-....... el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizin biriniz ayakkabısını giyeceği zamân sağ ayağı ile başlasın; çıkaracağı zamân da sol ayağıyle çıkarmaya başlasın! Bu sûretle sağ ayak, giyilen iki ayağın evveli; çıkarılan iki ayağın da sonu olsun!"*

٤٠ـ بابٌ لا يَمْشِي فِي نَعْلٍ واحِدٍ

40- BÂB: İNSAN BİR TEK AYAKKABI İLE YÜRÜMEZ

---

77 Bu husûslar giyinmek, mescide girmek, süslenmek, başını tıraş etmek gibi kerîm fiillerden olan husûslardır. Sümkürmek, istincâ gibi husûslarda ise soldan başlarlardı.

٧٤ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عن مالِكٍ عن أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عَنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لا يَمْشِي أحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ واحِدَةٍ لِيُحْفِهِمَا جَمِيعًا أوْ لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا *

74-....... el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Sakın sizin biriniz bir tek ayakkabı ile yürümesin! Ya ikisini berâber çıkarsın* (çıplak ayakla yürüsün) *yâhud ikisini de berâberce giysin!"* buyurmuştur [78].

٤١ـ بابُ قِبالانِ في نَعْلٍ ومَنْ رأى قِبالاً واحِدًا واسِعًا

41- BİR AYAKKABINDA İKİ TASMA OLUR VE GENİŞ BİR TASMAYI DA CÂİZ GÖREN KİMSE BÂBI

٧٥ـ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ حدّثنا أنَسٌ رضى اللّهُ عنْهُ أنَّ نَعْلَ النبيِّ ﷺ كانَ لَها قِبالانِ *

75-....... Bize Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber(S)'in ayakkabısının iki tasması vardı, diye tahdîs etti.

٧٦ـ حدّثني مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخْبرَنا عِيسى بنُ طَهْمانَ قال خَرَجَ إلَيْنا أنَسُ بنُ مالِكٍ بِنَعْلَيْنِ لَهُما قِبالانِ فقال ثابتٌ البنانِيُّ هٰذِهِ نَعْلُ النبيِّ ﷺ *

76-....... Bize İsâ ibn Tahmân haber verip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik (R) bize iki ayakkabı çıkardı ki, bunlardan herbirinin iki tasması vardı.

Sâbit el-Bunânî:

— Bunlar, Peygamber(S)'in ayakkabılarıdır, dedi [79].

---

78 Sıhhî bir zarûret üzerine tek giyimli olarak yürümek hâli bu nehiyden müstesnâdır.

79 *el-Kıbâl,* Kitâb vezninde, ayakkabıda olan tasmaya denir ki, orta parmakla yanındaki parmağın aralığına geçer, bu hâlâ Haremeyn ahâlîsinin cemceme tarzında olan na'llerinde olur *(Kaamûs Ter.).*

٤٢ــ بابُ القُبَّةِ الحَمْرَاءِ مِنْ أدَمٍ

42- (TABAKLANIP BOYANMIŞ) DERİDEN KIRMIZI ÇADIR BÂBI

٧٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ قال حدّثنى عُمَرُ بنُ أبى زَائِدَةَ عنْ عَوْنِ بنِ أبِى جُحَيْفَةَ عنْ أبِيهِ قال أتَيْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم وهو فى قُبَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ أدَمٍ ورأيْتُ بِلالاً أخَذَ وَضُوءَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم والنَّاسُ يَبْتَدِرُونَ الوَضُوءَ فَمَنْ أصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ ومنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ شَيْئًا أخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ *

77-....... Ebû Cuhayfe (Vehb ibn Abdillah es-Suvâî-R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim. Kendisi o sırada kızıl sahtıyândan yapılmış kırmızı bir çadır içinde bulunuyordu. Bilâl'i de gördüm ki, Peygamber'in abdest suyunu alıp getirdi, insanlar o abdest suyunu almaya koşuşuyorlardı. O sudan her kimin eline birşey geçti ise (teberrük için) üzerine sürdü. Ele geçiremeyen ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan aldı [80].

٧٨ــ حدّثنا أبُو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى أنَسُ ابنُ مالِكٍ ح وقال اللَّيْثُ حدّثنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخْبَرَنِى أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال أرْسَلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إلَى الأنْصَارِ وجَمَعَهُمْ فِى قُبَّةٍ مِنْ أدَمٍ *

78-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verip Peygamber (S) Ensâr'a haber gönderdi de, onları deriden yapılmış bir çadır içinde topladı, dedi [81].

---

80 *el-Kubbe*... tepesi dâireli binâya denir ki, künbed ta'bîr olunur... Aslında Arab evlerinden küçük ve yuvarlak çadıra denip, sonradan mutlaka çadırda kullanıldı (Âsım Efendi). Bu ta'rîfe göre *Kubbe*, yayvan küçük çadırdır.

Bu hadîsteki vak'a, Mekke'ye olan seferlerden birinde olmuştu. Peygamber Minâ'ya yakın Abtâh denilen yerde imiş.

81 Bu ganîmet taksîmi akabinde Ensâr'ı toplayıp onlara hitâb ettiği zamân olmuştu. Bunun bir rivâyeti Humus Kitâbı'nda geçmişti.

٤٣ــ بابُ الجُلوسِ على الحَصِيرِ ونَحْوِهِ

43- HASIR VE BENZERİ YAYGILAR ÜZERİNE OTURMAK BÂBI

٧٩ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ أبِي بَكْرٍ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدِ بنِ أبِي سَعِيدٍ عنْ أبِي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمنِ عنْ عَائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ يَحْتَجِرُ حَصِيرًا باللَّيْلِ فَيُصَلِّى ويَبْسُطُهُ بالنَّهَارِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَثُوبُونَ إلَى النبيِّ ﷺ فَيُصَلُّونَ بِصَلاتِهِ حَتَّى كَثُرُوا فأقْبَلَ فقال يا أيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الأعْمَالِ ما تُطِيقُونَ فإنَّ اللَّهَ لا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا وإنَّ أَحَبَّ الأعْمَالِ إلَى اللَّهِ ما دَامَ وإنْ قَلَّ *

79-....... Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) geceleyin hasırdan bir hücre edinir, namâz kılar, gündüzleyin onu yere yayar ve üzerine otururdu. Peygamber böyle nâfile namâzı kılarken insanlar O'nun namâzına uyup namâz kılmaya başladılar, nihâyet insanlar çoğaldılar. Bunun üzerine Peygamber yüzünü insanlara döndürdü de:

— *"Ey insanlar, amellerden gücünüzün yetişebileceği mikdârı alınız. Çünkü Allah, sizler ibâdetten usanıp bezmedikçe sevâb vermekten bıkmaz. Ve şübhesiz Allah'a göre amellerin en sevimli olanı, az olsa bile devâmlı olanıdır!"* buyurdu [82].

٤٤ــ بابُ المُزَرَّرِ بالذَّهَبِ *

وقال اللَّيْثُ حدّثني ابنُ أبِي مُلَيْكَةَ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ أنَّ أباهُ مَخْرَمَةَ قال لهُ يا بُنَيَّ إنَّهُ بَلَغَنِي أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قَدِمَتْ عليْهِ أقْبِيَةٌ فَهُوَ يَقْسِمُها فاذْهَبْ بنا إلَيْهِ فَذَهَبْنا فَوَجَدْنا النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى مَنْزِلِهِ فقال لِي يابُنَيَّ ادْعُ لِي النبيَّ

---

82 Başlığa uygunluğu "Hasır yayar, üzerine otururdu" sözündedir. Bunun birer rivâyeti Namâz'da, "Gece namâzı bâbı"nda ve Îmân'da, "Dînin Allah'a en sevimlisi... bâbı"nda, geçmişti.

ﷺ فأعظمتُ ذلك فقلتُ أدعُولَكَ رسولَ اللهِ ﷺ فقال يابُنَيَّ انَّهُ لَيسَ بِجَبَّارٍ فدَعَوْتُهُ فخَرَجَ وعَلَيْهِ قَباءٌ مِنْ ديباجٍ مُزَرَّرٌ بالذَّهَبِ فقال يامَخْرَمَةُ هٰذَا خَبَأْنَاهُ لَكَ فأعْطاهُ إيَّاهُ *

44- (YAKALARI VE YENLERİ) ALTIN DÜĞMELERLE BAĞLANMIŞ ELBİSE BÂBI

Ve el-Leys şöyle dedi:
Bana Abdullah ibnu Muleyke, Mısver ibn Mahrame'den tahdîs etti ki, babası Mahrame ona:
— Ey oğulcuğum! Peygamber'e bir çok kaftânlar geldiği, O'nun da bunları taksîm ediyor olduğu haberi bana ulaştı. Haydi Peygamber'in yanına berâber gidelim, demiştir.
Mısver dedi ki: Bunun üzerine biz gittik ve Peygamber'i evinde bulduk. Babam bana:
— Ey oğulcuğum! Peygamber'i bana çağır! dedi.
Ben Peygamber'i çağırmayı ağır buldum da:
— Rasûlullah'ı senin yanına mı çağırayım? dedim.
Babam tekrar bana:
— Ey oğulcuğum! (Haydi çağır!) Çünkü O bir cebbâr değildir, dedi.
Bunun üzerine ben Rasûlullah(S)'ı çağırdım. Rasûlullah, omuzlarında altın düğmelerle düğmelenip sağlamlaştırılmış dîbâcdan bir kaftân olduğu hâlde dışarı çıktı ve:
— *"Yâ Mahrame! Bu, senin için saklamış olduğum kaftândır!"* buyurdu da, o kaftânı Mahrame'ye verdi [83].

٤٥ ـ بابُ خَواتِيمِ الذَّهَبِ

45- ALTIN YÜZÜKLER (TAKMANIN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

---

83 Başlığa uygunluğu "Omuzunda dîbâcdan altın düğmeli" sözündedir. Bunun bir rivâyeti yakında "Kaftân ve ipek ferrûc bâbı"nda da geçmişti.

٨٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا أَشْعَثُ بنُ سُلَيْمٍ قال سَمِعْتُ مُعاوِيَةَ بنَ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ قال سَمِعْتُ البَراءَ بنَ عازِبٍ رضى اللّٰهُ عنْهما يَقُولُ نَهانا النبىُّ ﷺ عنْ سَبْعٍ نَهى عنْ خاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ قال حَلْقَةِ الذَّهَبِ وعنِ الحَرِيرِ والإِسْتَبْرَقِ والدِّيباجِ والمِيثَرَةِ الحَمْراءِ والقَسِّىِّ وانِيَةِ الفِضَّةِ وأَمَرَنا بِسَبْعٍ بِعيادَةِ المَرِيضِ واتِّباعِ الجَنائِزِ وتَشْمِيتِ العاطِسِ ورَدِّ السَّلامِ وإِجابَةِ الدَّاعى وإِبْرارِ المُقْسِمِ ونَصْرِ المَظْلُومِ *

80-....... Bize Eş'as ibn Suleym tahdîs edip şöyle dedi: Ben Muâviye ibn Suveyd ibn Mukarrin'den işittim, şöyle dedi: Ben el-Berâ ibn Âzib'den işittim. Allah ikisinden de râzı olsun, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizleri yedi şeyi işlemekten nehyetti: Altın yüzük takmaktan -râvî: Yâhud altın halka takmaktan, dedi-, harîr, istebrak, dîbâc denilen ipekli kumaşları kullanmaktan, kırmızı ipek altlık kullanmaktan, kassî denilen ipekli kumaşı kullanmaktan ve gümüş kaplar kullanmaktan nehyetti. Yine Peygamber bize şu yedi şeyi işlememizi emretti: Hasta ziyâreti yapmayı, cenâzelerin ardından gitmeyi, aksırana -("*Yerhamuke'llâhu* = Allah sana merhamet eylesin!" diye)- duâ etmeyi, verilen selâmı alıp karşılamayı, da'vet edene icâbet etmeyi, yemîn edenin yemînini kabûl etmeyi ve zulme uğramışa yardım etmeyi emreyledi [84].

٨١ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنِ النَّضْرِ بنِ أَنَسٍ عنْ بَشِيرِ بنِ نَهِيكٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أَنَّهُ نَهى عنْ خاتَمِ الذَّهَبِ * وقال عَمْرٌو أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ سَمِعَ النَّضْرَ سَمِعَ بَشِيرًا مِثْلَهُ *

---

84 Başlığa uygunluğu "Altın yüzük takmaktan..." sözündedir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nın evvelinde geçmişti. Orada emirler nehiylerin önüne geçirilmişti.

Hâtem, tâ'nın fethi ile yazılı evrâkı ve vesîkaları damgalamakta kullanılan mühür ve mühür yüzük olup âlet ismidir. *Hâtim* ise tâ'nın kesresiyle fâil ismi olup hatmeden, nihâyete erdiren yâhud mühürleyen demek olur. Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de de geçmektedir. Tefsîr'de iki türlü okunduğu ve ma'nâları bildirilmişti. ***"Muhammed adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi hakkıyle bilendir"*** (el-Ahzâb: 40).

81-....... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Nadr ibn Enes'ten; o da Beşîr ibn Nehîk'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) altın yüzük takınmadan nehyetmiştir.

٨٢ــ حدّثنا مُسدَّدٌ حدّثنا يَحْيى عنْ عُبَيْدِ اللّهِ قال حدّثنى نافِعٌ عنْ عبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم اتخَذَ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِى كَفَهُ فاتَّخَذَهُ النَّاسُ فرمَى بِهِ واتَّخَذَ خاتَمًا مِنْ ورِقٍ أوْفِضَّةٍ *

82-....... Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) evvelâ altından bir mühür yüzük edindi. Bunu takındığı zamân yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Rasûlullah'ın elinde bunu görünce insanlar da altın yüzük edinmeye giriştiler. Bunun üzerine Rasûlullah kendi altın mühür yüzüğünü attı ve gümüşten bir mühür yüzük edindi [85].

٤٦ــ بابُ خاتمِ الفِضَّةِ

46- GÜMÜŞ YÜZÜK TAKMA(NIN CEVÂZI) BÂBI

٨٣ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَى حدّثنا أبو أُسامَةَ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم اتَّخَذَ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِى باطنَ كَفِّهِ ونَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رسولُ اللّهِ فاتَّخَذَ النَّاسُ مِثْلَهُ فلمَّا رآهُمْ قَدِ اتَّخذُوها رمَى بِهِ وقال لاألْبَسُهُ أبَدًا ثُمَّ اتَّخَذَ خاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ فاتخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ الفِضَّةِ . قال ابنُ عُمَرَ فَلبِسَ الخاتَمَ بَعْدَ النبيِّ ﷺ أبو بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ ثُمَّ عُثْمانُ حتّي وقَعَ مِنْ عُثْمانَ فى بِئْرِ أرِيسٍ *

---

85 Rasûlullah'ın bu yüzüğü sâdece parmağa takılan bir yüzük değil, kaşında "Muhammedun Rasûlullah" yazılı olup resmî vesîkaları mühürlemekte kullandığı bir mühür yüzüktü. Bunun için "Hâtem" kelimesinin "Mühür yüzük" şeklinde tercemesi daha doğrudur.

83-....... Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) evvelâ altından bir mühür yüzük edindi. Onu takındığı zamân yazılı kaşını avucunun içine gelen tarafa kordu. Rasûlullah bu mühür yüzüğün kaşına "Muhammedun Rasûlullâhi = Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesini nakşettirmişti. İnsanlar da O'nun gibi yüzük edindiler. Rasûlullah halkın da altın yüzükler edinmiş olduklarını görünce kendi altın mühür yüzüğünü çıkarıp attı ve:

— *"Ben bu altın mühür yüzüğü ebediyyen takınmam"* buyurdu.

Bundan sonra gümüşten bir mühür yüzük edindi. İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler.

İbn Umer: Bu gümüşten mühür yüzüğü Peygamber'den sonra Ebû Bekr, sonra Umer, sonra Usmân taktı. Nihâyet Usmân'ın elinden Erîs Kuyusu'nun içine düştü, demiştir [86].

٤٧ ـــ بابٌ

47- BÂB:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٨٤ ـــ حدّثنا عبْدُ اللّٰهِ بنُ مَسْلمَةَ عَنْ مالِكٍ عنْ عبْدِ اللّٰهِ بنِ دِينارٍ عنْ عبْدِ اللّٰهِ بن عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال كانَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ يَلْبَسُ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فنَبَذَهُ فقال لا أَلْبَسُهُ أَبَدًا فنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ *

86 Peygamber'in altın yüzükten vazgeçmesinin ve bu sûretle erkeklere harâm olmasının sebebleri arasında, piyâsada tedâvül etmekte olan altının gitgide halkın parmaklarına geçerek tedâvülden alıkonulması ve bu sûretle iktisâdî hayât üzerinde ciddî te'sîrler yapması da zikredilebilir. Peygamber altından mühür yüzük takmakta devâm etseydi, yeryüzündeki erkek-kadın her mü'min bu hareketi şübhesiz bir sünnet telâkkî edecek, herkes parmağına küçük-büyük bir mikdâr altın yüzük takacaktı. Bunun netîcesinde de çok büyük bir yekûn tutacak tonlarca altın da ticârî ve iktisâdî hareketlerden men' olunacaktı. Bu habs ve men' ise yalnız İslâm Âlemi'nin iktisâdiyâtını değil, belki bütün insanlık âlemindeki iktisâdî hareketleri olumsuz yönden te'sîr altında bulunduracaktı. Altın yüzük kullanılması bir defa sünnet kabûl edilince de artık hiçbir kaanûn, hiçbir siyâsî ve idârî tedbîr bunun önüne geçmeye muktedir olamayacaktı. Bu bakımdan Peygamber'in bizzât parmağından mühür yüzüğü çıkarıp atması ve bunu ebediyyen takınmayacağını beyân ederek men' eylemesi, yalnız İslâm Âlemi için değil, fakat bütün insanlık için çok büyük bir iyilik ve büyük bir rahmet olmuştur.

84-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) altından bir mühür yüzük takardı. Bir gün onu çıkarıp attı da:

— *"Ben bunu ebediyyen takmam!"* buyurdu.

Bunun üzerine parmaklarına altın yüzük takmış olan insanlar da kendi yüzüklerini çıkarıp attılar [87].

٨٥ــ حدّثنى يَحْيَي بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهاب قال **حدّثنى** أَنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنْهُ أَنَّهُ رأى فى يَدِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم خاتِمًا مِنْ وَرِقٍ يَوْمًا واحِدًا ثُمَّ إنَّ النَّاسَ اصْطَنَعُوا الخَوَاتِيمَ مِنْ وَرِقٍ ولَبِسُوها فَطَرَحَ رسولُ اللَّهِ ﷺ خاتَمَهُ فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ * تابَعَهُ إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ وزِيادٌ وشُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ * وقال ابنُ مُسافِرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ أَرَي خاتَمًا مِنْ وَرِقٍ *

85-....... Bize el-Leys, Yûnus'tan tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, kendisi bir gün Rasûlullah'ın elinde gümüşten yapılmış bir mühür yüzük gördü.

(Enes dedi ki:) Bundan sonra bunu gören insanlar da kendilerine gümüşten yüzükler yaptırıp bunları parmaklarına taktılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) kendi parmağındaki mühür yüzüğünü çıkarıp attı. Akabinde insanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp attılar [88].

Erîs, Medîne'de Kubâ köyüne yakın meşhûr bir bustândır. İçindeki kuyu, bustâna izâfetle "Erîs Kuyusu" diye anılmıştır. Peygamber de bu kuyunun başında otururdu.

87 Bu, Abdullah ibn Umer'in bundan önce daha bütün olarak geçen hadîsinin başka yoldan ve daha kısa bir rivâyetidir.

88 Bütün hadîs ehli şöyle dedi: Bu, İbn Şihâb'ın vehmidir. İbn Şihâb altın yüzükten gümüş yüzüğe saptı. Çünkü İbn Şihâb'ınkinden başka olan Enes rivâyetlerinde ma'rûf olan Peygamber'in gümüş yüzük edinmesi ve onu elinden atmadığıdır. Nitekim Müslim de hadîslerin bakıyyesinde bunu zikretmiştir (Kaadı Iyâd).

Hadîsçilerden bâzısı da İbn Şihâb'ın hadîsini te'vîl ederek, bu hadîsle diğer rivâyetler arasını birleştirmişlerdir. Şöyle ki: Peygamber (S) altın yüzüğü harâm kılmak istediği zamân bir gümüş yüzük edindi. Gümüş yüzüğü takındığında aynı gün içinde onun mübâhlığını insanlara öğretmek maksadıyle, onu insanlara gösterdi. Sonra altın yüzüğü çıkardı ve onun tahrîmini insanlara bildirdi. Bunun üzerine insanlar altın yüzüklerini ellerinden çıkardılar. Binâenaleyh "İnsanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp attılar" sözü, altın yüzüklerini ellerinden attılar demek olur. Bu sahîh bir te'vîldir. Hadîste bunu men' edecek bir husûs yoktur (Nevevî).

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den (yakın lafızlarla) rivâyet etmekte Yûnus'a İbrâhîm ibn Sa'd, Ziyâd, Şuayb ibn Ebî Hamza mutâbaat ettiler.

İbnu Musâfir, ez-Zuhrî'den yaptığı rivâyetinde "Enes gümüşten bir yüzük gösterdi" şeklinde söylemiştir.

٤٨ــ باب فَصِّ الخاتمِ

48- MÜHÜR YÜZÜĞÜN KAŞI BÂBI

٨٦ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا يزيدُ بنُ زُرَيْعٍ أخبرنا حُمَيْدٌ قال سُئِلَ أنسٌ هَلِ اتَّخَذَ النبيُّ ﷺ خاتَمًا قال أخَّرَ لَيْلَةً صَلاةَ العِشاءِ إلى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ أقْبَلَ عَلَيْنا بِوَجْهِهِ فَكأنِّي أنْظُرُ إلى وبيصِ خاتِمِهِ قال إنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وناموا وإنَّكُمْ لَمْ تَزالُوا في صَلاةٍ ماانْتَظَرْتُمُوها *

86-....... Bize Humeyd et-Tavîl haber verip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik'e:

— Peygamber (S) bir mühür yüzük edindi mi? diye soruldu.

Enes şöyle dedi:

— Peygamber (S) bir gece yatsı namâzını gece yarısına kadar geciktirdi. Namâzı kıldırdıktan sonra yüzünü bize yöneltti. O zamânki Peygamber'in gümüş mühür yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir. Peygamber: "(Bu sâatte) *insanlar namâz kılıp uyumuşlardır. Sizler ise namâzı beklemekte bulunduğunuz müddetçe hep devâmlı namâz içinde olmaktasınız*" buyurdu [89].

٨٧ــ حدّثنا إسْحاقُ أخبرنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ حُمَيْدًا يُحَدِّثُ عَنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم كانَ خاتَمُهُ مِنْ فِضَّةٍ وكانَ فَصُّهُ مِنْهُ * وقال يَحْيَى بنُ أيُّوبَ حدّثني حُمَيْدٌ سَمِعَ أنَسًا عنِ النبيِّ ﷺ *

---

89 *el-Fassu;* fâ'nın üç harekesiyle ve sâd'ın teşdîdiyle yüzük kaşına denir... *(Kaamûs Ter.).*

el-Vabîs: Vâv'ın fethiyle yaldırmak ve parlamak ma'nâsınadır...

Bu hadîsin bir rivâyeti "Yatsı namâzının gecenin yarısına kadar geciktirilmesi bâbı"nda geçmişti.

87-....... Bize Mu'temir haber verip şöyle dedi: Ben Humeyd'den işittim; o Enes ibn Mâlik(R)'ten, Peygamber(S)'in mühür yüzüğü gümüştendi, onun kaşı da gümüştendi, dediğini tahdîs ediyordu.

Yahyâ ibn Eyyûb şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten işitmiştir; o da Peygamber'den [90].

٤٩ـ باب خاتم الحديد

49- DEMİR YÜZÜK BÂBI

٨٨ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا عبْدُ العَزيزِ بنُ أبي حازِمٍ عنْ أبيهِ أنَّهُ سَمِعَ سَهْلاً يَقُولُ جاءَتِ امْرَأَةٌ إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فقالَتْ جِئْتُ أهَبُ نَفْسي فقامَتْ طويلاً فَنَظَرَ وَصَوَّبَ فلَمَّا طالَ مُقامُها فقال رَجُلٌ زَوِّجْنيها إنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِها حاجَةٌ قال عِنْدَكَ شَيءٌ تُصْدِقُها قال لا قال انْظُرْ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فقال واللَّهِ إنْ وجَدْتُ شَيْئاً قال اذْهَبْ فالْتَمِسْ ولَوْ خاتِمًا مِنْ حَديدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ قال لاَ واللَّهِ ولا خاتمًا مِنْ حَديدٍ وعَلَيْهِ إزارٌ ما عَليهِ رِداءٌ فقال أُصْدِقُها إزارِي فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إزارُكَ إنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيءٌ وإنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْها مِنْهُ شَيءٌ فَتَنَحَّى الرَّجُلُ فَجلسَ فَرَآهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مُوَلِّيًا فأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ فقال ما معَكَ مِنَ القُرْآنِ قال سُورَةُ كَذا وكَذا لِسُوَرٍ عَدَّدَها قال قَدْ مَلَّكْتُكَها بِما مَعَكَ مِنَ القُرْآنِ *

88-....... Bize Abdulazîz, babası Ebû Hâzım'dan tahdîs etti ki, Ebû Hâzım da Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Peygamber(S)'e bir kadın geldi de:

— Ben kendimi Sana hibe etmeye (kadınlık kıymetimi mehirsiz bağışlamaya) geldim, dedi ve uzun zamân ayakta dikildi.

Peygamber ona baktı ve başını indirdi. Kadının ayakta durması uzayınca, orada hazır bulunanlardan bir adam:

---

90 Müslim'in bir bâbındaki rivâyetinde Enes tahdîs edip: Rasûlullah'ın mühür yüzüğü gümüştendi, bu yüzüğün kaşı da Habeşî idi, demiştir: Libâs, 15. bâb.

— Eğer bu kadına Sen'in için bir hâcet yoksa, onu benimle evlendir! dedi.

Peygamber ona:

— *"Yanında kadına mehr vereceğin birşey var mı?"* buyurdu.

O:

— Hayır yok! dedi.

Peygamber:

— *"Ona mehr verecek birşey bak araştır!"* buyurdu.

Bunun üzerine o zât gitti, sonra dönüp geldi de:

— Vallâhi hiçbirşey bulamadım! dedi.

Peygamber yine:

— *"Git araştır! Velev ki demirden bir yüzük olsun bul!"* buyurdu.

Adam yine gitti, sonra dönüp geldi ve yine:

— Hayır vallâhi, demirden bir yüzük bile bulamadım! dedi.

Bu fakîr adamın belinden aşağısını örten bir tek izârı vardı, vücûdunun üst tarafını örtecek bir ridâsı bile yoktu. Böyle iken adam:

— Ben kadına bu izârımı mehr olarak veririm, dedi.

Peygamber:

— *"Senin izârın; eğer onu kadın giyerse, ondan senin üzerinde hiçbirşey kalmaz; eğer sen giyersen, kadının üzerinde ondan birşey bulunmaz!"* buyurdu.

Bunun üzerine adam geri çekildi de oturdu.

Peygamber sonra onu dönüp giderken gördü de, onun çağırılmasını emretti. Çağırıldı. Peygamber ona:

— *"Kur'ân'dan ezberinde ne var?"* diye sordu.

O zât:

— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var! diye birtakım sûreleri saydı.

Peygamber:

— *"Kur'ân'dan ezberindeki sûrelere mukaabil seni bu kadına mâlik kıldım!"* buyurdu [91].

٥٠ ــ بابُ نَقْشِ الخاتَمِ

91 Başlığa uygunluğu *"Velev demirden bir yüzük olsun..."* sözündedir. Bunun birer rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri ile Nikâh'ta da geçmişti. Arablar arasında en sâde ve mütevâzi' giyim tarzı izâr ve ridâ olduğu hâlde, bu fakîrin bilinen bu en basit giyeceği bile tam değildi, denilmek istenmiştir. *İzâr*, belden aşağı; *ridâ* da belden yukarı giyilen libâstır.

50- MÜHÜR YÜZÜĞÜN NAKŞI (VE KEYFİYETİ) BÂBI

٨٩ــ حدّثنا عبْدُ الأعْلَى حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أرادَ أنْ يَكْتُبَ إلى رَهْطٍ أوْ أناسٍ مِنَ الأعاجِمِ فقيلَ لهُ إنَّهُمْ لايَقْبَلُونَ كِتابًا إلا عَلَيْهِ خاتَمٌ فاتَّخَذَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم خاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ نَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رسولُ اللَّهِ فكأنِّي بِوَبِيصِ أوْ بِبَصِيصِ الخاتَمِ في إصْبَعِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أوْ فى كَفِّهِ *

89-....... Bize Saîd ibn Ebû Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Peygamber (S) birçok kimselere yâhud yabancılardan birtakım insanlara mektûb yazmak istedi. Sahâbîler tarafından kendisine:

— Onlar (yânî Rûm'dan,Acem'den, Habeş'ten muhâtab olanlar) üzeri mühürlü olmadıkça hiçbir mektûb kabûl etmezler, denildi.

Bunun üzerine Peygamber, nakşı ''Muhammedun Rasûlullah'' olan, gümüşten bir mühür yüzük edindi. Şimdi bile Peygamber'in parmağında yâhud elinde o mühür yüzüğün parıldaması sanki karşımda gibidir.

٩٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ بنُ نُمَيْرٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال اتَّخَذَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم خاتَمًا مِنْ وَرِقٍ وكان في يَدِهِ ثُمَّ كانَ بَعْدُ فى يَدِ أبى بَكْرٍ ثُمَّ كانَ بَعْدُ في يَدِ عُمَرَ ثُمَّ كان بَعْدُ في يَدِ عُثْمانَ حتَّى وَقَعَ بَعْدُ فى بِئْرِ أرِيسَ نَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رسولُ اللَّهِ *

90-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gümüşten bir mühür yüzük edindi. Bu, hayâtında O'nun elinde kaldı. Sonra O'nun vefâtının ardından Ebû Bekr'in elinde oldu. Sonra onun ölümünün ardından Umer'in elinde oldu. Sonra onun ölümünün ardından Usmân'ın elinde bulundu. Nihâyet Erîs Kuyusu'na düştü. Bu mühür yüzüğün nakşı ''Muhammedun Rasûlullah''dır [92].

---

92 Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.

Daha önce de ifâde ettiğimiz üzere *''Hâtim''*(tâ'nın kesriyle) ''Tamamlayan ve sona erdiren'' demektir. Tâ'nın fethiyle *''Hâtem''* ise yazılı vesîkaları, mektûbları damgalayan ''Mühür'' demektir. Bu kelime Kur'ân'da (el-Ahzâb: 40)

٥١ــ باب الخاتم في الخنصر

51- MÜHÜR YÜZÜĞÜN KÜÇÜK PARMAKTA TAKILMASI BÂBI

٩١ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عبْدُ الوارِثِ حدّثنا عبْدُ العَزيزِ بنُ صُهَيْبٍ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه قال صَنَعَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم خاتمًا قال إنّا اتَّخَذْنا خاتَمًا ونَقَشْنا فيهِ نَقْشًا فلاَ يَنْقُشْ عَلَيْهِ أحَدٌ قال فإنّى لأرَى بَرِيقَهُ فى خِنْصَرِهِ *

91-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir mühür yüzük edindi ve:

— *"Biz* (gümüşten) *bir mühür yüzük edindik, üzerine de bir nakış* ("Muhammedun Rasûlullah") *nakşettirdik. Artık hiçkimse* (ben hayâtta iken) *bu yazıyı yüzük üzerine nakş ve taklîd etmesin!"* buyurdu.

Enes: Ben şimdi Peygamber'in küçük parmağında o mühür yüzüğün parıldamasını muhakkak görmekteyimdir, demiştir [93].

---

olduğu gibi, bu hadîslerde de iki okunuşa göre zabt ve tesbît edilmiştir. Hadîslerdeki bu kelimeyi "Mühür yüzük" diye terceme etmeyi daha uygun bulduk. Çünkü bu yalnız mühür ve yalnız yüzük değildi. Üzerinde "Muhammedun Rasûlullah" nakşedilmiş bulunduğu ve resmî mektûblar bununla damgalandığı için, bir mühürdü. Parmağa takılan bir yüzük kaşında bulunduğu için de yüzük görünüşünde idi. Peygamber'in bu mühür yüzüğü bir ma'nâca Peygamberlik mührü idi.

Erîs Kuyusu'nun, Medîne'de Kubâ yakınında meşhûr bir bustân kuyusu olduğunu daha önce geçen hâşiyede bildirmiştik.

93 Arabça'da parmak isimleri şöyledir:

İbhâm: Elin olsun, ayağın olsun; baş parmağa denir.

Sebbâbe: Kezzâbe vezninde, şehâdet parmağına denilir, gûyâ ki, kişinin lisânen sövmesine, kalben öfkesine alâmet olur. Çünkü sövme ve tehdîd vaktinde bu parmak yukarıya kaldırılır. Buna *"Musebbiha"* (yânî "Tesbîh edici parmak") dahî denir.

Vustâ: Fu'lâ vezninde, orta parmaktır.

Bınsır: Orta parmakla sırça parmak arasında olan parmağa denir ki, "Adsız parmak" ta'bîr olunur.

Hınsır: Küçük parmağa denir ki, "Sırça parmak" ta'bîr olunur *(Kaamûs Ter.)*.

Bundan öncekinde açıkça söylendiği üzere, Peygamber bu mühür yüzüğü yabancı devlet başkanlarına mektûblar göndermek için, siyâsî vesîkaları mühürlemek için edinmişti. Mühür yüzük siyâsî bir maksad ve iş için edinildiğinden, Peygamber başkalarının böyle bir yazı ile yüzük edinmelerini men' etmiştir.

٥٢ـ بابُ اتِّخاذِ الخاتَمِ لِيُخْتَمَ بِهِ الشَّيْءُ أَوْ لِيُكْتَبَ بِهِ إلى أَهْلِ الكِتابِ وغَيْرِهِمْ

52- KENDİSİYLE BİRŞEYLER MÜHÜRLENMESİ YÂHUD KİTÂB EHLİNE VE BAŞKALARINA MEKTÛB YAZILIP GÖNDERİLMESİ İÇİN MÜHÜR YÜZÜK EDİNMEK BÂBI

٩٢ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أبي إياسٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال لَمَّا أرادَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أنْ يَكْتُبَ إلى الرُّومِ قِيلَ لهُ إنَّهُمْ لَنْ يَقْرَؤُا كِتابَكَ إذا لَمْ يَكُنْ مَخْتُومًا فاتَّخَذَ خاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ ونَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رسولُ اللَّهِ فكأنَّما أنْظُرُ إلى بَياضِهِ فى يَدِهِ *

92-....... Enes ibn Mâlk (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Rûmlar'a (yânî Bizans devletine) mektûb yazmak istediği zamân kendisine:

— (Yâ Rasûlallah!) Onlar mühürlenmiş olmadıkça Sen'in mektûbunu aslâ okumazlar! denildi.

Bunun üzerine Rasûlullah gümüşten bir mühür yüzük edindi, bunun nakşı da "Muhammedun Rasûlullah = Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesidir. Sanki ben Rasûlullah'ın elinde o mühür yüzüğün beyazlığına hâlâ bakıyor gibiyim [94].

٥٣ـ بابُ منْ جعَلَ فَصَّ الخاتَمِ فى بَطْنِ كَفِّهِ

53- MÜHÜR YÜZÜĞÜ TAKTIĞI ZAMÂN ONUN KAŞINI ELİNİN İÇ TARAFINA GETİREN KİMSE BÂBI

Peygamber'in bu mühür yüzüğünü küçük parmağına taktığı bildirilmiş, ancak sağ elinin mi yoksa sol elinin mi parmağına taktığı bildirilmemiştir. Bu husûsta muhtelif rivâyetler vardır.

94 Bu hadîste açıkça söylendiği üzere Peygamber, yabancı devlet başkanlarıyle siyâsî münâsebetlere başlaması ve bilhassa Doğu Roma İmparatorluğu'na gönderilecek İslâm'a da'vet mektûbunun mühürlenmesi gereği ile bu mühür yüzüğü yaptırmıştı.

٩٣ـ حدّثنا مُوسى بنُ اسْمعيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ أنَّ عبْدَ اللّهِ حدّثَهُ أنَّ النبيَّ ﷺ اصْطَنَعَ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وجَعَل فَصَّهُ فى بَطْنِ كَفِهِ إذا لَبِسَهُ فاصْطَنَعَ النَّاسُ خَواتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ فَرَقِىَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللّهَ وأثْنَى عَليْهِ فقال إنِّى كُنْتُ اصْطَنَعْتُهُ وإنِّي لاألْبَسُهُ فَنَبَذَهُ فنَبَذَ النَّاسُ * قال جُوَيْرِيَةُ ولا أحْسِبُهُ إلاَّ قال فى يَدِهِ اليُمْنَى *

93-....... Abdullah ibn Umer (R), Nâfi'e şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) evvelâ altından bir mühür yaptırdı. Bunu takındığı zamân yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Peygamber'in elinde altın yüzük gören insanlar da altından yüzükler yaptırdılar. Bunun üzerine Peygamber minbere çıktı da Allah'a hamd ve senâ etti ve akabinde:

— *"Ben bu altından mühür yüzüğü yaptırmıştım. Fakat ben onu bundan sonra takmayacağım"* buyurdu da, parmağından onu çıkarıp attı.

Bunun üzerine insanlar da altın yüzüklerini ellerinden çıkardılar.

Râvî Cuveyriye: Ben Nâfi'in "Yüzüğü sağ eline takardı" dediğini kuvvetle sanıyorum, demiştir [95].

٥٤ـ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ لايَنْقُشُ عَلى نَقْشِ خاتَمِهِ

54- PEYGAMBER(S)'İN: *"Hiç kimse kendi yüzüğünün kaşı üzerine* (bu yazıyı) *nakşetmez"* SÖZÜ BÂBI

٩٤ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ عبْدِ العَزيزِ بنِ صُهَيْبٍ عنْ أنَسِ ابنِ مالِكٍ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ اتَّخَذَ خاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ ونَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رسُولُ اللّهِ وقال إنِّى اتَّخَذْتُ خاتَمًا مِنْ ورِقٍ ونَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رسُولُ اللّهِ فلا يَنْقُشَنَّ أحَدٌ عَلى نَقْشِهِ *

94-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gümüşten bir mühür yüzük edindi, üzerine de "Muhammedun Rasûlul-

---

95 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Burada râvî Cuveyriye, kuvvetli bir zannla Nâfi'in: Peygamber mühür yüzüğü sağ eline takardı, dediğini ziyâde etmiştir.

lah'' cümlesini nakşettirdi. Ve (insanlara hitâben):

— *''Ben gümüşten bir mühür yüzük edindim ve üzerine de 'Muhammedun Rasûlullah' yazısını nakşettirdim. Artık sakın hiçbir kimse* (ben hayâtta iken) *bu yazıyı yüzüğünün üzerine nakş ve taklîd etmesin!''* buyurdu [96].

٥٥ ـ بابٌ هَلْ يُجْعَلُ نَقْشُ الخاتَمِ ثَلاثَةَ أسْطُرٍ

55- BÂB: MÜHÜR YÜZÜĞÜN NAKŞI ÜÇ SATIR HÂLİNDE YAZILABİLİR Mİ? [97]

٩٥ ـ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللّهِ الأنصارِيُّ قال حدثني أبي عنْ ثُمامَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ أبابَكْرٍ رضى اللّهُ عنه لَمَّا اسْتُخْلِفَ كَتَبَ لهُ وكانَ نَقْشُ الخاتَمِ ثَلاثَةَ أسْطُرٍ مُحَمَّدٌ سَطْرٌ ورسُولُ سطْرٌ واللّهِ سَطْرٌ * وقال أبُو عَبْدِ اللّهِ وزادَنِي أحْمَدُ حدّثنا الأنْصارِيُّ قال حدّثني أبي عنْ ثُمامَةَ عنْ أنَسٍ قال كانَ خاتَمُ النبيِّ ﷺ فى يَدِهِ وفي يَدِ أبي بَكْرٍ بَعْدَهُ وفى يَدِ عُمَرَ بَعْدَ أبي بَكْرٍ فلمَّا كان عُثْمانُ جَلَسَ عَلى بِئْرِ أرِيسَ قال فأخْرَجَ الخاتَمَ فَجَعَلَ يَعْبَثُ بِهِ فسَقَطَ قال فاخْتَلَفْنا ثَلاثَةَ أيَّامٍ مَعَ عُثْمانَ فنَنْزَحُ البِئْرَ فَلَمْ نَجِدْهُ *

95- Bana Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Abdullah ibnu'l-Müsennâ, Sumâme ibn Abdillah'tan; o da Enes ibn Mâlik(R)'den şöyle tahdîs etti: Ebû Bekr (R) halîfe seçildiği zamân Enes ibn Mâlik'e (zekât mikdârlarını bildiren) bir mektûb yazdı. Mühürün nakşı üç satır hâlinde idi:

''Muhammedun'' bir satır,

''Rasûlu'' bir satır, ve:

''Allâhi'' bir satır.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İmâm Ahmed ibn Hanbel ba-

---

96 Daha önce de belirtildiği gibi, Peygamber'in bu mühür yüzüğü peygamberlik ve devlet başkanlığı mührü idi. Bu mühür yüzük böyle resmî evrâkı ve mektûbları mühürleyip damgalamak maksadıyle edinildiği için başkalarının bu yazı ile bir mühür yüzük edinmesi Peygamber tarafından açıkça yasaklanmıştır. Ve bu yasak Peygamber'in hayâtı zamânına hass idi.

97 Buhârî, hükümden ibâret olan cevâbı, hadîsteki ile yetinerek başlıkta zikretmedi.

na şunu ziyâde etti: Bize Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Abdullah ibnu'l-Müsennâ, Sumâme'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Peygamber'in bu mühür yüzüğü hayâtında kendi elinde bulundu. Ondan sonra Ebû Bekr'in elinde, Ebû Bekr'den sonra da Umer'in elinde oldu. Usmân halîfe olduğu zamân (da altı sene onun elinde olduktan sonra) Usmân Erîs Kuyusu'nun başına oturdu.

Enes dedi ki: Usmân orada mühür yüzüğü parmağından çıkardı da (parmağına sokup çıkarmak sûretiyle) onunla oynamağa başladı. İşte bu sırada mühür yüzük elinden kuyunun içine düştü.

Enes dedi ki: Biz Usmân'ın berâberinde üç gün gidip geldik, kuyuya inip çıktık, kuyunun suyunu çıkararak aradık, fakat bir türlü onu bulamadık [98].

٥٦ـ بابُ الخاتَمِ لِلنِّساءِ وكان عَلى عائِشَةَ خَواتِيمُ ذَهَبٍ

56- KADINLAR İÇİN YÜZÜK (TAKMANIN HÜKMÜ) BÂBI

Ve Âişe(R)'nin üzerinde altın yüzükler vardı [99].

٩٦ـ حدّثنا أبو عاصِمٍ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ أخبرنا الحَسَنُ بنُ مُسْلِمٍ

98 Müslim'de, (Buhârî'de de bir rivâyeti geçmiş olan) şu hadîs de vardır:

İbn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) altından bir mühür yüzük edindi. Sonra bu altın yüzüğü attı. Sonra da gümüşten, nakşı "Muhammedun Rasûlullah" olan bir mühür yüzük edindi ve: *"Hiç kimse benim şu yüzüğümün nakşını yüzüğüne nakş ve taklîd etmesin"* buyurdu. Rasûlullah bu mühür yüzüğünü takındığında nakşını avucunun iç tarafına getirirdi. İşte Saîd ibn Ebi'l-Âs'ın himâyesinde bulunan Muaykıb'dan Erîs Kuyusu'na düşen yüzük, bu mühür yüzüktü.

Bu iki rivâyeti cem' etmek mümkündür: Halîfeler Peygamber'in bu mühür yüzüğünü bâzen teberrüken takınmışlardır. Ekser vakitlerde de mühür yüzük bu adı geçen Muaykıb'ın yanında kalıyordu. Usmân birşey mühürlemek istediği zamân mührü ondan istiyordu. İşte böyle bir alıp verme sırasında mühür yüzük kuyuya düşmüş, bundan dolayı da mühür yüzüğün düşmesi, Usmân ile Muaykıb'a nisbet edilmiştir. *Müslim Ter.* VI, 341-342.

Buhârî'nin diğer bir rivâyet tarîkınde Halîfe Usmân tarafından aynı yazı yazılı gümüş bir mühür daha yaptırıldığı haber veriliyor.

99 "Âişe'nin üzerinde altın yüzükler vardı" ta'lîkını İbn Sa'd, Amr ibn Ebî Amr yolundan senedli olarak rivâyet etmiştir: el-Muttalib'in himâyesinde bulunan bu Amr ibn Ebî Amr şöyle demiştir: Ben el-Kaasım ibn Muhammed'e sordum. O: Yemîn olsun ki ben Âişe'yi, usfurla boyanmış elbise giyer ve altın yüzükler takar olduğu hâlde gördüm, dedi (Aynî).

عَنْ طاوُسٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما شَهِدْتُ العِيدَ مَعَ النبىِّ ﷺ فَصَلَّى قَبْلَ الخُطْبَةِ * قال أَبو عَبْدِ اللَّهِ وزادَ ابنُ وَهْبٍ عَنِ ابنِ جُرَيْجٍ فأتَى النِّساءَ فأَمَرَ هُنَّ بالصَّدَقَةِ فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ الفَتَخَ والخَواتِيمَ فى ثَوْبِ بِلالٍ *

96-....... Bize İbn Cureyc haber verdi: Bize el-Hasen ibnu Müslim, Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki, o:

— Ben, Peygamber (S) ile birlikte bayram namâzında hazır bulundum. Namâzı hutbeden evvel kıldırdı (demiştir).

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İbnu Vehb, İbn Cureyc'ten getirdiği hadîste şunu ziyâde etti: Peygamber (S) bundan sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulundukları tarafa geldi de onlara sadaka vermeyi emretti. Kadınlar artık kaşsız halkaları ve yüzükleri Bilâl'in eteği içine atmaya başladılar, demiştir [100].

٥٧ ــ بابُ القَلائِدِ والسِّخابِ لِلنِّساءِ يَعْنى قِلادَةً مِنْ طِيبٍ وسُكٍّ

57- KADINLAR İÇİN GERDANLIKLAR VE SİHÂBLAR YÂNÎ TÎB VE SÜKK DENİLEN GÜZEL KOKULU BONCUKLARDAN YAPILMIŞ GERDANLIKLAR (GİYMENİN HÜKMÜ) BÂBI [101]

٩٧ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بنِ ثابتٍ عَنْ

---

100 Hadîsi buradaki başlığa yetecek kadar kısaca getirdi. Bunun tamâmı Namâz Kitâbı ile Bayram Namâzı Kitâbı'nda geçmişti. Buradaki *"el-Fetah"* kelimesi hakkında Âsım Efendi şu bilgiyi vermiştir:

el-Fetah: Fâ'nın fethi, tâ-ı fevkıyyenin sükûnu ve fethiyle bir nevi' büyük hâtem ismidir ki, el ve ayak parmaklarına geçirirler. Bir kavle göre hâtem gibi gümüşten bir halkadır, Arab kadınları parmaklarına takınırlar, Hicâz'da yedi ma'denden yapılıp gelen halkalar gibi. Eğer kaşı olursa "Hâtem" denir, onunla mühür basıldığı için. Bizim diyârlarda dahî tanınır... Kadınlar başparmaklarına takınırlar... *(Kaamûs Ter.)*

101 Buradaki kelimelerin ma'nâları:

et-Tîb: Tâ'nın kesriyle bir nesne pâkize ve lezîz ve hoş olmak ma'nâsınadır.... Müellifin *Basâir*'de beyânına göre, *"Tîb"*'ın aslı hâsselerin lezzet aldığı nesneden ibârettir, taamlar, içecekler vesâir nesnelerden gerek yiyecek ve güzel koku ve gerek pâkizelik ve hoşmanzarlık cihetiyle olsun ve gerek ma'nevî olsun, halâl mal gibi.

et-Tîb: Tâ'nın kesriyle hoş kokulu nesneye denir ki, onunla koku sürülüp kokulanılır, misk, anber, duhn gibi ve halâl şeye denir...

es-Sihâb: Arab kadınlarına mahsûs bir nevi' gerdanlıktır ki, *"Sükk"* ta'bîr olunan güzel koku terkîbiyle karanfilden ve mıhlebden düzerler, onda cev-

سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال خَرَجَ النبيُّ ﷺ يَوْمَ عِيدٍ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلُ ولا بَعْدُ ثُمَّ أَتَى النِّساءَ فأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ فَجَعَلَتِ المَرْأَةُ تَصَدَّقُ بِخُرْصِها وسِخابِها *

97-....... Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Saîd ibn Cubeyr'-den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir bayram günü namâzgâha çıktı da yalnız iki rek'at kıldırıp, ondan evvel de sonra da hiçbir namâz kılmadı. Sonra (yanında Bilâl olduğu hâl-de) kadınların bulundukları tarafa geldi de onlara sadaka vermeleri-ni emretti. Bunun üzerine kadınlar küpelerini, gerdanlıklarını sadaka olarak vermeye başladılar [102].

٥٨ـ بابُ اسْتِعارَةِ القَلائِدِ

58- GERDANLIKLARIN ÂRİYET ALINMASI BÂBI

٩٨ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا عَبْدَةُ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها قالَتْ هَلَكَتْ قِلادَةٌ لِأَسْماءَ فَبَعَثَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فى طَلَبِها رِجالاً فَحَضَرَتِ الصَّلاةُ ولَيْسُوا عَلَى وُضُوءٍ ولَمْ يَجِدُوا ماءً فَصَلَّوا وهُمْ عَلَى غَيْرِ وضُوءٍ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنبىِّ ﷺ فأَنْزَلَ اللّٰهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ * زادَ ابنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عائِشَةَ اسْتَعارَتْ مِنْ أَسْماءَ *

98-....... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bir seferde kızkardeşim Esmâ'ya âid olan bir gerdanlık kayboldu. Peygamber (S) onun aranması için

herlerle ilgili nesne bulunmaz...

el-Hurs:... Altın ve gümüş halkaya denir, bir kavle göre küpenin halkasına yâhud kadın süs eşyâlarından olan bâzı küçük halkaya denir...

es-Sükk:.... Ve bir nevi' güzel koku adıdır ki, râmekten edinilir. Râmeki un edip elekten geçirdikten sonra su ile ma'cûn yaparlar, gereği gibi oğarlar. Ondan sonra kaba bulaşmamak için bir mikdâr hırî yağ ile yağlayıp bir gece olduğu gibi bırakıldıktan sonra bir mikdâr öğütülmüş hâlis misk katar ve gereği gibi karıştırır, kurslar (yânî yuvarlak, yassı külçeler) düzüp iki gün terkederler. Sonra ol kursları çuvaldız ile delip tesbîh tâneleri gibi dizerler, bir sene öylece terkederler. Atîk oldukça kokusu daha hoş olur. Tabîbler arasında bu "Sükku'l-Misk" ile tanınmaktadır *(Kaamûs Ter.)*

102 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti bundan önce de geçmişti.

birkaç adam yolladı. Bunlar ararken namâz vakti de geldi. Kendileri abdestli değillerdi ve bir su da bulamadılar. Artık çâresiz abdestsiz oldukları hâlde namâzı kıldılar. Döndüklerinde onlar böyle abdestsiz olarak namâz kıldıklarını Peygamber'e söylediler. Bunun üzerine Allah Teyemmüm Âyeti'ni (el-Mâide: 6) indirdi.

Abdullah ibnu Numeyr, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âişe'den yaptığı rivâyette: Âişe bu gerdanlığı kızkardeşi Esmâ'dan âriyet olarak almıştı, ziyâdesini getirmiştir [103].

٥٩ـ بابُ القُرْطِ للنِّساء :

وقال ابنُ عبَّاسٍ أمَرَهُنَّ النبيُّ ﷺ

بالصَّدَقةِ فَرَأيْتُهُنَّ يُهْوِينَ إلى آذانِهِنَّ وحُلُوقِهِنَّ

59- KADINLARIN KULAKLARINA ALTIN, GÜMÜŞ, BONCUK NEV'İNDEN KÜPELER TAKMALARI(NIN HÜKMÜ) BÂBI

İbn Abbâs:
Peygamber (S) kadınlara sadaka vermelerini emretti de ben kadınların (altın, gümüş, boncuk, küpe gibi zînetlerini alıp çıkarmak için) ellerini kulaklarına ve boğazlarına doğru uzattıklarını gördüm, demiştir [104].

٩٩ـ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرني عَدِيٌّ قال سَمِعْتُ سَعِيدًا عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ العِيد رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهما ولاَ بَعْدَهما ثُمَّ أتَى النِّساءَ ومَعَهُ بِلاَلٌ فأمَرَهُنَّ بالصَّدَقةِ فَجَعَلَتِ المَرْأةُ تُلْقِي قُرْطَها *

99-....... Bize Adiyy ibn Sâbit haber verip şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan ki, o: Peygamber (S) bayram günü yalnız iki rek'at bayram namâzı kıldırıp, bu iki rek'atten evvel de sonra da hiçbir namâz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulunduğu tarafa geldi de onlara sadaka vermeyi

103 Hadîsin bu ziyâde fıkrası başlığa uygunluk noktasıdır. Âişe "Cez'u zafâr" dedikleri aklı karalı Yemen boncuğundan yapılmış oniki dirhem kıymetindeki bu gerdanlığı kızkardeşi Esmâ'dan âriyet almıştı. Hadîs, Teyemmüm Kitâbı'nda geçmişti.

104 İbn Abbâs'ın bu sözü Bayramlar Kitâbı'ndaki hadîsin bir parçasıdır.

emretti. Herbir kadın artık kulağındaki küpesini Bilâl'in eteği içine atmaya başladı, demiştir [105].

٦٠ــ باب السِّخاب للصِّبيان

60- ÇOCUKLAR İÇİN OLAN KOKULU BONCUK GERDANLIK BÂBI

١٠٠ــ حدّثني إسْحاق بنُ إبْراهِيمَ الحَنْظَلِيُّ أخبرنا يَحْيَى بنُ آدَمَ حدّثنا ورْقاءُ بنُ عُمَرَ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ أبِي يَزِيدَ عنْ نافِعِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضي اللّهُ عنه قال كُنْتُ مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم في سُوقٍ مِنْ أسْوَاقِ المَدِينَةِ فانْصَرَفَ فانْصَرَفْتُ فقال أيْنَ لُكَعُ ثلاثًا ادْعُ الحَسَنَ بنَ عَلِيٍّ فقامَ الحَسَنُ بنُ عَلِيٍّ يَمْشِي وفي عُنُقِهِ السِّخابُ فقال النبيُّ ﷺ بيَدِهِ هٰكَذا فقال الحَسَنُ بيَدِهِ هٰكَذا فالْتَزَمَهُ فقال اللّهُمَّ إنِّي أُحِبُّهُ فأحِبَّهُ وأحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ . قال أبو هُرَيْرَةَ فما كانَ أحَدٌ أحَبَّ إلَيَّ مِنَ الحَسَنِ بنِ عَلِيٍّ بَعْدَ ما قال رسولُ اللّهِ ﷺ ما قال *

100-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Medîne çarşılarından bir çarşıda Rasûlullah'ın berâberinde idim. Rasûlullah (S) yürüdü, ben de O'nun berâberinde yürüdüm. (Nihâyet Fâtıma'nın evinin avlusunda bir kenara oturdu da torunu Hasen'i kasdederek) üç kerre:

— *"Küçük neredesin? Küçük neredesin? Küçük neredesin?"* diye seslendi.

Ve bana:

— *"Alî'nin oğlu Hasen'i çağır!"* buyurdu.

Bunun üzerine Alî'nin oğlu Hasen, boynunda kokulu boncuk gerdanlığı olduğu hâlde yürüyüp geldi. Peygamber (S) sarmaşmak üzere elini şöyle yaydı, Hasen de elini açıp yaydı, Peygamber Hasen'e yapışıp sarmaştı ve:

— *"Allah'ım, ben bu çocuğu seviyorum, Sen de onu sev ve onu seveni de sev!"* diye duâ etti.

Ebû Hureyre: Rasûlullah'ın Hasen hakkında söylediği bu söz-

---

105 Burada küpe sözü açıkça söylenmiştir.

el-Kurtu: Kaaf'ın dammıyle boncuğa benzeyen bir nevi' bitki adıdır... ve küpeye ve bir kavle göre salkım küpeye denir *(Kaamûs Ter.)*

lerden sonra artık bana hiçbir kimse Alî'nin oğlu Hasen'den daha sevgili olmadı, demiştir [106].

٦١ـ بابٌ المُتَشَبِّهُونَ بالنِّساءِ
والمُتَشَبِّهاتُ بالرِّجالِ

61- BÂB: KADINLARA BENZEMEĞE ÇALIŞAN ERKEKLER VE ERKEKLERE BENZEMEĞE ÇALIŞAN KADINLAR

١٠١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال لَعَنَ رسُولُ اللّٰهِ ﷺ المُتَشَبِّهِينَ منَ الرِّجالِ بالنِّساءِ والمُتَشَبِّهاتِ مِنَ النِّسَاءِ بالرِّجالِ * تابَعَهُ عَمْرٌو أخبرنا شُعْبَةُ *

101-....... Bize Şu'be, Katâde'den; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) erkeklerden kadınlara benzemeye çalışanlara ve kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlara la'net etti, demiştir.

Bu hadîsi "Bize Şu'be haber verdi" diye rivâyet eden Amr ibn Merzûk el-Bâhilî, Ğunder'e mutâbaat etmiştir [107].

٦٢ـ بابُ إخْرَاجِ المُتَشَبِّهِينَ
با النِّساءِ مِنَ البُيُوتِ

62- KADINLARA BENZEMEĞE ÇALIŞAN ERKEKLERİN EVLERDEN DIŞARI ÇIKARILMALARI BÂBI

١٠٢ـ حدّثنا مُعاذُ بنُ فَضالَةَ حدّثنا هِشَامٌ عنْ يحْيى عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ

---

106 Başlıkta ve hadîsteki *"Sihâb"* isminin tefsîri yakında geçti. Hadîsin başlığa uygunluğu "Hasen boynunda kokulu boncuk gerdanlığı olduğu hâlde, yürüyüp geldi" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Alışverişler Kitâbı, "Çarşılar hakkında zikredilen şeyler bâbı"nda geçmişti.

107 Bunlar "Ahkemu'l-Hâkimîn" olan Yaratan'ın koymuş olduğu sıfatlardan bâzısını kendilerinden çıkarıp diğer cinsin sıfatlarıyle sıfatlanmaya çalışan, yânî Allah'ın yarattığını değiştirmeye çalışan kimseler oldukları için la'nete uğramışlar ve kötülenmişlerdir.

عبّاسٍ قال لَعَنَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم المُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجالِ والمُتَرَجِّلاتِ مِنَ النِّساءِ وقال أخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ قال فأخْرَجَ النبيُّ ﷺ فُلاَنًا وأخْرَجَ عُمَرُ فُلاَنًا *

102-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) erkeklerden kadınlaşanlara ve kadınlardan da erkekleşenlere la'net etti ve:

— *"Böyle kimseleri evlerinizden dışarı çıkarın!"* buyurdu.

İbn Abbâs: Peygamber fulân kimseyi dışarı çıkardı. Umer de fulan kimseyi dışarı çıkardı, demiştir [108].

١٠٣ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** هِشامُ بنُ عُرْوَةَ أنَّ عُرْوَةَ أخبَرهُ أنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أبِى سَلَمَةَ أخْبَرَتْهُ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ أخْبَرَتْها أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم كانَ عِنْدَها وفى البَيْتِ مُخَنَّثٌ فقال لِعَبْدِ اللّهِ أخِى أُمِّ سَلَمَةَ ياعبْدَ اللّهِ إنْ فُتِحَ لَكُمْ غَدًا الطَّائِفُ فإنِّى أدُلُّكَ عَلى بِنْتِ غَيْلاَنَ فإنَّها تُقْبِلُ بأرْبَعٍ وتُدْبِرُ بِثَمانٍ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم لايَدْخُلَنَّ هَؤُلاَءِ عَلَيْكُنَّ * قال أبو عبْدِ اللّهِ تُقْبِلُ بأرْبَعٍ وتُدْبِرُ يَعْنى أرْبَعَ عُكَنِ بَطْنِها فَهِىَ تُقْبِلُ بِهِنَّ وَقَوْلُهُ وتُدْبِرُ بِثَمان يَعْنِى أطْرَافَ هٰذِهِ العُكَنِ الأرْبَعِ لأنَّها مُحِيطَةٌ بالجَنْبَيْنِ حتَّى لَحِقَتْ وإنَّما قال بِثَمانٍ ولَمْ يَقُلْ بِثَمانِيَةٍ وَواحِدُ الأطْرَافِ طَرَفٌ وهْوَ ذَكَرٌ لأنَّهُ لَمْ يَقُلْ ثَمانِيَةَ أطْرَافٍ *

103-....... Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R), kendinin ve Ebû Seleme'nin kızı olan Zeyneb'e şöyle haber vermiştir; Peygam-

---

108 *el-Muhannes:* Müennes vezninde ma'rûftur ki, kadın haslet olan nâmerd kimseye denir, zarîfler ıstılâhında "Semâî müennes" ta'bîr olunur. *Tahnîs* masdarından alınmıştır. Bunda fâil isim vezniyle lugattir. Nefsini tahnîs eylediği (yânî eğip iki büklüm eylediği) için. Mef'ûl isim vezniyle de câizdir; puşt, kahbe lûtîlere belini büktürdüğü için. Türk lisanınca "Kekez" ta'bîr ederler (*Kaamûs Ter.*'den sâdeleştirerek).

et-Tereccül: Hâtun bâzı vaziyet ve tavırlarında erkeksi olmak ma'nâsınadır...

Kadının erkekleşmesi, konuşmasında, fiillerinde ve hareketlerinde erkeklere benzemeye çalışmasıdır. İslâm ictimâî âdâbına göre, her iki insan nev'inin fazîleti aslî fıtrat ve tabîatlerini muhâfaza etmektir. Bunlar aslî fıtrat ve tabîatlerini değiştirmeğe çalışan, karşı nev'in hâlini taklîde uğraşan bozuk tabîatli kimseler oldukları için la'netlenmiş ve evlerden çıkarılmaları emredilmiştir.

ber (S) -Tâif muhâsarası sırasında- Ümmü Seleme'nin yanında idi, evde de (kardeşim Abdullah ile) bir muhannes bulunuyordu. Bu muhannes, kardeşim Abdullah'a:

— Yâ Abdallah! Yarın size Tâif fethedilirse, ben sana Gaylân'ın (şişman) kızına delâlet ederim. O kız (semizlikten) dört kıvrımla karşılar ve sekiz kıvrımla da arkaya döner, deyiverdi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Bu kabîl kimseler sakın sizin yanınıza bir daha girmesin!"* buyurdu.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "Dört ile yönelir ve arkasına döner" demek "Karnının dört bükümü ile yönelir de kendisi bu bükümlerle yönelir gelir" demektir. "Sekiz ile arkasına döner" sözü de, bu dört bükümün kenarlarıyle arkasına döner ma'nâsınadır. Çünkü o bükümler kızın iki yanını da çepçevre kuşatmış ve birbirine katılmışlardır. (Yânî semizlikten dolayı karnı dört büklümdür. Arkadan bakılınca iki taraftan taşarak sekiz büklüm gürünür.) Müzekker olarak "Semânin" demiş, müennes olarak "Semâniyetun" dememiştir. "Etrâf" kelimesinin tekili "Taraf"tır, bu da müzekkerdir. Çünkü o kimse "Semâniyete etrâfin" demedi [109].

٦٣ــ بابُ قَصِّ الشَّارِبِ وكانَ ابنُ عُمَرَ يُحْفِي شارِبَهُ
حتَّى يُنْظَرَ إلى بَياضِ الجِلْدِ ويأْخُذُ مِن هٰذَيْنِ
يَعْنِى بَيْنَ الشَّارِبِ واللِّحْيَةِ

109 Başlığa uygunluğu *"Böyle kimseler siz kadınların yanına girmesinler"* sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, evden çıkarılmasıdır.

Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de, "Tâif muhâsarası bâbı"nda ve Nikâh'ın sonunda "Kadınlara benzemeye çalışanların evlere girmesinden nehy bâbı"nda geçmişti.

Hadîste anılan Gaylân'ın kızı, şişman ve çok semiz olduğu için bedeni büklüm büklüm etli ve yağlı imiş, adı da Bâdiye imiş.

el-Ukne: Gurfe vezninde, pek semizlikten karın etinde hâsıl olan yive ve büküntüye denir, cem'i *"Ukan"*dır "Surad" vezninde.

et-Teakkün: Tefa'ûl vezninde, pek semizlikten karın etleri yivlenip büküm büküm olmak ma'nâsınadır.

el-Aknâ; Hamrâ vezninde *el-Muakkene,* muazzama vezninde, semizlikten karın etlerinde yivler ve büklümler peydâ olmuş kıza denir... *(Kaamûs Ter.)*

Musannıf el-Buhârî bu sûretle Libâs'ı bitirince, zînette ortaklık yönünden alâkalı olan şeyleri zikretmeye başlamak üzere saçlar ve benzeri şeylerle ilgili bâblara girişti ve bundan sonraki bâbı söyledi (Kastallânî).

63- BIYIĞI KESİP KIRKMA(NIN MÜSTEHÂBLIĞI) BÂBI

İbn Umer bıyığını derince kestirirdi, hattâ derisinin beyazı görünürdü ve şu ikisi arasını alırdı, yânî dudakların iki tarafında olan bıyıkla sakal arasını alırdı [110].

١٠٤ـ حدّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ حَنْظَلَةَ عنْ نافِعٍ قال أصْحابُنا عن المَكِّيِّ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم قال من الفِطْرَةِ قَصُّ الشَّارِبِ *

104- Bize el-Mekkî ibn İbrâhîm, Hanzala'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti. el-Buhârî (hadîsi böyle Mekkî'den tahdîs ettikten sonra) şöyle dedi: Ashâbımız el-Mekkî'den rivâyet ettiler. Nâfi' de İbn Umer(R)'den ki, Peygamber (S):

— *"Bıyığı derince kırkmak fıtrattandır"* buyurmuştur [111].

١٠٥ـ حدّثنا عَلِيٌّ **حدّثنا** سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ **حدّثنا** عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رِوَايَةً الفِطْرَةُ خَمْسٌ أوْ خَمْسٌ مِنَ الفِطْرَةِ. الخِتانُ. والاِسْتِحْدَادُ ونَتْفُ الاِبِطِ وتَقْلِيمُ الأظْفارِ . وقَصُّ الشَّارِبِ *

105-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den rivâyet olarak şöyle tahdîs etti: *"Fıtrat beştir* -yâhud: *Beş şey fıtrattandır-: Hıtan, yânî çocukları sünnet etmek, avret yerindeki kılları gidermek için ustura tutunmak, koltuk altlarının kıllarını gidermek, tırnakları kesmek ve bıyığı kırkmak"* [112].

---

110 Bunu Tâhâvî, senedli olarak rivâyet etmiştir.

111 Yânî bütün peygamberlerin tercîh ettikleri ve bütün şerîatlerin üzerinde ittifâk ettikleri kadîm sünnettendir. Böylece o, insanların, üzerinde yaratıldıkları cibillî bir iş gibi olmuştur (Kastallânî).

112 Müslim'in Tahâret'te Âişe'den rivâyeti şöyledir: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: *"On şey fıtrattandır: Bıyıkları kısaltmak, sakalı bol bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kısaltmak, parmak aralarını yıkamak, koltuk altlarını temizlemek, eteği tıraş etmek, sidik ve dışkı çıkan yerleri su ile yıkamak"*. Hadîsin râvîlerinden Zekeriyyâ dedi ki: Mus'ab, onuncuyu unuttum, onun ağzı çalkamak olması mümkindir, demiştir. *Müslim Tercemesi,* I, 335-336, (261).

٦٤ـ بابُ تقلِيمِ الأظْفارِ

64- TIRNAKLARI KESME(NİN SÜNNETLİĞİ) BÂBI

١٠٦ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ أبي رجاءٍ حدّثنا إسْحاقُ بنُ سُلَيْمانَ قال سَمِعْتُ حَنْظَلَةَ عنْ نافعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال مِنَ الفِطْرَةِ حَلْقُ العانَةِ وتَقْلِيمُ الأظْفارِ وقَصُّ الشَّارِبِ *

106-....... İshâk ibn Süleymân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hanzala'dan işittim; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den ki, Rasûlullah (S):

— *"Eteği tıraş etmek, tırnakları kesmek ve bıyığı kırkıp kısaltmak fıtrattandır* (yânî sünnettendir)*"* buyurmuştur.

١٠٧ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ حدّثنا ابنُ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عنه سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ الفِطْرَةُ خَمْسٌ . الخِتانُ . والاِسْتِحْدادُ . وقَصُّ الشَّارِبِ . وتَقْلِيمُ الأظْفارِ . ونَتْفُ الآباطِ *

107-....... Bize İbn Şihâb, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Ben Peygamber(S)'den işittim:

— *"Fıtrat* (hasletleri) *beştir: Sünnet olmak,* (etek kıllarını gidermek için) *ustura tutunmak, bıyığı kırkmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarını temizlemek"* buyuruyordu, demiştir.

١٠٨ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مِنهالٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا عُمَرُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ زَيْدٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ صلى اللّهِ عليه وسلم قال خالِفُوا المُشْرِكِينَ وَفِّرُوا اللِّحَى وأحْفُوا الشَّوارِبَ وكانَ ابنُ عُمَرَ إذا حَجَّ أوِ اعْتَمَرَ قَبَضَ عَلى لِحيَتِهِ فما فَضَلَ أخَذَهُ *

108-....... Bize Umer ibnu Muhammed ibn Zeyd, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Müşriklere muhâlefet ediniz* (hâl ve hareketlerinde onlara benzemeyiniz)*! Sakalları bol bırakınız, bıyıkları derince kesiniz!"* buyurmuştur.

Nâfi' ibn Umer hacc yâhud umre yaptığı zamân başını tıraş ettirirken sakalının üzerinden eliyle tutar da elinden fazla olanı makasla alırdı, demiştir [113].

٦٥ـ بابُ إعْفاءِ اللِّحى : عَفَوْا كَثُروا وَكَثُرَتْ أمْوالُهُمْ

65- SAKALLARI BOL BIRAKMAK BÂBI

"*Hatta afev*" (el-A'râf: 95),
"Nihâyet çoğaldılar ve malları da çoğaldı" ma'nâsınadır.

١٠٩ـ حدّثنى مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدَةُ أخبرنا عُبَيْدَ اللّهِ بنُ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم انْهَكُوا الشَّوَارِبَ وأعْفُوا اللِّحَى *

109-....... Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den haber verdi ki, İbn Umer (R): Rasûlullah (S):

— *"Bıyıkları derince kesiniz, sakalları bol bırakınız!"* buyurdu, demiştir [114].

٦٦ـ بابُ مايُذْكَرُ فى الشَّيْبِ

66- SAÇ AĞARMASI HAKKINDA ZİKROLUNAN ŞEYLER BÂBI

١١٠ـ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ قال سألْتُ أنَسًا أخَضَبَ النبىُّ صلى عليه وسلم فقال لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ إلاّ قَلِيلاً *

113 el-Kirmânî şöyle dedi: Elinin kabzasından fazla olanı kısaltmak için keserdi. Belki İbn Umer başını tıraş ettirmekle sakalını kısaltmak arasını böylece cem' ederek Yüce Allah'ın şu kavline uyuyordu: "*...İnşâallah emniyet içinde* (kiminiz) ***başlarınızı tıraş ederek,*** (kiminiz) ***saçlarınızı kısaltarak korkusuzca muhakkak Mescidi Harâm'a gireceksiniz...***" (el-Feth: 27) (Aynî).

114 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî *"el-I'fâ"* masdarının "Çok olmak" manâsına geldiğini Kur'ân'dan bir âyetle göstermiştir.

110-....... Bize Vuheyb, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, Muhammed ibn Sîrîn şöyle demiştir: Ben Enes'e:

— Peygamber (S) saçını sakalını boyadı mı? diye sordum.

Enes (R):

— Peygamber (S) az bir şeyden başka saç sakal ağarmasına ulaşmadı, dedi.

١١١ ـ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ قال سُئِلَ أنَسٌ عنْ خِضابِ النبيِّ ﷺ فقال إنَّهُ لَمْ يَبْلُغْ ما يَخْضِبُ لَوْ شِئْتُ أنْ أعُدَّ شَمَطاتِهِ في لِحيَتِهِ *

111-....... Sâbit el-Bunânî şöyle dedi: Enes'e Peygamber'in sakalını boyaması (vâki' olup olmadığı) soruldu da, Enes (R):

— Şu muhakkak ki, Peygamber (S) saç sakal boyayacak dereceye ulaşmadı. Eğer ben O'nun sakalındaki beyaz kılları saymak isteseydim (muhakkak sayardım), dedi.

١١٢ ـ **حدّثنا** مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** إسْرَائِيلُ عنْ عُثْمانَ بنِ عبْدِ اللّهِ بنِ مَوْهَبٍ قال أرْسلَنِي أهْلِي إلى أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبيِّ ﷺ بِقَدَحٍ مِنْ ماءٍ وقَبَضَ إسْرَائِيلُ ثَلاثَ أصابِعَ مِنْ فِضَّةٍ فِيهِ شَعَرٌ مِنْ شَعَرِ النبيِّ ﷺ وكانَ إذَا أصابَ الإنسانَ عَيْنٌ أوْ شَيْءٌ بَعَثَ إلَيْها مِخْضَبَهُ فاطَّلَعْتُ فى الجُلْجُلِ فَرأيْتُ شَعَرَاتٍ حُمْرًا *

112-....... Usmân ibn Abdillah ibn Mevheb şöyle demiştir: Ehlim (yânî Talha âilesi yâhud zevcem) beni Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'ye bir gümüş bardak içindeki su sebebiyle yolladı.

Hadîsin râvîsi İsrâîl ibn Yûnus üç parmağını yumdu (üç defa gönderdiler yâhud bardağın boyu bu kadardı demek istedi).

(Usmân devâmla dedi ki:) O kadehin içinde Peygamber'in saçları vardı. İnsanlar kendilerinden bir insana göz değmesi yâhud herhangi birşey isâbet ettiği zamân Ümmü Seleme'ye bir kabını gönderirlerdi. İşte bu gönderilmemde ben Ümmü Seleme'nin yanında küçük bir kaba muttali' oldum ki, onun içinde bir takım kırmızı saçlar gördüm [115].

115 Başlığa uygunluğu burasıdır. Çünkü bu, saç ağarmasına delâlet etmektedir. Hadîsin ma'nâsından hâsıl olan özet ise şudur: Ümmü Seleme'nin yanında, deve

١١٣ ــ حدّثنا مُوسَي بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا سَلاَّمٌ عنْ عُثْمانَ بنِ عَبْدِ اللّهِ ابنِ مَوْهَبٍ قال دَخَلْتُ عَلى أُمِّ سَلَمَةَ فأَخْرَجَتْ إلَيْنا شَعَرًا مِنْ شَعَرِ النبيِّ ﷺ مَخْضُوبًا * وقال لَنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا نُصَيْرُ بنُ أبي الأشْعَثِ عنِ ابنِ مَوْهَبٍ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ أرَتْهُ شَعَرَ النبيِّ ﷺ أحْمَرَ *

113-....... Usmân ibn Abdillah ibn Mevheb: Ben Ümmü Seleme'nin yanına girdim. O bizlere Peygamber(S)'in saçlarından bir mikdâr boyanmış saç çıkarıp gösterdi, demiştir.

(Buhârî geçen senedle şöyle dedi:) Bize Ebû Nuaym Fadl ibn Dükeyn söyledi. Bize Nusayr ibn Ebi'l-Eş'as, İbn Mevheb'den tahdîs etti ki, Ümmü Seleme ona Peygamber'in kırmızı saçlarını göstermiştir [116].

٦٧ ــ بابُ الخِضاب

67- BAŞ VE SAKAL SAÇLARININ BEYAZLIĞINI (KINA GİBİ BİR MADDE İLE) BOYAMAK BÂBI

çanına benzer küçük bir kap içinde Peygamber'in saçlarından kırmızı boyalı bir mikdâr saç telleri vardı. İnsanlar hastalıktan dolayı bunlarla şifâ isterlerdi. Bâzen bir su kabının içine onları korlar ve o suyu içerler, bâzen de onları sulu bir tekne içine koyar, içinde Peygamber'in saçları bulunan o küçük kabın bulunduğu su içine otururlardı. Bu hadîsi İbn Mâce de Libâs'ta getirmiştir (Kastallânî).

Aynî, hadîsin ma'nâsını şöyle beyân etmiştir: Bunun beyânı tahrîr üzere şudur: Ümmü Seleme'nin yanında deve çanına benzeyen küçük bir kap içinde Peygamber'in saçlarından bir mikdâr kırmızı saç vardı. İnsanlar hastalandıkları zamân bunlarla teberrük eder, onların bereketiyle şifâ isterler ve O'nun saçından alıp bir su kabına koyarlar ve içinde saç bulunan suyu içerlerdi. Böylece kendilerine şifâ hâsıl olurdu. Usmân'ın âilesi onlardan birşey almışlar ve onu gümüş bir kap içine koymuşlar ve içinde bulunan suyu içmişler, onlara da şifâ hâsıl olmuştur. Sonra Usmân'ı bu kapla Ümmü Seleme'ye göndermişler, Ümmü Seleme de kabı almış ve onu cülcüle içine koymuş, Usmân da onun içinde kırmızı saçları görmüştür (*Umdetu'l-Kaarî,* X, 278-279).

116 Bu da geçen hadîsin başka bir rivâyetidir. Ümmü Seleme, Peygamber'e ikrâm olarak çok çok koku sürmesi sebebiyle Peygamber'in saçlarının siyahlığı kırmızıya değişmiş olabilir. Çünkü çok koku kullanmak saçların siyahlığını değiştirir (Kastallânî).

Müslim'de Enes ibn Mâlik'ten Peygamber'in Vedâ Haccı'nda tıraş olup kesilen saçlarının dağıtılmasına müsâade ettiği rivâyeti vardır. Bu hadîs saçlarla teberrük husûsunda gâyet açıktır (*Tecrîd Ter.,* VI, 194-196).

١١٤ـ حدّثنا الحُمَيْدِىُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا الزُّهْرِيُّ عنْ أبى سَلَمَة وسُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال النبىُّ ﷺ إنَّ اليَهُودَ والنَّصارَى لا يَصْبُغُونَ فَخالِفُوهُمْ *

114-....... Ebû Hureyre (R): Peygamber (S): *"Yahûdîler ve Hıristiyanlar sakallarının beyazlığını boyamazlar, siz onlara muhâlefet ediniz"* buyurdu, demiştir [117].

٦٨ـ بابُ الجَعْدِ

68- SAÇIN KIVIRCIK OLMASI BÂBI

١١٥ـ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثنى مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ رَبِيعَةَ بنِ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ لَيْسَ بالطَّوِيلِ البَائِنِ ولا بالقَصِيرِ ولَيْسَ بالأبْيَضِ الأمْهَقِ ولَيْسَ بالآدَمِ وَلَيْسَ بالجَعْدِ القَطِطِ ولاَ بالسَّبْطِ بَعَثَهُ اللّهُ عَلَى رَأْسِ أرْبَعِينَ سَنَةً فأقامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وبالمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ وتَوَفَّاهُ اللّهُ عَلَى رأْسِ سِتِّينَ سَنَةً ولَيْسَ فِى رأسِهِ ولِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعَرَةً بَيْضاءَ *

115-....... Rabîa, Enes ibn Mâlik(R)'ten işitmiştir, o şöyle diyordu: Rasûlüllah (S) çok uzun boylu da değil, kısa da değildi. Rengi (kireç gibi istenmeyen) duru beyaz da değil, kara yağız da değildi. Saçları (Sûdanlılar gibi) kıvırcık ve kısa değildi, (Hindliler gibi) düz ve uzun da değildi (O, mu'tedil sarkık saçlı idi). Allah O'nu kırkıncı yaşının başında peygamber olarak gönderdi. Peygamber olarak on sene Mekke'de, on sene de Medîne'de ikaamet etti. Allah O'nu, ba-

---

117 Başlarının ak saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdî ve Hıristiyanlar'a muhâlefet emredildiğine göre, boyamakla emrolunmuş demek olur. Şu kadar ki, bu emir, vücûb için olmayıp mendûbluğa hamledilmiştir, yânî boyamak mendûbdur. Fakat her boya ile değil, kına ve benzerleriyle. Bilhassa siyah boya ile boyamaktan nehyedilmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen bir hadîsinde *"Beyaz saçların rengini değiştiriniz, fakat siyah boyadan sakınınız!"* buyurulmuştur.

şında ve sakalında yirmi tâne beyaz saç bulunmayarak ömrünün altmışıncı senesinin başında vefât ettirdi [118].

١١٦ ـ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنْ أبى إسْحَاق قَالَ سَمِعْتُ البَرَاءَ يَقُولُ ما رأيْتُ أحَدًا أحْسَنَ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مِنَ النبىِّ ﷺ قال بعْضُ أصْحَابِى عنْ مالِكٍ إنَّ جُمَّتَهُ لَتضْرِبُ قَرِيبًا مِنْ مَنْكِبَيْهِ : قال أبُو إسْحَاقَ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ غيْرَ مَرَّةٍ ما حَدَّثَ بِهِ قطُّ ألاَّ ضَحِكَ * تَابَعَهُ شُعْبَةُ شَعَرُهُ يَبْلُغُ شَحْمَةَ اُذُنَيْهِ *

116- Bize Mâlik ibn İsmâîl tahdîs etti. Bize İsrâîl ibn Yûnus tahdîs etti ki, dedesi Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib'den işittim: Ben kırmızı bir takım elbise içinde Peygamber(S)'den daha güzel bir kimse görmedim, diyordu.

(el-Buhârî dedi ki:) Arkadaşlarımın bâzısı (yânî Ya'kûb ibn Sufyân) şeyhim Mâlik ibn İsmâîl'den: "Peygamber'in başının saçı (sarktığı zamân) omuzlarına yakın uzun olup orayı döver dururdu" tarzında söylemiştir.

Ebû İshâk Amr es-Subey'î: Ben bu hadîsi el-Berâ'dan birçok defalar tahdîs ederken işittim. O bu hadîsi her tahdîs ettiğinde muhakkak güldü, demiştir.

Şu'be: "Peygamber'in saçları kulak memelerine kadar ulaşırdı" sözünde Ebû İshâk'a mutâbaat etmiştir [119].

١١٧ ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال أُرانِى اللّيْلَةَ عِنْدَ الكَعْبَةِ فَرأيْتُ رجُلاً آدَمَ كأحْسَنِ ما أنْتَ راءٍ مِنْ أُدْمِ الرِّجَالِ له لِمَّةٌ كأحْسَنِ ما أنْتَ رَاءٍ مِنَ اللِّمَمِ قَدْ رجَّلَهَا فَهِىَ تَقْطُرُ ماءً مُتَّكِئًا عَلَى رَجُلَيْنِ

118 Aliyyu'l-Kaarî *Mişkât* şerhinde re's ile senenin sonu kasdedildiğini bildirmiştir. Âişe'den Rasûlullah'ın altmış üç yaşında vefât ettiği hadîsi geçmişti. Müslim'de Enes ibn Mâlik'ten gelen diğer bir rivâyette de altmışüç yaşında vefât ettiği haber verilmiştir. İki rivâyet de sahîhtir. Aralarındaki sayı farkına gelince, altmış rivâyetinde doğum ve ölüm taraflarındaki kesîrlerin atıldığına hükmolunur. Mekke ve Medîne'deki ikaamet sayılarında da kesîrler atılmış olarak söylenmiştir.

119 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in başındaki saç topluluğunun bâzen omuzlarına, bâzen kulak memelerine kadar sarkması bakımındandır. Bundaki *"el-Cümme"*, başta olan saçın gür ve çok olanına denir ki, çokluğundan omuzlara kadar iner *(Kaamûs Ter.)*.

أَوْ عَلَى عَوَاتِقِ رَجُلَيْنِ يَطوفُ بالبَيْتِ فَسأَلْتُ مَنْ هٰذَا فَقِيلَ المَسِيحُ ابنُ مَرْيَمَ وإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ جَعْدٍ قَطِطٍ أَعْوَرِ العَيْنِ اليُمْنَى كأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ فَسأَلْتُ مَنْ هٰذَا فَقِيلَ المَسِيحُ الدَّجَّالُ *

117-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bana bir gece ru'yâmda kendim Ka'be'nin yanında gösterildi ve orada esmer erkeklerden görmekte bulunduklarının en güzeli olan esmer bir adam gördüm ki, yine görmekte olduklarının en güzeli nev'inden bol bir saçı vardı, saçlarını yeni taramış olup henüz su akıtıyordu, iki adama yâhud iki adamın omuzlarına dayanarak Ka'be'yi tavâf ediyordu. Ben:*

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu, Meryem'in oğlu Îsâ Mesîh'tir, denildi.

Bir de başının saçı çok kıvırcık, sağ gözü şaşı, sanki emsâlinin arasından dışa doğru fırlamış bir üzüm tânesi gibi olan birisiyle karşılaştım ve:

— Bu kimdir? dedim.

— Bu, Mesîh Deccâl'dir, denildi" [120].

١١٨ــ حدّثنا إِسْحَاقُ أخبرنا حَبَّانُ **حدّثنا** هَمَّامٌ **حدّثنا** قَتَادَةُ **حدّثنا** أَنَسٌ أَنَّ النبيَّ ﷺ كانَ يَضرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ *

118-....... Bize Katâde tahdîs etti: Bize Enes (R): Peygamber(S)'in saçları iki omuzlarını döver dururdu, diye tahdîs etti.

١١٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إِسْمَاعِيلَ **حدّثنا** هَمَّامٌ عنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ كانَ يَضْرِبُ شَعَرُ النبيِّ ﷺ مَنْكِبَيْهِ *

119-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes ibn

---

120 Bunda da saç çeşitlerinden kıvırcık ile düz olanı zikredilmiştir.

el-Ca'd: Ra'd vezninde kıvırcık saça ve sakala denir ve kıvırcık saçlı kişiye vasıf olur, müennesinde *"Ca'de"* denir.

es-Sebt, es-Sebet ve *es-Sabıt:* Kıvırcık olmayan saça denir.

el-Limme: Kulak yumuşağından aşağı sarkan saça denir, cem'i *"Limem"* ve *"Limâm"* gelir.

Mâlik(R)'ten: Peygamber'in saçları iki omuzunu döver dururdu, diye tahdîs etti.

١٢٠ ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَلِىٍّ حدّثنا وهْبُ بنُ جَرِيرٍ قال حدّثنى أبِى عَنْ قَتَادَةَ قال سألْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه عنْ شَعَرِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال كانَ شَعَرُ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم رَجِلاً لَيْسَ بالسَّبِطِ ولا الجَعْدِ بَيْنَ أُذُنَيْهِ وعَاتِقِهِ *

120-....... Katâde şöyle demiştir: Ben, Enes ibn Mâlik(R)'e Rasûlullah'ın saçlarından sordum da Enes şöyle dedi: Rasûlullah(S)'ın saçları düz ve çok uzun da değil, kıvırcık ve kısa da değildi; O'nun saçları kulaklarıyle omuzu arasında idi.

١٢١ ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ قَتَادَةَ عَنْ أنَسٍ قال كانَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم ضَخْمَ اليَدَيْنِ لَمْ أرَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وكانَ شَعَرُ النبىِّ ﷺ رَجِلاً لا جَعْدَ ولاَ سَبِطَ *

121-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in elleri iri ve kalın idi. Ben O'ndan önce de, sonra da (güzellikte) onun benzerini görmedim. Peygamber'in saçları kıvırcık da değil, düz de değil; ikisi arası bir kıvâmda idi [121].

١٢٢ ــ حدّثنا أبُو النُّعْمَانِ حدّثنا جَرِيرُ بنُ حَازِمٍ عنْ قَتَادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنهُ قال كانَ النبىُّ ﷺ ضَخْمَ اليَدَيْنِ والقَدَمَيْنِ حَسَنَ الوَجْهِ لَمْ أرَ بَعْدَهُ ولاَ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وكانَ بَسِطَ الكَفَّيْنِ *

122-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in iki eli ve iki ayağı kalındı, güzel yüzlü idi. Ben O'ndan önce de, O'ndan sonra da güzellikte O'nun benzerini görmedim. Peygamber'in iki avucu (hilkaten veyâ ikrâmca) açık idi [122].

---

121 *er-Racilu,* Ketif vezninde ne kıvırcık, ne de doğru olan saça denir... düzlük ile kıvırcıklık arası olan saça ve saçı böyle olan adama denir *(Kaamûs Ter.).*

122 Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri Peygamber'in vasıfları bâbı'nda da geçmişti.

١٢٣ـ حدّثني عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا مُعَاذُ بنُ هَانِيءٍ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتَادَةُ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أوْ عَنْ رجُلٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ قال كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم ضَخْمَ القَدَمَيْنِ حَسَنَ الوَجهِ لَمْ أرَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ * وقال هِشَامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنْ قَتَادَةَ عنْ أنَسٍ كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم شَثْنَ القَدَمَيْنِ والكَفَّيْنِ : وقال أبُو هِلاَلٍ حدّثنا قَتَادَةُ عنْ أنَسٍ أوْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم ضَخْمَ الكَفَّيْنِ والقَدَمَيْنِ لَمْ أرَ بَعْدَهُ شِبْهًا لَهُ *

123-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten yâhud bir adamdan; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) iki ayağı kalın ve güzel yüzlü idi; ben O'ndan sonra O'nun gibisini görmedim, demişti.

Râvî Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Katâde'den; o da Enes'ten: Peygamber(S)'in iki ayakları iri ve kalın, iki elleri de iri ve kalın idi, diye söylemiştir.

Ebû Hilâl Muhammed ibn Suleym de şöyle dedi: Bize Katâde, Enes'ten yâhud Câbir ibn Abdillah'tan: Peygamber(S)'in iki eli ve iki ayağı iri ve kalın idi, ben O'ndan sonra O'nun benzerini görmedim, şeklinde tahdîs etti [123].

١٢٤ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثني ابنُ أبِي عَدِيٍّ عنِ ابنِ عَوْنٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قال كُنَّا عِنْدَ ابنِ عَبَّاسٍ رضىَ اللّهُ عَنْهُمَا فذَكَرُوا الدَّجَّالَ فقال إنَّهُ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كافِرٌ. وقال ابنُ عَبَّاسٍ لَمْ أسْمَعْهُ قال ذَاكَ ولَكِنَّهُ قال أمَّا إبْرَاهِيمُ فانْظُرُوا إلى صاحِبِكُمْ وأما مُوسَى فَرَجُلٌ آدَمُ جَعْدٌ عَلَى جَمَلٍ أحْمَرَ مَخْطُومٍ بِخُلْبَةٍ كأنِّي أنْظُرُ إلَيْهِ إذِ انْحَدَرَ فِي الوَادِي يُلَبِّي *

124-....... Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Biz İbn Abbâs'ın yanında idik. Mecliste bulunanlar Deccâl'ı (şaşı ve çok yalancıdır di-

---

123 *eş-Şesnu:* Parmaklarında kısalık olmaksızın kalınlık bulunan eldir, bu, erkeklerde övülen bir sıfattır. Çünkü kavramaları daha şiddetli olur. Kadınlarda ise bu kötülenir *(en-Nihâye)*.

eş-Şesnu: Şîn'in ve sâ'nın sükûnu ile iri ve kalın uzva denir.

eş-Şesenu: Şîn'in ve üç noktalı sâ'nın fethasıyle, *eş-Şusûne,* umûme vezninde el iri ve kalın olmak ma'nâsınadır, dördüncü ve beşinci bâblardan kullanılır *(Kaamûs Ter.)*

ye) zikrettiler. Bunun üzerine İbn Abbâs:

— Şu muhakkak ki, onun iki gözü arasında "Kâfir" sözü yazılmıştır, dedi.

Ve yine İbn Abbâs:

— Ben Peygamber'den bu "İki gözü arasında 'Kâfir' yazılmıştır" sözünü işitmedim. Lâkin Peygamber (S) *"İbrâhîm el-Halîl'e gelince* (onu görmek isterseniz) *işte ben arkadaşınıza bakınız. Mûsâ'ya gelince, o buğday renkli, etli ve toplu bedenli bir adamdır. Saçları kıvırcık, lifle yularlanmış kızıl bir deve üzerine binmiş, telbiye ederek Ezrak Vâdîsi'nde akıp giderkenki hâli hâlâ gözümün önündedir"* buyurdu, demiştir [124].

٦٩ـ بابُ التَّلْبِيدِ

69- BAŞIN SAÇLARINI ZAMK GİBİ YAPIŞTIRICI BİR MADDE SÜRMEKLE BİRBİRİNE YAPIŞTIRIP KEÇELEŞTİRMEK BÂBI

١٢٥ـ حدّثنا أَبُو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سالِمُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ قال سَمِعْتُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُ يَقُولُ مَنْ ضَفَّرَ فَلْيَحْلِقِ ولا تَشَبَّهُوا بالتَّلْبِيدِ . وكانَ ابنُ عُمَرَ يَقُولُ لَقَدْ رأَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ مُلَبِّدًا *

125-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sâlim ibn Abdillah haber verdi ki (babası) Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben babam Umer(R)'den işittim:

— Başının saçlarını enliliğine ören kimse saçlarını tıraş etsin. (İhrâm dışında) saçlarınızı yapıştırıp keçeleştirmeğe benzemeyiniz! diyordu.

Abdullah ibn Umer de:

— Yemîn olsun ben Rasûlullah'ın başının saçlarını zamklı bir madde ile toplayıp yapıştırırken görmüşümdür, diyordu.

124 Bunun bu sened ve metin ile bir rivâyeti Hacc Kitâbı, "Vâdînin içine inince telbiye etmek bâbı"nda geçmiş ve açıklaması da yapılmıştı.

١٢٦ـ حدّثنى حِبَّانُ بنُ مُوسَى وأحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ قالا أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يُهِلُّ مُلَبِّدًا يَقولُ لَبَّيْكَ اللّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَكَ والمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لا يَزِيدُ عَلَى هؤُلاَءِ الكَلِمَاتِ *

126-....... Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan saçlarını zamklı bir madde ile toplayıp yapıştırmış olduğu hâlde ihrâmda yüksek sesle telbiye ederken işittim. O şu sözleri söylüyordu: ***"Lebbeyke'llâhumme lebbeyke, lebbeyke lâ şerîke leke, lebbeyke inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke, ve'l-mülke lâ şerîke leke"***. Rasûlullah, bu kelimeler üzerine artırma yapmıyordu.

١٢٧ـ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ عنْ حَفْصَةَ رضى اللّهُ عنْهَا زَوْجِ النبىِّ ﷺ قالَتْ قُلْتُ يا رسولَ اللّهِ ما شأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ ولَمْ تَحْلِلْ أنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ قال إنِّى لَبَّدْتُ رَأْسِى وقَلَّدْتُ هَدْيِى فلاَ أحِلُّ حَتَّى أنحَرَ *

127-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Hafsa (R):

— Yâ Rasûlallah! Bu insanların hâli nedir? Herkes umre ile ihrâmdan çıktılar, hâlbuki Sen umren ile ihrâmdan çıkmadın? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Ben başımın saçlarını yapıştırıp telbîd yaptım, kurbanıma da gerdanlık taktım. Artık ben kurbanımı kesinceye kadar ihrâmdan çıkamam"* diye cevâb verdi [125].

---

125 *et-Telbîd:*... ve ihrâmda olan hacı başının saçları perîşân olmayıp toplanmak için saçlarına zamk gibi yapıştırıcı bir nesne sürüp yapıştırmak ma'nâsınadır...

Telbîye: Beytullah'a hacca gidenlerin ihrâma girdiği andan i'tibâren Akabe taşlamasında ilk taşlamaları atıp halâl oluncaya kadar, yânî ihrâmdan çıkıncaya kadar hep ***"Lebbeyk, Lebbeyk"*** diye İbrâhîm Peygamber'in ezânına icâbetlerini izhâr ve i'lân etmelerine denir. Telbiye kelimeleri metindeki sözlerdir. Bu hadîsler Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.

٧٠ـ باب الفرق
70- BAŞIN SAÇLARINI ORTASINDAN İKİYE AYIRMAK BÂBI

١٢٨ـ حدّثنا أحمدُ بنُ يونُسَ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ حدّثنا ابنُ شِهَابٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال كانَ النبيُّ ﷺ يُحِبُّ مُوافقةَ أهْلِ الكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ وكانَ أهْلُ الكِتَابِ يَسْدِلُونَ أشْعَارَهُمْ وكانَ المُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُؤُسَهُمْ فَسَدَلَ النبيُّ ﷺ ناصيَتَهُ ثُمَّ فَرَقَ بَعْدُ *

128-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hakkında müsbet menfî hiçbirşey ile emr olunmayan husûslarda kitâb ehline uymayı severdi. Kitâb ehli olanlar saçlarını salıp sarkıtırlardı. Müşrikler ise başlarının saçlarını ortadan iki tarafa ayırırlardı. Peygamber (evvelâ kitâb ehline uyarak) alın saçlarını salıverdi. Sonra bunun bir müddet ardından başının saçlarını ortasından ikiye ayırdı [126].

١٢٩ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ وعَبْدُ اللّهِ بنُ رجَاءٍ قالا حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ إبْرَاهِيمَ عَنِ الأسْوَدِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ كأنّى أنْظُرُ إلى وبيصِ الطِّيبِ فِى مَفَارِقِ النبيِّ ﷺ وهْوَ مُحْرِمٌ * قال عَبْدُ اللّهِ فِي مَفرِقِ النبيِّ ﷺ *

129-....... Âişe (R): Peygamber (S) ihrâma girmiş olduğu hâlde başının saç ayırım yerlerindeki kokunun parlaması hâlâ gözümün önündedir, demiştir.

Bu hadîsin râvîlerinden Abdullah ibn Recâ'nın rivâyetinde Peygamber'in saç ayırımında... şeklinde söylemiştir.

٧١ـ باب الذّوائب

126 Rasûlullah putperestlik rejimi tamâmıyle yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek mahzûru kalmayınca, saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa ayırıp bırakmaya başlamıştır.

71- BAŞTAN SARKAN ZÜLÜF VE KÂKÜLLER BÂBI

١٣٠ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا الفَضْلُ بنُ عَنْبَسَةَ أخبرنَا هُشَيْمٌ أخبرنا أَبُو بِشْرٍ ح وحدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال بِتُّ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الحارِثِ خَالَتِي وكانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عِنْدَهَا فِي لَيْلَتِهَا قال فقام رسولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّى مِنَ اللَّيْلِ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ قال فأَخَذَ بِذُؤَابَتِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ * حدّثني عَمْرُو بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبرنا أَبُو بِشْرٍ بِهٰذَا وقال بِذُؤَابَتِي أَوْ بِرَأْسِي *

130-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne bintu'l-Hâris'in evinde geceledim. Rasûlullah (S) o gece nevbeti dolayısıyle onun yanında idi.

İbn Abbâs dedi ki: Yattıktan bir müddet sonra Rasûlullah kalktı da gece namâzı kılmaya başladı. Ben de kalkıp sol tarafında namâza durdum.

İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah benim başımın sarkan kâkülünü tuttu da beni sağ tarafına geçirdi.

Bana Amr ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Huşeym tahdîs etti: Bize Ebû Bişr bu hadîsi haber verdi ve "Zülüflerimden yâhud başımdan tuttu" şeklinde söyledi [127].

٧٢ـ بابُ القَزَعِ

72- BAŞ SAÇININ BİR KISMINI TIRAŞ EDİP BİR KISMINI PARÇA PARÇA BULUTLAR GİBİ BIRAKMA(NIN HÜKMÜ) BÂBI

١٣١ـ حدّثني مُحَمَّدٌ قال أخبرنى مَخْلَدٌ قال أَخْبَرَنِى ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ حَفْصٍ أَنَّ عُمَرَ بنَ نافِعٍ أخبرهُ عَنْ نافِعٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ

127 *ez-Zuâbe* zâlin ötresiyle "Sumâme" vezninde, nâsiye ma'nâsınadır ki, aslında başın ön tarafından alına bitişik olan yerine denir, bıngıldak ile alnın aralığıdır. Sonra orada biten zülüf ve kâküle denilmiştir. Mütercim der ki, esâsda *Zuâbe* başın ortasından arkaya doğru sarkan saç demeti ve keysi ile beyân edilmiştir... *(Kaamûs Ter.)*.

أَنَّهُ سَمِعَ ابنَ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ قال عُبَيْدُ اللّهِ قُلْتُ وما القَزَعُ فأَشَارَ لَنَا عُبَيْدُ اللّهِ قال اذَا حلق الصَّبِيَّ وتَركَ هٰهُنا شَعَرَةً وهٰهُنا وهٰهُنا فأشار لنا عُبَيْدُ اللّهِ إلى نَاصِيَتِهِ وجَانِبَيْ رَأْسِهِ قِيلَ لِعُبَيْدِ اللّهِ فالجَارِيَةُ والغُلامُ قال لاأَدْرِى هٰكَذَا قال الصَّبِيُّ قال عُبَيْدُ اللّهِ وعاوَدْتُهُ فقال أَمَّا القُصَّةُ والقَفا لِلْغُلامِ فَلاَ بَأْسَ بِهِمَا ولٰكِنَّ القَزَعَ أنْ يُتْرَكَ بِناصِيَتِهِ شَعَرٌ ولَيْسَ فِى رَأْسِهِ غَيْرُهُ وكَذٰلِكَ شِقُّ رَأْسِهِ هٰذَا وهٰذَا *

131-....... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Hasf haber verdi; ona da Nâfi'nin oğlu Umer haber verdi; ona da Abdullah ibn Umer'in hizmetinde bulunan Nâfi' haber verdi. O da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle derken işitmiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan başın bir kısmını tıraş edip bir kısmını parçalı bulutlar gibi bırakmaktan nehyederken işittim.

Ubeydullah ibn Hafs el-Umerî şöyle dedi: Ben Nâfi'nin oğlu Umer'e:

— Kazaa nedir? diye sordum.

Ubeydullah bize Nâfi'nin oğlunun kelâmından naklederek işâret etti ve Nâfi':

— Çocuğun başını tıraş edip de alnındaki ve alnının iki tarafındaki saçını tıraş etmeyip bırakmaktır! dedi, ve eliyle kendi nâsiyesini ve alnının iki tarafını işâret edip gösterdi, dedi.

Bu sefer Ubeydullah'a:

— Bu nehiy erkek ve kız çocukları hakkında müşterek ve müsâvî midir? diye soruldu.

O da:

— Bilmiyorum. O böyle çocuk, diye söyledi; erkek veyâ kız yâhud da ikisi müşterek midir, bildirmedi, diye cevâb verdi.

Ubeydullah dedi ki: Ben bunu Nâfi'nin oğlu Umer'e tekrar sordum. Bu sefer de şöyle îzâh etti:

— Ey Ubeydallah! Erkek çocuğunun nâsiyesi ve alnı ile alnının iki tarafındaki sudğunda (yânî göz ile kulak arasında) saç bırakmakta bir mahzûr yoktur. Çünkü kaza' yalnız nâsiyede perçem bırakılıp oradan başka yerde saç bırakılmaksızın başın her tarafının tıraş edilmesidir. Başının yarısı tıraşlı, yarısı da tıraşsız olmak da böyledir, dedi [128].

---

128 *el-Kaza':* İki fetha ile bulut parçalarına denir, müfredi *"Kazaa"*dır. Ve çocuğun başının bâzı yerlerinde dağınık bulut parçaları gibi saç konmağa denir. Ve ol resme konmuş dağınık saç parçalarına denir...

١٣٢ــ حدّثنا مُسلِمُ بنُ ابْرَاهِيمَ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ المُثَنَّى بنِ عَبْدِ اللّهِ ابنِ أَنَسِ بنِ مالِكٍ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ دِينَارٍ عنْ ابنِ عُمَرَ أنَّ رسُولَ اللّهِ ﷺ نَهى عَنِ القَزَعِ *

132-....... Bize Abdullah ibn Umer'in hizmetinde bulunan Abdullah ibn Dînâr el-Medenî, İbn Umer'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) başın bir kısım saçını tıraş edip bir kısmını tıraş etmeyip, dağınık bulut parçaları gibi bırakmaktan nehyetmiştir [129].

٧٣ــ باب تَطْيِيبِ المَرْأةِ زَوْجهَا بِيَدَيْهَا

73- KADININ KENDİ KOCASINA İKİ ELİYLE GÜZEL KOKULAR SÜRMESİ BÂBI

١٣٣ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يَحْيَى بنُ سَعِيد أخبرنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ القَاسِمِ عنْ أبيهِ عنْ عَائِشَةَ قالَتْ طَيَّبْتُ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِيَدَىَّ لِحُرْمِهِ وطَيَّبْتُهُ بِمِنًى قَبْلَ أنْ يُفِيضَ *

133-....... Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i ihrâma gireceği için kendi ellerimle güzel kokularla kokulandırdım. Ve yine Minâ'da (ilk ihrâmdan çıkıldığı sırada) Ka'be'ye tavâf etmek üzere hareket etmeden önce de kendisini güzel koku sürüp kokulandırdım, demiştir.

Ve küçük oğlanı tıraş ettikten sonra başında alıkonulan parçaya denir. Sarkık saç hey'etinde olur, bir kavle göre başın ortasında kalan perçeme denir... *(Kaamûs Ter.)*.

129 Bu hadîsleri Müslim de Libâs'ta rivâyet etmiştir.

Âsım Efendi'nin bundan önceki hâşiyede naklettiğimiz açıklamasına göre, çocuğun başının bâzı yerlerini tıraş edip bâzı yerlerinin saçını bulut parçaları gibi dağınık bırakmaktan nehyedilmiştir. Bu nehyin sebebleri arasında, o devirde böyle perçem bırakmak Yahûdîler, müşrikler, fâsıklar arasında yaygın âdet olması ve genç çocuklar için töhmet vesîlesi olması da zikredilmiştir. Bu sebeble Nevevî, Müslim şerhinde bunun kerâhet olduğunda âlimlerin ittifâkı vardır, demiştir. Gazâlî de *İhyâu'l-Ulûm*'unda temizlik kasdıyle başın ya tamâmen tıraş edilmesinde yâhud da tamâmen saçın bırakılmasında mahzûr olmadığını bildirmiştir.

٧٤ـ بابُ الطِّيبِ فِى الرَّأْسِ واللِّحْيَةِ

74- BAŞTA VE SAKALDAKİ GÜZEL KOKU(NUN HÜKMÜ) BÂBI

١٣٤ـ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ نَصرٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمَ حدّثنا إسرَائِيلُ عَنْ أَبِى إسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمنِ بنِ الأَسْوَدِ عنْ أَبِيهِ عنْ عَائِشَةَ قالَتْ كُنْتُ أُطَيِّبُ النبِّىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بأَطْيَبِ ما يَجِدُ حَتَّى أَجِدَ وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رأْسِهِ ولِحْيَتِهِ *

134-....... Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i hoşlandığı en güzel koku ile kokulardım. Hattâ sürdüğüm koku O'nun başında ve sakalında parlayıp şakıdığını hissedip görünceye kadar sürmeye devâm ederdim, demiştir [130].

٧٥ـ بابُ الإمْتِشَاطِ

75- TARAKLA SAÇLARI TARAMAK BÂBI

١٣٥ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أَبِى إيَاسٍ حدّثنا ابنُ أَبِى ذِئْبٍ عنِ الزُّهْرِىِّ عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ أنَّ رجُلاً اطَّلَعَ مِنْ جُحْرٍ فِي دَارِ النبِّىِّ ﷺ والنبىُّ ﷺ يَحُكُّ رأسَهُ بالمِدْرَى فقال لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعَنْتُ بِهَا فِي عَيْنِكَ إنَّمَا جُعِلَ الإذْنُ مِنْ قِبَلِ الأبصَارِ *

135-....... Bize İbnu Ebî Zi'b, ez-Zuhrî'den; o da Sehl ibn Sa'd(R)'-dan şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygamber'in evindeki bir pencereden içeriye bakmıştı. Bu sırada Peygamber (S) mıdrâ (denilen demir bir saç ayırma âleti) ile başını kaşımakta idi. Bunun üzerine o kişiye:

— *"Eğer senin* (böyle mahrem yere) *bakar olduğunu daha önce bilseydim, şu demiri muhakkak gözünün içine saplardım. Çünkü izin*

---

130 Başta ve sakalda güzel koku bulunmasının cevâzını Âişe annemizin bu hadîsi pek açık ifâde etmektedir.

isteme (vecîbesi) *ancak gözler cihetinden* (yânî gözlerin evdeki mahremliğe bakmaması için) *kaanûn yapılmıştır"* buyurdu [131].

•

٧٦ـ باب تَرْجِيلِ الحائِضِ زَوْجَهَا

76- HAYIZLI KADININ KENDİ KOCASININ SAÇINI TARAMASI BÂBI

١٣٦ ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كُنْتُ أُرَجِّلُ رأسَ رسولِ اللَّهِ ﷺ وأنا حائِضٌ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ هِشَامٍ عنْ أبيهِ عنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ *

136-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den haber verdi ki, Âişe (R): Ben hayızlı olduğum hâlde Rasûlullah(S)'ın başını tarar idim, demiştir.

Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs etti. Bize Mâlik, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âişe'den bunun benzerini haber verdi [132].

٧٧ـ باب التَّرْجِيلِ والتَّيَمُّنِ

77- SAÇ SAKAL TARAMA VE İŞE SAĞDAN BAŞLAMA BÂBI

---

131 *el-Mıdrâ,* mîm'in kesriyle tarağa denir muşt ma'nâsına. Şârih der ki, diğer ana kitâblarda *Midrâ* şu demirden düzülmüş pençe şeklinde küçük parmaklı kaşığa denir ki, onunla avratlar başlarını kaşıyıp saçlarını düzeltirler (intehâ). Ve *Midrâ,* toplu ve sancak ta'bîr olunan demir ve altın iğneye denir ki, hâtunlar onunla saçlarını düzeltirler, hâlâ işittiğimize göre İslâmbol hanımlarının mücevher iğne ta'bîr ettikleridir... *(Kaamûs Ter.).*

132 Hristiyanlar hayza hiç ehemmiyet vermezler, hayızlılarla cinsî münûsebette bile be's görmezler. Bu tefrîttir. Yahûdîler ise hayızlılarla bir odada bile oturmazlar, berâber yiyip içmezler. Arablar Câhiliyet'te Yahûdîler'in ifrâtına uymuşlardı. İslâm bu ifrât ve tefriti kaldırarak yalnız hayızlılarla cinsî münâsebeti harâm kılmış ve bu hâldeki kadınları cünüb menzilesinde tutmuştur: el-Bakara: 222.

Bu ve benzeri hadîsler Arab'ın hayızlılar hakkındaki bâtıl inançlarını yıkıp haklarındaki şer'î hükümleri beyân eder (*Tecrîd Ter.*, I, 183-184).

١٣٧ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ أشْعَثَ بنِ سُلَيْمٍ عنْ أبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ كانَ يُعْجِبُهُ التَّيَمُّنُ ما اسْتَطَاعَ فِي تَرَجُّلِهِ وَوُضُوئِهِ

137-....... Bize Şu'be, Eş'as ibn Suleym'den; o da babası Suleym ibnu'l-Esved el-Kûfî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) saçını sakalını taramakta ve abdest almasında gücünün yetiştiğince sağdan başlamaktan hoşlanırdı.

٧٨ـ بابُ ما يُذْكَرُ فِي المِسْكِ

78- MİSK HAKKINDA ZİKREDİLEN ŞEYLER BÂBI

١٣٨ـ حدّثني عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشَامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال كُلُّ عمَلِ ابنِ آدَمَ لهُ إلاَّ الصَّوْمَ فانَّهُ لِي وأنا أجْزِى بِهِ ولَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ *

138-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: *"Âdem oğlu'nun her ameli kendisi içindir. Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç, hâlis benim rızâm için yapılan bir ibâdettir. Onun mükâfâtını da ben veririm. Ve elbette oruçlu ağzın* (açlık) *kokusu, Allah katında misk kokusundan daha temizdir".*

٧٩ـ بابُ ما يُسْتَحَبُّ مِنَ الطِّيبِ

79- GÜZEL KOKUDAN KULLANMANIN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBI

١٣٩ـ حدّثنا مُوسَى حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا هِشَامٌ عنْ عُثْمَانَ بنِ عُرْوَةَ

عَنْ أبيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ كُنْتُ أُطيِّبُ النبى ﷺ عند إحْرامه بأطْيَبِ ما أجِدُ *

139-....... Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i ihrâma girmesi sırasında bulabildiğim en güzel koku ile kokulandırırdım, demiştir [133].

٨٠ــ بابُ منْ لَمْ يَرُدَّ الطِّيبَ

80- GÜZEL KOKUYU GERİ ÇEVİRMEYEN KİMSE BÂBI

١٤٠ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عَزْرَةُ بنُ ثابتٍ الأنْصَارى قال حدّثنى ثُمَامَةُ بنُ عَبْدِ اللّهِ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ كانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ وزَعَمَ أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ *

140-....... Azre ibn Sâbit el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Sumâme ibnu Abdillah, dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik, kendisine hediye edilen güzel kokuyu reddetmez ve Peygamber (S) de güzel kokuyu geri çevirmezdi, diye söylemiştir [134].

٨١ــ بابُ الذَّرِيرَةِ

81- ZERÎRE (KOKUSU) BÂBI

١٤١ــ حدّثنا عُثْمَانُ بنُ الهَيْثَمِ أوْ مُحَمَّدٌ عَنْهُ عَنِ ابنِ جُرَيْجٍ أخبرنى

---

133 Burada arka arkaya getirilen üç başlık ile bunlardaki hadîslerin uygunlukları apaçıktır. Bu hadîslerin bâzıları Oruç ve Hacc Kitâbları'nda da geçmiş ve ilgili açıklamalar oralarda verilmişti.

134 Hadîs şöyle de ifâde edilmiştir: "Hadîsin râvîlerinden Azre ibn Sâbit dedi ki: Bir kerre Enes ibn Mâlik'in torunu ve Basra Kaadısı Sumâme ibn Abdillah'ın huzûruna girmiştim. Sumâme bana güzel bir koku uzattı da şöyle dedi: (Alınız; dedem) Enes ibn Mâlik güzel bir koku hediye edilince reddetmezdi ve Peygamber(S)'in de güzel kokuyu reddetmemek âdetinde olduğunu söylerdi".

عُمَرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُرْوَةَ سَمِعَ عُرْوَةَ والقَاسِمَ يُخْبِرَانِ عَنْ عَائِشَةَ قالَتْ طَيَّبْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ بِيَدَىَّ بِذَرِيرَةٍ في حَجَّةِ الوَدَاعِ لِلْحِلِّ والإِحْرَامِ *

141-....... Âişe (R): Ben Vedâ Haccı'nda Rasûlullah(S)'ı ihrâmdan çıktığında ve ihrâma girmek istediğinde zerîre (yânî tutya denilen güzel koku)yi kendi ellerimle sürmek sûretiyle kokulandırdım, demiştir [135].

٨٢ـ بابُ المُتَفَلِّجاتِ لِلْحُسْنِ

82- GÜZELLİK İÇİN DİŞLERİNİN ARASINI YONTAN KADINLAR(IN KÖTÜLENMESİ) BÂBI

١٤٢ـ حدّثنا عُثْمَانُ **حدّثنا** جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ لَعَنَ اللَّهُ الوَاشِمَاتِ والمُسْتَوْشِمَاتِ والمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجاتِ لِلْحُسْنِ المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ تَعَالى مالى لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ النبىُّ ﷺ وهُوَ فى كِتَابِ اللَّهِ وما آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ *

142-....... İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti(ki o şöyle demiştir): Allah şu kadınlara la'net etmiştir: Döğün yapanlar, vücûdlarına döğün yaptıranlar, yüzlerinin tüylerini yolduranlar, seyrek dişli güzel görünmek için ön dişlerinin aralarını yontan sırıtkanlar, Yüce Allah'ın yarattığını değiştirenler. Bana ne var ki, ben Peygamber(S)'in la'net ettiği kimselere la'net etmeyeyim? Bu Allah'ın Kitâbı'nda var: ***"O Rasûl***

---

135 *ez-Zerûr:* Sabûr vezninde göz otuna denir. Ve tutyâ ve sırma vesâire gibi ve *Zerûr* bir nevi' ıtır adıdır ki, Hind'den gelir, cem'i "Ecille" vezninde *"Ezirre"* gelir.

ez-Zerîre: Sefîne vezninde bu dahî *"Zerûr"* dedikleri ıtırın adıdır, bu isimle ma'rûftur *(Kaamûs Ter.).*

Zerîre güzel kokudan bir nevi'dir, bir takım karışık şeylerden mürekkeb olup bu isimle meşhûrdur. Bir cemâat -ki Nevevî de bunlardandır- bunun güzel kokulu bir kamış unu olduğu ve Hind'den geldiğini kesin söylemiştir (Kastallânî).

size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının" (el-Haşr: 7) [136].

٨٣ـ بابُ الوَصْلِ فِي الشَّعَرِ

83- SAÇTA (BAŞKASININ SAÇIYLE) EKLEME YAPMAK BÂBI

١٤٣ــ **حدّثنا** اسْمٰعِيلُ قال **حدّثني** مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بنَ أبِي سُفْيَانَ عَامَ حجَّ وهُوَ عَلَى المِنْبَرِ وهُوَ يَقُولُ وتَنَاوَلَ قُصَّةً مِنْ شَعَرٍ كانَتْ بِيَدِ حَرَسيٍّ أيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يَنْهٰى عنْ مِثْلِ هٰذِهِ ويَقُولُ إنَّمَا هَلَكَتْ بَنُو اسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هٰذِهِ نِسَاؤُهُمْ * وقال ابنُ أبِي شَيْبَةَ **حدّثنا** يُونُسُ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** فُلَيْحٌ عَنْ زَيْدِ بنِ أَسْلَمَ عنْ عَطَاءِ بنِ يَسَارٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لَعَنَ اللّهُ الوَاصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ والوَاشِمَةَ والمُسْتَوْشِمَةَ *

143-....... Humeyd ibn Abdirrahmân, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın hacc yaptığı yıl minber üzerinde konuşmasından işitmiştir. Muâviye bu arada bir muhâfız askerin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıp aldı da şöyle diyordu:

— (Ey Medîneliler!) Sizin âlimleriniz neredедir? Ben Rasûlullah(S)'tan işittim ki, O, şu elimdeki gibi saçlar(takınmak)dan nehyediyor ve: *"İsrâîl oğulları; ancak onların kadınları şu saçları edindikleri zamân helâk olmuşlardır"* buyuruyordu [137].

---

136 *el-Veşm:* Yüze, kola veyâ bedenin herhangibir tarafına iğne batırıp boya sürerek tesbît edilen nakşa denir, Türkçe'de "Na'l" ve "Döğün" ta'bîr olunur. Hadîste zikredilen (el-Haşr: 7) âyet, fey' denilen mallar hakkında inmekle berâber, müfessirlerin açıkça söyledikleri gibi, ma'nâsı her işi şâmildir. Abdullah ibn Mes'ûd da bu şumûlü, nehyedilmiş olan yukarıki husûslara tatbîk etmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti el-Haşr Sûresi tefsîrinde de geçmişti.

137 "Sizin âlimleriniz nerededir?" hitâbı, Medîne âlimlerinin bu kötü işi değiştirmeyip ihmâl ettikleri için, onları redd ve şiddetli bir tevbîhtir. Bunun bir rivâyetini Müslim; Libâs'ta getirmiştir.

(el-Buhârî şöyle dedi:) Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Fulayh, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Allah saç takan kadına, saç taktıran kadına, döğme yapan kadına ve döğme yaptıran kadına la'net etti"* buyurmuştur.

١٤٤ ـ حدّثنى آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ قال سَمِعْتُ الحَسَنَ ابنَ مُسْلِمِ بنِ يَنَّاقٍ يُحَدِّثُ عنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها أنَّ جارِيَةً مِنَ الأنْصارِ تَزَوَّجَتْ وأنها مَرِضَتْ فَتَمَعَّطَ شَعَرُهَا فأرادُوا أنْ يَصِلُوهَا فَسَألُوا النبىَّ ﷺ فقال لَعَنَ اللّٰهُ الواصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ * تَابَعَهُ ابنُ إسْحَاقَ عَنْ أبانَ بنِ صَالِحٍ عن الحَسَنِ عَنْ صَفِيَّةَ عنْ عَائِشَةَ *

144-....... Amr ibn Murre şöyle dedi: Ben el-Hasen ibn Müslim ibn Yennâk'tan işittim; o, Safiyye bintu Şeybe'den tahdîs ediyordu. O da Âişe(R)'den. (Âişe şöyle demiştir:) Ensâr'dan bir kız evlendi. O kız hastalandı da bundan dolayı saçları döküldü. Âilesi onun saçlarına ekleme yapmak istediler de bunu Peygamber'e sordular. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Başkasının saçından saç ekleyen ve saç ekleten kadınlara Allah la'net etti"* buyurdu.

Bu hadîsi Ebân ibn Sâlih'ten; o da el-Hasen'den; o da Safiyye'den; o da Âişe'den senediyle rivâyet etmekte İshâk ibn Muhammed, Şu'be'ye mutâbaat etmiştir.

١٤٥ ـ حدّثنى أحْمَدُ بنُ المِقْدَامِ **حدّثنا** فُضَيْلُ بنُ سُلَيْمَانَ **حدّثنا** مَنْصُورُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال **حدّثتنى** أُمِّى عنْ أسْمَاءَ بِنْتِ أبى بَكْرٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ امْرَأةً جَاءَتْ إلَى رسولِ اللّٰهِ ﷺ فقالَتْ إنِّى أنْكَحْتُ ابْنَتِى ثُمَّ أصَابَهَا شَكْوَى فَتَمَرَّقَ رَأسُهَا وزَوْجُهَا يَسْتَحِثُّنِى بِهَا أفأصِلُ رَأسَهَا فَسَبَّ رسولُ اللّٰهِ ﷺ الواصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ *

145-....... Bize Mansûr ibnu Abdirrahmân tahdîs edip şöyle dedi: Bana annem Safiyye bintu Şeybe, Esmâ bintu Ebî Bekr(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:

— Ben kızımı nikâh edip evlendirdim. Sonra kızıma bir hastalık isâbet etti ve bu sebeble başının saçları döküldü. Kocası beni, dökü-

len saçları kızın başına koymaya teşvîk ediyor, binâenaleyh ben kızın başına saç ekleyeyim mi? dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) saç ekleyen ve saç ekletmek isteyen kadınları kötüledi.

١٤٦ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عَنِ امْرَأَتِهِ فاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِى بَكْرٍ قالَتْ لَعَنَ النبىُّ ﷺ الوَاصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ *

146-....... Bize Şu'be, Hişâm ibn Urve'den; o da karısı Fâtıma bintu'l-Munzir'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R): Peygamber (S) başkasının saçından kendi başına saç ekleyen ve saç eklettiren kadınlara la'net etti, demiştir.

١٤٧ـ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ مُقَاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نافِعٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لَعَنَ اللَّهُ الوَاصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ والوَاشِمَةَ والمَسْتَوْشِمَةَ * قال نافِعٌ الوَشْمُ فِى اللِّثَةِ *

147-....... Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S):

— *"Başkasının saçından kendi başına saç takan, böyle saç taktırmak isteyen, beden üzerine döğün yapan ve döğün yaptıran kadınlara Allah la'net etti"* buyurmuştur.

Nâfi': Döğün, dişlerin etrafındaki diş etlerinde olur, demiştir.

١٤٨ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَمْرُو بنُ مُرَّةَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ المسيَّبِ قال قَدِمَ مُعَاوِيَةُ المَدِينَةَ آخِرَ قَدْمَةٍ قَدِمَهَا فَخَطَبَنَا فأَخْرَجَ كُبَّةً مِنْ شَعَرٍ قال ما كُنْتُ أَرَى أحَدًا يَفْعَلُ هٰذَا غَيْرَ اليَهُودِ إنَّ النبىَّ ﷺ سَمَّاهُ الزُّورَ يَعْنِى الوَاصِلَةَ فِي الشَّعْرِ *

148-....... Saîd ibn Müseyyeb şöyle demiştir: Muâviye, gelişlerinin sonuncusu olarak (51. senede) Medîne'ye geldi de bizlere hitâb etti. Bu arada birbiri üzerine dürülmüş birkaç demet saç çıkardı ve:

— Ben bunu Yahûdî'den başka bir kimsenin yapacağını düşün-

müyorum. Çünkü Peygamber (S) bu işi, yânî saçta takma ve ekleme yapıcılığını yalancılık ve bâtıl şey diye isimlendirmiştir, dedi [138].

٨٤ـ باب الْمُتَنَمِّصَاتِ

84- YÜZLERİNİN TÜYLERİNİ YOLDURTAN KADINLAR BÂBI

١٤٩ـ حدّثنا إِسْحَاقُ بنُ ابْرَاهِيمَ أخبرنا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَن ابْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قال لَعَنَ عَبْدُ اللّهِ الوَاشِمَاتِ والمُتَنَمِّصَاتِ والمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللّهِ فقالَتْ أُمُّ يَعْقُوبَ ما هٰذَا قال عَبْدُ اللّهِ وما لِى لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رسُولُ اللّهِ ﷺ وفى كِتَابِ اللّهِ قالَتْ واللّهِ لَقَدْ قَرَأْتُ ما بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَمَا وجَدْتُهُ قال واللّهِ لَئِنْ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وجَدْتِيهِ وما آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وما نَهَاكُمْ عَنْهُ فانْتَهُوا *

149-....... Alkame şöyle demiştir; Abdullah ibn Mes'ûd, döğün yapan, yüzlerindeki tüyleri yoldurtan, güzellik için ön dişlerinin aralarını yontturan ve Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara la'net etmişti. (Bu la'netleme Esed oğulları'ndan Ümmü Ya'kûb denilen kadına ulaştı.) Bunun üzerine Ümmü Ya'kûb, Abdullah'a:

— Bu la'netleme nedir? dedi.

Abdullah:

— Ben Rasûlullah'ın la'net ettiği kimselere neye la'net etmeyeceğim? Hem bu Allah'ın Kitâbı'nda var! dedi.

Kadın:

— Vallâhi ben Mushaf'ın iki kabı arasında ne varsa okudum, fakat onu bulamadım, dedi.

Abdullah:

---

138 İslâm, fıtrata ehemmiyet veren bir dîn olduğundan ***"Ahsen-i Takvîm = En güzel kıvâm"*** (et-Tîn: 4) üzere yaratılan insanın aslî fıtratını değiştiren vücûd müdâhelelerinden ve süslenmek için de olsa sahte zînetler ve döğün yapmalarından insanları nehyetmiştir. Bu âdetler Arab kadınları arasında yaygındı. Şimdi ise hemen hemen bütün dünyâda yaygın bir hâl almıştır. Hattâ perukacılık vesâire isimleri ile bu işleri meslek edinen zümreler de peydâ olmuştur.

Hâlbuki selîm tab' sâhibleri indinde yaratıcı kudretin bahşettiği güzelliğin üstünde bir güzellik bulmak imkânı yoktur. Eğer olsaydı insanları ***"En güzel biçimde"*** yarattığını bildiren Hâlık Taâlâ, insanları o şekil ve sûrette yaratırdı. İşte bu sebebden Rasûlullah bu gibi aldatıcı süslemeleri yalancılık ve bâtıl diye isimlendirip nehyetmiştir.

— Vallâhi eğer sen onu gerçekte okuduysan, muhakkak onu bulmuşsundur: *"Ve mâ âtâkumu'r-Rasûlu fe-huzûhu ve mâ nehâkum anhu fe'ntehû*(= O Rasûl size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının)" (el-Haşr: 7) âyetidir, dedi [139].

٨٥ــ باب المَوْصُولَةِ

85- SAÇINA EKLEME YAPILMIŞ KADIN BÂBI

١٥٠ــ حدّثني مُحَمَّدٌ حدّثنا عَبْدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال لَعَنَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الواصِلَةَ والمُسْتَوصِلَةَ والواشِمَةَ والمُسْتَوْشِمَةَ *

150-....... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) başkasının saçından saç takan, böyle saç taktıran, bedenlere döğün yapan ve döğün yaptıran kadınlara la'net etti, demiştir.

١٥١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سفْيَانُ حدّثنا هِشَامٌ أنَّهُ سَمِعَ فاطِمَةَ بِنْتَ المُنْذِرِ تَقُولُ سَمِعْتُ أسْمَاءَ قَالَتْ سَألَتِ امْرَأةٌ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقالَتْ يَا رسُولَ اللَّهِ إنَّ ابْنَتِي أصَابَتْهَا الحَصْبَةُ فَامَّرَقَ شَعَرُهَا وإنِّي زَوَّجْتُهَا أفأصِلُ فِيهِ فقالَ لَعَنَ اللَّهُ الوَاصِلَةَ والمَوْصُولَةَ *

151-....... Bize Hişâm ibn Urve tahdîs etti ki, kendisi Fâtıma bintu'l-Munzir'den şöyle derken işitmiştir: Ben Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan işittim, şöyle dedi: Bir kadın Peygamber'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benim şu kızıma kızamık hastalığı isâbet etti, bu yüzden saçları diplerinden çıkıp döküldü. Ben bunu evlendirmiş bulunuyorum. Ben şimdi bunun saçına başkasının saçından ekleme yapayım mı? dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Allah saç ekleyene ve saç eklenmişe la'net etti"* buyurdu.

---

139 Bunun bir rivâyeti yakında 81. bâbda geçmişti. Orada da belirtildiği üzere, bu âyet, fey' denilen ganîmet mallarının taksîmi vesîlesiyle inmiş olmakla berâber, müfessirlerin açık söyledikleri gibi, ma'nâsı her emri şâmildir. Abdullah ibn Mes'ûd, kadına bu âyetin Peygamber'in yasaklamalarını da şâmil olduğunu göster-

١٥٢ـ حدّثني يُوسُفُ بنُ مُوسٰى حدّثنا الفَضْلُ بنُ دُكَيْنٍ حدّثنا صَخْرُ ابنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قالَ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ أوْ قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم الواشِمَةُ والمُوتَشِمَةُ والواصِلَةُ والمُسْتَوْصِلَةُ يَعْنِى لَعَنَ النبيُّ ﷺ *

152-....... Abdullah ibn Umer (R): Ben Peygamber(S)'den işittim yâhud Peygamber (S): *"Döğme yapan, döğme yaptıran, saçlara ekleme yapan, ekleme yaptıran"* buyurdu, yânî Peygamber bunlara la'net etti, dedi.

١٥٣ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ مُقَاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللّٰهِ أخبرنا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُور عنْ ابراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عَنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللّٰهُ عنه قال لَعَنَ اللّٰهُ الواشِمَاتِ والمُسْتَوشِمَاتِ والمتَنَمِّصَاتِ والمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللّٰهِ مالِى لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَهُ رسولُ اللّٰهِ ﷺ وهْوَ فِى كِتَابِ اللّٰهِ *

153-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R):Allah bedenlere döğme yapan kadınlara, döğme yaptıran kadınlara, yüz tüylerini yoldurtan kadınlara, güzellik için ön dişlerinin aralarını törpüleyip yontturan kadınlara ve Allah'ın yaratmasını değiştiren kadınlara la'net etti. Bana ne var ki, ben Rasûlullah(S)'ın la'net ettiği kimseye la'net etmeyeyim? Hâlbuki bu, Allah'ın Kitâbı'nda var! demiştir [140].

٨٦ـ بابُ الواشِمَةِ

86- BEDENLERE DÖĞME YAPAN KADIN BÂBI

١٥٤ـ حدّثني يَحْيٰى حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال قال رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم العَيْنُ حَقٌّ ونَهٰى عَنِ الوَشْمِ *

miş ve "İşte Peygamber böyle işleri yapanlara la'net edip bunlardan nehyetti" demiş oluyor.

140 Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri daha önce de geçmişti. 151 rakamlı hadîste ismi mef'ûl sîgasıyle "Saçına ekleme yapılmış kadın" lafzıyle gelmiş ve bu, başlığa tamâmiyle uygun düşmüştür.

154-....... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Göz değmesi haktır* (sâbittir)" buyurdu ve döğme yapmaktan nehyetti, demiştir [141].

١٥٥ـ حدّثني ابنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ حدّثنا سُفْيَانُ قال ذَكَرْتُ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَابِسٍ حَدِيثَ مَنْصُورٍ عَنْ اِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللّهِ فقال سَمِعْتُهُ مِنْ أُمِّ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ اللّهِ مِثْلَ حَدِيثِ مَنْصُورٍ *

155-....... Sufyân es-Sevrî, tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Âbis'e, Mansûr'un İbrâhîm en-Nahaî'den; ona da Alkame'den; ona da Abdullah ibn Mes'ûd'dan gelen hadîsini zikrettim. O da:

— Ben o hadîsi Ümmü Ya'kûb el-Esediyye'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan olmak üzere Mansûr ibn Mu'temir'in hadîsi gibi işittim, dedi.

١٥٦ـ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عن عَوْنِ بنِ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُ أَبِي فقال إنَّ النبيَّ ﷺ نَهٰى عنْ ثَمَنِ الدَّمِ وثَمَنِ الكَلْبِ وآكِلِ الرِّبَا ومُوكِلِهِ والواشِمَةِ والمُسْتَوْشِمَةِ *

156-....... Avn ibnu Ebî Cuhayfe şöyle demiştir: Ben babam Ebû Cuhayfe'yi gördüm, o:

— Peygamber (S) kan aldırma ücretinden, köpek parasından, ribâ yiyiciliğinden, döğme yapıcılığından ve döğme yaptırıcılığından nehyetti, dedi [142].

٨٧ـ بابُ المُسْتَوْشِمَةِ

87- BEDENİNE DÖĞME YAPILMASINI İSTEYEN KADIN BÂBI

---

141 *el-Veşmu:* Vâv'ın fethi, noktalı şîn'in sükûnu ile bedende iğne ile açılan şekle denir ki, bir uzvu iğneleyip müteessir eyledikten sonra üzerine çivit ekip gömgök bir şekil ederler, Türkçe'de *Na'l* ve *Döğün* ta'bîr olunur... *(Kaamûs Ter.)*

Bu kelime hakkında daha önce geçen hadîslerde de bilgi verilmişti. Burada bununla ilgili ayrı bir başlık geldiği için tekrâr yazdık.

Göz değmesi hakkındaki hadîsin bir rivâyeti Tıbb'da geçmişti.

142 Bunun bir rivâyeti de Buyû' Kitâbı'nda geçmişti.

١٥٧ـــ حدّثنا زُهَيْرُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا جَرِيرٌ عن عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال أُتِيَ عُمَرُ بامْرَأَةٍ تَشِمُ فقامَ فقال أَنْشُدُكُمْ باللّٰهِ مَنْ سَمِعَ مِنَ النبيِّ ﷺ فى الوَشْمِ فقال أَبُو هُرَيْرَةَ فَقُمْتُ فَقُلْتُ يا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ أَنَا سَمِعْتُ قال ما سَمِعْتَ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ لا تَشِمْنَ ولاَ تَسْتَوْشِمْنَ *

157-....... Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Umâre ibn Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Umer'e, döğme yapar olan bir kadın getirildi. Bunun üzerine Umer orada hazır bulunan sahâbîlere:

— Sizlere Allah adıyla soruyorum: Döğme yapmak hakkında Peygamber(S)'den kim birşey işitmişse, onu bize haber versin! dedi.

Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine ben ayağa kalktım da şöyle dedim:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Ben bunun hakkında Peygamber'den işittim, dedim.

Umer de ona:

— Ne işittin? dedi.

Ebû Hureyre:

— Ben Peygamber(S)'den işittim: "(Ey kadınlar!) *Sizler döğme yapmayın ve döğme yaptırmak da istemeyin!*" buyuruyordu, dedi.

١٥٨ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عن عُبَيْدِ اللّٰهِ أَخْبرنى نافِعٌ عن ابنِ عُمَرَ قال لَعَنَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم الوَاصِلَةَ والمُسْتَوْصِلَةَ والواشِمَةَ والمُسْتَوْشِمَةَ *

158-....... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) saça ekleme yapan, ekleme yaptıran, döğme yapan ve döğme yaptıran kadınlara la'net etti, demiştir.

١٥٩ـــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ عنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال لَعَنَ اللّٰهُ الوَاشِمَاتِ والمُسْتَوْشِمَاتِ والمُتَنَمِّصَاتِ والمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللّٰهِ مالى لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ وهْوَ فِى كِتَابِ اللّٰهِ *

159-....... Bize Abdurrahmân ibn Mehdî, Sufyân es-Sevrî'den;

o da Mansûr ibnu'l-Mu'temir'den; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R):

— Allah, döğme yapan, döğme yaptıran; yüzlerinin tüylerini yoldurtan, güzellik için dişlerinin aralarını yontturup seyrekleştiren, Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara la'net etti. Bana ne var ki, ben Rasûlullah'ın la'net ettiği kimselere la'net etmeyeceğim? O, Allah'ın Kitâbı'nda var! demiştir [143].

٨٨ـ بابُ التصاوير

88- TASVÎRLER(İN HÜKMÜ) BÂBI [144]

١٦٠ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا ابنُ أبي ذِئْبٍ عن الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بن عَبْدِ اللّهِ بن عُتْبَةَ عَن ابنِ عَبَّاسٍ عَنْ أبي طَلْحَةَ رضى اللّهُ عنهم قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ ولاَ تَصَاوِيرُ وقال اللَّيْثُ حدّثني يُونُسُ عَنِ ابنِ شِهَابٍ أخبرَني عُبَيْدُ اللّهِ سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ أبا طَلْحَةَ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ *

160-....... Ebû Talha (Zeyd ibn Sehl el-Ensârî-R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"İçinde köpek ve tasvîrler bulunan bir eve melekler girmez"* buyurdu.

el-Leys ibn Sa'd da şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Zeyd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Ubeydullah haber verdi ki, kendisi İbn Abbâs'tan işitmiştir. O da: Ben Ebû Talha'dan işittim; o da: Ben, Peygamber(S)'den işittim, demiştir [145].

٨٩ـ بابُ عَذابِ المُصَوِّرِينَ يَوْمَ القِيامَةِ

89- SÛRET YAPAN MUSAVVİRLERİN KIYÂMET GÜNÜNDEKİ AZÂBLARI BÂBI

143 Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bunların bâzı rivâyetleri yakında da geçmişti.

144 Yânî bu tasvîrlerin yapılmaları, kullanılmaları ve edinilmeleri yönünden olan hükümler bâbı.

145 Bunun birer rivâyeti Bed'u'l-Halk ve Mağâzî'de geçti. Yakında daha geniş bir rivâyeti gelecektir. Bunu Müslim de Libâs'ta getirmiştir.

١٦١ـ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ مُسْلِمٍ قال كُنَّا مَعَ مَسْرُوق فى دَارِ يَسَارِ بن نُمَيْرٍ فَرَأى فِى صِفَّتِهِ تَمَاثِيلَ فقال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ قال سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ إنَّ أشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ القِيَامَةِ المُصَوِّرُونَ *

161-....... Müslim ibn Subayh şöyle dedi: Biz Mesrûk'la berâber Yesâr ibn Numeyr'in evinde idik. Mesrûk evin sofasında birtakım timsâller (hayvan resimleri) gördü de: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittim, şöyle dedi:

— Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Şübhesiz kıyâmet gününde Allah katında insanların en şiddetli azâblıları sûret yapanlardır"* buyuruyordu, dedi.

١٦٢ـ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أنَسُ بنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أحْيُوا ما خَلَقْتُمْ *

162-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S):

— *"Şübhesiz bu sûretleri yapmakta olanlar, kıyâmet gününde azâb olunurlar, onlara: Haydi, yaptığınız sûretlere can veriniz! denir"* buyurdu [146].

٩٠ـ بابُ نَقْضِ الصُّوَرِ

90- SÛRETLERİ BOZMAK BÂBI

١٦٣ـ حدّثنا مُعَاذُ بنُ فَضَالَةَ حدّثنا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عِمْرَانَ ابنِ

---

146 *"Haydi can veriniz!"* emri, âcizliği meydana çıkarma emridir. Tasvîr yapanların hayât husûsundaki aczlerini belâgatle ortaya koyma ve beyândan ibârettir. Fakîhler ve hadîs âlimlerinin cumhûru bu ve benzeri hadîsler, hayât sâhibi hayvanların resimlerini yapmanın harâm olduğuna hükmetmişler ve ancak hayâtlı olmayan manzara resimleriyle ta'zîm vesîlesi olmayan eşyâ üzerindeki resimlerin kullanılmasında be's görmemişlerdir.

حِطَّانَ أَنَّ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها حَدَّثَتْهُ أَنَّ النبىَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصَالِيبُ إِلاَّ نَقَضَهُ *

163-....... Bize Hişâm ibn Abdillah, Yahyâ ibn Kesîr'den; o da İmrân ibn Hıttân'dan tahdîs etti ki, ona da Âişe (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) kendi evinde, içinde (Hrıstiyanlar'ın) haç resimleri nakşedilmiş bulunan hiçbirşeyi bırakmaz, muhakkak onu nakzedip bozardı [147].

١٦٤ـ حدّثنا مُوسَى **حدّثنا** عَبْدُ الوَاحِدِ **حدّثنا** عُمَارَةُ **حدّثنا** أَبُو زُرْعَة قال دَخَلْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ دَارًا بالمَدِينَةِ فَرَأى أَعْلاَهَا مُصَوِّرًا يُصَوِّرُ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً ثُمَّ دَعَا بِتَوْرٍ مِنْ مَاءٍ فَغَسَلَ يَدَيْهِ حتَّى بَلَغَ إِبْطَهُ فَقُلْتُ يا أَبَا هُرَيْرَةَ أَشَيْءٌ سَمِعْتَهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال مُنْتَهَى الحِلْيَةِ *

164-....... Bize Ebû Zur'a tahdîs edip şöyle dedi: Ben bir kerre Ebû Hureyre ile berâber Medine'de bir eve girdim. Ebû Hureyre bu evin üst katında bir ressâmın resim ve sûretler yapmakta olduğunu gördü de şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; O, Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu söylüyordu:

— *"Benim yarattığım gibi yaratmağa çalışan kişiden daha zâlim kim vardır? Haydi onlar* (lezzetli ve gıdâ bolluğu yerinde) *bir tek zerre yaratsınlar!"*

Bundan sonra Ebû Hureyre bir kap su istedi de tâ koltuk altına ulaşıncaya kadar ellerini, kollarını (İsmâîlî rivâyetinde: Ve dizlerine kadar iki ayaklarını) yıkadı.

Ebû Zur'a dedi ki: Ben:

— Yâ Ebâ Hureyre! Böyle yukarılara kadar yıkama Rasûlullah'tan işittiğin birşey midir? dedim.

Ebû Hureyre:

---

147 Peygamber'in üzerine salîb resimleri nakşedilmiş eşyâyı evinde bulundurmaması ve bunları bozması, vazîfesi cümlesindendi. Çünkü salîb, büyük bir dînin sâliklerince âdetâ put edinilmiş, kudsiyet verilmiş bir Hrıstiyanlık alâmetidir. Bu ise Peygamber'in getirdiği Tevhîd Dîni'ne tamâmıyle aykırı idi, Tevhîd'i yerleştirmek için bunun bozulup değiştirilmesi gerekli idi.

— Bu (yânî suyu koltuğa kadar ulaştırma, cennetteki) süsün sonudur, dedi [148].

٩١ـ باب ماوُطِىءَ مِنَ التَّصَاوِيرِ

91- TASVÎRLERDEN AYAKLA BASILIP ÇİĞNENENLER BÂBI

١٦٥ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنَ القَاسِمِ وما بالمَدِينَةِ يَوْمَئِذٍ أَفْضَلُ مِنْهُ قال سَمِعْتُ أَبِي قالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قَدِمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم مِنْ سَفَرٍ وقَدْ سَتَرْتُ بِقِرَامٍ لِي على سَهْوَةٍ لِي فِيهَا تَمَاثِيلُ فَلَمَّا رَآهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم هَتَكَهُ وقال أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ القِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ قَالَتْ فَجَعَلْنَاهُ وِسَادَةً أَوْ وِسَادَتَيْنِ *

165-....... Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan işittim. O günlerde Medîne'de ondan daha fazîletli kimse yoktu. O şöyle dedi: Ben babam(el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr)'dan işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir seferden geldi. Ben de kendisinde birtakım timsâller bulunan bir perdemi bana âid olan bir raff üzerine örtmüştüm. Rasûlullah onu görünce yerinden çıkarıp yırttı ve:

— *"Kıyâmet gününde insanların en şiddetli azâblıları, Allah'ın yaratmasına benzetmeye çalışan kimselerdir"* buyurdu.

Âişe: Müteâkıben biz o perdeyi bir yastık yâhud iki yastık yaptık, demiştir [149].

---

148 Hadîsin Müslim'in Libâs Kitâbı'ndaki rivâyetinde açıkça söylendiği üzere Ebû Zur'a ile Ebû Hureyre'nin Medîne'de girdikleri bu ev, Mervân'ın yâhud Emevîler'den Saîd ibn Âs'a âid idi. Bunların ikisi de birbiri arkasından Muâviye tarafından Medîne Vâlîsi ta'yîn edilmişlerdi. Buna göre bu evin vâlî konağı olmak ihtimâli kuvvetlidir.

Hadîsin sonunda Ebû Hureyre'nin abdestte koltuk altına kadar yıkamasında söylediği söz, cennetliklerin abdest suyu değen organlarının nûrlu, sekili, süslü olacağı hakkındaki Peygamber müjdesine işârettir. Abdest Alma Kitâbı'nda geçen o hadîsin sonunda Peygamber: *"Artık sizden gücü yeten bu parlaklığı artırıp uzatsın"* buyurmuştu.

149 *el-Kırâm;* al perdeye ve duvağa denir. Bir kavle göre yünden alaca ve nakış iş-

١٦٦ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ دَاوُدَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أبيهِ عَنْ عَائِشَةَ قالَتْ قَدِمَ النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم مِنْ سَفَرٍ وعَلَّقْتُ دُرْنُوكًا فِيهِ تَمَاثِيلُ فأَمَرَنِى أنْ أنْزِعَهُ فَنَزَعْتُهُ وكُنْتُ أغْتَسِلُ أنا والنبيُّ ﷺ مِنْ إنَاءٍ واحِدٍ *

166-....... Buradaki senedde Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seferden geldi. Ben de "Durnûk" denilen ve üzerinde timsâller bulunan bir perde asmıştım. Rasûlullah bana onu yerinden çıkarmamı emretti, ben hemen onu oradan çıkardım. Ben Peygamber ile tek bir kaptan yıkanırdım [150].

٩٢ ـ بابُ مَنْ كَرِهَ القُعُودَ عَلَى الصُّورَةِ

92- SÛRETLİ VE RESİMLİ ŞEYLER ÜZERİNE OTURMAYI SEVMEYEN KİMSE BÂBI

١٦٧ ـ حدّثنى حَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نافِعٍ عَنِ القاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها أنَّهَا اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ فقامَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم بالبابِ فَلَمْ يَدْخُلْ فَقُلْتُ أتُوبُ إِلَى اللّهِ مِمَّا أذْنَبْتُ قال ما هٰذِهِ النُّمْرُقَةُ قُلْتُ لِتَجْلِسَ عَلَيْهَا وتَوَسَّدَهَا قال إن أصْحابَ هَذِهِ الصُّوَرِ

---

lenmiş ince nihâliye denir ki, kapılara perde ederler. Yâhud be-gâyet ince zâra ve çarşâfa denir *(Kaamûs Ter.)*.

es-Sehve: Suffa ve eyvâna, bir kavle göre iki oda aralığında olan kilere yâhud hazîne odasına denir. Yâhud raff ve musandıra ve şirvân makûlesine denir ki, ona bâzı ihtiyâç maddeleri konulur. Yâhud küçük hazîne odası şeklinde odaya denir, yâhud üç dört ağaçtan çatma tahta pûşa denir ki, üzerine ev eşyâları konulur... *(Kaamûs Ter.)*.

Peygamber perde gibi ta'zîm ve tekrîm ifâde eder bir sûrette resimli eşyâ kullanmayı kerîh görmüş, fakat yayınmak, basılmak ve örtünmek, üzerinde yatmak gibi ta'zîme delâlet etmeyecek şekilde kullanmayı mekrûh saymamıştır. Nitekim bu hadîste resimli perde yerinden çıkarılmış, ondan üzerine yatılacak yastık yapılmıştır.

150 "Ben Peygamber'le bir kaptan yıkanırdım" fıkrasını Buhârî, ayrı olarak Gusl Kitâbı'nda getirmişti. Zâhir olan şu ki, o, Âişe'nin bu perdeyi yıkanma yeri olan o suffa üzerine asar olmasına hamletmiş, bu sebeble burada sevketmiş olmasıdır (Kastallânî).

يُعَذَّبُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ وإِنَّ المَلاَئِكَةَ لاَ تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ الصُّورَةُ *

167-....... Bize Cuveyriye ibn Esmâ, Nâfi'den; o da el-Kaasım'-dan şöyle tahdîs etti: Âişe (R) küçük bir yastık satın almıştı, üzerinde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapıda dikildi de içeriye girmedi.

(Âişe dedi ki:) Ben:

— İşlediğim günâhtan Allah'a tevbe ederim! dedim.

Rasûlullah:

— *"Bu resimli yastık nedir?"* buyurdu.

Ben:

— Ben onu üzerine oturman ve ona dayanıp yaslanman için satın aldım, dedim.

Rasûlullah:

— *"Bu sûretlerin sâhibleri kıyâmet gününde muhakkak azâb olunurlar ve o kimselere* (tehekküm ve aczlerini ortaya koymak için): *Sûretlerini yaptığınız bu hayvanları diriltiniz! denilir. Şübhesiz melekler, içinde sûret bulunan hiçbir eve girmezler"* buyurdu [151].

١٦٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ بُكَيْرٍ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ زَيْدِ ابنِ خَالِدٍ عنْ أَبِي طَلْحَةَ صاحِبِ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قال إنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ المَلاَئِكَةَ لا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ الصُّورَةُ قال بُسْرٌ ثُمَّ اشْتَكَى زَيْدٌ فعُدْنَاهُ فإِذَا علَى بابِهِ سِتْرٌ فِيهِ صُورَةٌ فَقُلْتُ لِعُبَيْدِ اللَّهِ رَبِيبِ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أَلَمْ يُخْبِرْنَا زَيْدٌ عَنِ الصُّوَرِ يَوْمَ الأَوَّلِ فقال عُبَيْدِ اللَّهِ أَلَمْ تَسْمَعْهُ حِينَ قال إلاَّ رَقْمًا فِي ثَوْبٍ * وقال ابنُ وَهْبٍ أخبرنا عَمْرٌو هُو ابنُ الحَارِثِ **حدّثَهُ** بُكَيْرٌ **حدّثَهُ** بُسْرٌ **حدّثَهُ** زَيْدٌ **حَدَّثَهُ** أَبو طَلْحَةَ عَنِ النبيِّ ﷺ *

168-....... Bize el-Leys, Bukeyr'den; o da Busr ibnu Saîd'den; o da Zeyd ibn Hâlid'den; o da Rasûlullah'ın sahâbîsi olan Ebû Talha'dan tahdîs etti ki, Ebû Talha:

151 Bu hadîste Âişe'nin yaptığı alışveriş akdini Peygamber feshetmemiştir. Bu feshetmemenin delâletiyle Peygamber'in bu resimli yastık hakkındaki sözleri harâmlığa değil, belki kerâhete hamlolunabilir.

— Rasûlullah (S): *"Melekler, içinde sûret bulunan bir eve girmezler"* buyurdu, demiştir.

Busr dedi ki: Bu hadîsi bana rivâyet eden, Zeyd ibn Hâlid'dir. Bunu bana bildirdikten bir zamân sonra hastalanmış, biz de ona hasta ziyâretine gitmiştik. Eve girdiğimde kapısı üzerinde bir perde asılı olduğunu, perdede de bir sûret bulunduğunu gördüm. Orada bulunan Ubeydullah el-Havlânî'ye -ki bu, Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin terbiye edip yetiştirdiği bir kimsedir-:

— İslâm'ın ilk günlerinde sûretin nehyedilmiş olduğunu bize haber veren bu Zeyd ibn Hâlid değil midir? (Şimdi bu resimli perde nedir ya?) dedim.

Ubeydullah bana:

— Zeyd ibn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklederken, sonunda *"İllâ rakmen fî sevbin*(= Elbisedeki nakş ve resim müstesnâdır)" dediğini işitmedin mi? diye cevâb verdi.

İbn Vehb de şöyle dedi: Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi. Ona da Bukeyr tahdîs etti. Ona da Busr tahdîs etti. Ona da Zeyd ibn Hâlid tahdîs etti. Ona da Ebû Talha, Peygamber(S)'den tahdîs etti [152].

---

152 Resimli şeylerden nehyedilmesinin sebebi, resimlere, sûretlere taabbud endîşesidir. İslâm Dîni, Tevhîd Dîni; zâtında, sıfatında bir Allah'a ibâdet dîni olduğundan, Tevhîd, İslâmî umdelerin merkezi olduğundan, bu noktanın hiçbir sûretle şirk ile şâibeli olmaması Peygamber'in büyük bir titizlikle üzerinde durduğu bir mes'ele idi. Bu sebeble İslâm'ın ilk günlerinde Peygamber ister ta'zîm, ister tahkîr ifâde eder şekilde kullanılsın, resimli eşyâ kullanmayı mutlak sûrette nehyetmişti. Çünkü Peygamber İslâm'ın bu ilk günlerinde şirk ile mücâdele hâlinde idi. Beşeriyeti putlara, timsâllere, tasvîrlere ibâdet etmekten men'e çalışıyordu. Resim ve resim yapmak hakkında mutlak sûrette vaîd ifâde eden hadîsler hep İslâm'ın bu ilk zamânlarında gelmiştir. Fakat İslâm'ın şirke galebesi ve hakîkî zaferi gerçekleştikten sonra, ilk devirlerdeki kadar şiddetli harekete lüzûm kalmamıştı. Tasvîr ve timsâllerin ta'zîm ifâde etmeyecek bir sûrette kullanılmasına müsâade edilmiştir. Ki, bu müsâade, yukarıki Ebû Talha hadîsinin son fıkrasındaki istisnâdan çıkarılmıştır.

Sonraları İslâm Dîni her tarafa yayılmaya başlayıp Tevhîd akîdesi gönüllerde gereği gibi yerleşince, birçok selef imâmları ve fıkhî mezheb sâhibleri manzara resimlerini, tam hilkatlı olmayan insan ve sâir rûh sâhibi hayvanların tasvîrini ve ihtirâm göstermeyerek bunların kullanılmasını mübâh saymışlardır. Bu sebeble hadîs şârihleri şiddetli sakındırmaları ihtivâ eden hadîsleri tam hilkatli olan tasvîrlere hasretmişler ve meselâ belden yukarı çekilen resim i'mâlinde ve kullanılmasında bir be's görmemişlerdir.

Buhârî'nin eski şârihlerinden Ebû Süleymân Hattâbî (öl.385), Ebû Talha hadîsinin son fıkrasından istifâde ederek tam hilkatli olmamak gibi bir kayda da lüzûm görmemiş ve sâdece bunun kerâhetine kaail olmuştur. Kerâhet sebebi olarak da kalbin mâlâyânî ile meşgûl olmasını göstermiştir: "Hayvan şekilleri tasvîr eden musavvir ile ağaç ve benzeri nakışlar, resimler yapan nakkaaş ve ressâmın, resim ve tasvîr hakkında gelen tehdîde dâhil olmayacağını ümîd ediyo-

٩٣ـ باب كَرَاهِيَةِ الصَّلاَةِ فِي التَّصَاوِيرِ

93- TASVÎRLER BULUNAN YERDE NAMÂZ KILMANIN KERÂHETİ BÂBI

١٦٩ـ حدّثنا عِمْرَانُ بنُ مَيْسَرَةَ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ ابنُ صُهَيْب عَنْ أَنَسٍ رضى اللّهُ عنه قال كانَ قِرَامٌ لِعَائِشَةَ سَتَرَتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا فقال لَهَا النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أَمِيطِي عَنِّي فإِنهُ لا تَزَالُ تَصَاوِيرُهُ تَعْرِضُ لِي فِي صَلاَتِي *

169-....... Bize Abdulazîz ibn Suheyb tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Âişe'nin kırâm denilen, üzeri resimli, nakışlı bir örtüsü vardı, onunla evinin bir tarafını örtmüştü. Peygamber (S) Âişe'ye:

— *"Şu kırâmını benim karşımdan al gider! Çünkü üzerindeki tasvîrleri namâzımda iken hep bana görünüp duruyor"* buyurdu [153].

٩٤ـ باب لا تَدْخُلُ المَلاَئِكَةُ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ

94- BÂB:

"İçinde sûret bulunan eve melekler girmez"

١٧٠ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمَانَ قال حدّثني ابنُ وَهْبٍ قال حدّثني عُمَرُ هُوَ ابنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قال وَعَدَ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم جِبْرِيلُ فَرَاثَ عَلَيْهِ حَتَّى اشْتَدَّ عَلَى النبيِّ ﷺ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَقِيَهُ فَشَكَا إِلَيْهِ ما وَجَدَ فقال لَهُ إِنَّا لا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ ولا كَلْبٌ *

---

rum. Her nekadar bu işlerin hepsi mekrûh ve kalbi mâlâyânî ile meşgûliyette dâhil ise de!" (*Umdetu'l-Kaarî*, X, 313).

Bu hadîsin bir rivâyeti 88. bâbda 161 rakamıyle de geçmişti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Libâs'ta getirmiştir: *Müslim Ter.*, VI, 360-362.

153 Nesâî'nin *Sünen*'indeki rivâyetlerin birinde Âişe, bu kırâmın odaya girerken tâ karşıya gelen tarafa asılmış olanı üzerinde kuş, diğerinde kanatlı at tasvîrleri bulunduğunu zikrediyor... Gerek metindeki hadîste, gerek o hadîsin Nesâî'deki diğer rivâyetinde tasvîrlerin namâzı kestiğine ve namâzın tekrar kılındığına dâir hiçbir kayıt bulunmadığı için, bunların hükmü kerâhet olduğu istidlâl olunur...

170-....... İbnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Umer, -ki Muhammed'in oğludur- Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir:

— Cibrîl, Peygamber'le buluşma va'detmiş de Peygamber'e gelmeyi geciktirmişti. Hattâ bu gecikme Peygamber'e ağır gelince evinden dışarı çıkmıştı. Bu sırada Cibrîl'e kavuştu da gecikmesinden dolayı öfkelendiğini ona söyledi. Bunun üzerine Cibrîl de Peygamber'e: *"Biz melekler, içinde sûret ve köpek bulunan eve girmeyiz"* dedi [154].

٩٥ ـ بابُ مَنْ لَمْ يَدْخُلْ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ

95- İÇİNDE SÛRET BULUNAN EVE GİRMEYEN KİMSE BÂBI

١٧١ ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مالِكٍ عَنْ نافِعٍ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبىِّ ﷺ أنها أخْبَرَتْهُ أنَّها اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصاوِيرُ فَلَمَّا رَآهَا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قامَ عَلَى البابِ فَلَمْ يَدْخُلْ فعَرَفَتْ فِى وجْهِهِ الكَرَاهِيَةَ قالَتْ يا رسولَ اللَّهِ أتُوبُ إلَى اللَّهِ وإلَى رسُولِهِ ماذا أذْنَبْتُ قال مابالُ هٰذِهِ النُّمْرُقَةِ فقالَتِ اشْتَرَيْتُهَا لِتَقْعُدَ عَلَيْهَا وتَوَسَّدَهَا فقالَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ أصْحَابَ هٰذِهِ الصُّوَرِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ ويُقَالُ لَهُمْ أحْيُوا ما خَلَقْتُمْ وقال إنَّ البَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّوَرُ لا تَدْخُلُهُ المَلائِكَةُ *

171- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) ona şöyle haber vermiştir: Âişe küçük bir yastık satın almıştı, üstünde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapının önünde dikildi de içeriye girmedi. Âişe bu sırada Rasûlullah'ın yüzündeki hoşnûdsuzluğu sezdi de:

— Yâ Rasûlallah! Ben Allah'a ve Rasûlü'ne tevbe ediyorum. Acaba ben ne günâh işledim? dedi.

---

154 Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta geçmişti. Müslim'in Libâs'ta Âişe'den getirdiği bir hadîste Âişe'nin evinin içinde bir köpek yavrusu bulunduğu ve Cibrîl'in bu yüzden gelmeyi geciktirdiği bildirilmiştir.

Rasûlullah:

— *"Şu yastığın hâli nedir?"* buyurdu.

Âişe de:

— Ben onu Sana üzerine oturman ve dayanıp yaslanman için satın aldım, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bu sûretlerin sâhibleri kıyâmet gününde muhakkak azâb olunurlar ve bunları yapan kimselere: Sûretlerini yaptığınız bu hayvanları diriltiniz! denilir"* buyurdu.

Yine Rasûlullah:

— *"Şübhesiz içinde sûretler bulunan eve melekler girmezler"* buyurdu [155].

٩٦ــ بابُ منْ لَعَنَ المُصَوِّرَ

96- SÛRET YAPICIYA LA'NET EDEN KİMSE BÂBI

١٧٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثني مُحَمَّدُ بنُ جَعْفرٍ غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَوْنِ ابنِ أبِي جُحَيْفَةَ عنْ أبيهِ أنَّهُ اشْتَرَى غُلامًا حَجَّامًا فقال إنَّ النبيَّ ﷺ نَهى عنْ ثَمَنِ الدَّمِ وثَمَنِ الكَلْبِ وكَسْبِ البَغِيِّ وَلَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وُموكِلَهُ والواشِمَةَ والمُسْتَوْشِمَةَ والمُصَوِّرَ *

172-....... Bize Şu'be, Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn'dan tahdîs etti ki, Ebû Cuhayfe (R) kan alıcı bir köle satın almıştı. Peygamber (S) kan alma ücretinden, köpek bedelinden, zinâ kazancından nehyetti. Ve ribâ yiyene, ribâ yedirene, döğme yapana, döğme yaptırana, sûret yapana la'net etti, dedi [156].

٩٧ــ بابٌ من صَوَّرَ صُورَةً كُلِّفَ يَوْمَ القِيامَةِ أنْ يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ ولَيْسَ بِنافِخٍ

155 Bunun birer rivâyeti Buyû'da "Erkekler için giymesi mekrûh olan şeylerde ticâret bâbı"nda ve bu kitâbın 91. bâbının 167 rakamında geçmişti. İçinde sûret bulunan eve girmemesinde iki görüş vardır. Çoğunluk bunu kerâhete hamletmiştir.

156 Bunun bir rivâyeti de Buyû'da "Köpek bedeli bâbı"nda geçmişti.

97- BÂB:

"Kim sûret yaparsa kıyâmet gününde ona yaptığı sûrete rûh vermesi teklîf olunur. Hâlbuki o, hayât vermek kudretinde değildir".

١٧٣ـ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى حدّثنا سَعِيدٌ قال سَمِعْتُ النَّضْرَبنَ أنَسِ بن مالِكٍ يُحدِّثُ قَتَادَةَ قال كُنْتُ عِنْدَ ابنِ عَبَّاسٍ وهُمْ يَسألُونَهُ ولا يَذْكُرُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم حتى سُئِلَ فقال سَمِعْتُ مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيا كُلِّفَ يَوْمَ القِيامَةِ أنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ ولَيْسَ بِنافِخٍ *

173-....... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben en-Nadr ibnu Enes ibn Mâlik'ten işittim; o, Katâde'ye tahdîs ediyordu. en-Nadr şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'ın yanında idim. İnsanlar ona birşeyler soruyorlar (o da onlara cevâb veriyordu). Fakat "Peygamber şöyle buyurdu" diye Peygamber'i zikretmiyordu. Nihâyet kendisine birisi tarafından (Ben şu resimleri yapan ressâm bir kimseyim, hâlim nedir? diye) bir suâl soruldu. Bunun üzerine İbn Abbâs (R):

— Ben Muhammed(S)'den işittim: *"Her kim dünyâda* (hayât sâhibi) *bir sûret resmederse, kendisine kıyâmet gününde o sûrete rûh vermesi teklîf olunur. Hâlbuki o hayât üfürücü değildir* (yânî hayât vermek kudretini hâiz değildir)" buyuruyordu, dedi [157].

٩٨ـ بابُ الإِرْتِدَافِ عَلَى الدَّابَّةِ

98- BİNİCİNİN BİNEK ÜZERİNDE ARKA TARAFINA BAŞKA BİRİNİ BİNDİRMESİ BÂBI

---

157 Müslim'de bundan evvel şu hadîs vardır: Saîd ibn Ebî'l-Hasen şöyle demiştir: İbn Abbâs'a ressâm bir kimse geldi ve:

— Ben şu sûretleri resmederek geçinirim. Bunlar ve san'atım hakkında bana bir fetvâ ver, dedi.

İbn Abbâs ona:

— Bana yaklaş! dedi.

Ressâm ona yaklaştı. Sonra tekrâr:

— Bana yaklaş! dedi.

Ressâm İbn Abbâs'a yaklaşınca, İbn Abbâs elini bu fetvâ isteyen ressâmın başı üstüne koyarak:

١٧٤ــ حدّثنى قُتَيْبَةُ حدّثنا أبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ بن يَزِيدَ عَن ابن شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ أُسَامَةَ بن زَيْدٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم رَكِبَ على حِمَار علَى إكافٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ فَدَكِيَّةٌ وأرْدَفَ أُسَامَةَ وراءَهُ *

174-....... Bize Ebû Safvân, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Fedek dokuması kaplı saçaklı palan vurulmuş bir merkeb üzerine binip (henüz çocuk bulunan) Usâme'yi bineğinin arkası tarafına bindirmiştir [158].

٩٩ــ بابُ الثّلاثَةِ عَلَى الدّابّةِ

99- BİR BİNEK HAYVANI ÜZERİNE ÜÇ KİŞİNİN BİNMESİ BÂBI

١٧٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا خالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عَن ابن عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال لَمَّا قَدِمَ النبيُّ ﷺ مَكَّةَ اسْتَقْبَلَهُ أُغَيْلِمَةُ بَنِى عَبْدِ المُطَّلِبِ فَحَمَلَ واحِدًا بَيْنَ يَدَيْهِ والآخَرَ خَلْفَهُ *

175-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Mekke fethi günü) Pey-

— Şimdi ben sana Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîsi haber vereceğim (iyi dinle): Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O: *"Her musavvir cehennemdedir. Musavvirin tasvîr ettiği her sûrete kıyâmet gününde* (Allah) *hayât verir de o canlı sûret de cehennemde kendini yapan sâhibine azâb eder"* buyuruyordu, dedi.

Bunun ardından İbn Abbâs, ressâma:

— Eğer sen san'atına devâm etmek mecbûriyetinde isen, ağaç resmi veyâ hayât sâhibi olmayan vücûd kısımlarının resmini yap, dedi.

Bu hadîsi Nadr ibn Alî takrîr etmiştir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Buhârî, Buyû', "Kendilerinde rûh olmayan tavsîrlerin satılması alınması... bâbı"nda geçmişti: 104. bâb, 168. hadîs.

İbn Abbâs'ın bu fetvâsının delîli Tahâvî'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadîsin son fıkrası olabilir: *"... Cibrîl, Peygamber'e: Senin evinde birtakım at ve insan misâllerini ihtivâ eden bir perde asılıdır. Ya bu resimlerin başlarını koparmalısın, yâhud bu perdeyi indirip onu yerde yayılan bir yaygı yapmalısın! Biz melekler, içinde resimler olan eve girmeyiz!"* dedi.

158 Bunun uzun birer rivâyeti İlim'de, Cihâd'da ve Tefsîr'de; Âlu İmrân: 186. âyetin tefsîrinde geçti.

gamber (S) Mekke'ye geldiği zamân kendisini Abdulmuttalib evlâdının oğlancıkları karşıladı. Peygamber bunlardan birisini devesinin önüne, diğer birisini de arka tarafına bindirdi [159].

١٠٠ ـ باب حَمْلِ صاحِبِ الدَّابَّةِ غَيْرَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ: وقال بَعْضُهُمْ صاحِبُ الدَّابَّةِ أَحَقُّ بِصَدْرِ الدَّابَّةِ إلاَّ أنْ يأذَنَ لهُ

100- BİNEK SÂHİBİNİN BAŞKA BİR KİMSEYİ ÖN TARAFINA BİNDİRMESİ BÂBI

Bâzısı da binek hayvanının sâhibi, hayvanın ön tarafına binmeye başkasından daha haklıdır, ancak başkasına izin vermesi hâli müstesnâdır, dedi [160].

١٧٦ ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أيُّوبُ قالَ ذُكِرَ الأشَرُّ الثَّلاثَةُ عِنْدَ عِكْرِمَةَ فقال قال ابنُ عَبَّاسٍ أتَى رسولُ اللهِ ﷺ وقَدْ حَمَلَ قُثَمَ بَيْنَ يَدَيْهِ والفَضْلَ خَلْفَهُ أوْ قُثَمَ خَلْفَهُ والفَضْلَ بَيْنَ يَدَيْهِ فأيُّهُمْ شَرٌّ أوْ أيُّهُمْ خَيْرٌ *

176-....... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî tahdîs edip şöyle dedi: İkrime'nin yanında binek üzerine binen üç kişinin şerrlisi zikrolundu. Bunun üzerine İkrime şöyle dedi: İbn Abbâs (R) Mekke fethinde, Mekke'ye, Abbâs'ın oğlu Kusam'ı bineğinin ön tarafına, kardeşi el-Fadl'ı da arka tarafına bindirmiş -yâhud Kusam'ı arka tarafına, el-Fadl'ı da ön tarafına bindirmiş- olarak gelmiştir. Bunların hangisi şerr yâhud hangisi hayırdır? [161].

١٠١ ـ باب إرْدافِ الرَّجُلِ خَلْفَ الرَّجُلِ

159 Bunun bir rivâyeti Hacc'da "Gelen hacıları karşılama bâbı"nda geçti.

160 Bunu söyleyen Âmir eş-Şa'bî imiş, bunu İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî, senedli olarak rivâyet ettiler.

161 Hadîsin ma'nâsı şudur: İkrime'nin yanında binek hayvanı üzerine üç kişinin binmesi şerrdir ve zulümdür diye zikrettiler de, önde binen yâhud arkaya binen daha şerrlidir dediler. İkrime bu şerrliliği Peygamber'in fiilini delîl getirerek reddetti. Çünkü O iki kişiye zulm nisbet edilmesi câiz olmaz. Çünkü onlar Peygamber'in bindirmesiyle oralara binmişlerdir, demiş oldu (Kastallânî).

101- BİNEK ÜZERİNDEKİ BİNİCİNİN ARKA TARAFINA BAŞKA BİRİNİ BİNDİRMESİ BÂBI

١٧٧ ــ حدّثنا هُدْبَةُ بن خَالِدٍ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتَادَةُ حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ عنْ مُعَاذِ بن جَبَلٍ رضى اللّٰهُ عنه قال بَيْنَا أنَا رَدِيفُ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لَيْسَ بَيْنِى وبَيْنَهُ إلاَّ آخِرَةُ الرَّحْلِ فقال يا مُعَاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ ثُمَّ سارَ ساعَةً ثُمَّ قال يا مُعَاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ ثُمَّ سارَ ساعَةً ثُمَّ قال يا مُعَاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ قالَ هَلْ تَدْرِى ما حَقُّ اللّٰهِ علَى عِبَادِهِ قُلْتُ اللّٰهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال حَقُّ اللّٰهِ عَلَى عِبَادِهِ أنْ يَعْبُدُوهُ ولا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ثُمَّ سَارَ ساعَةً ثُمَّ قال يا مُعَاذُ ابنَ جبَلٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ فقال هَلْ تَدْرِى ما حَقُّ العِبَادِ علَى اللّٰهِ إذَا فَعَلُوهُ قُلْتُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أعْلَمُ قال حَقُّ العِبَادِ عَلَى اللّٰهِ أنْ لايُعَذِّبَهُمْ *

177-....... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti. Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde Peygamber(S)'in bindiği bineğin arka tarafına binmiş idim. Peygamber'le benim aramda, semerin arka ağacından başka birşey yoktu. İşte bu kadar yakınında bulunurken Rasûlullah:

— *"Yâ Muâz!"* diye nidâ etti.

Ben:

— Lebbeyke yâ Rasûlallah ve sa'deyke! dedim.

Sonra bir müddet yürüdü. Sonra yine:

— *"Yâ Muâz!"* diye çağırdı.

Ben:

— Lebbeyke yâ Rasûlallah ve sa'deyke! dedim.

Sonra bir daha yürüdü. Sonra yine:

— *"Yâ Muâz!"* diye çağırdı.

Ben yine:

— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım ve Sana tâata tekrar tekrar yardımcıyım! dedim.

— *"Allah'ın kulları üzerinde ne hakkı vardır bilir misin?"* diye sordu.

Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedim.

— *"Allah'ın kulları üzerinde sâbit olan hakkı, kulların Allah'a ibâdet etmeleri ve O'na hiçbirşeyi ortak kılmamalarıdır"* buyurdu.

Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra:

— *"Yâ Muâz ibne Cebel!"* diye çağırdı.

Ben:

— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım ve Sana tâata tekrar tekrar yardımcıyım! dedim.

— *"Bunu yaptıkları zamân kulların Allah üzerinde sâbit olan hakları nedir bilir misin?"* dedi.

Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerinde sâbit olan hakları, Allah'ın onlara azâb etmemesidir"* buyurdu [162].

١٠٢ــ بابُ إِرْدَافِ المَرْأةِ خَلْفَ الرَّجُلِ

102- BİNEK ÜZERİNDE KADINI ERKEĞİN ARKA TARAFINA BİNDİRME(NİN CEVÂZI) BÂBI

١٧٨ــ **حدّثنا** الحَسَنُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ الصَّبَّاحِ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ عَبَّادٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ أَخْبَرَنِى يَحْيَى بنُ أَبِى إِسْحَاقَ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ وإِنِّى لَرَدِيفُ أَبِى طَلْحَةَ وهْوَ يَسِيرُ وبَعْضُ نِسَاءِ رسولِ اللَّهِ ﷺ رَدِيفُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِذْ عَثَرَتِ النَّاقَةُ فَقُلْتُ المَرْأةَ فَنَزَلْتُ فقال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهَا أُمُّكُمْ فَشَدَدْتُ الرَّحْلَ وَرَكِبَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فَلَمَّا دَنَا أَوْ رَأى المَدِينَةَ قال آيِبُونَ تائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ *

178-....... Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Yahyâ ibnu Ebî İshâk haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'ın maiyyetinde Hayber'den dönüyorduk. Ben üvey babam Ebû Talha'nın bineğinin arka tarafına binmiş idim. O yol alıyordu. Rasûlullah'ın kadınlarından biri de Rasûlullah'ın bineği üzerinde arka tarafına binmişti. Birden Rasûlullah'ın dişi binek devesi, ayağı sürçüp tökezledi. (Rasûlullah ile Safiyye, ikisi birden düştüler.) Ben:

---

162 Bu hadîsin bâzı rivâyetlerini Buhârî, İlim, Cihâd, Rikaak, İsti'zân'da; Müslim de Îmân'da getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 92-94.

— (Kadın düştü!) Kadını koruyun! dedim ve hemen binekten yere indim.

Bu sırada Rasûlullah:

— *"Bu kadın* (yânî Safiyye bintu Huyey) *annenizdir!"* diye seslendi.

Ben hemen devenin semerini sıkıca bağladım. Rasûlullah deveye bindi (ve yola devâm ettik). Nihâyet Rasûlullah (S) Medîne'ye yaklaşınca yâhud görünce:

— ***"Âyıbûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne***(= Bizler dönücüleriz, günâhlardan tevbe edicileriz, Rabb'imize ibâdet edicileriz ve ancak O'na hamd edicileriz)" sözlerini söyledi [163].

١٠٣ ـ باب الاسْتِلْقَاءِ وَوَضْعِ الرِّجْلِ عَلَى الأُخْرَى

103- SIRTÜSTÜ YATMAK VE AYAĞIN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE KOYMAK BÂBI

١٧٩ ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونسَ حدّثنا ابْرَاهِيمُ بنُ سَعدٍ حدّثنا ابنُ شِهَابٍ عَنْ عَبَّادِ بنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ أنهُ أبْصرَ النبيَّ ﷺ يَضْطَجِعُ فِي المَسْجِدِ رَافِعًا إحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الأُخْرَى *

179-....... Bize İbnu Şihâb, Abbâd ibn Temîm'den tahdîs etti ki,

---

163 Bunun bâzı rivâyetleri Hacc ve Cihâd Kitâbları'nda da geçti. Hacc'daki rivâyet İbn Umer'den olup şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gazâdan, bir haccdan, bir umreden döndüğünde her yüksek yerde üç kerre tekbîr getirir, sonra şöyle duâ ederdi: ***"Lâ ilâhe ille'llahu vahdehu lâ şerîke lehu, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîr. Âyibûne, tâibûne, âbidûne, sâcidûne, li-Rabbinâ hâmidûn. Sadaka'llâhu va'dehu ve nasaru abdehu ve hezeme'l-ahzâbe vahdehu*** (= Allah'tan başka ilâh yok. Yalnız O var. O'nun hiçbir ortağı yok. Bütün mülk O'nundur. Bütün hamd de O'nundur. Ve O herşeye kaadirdir. Biz (Sana) dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde edicileriz. Allah va'dinde doğru söylemiştir, kuluna yardım etmiştir. Yalnız başına bütün zamânlarda ve mekânlarda müşrik topluluklarını bozup dağıtmıştır)".

o amcası Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî (R), Peygamber(S)'in mescidde sırtüstü yatıp bir ayağını diğeri üzerine kaldırdığını görmüştür [164].

164 Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı "Mescidde sırtüstü yatmak bâbı"nda geçmişti. Buhârî'nin orada sevkettiği müteâkıb rivâyet ile şârih Aynî'nin zikrettiğ diğer rivâyetlerden Ebû Bekr, Umer, Usmân, İbn Umer, İbn Mes'ûd ve Enes (R)'in de mescidde bu vaziyette görüldükleri sâbit oluyor. Rivâyet edilen Peygamber'in bu fiili ile sahâbîlerin fiilleri bunun cevâzına delâlet eder...

Bunu Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmiştir.

Muvaffak kılıcı ancak Allah'tır.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٨ـ كِتابُ الأدَب

78- KİTÂBU'L-EDEB

(Edeb Kitâbı) [1]

١ـ بابُ البِرِّ والصِّلَةِ وقَوْلِ اللّهِ تعالى وَوَصَّيْنا الإنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً

1- HÂLİS İYİLİK ETMEK, İYİLİK ULAŞTIRMAYI EKLEYİP DURMAK VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

---

1 *Edeb,* ahlâk güzelliklerini almak yâhud kavlen ve fiilen övülecek şeyleri kullanmak yâhud üstündeki kimselere ta'zîm, altındaki kimselere şefkat; yâhud güzel sayılan şeylerin berâberinde durmaktır (Kastallânî).

el-Edeb; iki fetha ile zarâfet ve usluluk ki, insanlarla kavlen ve fiilen lutuflu muâmele ve güzel münâvele eylemekten ibârettir... Mütercim der ki,*Ta'rîfât*'ta "Edeb", bütün hatâ nevi'lerinden sakınılacak olan nesneyi bilmekten ibârettir diye ta'rîf edilmiştir. Bâzı büyük âlimler de zâhir olan güzel ahlâk ile tefsîr eylemiştir. Ve İslâm Devleti'nden bir müddet geçtikten sonra Arabça ile şiir ilimlerine, edeblenmeye sebeb olduğu için *"Edeb"* dediler ve *"Edeb"* nefsin köklü bir melekesidir ki, muttasıf olan kimseyi kötülenme ve ayıplanmayı gerektirecek şeylerden korur. Ve edeb iki nevi'dir: Biri *"Edebu'n-nefs",* biri *"Edebu'd-ders"*'tir dedikleri, anılan ta'rîfin son fıkrasına bâhis olmuş olur. Birinci fıkrası ârifler ıstılâhında *"Hıfzu hudûdı şer'iyye ve sülûku tarîkatı mer'iyye"*'dir ki, bâtınî güzel huylardan ibârettir (yânî biri fıtrî, biri kesbîdir). Hakk yolların hepsi edeblerdir. Fakîhlere göre edeb, sünnet üzerine kurulmuş hareketler demektir... Ve işbu *"Edeb"* kelimesi, *"Edb"* lafzından isimdir, hemzenin fethi ve dâl'in sükûnu ile bir kimseyi yemeğe ve ziyâfete da'vet eylemek ma'nâsına olmakla anılan ahlâk da sâhibini hayırlara ve güzelliklere da'vetçi olmak münâsebetiyle edeb denilmiştir. Âlimler arasında bir de *"Edebu'l-bahs"* vardır ki, bahs ve münâ-

"Biz insana ana-babasına güzellik (ve iyilik yapmasını) tavsiye ettik..."
(el-Ankebût: 8; Lukmân: 14-15; el-Ahkaaf: 15) [2].

---

zara ilminin kaanûnlarını ihtivâ eder. Hulâsa edebin altına, hoşnûd olunan zâhirî ahlâktan başka, şer'in sevdiği ve aklın güzel saydığı bütün tavırlar, sözler girmiştir: İffet, zarâfet, nezâket, adâlet ızhârı, lutuflu ve insaflı muâmele ve sâir iyi ahlâk ve güzel sıfatlar gibi... *(Kaamûs Ter.).*

Şems Tebrîzî'nin edeb'i anlatan şu beyitlerini de yazalım:

—Efendi, anla ki insanın tenindeki can ne ise, edeb de odur. Efendi, insanların kalbindeki, gözündeki nûrlar edebden ibârettir.

Âdem ulvî âlemdendir (yânî yaratılışı yüksektir), onu süflî ve alçak sanma! Bu kâinât kubbesinin dönüşündeki nizâm ve revnâk edebdir.

Ayağını İblîs'in kafasına koymak, ona hâkim olmak istersen gözünü aç ve anla ki, şeytânı öldüren edebdir.

Gözünü aç da baştan başa Tanrı kelâmına bak: Âyet âyet bütün Kur'ân'ın ma'nâsı edebden ibârettir.

Akla "Îmân nedir?" diye sordum. O, kalb kulağıma dedi ki: "Îmân edebdir!.."

Ey Şems-i Tebrîzî, artık sus ki, sen Hudâ'nın bir sırrısın. Geceleri parıldayan en nûrlu ve en üstün ışık edebdir. (Terceme: H.Basrî Çantay, *Diyânet İşleri Başkanlığı Dergisi,* 1964, S.72)

Sa'd ibn Hişâm, Hakîm ibn Eflah ile berâber Âişe'ye gittiğini haber vererek şöyle dedi: Âişe'ye hitâben:

— Ey mü'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın ahlâkını haber ver, dedim.

Âişe:

— Sen Kur'ân'ı okumuyor musun? dedi.

Ben:

— Evet okuyorum, dedim.

Bunun üzerine Âişe (R):

— Hiç şübhesiz Allah Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan ibâret idi, dedi (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kusrihâ, Câmiu salâti'l-leyl, 139).

2 Üç yerde geçen bu lafzın devâmları şöyledir: ***"Biz insana ana-babasına güzellik yapmasını tavsiye ettik. Eğer onlar, hakkında bilgin olmayan birşeyi bana ortak koşman için uğraşırlarsa kendilerine itâat etme. Dönüşünüz ancak banadır. Binâenaleyh ne yapar idiyseniz size haber vereceğim"*** (el-Ankebût: 8).

"Biz insana ana-babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). ***'Bana ve ana-babana şükret. Dönüş ancak Bana'dır'*** (dedik). ***Eğer onlar sence ilimde*** (yeri) ***olmadık herhangi birşeyi Bana ortak tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy! Nihâyet dönüşünüz ancak Bana'dır. O vakit Ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm"*** (Lukmân: 14-15).

"Biz insana ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı. Onu zahmetle doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır. Nihâyet o, yiğitlik çağına erdiği, kırk yıla ulaştığı zamân şöyle demiştir: Ey Rabb'im, gerek beni, gerek ana-babamı ni'metlendirdiğine şükretmemi, Sen'in râzı olacağın iyi işlerde bulunmamı bana ilhâm et! Zürriyetim hakkında da benim için salâh nasîb et. Şübhesiz ben Sana döndüm. Şübhesiz ben Sana teslîm oldum" (el-Ahkaaf: 15)

١ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ قال الوَلِيدُ بنُ عَيْزار أخبرنى قال سمعْتُ أبا عَمْرو الشَّيْبانِيَّ يَقُولُ أخبرنا صاحبُ هٰذِهِ الدَّارِ وأوْمَأَ بِيَدِهِ إلى دارِ عَبْدِ اللَّهِ قال سألْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أيُّ العَمَلِ أحَبُّ إلى اللَّهِ قال الصَّلاةُ عَلى وَقتِها قال ثُمَّ أيٌّ قال ثُمَّ بِرُّ الوالِدَيْنِ قال ثُمَّ أيٌّ قال الجِهادُ فى سَبِيلِ اللَّهِ قال حدّثنى بِهِنَّ وَلَوِ اسْتَزَدْتُهُ لَزادَنِى *

1-....... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana el-Velîd ibn Ayzâr haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Amr eş-Şeybânî'den işittim, şöyle diyordu: Bana şu evin sâhibi haber verdi, dedi de eliyle Abdullah ibn Mes'ûd'un evini işâret etti. O şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'e:

— Amellerin hangisi Allah'a daha sevgilidir? diye sordum.

— *"Vaktinde kılınan namâzdır"* buyurdu.

Abdullah:

— Sonra hangisi? dedi.

— *"Sonra ana-babaya iyilik etmektir"* buyurdu.

Abdullah:

— Sonra hangisi? dedi.

— *"Allah yolunda cihâddır"* buyurdu.

İbn Mes'ûd: Bunları bana Peygamber söyledi, daha fazlasını sorsaydım, elbette bana yine haber verecekti, dedi [3].

٢ــ بابٌ مَنْ أحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ

3 "Namâz îmândan sonra amellerin şübhesiz en fazîletlisidir. Çünkü dînin direğidir. Ana- babaya iyilik İslâm Dîni'nin insana yüklediği en büyük vecîbelerdendir. Ana-baba kâfir de olsalar onlara ihsân ile muâmele ederek kendilerine itâatsizlikten çekinmek farzdır. Onlara can sıkıntısı ile "Off!" demek bile Kur'ân'ın nassı ile (el-İsrâ: 23) nehyolunmuş şer'î harâmlardandır. Ma'siyet olmadıkça emirlerine itâat vâcibdir.

Allah yolunda cihâd da "Allah'ın kelimesini en yüksek kılma" ve İslâm şeâirini ızhâr kasdıyle hem nefisle, hem de mal harcayarak uğraşmak, mukaatele etmektir. Namâzı terkeden kimse, diğer Allah haklarını evleviyetle terkeder. Ana-baba haklarını gözetmeyen kimseden, başka insanların haklarını gözetmek ne kadar beklenir? Allah'ın kelimesini en yüksek kılmayı ve İslâm şeâirini ızhâr etmeyi mühimsemezse, Allah'a yaklaşmağa vesîle olan diğer amelleri terketmesinden kolay ne var?..."

Bunun bir rivâyeti bu isnâd ve metinle Namâz Vakitleri, "Namâzın vaktinde kılınması bâbı"nda da geçmişti.

2- BÂB: GÜZEL DOSTLUK YAPILMAYA EN HAKLI OLAN İNSAN KİMDİR?

٢ـــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ عُمارَةَ بنِ القَعْقاعِ بنِ شُبْرُمَةَ عنْ أبِى زُرْعَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال جاءَ رَجُلٌ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ مَنْ أحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحابَتِى قال أُمُّكَ قال ثُمَّ مَنْ قال أُمُّكَ قال ثُمَّ مَنْ قال أُمُّكَ قال ثُمَّ مَنْ قال ثُمَّ أبوكَ * وقال ابنُ شُبْرُمَةَ وَيَحْيَى بنُ أيُّوبَ حدّثنا أبو زُرْعَةَ مِثْلَهُ *

2-....... Bize Cerîr, Umâre ibnu'l-Ka'kaa ibn Şubrume'den; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benim güzel hizmet ve ülfet etmeme insanlar içinde en lâyık ve en haklı olan kimdir? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Anandır!"* diye cevâb verdi.

O zât:

— Sonra kimdir? dedi.

Rasûlullah:

— *"Sonra anandır!"* buyurdu.

O zât:

— Sonra kimdir? dedi.

Rasûlullah:

— *"Sonra anandır!"* buyurdu.

O zât:

— Sonra kimdir? deyince (dördüncüde) Rasûlullah:

— *"Sonra babandır!"* diye cevâb verdi.

İbnu Şubrume ile Yahyâ ibnu Eyyûb: Bize Ebû Zur'a bu hadîsin benzerini tahdîs etti, demişlerdir [4].

---

4 Bâzıları: Gelip de bu soruları soran kimsenin Muâviye ibn Hayde olması muhtemil olur, çünkü Buhârî *el-Edebu'l-Müfred* Kitâbı'nda bu zâtın hadîsini tahrîc etmiştir... dedi.

Hadîste anaya ihsânın üç kerre tekrâr edilmesi, İbn Battâl'ın da dediği gibi, ananın evlâd üzerinde babanın üç misli iyilik ve ihsâna hakk kazandığını ifâde eder. Bunlar sırasıyle karında taşıma, sonra doğurma, sonra emzirme zorlukları karşılığıdır.

Âile içinde ana hakkının önde bulunduğuna dâir başka hadîsler de vardır, bunları Aynî, *Umdetu'l-Kaarî*'de nakletmiştir.

Bu hadîsi Müslim de Edeb'de, İbn Mâce Vesâyâ'da getirmiştir.

٣ـ بابٌ لايجاهِدُ إلاَّ بإذْنِ الأبوَيْنِ

3- BÂB: İNSÂN ANA-BABASININ İZNİ OLMADIKÇA CİHÂDA GİDEMEZ

٣ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيانَ وشُعْبَةَ قالا حدّثنا حَبِيبٌ ح قال وحدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرَنا سُفْيانُ عنْ حَبِيبٍ عنْ أبي العَبَّاسِ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ عُمْرٍو قال قال رجُلٌ لِلنبيِّ ﷺ أُجاهِدُ قال لَكَ أبَوانِ قال نَعَمْ قال ففِيهِما فَجاهِدْ *

3-....... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e:

— Ben cihâda gidiyorum, dedi.

Peygamber:

— *"Senin anan baban var mı?"* diye sordu.

O zât:

— Evet var, dedi.

Peygamber:

— *"Öyleyse sen* (evvelâ) *onların rızâları yolunda çalış!"* buyurdu [5].

٤ـ بابٌ لاَيَسُبُّ الرَّجُلُ والدَيْهِ

4- BÂB: İNSAN ANA-BABASINA SÖVMEMELİDİR

٤ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ حُمَيْدٍ

---

5 Şârihler cihâd yapmak isteyen kimsenin Muâviye ibn Câhime olduğunu, İbn Abdilberr'in hadîsinden olmak üzere rivâyet etmişlerdir. Bunun Câhime ibn Abbâs olduğu da bildirilmiştir.

Âile yuvası ilk evvel ana-baba ile kurulduğu, âile dirlik ve düzenliğinin temel taşı bunlar olduğu için İslâm Dîni, ana-baba rızâsına üstün bir yer vermiştir. Peygamber bu vâkıada o zâta cihâda katılabilmesini ana-babasının rızâsına bağlamıştır. Ana-baba rızâsına ta'lîk edilen bu cihâdın devlet tarafından çağrılan umûmî bir seferberlik veyâ husûsî sûrette farz olan bir cihâd olmadığı, bunun belki ihtiyâra tâbi' gönüllülerden tertîb olunan bir seriyye cihâdı olduğu zikredilmiştir. Selef âlimlerinden pek çoğu devletçe bir zarûret görülmedikçe anababadan izin istenir, devletçe zarûret görülünce ihtiyâr zâil olup cihâda katılmak vâcib olur demişlerdir. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da da geçmişti.

بن عبدِ الرَّحمٰنِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو رضى اللَّهُ عنهما قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم إنَّ مِنْ أكْبَرِ الكبائِرِ أنْ يَلْعَنَ الرجُلُ والدَيْهِ قِيلَ يارسولَ اللَّهِ وكَيفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ والِدَيْهِ قال يَسُبُّ الرَّجُلُ أبا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أباهُ ويَسُبُّ أمَّهُ *

4-....... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Büyük günâhların en büyüğünden birisi, kişinin anasına babasına la'net etmesidir"* buyurdu.

Kendisine orada bulunanlar tarafından:

— Yâ Rasûlallah! İnsan anasına babasına nasıl la'net eder? denildi.

Rasûlullah:

— *"O kimse birisinin babasına söver, o da karşılık olarak onun babasına söver; yine o kişi birisinin anasına söver, o da karşılık olarak onun anasına söver"* buyurdu [6].

٥ـ باب إجابَةِ دُعاءِ مَنْ بَرَّ والِدَيْهِ

5- ANA-BABASINA İYİLİKLE GÜZEL HİZMET EDİP İTÂATLARINDA BULUNAN KİMSENİN DUÂSININ KABÛL EDİLMESİ BÂBI

٥ـ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ **حدّثنا** إسْماعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ بنِ عُقْبَةَ قال أخبرنى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال بَيْنَما ثلاثَةُ نَفَرٍ يَتَماشَوْنَ أخَذَهُمُ المَطَرُ فَمالُوا إلى غارٍ فى الجَبَلِ فانْحَطَّتْ عَلى فَمِ غارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ فأطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ فقال بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ انْظُرُوا أعْمالاً عَمِلْتُمُوها لِلَّهِ صالِحَةً فادْعُوا اللَّهَ بِها لَعَلَّهُ يُفَرِّجُها فقال أحَدُهُمُ اللَّهُمَّ إنَّهُ كانَ لى والِدانِ شَيْخانِ كَبِيرانِ ولى صِبْيَةٌ صِغارٌ كُنْتُ أرْعَى عَلَيْهِمْ فإذا رُحْتُ عَلَيْهِمْ فَحَلَبْتُ بَدَأْتُ بِوالِدَىَّ أسْقِيهِما قَبْلَ وَلَدِى وإنَّهُ ناءَ

---

6 Bu sûretle ana-babasının sövülmesine sebeb olan kişi, bizzât ana-babasına sövmek derecesinde büyük günâhların en büyüklerinden birisini işlemiş sayılmaktadır. Evlâdın ana-baba sövülmesine sebeb olması en büyük günâhlardan sayıldığına göre, bu çirkinliği bizzât yapması elbette daha fecî ve daha ağır bir cürüm olacaktır.

بِىَ الشَّجَرُ فما أَتَيْتُ حتَّى أَمْسَيْتُ فَوَجَدْتُهما قَدْ ناما فَحَلَبْتُ كَما كُنْتُ أَحْلُبُ
فجئْتُ بِالحِلاَبِ فقُمْتُ عِنْدَ رُؤُسِهِما أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُما مِنْ نَوْمِهِما وأَكْرَهُ أَنْ
أَبْدَأَ بالصِّبْيَةِ قَبْلَهُما والصِّبْيَةُ يَتَضاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمَىَّ فَلَمْ يَزَلْ ذٰلِكَ دأبِى وَدَأْبُهُمْ
حتَّى طَلَعَ الفَجْرُ فإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّى فَعَلْتُ ذٰلِكَ ابْتِغاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ لَنا فُرْجَةً
نَرٰى مِنْها السَّماءَ فَفَرَجَ اللَّهُ لَهُمْ فُرْجَةً حتَّى يَرَوْنَ مِنْها السَّماءَ وقال الثَّانِى
اللَّهُمَّ إِنَّهُ كانَتْ لِى ابْنَةُ عَمٍّ أُحِبُّها كأَشَدِّ مايُحِبُّ الرِّجالُ النِّساءَ فَطَلَبْتُ إِلَيْها
نَفْسَهَا فأَبَتْ حَتَّى آتِيَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ فَسَعَيْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ فَلَقِيتُهَا
بِها فلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْها قالَتْ ياعَبْدَ اللَّهِ اتَّقِى اللَّهَ ولا تَفْتَحِ الخاتَمَ فَقُمْتُ
عَنْها اللَّهُمَّ فإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّى قَدْ فَعَلْتُ ذٰلِكَ ابْتِغاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ لَنا مِنْها
فَفَرَجَ لَهُمْ فُرْجَةً وقال الآخَرُ اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا بِفَرَقِ أَرُزٍّ فَلمَّا
قَضَى عَمَلَهُ قال أَعْطِنِى حَقِّى فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَقَّهُ فَتَرَكَهُ وَرَغِبَ عَنْهُ فَلَمْ أَزَلْ
أَزْرَعُهُ حتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وراعِيَها فَجاءَ نِى فقال اتَّقِ اللَّهَ ولا تَظْلِمْنِى
وأَعْطِنِى حَقِّى فَقُلْتُ اذْهَبْ إِلى ذٰلِكَ البَقَرِ وراعِيها فقال اتَّقِ اللَّهَ ولا تَهْزَأْ بِى
فَقُلْتُ إِنِّى لا أَهْزَأُ بِكَ فَخُذْ ذٰلِكَ البَقَرَ وراعِيَها فأَخَذَهُ فانْطَلَقَ بِها فإِنْ كُنْتَ
تَعْلَمُ أَنِّى فَعَلْتُ ذٰلِكَ ابْتِغاءَ وجهِكَ فافْرُجْ ما بَقِىَ فَفَرَجَ اللَّهُ عَنْهُمْ *

5-....... Bize İsmâîl ibn İbrâhîm ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Üç kişi berâber yürürlerken onları yağmur yakaladı. Hemen dağdaki bir mağaraya meyledip sığındılar. Akabinde mağaralarının ağzına dağdan büyük bir kaya düşüp üzerlerine tamâmen kapattı. Bunun üzerine onlardan biri diğerlerine:*

— Riyâ ve şöhret isteği olmaksızın, sırf Allah rızâsı için yapmış olduğunuz amellere bakın da, onları anmak sûretiyle Allah'a duâ ediniz. Umulur ki, Allah mağaranın kapısını açar! dedi.

Bu teklîf üzerine onların biri şu duâyı söyledi:

— Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim yaşlı ihtiyâr ana-babam ve küçük çocuklarım vardı. Ben sürü otlatarak onları infâk eder geçindirirdim. Akşâmleyin sürüyü otlaktan döndürüp onların yanına getirdiğim zamân sütü sağar, çocuklarımdan evvel ana-babama süt içirir idim. Şu da muhakkak ki, bir gün otlak bana uzak oldu da ben

tâ akşâm oluncaya kadar sürüyü getirememiştim. Geç vakit geldiğimde onları uyumuş hâlde bulmuştum. Sağageldiğim gibi yine sütleri sağdım ve sağdığım sütü kabıyle getirip baş uçlarında dikildim. Onları uykularından uyandırmayı istemiyordum. Onlardan önce çocuklarıma süt içirmeyi de istemiyordum. Çocuklar ise ayaklarımın dibinde açlıktan sızlanıyorlardı. İşte o gece fecr doğuncaya kadar benim hâlim böyle dikilmekle, onların hâli de uyumakla devâm etti. Şübhesiz Sen bilmektesin ki, ben bunu sırf Sen'in rızânı istemek için yapmıştım. Bundan ötürü bizim için bir yarık aç da, biz oradan semâyı görelim! diye duâ etti.

Allah onlara semâyı görecekleri kadar bir yarık açtı.

İkincileri de şöyle duâ etti:

— Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim bir amca kızım vardı. Ben onu erkeklerin kadınları sevmekte oldukları sevginin en şiddetlisi ile seviyordum. Bir kerresinde ondan nefsini istedim. O:

— Yüz dînâr getirmedikçe olmaz! diye dayattı.

Ben bu parayı kazanmak için çalıştım, nihâyet yüz dînârı topladım. Sonunda amcamın kızına bu yüz dînâr ile kavuştum. İki bacağı arasına oturduğum zamân o:

— Ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork! Yaratıcı kudretin bekâret mührünü (nikâh hakkını yerine getirmeden) *açma! dedi.*

Ben de (onu çok sevdiğim hâlde) *bu sözü üzerine kendisinden kalkıp ayrıldım. Allah'ım, Sen şübhesiz bilmektesin ki, ben bunu sırf Sen'in rızânı aramak için yapmıştım. Bunun hâtırına buradan bizim için bir yarık aç! dedi.*

Allah onlar için biraz daha açtı.

Üçüncüleri de şöyle dedi:

— Allah'ım, ben onaltı rıtl olan bir farak ölçeği pirinç mukaabilinde bir işçiyi ücretle tutmuştum. O işçi işini bitirdiği zamân:

— Bana hakkım olan ücretimi ver! dedi.

Ben de ona hakkı olan ücreti arzettim. Fakat işçi ücretini bıraktı ve uzaklaşıp gitti. Ben de onun pirincini her sene tekrâr tekrâr ekip çoğalttım, nihâyet onun parasıyle bir sürü sığır topladım, bir de çoban tuttum. Bir müddet sonra o işçi bana geldi de:

— Allah'tan kork, bana zulmetme, hakkımı bana ver! dedi.

Ben de ona:

— Git şu görünen sığırları ve çobanı al, dedim.

O:

— Allah'tan kork, benimle alay etme! dedi.

Ben ona:

— Ben seninle alay etmiyorum, bu sığırları ve çobanlarını al! dedim.

O da bunları alıp gitti. Sen şübhesiz bilmektesin ki, ben bu işi sırf Sen'in rızânı istemek için yapmıştım. Bunun hatırına kayanın kalan kısmını da aç! dedi.

Allah da onlardan kayayı açıp kurtardı" [7].

٦ــ بابٌ عُقوقُ الوالِدَيْنِ مِنَ الكَبائِرِ قالَهُ ابنُ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ

6- BÂB; ANA-BABAYA İSYÂN VE EZÂ ETMEK BÜYÜK GÜNÂHLARDANDIR

Bunu Abdullah ibn Umer (veyâ Amr), Peygamber(S)'den olmak üzere söylemiştir [8].

٦ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ مَنْصُورٍ عنِ المُسَيَّبِ عنْ ورَّادٍ عنِ المُغِيرَةِ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إنَّ اللّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الأُمَّهاتِ ومَنْعَ وهاتِ وَوَأْدَ البَناتِ وكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وقالَ وكَثْرَةَ السُّؤالِ وإضاعَةَ المَالِ *

6-....... Bize Şeybân, Mansûr'dan; o da el-Müseyyeb'den; o da Verrâd'dan; o da el-Mugîre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Şübhesiz Allah sizlere analara isyânı, verilecek borcun men' edilip verilmemesini, verilmeyen birşeyin alınmasını, kız çocuklarını diri diri gömmeyi harâm kıldı. Ve yine Allah sizler için dedikoduyu, çok soru sormayı ve mal zâyi' etmeyi kerîh gördü"* buyurmuştur [9].

---

7 Buhârî bunun bir rivâyetini Alışverişler Kitâbı, "Başkası için izni olmadan birşey satın aldığı zamân bâbı"nda da getirmişti.

Buradaki başlığa delîlliği sırf Allah rızâsını istemek için ana-babaya iyilik ve iyi işler yapmanın duâların kabûlüne sebeb olmasıdır.

8 Müellif bunu Eymân ve Nuzûr Kitâbı'nda eş-Şa'bî rivâyetinden; o da Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'tan; o da Peygamber'den olmak üzere rivâyet etmiştir.

9 Metindeki *Men'* ve *Hâti,* iki nehye işâret olunan iki kelimedir. Şârihler birincisini: Verilmesi üzerine vâcib olan borcu men' edip vermemektir, diye; ikincisini de: Alınmasında hayır ve şeref bulunmayan birşeyi almak sûretinde tefsîr etmişlerdir ki, her ikisi de, yânî vermemek de, almak da harâmdır. Bu iki kelimenin delâlet ettiği ma'nâyı Ahmed ibn Hanbel şöyle açıklamıştır: İshâk ibn Mansûr dedi ki: Ben Ahmed ibn Hanbel'e bunların ma'nâsını sordum. O bana: Üzerindeki fakîr haklarını men' edip sadaka vermemendir, sana verilmezken elini uzatıp halktan sadaka istemendir, diye cevâb verdi.

٧ــ حدّثني إسْحاقُ حدّثنا خالِدٌ الواسِطِيُّ عنِ الجُرَيْرِيِّ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبي بَكْرَةَ عنْ أبيهِ رضى اللّٰهُ عنه قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم ألاَ أُنَبِّئُكُمْ بأكْبَرِ الْكَبائِرِ قُلْنا بَلَى يارسُولَ اللّٰهِ قال الإِشْرَاكُ باللّٰهِ وعُقُوقُ الوالِدَيْنِ وكانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فقال ألاَ وقَوْلُ الزُّورِ وشَهادَةُ الزُّورِ إلا وقَوْلُ الزُّورِ وشَهادَةُ الزُّورِ فَما زَالَ يَقُولُها حتّى قُلْتُ لايَسْكُتُ *

7-....... Ebû Bekre (Nufey' -R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— *"Büyük günâhların en büyüğünü size haber vereyim mi?"* buyurdu.
Biz sahâbîler:
— Evet haber ver yâ Rasûlallah! dedik.
Rasûlullah:
— *"Allah'a ortak koşmak, anaya-babaya isyân ve ezâ etmektir"* buyurdu.
Ve dayanmakta iken oturdu da:
— *"İyi dinleyin! Bir de yalan söz ve yalan şâhidliğidir. Dikkat edin, bir de yalan söz ve yalan şâhidliğidir!"* buyurdu ve bu sözü durmadan tekrar tekrar söylüyordu.
(Ebû Bekre dedi ki:) Hattâ ben: Rasûlullah susmayacak, dedim.

٨ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال حدّثني عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ أبي بَكْرٍ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رَضى اللّٰهُ عنهُ قال ذَكَرَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم الكَبائِرَ أوْسُئِلَ عنِ الكَبائِرِ فقال الشِّرْكُ باللّٰهِ وقتْلُ النَّفْسِ وعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ فقال ألا أُنَبِّئُكُمْ بأكْبَرِ الكَبائِرِ قال قَوْلُ الزُّورِ أوْ قال شَهادَةُ الزُّورِ . قال شُعْبَةُ وأكْبَرُ ظَنِّي أنَّهُ قال شَهادَةُ الزُّورِ *

8-....... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibnu Ebî Bekr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) büyük günâhları zikretti yâhud kendisine büyük günâhlardan soruldu da:

— *"Allah'a ortak tanımak, insan öldürmek, ana-babaya isyân ve ezâ etmektir"* buyurdu ve şunu ilâve etti:

— *"Dikkat edin! Size büyük günâhlardan en büyüğünü haber veriyorum: Yalan söylemektir* -yâhud: *Yalan şâhidliği yapmaktır-"* buyurdu.

Şu'be (geçen senedle): En büyük zannım O'nun "Yalancı şâhidliğidir" demiş olmasıdır, dedi [10].

٧ـ باب صِلَةِ الْوَالِدِ الْمُشْرِكِ

7- MÜŞRİK OLAN BABAYA İYİLİK ETMEYİ DEVÂM ETTİRMEK BÂBI

٩ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ أخبرنى أبى أَخْبَرَتْنى أَسْماءُ ابْنَةُ أبى بَكْرٍ رضى اللّٰهُ عنهما قالَتْ أَتَتْنِى أُمِّى راغِبَةً فى عهْدِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَسأَلْتُ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم آصِلُها قال نَعَمْ: قال ابنُ عُيَيْنَةَ فأَنْزَلَ اللّٰهُ تعالى فِيها لاَيَنْهاكُمُ اللّٰهُ عنِ الذّينَ لَمْ يُقاتِلوكُمْ فى الدِّينِ *

9-....... Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) haber verip şöyle demiştir: Peygamber (S) zamânında annem beni özleyerek ziyâretime gelmişti. Ben Peygamber'e:

— Anamla ilgilenip onu kabûl edeyim mi? diye sordum.

Peygamber:

— "*Evet* (onunla ilgilenip iyilik eyle)*!*" buyurdu.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Yüce Allah o kadın hakkında şu âyeti indirmiştir: "***Sizinle dîn husûsunda muhârebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adâletle muâmele etmenizden Allah sizi men' etmez. Çünkü Allah adâlet yapanları sever***" (el-Mumtehıne: 8) [11].

---

10 Bunların birer rivâyeti Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.

11 Bundan sonraki âyet de şöyledir: "***Allah sizi ancak sizinle dîn muhârebesi yapmış, sizi yurdlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlarla dostluk etmenizden men' eder. Kim onları dost edinirse, işte bunlar zâlimlerin tâ kendileridir***".

Taberî de bu âyetin Ebû Bekr'in eski zevcesi Kuteyle bintu Abdiluzzâ hakkında indiğini haber veriyor. Ebû Bekr, Kuteyle'yi Câhiliyet devrinde boşamıştı. Kuteyle, Rasûlullah Mekke müşrikleriyle sulh anlaşmalı bulunduğu sırada Medîne'ye kızı Esmâ'ya ziyârete gelmiş ve ona kuru üzüm, yağ gibi bâzı hediyeler getirmişti.

Bu âyet, Yüce Allah tarafından mü'minlere düşmanlık yapmayan ve onlarla harb etmeyenlerle irtibât kurmak ve onlara iyi muâmele yapmak hakkında bir ruhsattır...

٨ــ باب صلة المَرْأةِ أُمَّها ولَها زَوْجٌ

وقال اللَّيْثُ حدّثنى هِشامٌ عنْ عُرْوَةَ عنْ أسْماءَ قالَتْ قَدِمَتْ أُمِّى وهْى مشْرِكَة فى عَهْد قُرَيْشٍ ومُدَّتِهِمْ إذْعاهَدُوا النبَّى صلى اللّهُ عليه وسلم مَعَ أبيها فاسْتَفْتَيْتُ النبَّى صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ إنَّ أُمِّى قَدِمَتْ وَهْىَ راغِبَة قال نَعَمْ صِلى أُمَّكِ *

8- KADININ, KENDİ KOCASI VARKEN ANNESİYLE İLGİLENİP ONA İYİLİK ETMESİ BÂBI

Ve el-Leys şöyle dedi:
Bana Hişâm, Urve'den tahdîs etti ki, Esmâ şöyle demiştir: Kureyş'in ahdi ve onların barış için ta'yîn etmiş oldukları müddetleri içinde annem bir müşrike olduğu hâlde bana ziyârete gelmişti. O zamân Kureyşliler Esmâ'nın annesinin babası berâberinde Peygamber ile muhârebeyi bırakıp barış anlaşması yapmışlardı. Annem gelince ben Peygamber'den fetvâ istedim ve: Annem arzû ederek -yâhud İslâm'ı istemediği hâlde- bana geldi (onu kabûl edeyim mi)? dedim. Peygamber: *"Evet* (ananla ilgilenip ona iyilik eyle)*!"* **buyurdu** [12].

١٠ــ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عبْدِ اللهِ أنَّ عبْدَ اللّهِ بنَ عبَّاسٍ أخبَرَهُ أنَّ أبا سُفْيانَ أخبَرَهُ أنَّ هِرَقْلَ أرْسَلَ إلَيْهِ فقال فَما يَأْمُرُكُمْ يَعْنِى النبىَّ صلى اللّه عَلَيْهِ وسَلم فقال يأمُرُنا بالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ وَالعَفَافِ والصِّلَةِ *

10-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, ona da İbn Abbâs haber vermiş; ona da Ebû Sufyân şöyle haber vermiştir: Hırakl, Ebû Sufyân'a haber gönderip huzûruna çağırtmış ve Peygamber'i kasdederek:

---

12 el-Leys ibn Sa'd'dan olan bu rivâyeti Buhârî burada ta'lîk şeklinde getirdi, bunu Ebû Nuaym *el-Müstahrac*'ında senediyle rivâyet etmiştir.

İbn Battâl dedi ki: Hadîste fıkıhtan şu vardır: Peygamber, Esmâ'ya, annesine iyilik etmesine ruhsat verdi ve kocası Zubeyr'le bu husûsta müşâvere etmesini şart kılmadı. Bir de kadının kocasının malında, onun izni olmadan tasarruf etme hakkı vardır... (Aynî).

— O sizlere ne emrediyor? diye sormuş.

Ebû Sufyân da:

— O bize (yalnız Allah'a ibâdet ediniz, hiçbirşeyi O'na ortak etmeyiniz, dedelerinizin ibâdet ettiğini terkediniz diyor), namâz kılmayı, sadaka vermeyi, iffetli olmayı; hısımlarla irtibâtı devâm ettirip onlara iyilik yapmayı emrediyor, demiştir [13].

٩ـ بابُ صِلَةِ الأخِ المُشْرِكِ

9- MÜŞRİK OLAN KARDEŞLE İLGİLENİP ONA İYİLİK EDİLMESİ BÂBI

١١ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ دِينارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما يَقُولُ رأى عُمَرُ حُلَّةَ سِيَراءَ تُباعُ فقال يارسُولَ اللّهِ ابْتَعْ هَذِهِ والْبَسْها يَوْمَ الْجُمُعَةِ وإذَا جاءَكَ الوُفُودُ قال إنَّما يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لاخَلاقَ لهُ فأُتِيَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مِنْها بحُلَلٍ فأرْسَلَ إلى عُمَرَ بحُلَّةٍ فقال كَيْفَ ألْبَسُها وقَدْ قُلْتَ فِيها ماقُلْتَ قال إنِّي لَمْ أُعْطِكَها لِتَلْبَسَها ولٰكِنْ تَبِيعُها أوْ تَكْسُوها فأرْسَلَ بِها عُمَرُ إلى أخٍ لهُ مِنْ أهْلِ مَكَّةَ قَبْلَ أنْ يُسْلِمَ *

11-....... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Umer, ipekten bir takım elbisenin satılmakta olduğunu gördü ve:

— Yâ Rasûlallah! Bu takım elbiseyi satın al da onu cumua günleri ve Sana sefâret hey'etleri geldiği zamânlarda giy! dedi.

Rasûlullah:

— *"Bunu ancak âhiretten nasîbi olmayan kimse giyer"* buyurdu.

Sonra Peygamber'e bu cinsten birçok takım elbiseler getirildi. O da Umer'e bunlardan bir takım yolladı. Bunun üzerine Umer:

— Bu ipek hulle hakkında daha önce söylemiş olduğun sözleri

---

13 Bu hadîs Buhârî'nin evvellerinde Vahy Bâbı'nda geçmişti. Buhârî onu burada kısaltılmış olarak getirdi, buradaki maksadı irtibât ve iyiliği zikretmektir. Bunun başlığa uygunluğu umûmî oluşundan ve mutlaklığından alınır... (Kastallânî).

söylediğin hâlde, ben bu takım elbiseyi nasıl giyerim? dedi.

Peygamber (S):

— *"Ben bunu sana giyesin diye vermedim, lâkin sen onu satarsın yâhud da başka bir kimseye verir giydirirsin"* buyurdu.

Umer ibnu'l-Hattâb da bu takım elbiseyi Mekke ahâlîsinden ve henüz İslâm'a girmemiş olan bir kardeşine yolladı [14].

١٠ ــ بابُ فَضْلِ صِلَةِ الرَّحِمِ

10- HISIMLARLA, YAKINLARLA BAĞLI VE İLGİLİ OLMANIN FAZÎLETİ BÂBI .

١٢ ــ **حدّثنى** أَبو الوَلِيدِ **حدّثنا** شُعْبَةُ قال أخبرنى ابنُ عُثْمانَ قال سَمِعْتُ مُوسٰى بنَ طَلْحَةَ عنْ أبى أَيُّوبَ قال قيلَ يارسولَ اللَّهِ أخبِرْنِى بِعَمَل يُدْخِلُنِى الجَنَّةَ ح . **وحدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ **حدّثنا** بَهْزٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** ابنُ عُثْمانَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَوْهَبٍ وأَبوهُ عُثْمانُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُما سَمِعا مُوسَى بنَ طَلْحَةَ عنْ أبى أَيُّوبَ الأَنْصارِيِّ رضى اللَّه عنه أنَّ رَجُلاً قال يارسُول اللَّهِ أخبِرْنِى بَعمَلٍ يُدْخِلُنِى الجَنَّةَ فقال القَوْمُ مالَهُ مالَهُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ أربٌ مَالَهُ فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم تَعْبُدُ اللَّهَ لاتُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ وتُؤْتِى الزَّكاةَ وتَصِلُ الرَّحِمَ ذَرْها قال كأَنَّهُ كان عَلى راحِلَتِهِ ٭

12-....... Buradaki üç senedden birinde: Bize İbnu Usmân ibn Abdillah ibn Vehb ve onun babası Usmân ibnu Abdillah tahdîs ettiler ki, bu ikisi Mûsâ ibn Talha'dan; o da Ebû Eyyûb el-Ensârî(R)'den şöyle işitmişlerdir: Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Bana, beni cennete girdirecek bir amel haber ver! dedi.

---

14 Bundan giymesi câiz olmayan şeyi mal edinmek ve başkasına hediye etmek câiz olduğu ma'nâsı çıkar. Zîrâ sâhibi giymese bile kadınlara giydirmek gibi başka sûretle de faydalanabilir.

Bu zât Umer ibnu'l-Hattâb'ın yâhud birâderi Zeyd'in ana-bir kardeşi, bir kavle göre de Umer'in süt kardeşi Usmân es-Sulemî'dir. "İslâm'a girmesinden önce" denildiğine göre, sonradan İslâm'a girdiği anlaşılır.

Umer'in bu fiilinden, kâfir olan hısımları bile gözetmek müstahsen olup kâfire hediye vermenin câiz olduğu hükmü alınabilir.

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Cumua, Hibe, Libâs... Kitâbları'nda geçti.

Oradaki topluluk:

— Buna ne oluyor ki, bunun ne dileği var ki? dediler.

Rasûlullah:

— *"Onun bir hâceti vardır, nesi olacak!"* buyurdu; soran kimseye karşı da Peygamber (S) şöyle cevâb verdi;

— *"Kendisine hiçbirşeyi ortak kılmayarak Allah'a ibâdet edersin, namâzı devâmlı ayakta tutarsın, zekâtı verirsin, hısımlara bağlılık ve ilgiyi ekler durursun. Artık bineğini bırak, menziline doğru yürüsün!"* buyurdu.

Râvî: O adam binek devesi üzerinde bulunmuş gibidir, demiştir [15].

١١ ـ باب إثْمِ القاطِعِ

11- HISIMLARLA İLGİLENMEYİ KESEN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

١٣ ـ حدّثنى يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ مُحَمَّدَ بنَ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ قال إنَّ جُبَيْرَ بنَ مُطْعِمٍ أخبرهُ أنَّهُ سَمِعَ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لايَدْخُلُ الجَنَّةَ قاطِعٌ *

13-....... Cubeyr ibn Mut'ım (R) Peygamber(S)'den *"Hısımlarla ilgilenmeyi kesen* (ve bunu halâl sayan) *kimse cennete girmez"* buyururken işittiğini haber vermiştir.

١٢ ـ باب مَنْ بُسِطَ لهُ في الرِّزْقِ بِصِلَةِ الرَّحِمِ

---

15 Hadîsteki "Namâzı ayakta tutma", namâzı kılmayı devâm ettirme ve muhâfaza etme ma'nâsınadır. Meşrû' kılındığı gibi namâz kılmaktır da denilmiştir.

Sılatu'r-Rahim, hayırlı işlerde yakın olan kimselere ziyâret edip, bitişikliği devâm ettirmektir. Hadîste diğer dînî vâciblerden hısımlara ilgiyi devâm ettirme maddesi, soranın hâline nazaran hâssaten zikredilmiştir. Sorucu, yakınlar ve hısımlar ziyâretini terketmeyi mübâh sayan bir kimse farz edilerek, "Sılatu'r-rahim" ile emr olunmuştur.

Kurtubî dedi ki: Rasûlullah'ın sorucuya nâfile ibâdetlerden haber vermeyip de vâcibler ile yetinmesi, bu suâl ve cevâbın İslâm'ın başlangıçlarında cereyân etmiş olmasından ve dînî vâcibler ile tatavvu'un birbirine karıştırılarak, nâfilelerin vâcib i'tikaad edilmesi endîşesinden dolayıdır. Bu sebeble Rasûlullah, ümmetinin gönülleri İslâm mahabbeti ile açılıncaya kadar ümmetine kolaylaştırmalar ibrâz eylemiştir.

12- HISIMLARLA İLGİLENME SEBEBİYLE RIZIKTA KENDİSİ LEHİNE BOLLATMA YAPILAN KİMSE BÂBI

١٤ ـ حدّثنى ابْرَاهِيمُ بنُ الْمُنْذِرِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مَعْنٍ قال حدّثنى أبى عَنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فى رِزْقِهِ وأَنْ يُنْسَأَ لَهُ فى أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ *

14-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Her kimi rızkında kendisi lehine bollatma yapılması ve ecelinde yine kendi lehine geri bırakılma yapılması sevindirirse, o kimse hısımlarıyle ilgilenip hısımlık bağını ekleyip dursun."*

١٥ ـ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال مَنْ أحَبَّ أنْ يُبْسَطَ لَهُ فى رِزْقِهِ ويُنْسَأَ لَهُ فى أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ *

15-....... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Malik (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Her kim ki, rızkında bollatma yapılmasını ve ecelinde kendisi lehine geri bırakma yapılmasını arzû ederse, o kimse hısımlarıyle ilgilenip hısımlık bağını ekleyip dursun!"* buyurmuştur [16].

١٣ ـ بابٌ مَنْ وَصَلَ وصَلَهُ اللَّهُ

16 *Sılatu'r-Rahim*'in hükümleri ve derecelerini Kaadı Iyâd şöyle açıklıyor: *Sıla-i Rahim*'in fi'l-cümle vâcib olduğunda ihtilâf yoktur. Vâcib olan sılanın kesilmesi ve terki, şübhesiz ki, büyük bir ma'siyettir. Buna birçok sahîh hadîsler şehâdet ve delâlet etmektedir. Şu kadar ki, bunun mertebeleri ve dereceleri vardır. Bu derecelerin bâzısı bâzısından daha yüksektir. Bu derecelerin en aşağı mertebesi de tatlı söz ile, selâm ile, hâl hâtır sormak ile olan sıladır. Bundan başlayarak ziyâretle, hizmetle, mâlî yardımla yapılan derecelere kadar yükselir. Bu dereceler de kudretin ve ihtiyâcın ihtilâfı ile muhtelif olur. Bir kısmı vâcib olur, bir kısmı da müstehâb olur. Bunlardan en aşağı mertebedeki sılaya kudreti yetişip de onu îfâ eden ve yüksek mertebesine erişemeyen kimse sıla etmiş olur. Fakat daha yüksek bir sılaya, meselâ mal ve bedenle yardıma kudreti olan kimse, kuru bir selâm ve ziyâretle geçiştirirse sıla etmiş sayılmaz, elbette sorumlu olur... (Nevevî).

13- BÂB: HISIMLIK BAĞINI EKLEYİP DURAN KİMSEYE ALLAH DA FADLINDAN İHSÂNINI EKLER DURUR

١٦ـ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مُعاوِيَةُ بنُ أبى مُزَرِّدٍ قال سَمِعْتُ عَمِّى سَعِيدَ بنَ يَسار يُحَدِّثُ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال إنَّ اللّهَ خَلَقَ الخَلْقَ حتَّى إذَا فَرَغَ مِنْ خَلْقِهِ قالَتِ الرَّحِمُ هَذَا مَقامُ العائِذِ بِكَ مِنَ القَطِيعَةِ قال نَعَمْ أما تَرْضَيْنَ أنْ أصِلَ مَنْ وصَلَكِ وأقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ قالَتْ بَلى يارَبِّ قال فَهُوَ لَكِ قال رسولُ اللّهِ ﷺ فاقْرَؤُا إنْ شِئْتُمْ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إنْ تَوَلَّيْتُمْ أنْ تُفسِدُوا فى الأَرْضِ وتُقَطِّعُوا أرْحامَكُمْ *

16-....... Bize Muâviye ibnu Ebî Muzerrid haber verip şöyle dedi: Ben amcam Saîd ibn Yesâr'dan işittim, o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ediyordu ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Yüce Allah yaratacağı mahlûkların ne hâl üzere bulunacaklarını takdîr edip de onlara âid kazâyı tamamladığı zamân, rahim yânî hısımlık:*

— (Yâ Rabb!) *Burası akrabâlık münâsebetlerini kesmekten Sana sığınanların makaamıdır, dedi.*

Allah:

— *Evet öyledir. Sen, seninle bağlılığını muhâfaza edenlere benim iyiliği ekleyip durmama; senden ilgiyi kesenlerden benim de ihsânı kesmeme râzı olmaz mısın? buyurdu.*

Hısımlık:

— *Evet râzı olurum, diye cevâb verdi.*

Yüce Allah:

— *Bu hüküm sana mahsûstur, buyurdu."*

Bundan sonra Rasûlullah (hısımlarla ilgiyi kesenlerin Allah'ın rahmetinden mahrûm olacaklarını beyân sadedinde):

— *"İsterseniz şu âyetleri okuyunuz"* buyurdu: ***"Demek idâreyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabâlık münâsebetlerini bile parçalayıp keseceksiniz öyle mi? Onlar öyle kimselerdir ki, Allah kendilerini rahmetinden tardetmiş de duygularını almış ve gözlerini kör eylemiştir. Öyle olmasa Kur'ân'ı tedebbür etmezler mi? Yoksa kalbler üzerinde üstüste kilitler mi var?"*** (Muhammed: 22-23) [17].

---

17 Bu âyetteki *"Tevellî"* iki ma'nâya muhtemildir: Birisi, arkasını dönüp kaçmak ma'nâsına *"Tevellî"*'den, birisi de *"Velâyet"*'ten tefa'ûl olarak, vâlî olmak, iş

١٧ — حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ دينارٍ عَنْ أَبِي صالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إِنَّ الرَّحِمَ شِجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فقال اللّهُ مَنْ وصَلَكِ وصَلْتُهُ وَمَنْ قطعَكِ قَطَعْتُهُ *

17-....... Bize Abdullah ibn Dînâr, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Rahm* (adı ki, karın yakınlığı, hısımlıktır) *Rahmân* (ismin)*dan alınmıştır.* (Bu rahm yakınlığı) *sık ağaçların birbirine sarılmış kökleri gibidir. Allah Taâlâ buyurdu ki: Ey rahm karâbeti! Her kim sana bağlı bulunur* (hısımlık bağını ekler) *durursa, ben de ona rahmetimi ekler dururum, kim de seninle münâsebetini keserse, ben de ona rahmetimi keserim!"*

١٨ — حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِي مَرْيَمَ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ قال أخبرنى مُعاوِيَةُ بنُ أَبِي مُزَرِّدٍ عَنْ يَزِيدَ بنِ رُومانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها زَوْجِ النبيِّ ﷺ عنِ النبيِّ ﷺ قال الرحِمُ شِجْنَةٌ فمَنْ وصَلها وصَلْتُهُ ومَنْ قَطَعَها قطَعْتُهُ *

18-....... Bize Süleymân ibn Bilâl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muâviye ibnu Ebî Muzerrid, Yezîd ibn Rûmân'dan; o da Urve'den; o da Peygamber(S)'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Rahm, sık ağaçların birbirine sarılmış kökleri gibidir. Kim onunla ilgili ekler durursa, ben de ona ihsânı ekler dururum; kim de onunla ilgiyi keserse, ben de ondan ihsânı keserim"* buyurmuştur [18].

---

başına geçmek ma'nâsına tefsîr olunmuştur. Binâenaleyh şu iki ma'nânın ikisi de doğrudur.

"Erhâm", *"Rahim"*'in cem'idir. *Rahim,* esâsen kadında çocuk yatağı olan husûsî organdır. Neseb yakınlığının menşei olmak hasebiyle akrabâlığa da *"Rahim"* denilir. Bu ma'nâ ile akrabâya *"Ulu'l-Erhâm"* denildiği gibi, *"Erhâm"*da denilir ki, burada bu ma'nâyadır. Yânî çoluğunuzu, çocuğunuzu, kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz? demek olur. Çünkü müslümân ordusunda fesâd çıkarıp düşman isti'lâsına sebebiyet verildiği takdîrde meydana gelecek netîce budur.

Öbür ma'nâca: Nasıl o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı Câhiliyye devri gibi fesâda verip ihtilâl içinde hısım-akrabânızı öyle perîşân edebilir misiniz? buyurulmuş oluyor. Bu âyet ile akrabâlık münâsebetlerini kesip atmanın harâmlığına delîl getirilir.

18 *Rahim,* Ketif vezninde, kadınlarda ve dişi hayvanlarda bulunan döl yatağına denir ki, çocuk onun içinde oluşur. *Rahim,* aynı zamânda akrabâlık, ve akra-

١٤ ـ باب يَبُلُّ الرَّحِمَ بِبَلاَلِهَا

14- BÂB: (MÜKELLEF OLAN ŞAHIS) HISIMLIĞI, HISIMLIK ISLAKLIĞI İLE ISLATIR DURUR (YÂNÎ HISIMLIĞI KURUTUP KESMEZ)

١٩ ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ إسْماعِيلَ بنِ أبي خالِدٍ عنْ قَيْسِ بنِ أبي حازِمٍ أنَّ عَمْرَو بنَ العاصِ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ جِهارًا غَيْرَ سِرٍّ يَقُولُ إنَّ آلَ أبي فُلاَنٍ. قال عَمْرٌو في كِتابِ مُحَمَّدِ بنِ جَعْفَرٍ بَياضٌ لَيْسُوا بأَوْليائِي إنَّما وَلِيِّيَ اللَّهُ وصالِحُ المُؤْمِنِينَ * زادَ عَنْبَسَةُ بنُ عَبْدِ الوَاحِدِ عنْ بَيانٍ عنْ قَيْسٍ عنْ عَمْرِو بنِ العاصِ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ ولٰكِنْ لَهُمْ رَحِمٌ أَبُلُّها بِبلاَلِها يَعْنِي أصِلُها بِصِلَتِها * قال أبو عبْدِ اللَّهِ بِبلاها كَذَا وقَع وَبِبِلاَلِهَا أجْوَدُ وأصَحُّ وبِبلاها لاأعْرِفُ لَهُ وجْهًا *

19- Bize Amr ibn Abbâs tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Ebî Hâzım'dan tahdîs etti ki, Amr ibnu'l-Âs (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den gizli değil, açık olarak şöyle buyururken işittim: *"Ebû Fulân'ın âilesi...* -Buhârî'nin şeyhi Amr ibn Abbâs: Muhammed ibn Ca'fer'in kitâbında burada yazılmamış bir beyaz yer vardır, demiştir- *benim velîlerim değillerdir. Benim velîm ancak Allah'tır ve sâlih mü'minlerdir".*

Anbesetu'bnu Abdilvâhid, Beyân ibn Bişr el-Ahmesî'den; o da Kays ibn Hâzım'dan şunu ziyâde etti: Amr ibnu'l-Âs: Ben Peygamber'den işittim: *"Lâkin babamın hısımlarının hısımlık hakları vardır ki, ben onun ıslaklığı ile bu hısımlığı ıslatır durumun, yânî hısımlık bağını ekler dururum"* buyurdu.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu kelime *"Bi-bilâhâ"* şeklinde

---

bâlık sebebi ma'nâsına da gelir. Nitekim *"Sıla-ı rahim"*, akrabâya ihsân, *"Kat'-ı rahim"* de hısımlık alâkasını kesmek demektir. Herhâlde *Rahm* kelimesinin meveddet, merhamet, şefkat ve rikkat iş'âr ettiği ve bunların, kadınlığın hilkati gereği bulunduğu cihetle, kadınlara incelik ve şefkatle muâmele etmek, şeref ve haysiyetleri gereğince fıtratları muhâfaza olunmak, tecâvüzden, sû'-i istimâlden, izdivâc gâyesini ihlâl edecek münâsebetsizliklerden korunmak ve bütün ev halkı, çoluk çocuk, umûmiyetle akrabâ ve ilgililer hakkında da rahm rikkatine yaraşan rakîk ve câzibedâr bir sevgi beslemek ve bütün bunlarda *Mahabbetu'llah* ile *Mehâbetu'llah*'ın hâsılı demek olan *Ittıkaaullah* çerçevesinde ilgiyi ve iyi münâsebetleri devâm ettirmek lüzûmu gösterilmiştir (*Hakk Dîni,* II, 1276).

de vâki' oldu. Ve *"Bilâlihâ"* şekli daha iyi ve daha sahîhtir. Ve *"Bilâhâ"* kelimesi için bir vecih tanımıyorum [19].

١٥ــ بابٌ لَيْسَ الواصِلُ بِالمكافِي

15- BÂB: SILA YAPICILIK KARŞILIK VERMEKLE DEĞİLDİR [20]

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ والحَسَنِ بنِ عمْرو وفِطْرٍ عن مُجاهِدٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَمْرٍو قال سُفْيانُ لَمْ يَرْفَعْهُ الأعْمَشُ إلى النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم ورَفَعَهُ الْحَسَنُ وفِطْرٌ عنِ النبيِّ ﷺ قال لَيْسَ الواصِلُ بِالمُكافِىءِ ولٰكِنِ الواصِلُ الّذِي اذا قَطَعَتْ رَحِمُهُ وصَلَها *

20-....... Bize Sufyân (es-Sevrî), el-A'meş'ten; el-Hasen ibn Amr'dan; Fıtr ibn Halîfe'den; onlar da Mucâhid ibn Cebr'den; o da Abdullah ibn Amr'dan haber verdi. Sufyân: Bu hadîsi el-A'meş, Peygamber'e yükseltmedi; bunu el-Hasen ile Fıtr, Peygamber'e yükselttiler. Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: *"Misliyle bil-mukaabele ihsân eden kişi hısımlara hakîkî sıla-i rahim etmiş değildir. Lâkin hakîkî sılacı, kendisinden akrabâlık sıla ve ihsânı kesildiği hâlde, sıla ve ihsânda bulunan kimsedir"* [21].

١٦ــ بابُ مَنْ وَصَلَ رَحِمَهُ فِي الشِّرْكِ ثُمَّ أسْلَمَ

19 *Mışkaat* şerhinde şöyle dedi: Bunda tanınan ve meşhûr olan bir mübâlağa san'atı vardır: *Rahm,* yânî hısımlık bir arza benzetildi. Bu arâzî su ile hakkıyle sulandığı zamân çiçek açar, meyve verir ve meyvelerinde parlaklık eseri görülür.

Rahm, yânî hısımlık da hısımlık duygusu ile eklenir durursa, o da mahabbet ve safâ meyveleri verir.Sulanmadan bırakıldığı zamân ise kurur,çoraklaşır da düşmanlık ve kesiklikten başka meyve vermez olur.

Buhârî bu hadîsin bir rivâyetini Îmân'da da getirdi. (Kastallânî).

20 Yânî hakîkî sıla yapan, yakınına onun fiili karşılığında ihsân edip mükâfât veren kimse değildir, çünkü bu bir nevi' ivâzlaşmadır.

21 Şu âyetler de hısımlık bağını ekleyip durma konusuna delîl sayılmıştır: "***... Ancak selîm akılların sâhibleridir ki, iyice düşünür*** (idrâk ederler). ***Onlar ki, Allah'ın ahdini yerine getirirler, mîsâkı bozmazlar. Onlar ki, Allah'ın ulaştırılmasını*** (idâme ve riâyet edilmesini) ***emrettiği şeyi ulaştırırlar, Rabb'lerinden korkarlar, kötü hesâbdan endîşe ederler***" (er-Ra'd: 19-21).

Ulaştırılmasını emrettiği şeyde, akrabâlık râbıtasını devâm ettirme, mü'minlerle dostluğa ve birliğe riâyet, bütün peygamberlere îmân, bütün insanların haklarına riâyet lüzûmu da dâhildir (Beydâvî).

16- MÜŞRİKLİK HÂLİNDE HISIMLARINA İLGİ ULAŞTIRAN, SONRA İSLÂM'A GİREN KİMSE (ESKİ İYİLİKLERİNE KARŞILIK SEVÂB ALIR MI?) BÂBI

٢١ — حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني عُرْوَةُ
ابنُ الزُّبَيْرِ أنَّ حَكِيمَ بنَ حِزامٍ أخبَرَهُ أنَّهُ قال يارسولَ اللّهِ أرَأيْتَ أُمُورًا كُنْتُ
أتَحَنَّثُ بِها فى الجاهِلِيَّةِ مِنْ صِلَةٍ وعَتاقَةٍ وصَدَقَةٍ هَلْ لِي فِيها مِنْ أجْرٍ قال حَكِيمٌ
قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم أسْلَمْتَ عَلى ما سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ * ويُقالُ
أيْضًا عنْ أبِي اليَمانِ أتَحَنَّتُ . وقال مَعْمَرٌ وصالِحٌ وابنُ المُسافِرِ أتَحَنَّثُ :
وقال ابنُ اسْحٰقَ التَّحَنُّثُ التَّبَرُّرُ وتابَعَهُمْ هِشامٌ عنْ أبِيهِ *

21- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Hakîm ibn Hızâm şöyle haber vermiştir: Hakîm:

— Yâ Rasûlallah! Bana birtakım işlerin hükmünden haber verir misin? Ben Câhiliyet devrinde hısımlarla ilgilenme, köle âzâd etme, sadaka verme nev'inden birtakım ibâdetler işlerdim. Bu ibâdetlerde benim için ecir ve sevâb var mıdır? diye sordu.

Hakîm dedi ki: Rasûlullah (S):

— *"Sen mâzîdeki hayırlarının hasenelerini kazanarak müslümân oldun"* buyurdu.

(el-Buhârî dedi ki:) Ve yine Ebû'l-Yemân'dan (iki noktalı te ile) "Etehannetu" şeklinde de söyleniyor. Ma'mer ibn Râşid, Sâlih ibn Keysân ve İbnu'l-Musâfir, üç noktalı harf ile "Etehannesu" şeklinde söylediler. İbnu İshâk (*es-Sîretu'n-Nebeviyye*'de): "et-Tehannus", "et-Teberrur" yânî "Tâat ve inkıyâd eylemek" ma'nâsınadır, demiştir. "Tehannus"un "Teberrür" ile tefsîri husûsunda yukarıdaki üç isme Hişâm da babası Urve'den olmak üzere mutâbaat etmiştir[22].

---

22 Hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı'nda da geçmişti. Bu hadîsin ifâde ettiği hüküm, kâfirin İslâm olması ve İslâm üzere vefât etmesi takdîrinde, küfür ve şirk hâlinde işlediği hayır işlerinden sevâba nâil olup faydalanmasıdır. Küfür üzerine olursa ***"Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhâlde bütün yaptığı boşuna gitmiştir ve o, âhirette en çok ziyâna uğrayanlardandır"*** (el-Mâide: 5) âyeti hükmünce küfürde işlediği hayırları ve haseneleri bâtıl olur.

Peygamber'in *"Sen mâzîdeki hayırlarının haseneleri ile müslümân oldun"* sözünün medlûlünde âlimlerin ihtilâfı vardır... Âlimler bunu birkaç şekilde te'vîl etmişlerdir:

a. Hadîsin ma'nâsı: Sen mâzîde kazandığın güzel tabîatler ile İslâm oldun. Müslümânlıkta da bu selîm tabîatinden faydalanırsın, demektir.

b. Yâhud: Câhiliyet devrinde işlediğin hayırlarla iyi bir nâm aldın. Ve bu

١٧ ــ باب مَنْ تَرَكَ صَبِيَّةَ غَيْرِهِ حتَّى تَلْعَبَ بِهِ أَوْ قَبَّلَها أَوْمازَحَها

17- BAŞKASININ KIZ ÇOCUĞUNU KENDİ BEDENİNİN BÂZI KISIMLARIYLE OYNAMAYA BIRAKAN YÂHUD ŞEFKAT İÇİN ONU ÖPEN YÂHUD O ÇOCUKLA ŞAKALAŞAN KİMSE BÂBI

٢٢ ــ حدّثنا حِبَّانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ عنْ خالِدِ بنِ سَعِيدٍ عنْ أبيهِ عنْ أُمِّ خالِدٍ بِنْتِ خالِدِ بنِ سَعِيدٍ قالَتْ أَتَيْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ أبي وَعَلَيَّ قَمِيصٌ أصْفَرُ قال رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم سَنَهْ سَنَهْ قال عَبْدُ اللَّهِ وهْيَ بالْحَبَشِيَّةِ حَسَنَةٌ قالَتْ فَذَهَبْتُ أَلْعَبُ بِخاتَمِ النُّبُوَّةِ فَزَبَرَنِي أبي قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم دَعْها ثُمَّ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أَبْلِي وأَخْلِقِي ثُمَّ أَبْلِي وأَخْلِقِي ثُمَّ أَبْلِي وأَخْلِقِي : قال عبْدُ اللَّهِ فبَقِيَتْ حتى ذَكَرَ يَعْنِي مِنْ بَقائِها *

22-....... Hâlid ibn Saîd'in kızı Ümmü Hâlid şöyle demiştir: Ben (çocukluğumda) babamla berâber üzerimde sarı renkli bir gömlek giyimli olarak Rasûlullah'ın huzûruna gelmiştim. Rasûlullah (S):

— *"Seneh, seneh* (=Güzel, güzel)*"* buyurdu.

- Râvî Abdullah ibn Mubârek: "Seneh", Habeş dilinde "Hasene (=Güzel şey)" ma'nâsınadır, dedi.-

Ümmü Hâlid devâmla şöyle dedi: Bu sırada ben (Rasûlullah'ın iki küreği arasındaki keklik yumurtası büyüklüğünde bulunan) Peygamberlik Mührü (denilen et beni) ile oynamağa başladım, babam beni azarlayıp bundan men' etti de Rasûlullah babama:

— *"Çocuğu kendi hâline bırak!"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah bana da üç defa:

— "(Çocuğum çok yaşa da) *gömleğini* (sağlıkla giy) *eskit, yırt* (yenisini giy)! *Sonra yine eskit, yırt! Sonra yine eskit, yırt!"* buyurdu.

Hadîsin râvîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek: Ümmü Hâlid çok zamân yaşadı, demiş; Ümmü Hâlid'in yâhud gömleğin uzun zamân kaldığını zikretmiştir [23].

---

ictimâî şerefinle müslümân oldun, denilmiş bulunması ki, bu daha câzibdir.

c. İslâm'daki hayırlarının haseneler i'tibâriyle ziyâde olması, ecri çoğalması gibi bir ma'nâya hamledilmek de uzak değildir, denilmiştir.

23 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamberlik mührü ile oynamağa başladım" sö-

١٨ـ بابُ رَحْمَةِ الوَلَدِ وتَقْبِيلِهِ ومُعانَقَتِهِ . وقال ثابِتٌ عنْ أنَسٍ
أخذَ النبيُّ ﷺ ابْرَاهِيمَ فقَبَّلَهُ وشَمَّهُ

18- (BABANIN) ÇOCUĞA MERHAMETİ, ONU ÖPMESİ VE SARMAŞMASI BÂBI

**Sâbit ibn Eslem el-Bunânî, Enes'ten:
Peygamber (S),
oğlu İbrâhîm'i kucağına aldı, onu öptü ve kokladı,
diye söylemiştir [24].**

٢٣ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا مَهْدِيٌّ حدّثنا ابنُ أبي يَعْقُوبَ
عنِ ابنِ أبي نُعْمٍ قال كُنْتُ شاهِدًا لابنِ عُمَرَ وسأَلَهُ رَجُلٌ عنْ دمِ البَعُوضِ
فقال مِمَّنْ أنْتَ فقال مِنْ أهْلِ العِراقِ قال انْظُرُوا إلى هٰذا يسْألُنِي عنْ دَمِ
البَعُوضِ وقَدْ قَتَلُوا ابنَ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وسَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ
هُما رَيْحانَتايَ مِنَ الدُّنْيا *

23-....... İbnu Ebî Nu'm şöyle demiştir: Ben İbn Umer'in yanında hazır bulunuyordum. Bir adam ona sivrisineğin kanının hükmünü sordu. İbn Umer ona:

— Sen hangi beldedensin? dedi.

Adam:

— Ben Irak ehlindenim, dedi.

İbn Umer (hazır bulunanlara):

— Şu adama bakın! Bana sivrisineğin kanından soruyor! Hâlbuki bu Iraklılar vaktiyle Peygamber'in torununu öldürmüşlerdi. Ben Peygamber(S)'den işittim, O: *"Bu iki torunum, benim dünyâdan öpüp kokladığım iki reyhânımdır"* buyuruyordu, dedi.

---

zündedir. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Cihâd, Habeşistân'a Hicret ve Libâs'ta da geçmişti.

Abdest Alma Kitâbı'ndaki Sâib ibn Yezîd hadîsinde de bu Peygamberlik Mührü geçmektedir: Sâib şöyle demiştir: Çocukluğumda teyzem beni Peygamber'in yanına götürdü de: Yâ Rasûlallah! Benim şu kızkardeşimin oğlunun ayağından rahatsızlığı var, dedi. Rasûlullah başımı sığayıp bana bereket duâsı etti. Sonra abdest aldı. Abdest suyundan içtim. Sonra arkasında durdum ve iki omuzu arasında gerdek çadırının koca düğmeleri (yâhud keklik yumurtası) gibi nübüvvet hâtemini gördüm.

24 Buhârî, Sâbit'in Enes'ten olan bu rivâyetini Cenâzeler Kitâbı'nda uzunca bir metinle getirmiştir.

٢٤ ــ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنى عبْدُ اللَّهِ بنُ أبي بَكْرٍ أنَّ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ أخبرهُ أنَّ عائِشَةَ زَوْجَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم حدثَتْهُ قالَتْ جاءَتْنِي امْرَأةٌ مَعَها ابْنَتانِ تَسْألُنِي فَلَمْ تَجدْ عِنْدي غيْرَ تَمْرَةٍ واحِدَةٍ فأعْطَيْتُها فقَسَمَتْها بَيْنَ ابْنَتَيْها ثُمَّ قامَتْ فخَرَجَتْ فَدَخَلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم فَحَدَّثْتُهُ فقال مَنْ يَلِى مِنْ هٰذِهِ البَناتِ شَيْئًا فأحْسَنَ إلَيْهِنَّ كُنَّ لهُ سِتْرًا مِنَ النارِ *

24-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir kerre yanında kendisine âid iki kız çocuğu bulunan bir kadın bana geldi, benden birşey vermemi istiyordu. Fakat o sırada benim yanımda bir tek hurmadan başka birşey bulamadı. Ben o tek hurmayı kadına verdim. Kadın onu iki kızı arasında taksîm etti. Sonra kalktı ve çıkıp gitti. Akabinde Peygamber içeri girdi, ben kendisine kadının yaptığını söyledim. Peygamber (S): *"Her kim bu kız çocuklarından herhangi birşeye* (bakıma, terbiyeye) *velâyet eder ve onlara iyilik edip güzel muâmelede bulunursa, o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan bir perde olurlar"* buyurdu [25].

٢٥ ــ حدّثنا أبوا الوَليدِ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا سَعِيدٌ المَقْبِرِيُّ حدّثنا عَمْرُو بنُ سُلَيْمٍ حدّثنا أبو قَتادَةَ قال خَرجَ عَلَيْنا النبيُّ ﷺ وأُمامَةُ بِنْتُ أبى العاصِ عَلى عاتِقِهِ فَصلَّى فإذا رَكَعَ وضَعَها وإذا رَفعَ رَفعَها *

25-....... Ebû Katâde (el-Hâris ibn Rıb'î el-Ensârî -R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı, omuzu üzerinde dâmâdı Ebû'l-Âs ibnu'r-Rabî' ibn Abdişşems ile kızı Zeyneb'den olma kız torunu Umâme vardı. Peygamber bu Ebû'l-Âs kızı Umâme'yi taşıyarak namâz kıldırdı. Rukû'a vardığı zamân onu yere kor, rukû'dan başını kaldırdığı zamân onu yerden tekrar kaldırır idi [26].

---

25 Kadının tek hurmayı iki yavrusuna taksîm edip de kendisinin bundan hiçbirşey yememesi, Yüce Allah'ın anaların gönlünde yarattığı hârika merhamet ve şefkatin en belîğ bir misâlidir. Hadîsin son fıkrası, kız çocuklarının nafakası,terbiye edilip yetiştirilmeleri husûsunda gayret sarfetmenin cehennemden kurtuluşu sağlayan çok hayırlı işlerden olduğunu takrîr etmektedir.
Bu hadîsi Müslim de Edeb'de getirmiştir.

26 Müslim'de "Peygamber(S)'i omuzunda Umâme olduğu hâlde halka imâm ola-

٢٦ـ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ حدّثنا أبو سَلَمَةَ ابنُ عبْدِ الرَّحْمنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قَبَّلَ رسولُ اللّهِ ﷺ الحَسَنَ بنَ عَلىٍّ وعِنْدَهُ الأقْرَعُ بنُ حابِسٍ التَّمِيمىُّ جالِسًا فقال الأقْرَعُ إنَّ لى عَشَرَةً مِنَ الوَلَدِ ماقَبَّلْتُ مِنْهُمْ أحَدًا فنَظَرَ إلَيْهِ رسولُ اللّهِ ﷺ ثُمَّ قال مَنْ لايَرْحَمُ لايُرْحَمُ *

26-....... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) torunu el-Hasen ibn Alî'yi öptü, o sırada yanında el-Akra' ibn Hâbis et-Temîmî oturmakta idi. el-Akra':

— Benim on tâne çocuğum vardır, onlardan hiçbirini öpmedim, dedi.

Rasûlullah ona doğru baktı, sonra da:

— *"Merhamet etmeyen merhamet olunmaz"* buyurdu.

٢٧ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفيانُ عنْ هِشامٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ جاءَ أعْرَابىٌّ إلى النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال تُقَبِّلُونَ الصِّبْيانَ فَما نُقَبِّلُهُمْ فقال النبىُّ ﷺ أوَ أمْلِكُ لَكَ أنْ نَزَعَ اللّهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ *

27-....... Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber'e bedevî bir Arab geldi de:

— (Yâ Rasûlallah!) Sizler çocukları öper (sever) misiniz? Biz çocuklarımızı öpüp okşamayız, dedi.

Peygamber (S):

— *"Allah senin gönlünden merhamet ve şefkati çekip çıkarmış-*

---

rak namâz kıldırır gördüm" rivâyeti olduğu gibi, Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde de "Biz öğle, ya ikindi namâzı için Rasûlullah'ı beklemede, Bilâl de O'nu namâza da'vet etmiş iken bir de baktık ki, kızının kızı Umâme bintu Ebi'l-Âs omuzunda olarak mescide girip namâza durdu, biz de durduk" rivâyeti vardır. Bunlara göre, bu hareketi farz namâzda yapmış oluyor. Namâz Kitâbı'nda da belirtildiği üzere, âlimlerin bâzıları şöyle demişlerdir: Umâme'nin namâzda iken omuzda taşınmasındaki incelik, kızları sevmemek, taşınmalarından çekinmek gibi Arab'ın Câhiliyet'ten kalma çirkin âdetlerini hükmen ibtâl etmektir. Bu münâsebetsiz çekinme ve büyüklenmeyi reddetmekte mübâlağa olsun diye omuza alınabileceklerini bi'l-fiil göstermiş oldu ki, fiil ile beyân, söz ile beyândan elbette daha kuvvetlidir (*Tecrîd Ter.*, II., 374-377 "313" ve hâşiyesi).

tır. Ben senin için neye mâlik olabilirim (yânî ne yapabilirim) *?"* diye cevâb verdi.

٢٨ ـ حدّثنا ابنُ أبي مَرْيَمَ حدّثنا أبوغَسّانَ قال حدّثني زَيْدُ بنُ أسْلَمَ عنْ أبيهِ عنْ عُمَرَ بنِ الخَطّابِ رضى اللّه عنه قَدِمَ عَلى النبيِّ ﷺ سَبْيٌ فإذَا امْرَأةٌ مِنَ السَّبى قَدْ تَحلَّبَ ثَدْيُها تَسْقِى إذَا وجَدَتْ صَبِيًّا فى السَّبْيِ أخَذَتْهُ فألْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وأرْضَعَتْهُ فقال لَنَا النبىُّ ﷺ أتَرَوْنَ هٰذِهِ طارِحَةً ولَدَهَا فى النّارِ قُلْنَا لاَ وهْىَ تَقْدِرُ عَلى أنْ لاتطْرَحَهُ فقال اللّهُ أرْحَمُ بِعِبادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا»

28-....... Bana Zeyd ibn Eslem, babası Eslem'den; o da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in huzûruna (Havâzin kabîlesinden) birtakım esîrler gelmişti. Bunların içinde emzikli bir kadın vardı. (Çocuğunu kaybetmişti.) O kadın göğsüne biriken sütü sağıyor, çocuklara veriyor, emziriyordu. Bu kadın esîrler arasında çocuğu(nu) bulunca hemen alıp onu sînesine bastı ve (derin bir şefkatle) çocuğunu emzirmeye başladı. Bu yüksek şefkat levhasını görünce Peygamber bize:

— *"Şu kadının kendi çocuğunu ateşe atacağını sanır mısınız?"* dedi.

Biz de:

— Hayır, atmamağa muktedir oldukça atmaz! dedik.

Peygamber (S):

— *"İşte Yüce Allah kullarına bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir"* buyurdu [27].

١٩ ـ بابٌ جَعَلَ اللّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ

19- BÂB:
ALLAH, RAHMETİ YÜZ PARÇA YAPTI

٢٩ ـ حدّثنا الحَكَمُ بنُ نافِعٍ ألْبَهْرَانِىُّ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنا

27 Buyû'daki Ebû Hureyre hadîsinde Peygamber'in torunu Hasen'i kucaklayıp sarmaştığı, öptüğü, sonra *"Allah'ım bu çocuğu sev, bunu seveni de sev"* diye duâ ettiği geçmişti (*Tecrîd Ter.*, VI, 525).

سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ جَعَلَ اللّٰهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فأمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وتِسْعِينَ جُزْءًا وأنْزَلَ فى الأرْضِ جُزْءًا واحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الجُزْءِ يَتَراحَمُ الخَلْقُ حتَّى تَرْفَعَ الفَرَسُ حافِرَها عنْ وَلَدِها خَشْيَةَ أنْ تُصِيبَهُ *

29-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Allah Taâlâ rahmetini yüz parça yaptı da doksandokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün mahlûklar birbirine acırlar* (sevişirler). *Hattâ kısrak* (yavrusunu emzirirken) *dokunur korkusuyla bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır"* [28].

٢٠ ـ بابُ قَتْلِ الوَلَدِ خَشْيَةَ أنْ يأكُلَ مَعَهُ

20- İNSANIN, BERÂBERİNDE YEMEK YEMESİNDEN KORKTUĞU İÇİN KENDİ ÇOCUĞUNU ÖLDÜRMESİ BÂBI

٣٠ ـ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَمْرِو بنِ شُرَحْبِيلٍ عنْ عبْدِ اللّٰهِ قال قُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ أيُّ الذَّنْبِ أعْظَمُ قال أنْ تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وهُوَ خَلَقَكَ ثُمَّ قال أيٌّ قال أنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةَ أنْ يأكُلَ مَعَكَ قال ثُمَّ أى قال أنْ تُزانِىَ حَلِيلَةَ جارِكَ وأنْزَلَ اللّٰهُ تعالى تَصْدِيقَ قَوْلِ النبىِّ صلى الله عليه وسلم والَّذِينَ لايَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ إلَهًا آخَرَ *

30-....... Abdullah ibn Meṣ'ûd (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Hangi günâh en büyüktür? diye sordum.
Rasûlullah:

---

28 Yüce Allah'ın rahmeti nihâyetsizdir. O'nun rahmeti sayıya, ölçüye sığmaz. Buradaki rakamla yapılan ifâdeyi şöyle anlamalıdır: Rahmet, hayır ve saâdet ulaştırmakla ilgili bir kudretten ibârettir. Kudret ise cüz'lere ayrılma ve adedleşme kabûl etmeyen bir sıfattır. Binâenaleyh bunun yüz adedine hasrı ve tahsîsi yeryüzünde bizim yanımızda olan ilâhî rahmet, kendi kerem ve inâyet hazînesinde bulunan hudûdsuz rahmetin yanında bir zerreden ibârettir demektir.

— *"Allah seni yarattığı hâlde, senin Allah için bir benzer uydurmandır"* buyurdu.

Sonra İbn Mes'ûd:

— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi.

Rasûlullah:

— *"Seninle berâber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir"* buyurdu.

İbn Mes'ûd:

— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Komşunun kadını ile zinâ edişmendir"* buyurdu.

Ve Yüce Allah, Peygamberinin sözünü tasdîk için şu âyeti indirdi: ***"Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tanrı daha*** (katıp) ***tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunlar***(dan birini) ***yaparsa cezâya çarpar. Kıyâmet gününde de azâbı katmerleşir ve o azâbın içinde hor ve hakîr ebedî bırakılır"*** (el-Furkaan:68-69) [29].

٢١ ـ بابُ وضْعِ الصَّبِيِّ فى الْحَجْرِ

21- ÇOCUĞUN (ŞEFKAT VE MERHAMET OLARAK) KUCAĞA KONULMASI BÂBI

٣١ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ هِشامٍ قال أخبرَنِى أبى عنْ عائِشَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم وضَعَ صَبِيًّا فى حِجْرِهِ يُحَنِّكُهُ فَبالَ عَليهِ فَدَعا بِماءٍ فأتْبَعَهُ *

31-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) küçük bir çocuğu kucağına koyup onun damağını çiğnenmiş bir şeyle ovalarken, çocuk Peygamber'in üstüne işemiş, Peygamber su isteyip sidiğin üzerine suyu akıtmıştır [30].

---

29 Âyetin Peygamber'in sözünü tasdîk ciheti, Allah'a ortak tanıma sırasına, öldürme ve zinânın girdirilmesinden, bunların da en büyük günâhlar olduğunun bilinmiş olmasındadır (Aynî).

30 Çocuğu kucağa koymakta çocuk sevgisi, çocuğa merhamet ve şefkat ma'nâsı olduğu gibi, koyanın tevâzû'unu ve hilmini de bildirme vardır.

٢٢ــ بابُ وضعِ الصبيِّ على الفخذِ

22- İNSANIN KÜÇÜK BİR ÇOCUĞU UYLUĞU ÜSTÜNE KOYMASI BÂBI

٣٢ــ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ مُحمَّدٍ حدّثنا عارِمٌ حدّثنا المُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ
يُحدِّثُ عنْ أبيهِ قال سَمِعْتُ أبا تِمِيمَةَ يُحدِّثُ عنْ أبي عُثْمانَ النَّهْدِيِّ يُحدِّثُهُ
أبو عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللّهُ عنهما كان رسُولُ اللّهِ ﷺ يَأْخُذُنِي
فيُقْعِدُنِي على فَخِذِهِ ويُقْعِدُ الحَسَنَ على فَخِذِهِ الأُخرَى ثُمَّ يَضُمُّهُما ثُمَّ يقولُ
اللّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فإنِّي ارْحَمُهُما * وعنْ عَلِيٍّ قال حدّثنا يَحْيَى حدّثنا سُلَيْمانُ
عنْ أبي عُثْمانَ قال التَّيْمِيُّ فوَقَعَ فى قَلْبِي مِنْهُ شَيْءٌ قُلْتُ حَدَّثْتُ بهِ كَذا وكَذا
فَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ أبي عُثْمانَ فَنَظَرْتُ فَوَجَدْتُهُ عِنْدِي مَكْتُوبًا فِيما سَمِعْتُ *

32-....... Bize el-Mu'temir ibnu Süleymân tahdîs etti. O, babası Süleymân ibn Tarhân et-Teymî'den tahdîs ediyordu. Süleymân şöyle demiştir: Ben Ebû Temîme Tarîf'ten işittim, o Ebû Usmân en-Nehdî'den tahdîs ediyordu. Ebû Temîme'ye de Ebû Usmân en-Nehdî, Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs ediyordu (ki o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) beni alır, dizi üzerine oturturdu, Hasen'i de öbür dizine otururdu. Sonra bizi göğsüne basar, sonra da:

— *"Allah'ım, bu ikisine rahmet* (ve saâdet) *ihsân eyle! Çünkü ben bunlara rahmet* (hayır ve saâdet) *diliyorum!"* derdi.

(el-Buhârî şöyle dedi:) Ve Alî ibnu'l-Medînî'den (o şöyle dedi): Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Süleymân ibn Tarhân, Ebû Usmân'dan tahdîs etti. et-Teymî Süleymân ibn Tarhân (geçen senedle) şöyle dedi: Bana bu hadîsi Ebû Temîme tahdîs ettiği zamân gönlüme bundan bir şübhe düştü: Acaba ben bunu Ebû Temîme'den; o da Ebû Usmân en-Nehdî'den mi, yâhud vâsıtasız olarak doğrudan Ebû Usmân'dan mı işittim? Kendi kendime: Ben bu hadîsi şöyle şöyle, yânî pekçok tahdîs ettim, fakat ben bunu Ebû Usmân'dan işitmedim, dedim. Bir de kitâbıma baktım ve bu hadîsi yanımdaki kitâbda Ebû Usmân'dan işitmiş olduğum hadîsler içinde yazılmış olarak buldum. Böylece hatırlamasa da onun yazısına dayanarak benden şübhe etti [31].

---

31 İbn Hacer *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: O, bu hadîsi evvelâ Ebû Temîme'den; o da Ebû Usmân senediyle işitmiş, sonra Ebû Usmân'a kavuşup bir de vâsıtasız olarak ondan işitmişe benziyor. Yâhud işitmesi Ebû Usmân'dan olmuş da Eb

٢٣ـ باب حُسْنُ العَهْدِ مِنَ الإيمانِ

23- BÂB: AHDİ VE TAAHHÜDÜ GÜZEL KORUYUP RİÂYET ETMEK ÎMÂNDANDIR (YÂNÎ ÎMÂNIN KEMÂLİNDENDİR)

٣٣ـ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ اسْمعِيلَ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ ما غِرْتُ عَلى امْرَأةٍ ماغِرْتُ عَلى خَدِيجَةَ ولَقَدْ هَلَكَتْ قَبْلَ أنْ يَتَزَوَّجَنِى بِثَلاثِ سِنِينَ لِمَا كُنْتُ أسْمَعُهُ يَذْكُرُها ولَقَدْ أمَرَهُ رَبُّهُ أنْ يُبَشِّرَها بِبَيْتٍ فِي الجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ وإنْ كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ ثُمَّ يُهْدِى فى خُلَّتِها مِنْها *

33-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben hiçbir kadına karşı Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç değildim. Hâlbuki yemîn olsun Hadîce, benim Peygamber'le evlenmemden üç sene önce vefât etmişti. Hadîce'yi kıskanmamın sebebi şunlardır: Ben Peygamber'den onu sık sık anarken işitirdim. Rabb'i Peygamber'e Hadîce'yi cennette inciden yapılmış (gürültüsüz, yorgunluksuz) bir ev ile müjdelemesini emretmiştir. Bir de Rasûlullah koyun keserdi de sonra onun etinden Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına hediye ederdi [32].

٢٤ـ باب فَضْلِ مَنْ يَعُولُ يَتِيمًا

24- BİR YETÎMİN İŞLERİNİ GÖREN, BÜYÜTÜP TERBİYE EDEN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

٣٤ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ الوهَّابِ قال حدّثنى عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبي

Temîme, bunda hadîsi tesbît etmiştir (Kastallânî).

Bu hadîsin birer rivâyeti Usâme ve Hasen'in Fazîletleri bâbı'nda da geçmişti.

32 Hadîsin başlığa uygunluğu, ahdi güzel korumayı içine alması bakımındandır ki, o da Peygamber'in, Hadîce'nin ahdini koruyarak kardeşlerine, dostlarına ve tanıdıklarına et hediye etmesidir. el-Hâkim ile Beyhakî'nin Âişe'den yaptıkları rivâyetin sonunda Peygamber: *"Ahdi güzel korumak îmândandır"* buyurmuştur. Buhârî, âdeti üzere zihinleri bilemek için ona işâretle yetinmiştir. Bunun bir rivâyeti Menâkıb'da da geçmişti (Aynî, Kastallânî).

حازمٍ قال حدّثني أبي قال سَمِعْتُ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال أنا وكافِلُ اليَتِيمِ فى الْجَنَّةِ هٰكَذَا وقال بِإِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ والوُسْطَى *

34-....... Ebû Hâzım tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, Peygamber(S): *"Ben, yetîm işine bakan kimse ile berâber cennette şöyle bulunacağız"* buyurmuş da şehâdet parmağı ve orta parmağı ile işâret edip göstermiştir [33].

٢٥ ــ بابُ السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ

25- DUL KADINLARIN NAFAKALARINI KAZANMAĞA ÇALIŞAN (KİMSENİN FAZÎLETİ) BÂBI

٣٥ ــ حدّثنا اسْماعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثني مالِكٌ عنْ صَفْوانَ بنِ سُلَيْمٍ يَرْفَعُهُ إلى النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ والمِسْكِينِ كالمُجاهِدِ فى سَبِيلِ اللّهِ أَوْ كالذِي يَصُومُ النَّهارَ ويَقُومُ اللَّيْلَ *

35-....... Bana Mâlik, Safvân ibn Suleym'den tahdîs etti ki, o hadîsi Peygamber'e yükseltiyordu. Peygamber (S): *"Dul kadınların ve bir günlük yiyeceği olmayan fakîrlerin nafakalarını kazanmaya koşan müslümân, Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir, yâhud gündüz oruç tutan ve gece nâfile namâzı kılan kimse gibidir"* buyurmuştur.

٣٦ ــ حدّثنا اسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ ثَوْرِ بنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ عنْ أَبِي الغَيْثِ مَوْلَى ابنِ مُطِيعٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ *

36- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana İmâm Mâlik, Sevr ibn Zeyd ed-Dîlî'den; o da İbnu Mutî'in âzâdlısı Ebû'l-Gays'ten; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den geçen hadîsini benzerini tahdîs etti [34].

---

33 Hadîsin bir rivâyeti Talâk'ta da geçmişti.

34 Buhârî 35 rakamlı hadîste "Peygamber'e yükseltiyordu" ifâdesiyle belirttiği sağlamlığı 36 rakamlı senedi sevkederek daha da kuvvetlendirmiştir.

٢٦ــ بابُ السَّاعى عَلى المِسْكِينِ

26- BİR GÜNLÜK YİYECEĞİ OLMAYAN FAKÎRLERİN NAFAKALARINI KAZANMAYA KOŞAN(IN FAZÎLETİ) BÂBI

٣٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا مالِكٌ عَنْ ثَوْرِ بنِ زَيْدٍ عَنْ أبى الغَيْثِ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم السَّاعِى عَلى الأرْمَلَةِ والمِسْكِينِ كالْمُجاهِدِ فى سَبِيلِ اللّهِ وأحْسِبُهُ قال يَشُكُّ القَعْنَبِىُّ كالْقائِمِ لايَفْتُرُ وكالصَّائِمِ لايُفْطِرُ *

37-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Dul kadınların ve bir günlük yiyeceği olmayan fakîrlerin nafakalarını kazanmaya koşan kimse* (sevâbda) *Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir."*

- Buhârî'nin şeyhi Abdullah el-Ka'nebî: İmâm Mâlik'in şöyle dediğini sanıyorum diye gelerek ibâreyi şekk ile söylemiştir:- *"O kimse, hiç gevşemeden, zayıflamadan geceleyin teheccüd namâzı kılan kimse gibidir ve hiç iftâr etmeden nâfile orucu tutan kimse gibidir"*[35].

٢٧ــ بابُ رَحْمَةِ النَّاسِ بالبَهائِمِ

27- İNSANLARIN HAYVANLARA MERHAMET VE ŞEFKAT GÖSTERMELERİ(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

٣٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا أيُّوبُ عَنْ أبي قِلابَةَ عَنْ أبى سُلَيْمانَ مالِكِ بنِ الحُوَيْرِثِ قال أتَيْنا النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم ونَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقارِبُونَ فأقَمْنا عِنْدَهُ عِشْرِينَ لَيْلَةً فَظَنَّ أنَّا اشْتَقْنا أهْلَنا وسألَنا عمَّنْ تَرَكْنا فى أهْلِنا فأخْبَرْناهُ وكانَ رَقِيقًا رحِيمًا فقال ارْجِعُوا إلى أهْلِيكُمْ فَعَلِّمُوهُمْ ومُرُوهُمْ

35 Buradaki iki bâb ile hadîsler, cemiyetin himâyesiz ve fakîr zümrelerinin nafakalarını ve geçimlerini sağlamaya çalışanların fazîletinin ve cemiyete yaptıkları hizmetin düşmanla Allah yolunda harbeden mücâhidin hizmeti derecesinde kıymetli olduğunu anlatmaktadır.

وصلّوا كما رأيتموني أصلّي وإذا حضرت الصّلاة فليؤذّن لكم أحدكم ثمّ ليؤمّكم أكبركم

38-....... Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: Bizler yaşça birbirine yakın gençler topluluğu olarak Peygamber(S)'e geldik ve O'nun yanında yirmi gece kaldık. Peygamber bizim âilelerimizi özlediğimizi anladı da geride kimleri bıraktığımızı bize sordu, biz de kendisine haber verdik. Peygamber gâyet ince yürekli, hassâs ve çok merhametli idi. Bize:

— *"Haydin* (kendi âilelerinizin yanına) *dönünüz, onlara* (dînî) *öğretiniz, söyleyecek şeyleri onlara söyleyip emrediniz. Beni nasıl namâz kılar gördüyseniz, öylece namâz kılınız. Namâz vakti geldiğinde içinizden biri size ezân okusun, en büyüğünüz de size imâm olsun"* buyurdu [36].

٣٩ — حدّثنا إسماعيل حدّثني مالك عن سميّ مولى أبي بكر عن أبي صالح السّمّان عن أبي هريرة أنّ رسول اللّه صلى اللّه عليه وسلم قال بينما رجل يمشي بطريق اشتدّ عليه العطش فوجد بئرًا فنزل فيها فشرب ثمّ خرج فإذا كلب يلهث يأكل الثّرى من العطش فقال الرّجل لقد بلغ هذا الكلب من العطش مثل الّذي كان بلغ بي فنزل البئر فملأ خفّه ثمّ أمسكه بفيه فسقى الكلب فشكر اللّه له فغفر له قالوا يارسول اللّه وإنّ لنا في البهائم أجرًا فقال في كلّ ذات كبد رطبة أجر

39-....... Bana İmâm Mâlik, Ebû Bekr el-Mahzûmî'nin âzâdlısı olan Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bir adam bir yolda yürüyüp giderken susuzluğu arttı. Orada bir kuyu buldu ve hemen o kuyuya inip suyundan içti. Sonra çıktı. Adam orada bir köpekle karşılaştı ki, hayvan susuzluktan dilini çıkarıp soluyor, yaş toprağı yalıyordu. Bu yolcu* (kendi kendine):

---

36 Başlığa uygunluğu "Peygamber ince yürekli ve çok merhametli idi" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Cemâat oldukları zamân yolcular için ezân okuma bâbı"nda da geçmişti.

— *Yemîn olsun bana ulaşan susuzluğun benzeri şiddetli bir susuzluk bu hayvana da ulaşmış, dedi* (hayvana acıdı).

Sonra kuyuya indi de ayakkabısının içine su doldurdu. Sonra kuyudan çıkarmak için ayakkabısını ağzıyle tuttu, onu dışarı çıkarıp köpeği suladı. Bundan dolayı Allah o kula mükâfât verdi ve onun günâhlarını mağfiret eyledi.''

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Hayvanları sulamakta bize ecir var mıdır? dediler.

Rasûlullah:

— ''(Evet, kendisinde hayât olan) *her yaş ciğeri sulamakta ecir vardır''* buyurdu [37].

٤٠ ـ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى أبو سَلَمَةَ
ابن عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال قامَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ فى
صَلاَةٍ وقُمْنا مَعَهُ فقال أعْرَابِىٌّ وهُوَ فى الصَّلاَةِ اللّٰهُمَّ ارْحَمْنِى ومُحَمَّدًا ولاَ
تَرْحَمْ مَعَنا أحَدًا فلَمَّا سَلَّمَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال للأعْرَابِىِّ لَقَدْ حَجَّرْتَ
واسِعًا يُرِيد رَحمَةَ اللّٰهِ *

40-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kalkıp namâza durmuştu. Biz de O'nunla berâber namâza durmuştuk. (Câhil) Bedevî bir Arab namâz içinde iken:

— Allah'ım, bana ve Muhammed'e rahmetini ihsân et, bizden başka hiç kimseye rahmet etme! diye duâ etti.

Peygamber selâm verince o bedevî Arab'a hitâben:

— ''*Sen genişi* (yânî Allah'ın geniş rahmetini) *daralttın!''* buyurdu.

Peygamber bu sözüyle ***''Benim rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır...''*** (el-A'râf:156) kavlinde zikredilen Allah'ın geniş rahmetini kasdediyordu [38].

---

37 *''Her yaş ciğeri sulamakta ecir vardır''* fıkrası, kendisinde hayât eseri olarak biraz rutûbet bulunan her hayvanı, her yaş şeyi sulamakta sevâb var demektir. Bu hadîsten alınan hükümlerin en mühimmi, su hayrının Allah'a yakınlık olduğudur. Susuz bir köpeği sulamak mağfirete vesîle olunca, bir insanın susuzluğunu gidermenin evleviyetle mağfirete sebeb olacağı muhakkaktır, hattâ bitkileri de...

38 Âyet, Mûsâ'nın seçtiği yetmiş adamın duâlarının bir kısmıdır: ***''Allah buyurdu: Ben azâbımı kimi dilersem ona isâbet ettiririm. Benim rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır. O'nu sakınmakta, zekâtı vermekte, bir de âyetlerimize îmân etmekte***

٤١ــ حدّثنا أَبو نُعَيمٍ حدّثنا زَكرِيّاءُ عنْ عامِرٍ قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ سمعْتُ النُّعْمانَ بنَ بَشِيرٍ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم تَرَى المُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وتَوادِّهِمْ وتَعاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الجَسَدِ إذَا اشْتَكَى عُضْواً تداعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بالسَّهَرِ والحُمَى *

41-....... en-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bütün mü'minleri birbirlerine merhamette, mahabbette, lûtufta ve yardımlaşma husûslarında sanki bir vücûd misâli görürsün! O vücûdun bir organı hastalanınca, vücûdun diğer kısımları birbirlerini hasta organın elemine -uykusuzlukla harekete- ortak olmaya çağırırlar."*

٤٢ــ حدّثنا أَبو الوليدِ حدّثنا أَبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنسٍ بنِ مالِكٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال مامِنْ مُسْلِمٍ غَرَسَ غَرْسًا فأَكَلَ منْهُ إنْسَانٌ أَوْ دَابّةٌ إلاّ كانَ لهُ صَدَقَةٌ *

42-....... Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"İslâm câmiasından bir müslümân bir ağaç diker de onun mahsûlünden bir insan, yâhud bir hayvan yerse, muhakkak o yenilen şey, ağacı diken kimse için bir sadaka olur"*.

٤٣ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أَبِي حدّثنا الأَعْمَشُ قال حدّثني زَيْدُ بنُ وهبٍ قال سَمِعْتُ جَرِيرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ لايَرْحَمُ لايُرْحَمُ *

43-....... Zeyd ibn Vehb tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah el-Becelî(R)'den işittim, Peygamber (S): *"Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz"* buyurmuştur [39].

---

olanlara has olmak üzere yazıp tesbît edeceğim. Onlar yanlarındaki Tevrât ve İncîl'de (ismini ve sıfatını) ***yazılı bulacakları Ümmî Nebî olan o Rasûl'e tâbi' olanlardır...*** " (el-A'râf: 155-157).

39 Bu hadîs cevâmi'u'l-kelim'den, yânî câmialı sözlerdendir. İki küçük cümle ile en geniş, en cem'iyyetli ve en şumûllü ma'nâ ifâde olunmuştur. Bu hadîsi hadîsciler daha değişik metinlerle de rivâyet etmişlerdir. En kısası Buhârî'nin bu metnidir.

٢٨ ـ بابُ الوَصاةِ بالجارِ وقَوْلِ اللهِ تعالى واعْبُدُوا اللهَ ولا تُشْرِكُوا بِهِ
شَيْئًا وبالْوَالِدَيْنِ إحْسانًا إلى قَوْلِهِ مُخْتالاً فَخُورًا

28- KOMŞU HAKKINDA VASİYYET BÂBI [40]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbirşeyi ortak tutmayın. Anaya, babaya, hısımlara, yetîmlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ elinizin mâlik olduğu kimselere (hizmetçilerinize) iyilik edin. Allah, kendini beğenen ve dâimâ böbürlenen kimseyi sevmez"

(en-Nisâ: 36).

٤٤ ـ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى اوَيْسٍ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ يَحْيَى ابنِ
سَعِيدٍ قال أخبرنى أبو بَكْرِ بنُ مُحَمَّدٍ عنْ عَمْرَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها
عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال مازَال يُوصِينِى جِبْرِيلُ بالجارِ حتّى ظَنَنْتُ
أنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ *

44-....... Yahyâ ibn Saîd şöyle demiştir: Bana Ebû Bekr ibnu Muhammed, Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Cibrîl hiç durmadan komşu hakkına hürmet olunmasını bana vasiyyet ederdi.* (Bu vasiyyeti o kadar çok yapmıştı ki) *hattâ ben yakında Cibrîl* (Allah'ın emriyle) *komşuyu komşuya mîrâsçı yapacak sandım"* buyurmuştur [41].

---

40 Bâzı nüshalarda "Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-râhim. Kitâbu'l-Birri ve's-Sılati, Bâbu'l-Vesâeti bi'l-Câri" şeklindedir. *Tavzîh* sâhibinin nushasında böyle vâki' olmuştur. Geçen bâbın sonundaki Cerîr hadîsinin şerhini bitirince: Bu Edeb Kitâbı'nın sonudur, demiş, bundan sonra da Besmele ve daha sonra söylediklerimizi zikretmiştir. en-Nesefî rivâyetinde ise "Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Bâbu'l-Vesâe bi'l-Câri ve Yüce Allah'ın şu kavli..." şeklindedir (Aynî).

41 Komşu hakkını gözetmek husûsunda gelen bu vasiyyetin mübâlağa derecesinde bir ciddiyeti vardır. Komşu ta'bîrinde de müslümân, kâfir, âbid, fâsık, dost, düşmân, mukîm, müsâfir, yararlı, zararlı, yakın, uzak istisnâsız bütün komşular dâhildir. Komşu sınırını Hz. Alî'nin "Ses işitilmek" sûretiyle sınırlandırdığı rivâyet edilmiştir. Âişe, her taraftan kırk evin komşuluk hakkı bulunduğunu bildirmiştir. Korunacak komşuluk hakkı da komşularla güzel geçinmek, hayır isteyici olmak, zarardan korumak, nasîhat edip görüp gözetmek gibi umûmî ta'bîrlerle özetlenebilir.

٤٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا يزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا عُمَرُ ابنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ مازَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِى بالجارِ حتَّى ظَنَنْتُ أنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ *

45-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Cibrîl bana komşu hakkına hürmet etmeyi o kadar devâmlı tavsiye etti ki, nihâyet ben onun yakında* (Allah'ın emriyle) *komşuyu komşuya mîrâsçı yapacağını zannettim"* buyurdu.

٢٩ــ بابُ إثْمِ مَنْ لايأمَنُ جارُهُ بَوائِقَهُ : يُوبِقْهُنَّ يُهْلِكْهُنَّ : مَوْبِقًا مَهْلِكًا

29- KOMŞUSU ZULÜMLERİNDEN EMÎN OLMAYAN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

"*Yûbıkhunne*", "Yuhlikhunne(= Onları helâk eder)"; "*Mevbıkan*", "Mehliken(= Helâk yeri)" ma'nâsınadır [42].

٤٦ــ حدّثنا عاصِمُ بنُ عَلِيٍّ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبى شُرَيْحٍ أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال واللّهِ لايُؤْمِنُ واللّهِ لايُؤْمِنُ واللّهِ لايُؤْمِنُ قِيلَ ومَنْ يارسولَ اللّهِ قال الَّذِى لايأمَنُ جارُهُ بَوائِقَهُ * تابَعَهُ شَبابَةُ وأسَدُ بنُ مُوسَى * وقال حُمَيدُ بنُ الأسْوَدِ وعُثْمانُ بنُ عُمَرَ وأبُو بَكْرِ بنُ عَيَّاشٍ وشُعَيْبُ بنُ إسْحاقَ عنِ ابنِ أبِي ذِئْبٍ عنِ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ *

---

42 Bu kelimelerin geçtiği âyetler: *"Yâhud* (Allah bu gemileri binenlerin) ***kazandıkları günâhlar yüzünden*** (fırtına ile batırıp) ***helâk eder, birçoğunu da bağışlar*** (kurtarır). ***Tâ ki âyetlerimiz hakkında mücâdele etmekte olanlar, kendileri için kaç***(ıp kurtul)***acakları hiçbir yer olmadığını bilsinler"*** (eş-Şûrâ: 34-35);

"O gün Allah: Bana iddiâ edip kattığınız şerîkleri çağırın, der. İşte çağırmışlar, fakat bunlar kendilerine cevâb vermemişlerdir. Biz onların aralarına (cehennemden) ***bir uçurum koymuşuzdur. Günâhkârlar ateşi görmüşler de onun içerisine düşenlerin kendileri olduklarını anlamışlar, fakat ondan savuşacak bir yer bulamamışlardır"*** (el-Kehf: 52-53).

46- Bize Âsım ibn Alî tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd'den; o da Ebû Şurayh'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) arka arkaya üç kerre:

— *"Vallâhi îmân etmiş olmaz, vallâhi îmân etmiş olmaz, vallâhi îmân etmiş olmaz!"* buyurdu.

(Mecliste hazır bulunanlar tarafından:)

— Yâ Rasûlallah! Bu îmân etmiş olmayan kimdir? diye soruldu.

Rasûlullah:

— *"Komşusu zulümlerinden, şerrlerinden emîn olmayan kimsedir"* diye cevâb verdi [43].

Bu hadîsi İbn Ebî Zi'b'den rivâyet etmekte Şebâbe ibnu Sevâr ile Esed ibnu Mûsâ, Âsım ibnu Alî'ye mutâbaat etmişlerdir.

Humeyd ibnu'l-Esved, Usmân ibnu Umer, Ebû Bekr ibnu Ayyâş, Şuayb ibnu İshâk dörtlüsü de İbn Ebî Zi'b'den; o da el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den senediyle söylediler [44].

٣٠ ـ بابٌ لاتَحْقِرَنَّ جارَةٌ لِجارَتِها

30- BÂB:
"Hiçbir komşu kadın, sakın komşusunun hediyesini hor görmesin".

٤٧ ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا سَعِيدٌ هُوَ المُقْبُرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال كانَ النبيُّ ﷺ يَقُولُ يانِساءَ المُسْلِماتِ لاتَحْقِرَنَّ جارَةٌ لِجارَتِها وَلَوْ فِرْسِنَ شاةٍ *

47-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Ey müslümân kadınlar! Komşu bir kadın, kadın komşusunun hediyesini, hediye bir koyun ayağı olsa bile sakın küçük görmesin!"* buyururdu [45].

---

43 *"Mü'min olmaz"* cümlesiyle nefyolunan îmânın esası değil, îmânın kemâlidir; tam ve kâmil mü'min olmaz demektir.

44 Buhârî hadîsi burada evvelâ Asım ibn Alî'den; o da İbn Ebî Zi'b'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Şurayh'ten senediyle getirdi, sonra da bunu diğer mutâbaatlar ve senedlerle kuvvetlendirdi.

45 Bu hadîsi aynı metinle Müslim de Zekât'ta getirmiştir. Hadîsteki *"Câre"*, "Câr"-ın müennesidir. Arablar arasında bir haremde zevcine mücâveret ettiği için zev-

٣١ـ باب مَنْ كانَ يُؤمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فلايُؤذِ جارَهُ

31- BÂB:

"Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse komşusuna ezâ etmesin".

٤٨ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا أبو الأحْوَصِ عنْ أبي حَصِينٍ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلايُؤْذ جارَهُ ومَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ومَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ *

48-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse komşusuna ezâ etmesin. Yine Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse konuklarına ikrâm etsin. Yine Allah'a ve son güne îmân etmekte olan her kişi hayır söylesin yâhud sussun."*

٤٩ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني سَعِيدٌ المَقْبُرِيُّ عنْ أبي شُرَيْحٍ العَدَوِيِّ قال سَمِعَتْ أُذُناىَ وأبْصَرَتْ عَيْناىَ حِينَ تَكَلَّمَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال مَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليوم الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جارَهُ ومَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ جائِزَتَهُ قال وما جائِزَتُهُ يارسولَ اللَّهِ قال يَوْمٌ ولَيْلَةٌ والضِّيافَةُ ثَلاثَةُ أيَّامٍ فما كانَ وراءَ ذٰلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ ومَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ *

49-....... Bize el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Saîd el-Makburî tahdîs etti. Ebû Şurayh el-Adevî şöyle demiştir: Peygamber bu hadîsi tekellüm ederken sesini iki kulağım işitti, yüzünü de iki gözüm gördü. Peygamber (S):

---

ceye "Câre" denilir. Arabça'da kadının darresine, yânî eşine de kinâye yoluyla "Câre" denildiği vardır. *"Firsin"*, deve tabanına denir. Koyun tırnağı için de istiâre edilmiştir ki, burada öyledir. Lisânımızda "Paça" ta'bîr olunur. Burada bu kelime ile kasdedilen ma'nâ, hediye edilen şey az olsa bile hediye edilmesinin lüzûmunu beyân ve bunun hor görülmemesidir...

— *"Allah'a ve son güne îmân etmekte olan, komşusuna ikrâm etsin; Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse, konuğuna câizesini ikrâm etsin"* buyurdu.

— Yâ Rasûlallah, konuğun câizesi (gelip geçicisi) nedir? dedi.

— *"Onun câizesi bir gün ve bir gecedir. Ziyâfet, yânî konukluk ise üç gündür. Üç günden sonraki ikrâm ise ona sadakadır. Her kim Allah'a ve son güne îmân etmekte ise ya hayır söylesin yâhud sussun!"* buyurdu. [46].

٣٢ ـ باب حَقِّ الجِوارِ فى قُرْبِ الأبوابِ

32- KOMŞULUK HAKKI, KAPILARIN YAKINLIĞI ÖLÇÜSÜNDEDİR (YÂNÎ YAKINLIĞA GÖRE DERECELENİR) BÂBI

٥٠ ـ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال اخبرنى أبوعِمْرانَ قال سَمِعْتُ طَلْحَةَ عَنْ عائِشَةَ قالَتْ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ إنَّ لِى جارَيْنِ فإلَى أيِّهما أُهْدِى قال إلى أقْرَبِهما مِنْكِ باباً *

50-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Benim iki komşum var. (Hediye vermek istediğimde) hediyemi bunlardan hangisine önce vereyim? diye sordum. Rasûlullah (S):

— *"Kapısı sana en yakın olan komşuna ver!"* buyurdu [47].

---

46 Bu ikinci hadîste İbn Şurayh rivâyetini vesîkalandırıcı durumu da metindeki ifâdeleriyle belirtmiştir. Hadîsin *"Konuklarına ikrâm etsin"* cümlesinin ardından bu konukluğun câize denilen gelip geçici kısmında konuğun âile yemeğinden daha hürmetli ve ikrâmlı ağırlanması ve câize, yânî gelip geçici konukluğun müddeti bir gün bir geceden ibâret olduğu, üç güne kadar devâm eden konukluk zamânında âdet olan ağırlamanın yeteceği, üç günden fazla olan konuklukta yapılan ikrâmın sadakadan ibâret olduğu ziyâdesini de rivâyet etmiştir. İşte bu ziyâde; Ebû Hureyre hadîsinden sonra bunun burada getirilmesi, onun en güzel te'kîdi ve gerekçesi olmuştur.

47 Buhârî bunun bâzı rivâyetlerini Şuf'a ve Hibe Kitâbları'nda da getirmiştir. Hz. Alî ile Âişe'nin komşuluk sınırlaması hakkındaki beyânları 44. hadîsin hâşiyesinde yazılmıştı. Ebû Dâvûd'un *Merâsîl*'inde İbn Şihâb'dan rivâyetinde: "أَرْبَعُونَ دارا جَارٌ *=Kırk ev komşudur"* buyurulmuştur. Yûnus ibn Şihâb'a sordum: Bu kırk ev nasıl ta'yîn edilir? dedim. İbn Şihâb: Sağdan kırk, soldan kırk, önden kırk, arkadan da kırk! diye cevâb verdi, demiştir.

Hasen ibn Hayy: Ortaktan sonra şuf'a hakkı, komşunundur; ister o komşu bitişik olsun, ister olmasın, müsâvîdir, demiştir. Komşu şuf'ası hakkındaki

٣٣– باب كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

33- BÂB:

"Her ma'rûf (yânî her iyilik) *sadakadır"*.

٥١– حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَيَّاشٍ حدّثنا أَبُو غَسَّانَ قال حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ *

51-....... Bize Ebû Gassân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muhammed ibnu'l-Munkedir, Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her ma'rûf sadakadır"* buyurmuştur [48].

٥٢– حدّثني آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبي بُرْدَةَ بنِ أبي مُوسَى الأَشْعَرِيّ عنْ أبِيهِ عنْ جَدِّهِ قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ قالوا فإنْ لَمْ يَجِدْ قال فَيَعْمَلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ ويَتصَدَّقُ قالوا فإنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أوْ لَمْ يَفْعَلْ قال فَيُعِينُ ذا الحاجَةِ المَلْهُوفَ قالوا فإنْ لَمْ يفعَلْ قال فَيَأْمُرُ بالخَيْرِ أوْ قال بالمَعْرُوفِ قال فإنْ لَمْ يَفْعَلْ قال فَيُمْسِكُ عنِ الشَّرِّ فإنَّهُ لَهُ صَدَقَةٌ *

52-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— *"Her müslümân üzerine sadaka vermek vâcibdir"* buyurdu. Sahâbîler:

---

delîllerden birisi de Bezzâr'ın Enes ibn Mâlik'ten, Tırmizî ile Tahavî'nin altı yol ile Semure'den rivâyet ettikleri *"Câru'd-dâri ehakku bi'd-dâri = Bir evin komşusu o eve şefi' olmakta herkesten çok hakk sâhibidir"* hadîsidir. Bu açıklamalar daha geniş olarak Şuf'a bâbı'nda da verilmişti.

48 *Ma'rûf,* akl ile idrâk olunup dînin de güzel saydığı söz, fiil ve amele denir, *Münker* mukaabilidir. *Münker,* akıl ve dînin kabûl etmeyip inkâr eylediği söz ve amelden ibârettir. Kur'ân'da Yüce Allah *"... İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış..."* (Lukmân: 17) hitâbiyle Peygamberine teblîğ ve irşâd vazîfesinin iki mühim ana düstûrunu öğretmiştir. Buradaki *Ma'rûf* da, halk arasında alınıp verilmesi âdet olup dînin teşvîk ve aklın güzel gördüğü ikrâmlar, ihsânlar, iltifâtlar, ziyâfetler, ictimâî yardımlar dâhildir. Bunların hepsi sadakadır, sâhibi için ecir ve sevâba sebeb olan şeylerdir. Bu hadîs de cevâmi'u'l-kelimden, yânî az kelime ile çok ma'nâlar toplayan sözlerdendir.

— Sadaka verecek birşey bulamazsa (ne yapar)? dediler.

Peygamber:

— *"Elleriyle çalışır, elinin emeğiyle kazandığını hem kendisine harcar, hem de sadaka verir"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Çalışmaya gücü yetmez yâhud yapmazsa? dediler.

— *"İhtiyâç sâhibi olan bunalmışa* (mazlûma) *yardım ve himâye eder"* buyurdu.

— Böyle bir yardımı da yapamazsa? dediler.

Peygamber:

— *"Hayır ile yâhud ma'rûf ile emreder"* buyurdu.

— Bunu da yapamazsa? deyince:

— *"Kendini şerrden tutar. Çünkü bu da onun için bir sadakadır"* buyurdu [49].

٣٤ـ بابُ طِيبِ الكَلامِ : وقال أبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

34- KELÂMI GÜZEL, TATLI VE HOŞ SÖYLEMEK BÂBI [50]

49 Bu hadîsteki *"Çalışır, yardım eder, emreder, kendini şerrden tutar"* fiilleri gâib emir sîgasıyle cezimli olarak da zabtedilmiştir. Bu da ma'rûfun çok geniş ma'nâları şâmil olduğunu gösterdiği gibi, millet ferdlerini en veciz şekilde iyiliklerin her çeşidini öğreten ve kötülüklerin de her türlüsünden uzaklaştıran çok kıymetli bir ahlâk düstûrudur. Bunun bir rivâyeti Zekât'ta da geçmişti.

50 Yânî güzel ve tatlı sözün meydana getireceği hayırları beyân bâbı. Yüce Allah tatlı ve güzel söz söylemeyi birçok yerde zikr ve emretmiştir:

"Rabb'inin yoluna hikmetle, güzel öğütle da'vet et. Onlarla mücâdeleni en güzel olan yol ile yap..." (en-Nahl: 123);

"Fir'avn'a gidin. Çünkü o azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasîhat dinler yâhud Allah'tan korkar" (Tâhâ: 43-44);

"Sen kötülüğü en güzel hasletle def' et..." (el-Mü'minûn: 96);

"Ne iyilik, ne de kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel hasletle önle. O zamân görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dost olmuştur" (Fussilet: 34);

"Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel ve hareketler yükseltir..." (Fâtır: 10).

Burada Yûnus Emre'nin söz hakkındaki şiiri de zikre değer:

Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ide bir söz
Sözü pişip diyenin işini sağ ide bir söz.
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz.

Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den
"Güzel ve hoş söz, sadakadır"
buyurduğunu nakletmiştir [51].

٥٣ـ حدّثنا أبو الوليد حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى عَمْرو عن خَيْثَمَةَ عن عَدِىّ بن حاتِمٍ قال ذَكَرَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم النّارَ فتعوَّذَ منها وأشاحَ بوَجْهِهِ ثُمَّ ذَكَرَ النّارَ فتعوَّذَ منها وأشاحَ بوَجْهِهِ قال شُعْبَةُ أمّا مرّتين فلا أشُكُّ ثُمَّ قال اتّقوا النّارَ ولَوْ بشِقِّ تَمْرَةٍ فإنْ لَمْ تَجِدْ فبكَلِمَةٍ طيّبةٍ *

53-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ateşi zikretti de ondan Allah'a sığındı ve yüzünü ondan çevirdi. Sonra yine ateşi yânî cehennemi zikretti, ondan sığındı ve yüzünü döndürüp çevirdi. -Râvî Şu'be: İki kerre böyle yaptığında şübhe etmiyorum, ammâ üçüncüsünde şübhe ediyorum, demiştir.- Bundan sonra Rasûlullah:

— *"Sizler tek hurmanın yarısı ile, bunu da bulamayan güzel bir sözle de olsa ateşten korununuz!"* buyurdu [52].

٣٥ـ باب الرِّفْقِ فى الأمْرِ كُلِّهِ

35- HER İŞTE VE HERŞEYDE YUMUŞAKLIK VE KOLAYLIK (GÖSTERMENİN FAZÎLETİ) BÂBI

Kelecilerin pişürgil, yaramazların şaşırgıl
Sözün usûle düşürgil dem ağın çağ ide bir söz
Yürüye yürüye yol gele, gâfil olma bilgin ile
Key sakın kim dile gele cânına dağ ide bir söz.
Kişi bile söz demini, demiye sözün kemini
Bu cihân cehennemini sekiz uçmak ide bir söz.
Yûnus imdi söz yatından, söyle sözü gâyetinden
Ki sakın ol şâh katından seni ırağ ide bir söz

51 Bu ta'lîk,Sulh ve Cihâd Kitâbları'nda getirdiği hadîsin bir parçasıdır. İbn Battâl şöyle demiştir: Hoş kelimenin sadaka olmasının vechi şudur: Mal vermek, verilen kimsenin kalbini açar ve kalbindeki şeyleri giderir. Güzel söz de böyledir, bu bakımdan güzel sözü sadakaya benzetmiştir (Aynî).

52 Bu hadîsin bir rivâyeti Cehennemin sıfatı bâbı'nda da geçmiştir. Müslim, Zekât; 20. bâbda, 68 rakamıyle birkaç rivâyeti geçmektedir.

٥٤ـ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ، عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عَنْها زَوْجَ النبىِّ ﷺ قالَتْ دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ اليَهُودِ عَلى رسولِ اللّهِ ﷺ فَقالُوا السَّامُ عَلَيْكُمْ قالَتْ عائِشَةُ فَفَهِمْتُها فَقُلْتُ وعَلَيْكُمُ السَّامُ واللَّعْنَةُ قالَتْ فقال رسُولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم مَهْلاً ياعائِشَةُ إنَّ اللّهَ يُحِبُّ الرِّفقَ فى الأمْرِ كُلِّهِ فَقُلْتُ يارسُولَ اللّهِ أوَلَمْ تَسْمَعْ ما قالوا قال رسولُ اللّهِ ﷺ قَدْ قُلْتُ وعَلَيْكُمْ *

54-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın huzûruna beş on kişilik bir Yahûdî hey'eti girdi. - Huzûra girince selâm vermiş olmak için-: "Ölüm üzerinize" demek olan "es-Sâmu aleykum" dediler.

Âişe dedi ki: Ben bu sözü anladım da:

— Sâm ve Allah'ın la'neti sizin üzerinize olsun! diye karşıladım.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Yâ Âişe ağır ol! Çünkü Allah her husûsta rıfk ile, yumuşaklık ile muâmele etmeyi sever"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Dediklerini işitmediniz mi? dedim.

Rasûlullah:

— *"Ben de: Ve aleykum* (= Sizin üzerinize de)*! dedim"* buyurdu.

٥٥ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ عبْدِ الوَهّابِ حدّثنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ أعْرَابِيًّا بال فى المَسْجِدِ فقامُوا إلَيْهِ فقال رسولُ اللّهِ ﷺ لاتُزْرِمُوهُ ثُمَّ دَعا بِدَلْوٍ مِنْ ماءٍ فَصُبَّ عَلَيْهِ *

55-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Sâbit ibn Eslem el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir bedevî, mescidin içinde işedi. Sahâbîler onu dövmek ve ezâ etmek için kalkıştılar. Rasûlullah onlara:

— *"Onun sidiğini kestirmeyin!"* buyurdu.

Sonra bir kova su istedi de, onun sidiği üzerine döküldü [53].

53 Ebû Dâvûd'un *Sünen*'indeki rivâyetine göre, yaşlık değen toprağın kazınıp atılmasından sonra, yeri üzerine bir kova su dökülmesi emredilmiştir. Müslim'in rivâyetinde bu A'râbî'yi yanına çağırıp: *"Bu mescidlere ne sidik, ne de başka pislik yakışık almaz. Bunlar ancak Allah'ı anmak, namâz kılmak ve Kur'ân oku-*

٣٦ــ بابُ تعاوُنِ المُؤْمِنِينَ بَعْضِهِمْ بَعْضًا

36- MÜ'MİNLERİN BİRBİRLERİNE YARDIM ETMELERİ BÂBI

٥٦ــ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبي بُرْدَةَ بُرَيْدِ بنِ أبي بُرْدَةَ قال أخبرني جَدّي أبو بُرْدَةَ عنْ أبيهِ أبي مُوسَى عنِ النبيِّ ﷺ قال المُؤمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كالْبُنْيانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أصابِعِهِ وكانَ النبيُّ صلى اللّه وسلم جالِسًا إذْ جاءَ رَجُلٌ يَسْألُ أوْ طالِبُ حاجَةٍ أقْبَلَ عَلَيْنا بِوَجْهِهِ فقال اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا ولْيَقْضِ اللّهُ عَلى لِسانِ نَبِيِّهِ ماشاءَ *

56-....... Ebû Burde Bureyd ibnu Ebî Burde şöyle demiştir: Bana dedem Ebû Burde, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) bir hutbesinde:

— *"Mü'minin mü'mine bağlılığı, taşları birbirine kenetleyen duvar gibidir"* buyurmuş, sonra iki elinin parmaklarını birbirine geçirmiştir.

(Râvî Ebû Mûsâ dedi ki:) Peygamber (S) mescidde otururdu, bu sırada kendisine bir kimse gelip birşey ister yâhud bir hâcet dileğinde bulunan olursa yüzünü bizlerden yana döndürür ve:

— "(Bu işin olması için) *bana delâlet ediniz, sizlere bunun ücreti, sevâbı verilir. Bununla berâber Allah, Peygamberi'nin şefâati ve niyâzı üzerine dilediği şeyi muhakkak yerine getirir"* buyurdu [54].

٣٧ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى مَنْ يَشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لهُ نَصِيبٌ مِنْها ومَنْ يَشْفَعْ شَفاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لهُ كِفْلٌ مِنْها وكانَ اللّهُ عَلى كلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا * كِفْلٌ نَصِيبٌ : قال أبو مُوسَى كِفْلَيْنِ أجْرَيْنِ بالحَبَشِيَّةِ

37- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

---

mak içindir" buyurmuştur.

Buhârî'nin Tahâret'teki Ebû Hureyre'den getirdiği hadîsin sonunda: *"Çünkü sizler güçlük değil, ancak kolaylık göstermek üzere ba's olundunuz"* buyurdu, ziyâdesi vardır.

54 Peygamber el parmaklarını birbirine geçirmekle mü'minler arasındaki ictimâî dayanışmayı hâricî bir misâl ile gösteriyordu.

"Kim güzel bir şefâatle şefâatte bulunursa, ondan kendisine bir pay vardır. Kim de kötü bir şefâatle şefâatte bulunursa ondan da kendisine bir günâh payı vardır. Allah herşeye hakkıyle muktedir ve koruyucudur"
(en-Nisâ: 85)

"*Kiflun*", "Nasîbun" demektir. Ebû Mûsâ: "*Kifleyn*"
(el-Hadîd: 28),
Habeşçe'de "Ecreyn", yânî "İki kat ecir" ma'nâsınadır, demiştir [55].

٥٧ ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أبو أُسامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أبي بُرْدَةَ عَنْ أبي مُوسَي عَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم أنَّهُ كانَ إذا أتاهُ السّائِلُ أوْصاحِبُ الحاجَةِ قال اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا ولْيَقْضِ اللّهُ عَلى لِسانِ رسُولِهِ ماشاءَ *

57-....... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) kendisine birşey isteyip sorucu yâhud bir hâcet sâhibi geldiğinde:

— *"Siz de* (bu işin olması için bana) *delâlet ediniz ki, sizler de ecre nâil kılınasınız. Gerçi Allah, Rasûlü'nün diliyle, yânî O'nun şefâat ve niyâzı üzerine ne dilerse onu infâz edecektir"* buyurdu [56].

٣٨ ـ باب لَمْ يَكُنِ النبيُّ ﷺ فاحِشًا ولا مُتَفَحِّشًا

38- BÂB: PEYGAMBER (S) TAŞKINLIK YAPACAK TABÎATTE DEĞİLDİ, TAŞKINLIK YAPICI DA OLMAMIŞTIR

---

55 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Ey îmân edenler, Allah'tan korkun, O'nun Rasûlü'ne de îmân edin ki, Allah size rahmetinden iki kat nasîb versin. Sizin için yürüyeceğiniz bir nûr lutfetsin. Sizi mağfiret eylesin. Allah çok mağfiret edici, pek merhametlidir"*** (el-Hadîd: 28).

56 Rasûlullah'ın sahâbîlerine öğrettiği şefâat, bir fikir için yâhud bir hâcet sâhibi için diğer bir kimse yanında istenen şeyin kabûlüne delâlet etmektir. Başlıktaki âyette bir muhtâcın zarûretini gidermek için üçüncü şahıs yanında şefâat ve delâlet edene, o hayrı işleyen gibi ecir ve sevâbdan verileceği bildirilmiştir. Peygamber de *"Bir kul mü'min kardeşinin yardımında bulundukça Allah da o kula yardımda bulunur"* buyurmuştur.

٥٨ ـ حدّثني حَفصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سُلَيمانَ سَمِعْتُ أبا وائِلٍ سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قال قال عبْدُ اللَّهِ بنُ عَمْرو ح وحدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ شَقِيقِ بنِ سَلَمَةَ عنْ مَسْرُوق قال دَخَلْنا عَلى عبْدِ اللَّهِ ابنِ عَمْرو حِينَ قَدِمَ مَعَ مُعاوِيَةَ إلى الكُوفَةِ فَذَكَرَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال لَمْ يَكُنْ فاحِشًا ولا مُتَفَحِّشًا : وقال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ منْ أخْيَرِكُمْ أحْسَنَكُمْ خُلُقًا *

58-....... Buradaki iki senedde Mesrûk şöyle demiştir: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs (41 yılında) Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın berâberinde Kûfe'ye geldiği zamân bizler Abdullah ibn Amr'ın yanına girdik. O, Rasûlullah(S)'ı zikretti de:

— Rasûlullah (sözünde, fiil ve hareketlerinde) taşkınlık yapacak seciyede değildi ve hiçbir zamân taşkınlık yapıcı da olmamıştır, dedi.

Yine Abdullah ibn Amr:

— Rasûlullah *"Muhakkak sizin en güzel huylunuz, en hayırlı olanınızdır"* buyurmuştur, dedi [57].

٥٩ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أخبرَنا عبْدُ الوَهَّابِ عنْ أيُّوبَ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبي مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ يَهُودَ أتَوُا النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقالُوا السَّامُ عَلَيْكُمْ فقالَتْ عائِشَةُ عَلَيْكُمْ ولَعَنَكُمُ اللَّهُ وغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ قال مَهْلاً ياعائِشَةُ عَلَيْكِ بالرِّفْقِ وإيَّاكِ والعُنْفَ والفُحْش قالَتْ أوَلَمْ تَسْمَعْ ماقالُوا قال أوَلَمْ تَسْمَعي ماقُلْتُ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ فَيُسْتَجابُ لى فِيهِمْ ولاَ يُسْتَجابُ لَهُمْ فِيَّ *

---

57 Rasûlullah'ın ahlâkı Kur'ân'dan ibâret idi; O, Kur'ân darıldığı için darılır, Kur'ân beğendiği için beğenirdi:

Sa'd ibn Hişâm, Hakîm ibn Eflah ile berâber Âişe'ye gittim de:

— Ey mü'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın ahlâkından haber ver, dedim.

Âişe:

— Sen Kur'ân okumuyor musun? dedi.

— Evet okuyorum, dedim.

O:

— Allah'ın Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan ibâret idi, dedi (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kasrihâ, "Gece namâzını ve uyuyakalıp yâhud hasta olup da bunu kılamayanı câmi' olan bâb", *Müslim Ter.*, II, 384-388 "746").

59-....... Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Bir Yahûdî topluluğu Peygamber(S)'e geldiler de (selâm yerine "Ölüm üzerinize" demek olan) "es-Sâmu aleykum" ta'bîrini söylediler. Âişe de:

— O sizin üzerinize olsun, Allah sizlere la'net etsin, Allah sizlere gadab etsin! dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Âişe yavaş ol, incelik ve yumuşaklıkla muâmele etmen lâzımdır; seni katılık ve aşırılıktan sakındırırım"* buyurdu.

Âişe:

— (Yâ Rasûlallah!) Onların dediklerini işitmediniz mi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen de benim onlara* ("Sizin üzerinize de" şeklinde) *söylediğimi işitmedin mi? Ben de onu onlara aynen reddettim. Benim onlar hakkındaki duâm kabûl olunur, fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabûl olunmaz"* buyurdu [58].

٦٠ـ **حدّثنى** أصْبَغُ قال أخبرنى ابنُ وهْبٍ أخبرنا أبُو يَحْيٰى هُوَ فُلَيْحُ ابنُ سُلَيْمانَ عنْ هِلاَلِ بنِ أُسامَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنه قال لَمْ يَكُنِ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم سَبَّابًا ولاَ فَحَّاشًا ولا لَعَّانًا كانَ يَقُولُ لِأَحَدِنا عِنْدَ المَعْتَبَةِ مالَهُ تَرِبَ جَبِينُهُ *

60-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sövücü, aşırı söz ve harekette bulunucu ve la'net edici değildi. O bizden birine darıldığında sâdece *"Ona ne oldu? Alnı toprak olası!"* der idi [59].

٦١ـ **حدّثنى** عَمْرُو بنُ عيسى **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ سَواءٍ **حدّثنا** رَوْحُ بنُ

---

58 Bunun bir rivâyeti "Herşeyde incelik ve yumuşaklık bâbı"nda 53 rakamıyle geçmişti.

59 Hattâbî dedi ki: Bu duâ iki veche muhtemil olur: Biri "Yüzü yere düşsün de alnına toprak bulaşsın", biri de bunun ona tâat duâsı olmasıdır ki, "Namâz kılsın da alnı topraklansın" demek olur.

Bu *"Alnı toprak olası"* sözünü Arablar hakîkat ma'nâsına değil de, daha çok mecâz olarak kullanırlar. "Eli toprak olası", "Yüzü toprak olası", "Allah canını alsın" ta'bîrleri de ekseriyâ hakîkat ma'nâsına değil, mecâzî ma'nâda kullanılır. Buna göre Peygamber'in bu *"Alnı toprak olası"* duâsı, hakîkat ma'nâsına değil de, namâz kılıp secdede alnına toz toprak bulaşmasını temennîden ibâret olur.

القاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عائِشَةَ أنَّ رَجُلاً اسْتَأْذَنَ عَلى النبىِّ ﷺ فَلَمَّا رَآهُ قال بِئْسَ أخُو العَشِيرَةِ وبِئْسَ ابنُ العَشِيرَةِ فَلَمَّا جَلَسَ تَطَلَّقَ النبىُّ ﷺ فى وجْهِهِ وانْبَسَطَ إلَيْهِ فلَمَّا انْطَلَقَ الرَّجُلُ قالَتْ لَهُ عائِشَةُ يارسُولَ اللَّهِ حِينَ رأيْتَ الرَّجُلَ قُلْتَ لَهُ كَذَا وكَذَا ثُمَّ تَطَلَّقْتَ فى وجْهِهِ وانْبَسَطْتَ إلَيْهِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ياعائِشَةُ مَتى عَهِدْتنى فَحَّاشًا إنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ القِيامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقاءَ شَرِّهِ *

61-....... Bize Ravh ibnu'l-Kaasım, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygamber'in huzûruna gelmek için izin istedi. Peygamber onu uzaktan görünce:

— *"O, aşîretin ne kötü kardeşidir* -yâhud: *Aşîretin ne kötü oğludur-"* buyurdu.

Adam içeri girip oturunca ona güleryüz gösterdi ve ona genişleyip açıldı (yânî ona yumuşak sözler söyledi). Adam gidince Âişe:

— Yâ Rasûlallah! Adamı gördüğün zamân onun için şöyle şöyle sözler söyledin, sonra da onun yüzüne karşı güleç oldun ve ona açılıp yayıldın? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Yâ Âişe! Sen beni ne zamân aşırı hareket edici buldun? Kıyâmet günü Allah katında mevki'ce insanların şerrlisi,* (dünyâda) *kötülüğünden korunmak için insanların terkettiği* -yâhud: *Karşılaşmak ve konuşmaktan kaçındığı- kimsedir"* buyurdu [60].

٣٩ـ بابُ حُسْنِ الْخُلُقِ والسَّخاءِ وما يُكْرَهُ مِنَ البُخْلِ

60 Kaadı Iyâd şöyle dedi: Bu adam Uyeyne ibn Hısn'dır. İslâm'ı izhâr etmiş ise de henüz mü'min olmuş değildi. Peygamber insanlar onu tanısınlar ve onun hâlini bilmeyenler onunla aldanmasınlar diye onun hâlini beyân etmek istemiştir. Onda Peygamber'in hayâtında da, ondan sonra da îmânının za'fına delâlet eden hâl vardı. Nihâyet mürtedlerle berâber irtidâd etmiş, kendisi esîr olarak Ebû Bekr'e getirilmiştir. Peygamber'in onu *"Kabîlenin kötü kardeşidir"* diye vasıflaması, nübüvvet alâmetlerindendir. Çünkü onun kötülüğü, Peygamber'in vasfettiği gibi meydana çıkmıştır. Peygamber ona karşı ancak onu ve benzerlerini İslâm'a ısındırmak için yumuşak konuşmuştur (Nevevî).

وقال ابنُ عبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما كانَ النبيُّ ﷺ أجْوَدَ النَّاسِ وأجْوَدُ مايَكُونُ فى رمَضانَ : وقال أبوذَرٍّ لَمَّا بَلَغَهُ مَبْعَثُ النبيِّ ﷺ قال لِأخيهِ ارْكَبْ إلى هٰذَا الوَادِى فاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ فَرَجَعَ فقال رأيْتُهُ يأْمُرُ بِمَكارِمِ الأخْلاقِ *

39- AHLÂK GÜZELLİĞİ VE CÖMERTLİĞİN (SEVİLMESİ), CİMRİLİĞİN İSE SEVİLMEMESİ BÂBI

Ve İbn Abbâs:
Peygamber (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zamân da ramazânda idi..., demiştir [61].
Ebû Zerr, Mekke'de Peygamber'in ortaya çıktığı haberi kendisine ulaştığı zamân kardeşi Uneys'e hitâben:
Şu bineğine bin de Mekke vâdîsine git ve o adamın sözlerinden işit! dedi. Kardeşi gitti ve döndüğünde: Ben O adamı ahlâk güzelliklerini emrederken gördüm, dedi [62].

٦٢ ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَوْنٍ **حدّثنا** حَمَّادٌ هُوَ ابنُ زَيْدٍ عنْ ثابتٍ عنْ أنسٍ قال كان النبيُّ ﷺ أحْسَنَ النَّاسِ وأجْوَدَ النَّاسِ وأشْجَعَ النَّاسِ ولَقَدْ فَزِعَ أهْلُ المَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فانْطَلَقَ النَّاسُ قِبَلَ الصَّوْتِ فاسْتَقْبَلَهُمُ النبيُّ ﷺ قَدْ سَبَقَ النَّاسَ إلى الصَّوْتِ وهْوَ يَقُولُ لَنْ تُراعُوا لَنْ تُراعُوا وهْوَ عَلى فَرَسٍ لِأبى طَلْحَةَ عُرْيٍ ما عَلَيْهِ سَرْجٌ فى عُنُقِهِ سَيْفٌ فقال لَقَدْ وَجَدْتُهُ بَحْرًا أوْ إنَّهُ لَبَحْرٌ *

62-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi, insanların en cesûru idi. Bir gece Medîne ahâlîsi düşman baskınından korkmuştu da insanlar sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi. Peygamber (Ebû Tal-

---

61 Bu, Vahy Bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

62 Buhârî, Menkabeler Kitâbı, Zemzem kıssası ve içinde Ebû Zerr el-Gıfârî'nin İslâm'ı bâbı; Müslim, Sahâbîlerin Fazîletleri Kitâbı, "Ebû Zerr'in fazîletlerinden bir bâb", *Müslim Tercemesi,* VII, 390-397 (132 "2473")

ha'nın çıplak atına binmiş), sesin geldiği yöne doğru sürerek Medîneli-ler'i geride bırakıp geçmişti. Sonra O, Ebû Talha'nın eyersiz çıplak beygiri üzerinde,boynunda bir kılıç olduğu hâlde döndü de insanlara: *"Korkmayın, korkmayın!"* diyordu. Bu arada:

— *"Yemîn olsun, ben bu beygiri bir deniz* (gibi çabuk akar) *buldum* -yâhud: *Muhakkak ki bu beygir bir deryâdır-"* buyurdu [63].

٦٣ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِير أخبرنا سُفْيانُ عنِ ابنِ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرًا رضى اللّهُ عنه يَقُولُ ما سُئِلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عنْ شَيْءٍ قَطُّ فقال لا *

63-....... İbnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim: Peygamber(S)'den birşey istenildiğinde, O'nun "Hayır!" dediği aslâ vâki' değildir, diyordu.

٦٤ـ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أَبِى **حدّثنا** الأَعْمَشُ قال **حدّثنى** شَقِيقٌ عنْ مَسْرُوقٍ قال كُنّا جُلُوسًا مَعَ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَمْرٍ **ويحَدِّثُنا** إذْ قال لَمْ يَكُنْ رسولُ اللّهِ ﷺ فاحِشًا ولا مُتَفَحِّشًا وإنَّهُ كانَ يَقُولُ إنَّ خِيارَكُمْ أحاسِنُكُمْ أخْلاقًا *

64-....... Mesrûk şöyle demiştir: Bizler Abdullah ibn Amr'ın berâberinde oturuyor, o da bize hadîs tahdîs ediyordu. Bu sırada: Rasûlullah (S) aşırılık yapıcı seciyede değildi, aşırılık yapıcı da olmamıştır. Muhakkak olan şu ki, O *"Sizin en hayırlı olanlarınız, ahlâkı en güzel olanlarınızdır"* buyurur dururdu.

٦٥ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِى مَرْيَمَ **حدّثنا** أَبُو غَسَّانَ قال **حدّثنى** أَبُو حازِمٍ

---

63 Peygamber'in hârika cesâretini ve yiğitliğini ortaya koyan daha birçok hadîsler vardır. Bunlardan biri bir sefer esnâsında istirahat ederlerken Peygamber'in yalnız başına bir ağaç altında uyuduğu sırada, bir bedevînin O'nun kılıcını çekerek baş ucunda dikilmesi ve Peygamber'i öldürmekle tehdîd edişi, Peygamber'in hârika cesâreti ve soğukkanlı, te'sîrli sözleri karşısında kılıcının elinden fırlayıp düşmesi vak'ası anılmaya değer: Buhârî, Zâtu'r-Rikâ' gazvesi bâbı.

Esâsen Rasûlullah'ın kıldığı her namâz sonunda yaptığı duâlardan biri de ümmetine yiğitliği aşılayıp öğretmek için, korkaklıktan Allah'a sığınmaktı.

عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال جاءَتِ امْرأةٌ إلى النبىِّ ﷺ بِبُرْدَةٍ فقال سَهْلٌ لِلْقَوْمِ أتَدْرُونَ ماالبُرْدَةُ فقال القَوْمُ هِىَ شَمْلَةٌ فقال سَهْلٌ هِىَ شَمْلَةٌ مَنسوجَةٌ فِيها حاشِيَتُها فقالَتْ يارسولَ اللّهِ أكْسُوكَ هٰذِهِ فأخَذَها النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مُحْتاجًا إلَيْها فَلَبِسَها فَرآها عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الصَّحابَةِ فقال يارسولَ اللّهِ ما أحْسَنَ هٰذِهِ فاكْسُنِيها فقال نَعَمْ فلَمَّا قامَ النبىُّ ﷺ لامَهُ أصْحابُهُ قالوا ما أحْسَنْتَ حِينَ رَأيْتَ النبيَّ ﷺ أخَذَها مُحْتاجًا إلَيْها ثُمَّ سألْتَهُ إيَّاها وقَدْ عَرَفْتَ أنَّهُ لايُسْئَلُ شَيْئًا فَيَمْنَعَهُ فقال رَجَوْتُ بَرَكَتَها حِينَ لَبِسَها النبىُّ ﷺ لَعَلِّى اكَفَّنُ فِيها *

65-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Bir gün bir kadın (elinde kenarlı dokunmuş) bir bürde ile Peygamber'e geldi.

Sehl oradaki topluluğa:

— Bürde nedir bilir misiniz? diye sordu.

Onlar:

— Şemledir (yânî bürünülen bir kisvedir), dediler.

Sehl:

— Evet, şemle, saçakları olan dokunmuş bir ihrâmdır, dedi.

O kadın:

— Yâ Rasûlallah! Bu bürdeyi Sana giydireceğim, dedi.

Peygamber (S) bürdeyi aldı, kendisinin hakîkaten buna ihtiyâcı vardı, onu hemen giydi. Sahâbîlerden bir adam onu Peygamber'in üstünde gördü de:

— Yâ Rasûlallah, bu bürde ne kadar da güzelmiş, bunu bana giydir! dedi.

Peygamber:

— *"Evet"* diyerek kalkıp soyunmağa gittiği zamân, sahâbîleri o adamı ayıpladılar da:

— Sen bunu istemekle iyi etmedin, Peygamber'in o bürdeye ihtiyâcı olarak alıp giydiğini gördüğün hâlde, sonra onu kendisinden istedin. Hâlbuki sen Peygamber'in kendisinden istenen hiçbirşeyi reddetmez olduğunu bilip duruyordun! dediler.

O da:

— Ben Peygamber'in o bürdeyi giydiğini gördüğüm zamân onun bereket kazandığını ümîd ettim, belki ben bunun içinde kefenlenirim, dedi [64].

---

64 Bunun birer rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda "Kefeni hazırlamak isteyen kimse bâbı"nda ve Libâs'ta geçmişti.

٦٦ـ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عن الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرَنِى حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ يَتقارَبُ الزَّمانُ ويَنْقُصُ العَمَلُ ويُلْقَى الشُّحُّ وَيَكْثُرُ الهَرْج قالوا وماالهَرْجُ قال القَتْلُ القَتْلُ *

66-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Zamân yakınlaşır, amel eksilir, insanlara aşırı cimrilik ve hırs atılır, herc çok olur"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Herc nedir? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Öldürmek, öldürmek!"* buyurdu.

٦٧ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ سَمِعَ سَلاَّمَ بنَ مِسْكِينٍ قال سَمِعْتُ ثابِتًا يَقُولُ حدّثنا أَنَسٌ رضى اللّهُ عنه قال خَدَمْتُ النبىَّ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ فَما قال لى أُفٍّ ولا لِمَ صَنَعْتَ ولا ألاَّ صَنَعْتَ *

67-....... Enes ibn Mâlik (R): Ben Peygamber(S)'e on sene hizmet ettim. Bana (bir kerre bile canı sıkılıp da) "Öff" demedi, "Niçin böyle yaptın?" da demedi, "Keşki böyle yapsaydın!" da demedi, demiştir [65].

٤٠ـ بابٌ كَيْفَ يَكُونُ الرَّجُلُ في أَهْلِهِ

40- BÂB:

ERKEĞİN KENDİ ÂİLESİ İÇİNDEKİ HÂLİ NASIL OLUR?

---

65 Enes ibn Mâlik, Peygamber'in Medîne'ye hicret etmesinden sonraki aylar içinde hizmetine girmiş olduğuna göre, dokuz sene birkaç ay devâmlı hizmetinde bulunuyordu. Bu hesâbca kesîrler bir sene i'tibâr edilmiştir.

٦٨ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عَنِ الحَكَمِ عَنْ ابْراهِيم عَنِ الأَسْوَدِ قال سأَلْتُ عائِشَةَ ما كان النبيُّ ﷺ يَصْنَعُ في أَهْلِهِ قالَتْ كان في مِهْنَةِ أَهْلِهِ فإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ قامَ إلى الصَّلاَةِ ⁕

68-....... el-Esved ibn Yezîd şöyle dedi: Ben Âişe(R)'ye:
— Peygamber (S) âilesi içinde ne iş yapardı? diye sordum. Âişe:
— Peygamber kendi âilesinin hizmetinde bulunurdu, namâz vakti gelince kalkar namâza giderdi, dedi [66].

٤١ــ بابُ المِقَةِ مِنَ اللّهِ تَعالى

41- SÂBİT KALACAK SEVGİ YÜCE ALLAH TARAFINDANDIR BÂBI

٦٩ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا أَبو عاصِمٍ عَنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال أخبرنى مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عَنْ نافِعٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَة عَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إِذَا أَحَبَّ اللّهُ عَبْدًا نادَى جِبْرِيلَ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ فُلانًا فأَحِبَّهُ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ فَيُنادِى جِبْرِيلُ فى أَهْلِ السَّماءِ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ فُلانًا فأَحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّماءِ ثُمَّ يُوضَعُ لهُ القَبُولُ في أَهْلِ الأَرْضِ ⁕

69-....... İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah bir kulu sevdiği zamân Cibrîl'e:*
— Allah fulân kulu sever, sen de onu sev! diye nidâ eder. Cibrîl de o kulu sever. Sonra Cibrîl gök halkı içinde:

---

66 Bu hadîs, Peygamber'in en küçük hizmetine herkes can fedâ etmek isterken, ehlinin hizmeti ile meşgûl olmakla gösterdiği büyük tevâzu'unu ortaya koyuyor. Âişe'nin Tirmizî'nin Şemâil'indeki lafzı şudur: "O da her beşer ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarını sağar, kendi hizmetçiğini görürdü." Hâkimin *Iklîl*'deki rivâyetinde "Eliyle ne bir kadına, ne bir hizmetçiye vurduğunu görmüş değilim" demiştir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!

— *Allah fulânı seviyor, onu sizler de sevin! diye nidâ eder. Bunun üzerine o kulu gök ehli de sever. Sonra yerdeki insanların gönlüne o kimse hakkında bir kabûl ve sevgi konulur"* [67]

٤٢ــ بابُ الْحُبِّ فى اللَّهِ

42- ALLAH'IN ZÂTI HAKKINDA (HİÇBİR GÖSTERİŞ VE HEVÂ KARIŞMAYAN) SEVGİ BÂBI

-Yânî sırf Allah için sevmek bâbı-

٧٠ ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ ﷺ لايَجِدُ أَحَدٌ حَلاَوَةَ الإيمانِ حتَّى يُحِبَّ المَرْءَ لايُحِبُّهُ إلاَّ للهِ وَحتَّى أنْ يُقْذَفَ فى النَّارِ أَحَبُّ إلَيْهِ مِنْ أنْ يَرْجِعَ إلى الكُفْرِ بَعْدَ إذْ أنْقَذَهُ اللَّهُ وحتَّى يَكُونَ اللَّهُ ورسُولُهُ أَحَبَّ إلَيْهِ مِمَّا سِواهُما *

70-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Hiçbir kul bir kişiyi ancak Allah için sevinceye, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre ve şirke dönmektense ateşe atılması kendisine daha sevgili oluncaya ve Allah ile Rasûlü kendisi-*

---

67 Buhârî'den başka hadîsçiler bu hadîsin alt tarafını da şu sûretle rivâyet etmişlerdir: *"Allah bir kişiye buğz edip ondan nefret edince de Cibrîl'e:*

— *Ben fulân kişiyi sevmiyorum, onu sen de sevme! diye emreder. Cibrîl de onu sevmez. Sonra Cibrîl de gök halkına:*

— *Allah fulân kişiyi sevmiyor, siz de onu sevmeyiniz! der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra yerdeki insanların gönüllerine* (Allah tarafından) *o kimse hakkında bir nefret konulur* (da insanlar arasında sevilmez olur)".

Bu ziyâde rivâyeti İsmâîlî, İbn Cureyc'den gelen bir yol ile getirmiştir. Tûfî de: Buhârî, *Sahîh*'inde hadîsin muhabbet ve rağbete dâir kısmını rivâyet etmiş de buğz ve nefrete âid kısmını bırakmış diye ta'rîf etmiştir.

Hadîsin birinci kısmı: Müslümânlar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir sûretinde umûmî bir hükmü içine almıştır. İkinci kısmı da bunun aksi bir hükmü içine alır, yânî: Müslümânlar arasında nefret edilen her kişi Allah yanında da sevilmez bir kişidir hükmünü içine alır.

ne başkalarından daha sevgili oluncaya kadar îmânın tadını bulamaz" buyurdu [68].

٤٣ ـ باب قَوْلِ اللّهِ تَعالى
يا أَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لايَسْخَرْ قَوْمٌ من قَوْمٍ
عَسَى أنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ إلى قَوْلِهِ فأولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

43- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, bir kavim diğer bir kavim ile alay etmesin. Olur ki (alay edilenler Allah indin'de) kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları eğlenceye almasın.

Olur ki, eğlenceye alınanlar kendilerinden daha hayırlıdır.

Kendi kendinizi de ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın. İmândan sonra fâsıklık ne kötü addır! Kim tevbe etmezse onlar zâlimlerin tâ kendileridirler"

(el-Hucurât: 11).

٧١ ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ زَمْعَةَ قال نَهَى النبيُّ ﷺ أنْ يَضْحَكَ الرَّجُلُ مِمَّا يَخْرُجُ مِنَ الأنْفُسِ وقال بِمَ يَضْرِبُ أحَدُكُمُ امْرَأتَهُ ضَرْبَ الفَحْلِ ثُمَّ لَعَلَّهُ يُعانِقُها : وقال الثَّورِيُّ وَوُهَيْبٌ وأبو مُعاوِيَةَ عنْ هِشامٍ جَلْدَ العَبْدِ *

71-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Zem'a şöyle demiştir: Peygamber (S) kişinin, insanlardan dışarı çıkan herhangi küçük bir ayıptan dolayı gülmesini nehyetti. Ve:

---

68 Beydavî şöyle dedi: "Bu üç şey bu lezzeti meydana getirici olan îmânın kemâline unvân yapıldı. Çünkü kişinin îmânı, ni'met veren ve mutlak olarak herşeye kaadir olanın, ancak Allah olduğu, ondan başka verici ve mâni' olucu bulunmadığı, ondan başkalarının sâdece mi'mete vâsıta olduğu inancı gönlünde kuvvetle yerleşinceye kadar kemâle ulaşmaz..." Bunun biraz değişik bir rivâyeti Îmân Kitâbı, "Rasûlü sevmek îmândandır bâbı"nda da geçmişti. Yardım isteme ancak Allah iledir (Kastallânî).

— *"Sizin biriniz kadınını erkek deveyi döver gibi niçin döver, sonra da belki o kişi kadınıyle boyun boyuna sarmaşacaktır!"* buyurdu.

Sufyân es-Sevrî, Vuheyb ve Ebû Muâviye, Hişâm'dan *"Köle döver gibi"* şeklinde söylemişlerdir.

٧٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَزِيدُ بنُ هٰرُونَ أخبرنا عاصِمُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ زَيْدٍ عَنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال قال النبيُّ ﷺ بِمِنًى أتَدْرُونَ أيُّ يَوْمٍ هٰذَا قالوا اللّٰهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال فإنَّ هٰذَا يَوْمٌ حَرامٌ أفَتَدْرون أيُّ بَلَدٍ هٰذَا قالوا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أعْلَمُ قال بَلَدٌ حَرَامٌ أتَدْرُونَ أيُّ شَهْرٍ هٰذَا قالوا اللّٰهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ قال شَهْرٌ حَرامٌ قال فإنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وأمْوَالَكُمْ وأعْرَاضَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فى شَهْرِكُمْ هٰذَا فى بَلَدِكُمْ هَذا *

72-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Minâ'da hutbe yapıp:

— *"Bugün hangi gündür biliyor musunuz?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.

Peygamber:

— *"Şübhesiz bu harâm bir gündür* (Allah'ın kıtâli harâm kıldığı bir gündür)*! Bu belde hangi beldedir biliyor musunuz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.

Rasûlullah:

— *"Bu harâm kılınmış olan beldedir. Bu hangi aydır biliyor musunuz?"* dedi.

Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.

Rasûlullah:

— *"Bu, harâm kılınan aydır"* buyurdu da şöyle devâm etti: *"Şübhesiz Allah, bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün harâmlığı gibi kanlarınızı, mallarınızı ve ırzlarınızı birbirlerinize karşı harâm kılmıştır!"* buyurdu [69].

---

69 Buhârî bunun tamâmını bu isnâd ve metinle Hacc Kitâbı, "Minâ günlerinde hutbe bâbı"nda, İbn Abbâs ve Ebû Bekre'den de İlim Kitâbı, "Peygamber'in, kendisine teblîğ edilen kimse bizzât işitenden daha iyi belleyici olabilir sözü babı"nda getirmiştir. Bu hutbeleri Müslim Hacc'da, Câbir'den en uzun ve tamam metinlerle rivâyet etmiştir.

٤٤ـ بابُ ماينْهَى عَنْهُ مِنَ السِّبابِ واللَّعْنِ

44- BİRBİRİYLE SÖVÜŞMENİN VE LA'NET ETMENİN NEHYEDİLMESİ BÂBI

٧٣ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مَنْصُور قال سَمِعْتُ أباوائِلٍ يُحَدِّثُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ سِبابُ المُسْلِمِ فُسُوقٌ وقِتالهُ كُفْرٌ * تابَعَهُ غُنْدَرٌ عنْ شُعْبَةَ *

73-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Müslümâna sövmek fâsıklık, onunla kıtâl etmek küfürdür"* buyurdu.

Bu hadîsi Şu'be'den rivâyette Ğunder, Süleymân ibn Harb'e mutâbaat etmiştir [70].

٧٤ـ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنِ الحُسَيْنِ عنْ عبدِ اللَّهِ ابنِ بُرَيْدَةَ حدّثني يَحْيَى بنُ يَعْمَرَ أنَّ أبا الأسْوَدِ الدِّيلِيَّ حَدَّثَهُ عنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَ النَّبيَّ ﷺ يَقُولُ لايَرْمِي رجُلٌ رجُلاً بالفُسُوقِ ولا يَرْمِيهِ بالكُفْرِ إلاَّ ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إنْ لَمْ يَكُنْ صاحِبُهُ كَذَلِكَ *

74-....... Ebû Zerr (R) Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: *"Hiçbir kimse başka bir kimseye fâsıklık sıfatı atamaz* (atmağa hakkı yoktur). *Yine böyle diğer bir kimseye küfür sıfatı da atamaz. Şâyet atar da attığı kimse atılan fâsıklık veyâ kâfirliğin sâhibi değilse, bu sıfatlar muhakkak atan kimseye döner"* [71].

---

70 Peygamber'in maksadı -Allah Peygamberi'nin maksadını en bilendir- müslümân ile sövüşmek fısk ve fucûr ehlinin, müslümân ile kıtâl de küfür ehlinin şânından olduğunu beyân olsa gerektir. Küfür ehlinin şânından olan ahlâk ve fiiller vâkıa insanı âsî mertebesine de düşürüp hemen îmânını gidermez. Fakat îmân kalesini yaralayıp sâhibini Allah korusun küfür ve nifâk vâdîsine sürüklemelerinden korkulur (Ahmed Naîm).

71 *Fısk* ve *Fusûk,* hakk yoldan çıkmak ma'nâsına umûmî bir ta'bîrdir. ***"Hani biz meleklere: Âdem için secde edin demiştik de İblîs'ten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise cinnden olduğu için Rabb'inin emrinden dışarı çıkmıştı. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun neslini*** (avenesini), ***hepsi sizin düşmanınız olduğu hâlde dostlar edinir misiniz? Zâlimler için ne kötü trampadır bu!"*** (el-Kehf: 50). Bu âyette de Hakk'ın emrinden çıkmanın mâhiyeti umûmîdir, her vechile

٧٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا هِلاَلُ ابنُ عَلِيٍّ عنْ أنسٍ قال لَمْ يَكُنْ رسولُ اللّهِ ﷺ فاحِشًا ولا لَعَّانًا ولاَسبَّابًا كانَ يَقُولُ عِنْدَ المَعْتَبَةِ مالَهُ تَرِبَ جبينُهُ *

75-....... Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) aşırılık yapıcı, la'net edici, sövücü bir kimse değildi; O darılma sırasında *"Ona ne oldu? Alnı toprak olasıca!"* buyururdu, demiştir [72].

٧٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا عُثْمانُ بنُ عُمَر حدّثنا عِلِيُّ بنُ المُبارَكِ عنْ يَحْيَى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى قِلاَبَةَ أنَّ ثابِتَ بنَ الضَّحَّاكِ وكانَ مِنْ أصْحابِ الشَّجَرَةِ حدَّثَهُ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال مَنْ حَلَفَ عَلى مِلَّةٍ غَيْرِ الاِسْلاَمِ فَهُوَ كَما قال ولَيْسَ عَلى ابنِ آدَمَ نَذْرٌ فِيما لايَمْلِكُ ومَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَىْءٍ فى الدُّنْيا عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ القِيامَةِ ومَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ ومَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهْوَ كَقَتْلِهِ *

76-....... Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahyâ ibn Kesîr'den; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, ona da ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden olan Sâbit ibnu'd-Dahhâk şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her kim İslâm'dan başka bir millet üzerine and içerse, o andığı millet gibidir. Âdem oğluna mâlik olmadığı malı adaması da doğru değildir. Her kim dünyâda bir şeyle kendini öldürürse, kıyâmet gününde intihar ettiği o şeyle azâb olunur. Her kim de bir mü'-*

---

sapkınlıktır. Fıskın mâhiyeti böyle umûmî olduğundan, hadîs, her hangi kötü bir sıfatı başkasına isnâd edip de, isnâd olunan kimse onunla muttasıf olmayınca, o kötü sıfatın onu isnâd edene dönmesi hükmünü tesbît etmiştir. Böylece hadîsin ma'nâsı umûmî bir ahlâk kaanûnudur.

Eğer fısk ve küfür isnâd olunan kişi, hakîkaten fâsık veyâ kâfir olursa, isnâd eden kimse sözünde sâdık olduğundan, o kötü sıfatın kendisine dönmemesi ve bu isnâddan dolayı günâhkâr ve ahlâkan sorumlu olmaması gerekir. Şu kadar ki, bu sorumsuzluk mutlak değildir. Nasîhat gibi, terbiye gibi bir hayır maksadına, bir fazîlete âid olmakla şartlıdır. Böyle bir niyetle kişinin kusûrunu yüze vurmak câizdir. Fakat kişiyi ayıplamak, ayıbıyle teşhîr etmek, ezâ eylemek maksadıyle isnâd ederse câiz değildir. Çünkü bu yolda hareket, düşmanlıktır. Dosta düşen vazîfe, dostun kusûrunu açmak, saçmak değil, öğüt vermektir, düzeltmek, iyileştirmektir...

72 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti.

mine la'net ederse, bu da onu öldürmek gibi(günâh)*dir. Her kim de bir mü'mine küfür isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibi*(günâh)-*dir''*[73].

٧٧ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ قال حدّثنى عَدِىُّ بنُ ثابتٍ قال سَمِعْتُ سُلَيمانَ بنَ صُرَدٍ رجُلاً مِنْ أصْحابِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال اسْتَبَّ رجُلانِ عِنْدَ النبىِّ ﷺ فَغَضِبَ أحَدُهُمَا فاشْتَدَّ غَضَبُهُ حتى انْتَفَخَ وجْهُهُ وتَغَيَّرَ فقال النبى صلى الله عليه وسلم إنى لأعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قالَها لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذى يَجِدُ فانْطَلَقَ إلَيْهِ الرَّجُلُ فأخْبَرَهُ بقَوْلِ النبىِّ ﷺ وقال تَعَوَّذْ باللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فقال أتُرَى بِى باسٌ أمَجْنُونٌ أنا اذْهَبْ *

77-....... Adiyy ibn Sâbit tahdîs edip şöyle dedi: Ben Peygamber'in sahâbîlerinden bir adam olan Süleymân ibn Surad(R)'dan işittim, şöyle dedi: Peygamber'in yanında iki kişi birbirine sövdü. Bunlardan biri öfkelendi ve öfkesi o kadar şiddetlendi ki, yüzü şişti ve rengi değişti. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *''Ben bir kelime bilmekteyim ki, eğer şu adam o kelimeyi söylerse, kendisinde bulunan öfke hâli muhakkak gider* (o kelime ***Eûzu billâhimine'ş-şeytâni'r-racîm***'dir)'' buyurdu.

Orada bulunanlardan biri Peygamber'in bu sözünü o öfkeli kişiye gidip haber verdi de:

— Şeytândan Allah'a sığın! dedi.

O kişi de:

— Bende şiddetli bir hastalık mı var? Ben deli miyim sanıyorsun? Haydi kendi işine git! dedi [74].

٧٨ــ حدّثنا مسَدَدٌ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ عنْ حُمَيْدٍ قال قال أنَسٌ

---

73 Sâbit ibn Dahhâk'ın bu hadîsi, birkaç hadîsin özetidir ve beş hüküm toplamaktadır:

a. İslâm milletinden başkası adına yemîn, ve:

b. Mâlik olmadığı şeyi adamak mu'teber değildir.

c. İntihar,

d. Mü'mine la'net etmenin, onu öldürmek gibi günâh olması. Çünkü la'net mü'minin âhiret menfâatlerinin zevâlini temennî olduğundan, öldürmekle müsâvî günâh sayılmıştır.

e. Mü'mine ''Yâ kâfir!'' diye küfür isnâdı. Bu da kişinin dünyâ menfaatlerini ihlâl ettiği için, onu öldürmek derecesinde günâhtır.

74 Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta ''İblîs'in ve ordusunun sıfatı bâbı''nda geçmişti.

حدّثنى عُبادَةُ بنُ الصَّامِتِ قال خَرَجَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم لِيُخْبِرَ النَّاسَ بِلَيْلَةِ القَدْرِ فَتلاَحى رجُلاَنِ مِنَ المُسْلِمِينَ قال النبيُّ ﷺ خَرَجْتُ لأُخْبِرَكُمْ فَتلاَحى فُلاَنٌ وفُلاَنٌ وإنَّها رُفِعَتْ وعَسَى أنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ فالْتَمِسُوها فى التَّاسِعَةِ والسَّابِعَةِ والخَامِسَةِ *

78-....... Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kadir gecesini insanlara haber vermek için dışarı çıkmıştı. Bu sırada müslümânlardan iki kişi kavga ettiler. Peygamber:

— *"Ben sizlere kadir gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Fulân ile fulân kavga ettiler de* (ona dâir olan bilgi) *benden kaldırıldı. İhtimâl ki, sizin için hakkınızda bu daha hayırlıdır. Artık siz kadir gecesini* (ramazânın yirmiden sonraki) *dokuzuncu yâhud yedinci yâhud beşinci geceler içinde arayın"* buyurdu [75].

٧٩ ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الاعْمَشُ عنِ المَعْرُورِ عنْ أبى ذَرٍّ قال رأيْتُ عَليْهِ بُرْدًا وعَلى غُلاَمِهِ بُرْدًا فَقُلْتُ لَوْ أخَذْتَ هٰذا فَلَبِسْتَهُ كانَتْ حُلَّةً وأعْطَيْتَهُ ثَوْبًا آخَرَ فقال كانَ بَيْنِى وبَيْنَ رجُلٍ كَلاَمٌ وكانَتْ أُمُّهُ أعْجَمِيَّةً فَنِلْتُ مِنْها فَذَكَرَنِى إلى النبىِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فقال لِى أسابَبْتَ فُلانًا قُلْتُ نَعَمْ قال أفَنِلْتَ مِنْ أُمِّهِ قُلْتُ نعَمْ قال إنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جاهِلِيَّةٌ قُلْتُ عَلى حِينِ ساعَتِى هٰذهِ مِنْ كِبَرِ السِّنِّ قال نَعَمْ هُمْ إخْوانُكُمْ جَعَلَهُمُ اللّهُ تَحْتَ أيْدِيكُمْ فَمَنْ جَعَلَ اللّهُ أخاهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يأكُلُ ولْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ ولا يُكَلِّفْهُ مِنَ العَمَلِ ما يَغْلِبُهُ فإنْ كَلَّفَهُ مايَغْلِبُهُ فَلْيُعِنْهُ علَيْهِ *

79-....... Bize el-A'meş, el'Ma'rûr'dan; o da Ebû Zerr(R)'den tahdîs etti. el-Ma'rûr ibn Suveyd şöyle dedi: Ben Ebû Zerr'in üstünde bir örtü, hizmetçisinin üzerinde de bir tek örtü gördüm de, ona:

— Keşki şu örtüyü de sen giysen, böylece senin tam bir takım elbisen olsa, hizmetçine de başka bir elbise versen! dedim.

Ebû Zerr şöyle dedi: Benimle bir adam arasında bir söz olmuş-

---

75 Başlığa uygunluğu "Fetelâhâ" sözündedir ki, o da çekişme ve husûmet ma'nâsına olup bu da ekseriyâ sövüşmeye götürür. Bu hadîsin birer rivâyeti Îmân ve Hacc'da da geçmişti.

tu. Onun anası gayr-ı Arab olan yabancı bir kadındı. Ben kavga sırasında onun anasını kötüledim. O kimse beni Peygamber'e zikredip şikâyet etti. Peygamber (S) bana:

— *"Sen fulân kimseyle sövüştün mü?"* dedi.

Ben:

— Evet, dedim.

— *"Onun anasını kötüledin mi?"* buyurdu.

— Evet, kötüledim, dedim.

— *"Muhakkak ki, sen içinde henüz Câhiliyet ahlâkı kalmış bir kimsesin!"* buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Bu sâatim zamânında, bu büyük yaşımda, bende hâlâ câhillik mi var? dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet. O kardeşlerinizi Allah sizin elleriniz, kudretiniz altına koymuştur. Her kimin eli altına Allah kardeşini koymuşsa, artık ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Ona gücü yetmeyecek zahmetli iş yüklemesin. Şâyet gücü yetmeyecek bir iş yüklerse kendi o işte hizmetçisine yardım etsin"* buyurdu [76].

٤٥ــ بابُ مايُجوزُ مِنْ ذِكْرِ النَّاسِ نَحْوَ قَوْلِهِمُ الطَّوِيلُ والقَصِيرُ:
وقال النبىُّ ﷺ مايَقولُ ذُواليَدَيْنِ وما لايُرادُ بِهِ شَيْنُ الرَّجُلِ

45- İNSANLARIN "UZUN" VE "KISA" SÖZLERİ GİBİ, ZİKRETMEKTE OLDUKLARI VASIFLARDAN CÂİZ OLACAK ŞEYLER -ÇÜNKÜ PEYGAMBER (S) DE *"Zu'l-yedeyn ne diyor?"* BUYURMUŞTUR- VE İNSANI (AHMAK VE TOPAL GİBİ) LEKELEME VE KUSUR MEYDANA GETİRME KASDEDİLMEYEN SÖZLERİN CEVÂZI BÂBI [77]

---

76 Velîd ibn Müslim'in kesik rivâyetine göre sövülen zât Bilâl Habeşî imiş, Ebû Zerr ona: "Kara kadının oğlu!" diye sövmüş. Bilâl'in şikâyeti üzerine Peygamber'in bu azarlaması vâki' olunca Ebû Zerr yanağını yere koyup: "Bilâl ayağıyle basmadıkça yanağımı yerden kaldırmayacağım" diyerek kusûrunu affettirmek istemiştir. Bunun da birer rivâyeti Îmân ve Itk'ta geçmişti.

77 Peygamber'in bu *"Zu'l-yedeyn ne diyor?"* sözü Namâz Kitâbı'nın evvellerinde "Mescidde parmakları birbirine geçirme bâbı"nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

٨٠ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ ابراهِيمَ **حدّثنا** مُحَمَّدٌ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال صَلَّى بِنا النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ قامَ إلى خَشَبَةٍ فى مُقَدَّمِ المَسْجِدِ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْها وفى القَوْمِ يَوْمَئِذ أبو بَكْرٍ وعُمَرُ فَهابا أنْ يُكَلِّماهُ وخَرَجَ سَرَعانُ النَّاسِ فقالوا قَصُرَتِ الصَّلاةُ وفى القَوْمِ رَجُلٌ كان النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَدْعُوهُ ذا اليَدَيْنِ فقال يانبىَّ اللّهِ أنَسِيتَ أمْ قَصُرَتْ فقال لَمْ أنْسَ ولَمْ تَقْصُرْ قال بَلْ نَسِيتَ يارسولَ اللّهِ قال صَدَقَ ذُو اليَدَيْنِ فَقامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أوْ أطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وكَبَّرَ ثُمَّ وَضَعَ مِثْلَ سُجُودِهِ أوْ أطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ رَأسَهُ وكَبَّرَ *

80-....... Bize Muhammed ibn Sîrîn tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize öğle namâzını iki rek'at kıldırdıktan sonra selâm verdi. Bunda sonra mescidin önünde uzatılmış bir ağaç parçasına doğru kalktı ve elini onun üzerine koydu. O gün cemâatin içinde Ebû Bekr ve Umer de vardı. Bunlar Peygamber'e birşey söylemekten çekindiler. Acele çıkmak isteyen insanlar dışarı çıktılar ve (kendi kendilerine):

— Namâz kısaldı, dediler.

Yine o cemâatin içinde Peygamber'in "Zu'l-yedeyn = Uzun kollu" ismiyle çağırır olduğu bir zât vardı. İşte bu zât:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Unuttun mu, yoksa namâz mı kısaldı? diye sordu.

Peygamber:

— *"Ne unuttum, ne de kısaldı"* buyurdu.

Zu'l-yedeyn:

— Evet (iki rek'ati) unuttun yâ Rasûlallah! dedi.

(Tasdîk ettirdikten sonra) Rasûlullah:

— *"Zu'l-yedeyn doğru söyledi"* dedi de, kalkıp namâzdan eksik bıraktığı iki rek'ati kıldırdı. Sonra selâm verdi. Sonra tekbîr alıp secdeye vardı. Her vakitki sücûdu kadar yâhud daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. Sonra tekbîr alıp ba-

---

Buhârî bununla lakab, şahsı tanıtmak için olursa, Peygamber'in kullandığı gibi kullanmanın cevâzına işâret etmek istemiştir.

şını yere koydu. Secdesi gibi yâhud daha uzun bir secde daha yaptı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. (Sonra selâm verdi.) [78].

٤٦ـ بابُ الغِيبَةِ :

وقَوْلِ اللّهِ تَعالى ولا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا
أيُحِبُّ أحَدُكُمْ أنْ يَاكُلَ لَحْمَ أخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ
واتَّقُوا اللّهَ إنَّ اللّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

46- GIYBET VE YÜCE ALLAH'IN
ŞU KAVLİ BÂBI:

"Kiminiz kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allah'tan korkun. Çünkü Allah tevbeleri kabûl edendir, çok merhametlidir"

(el-Hucurât: 12) [79].

٨١ـ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا وَكِيعٌ عنِ الأعْمَشِ قال سَمِعْتُ مُجاهِدًا

78 Başlığa uygunluğu "Peygamber'in Zu'l-yedeyn diye çağırır olduğu zât" sözündedir. Çünkü o şahıs böyle denmekle tanınıyordu. Böyle olan sıfatları kullanmak câiz olmaktadır.

79 *Gıybet,* bir kimsenin yokluğunda hoşlanmayacağı birşey söylemektir. Peygamber (S):

— *"Gıybet nedir bilir misiniz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler.

— *"Kardeşini hoşlanmayacağı birşey ile anmandır"* buyurdu.

— Ya söylediğim kardeşimde varsa? denildi.

— *"Eğer söylediğin onda varsa gıybet getmiş olursun. Ve eğer söylediğin onda yoksa o vakit ona iftirâ etmiş olursun"* buyurdu ki, bunu Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî ve diğerleri de zikretmişlerdir...

Âyet gıybetin tab'an, aklen ve şer'an çirkinliğini tasvîrdir. Gıybet edilen kimse gâib olup, söylenen söze şuûru bulunmamak ve o anda müdâfaa edecek vaziyette olmamak hasebiyle bir ölü, hem de kardeş olan bir ölü ve o vaziyette onun kötülüğünü söyleyerek gıybet ile haysiyetine saldırmak bir ölünün etlerini parçalayıp yemek kabîlinden bir canavarlık olmak üzere tasvîr olunuyor... (*Hakk Dîni,* VI, 4474-4476).

يُحَدِّثُ عَنْ طاوُسٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال مَرَّ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم عَلى قَبْرَيْنِ فقال إنهُما لَيُعَذَّبانِ وما يُعَذَّبانِ فى كَبِيرٍ أمَّا هٰذا فكان لايسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ وأمَّا هَذَا فَكانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ دَعا بِعَسِيبٍ رَطْبٍ فشَقَّهُ باثْنَيْنِ فَغَرَسَ عَلى هَذا واحدًا وعَلى هَذا واحِدًا ثُمَّ قال لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهما مالَمْ يَيْبَسا *

81-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki kabir üzerine uğradı da:

— *"Bunlar azâb olunmaktadırlar. Hem de azâb olunmaları büyük bir şey için değildir. Şu kabrin sâhibine gelince, o, sidiğini yaparken insanlardan perdelenmezdi. Şunun sâhibi ise koğuculuk ederdi"* buyurdu.

Sonra yaş bir hurma çubuğu istedi, onu iki parçaya ayırdı, birini şu kabrin üstüne, birini de şu kabrin üstüne dikti. Sonra:

— *"Bunlar kurumayıp tâze kaldıkça, onlardan azâblarının hafifletilmesi ümîd edilir"* buyurdu [80].

٤٧ ـ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ خيْرُ دُورِ الأنْصارِ

47- PEYGAMBER(S)'İN *"Ensâr yurtlarının hayırlısı..."* KAVLİ BÂBI

٨٢ ـ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبى الزِّنادِ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قال قال النبىُّ صلي اللَّهُ عليه وسلم خَيْرُ دُورِ الأنْصارِ بَنُو النجَّارِ *

82-....... Ebû Useyd es-Sâidî (R): Peygamber (S):

---

80 Peygamber'in bu fiiliyle onbeş asır önceden yaş hücrelerin çevresinde biyomanyetik alan meydana gelip şerrli cereyânlardan orayı koruduğunu bildiği, daha doğrusu kendisine bunun bildirildiği anlaşılıyor.

— *"Ensâr obalarının hayırlısı Neccâr oğulları'dır"* buyurdu, demiştir [81].

٤٨ـ باب مايُجوزُ
مِن اغْتِيابِ أهْلِ الفَسادِ والرِّيَبِ

48- FESÂD VE TÖHMETLER EHLİNİN KÖTÜLÜĞÜNÜ BELİRTMENİN CÂİZ OLACAĞI BÂBI

٨٣ـ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ سَمِعْتُ ابنَ المُنْكَدِرِ سَمِعَ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أخبَرَتْهُ قالَتِ اِسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلى رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم فقال ائْذَنُوا لَهُ بِئسَ أخو العشِيرَةِ أوِ ابنُ العَشِيرَةِ فلَمَّا دَخَلَ ألانَ لَهُ الكَلامَ قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ قُلْتَ الَّذِى قُلْتَ ثُمَّ ألَنْتَ لَهُ الكَلامَ قال أَىْ عائِشَةُ إنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ أوْ وَدَعَهُ النَّاسُ اتِّقاءَ فُحْشِهِ *

83-....... Âişe (R) haber verip şöyle dedi: Bir kimse Rasûlullah(S)'ın huzûruna gelmek için izin istedi. Rasûlullah:

— *"Ona izin veriniz; o, aşîretin ne kötü kardeşidir-* yâhud: *O, aşîretin ne kötü oğludur-!"* buyurdu.

O kimse Rasûlullah'ın yanına girince, Rasûlullah ona karşı yumuşak sözler söyledi. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Biraz önce Sen onun için söylediğin o sözleri söyledin. Sonra da ona yumuşak kelâm ettin? diyerek bunun sebebini sordum.

Rasûlullah:

— *"Ey Âişe! İnsanların en şerrlisi, çirkin hareketlerinden korunmak için insanların kendisini terkettikleri* -yâhud: *karşılaşmak istemeyip yalnız bıraktıkları- kimsedir"* buyurdu [82].

---

81 Bunun bir rivâyeti Ensâr kabîlelerinin fazîleti bâbında geçti, başlığa uygunluğu, İslâm'a girişteki fazîlet dereceleri mukaayesesinin umûmundan alınır.

82 Rasûlullah, kötülüğünden sakınmak ve onu iyileştirmek için o kimseye yumuşak sözler söyleyip müdârât etmiş oluyor. Bunun bir rivâyeti yakında geçmiş, orada Kaadı Iyâd'ın bu vak'a hakkındaki açıklaması verilmişti.

٤٩ ـ بابٌ النَّمِيمَةُ من الْكَبَائِرِ

49- BÂB: GIYBET ETMEK BÜYÜK GÜNÂHLARDANDIR

٨٤ ـ حدّثنا ابنُ سَلامٍ أخبرنا عَبِيْدَةُ بنُ حُمَيْدٍ أبو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عن مَنْصور عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال خَرَجَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم مِنْ بَعْضِ حِيطانِ المَدِينَةِ فَسَمِعَ صَوْتَ إنْسانَيْنِ يُعَذَّبانِ فى قُبُورِهِما فقال يُعَذَّبانِ وما يُعَذَّبانِ فى كَبِيرَةٍ وإنهُ لَكَبِيرٌ كان أحَدُهُما لا يَسْتَتِرُ مِنَ البَوْلِ وكان الآخَرُ يَمْشِي بالنَّمِيمَةِ ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَها بِكِسْرَتَيْنِ أوْ ثِنْتَيْنِ فَجَعَلَ كِسْرَةً فى قَبْرِ هٰذَا وكِسْرَةً فى قَبْرِ هٰذَا فقال لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهما مالَمْ يَيْبَسا *

84-....... İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Medîne'nin hurma bahçelerinin birinden çıktı da kabirlerinde azâb olunan iki insanın sesini işitti. Ve:

— *"Bunlar azâb olunuyorlar, bunların azâb olunmaları, üzerlerine* (büyük ve meşakkatli olacak) *birşey için de değildir. Şu muhakkak ki, onların günâhları* (Allah katında) *elbette büyüktür: Biri hâcetini yerine getirirken sidikten sakınmaz, yâhud insanların gözlerinden avretini perdelemezdi, diğeri de insanlar arasında söz taşıyıp koğuculuk ederdi"* buyurdu.

Ondan sonra yaprakları soyulmuş tâze bir hurma dalı istedi, dalı iki parça etti yâhud ikiye böldü, şunun kabrine bir parça, şunun kabrine de bir parça koydu ve:

— *"Bu çubuklar kurumayıp yaş kaldıkları müddetçe, bunlardan azâbın hafifletilmesi ümîd edilir"* buyurdu [83].

٥٠ ـ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ النَّمِيمَةِ : وقَوْلِهِ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ : وَوَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ : يَهْمِزُ وَيَلْمِزُ يَعِيبُ

83 Bunun da bir rivâyeti yakında geçmişti. Bunların kendilerine büyük ve meşakkatli birşey olmayan ve fakat Allah katında büyük günâh olan bu iki şey yüzünden azâb edildikleri apaçık ifâde edilmiştir: "***... Hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu***(nun günâhı) ***Allah katında büyüktür"*** (en-Nûr: 15).

50- SÖZ TAŞIMAKTAN MEKRÛH OLACAK KISIM VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI [84]:

"Dâimâ ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan..." (en-Nûn: 11);

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline!" (el-Humeze: 1).

Buhârî: "*Yehmizu*" ve "*Yelmizu*", "Yaîbu" (yânî "ayıplıyor") ma'nâsınadır, dedi [85].

٨٥ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبراهِيمَ عنْ هَمّامٍ قال كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ فقِيلَ لهُ إنَّ رَجُلاً يَرْفَعُ الحَدِيثَ إلى عُثْمانَ فقال لَهُ حذَيْفةُ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لايَدْخُلُ الجَنَّةَ قَتَّاتٌ *

85-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle demiştir: Bizler Huzeyfe ibnu'l-Yemân'ın berâberinde oturuyorduk. Huzeyfe'ye:

— Bir adam bu hadîsi Usmân ibn Affân'a yükseltiyor, denildi. Huzeyfe o sözü söyleyene hitâben:

— Ben Peygamber(S)'den *"Koğuculuk eden fesâdçı kimse cennete girmez"* buyururken işittim, dedi [86].

---

84 *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: Buhârî bununla, hakkında söz taşınan kişi kâfir ve zararlı olduğu zamân, onların zarar ve fesâdlarından korunmak için ve tedbîr almak için o gibilerin haberlerini nakletmenin cevâzına işâret etmiş gibidir. Nitekim küffâr beldelerinde câsûsluk yapmak ve onların zararlı faâaliyetlerini nakletmek câiz olur... (Kastallânî).

85 Birinci âyetin bir evveliyle tamâmı şöyledir: ***"Onlar arzû ettiler ki, sen yumuşak davranasın da kendileri de yumuşaklık göstersinler. Alabildiğine yemîn eden, izzeti nefsi bulunmayan, dâimâ ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan, hayırdan durmayıp men'eyleyen, aşırı zâlim, çok günâhkâr, kaba, haşîn, bütün bunlardan başka da kulağı kesik*** (damgalı soysuz) ***olan hiçbir kişiyi tanıma"*** (en-Nûn: 9-13).

86 *Kattât, "Nemmâm"* demektir; koğuculuk etmek ma'nâsına olan *"Ennemmu"* lafzından mübâlağa sîgasıdır. *"Nemîme"* de ondan isimdir, koğuculuk'tur. *"Kattât"* ile *"Nemmâm"* arasında şârih Hattâbî ve Seyyid Şerîf şöyle bir fark bildirirler: *"Nemmâm"*, insanlar arasında söz getirip götürerek birbirine düşüren kimsedir. *"Kattât"*, görünmez gizli bir yerden söz dinleyen, sonra da bu dinlediği sözü nakleyleyen kimsedir ki, bunun fesâd ve kötülüğü daha büyüktür. *Kaamûs* Mütercimi Âsım Molla: *"Kattât"*'a Türkçe'de *"Dikici"* derler, demiştir.

٥١ـ باب قَوْلِ اللّٰهِ تعالى واجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

51- YÜCE ALLAH'IN:
"(Murdârdan, putlardan kaçının;) yalan sözden çekinin!" (el-Hacc: 30)
KAVLİ BÂBI

٨٦ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا ابنُ أبى ذِئبٍ عنِ المَقْبُرِىِّ عنْ أَبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ والعَمَلَ بِهِ والجَهْلَ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حاجَةٌ أنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وشَرَابَهُ : قال أحْمَدُ أفْهَمَنِى رَجُلٌ إسْنادَهُ *

86- Bize Ahmed ibn Yûnus tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zi'b, el-Makburî'den; (yânî Saîd ibn Ebî Saîd Keysân'dan); o da babasından; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Kim yalan söylemeyi, yalanla amel etmeyi ve câhilliği bırakmazsa, onun yemesini, içmesini bırakmasına Allah'ın hiçbir ihiyâcı yoktur"* buyurmuştur.

Râvî Ahmed ibn Yûnus: Bu hadîsi bana İbnu Ebî Zi'b tahdîs ettiği zamân, ben onun lafzından bunun isnâdını kesin bilemedim de mecliste benim berâberimde bulunan bir adam bana bu hadîsin isnâdını söyleyip anlattı, dedi [87].

٥٢ـ باب ماقيلَ فى ذِى الوَجْهَيْنِ

52- İKİYÜZLÜ KİMSE HAKKINDA
DENİLEN SÖZ BÂBI

---

87 *"Allah'ın ihtiyâcı yoktur"* demek, Allah yalan söyleyen ve yalanla, câhillikle amel eden kimsenin tuttuğu oruca hiç kıymet vermez ma'nâsınadır. Bunlar zâten nehyedilmiş iken oruçlu için daha da fenâ olduğu ve orucun kemâli, bunlardan dilin tamâmıyle sâlim olmasıyle hâsıl olacağına delâlet etmektedir. Yalan ve gıybet, âlimler cumhûruna göre, orucu bozmaz, fakat orucun kemâl ve fazîletini yok eder.

Sufyân es-Sevrî, gıybetin orucu bozacağına hükmetmiştir. Mucâhid'in de "İki huy orucu bozar: Gıybet ve yalan" dediğini: el-Leys ibn Sa'd, Mucâhid'den rivâyet etmiştir.

٨٧ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفصٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا أبو صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم تَجِدُ مِنْ شَرِّ النَّاسِ يَوْمَ القِيامَةِ عِنْدَ اللّهِ ذَاالوَجْهَيْنِ الّذِي يأتِي هٰؤُلاءِ بِوَجْهٍ وهٰؤُلاءِ بِوَجْهٍ *

87-....... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): *"Sen kıyâmet günü Allah katında insanların en şerrlisinden bir nev'ini,* (iki sınıf halk arasında) *şunlara bir yüzle, bunlara bir yüzle gelmekte olan iki yüzlü* (münâfık kimse) *bulursun"* buyurdu [88].

٥٣ــ بابُ مَنْ أخْبَرَ صاحِبَهُ بِما يُقال فيهِ

53- SÂHİBİNE (YÂNÎ ARKADAŞINA) ONUN HAKKINDA SÖYLENEN SÖZÜ HABER VEREN KİMSE BÂBI

٨٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبي وائِلٍ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللّهُ عنه قال قَسَمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قِسْمَةً فقال رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ واللّهِ ماأرادَ مُحَمَّدٌ بِهٰذا وجْهَ اللّهِ فأتَيْتُ رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فأخْبَرْتُهُ فَتَمَعَّرَ وجْهُهُ وقال رَحِمَ اللّهُ مُوسَى لَقَدْ أُوذِيَ بأكْثَرَ مِنْ هٰذا فَصَبَرَ *

88-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Huneyn günü sonunda- ganîmet mallarını taksîm etmişti (ve kalbleri İslâm'a alıştırılan bâzı kimselere fazla vermişti). Bundaki gâyeyi anlamayan Ensâr'dan bir kimse:

— Vallâhi Muhammed bu taksîmle Allah rızâsını kasdetmedi, dedi.

---

88 Müslim'in Abdullah ibn Umer'den rivâyet ettiği bir hadîste münâfık, iki davar sürüsü arasında şaşkın bir koyuna benzetilmiş, şaşkın koyunun iki sürüden kâh birisine, kâh öbürüsüne koştuğu gibi, münâfık da cemiyet içinde bâzen bir halk zümresine, bâzen de öbür halk zümresine koşar buyurulmuştur (Müslim, Kitâbu sıfâtı'l-münâfıkîn ve ahkâmihim, 18-"2784").

Ben de Rasûlullah'a geldim ve onun bu sözünü kendisine haber verdim. Rasûlullah'ın yüzünün rengi değişti ve:

— *"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin! Vallâhi o bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti"* buyurdu [89].

٥٤ــ باب ما يُكْرَهُ مِنَ التَّمادُحِ

54- İNSANLAR ARASINDA AŞIRI VE MÜBÂLAĞALI ÖVME YAPMANIN MEKRÛH OLMASI BÂBI

٨٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ صَبَّاحٍ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ زَكَرِيَّاءَ حدّثنا بُرَيْدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبي بُرْدَةَ عنْ أبي بُرْدَةَ عنْ أبي مُوسَى قال سَمِعَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم رَجُلاً يُثْنى عَلى رَجُلٍ ويُطْرِيهِ فى المِدْحَةِ فقال أهْلَكْتُمْ أوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ الرَّجُلِ *

89-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle dedi: Peygamber (S) bir kimsenin bir adamı övdüğünü ve övmede uzatıp aşırı gittiğini işitti de:

— *"Siz bu adamı helâk ettiniz* -yâhud: *Bu adamın sırtını yardınız!"* buyurdu.

٩٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ خالِدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبي بَكْرَةَ عنْ أبيهِ أنَّ رجُلاً ذُكِرَ عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأثْنَى عَلَيْهِ رجُلٌ خَيْرًا فقال النبيُّ ﷺ وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صاحِبِكَ يَقُولُهُ مِرارًا إنْ كانَ أحَدُكُمْ مادِحًا لامَحالَةَ فَلْيَقُلْ أحْسِبُ كَذا وكَذا إنْ كانَ يُرى أنَّهُ كَذلِكَ وحَسِيبُهُ اللَّهُ ولاَ يُزَكِّى عَلى اللَّهِ أحَدًا قال وُهَيْبٌ عنْ خالِدٍ ويْلَكَ *

90-....... Bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babasından şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in huzûrunda bir adam anıldı, orada bulunanlardan biri de bu adı geçen kimseyi hayır ile anıp övdü (ve övmede aşırı gitti). Bunun üzerine Peygamber:

---

89 Bunun bir rivâyeti Cihâd'da "Peygamber'in müellefeye atıyye vermesi bâbı"nda geçti.

— *"Vay sana yazıklar olsun! Sen dostunun boynunu kopardın!"* buyurdu ve bu sözü birkaç kerre tekrarlıyordu.

Sonra:

— *"Eğer sizden biriniz muhakkak bir dostunu medhetmek zarûretinde bulunursa;* (Ben, görünüşe göre) *öyle sanıyorum ki, o şöyle iyidir, böyle iyidir desin. Ve bu medhini de o adamın bu vasıflarla vasıflandığını zannediyor ve biliyorsa söylesin. İnsanı* (ameline göre) *hesâba çekecek olan ancak Allah'tır. Kimse Allah'a karşı herhangibir kimseyi temize çıkaramaz"* buyurdu.

Vuheyb ibn Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dan yaptığı rivâyette *"Vayhake"* yerine *"Veyleke* (= Sana veyl olsun)*"* şeklinde söylemiştir.

٥٥ ـ بابُ مَنْ أثْنَى عَلى أخِيهِ بِما يَعْلَمُ وقال سَعْدٌ ماسَمِعْتُ
النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ لأحَدٍ يَمْشِى عَلى الأرْضِ
إنَّهُ مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ إلاَّ لِعَبْدِ اللّهِ بنِ سَلامٍ

55- MÜ'MİN KARDEŞİNİ, ONDA VARLIĞINI BİLMEKTE OLDUĞU MEZİYETLERLE ÖVEN KİMSE BÂBI

Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R):
Ben Peygamber(S)'i yeryüzünde yürüyen hiçbir kimse için "Bu cennet ehlindendir" derken işitmedim, ancak Abdullah ibn Selâm müstesnâdır, demiştir [91].

٩١ ـ حدّثنا عِلِىُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ
عنْ سالِمٍ عنْ أبِيهِ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عَلَيْهِ وسلم حِينَ ذَكَرَ فى الإزَارِ

90 Şübhesiz övülecek bir meziyyeti olmayan hırslı kimse övülünce, bu sahte övgüler onu şaşkınlığa, kibre ve aldanışa sevkeder, onu öldürür, boynunu kırar. Diğer belîğ ifâdeye göre de kibrinden yağrısı yarılır, helâk olur!.. Onun için Peygamber, *"İnsanları aşırı öven meddâhların yüzlerine toprak saçınız!"* emrini vermiştir.

91 Buhârî, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın bu hadîsini, Abdullah ibn Selâm'ın menkabeleri bâbı'nda senedli olarak getirmişti.

ماذَكَرَ قال أبو بَكْرٍ يارسولَ اللّهِ إنَّ إزَارِي يَسْقُطُ مِنْ أَحَدِ شِقَّيْهِ قال إنَّكَ لَسْتَ مِنْهُمْ *

91-....... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) izâr hakkında (izârın kibirle yerlere kadar uzatılıp sürüklenmesi hakkında) söylediği kötüleyici sözleri söylediği zamân, Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah! Benim izârım bâzen kendiliğinden iki tarafına sarkıp yere düşüyor, dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Şübhesiz sen çalımla yerde elbise sürükleyen o kibirli kimselerden değilsin"* buyurdu [92].

٥٦ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى إنَّ اللّهَ يأمُرُ بالعَدْلِ والإحْسانِ وإيتاءِ ذِى القُرْبَى ويَنْهَى عِنَ الفَحْشاءِ والمُنْكَرِ والبغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ وقَوْلِهِ إنَّما بَغْيُكُمْ عَلى أنْفُسِكُمْ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّهُ وتَرْكِ إثارَةِ الشَّرِّ عَلى مُسْلِمٍ أوْ كافِرٍ

56- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Şübhesiz ki, Allah adâleti, iyiliği, hısımlara vermeyi emreder. Taşkın kötülükten, münkerden, zulüm ve cebbârlıktan nehyeder. Size bu sûretle öğüt verir ki, iyice dinleyip ve anlayıp tutasınız" (en-Nahl: 90) [93];

---

92 Bunun bir rivâyeti Libâs Kitâbı'nda geçmişti.

Buradaki başlık ve sevkedilen hadîsler, fazîlet ve iyilik sâhibi kimselerin bu meziyetlerinin söylenebileceğini,bunlarla övülmelerinin câiz olduğunu göstermektedir. Çünkü iyi vasıflı kimseleri bu vasıflarıyle övmek, o vasıfların teşvîk edilip başka kimseler tarafından da benimsenmesini sağlar.

Peygamber kendi hayâtında Hassân ibn Sâbit, Ka'b ibn Zuheyr, Abdullah ibn Revâha gibi şâirlerin şiirleri ve hutbelerinde medholunmuş, kendisi de bu şâirleri övüp medhetmiştir.

93 en-Nahl: 60. âyet hakkında İbn Mes'ûd: Kur'ân âyetleri içinde hayrı da, şerri de en toplu bir sûrette bir arada zikreden âyet budur, demiştir. Eğer Kur'ân'da başka âyet olmasaydı yalnız başına bu âyet ***"Sana bu Kitâb'ı herşeyin apaçık bir beyânı, bir hidâyet, bir rahmet ve müslümânlar için bir müjde olmak üzere***

"(Fakat Allah onları selâmete erdirince, bakarsın ki, yeryüzünde yine haksız yere taşkınlıklarda bulunuyorlar.)

Ey insanlar, sizin taşkınlığınız ancak kendinize karşıdır (kendi aleyhinizedir. Bu da) dünyâ hayâtının menfâati gibi süresizdir. Nihâyet dönüşünüz ancak banadır. O vakit neler yapıyor olduğunuzu size biz haber vereceğiz"

(Yûnus: 23);

"Bu böyledir. Kim kendisine edilen ukûbete tıpkısıyle mukaabele eder de sonra yine aleyhine zulüm ve tecâvüz olunursa, Allah her hâlde ona yardım eder..." (el-Hacc: 60).

Ve müslümân yâhud kâfir; herhangibir insan aleyhine şerri tahrîk etmemek (bil'akis bütün insanlardan şerri söndürmek).

٩٢ـ **حدَّثنا** الحُمَيْدِيُّ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ مَكُثَ النبىُّ ﷺ كَذَا وكَذَا يُخَيَّلُ إلَيْهِ أنَّهُ يَأْتِى أهْلَهُ ولا يَأْتِى قالَتْ عائِشةُ فقال لِى ذَاتَ يَوْمٍ ياعائِشَةُ إنَّ اللَّهَ أفْتانِى فِي أمْرٍ اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ أتانِى رَجُلانِ فَجَلَسَ أحَدُهُما عِنْدَ رِجْلَىَّ والآخرُ عِنْدَ رَأسِى فقال الَّذِي عِنْدَ رِجْلَىَّ لِلَّذِى عِنْدَ رَأْسِى ما بالُ الرَّجُلِ قال مَطْبُوبٌ يَعْنِى مَسْحُورًا قال ومَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ أعْصَمَ قال وفِيمَ قال فى جُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ فى مُشْطٍ ومُشاقَةٍ تَحْتَ رَعُوفَةٍ فى بِئْرِ ذَرْوانَ فَجاءَ النبىُّ ﷺ فقال هَذِهِ البِئْرُ الَّتِى أُرِيتُها كأنَّ رُؤُسَ نَخْلِها رُؤُسُ الشَّياطِينِ وكأنَّ ماءَها نُقاعَةُ الحِنَّاءِ فأمَرَ بِهِ النبىُّ ﷺ فأُخْرِجَ قالَتْ عائِشَةُ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ فَهلاَّ تَعْنِى تَنَشَّرْتَ فقال النبىُّ ﷺ أمَّا اللَّهُ فَقَدْ شَفانِى وأمَّا أنا فأكْرَهُ أنْ أُثِيرَ عَلى الناسِ شَرًّا : قالَتْ ولَبِيدُ بنُ أعْصَمَ رَجُلٌ مِنْ بَنِى زُرَيْقٍ حَلِيفٌ لِيَهُودَ *

---

peyderpey indirdik" (en-Nahl: 89) denmeye kâfî gelirdi. İhtimâl ki bu 60. âyetin 89. âyetten sonra getirilmesi de buna işâret ve tenbîh içindir (Beydâvî).

Bu âyetin hutbelerden sonra minberlerde okunması Umer ibn Abdilazîz (99-101)'in halîfeliği zamânında ve onun emriyle başlamıştır, Allah kendisinden râzı olsun... (Şeyhzâde).

92-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şu kadar ve şu kadar zamân ikaamet etti ki, bu müddet içinde O'na ehline varmaz olduğu hâlde ehline varıp mübâşeret ettiği hayâlî verilirdi.

Âişe dedi ki: Bir gün bana:

— *"Yâ Âişe! Şübhesiz Allah bana, hakkında fetvâ istemiş olduğum bir iş husûsunda fetvâ vermiştir. Şöyle ki: Bana iki kişi geldi. Bunlardan biri ayaklarımın yanına, diğeri de başımın yanına oturdu. Ayaklarımın yanındaki, başımın yanındakine:*

— *Bu adamın nesi var* (bunun hastalığı nedir)? *diye sordu.*

O da:

— *Tıbb yapılmış, yânî sihir yapılmıştır, dedi.*

— *Ona kim sihir yapmış? deyince, öbürü:*

— *Lebîd ibn A'sam, diye cevâb verdi.*

Sonra:

— *Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu.*

O da:

— *Zervân Kuyusu'nun içinde büyük bir taşın altında bir tarak, saç ve sakal tarantısında erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile yapılmıştır, diye cevâb verdi"* dedi.

Sonra Peygamber (bâzı sahâbîleriyle berâber çıkıp) bu kuyuya gitti ve:

— *"İşte bana ru'yâmda gösterilmiş olan kuyu budur. Kuyunun başındaki, etrafındaki hurma ağaçlarının uçları, sanki şeytânların başları gibidir; onun suyu da* (değersizliğinden veyâ içine atılan şeylerin karışmasından dolayı) *kına boyası gibi bozuk renklidir"* dedi.

Akabinde Peygamber emretti de o şeyler dışarı çıkarıldı.

Âişe, büyüyü kasdederek:

— Yâ Rasûlallah! Bunu ve fâilini yaysaydın da onu rüsvây etseydin! dedi.

Peygamber:

— *"Allah bana şifâ vermiştir. Ben bunu söyleyip de insanlar üzerine sihir şerrini yaymak istemem"* buyurdu.

Âişe: Velîd ibn A'sam, Zurayk oğulları'ndan Yahûdîler'in yemînli dostu olan bir adamdır, dedi [94].

---

94 Başlıkta zikredilen âyetlerle hadîs arasındaki uygunluk, Hattâbî'nin sözlerinden alınan şu özettir: Allah bağyden nehyedip, bağyin zararının bâğîlik yapana döneceğini, bağye ma'rûz kalan kimseye de yardımın garanti olduğunu bildirince, bağye uğrayana yakışanın, bağy yapanı affetmek sûretiyle ihsânına karşı Allah'a şükretmesi olduğudur. Peygamber de bunu misâl edinmiş, sihirle belâlandığında sihir yapana cezâ vermeye kudreti bulunmakla berâber, onu cezâlandırmamıştır... (Aynî, Kastallânî).

Bu tatbîkaatı, başlığın sonundaki müslümân yâhud kâfir hiçbir insan üzerine şerr tozutmamak fıkrasına da tam uymuştur.

Hadîsin bir rivâyeti Tıbb Kitâbı, "Sihir bâbı"nda da geçmişti.

٥٧ـ بابُ ماينْهى عنِ التّحاسُدِ والتّدابُرِ . وقَوْلِهِ تعالى
ومِنْ شَرِّ حاسِدٍ إذا حَسَدَ

57- BİRBİRLERİYLE HASEDLEŞMENİN VE BİRBİRLERİNE ARKA DÖNMELERİNİN NEHYOLUNMASI; BİR DE YÜCE ALLAH'IN: *"Ve hased edenin hased ettiği zamân şerrinden (Allah'a sığınırım de)"* (el-Felâk: 5) KAVLİ BÂBI

٩٣ـ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمّام ابنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عن النبيِّ صلى اللّهُ عليه سلم قال إيّاكُمْ والظَّنَّ فإنَّ الظَّنَّ أكْذَبُ الحَديثِ ولا تَحَسَّسُوا ولا تَجَسَّسُوا ولا تَحاسَدُوا ولا تَدابَرُوا ولا تَباغَضُوا وكُونُوا عِبادَ اللّهِ إخْوانًا *

93-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizleri zanndan sakındırırım. Çünkü zannla söylenen sözler, yalanı daha çok olanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, husûsî ve mahrem hayâtınızı da araştırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz, birbirinize buğz ve düşmanlık da etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinizle kardeşler* (mesâbesinde) *olunuz!"* [95].

٩٤ـ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثني أنَسُ ابنُ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لاتَباغَضُوا ولا تَحاسَدُوا ولاَ تَدابَرُوا وكُونُوا عِبادَ اللّهِ إخْوانًا ولاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخاهُ فَوْقَ ثَلاثَةِ أيّامٍ *

94-...... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Birbirinizle buğz* (ve düşmanlık) *yarışına girmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize arka dönüp ayrılmayınız. Ey Allah'ın kulları, birbirinizle kardeşler*

---

95 Allah'ın rızâsı yolunda yürüyerek kazanacağınız iyi huylarla şefkatte, rahmette, mahabbette, birbirinize yardım ve nasîhat etmekte neseb kardeşleri gibi olunuz.

(mesâbesinde) *olunuz. Bir müslümânın dîn kardeşini üç günden fazla bırakması* (küs durması) *hâlâl olmaz!"* [96].

٥٨ــ باب يآأيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيرا من الظن إن بعض الظن إثم ولا تجسسوا

58- BÂB:

"Ey îmân edenler, zannın birçoğundan kaçının. Çünkü zannın bâzısı günâhtır. Birbirinizin kusûrunu araştırmayın..." (el-Hucurât: 12) [97].

٩٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال إيَّاكُمْ والظَّنَّ فإنَّ الظَّنَّ أكْذَبُ الحَدِيثِ ولا تَحَسَّسُوا ولا تَجَسَّسُوا ولا

---

96 Hadîsin son fıkrası dargınlığın ve küslüğün müddetinin sonunu üç gün olmak üzere sınırlamıştır. "Müslümânın müslümâna küslüğü tülbend kuruyuncaya kadardır" atalar sözü, barışma müddetini daha kısa bir zamânla hudûdlandırmıştır.

97 *İsm,* sonunda üzerine ukûbet sâbit olan günâhtır. Çünkü zann, ihtimâl üzere bir hüküm olduğundan bir kısmı hakka hiç isâbet etmez, etmeyince de başkasının hakkını ilgilendiren husûsta o sûretle aleyhine hüküm bühtân ve iftirâ ve bir vebâl olur. Bilhassa zannın menşei sırf nefsî işler olduğu zamân, hatâ daha da büyük olur. Zannın bâzısı *ism* ve vebâl olunca da böyle bir vebâl ve zarara düşmemek için ihtiyât etmek ve hangi nevi' zanndan olduğunu düşünebilmek üzere onun birçoğundan sakınmak lâzım gelir. Nehyolunan çirkinliklerden birçoğu da böyle zannlardan meydana gelir. Gerçi zannın hepsi ism ve günâh değildir. Allah'a ve mü'minlere güzel zann gibi vâcib olan zann da vardır. Nitekim ***"Onu işittiğiniz vakit, erkek mü'minlerle kadın mü'minler kendilerine hayır zannda bulunsalardı..."*** (en-Nûr: 12) buyurulmuş ve kudsî hadîste: *"Ben kulumun bana zannı yanındayımdır"* diye gelmiştir. Peygamber (S): *"Herbiriniz Allah'a güzel zannederek ölsün"* ve *"Güzel zann îmândandır"* buyurmuştur. Amelî işlerde, kesinlik bulunmayan husûslarda zannî delîl ile amelin vâcib olduğu yerler de vardır. Sonra maîşetle ilgili husûslarda olduğu gibi, mübâh olan zannlar da vardır. Lâkin zannın bir kısmı da harâmdır. Yakîn vâcib olan ilâhiyâtta, nübüvvâtta zann harâm olduğu gibi, Allah'a ve salâh ehline kötü zann da harâmdır. Peygamber (S) *"Allah Taâlâ müslimden kanını, ırzını ve kendisine kötü zannedilmesini harâm kılmıştır"* buyurdu. İşte bu âyet de bu siyâkta gelmiştir. Ve hepsinin değil, bâzı zannın ism olduğu tasrîh buyurulmuştur (*Hakk Dîni,* VI, 4471-4472).

تَناجَشُوا ولا تَحاسَدُوا ولا تَباغَضُوا ولا تَدابَرُوا وكُونُوا عِبادَ اللّهِ إخْوانًا *

95-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizleri zanndan sakındırırım. Çünkü zannla söylenen söz, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksiğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, husûsî ve mahrem hayâtınızı da araştırmayınız. Almayacağınız bir malın, alıcıyı zarara sokmak için fiâtını artırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz, buğzlaşma da yapmayınız. Birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinize kardeşler* (mesâbesinde) *olunuz!"* [98].

٥٩ــ بابُ مايَكُونُ مِنَ الظَّنِّ

59- ZANNDAN CÂİZ OLACAK NEVİ' BÂBI

٩٦ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قال النبيُّ ﷺ ماأظُنُّ فُلانًا وفُلانًا يَعْرِفانِ مِنْ دِينِنا شَيْئًا : قال اللَّيْثُ كانَا رجُلَيْنِ مِنَ المُنافِقِينِ *

96-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S):

— *"Ben fulân ve fulân kimseleri bizim dînimizden birşey bilirler zannetmiyorum"* buyurdu, demiştir.

Râvî el-Leys ibn Sa'd: Onlar münâfıklardan iki adamdı, demiştir.

٩٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ بِهٰذَا وقالتْ دَخَلَ عَلَيَّ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَوْمًا وقال ياعائِشَةُ ماأظُنُّ فُلانًا وُفلانًا يَعْرِفانِ دِينَنا الَّذِى نَحْنُ عَليْهِ *

97- Bize Yahyâ ibn Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys bu hadîsi tahdîs etti. Bunda Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün benim yanıma girdi ve:

— *"Yâ Âişe! Ben fulân ve fulân kimselerin bizim üzerinde bu-*

98 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında bundan önceki bâbda da geçmişti.

lunduğumuz şu dînimizi bilir olacaklarını sanmıyorum" buyurdu[99].

٦٠ ـ باب سَتْرِ الْمُؤْمِنِ عَلَى نَفْسِهِ

60- (KENDİSİNDE AYIPLANACAK BİRŞEY MEYDANA GELDİĞİ ZAMÂN) MÜ'MİNİN KENDİNİ SETREDİP ÖRTMESİ BÂBI

٩٨ ـ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبدِ اللّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ أخِي بنِ شِهابٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللّهِ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ كُلُّ أُمَّتِي مُعافًى إلاَّ المُجاهِرِينَ وإنَّ مِنَ المَجانَةِ أنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ باللَّيْلِ عَمَلاً ثُمَّ يُصْبِحَ وقَدْ سَتَرَهُ اللّهُ فَيقُولَ يافُلاَنُ عَمِلْتُ البارِحَةَ كَذَا وكَذَا وقَدْ باتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ ويُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللّهِ عَنْهُ *

98-....... Sâlim ibn Abdillah şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ümmetimin hepsi* (Allah tarafından) *affolunmuştur, yalnız açıkça günâh işleyenler değil. Bu açıklayıcı günâhkâr delilerden öyleleri vardır ki: Kişi geceleyin bir günâh iş işler, sonra sabâha ulaşır da Allah kendisini örtmüş olduğu hâlde, o: 'Ey fulân! Ben dün gece şöyle şöyle işler yaptım' diye söyler. Hâlbuki o, Rabb'i onun günâh işini ört-bas ederek gecelemişti. Fakat bu deli, Allah'ın örttüğü perdeyi açarak sabâha çıkıyor* (fâsıklığını söyleyip i'lân ediyor)*!"*[100].

---

99 Buhârî, Aişe'nin bu hadîsini iki ayrı sened ve metinle getirmiş olduğu için biz de eksiltmeden sened ve metinleri aynen tercüme edip yazdık. Münâfıklar Peygamber'e vahiy ile bildirildiğinden, buradaki zann ta'bîri yakînî ilim ile tefsîr edilmiştir. Bu hadîslerdeki zann, nehyedilmiş olan zann nev'inden değildir. Çünkü bu, hâli o iki kişinin hâli gibi olacak kişileri sakındırma makaamındadır. Nehy ise ancak dîni ve ırzında sâlim olan müslümânı kötü zannetmektendir. Münâfıkların her türlü hâlleri ve hareketleri Tevbe Sûresi'nde tafsîlâtıyle bildirilmiştir. Onun için İbn Abbâs: "Biz bu sûreye Nâdiha derdik, bütün münâfıkları vasıflarından tanırdık. Fakat Allah münâfıkları öldürmeyi emretmedi" demiştir. Peygamber'den ve O'nun bildirdiklerinden başkalarının münâfıkları tanıması zann iledir. Çünkü Allah *"Siz onları bilmezsiniz, onları ancak Allah bilir"* (el-Enfâl: 60) buyurmuştur.

100 Başlığa uygunluğu, Allah'ın onun günâhlarını örtmesi, mü'min kulun da günâhlarını kendi üzerinde örtüp gizli tutmasını gerektirmesi yönündendir.

٩٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ صَفْوانَ بنِ مُحْرِزٍ أنْ رَجُلاً سألَ ابنَ عُمَرَ كَيْفَ سَمِعْتَ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم يَقولُ في النَّجْوَى قال يَدْنو أحَدُكُمْ مِنْ رَبِّهِ حتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَليْهِ فَيَقولُ عَمِلْتَ كَذا وكَذا فَيَقولُ نَعَمْ ويَقولُ عَمِلْتَ كَذا وكَذا فيَقولُ نَعَمْ فيُقَرِّرُهُ ثُمَّ يَقولُ إنِّي سَتَرْتُ عَلَيْكَ في الدُّنْيا فأنا أغْفِرُها لَكَ اليَوْمَ *

99-....... Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Safvân ibn Muhriz'den şöyle tahdîs etti: Bir adam İbn Umer'e:

— Rasûlullah(S)'ın "Necvâ" hakkında söylemekte olduğu beyânını nasıl işittin? diye sordu.

İbn Umer de:

— Rasûlullah şöyle buyurdu, dedi: *"Biriniz Rabb'ine yaklaşır, hattâ Rabb'i onun üzerine şefkat perdesini örter de ona: Sen şu ve şu günâhlarını bildin değil mi? der. Kul da: Evet bildim, der. Yine Rabb'i ona: Şu ve şu günâhlarını da bildin değil mi? der. O da: Evet bildim, der. Böylece Allah o kuluna günâhlarını ikrâr ettirir. Sonra: Ben senin üzerindeki bu günâhlarını dünyâda halktan gizledim. Bu gün de onları senin lehine mağfiret ediyorum, der* (ve haseneler kitâbını ona verir)" [101].

٦١ــ بابُ الكِبْرِ :

وقال مُجاهِدٌ ثانِيَ عِطْفِهِ مُسْتَكْبِرٌ في نَفْسِهِ :

عِطْفُهُ رَقَبَتُهُ

---

101 Bu "Necvâ Hadîsi" diye meşhûrdur. Buhârî bunun bâzı rivâyetlerini birkaç yerde getirmiştir. Mezâlim ve Tefsîr'de (Hûd: 18. âyetin tefsîrinde) daha geniş bir metinle geçmişti.

Necvâ: Yavaşça söz söylemeğe denir ki, fısıldamak ta'bîr olunur. İbn Esîr de *en-Nihâye*'de: *Necvâ,* isimdir, masdar yerinde durur, kıyâmet gününde Allah Taâlâ'nın, mü'min kuluna gizlice hitâbıdır, der. Buhârî şârihleri de: *Necvâ:* Allah ile mü'min kulu arasında kıyâmet günündeki gizli konuşmasıdır ki, bunda kulun ma'siyetleri gizlice kendisine sayılır ki, Allah'ın fadlıdır, demişlerdir.

Tıybî de şöyle demiştir: Bu hadîsteki kenef ve ilâhî koruma, kuşun kanadından istiâre buyurulmuştur. Kuş kanadıyle kendini örtüp koruduğu gibi, yumurtasını da örtüp muhâfaza eder. İşte bu hâl Allah'ın, mü'min kulunu mahşer halkının bakışlarından setredip rezîl ve rüsvây olmaktan koruması ma'nâsına istiâre buyurulmuştur.

61- KİBR(İN KÖTÜLÜĞÜ) BÂBI

Mucâhid ibn Cebr: *"Sâniye ıtfıhi"* (el-Hacc: 9), "Müstekbiran fî nefsihi(= Nefsinde büyüklenmek isteyen)" ma'nâsınadır. *"Itfuhu"*, "Rakabetuhu" (yânî "Boynu") demektir, dedi [102].

١٠٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ حدّثنا مَعْبَدُ بنُ خالِد
القَيْسِيُّ عَنْ حارِثَةَ بنِ وَهْبٍ الخُزَاعِيِّ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال
ألا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الجَنَّةِ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَاعِفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلى اللّهِ لأَبَرَّهُ . ألاَ
أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ * وقال مُحَمَّدُ بنُ عِيسَى حدّثنا
هُشَيْمٌ أخبرنا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ حدّثنا أَنَسُ بنُ مالِكٍ قال كانَتِ الأَمَةُ مِنْ إماءِ أَهْلِ
المَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيْثُ شاءَتْ *

100-....... Bize Ma'bed ibn Hâlid el-Kaysî, Hârise ibnu Vehb el-Huzâî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Dikkat edin, size cennet ehlini haber veriyorum: Her zaîf olan ve her mütevâzi' olan kimsedir. O kimse Allah üzerine yemîn etse, Allah onu yemîninde muhakkak gerçek çıkarır. Yine dikkat edin, size ateş ehlini haber veriyorum: Her katı yürekli, her hilekâr aldatıcı, her ululuk taslayandır"* [103].

Ve Muhammed ibn Îsâ şöyle dedi: Bize Huşeym tahdîs etti. Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi. Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Medîne'nin dişi kölelerinden bir dişi köle vardı ki, o kadın muhakkak Rasûlullah(S)'ın elinden tutardı da O'nu kendi istediği yere doğru götürür giderdi [104].

---

102 Âyet iki evvelkisiyle şöyledir: *"**İnsanlar içinde öylesi vardır ki, ne bilgisi, ne istidlâl edeceği bir senedi, ne de aydınlatıcı bir kitâbı olmaksızın,**"* (insanları) ***Allah yolundan saptırmak için*** (kibirle) ***yanını eğip bükerek, Allah hakkında kavga eder durur. Dünyâda rüsvâylık onundur. Biz ona kıyâmet gününde de yangın azâbını tattıracağız. Bunun sebebi iki elinin önden gönderdiği şeylerdir ve çünkü Allah, şübhesiz, kulları hakkında zulmedici değildir"*** (el-Hacc: 8-10).

103 Bunun bir rivâyeti Nûn Sûresi Tefsîri'nde de geçmişti. Bu hadîste sayılan cehennemlik sıfatlar daha geniş olarak Nûn: 8-15 âyetlerinde de sayılmaktadır.

104 Rasûlullah'ın elinden tutmakla murâd, bunun lâzımî ma'nâsıdır ki, o da Rasû-

٦٢ـــ بابُ الهِجْرَةِ . وقَوْلِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم لايَحِلُّ لِرجُلٍ أنْ يَهْجُرَ أخاهُ فَوْقَ ثَلاثٍ

62- (İKİ MÜ'MİNİN, KARŞILAŞTIKLARINDA BİRBİRİNDEN YÜZ ÇEVİRİP) AYRILMALARININ KÖTÜLÜĞÜ VE RASÛLULLAH(S)'IN: *''Bir kimsenin, mü'min kardeşini üç günden fazla bırakması* (küs durması) *halâl olmaz''* KAVLİ BÂBI

١٠١ـــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثني** عَوْفُ ابنُ مالِكِ بنِ الطُّفَيْلِ هُوَ ابنُ الحارِثِ وهُوَ ابنُ أخِي عائِشَةَ زَوْجِ النبيِّ ﷺ لأُمِّها أنَّ عائِشَةَ **حُدِّثَتْ** أنَّ عَبْدَ اللّهِ بنَ الزُّبَيْرِ قال فى بَيْعٍ أوْ عَطاءٍ أعْطَتْهُ عائِشَةُ واللّهِ لَتَنْتَهِيَنَّ عائِشَةُ أوْ لأحْجُرَنَّ عَلَيْها فقالَتْ أهُوَ قال هٰذَا قالوا نَعَمْ قالَتْ هُوَ لِلّهِ عَلَيَّ نَذْرٌ أنْ لا أُكَلِّمَ ابنَ الزُّبَيْرِ أبَدًا فاسْتَشْفَعَ ابنُ الزُّبَيْرِ إلَيْها حِينَ طالَتِ الهِجْرَةُ فقالَتْ لاواللّهِ لا أُشَفِّعُ فِيهِ أبدا ولا أتَحَنَّثُ إلى نَذْرِى فَلمَّا طالَ ذٰلِكَ عَلى ابنِ الزُّبَيْرِ كَلَّمَ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ الأسْوَدِ بنِ عَبْدِ يَغُوثَ وهُما مِنْ بَنِى زُهْرَةَ وقال لَهُما أنْشُدُكُما باللّهِ لَمَّا أدْخَلْتُما نِى عَلى عائِشَةَ فإنَّها لايَحِلُّ لَها أنْ تَنْذُرَ قَطِيعَتِى فأقْبَلَ بِهِ المِسْوَرُ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ مُشْتَمِلَيْنِ بأرْدِيَتِهِمَا حَتَّى اسْتَأْذَنا عَلى عائِشَةَ فقالا السَّلامُ عَلَيْكِ ورَحْمَةُ اللّهِ وبَرَكاتُهُ أنَدْخُلُ قالتْ عائِشَةُ ادْخُلُوا قالوا كُلُّنا قالَتْ نَعَمْ ادْخُلُوا كُلُّكُمْ ولا تَعْلَمُ أنَّ مَعَهُما ابنَ الزُّبَيْرِ فَلمَّا دَخَلُوا دَخَلَ ابنُ الزُّبَيْرِ الحِجابَ فاعْتَنَقَ عائِشَةَ وطَفِقَ يُناشِدُها ويَبْكِي وطَفِقَ المِسْوَرُ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ يُناشِدَانِها إلاَّ ماكَلَّمَتْهُ وقَبِلَتْ مِنْهُ ويَقُولانِ إنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم نَهٰى عَمَّا قَدْ عَلِمْتِ مِنَ الهِجْرَةِ فإنَّهُ لايَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ فَلمَّا أكْثَرُوا عَلى عائِشَةَ مِنَ التَّذْكِرَةِ والتَّحْرِيجِ طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُما وتَبْكِي

---

lullah'ın o kadına inkıyâd etmesidir. Onun bu hareketinde büyük tevâzuu, alçak gönüllülüğü ve kibir nevi'lerinin hepsinden tamâmiyle berî olduğu apaçık görülmektedir. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun!.

وتَقُولُ إنِّي نَذَرْتُ والنَّذْرُ شَدِيدٌ فَلَمْ يَزالا بِها حَتَّى كَلَّمَتِ ابنَ الزُّبَيْرِ وأَعْتَقَتْ في نَذْرِها ذٰلِكَ أَرْبَعِينَ رَقَبَةً وكانَتْ تَذْكُرُ نَذْرَها بَعْدَ ذٰلِكَ فَتَبْكِي حَتَّى تَبُلَّ دُمُوعُها خِمارَها *

101-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Avf ibn Mâlik ibni'l-Tufeyl tahdîs etti. O, el-Hâris'in oğlu, aynı zamânda Peygamber'in zevcesi Âişe'nin ana-bir erkek kardeşinin oğludur. (O şöyle dedi:) Âişe'ye bir satış veyâ Âişe'nin bir kimseye vermiş olduğu bir atâsı hakkında Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in "Vallâhi Âişe bu satıştan ya kat'î olarak vazgeçer yâhud da ben onu bundan muhakkak men' ederim" dediği haberi ulaştırıldı. Bunun üzerine Âişe:

— Abdullah bu sözü söyledi mi? dedi.

Oradakiler:

— Evet söyledi, dediler.

Âişe:

— Zubeyr'in oğluna ebediyyen konuşmamam Allah için benim üzerime bir nezr olsun! dedi.

Ayrılık epey uzayınca İbnu'z-Zubeyr, Muhâcirler'in kendisine Âişe yanında şefâat etmelerini istedi. Netîcede Âişe:

— Hayır vallâhi, ben onun hakkında ebeden şefâat kabûl etmem ve nezrimden de döneklik yapmam, dedi.

İbnu'z-Zubeyr üzerine bu ayrılık uzayınca, İbnu'z-Zubeyr, Zuhre oğulları'ndan olan el-Misver ibn Mahrame ve Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yeğûs ile konuştu ve onlara:

— İkinizden Allah adıyle istiyorum: Beni muhakkak Âişe'nin huzûruna girdireceksiniz! Muhakkak olan şu ki, Aişe'nin benden kesilip ayrılmaya nezretmesi, ona halâl olmaz! dedi.

Bunun üzerine Misver ile Abdurrahmân ridâlarına bürünerek Abdullah'ı götürüp Âişe'nin huzûruna girmek üzere izin istediler. Ve:

— ***es-Selâmu aleyki ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû!*** Huzûruna girebilir miyiz? dediler.

Âişe:

— Giriniz! diye izin verdi.

Onlar:

— Hepimiz mi girelim? diye sordular.

Âişe:

— Evet, hepiniz giriniz! dedi.

Âişe onların berâberinde İbnu'z-Zubeyr olduğunu bilmiyordu. Onlar içeri girince İbnu'z-Zubeyr de perdenin arkasına girdi, Âişe'ye sarıldı, ondan kendisini affetmesini istemeye ve ağlamaya başladı. Bu sırada Misver ile Abdurrahmân da muhakkak Âişe'nin onunla

konuşmasını ve onu kabûl etmesini ısrârla istemeye başladılar. Ve:

— Peygamber (S), senin yapmış olduğun bu ayrılıktan nehyetti, *"Şübhesiz ki bir müslümânın, mü'min kardeşini üç geceden fazla bırakması* (küsmesi) *halâl olmaz"* buyurmuştur, dediler.

Onlar Âişe üzerine bu hatırlatmaları ve baskı yapmayı çoğalttıkça, o da onlara adağını hatırlatmağa ve ağlamaya başladı. Ve:

— Ben onunla konuşmamaya nezrettim, nezr ise şiddetlidir! diyordu.

Onlar da devâmlı Âişe'ye ısrâr ediyorlardı. Nihâyet Âişe, İbnu'z-Zubeyr'le konuştu ve bu nezri hakkında kırk tâne köleyi hürriyete kavuşturdu. Artık bundan sonra bu nezrini dâimâ anar ve ağlar oldu, hattâ gözyaşları baş örtüsünü ıslatırdı [105].

١٠٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شهاب عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال لاتَباغَضُوا ولا تَحاسَدُوا ولاتَدَابَرُوا وكُونُوا عِبادَ اللّٰهِ إخْوَانًا ولا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ *

102-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Birbirinizle kînleşmeyiniz, birbirine hased etmeyiniz, birbirinize darılıp arka dönmeyiniz ve ey Allah'ın kulları! Birbirinizle sevişip kardeşler* (mesâbesinde) *olunuz. Bir müslümânın, mü'min kardeşini üç geceden fazla küsüp terketmesi halâl olmaz"* buyurmuştur.

١٠٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ عَطاءِ بنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبى أيُّوبَ الأنْصارِيِّ أنّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ قال لايَحِلُّ

---

105 Âişe'nin İbnu'z-Zubeyr hakkında, onunla konuşmamaya nezretmesi ve işi ondan ebediyyen ayrılmaya kadar vardırması harâmdır, mekrûhtur diyenlere şöyle cevâb verilmiştir: Âişe, İbnu'z-Zubeyr'in "Ben Âişe'yi muhakkak bundan men' ederim" sözünü söylemekle büyük bir günâh işlediğini düşünmüştür. Çünkü bu sözde Âişe'nin kadrini eksiltmek ve onu tasarruftan men' etmeyi gerektirecek bir isrâfa nisbet etmek ma'nâsı vardır. Mü'minlerin anası olması, teyzesi olması ve kızkardeşinin oğlu olması da bunlara eklenince Âişe, İbnu'z-Zubeyr'den sâdır olan işin bir nevi' isyân ve ezâ vermek olduğunu, ve bunun da özürsüz olarak Tebük gazvesinden geri kaldıkları için onlara cezâ olarak Peygamber'in bütün müslümânları Ka'b ibn Mâlik ve iki arkadaşıyla konuşmaktan nehyetmesi ma'nâsında görmüştür... (Kastallânî).

لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هٰذَا وَيُعْرِضُ هٰذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِى يَبْدَأُ بِالسَّلاَمِ *

103-....... Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimsenin dîn kardeşini üç geceden fazla küs bırakması halâl olmaz. Öyle bir küslük ki, iki mü'min birbirine kavuştukları zamân birisi yüzünü şu tarafa çevirir, öbürüsü de öteki tarafa çevirir. Hâlbuki iki mü'minin hayırlısı, şu önce selâm vermeye başlayandır"* [106].

٦٣ـ بابُ مايَجُوزُ مِنَ الهِجرَانِ لِمَنْ عَصَي : وقال كَعْبٌ حِينَ تَخَلَّفَ عَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم ونَهَى النبيُّ ﷺ المُسْلِمِينَ عن كَلاَمِنا وَذَكَرَ خَمْسِينَ لَيْلَةً

63- ÂSÎ OLAN KİMSEDEN (İSYÂNINDAN VAZGEÇMESİ İÇİN) AYRILMANIN CÂİZ OLACAĞI BÂBI

Ka'b ibn Mâlik, Tebûk gazvesine gitmeyip, Peygamber'den geri kaldığı zamân, Peygamber (S) müslümânları bizimle konuşmaktan nehyetti, demiş ve bu ayrılığın elli gece olduğunu zikretmiştir [107].

---

106 Hadîste küslüğün son müddeti üç gece olmak üzere sınırlandırılmıştır. Bundan daha az bir zamân içinde ilk selâm veren mü'minin daha hayırlı ve fazîletli olduğu anlaşılır.

Sonra iki mü'min arasındaki dargınlığın selâm vermek sûretiyle zâil olup gideceği de bu hadîsten alınan hükümler cümlesindendir. Küslük hakkındaki bu hükümler beşeriyet îcâbı iki mü'min arasındaki alışılan dargınlıklara âiddir. Âsî, fâsık ve zâlim kimselerden yüz çevirmek ise hadîste bildirilen ale'l-âde küslük mâhiyetinde değildir. Onlardan sakınıp çekinmek Kitâb ve Sünnet'in emrettiği bir vazîfedir. Nitekim Tebûk gazvesinden özürsüz geri kalan Ka'b ibn Mâlik ile arkadaşlarına Peygamber'in emriyle elli gün ne selâm verilmiş, ne de güler yüzle bakılmıştı. Sonra bu üç sahâbî Allah tarafından affolunarak sahâbîler arasındaki eski şerefli yerlerini almışlardı: Mağâzî Kitâbı, "Tebûk gazvesi bâbı", Ka'b ibn Mâlik hadîsi; et-Tevbe: 117-118.

107 Buhârî, Mağâzî Kitâbı, "Tebûk gazvesi bâbı", Ka'b ibn Mâlik hadîsi, et-Tevbe: 117-118.

١٠٤ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنهما قالَتْ قال رسولُ اللّهِ ﷺ إنِّى لأعْرِفُ غَضَبَكِ ورِضاكِ قالَتْ قُلْتُ وكَيْفَ تَعْرِفُ ذَاكَ يارسولَ اللّهِ قال إنَّكِ إذا كُنْتِ راضِيَةً قُلْتِ بَلَى ورَبِّ مُحَمَّدٍ وإذَا كُنْتِ ساخِطَةً قُلْتِ لاوَرَبِّ إبْرَاهِيمَ قالَتْ قُلْتُ أجَلْ لَسْتُ أُهاجِرُ إلاَّ اسْمَكَ *

104-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:

— *"Ben senin bana öfkelenmeni ve hoşnûdluğunu muhakkak tanırım"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Ben:

— Sen bunu nasıl tanırsın yâ Rasûlallah? dedim.

O:

— *"Şübhesiz sen hoşnûd olduğun zamân* (birşeyi tasdîk ederken): *'Muhammed'in Rabb'i hakkı için evet' dersin; öfkeli olduğun zamân da* (birşeyi inkâr ederken): *'İbrâhîm'in Rabb'i hakkı için hayır' dersin"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Ben de:

— Evet öyledir. Fakat ben (öfkeli hâlde) yalnız Sen'in isminden ayrılırım (sevgin gönlümde yaşar), diye saygımı arzettim [108].

٦٤ــ بابٌ هلْ يَزُورُ صاحِبَهُ كلَّ يَوْمٍ أوْ بُكْرَةً وعَشِيًّا

64- BÂB:
İNSAN ARKADAŞINI HER GÜN YÂHUD SABÂHTAN ÖĞLEYE VE ÖĞLEDEN AKŞÂMA KADARKİ ZAMÂN İÇİNDE ZİYÂRET EDER Mİ?

١٠٥ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ : ح وقال

---

108 Buhârî bu hadîsin bir rivâyetini Nikâh Kitâbı, "Kadınların kıskançlığı ve öfkelenmeleri bâbı"nda, 157 rakamıyle; Müslim de Fadâil'de getirmiştir:
"Müslim Tercemesi, Sahâbîlerin Fazîletleri Kitâbı, "Hz. Âişe'nin fazîleti hakkında bâb", VII, 341-342, 80 "2439".

اللَّيْثُ حدّثنى عُقَيْلٌ قال ابنُ شِهابٍ فأخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ زَوْجَ
النبيِّ ﷺ قالَتْ لَمْ أعْقِلْ أبَوَيَّ إلاَّ وهمايَدِينانِ الدِّينَ ولَمْ يمُرَّ عَلَيْهِما يَوْمٌ
إلاَّ يَاتِينا فِيهِ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم طَرَفَيِ النَّهارِ بُكْرَةً وعَشِيَّةً فَبَيْنَما
نَحْنُ جُلوسٌ فِي بَيْتِ أبِى بَكْرٍ فى نَحْرِ الظَّهِيرَةِ قال قائِلٌ هٰذا رسولُ اللّهِ ﷺ
فى ساعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينا فِيها قال أبُو بَكْرٍ ما جاءَ بِهِ فى هَذِهِ السَّاعَةِ إلاَّ أمْرٌ
قال إنِّى قَدْ أُذِنَ لِى بالخُرُوجِ *

105-....... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinmiş hâllerinden başka bir hâlde yaşadıklarını hiç hatırlamadım. O zamânlarda bir günümüz geçmezdi ki, o günde gündüzün iki tarafında sabâh ve akşâm vakitlerinde Rasûlullah (S) bize gelmemiş olsun... Bir gün biz zevâl vaktinin ilk sâatinde (yânî en sıcak zamânda) Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri:

— İşte Rasûlullah! Bize gelmesi âdeti olmayan bir sâatte geliyor, dedi.

Ebû Bekr de:

— O'nu bu sâatte ancak mühim bir iş getirmiştir! dedi.

(Âişe dedi ki: Rasûlullah geldi, izin istedi, buyurun denildi, içeri girdi) ve:

— *"Bana* (Mekke'den Medîne'ye) *çıkmam husûsunda izin verilmiştir"* buyurdu [109].

٦٥ـ باب الزِّيارَةِ .

ومنْ زارَ قَوْمًا فَطَعِمَ عِنْدَهُمْ :

وزارَ سَلْمانُ أبا الدَّرْدَاءِ فى عَهْدِ النبيِّ ﷺ فأكَلَ عِنْدَهُ

109 Başlığa uygunluğu ve cevâb olan yeri "Gündüzün iki tarafında sabâh ve akşâm vakitlerinde Rasûlullah bize muhakkak gelirdi" sözündedir. Hadîs, Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye hicreti bâbında uzun bir metinle geçmişti, burada kısa bir parçasını getirmiştir.

65- ZİYÂRET ETME(NİN MEŞRÛ'LUĞU) VE BİR KAVMİ ZİYÂRET EDİP YANLARINDA YEMEK YİYEN KİMSE BÂBI

Selmân el-Fârisî de Peygamber zamânında Ebu'd-Derdâ'yı ziyâret etmiş ve onun yanında yemek yemiştir [110].

١٠٦ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أخبَرنا عَبْدُ الوَهَّابِ عنْ خالِدٍ الحَذَّاءِ عنْ أنسِ بنِ سيرِينَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ زارَ أهْلَ بَيْت مِنَ الأنْصارِ فَطَعِمَ عِنْدَهُمْ طعامًا فلمَّا أرادَ أنْ يَخْرُجَ أمَرَ بِمَكانٍ مِنَ البَيْتِ فَنُضِحَ لهُ عَلى بِساطٍ فصَلَّى عَليْهِ ودعالَهُمْ *

106-....... Bize Abdulvahhâb, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İbn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S), Ensâr'dan bir ev halkını ziyâret etmiş ve onların yanında bir yemek yemiş, çıkmak istediği zamân evden bir yere emretmiş, kendisi için bir hasır yaygısı üzerine su serpilmiş, Peygamber o yaygı üzerinde (iki rek'at) namâz kılıp ev halkına duâ etmiştir [111].

٦٦ـ باب مَنْ تَجمَّلَ لِلْوُفودِ

66- GELEN CEMÂATLER İÇİN (EN GÜZEL ELBİSELER GİYİP) SÜSLENEN KİMSE BÂBI

١٠٧ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عبْدُ الصَّمَدِ قال حدّثنى أبِى قال حدّثنى يَحْيى بنُ أبى إسْحٰقَ قال قال لى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ ما الإسْتَبْرَقُ قُلْتُ ما غَلُظَ مِنَ الدِّيباجِ وخَشُنَ مِنْهُ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ رأى عُمَرُ عَلى رَجُلٍ حلَّةً مِنْ إسْتَبْرَقٍ فأتَى بِها النبىَّ ﷺ فقال يارسولَ اللَّهِ اشْتَرِ هٰذِهِ فالْبَسْها لِوَفْدِ النَّاسِ إذَا قَدِمُوا علَيْكَ فقال إنَّما يَلْبَسُ الحَريرَ مَنْ لا خَلاقَ

110 Bu, Oruç Kitâbı'nda geçen Ebû Cuhayfe hadîsinin bir parçasıdır.
111 Bu hadîsin bir rivâyeti de Namâz Kitâbı, "Duhâ namâzı bâbı"nda geçti.

لَهُ فَمَضَى فِى ذَلِكَ مَا مَضَى ثُمَّ إِنَّ النَّبِىَّ صلى الله عليه وسلم بَعَثَ إِلَيْهِ بِحُلَّةٍ فَأُتِىَ بِهَا النَّبِىُّ ﷺ فقال بَعَثْتَ إِلَىَّ بِهَذِهِ وَقَدْ قُلْتَ فِى مِثْلِهَا مَاقُلْتَ قال إِنَّمَا بَعَثْتُ إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا مالاً فَكَانَ ابنُ عُمَرَ يَكْرَهُ العَلَمَ فِى الثَّوْبِ لِهَذَا الحَدِيثِ ●

107-....... Yahyâ ibn Ebî İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Sâlim ibn Abdillah bana:

— İstebrak nedir? dedi.

Ben:

— Dîbâc denilen ipek kumaşın kalın ve sert olan nev'idir, dedim.

O:

— Ben babam Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Umer ibnu'l-Hattâb, bir adamın üzerinde istebrak kumaştan yapılmış bir takım elbise gördü ve o takım elbiseyi Peygamber'e getirdi de:

— Yâ Rasûlallah! Bu takım elbiseyi satın al da insanların hey'etleri Sen'in huzûruna geldikleri zamân onu giy! dedi.

Rasûlullah:

— *"İpek elbiseyi* (halâl sayarak) *ancak âhiretten nasîbi olmayan kimse giyer"* buyurdu.

Bundan i'tibâren geçen bir müddet geçti. Sonra Peygamber (S) Umer'e istebrak nev'inden ipek bir takım elbise gönderdi. Umer hemen bu elbiseyi Peygamber'e getirdi de:

— (Yâ Rasûlallah!) Bunun benzeri olan takım elbise hakkında o söylediğin sözleri söylemiş olduğun hâlde, bunu bana gönderdin? dedi(de sebebini öğrenmek istedi).

Rasûlullah:

— *"Ben bunu sana ancak bunun* (satılıp da) *karşılığında bir mala nâil olasın diye gönderdim"* buyurdu.

(Râvî:) İbn Umer bu hadîsten dolayı kumaşta ipek desen olmasını kerîh görürdü, demiştir [112].

---

112 O, üzerinde istebraktan takım elbise olan adam Utârit ibn Hâcib idi. Bu Benû Temîm reîslerinden "Zu'l-kavs = Yay sâhibi" lakabıyle tanınan zâttır. Benû Temîm kabîlesi tarafından Peygamber'in huzûruna gönderilen yetmiş-seksen kişilik kalabalık hey'etin başında olanlardan biri idi.

Bu hadîsten, hey'etlerle karşılaşma sırasında en güzel elbiseler giyme hükmü alınmıştır. Bunun bir rivâyeti Libâs Kitâbı, "İpek, kadınlar içindir bâbı"nda geçmişti.

٦٧ـ بابُ الإخاءِ والحِلْفِ . وقال أبو جُحَيْفَةَ آخى النبيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمانَ وأبي الدَّرْداءِ . وقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ لَمَّا قَدِمْنا المَدِينَةَ آخى النبيُّ ﷺ بَيْني وبَيْنَ سَعْدِ بنِ الرَّبيعِ

67- İNSANLAR ARASINDA KARDEŞLİK AKDİ VE İKİ KAVİM ARASINDA YEMÎNLİ DOSTLUK AHİDLEŞMESİ BÂBI

Ebû Cuhayfe: Peygamber (S), Selmân ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yaptı, demiştir [113].

Abdurrahmân ibn Avf da: Bizler Medîne'ye geldiğimiz zamân Peygamber (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik ahdi yaptı, demiştir [114].

١٠٨ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنَسٍ قال لَمَّا قَدِمَ عَلَيْنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فآخى النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم بَيْنَهُ وبَيْنَ سَعْدِ بنِ الرَّبيعِ فقال النبيُّ ﷺ أوْلِمْ ولَوْ بِشاةٍ *

108-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Avf, Medîne'ye bizim üzerimize geldiği zamân Peygamber (S) onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı. Sonra Abdurrahmân evlendiği zamân Peygamber ona:

— *"Bir koyun* (kesmek sûreti) *ile olsun düğün aşı yap!"* buyurdu [115].

١٠٩ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ صبَّاحٍ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ زَكَرِيَّاءَ حدّثنا عاصِمٌ قال قُلْتُ لأنَسِ بنِ مالِكٍ أبَلَغَكَ أنَّ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم قال لاحِلْفَ في الإسْلامِ فقال قَدْ حالَفَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم بَيْنَ قُرَيْشٍ والأنْصارِ في دارِي *

109-....... Bize Âsım el-Ahvel, tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:

113 Bu, Medîne'ye hicret bâbı'nda geçen hadîsten bir parçadır.
114 Bu da Ensârın Fazîletleri kısmında geçen hadîsten bir parçadır.
115 Bu hadîsin tam bir rivâyeti Buyû' Kitâbı'nın evvellerinde geçti.

— Peygamber(S)'in *"İslâm'da* (Câhiliyet devrinin) *yemînleşme ahdi yoktur"* buyurduğu sana ulaşmadı mı? diye sordum.

— Peygamber (S) (Medîne'de) benim evimde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı, diye cevâb verdi [116].

٦٨ ـ بابُ التَّبَسُّمِ والضَّحِكِ . وقالَتْ فاطِمَةُ عَلَيْها السَّلامُ أسَرَّ إلَيَّ النبيُّ صلى اللهِ عليه وسلم فَضَحِكْتُ . وقال ابنُ عَبَّاس إنَّ اللّهَ هُوَ أضْحَكَ وأبْكَى

68- GÜLÜMSEME VE GÜLME(NİN MÜBÂHLIĞI) BÂBI [117]

Fâtıma aleyha's-selâm: Peygamber, vefâtına yakın bana âilesi içinden kendisine ilk kavuşacak kimsenin ben olduğumu gizlice söyleyince, ben sevincimden güldüm, demiştir [118].

İbn Abbâs da:

Şübhesiz güldüren de, ağlatan da ancak Allah'tır, demiştir [119].

١١٠ ـ حدّثنى حِبَّانُ بنُ مُوسَى أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضي اللّه عنها أنَّ رِفاعَةَ القُرَظِيَّ طَلَّقَ امْرَأتَهُ

---

116 Bunun bir rivâyeti Kefâlet Kitâbı'nda geçmişti.

Bu hılfler, bu dostluk ve ittifâklar, saldırılardan korunmak veyâ diğer kabîleler aleyhine hareket etmek üzere yapılırdı. Bir çanağa kokulu bir su doldurmak, ellerini bulayarak Ka'be duvarına sürmekle yemîni kuvvetlendirmek Câhiliyet âdetleri cümlesinden idi. Peygamber *"Müslümânlıkta hılf yoktur"* buyurarak Arab'ın alışık olduğu bu âdetleri kaldırmış ve yerine dînî bir kardeşlik ahdi ikaame etmiştir.

117 Tebessüm, sevinç sebebiyle yüzün yayılıp sessiz olarak dişlerin meydana çıkmasına kadar ağzın açılmasıdır. Eğer sesli olup uzaktaki kimse işitecek olursa, bu, kahkahadır. Eğer yalnız yakındaki işitecek kadar sesli olursa bu da *Dıhk,* yânî gülmedir. Bunun için ağızın ön tarafındaki dişlere *Davâhık,* yânî gülen dişler ismi verilir.

118 Fâtıma'nın bu sözü, Peygamber'in vefâtı bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

119 İbn Abbâs'ın bu sözü Cenâzeler Kitâbı'nda ölünün arkasından ağlamanın hükmü konusunda yapılan bir münâkaşayı anlatan İbn Ebî Muleyke'nin uzunca hadîsi içinde söylenmişti. Bu söz yakın lafızla Kur'ân'da da geçmektedir:

"Şübhesiz ki, en son gidiş ancak Rabb'inedir. Hakîkat şu: Güldüren de ağlatan da ancak O'dur. Hakîkat şu: Öldüren de, dirilten de O'dur"(en-Necm: 42-44).

فَبَتَّ طَلاقَها فَتَزَوَّجَها بَعْدَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الزَّبِيرِ فَجاءَتِ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه
وسلم فقالَتْ يارسولَ اللّٰهِ إنَّها كانَتْ عِنْدَ رِفاعَةَ فَطَلَّقَها آخِرَ ثَلاثِ تَطْلِيقاتٍ
فَتَزَوَّجَها بَعْدَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الزَّبِيرِ وإنَّهُ واللّٰهِ مامَعَهُ يارسولَ اللّٰهِ إلاَّ مِثْلُ
هَذِهِ الهُدْبَةِ لِهُدْبَةٍ أَخَذَتْها مِنْ جِلْبابِها قال وأَبو بَكْرٍ جالِسٌ عِنْدَ النبيِّ صلى
اللّٰهُ عليه وسلم وابنُ سَعِيدِ بنِ العاصِ جالِسٌ بِبابِ الْحُجْرَةِ لِيُوذَنَ لَهُ فَطَفِقَ
خالِدٌ يُنادِي أبا بَكْرٍ ياأبا بَكْرٍ ألاَ تَزْجُرُ هٰذِهِ عَمَّا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رسولِ اللّٰهِ
صلى اللّٰهُ عليه وسلم وما يَزِيدُ رسولُ اللّٰهِ ﷺ عَلى التَّبَسُّمِ ثُمَّ قال لَعَلَّكِ
تُرِيدِينَ أنْ تَرْجِعِي إلى رِفاعَةَ لا حتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ ويَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ *

110-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Rifâa el-Kurazî karısını boşadı ve boşamayı kesinleştirdi. Ondan sonra o kadınla Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi. Bir müddet geçince kadın, Peygamber(S)'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Bu kadın Rifâa'nın yanında onun karısı idi. Rifâa onu üç boşamanın sonuncusu ile kesin olarak boşadı. Ondan sonra bu kadınla Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi. Fakat şu bir gerçek yâ Rasûlallah, vallâhi Abdurrahmân'ın berâberinde bulunan erkeklik âleti ancak şu elbise saçağı gibi gevşektir, dedi.

Kadın üst elbisesinden sarkan bir püskülü elinde tutup gevşekliği gösterdi.

Râvî dedi ki: Bu sırada Ebû Bekr, Peygamber'in yanında oturmakta, Hâlid ibn Saîd ibni'l-Âs da kendisine izin verilmesi için hücrenin kapısında oturmakta idi. Kadının bu sözlerini işitince Hâlid dışarıdan:

— Yâ Ebâ Bekr, yâ Ebâ Bekr! Şu kadını Rasûlullah'ın huzûrunda apaçık söylemekte olduğu sözlerinden niye men' etmiyorsun? diye nidâ etmeye başladı.

Rasûlullah ise gülümseme üzerine birşey artırmadı.

Sonra da kadına:

— *"Sanırım ki sen eski kocan Rifâa'ya dönmek istiyorsun. Fakat sen* (ikinci kocan) *Abdurrahmân'ın balcığından tadıncaya, o da senin balcığından tadıncaya kadar bu dönüş olmaz"* buyurdu [120].

---

120 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah ise gülümseme üzerine birşey artırmadı" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Talâk'ta, "Karısına: Sen bana harâmsın diyen kimse bâbı"nda geçmişti.

١١١ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ صالِحِ بنِ كَيْسانَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَبْدِ الحَمِيدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ زَيْدِ بنِ الخَطَّابِ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ قال اسْتَأْذَنَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ رضى اللّٰهُ عنه عَلى رسولِ اللّٰهِ ﷺ وعِنْدَهُ نِسْوَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ يَسْأَلْنَهُ ويَسْتَكْثِرْنَهُ عالِيَةً أصْواتُهُنَّ عَلى صَوْتِهِ فلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ تَبادَرْنَ الحِجابَ فأذِنَ لهُ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم فَدَخَلَ والنبيُّ ﷺ يَضْحَكُ فقال أضْحَكَ اللّٰهُ سِنَّكَ يارسولَ اللّٰهِ بأبِى أنْتَ وأُمِّى فقال عَجِبْتُ منْ هٰؤُلاءِ اللّاتِى كُنَّ عِنْدِي لَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ تَبادَرْنَ الحِجابَ فقال أنْتَ أحَقُّ أنْ يَهَبْنَ يارسولَ اللّٰهِ ثُمَّ أقْبَلَ عَلَيْهِنَّ فقال ياعَدُوَّاتِ أنْفُسِهِنَّ أتَهَبْنَنِى ولَمْ تَهَبْنَ رسولَ اللّٰهِ ﷺ فَقُلْنَ أنْتَ أفَظُّ وأغْلَظُ مِنْ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهِ عليه وسلم قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ إيهٍ يا ابنَ الخَطَّابِ والَّذى نَفْسِى بِيَدِهِ مالَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سالِكًا فَجًّا إلاَّ سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ *

111-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın huzûruna girmek üzere izin istedi. Hâlbuki bu sırada Rasûlullah'ın yanında Kureyş kabîlesinden birtakım kadınlar vardı, kadınlar Rasûlullah'tan bâzı isteklerde bulunuyorlar ve kendilerine daha fazla vermesini istiyorlardı. Bu konuşmaları sırasında kadınların sesleri Rasûlullah'ın sesinden yüksek tonda oluyordu. Umer izin isteyince bu kadınlar hemen kalkıp perdeye doğru koşuştular. Peygamber, Umer'in gelmesine izin verdi. Umer huzûra girdiğinde Peygamber (kadınların hâline) gülüyordu. Bunun üzerine Umer:

— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana fedâ olsun! Allah Senin dişlerini güldürsün (yânî Seni sevindirsin)! dedi (ve bununla gülmesinin sebebini sormuş oluyordu).

Peygamber:

— *"Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccüb ettim: Onlar senin sesini işitince acele perdeye koşuştular"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer:

— Yâ Rasûlallah, Sen onların saygı ve büyültmelerine daha lâyıksın! dedi.

Sonra kadınların tarafına yöneldi de onlara:

— Ey nefisleri düşmân olan kadınlar! Rasûlullah'ı ta'zîm etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz? dedi.

Kadınlar da:

— Çünkü sen Rasûlullah'tan yoğun sözlü ve katısın, dediler.

Rasûlullah, Umer'e:

— *"Ey Hattâb oğlu, sen kadınlara cevâb vermeyi bırak! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, sen bir yolda giderken şeytân aslâ seninle karşılaşmaz da muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelip gider!"* buyurdu [121].

١١٢ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عَنْ عَمْرٍ وعَنْ أبِي العَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو قال لَمَّا كانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بالطَّائِفِ قال إنَّا قافِلُونَ غَدًا إنْ شاءَ اللَّهُ فقال ناسٌ مِنْ أصْحابِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لانَبْرَحُ أوْ نَفْتَحَها فقال النبىُّ ﷺ فاغْدُوا عَلَى القِتالِ قال فَغَدَوْا فَقاتَلُوهُمْ قِتالاً شَدِيدًا وكَثُرَ فِيهِمُ الجِراحاتُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّا قافِلُونَ غَدًا إنْ شاءَ اللَّهُ قال فسَكَتُوا فضَحِكَ رسولُ اللَّه ﷺ . قال الْحُمَيْدِىُّ حدّثنا سُفْيانُ كُلُّهُ بالخَبَرِ *

112-....... Abdullah ibn Amr (R) -bir rivâyette de: Abdullah ibn Umer (R)- şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Tâif gazvesini yaptığı zamân (muhâsara uzayınca, bâzı sahâbîleriyle istişâreden sonra):

— *"İnşâallah yarın dönüyoruz!"* diye orduya i'lân etmişti.

Bu, Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bâzı insanlara ağır geldi de:

— Biz buradan Tâif'i fethedinceye kadar ayrılmayız! dediler.

Bu i'tirâz üzerine Peygamber:

— *"Öyleyse yarın sabâh harbe hazır olun!"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Ertesi sabâh harbe giriştiler ve düşmanla çok şiddetli bir kıtâl yaptılar. (Düşmânın attığı ok, taş, kızgın demir çivilerle) müslümânlardan yaralananlar çok oldu. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"İnşâallah yarın döneceğiz"* buyurdu.

Bu defa bu kararla (sevinip) sükût ettiler. Rasûlullah da sahâbîlerin bu sevinçli sükûtlarına (taaccüb edip) güldü.

---

121 Bu hadîste kadınların Umer'e karşı kullandıkları "Çünkü sen yoğun sözlü ve katısın = Efazz ve ağlaz" tafdîl isimleri, tafdîl ma'nâsına alınmadığı takdîrde ***"Sen Allah'tan bir rahmet sâyesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhâlde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, Allah'tan günâhlarının mağfiretini iste. İş husûsunda onlarla müşâvere et. Bir kerre de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan..."*** (Âlu İmrân: 159) âyetiyle zıdlık olmaz.

Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk, "İblîs'in ve ordularının sıfâtı" ile Fadâil'de "Umer'in menkabeleri bâbı"nda da geçmişti.

Buhârî'nin üstâdı el-Humeydî: Bize Sufyân ibn Uyeyne bu hadîsin senedinin hepsini ihbâr lafzıyle tahdîs etti, demiştir [122].

١١٣ــ حدّثنا مُوسٰى حدّثنا إبْراهِيمُ أخْبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال أتَى رَجُلٌ النبىَّ ﷺ فقال هَلَكتُ وقَعْتُ عَلى أهْلِي فى رَمَضانَ قال أعْتِقْ رَقَبَةً قال لَيْسَ لِى قال فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتتابِعَيْنِ قال لاأسْتَطِيعُ قال فأطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال لاأجِدُ فأُتِىَ بعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ قال أبْرَاهِيمُ العَرَقُ المِكْتَلُ فقال أيْنَ السَّائِلُ تَصَدَّقْ بِها قال عَلى أفْقَرَ مِنِّى واللّٰهِ ما بَيْنَ لابَتَيْها أهْلُ بَيْتٍ أفْقَرُ مِنَّا فَضَحِكَ النبىُّ ﷺ حتَّى بَدَتْ نَواجِذُهُ قال فأنْتُمْ إذًا *

113-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Ben helâk oldum, ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum! dedi.

Peygamber ona:

— *"Bir köle âzâd et!"* buyurdu.

O zât:

— Benim köle âzâd edecek malım yok! dedi.

Peygamber:

— *"Öyleyse iki ay arka arkaya zincirleme* (keffâret olarak) *oruç tut!"* buyurdu.

O:

— Buna güç yetiremem, dedi.

Peygamber:

— *"Öyleyse altmış fakîre yemek yedir!"* buyurdu.

O zât:

— Onları doyuracak şeyin yolunu da bulamam, dedi.

Bu sırada Peygamber'e içi hurma dolu -râvî İbrâhîm ibn Sa'd'ın: O, mikteldir, dediği onbeş sâ' hurma olan- bir arak getirildi.

Peygamber:

— *"O soran kimse nerededir?"* dedi ve o şahsa:

---

122 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah da sahâbîlerinin bu sevinçli sükûtlarına (taaccüb edip) güldü" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de, "Tâif gazvesi bâbı"nda geçmişti.

— *"Bu hurmayı al, yoksullara sadaka yap!"* buyurdu.
O zât:
— Benden daha fakîr olana mı vereceğim? Allah'a yemîn ederim ki, Medîne'nin kara taşlı iki yanı arasında benim âilemden daha fakîr bir ev halkı yoktur! dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) yan dişleri meydana çıkıp görülünceye kadar güldü. Sonra da o adama:
— *"O takdîrde bunu sizin ev halkı yesin!"* buyurdu [123].

١١٤ ـ **حدّثنا** عبْدُ العَزيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ الأُوَيْسِيُّ **حدّثنا** مالِكٌ عنْ
إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبي طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال كُنْتُ أمْشِي مَعَ
رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الحاشِيَةِ فأدْرَكَهُ
أعْرَابِيٌّ فَجَبَذَ بِرِدَائِهِ جَبْذَةً شَدِيدَةً قال أنَسٌ فَنَظَرْتُ إلى صَفْحَةِ عاتِقِ النبىِّ
صلى اللَّه عليه وسلم وقَدْ أثَّرَتْ بِها حاشِيَةُ الرِّداءِ مِنْ شِدَّةِ جَبْذَتِهِ ثُمَّ قال
يامُحَمَّدُ مُرْلِى مِنْ مالِ اللَّهِ الَّذى عِنْدَكَ فالْتَفَتَ إلَيْهِ فَضَحِكَ ثُمَّ أمَرَ لَهُ بِعَطاءٍ *

114-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde yürüyordum. Rasûlullah'ın üzerinde Necrân doukmalarından kalın kenarlı bir kaftân bulunuyordu. Bir çöl bedevîsi Rasûlullah'a erişti de arkasından kaftânını, şiddetli bir çekişle çekti.

Enes dedi ki: O sırada ben Peygamber'in boynu ile omuzu arasına baktım da, bedevînin kaftânını şiddetle çekmesinden, kaftânın kenârı onun boyun safhasında iz bırakmış olduğunu gördüm. Bu çekmeden sonra bedevî:

— Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah malından bana birşey vermelerini emret! dedi.

---

123 Başlığa delîlliği "Peygamber (S) yan dişleri meydana çıkıp görülünceye kadar güldü" sözündedir. Hadîsteki "Lâbeteyhâ = Medîne'nin iki lâbesi", Uhud'la Âir Dağları'dır. Bu iki dağ arasındaki arâzîye "Medîne Haremi" denildiği daha önce geçmişti. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı, "Ramazân'da cimâ eden kimse bâbı"nda geçti. Orada da ifâde edildiği üzere bu hadîs, dîn mürşidlerine dîn öğretiminde tutulacak yolu gösterir: Dîn âlimlerinin güler yüzlü olmalarını, öğrencileri rıfk ve yumuşaklıkla dîne ısındırmalarını öğretmektedir. Bununla dîn işlerinde müsâmaha ve genişlik yolu tutulması öğretilmiştir. Çünkü Peygamber o zâta yumuşaklıkla gereken dînî cezâları sırasıyle saymış ve aldığı olumsuz cevâbların beyyinelerini araştırmayarak derece derece yürüyerek en kolay çözüme ulaştırmıştır...

Bunun üzerine Rasûlullah o bedevîye doğru (şefkatle) baktı da güldü, sonra bu bedevîye biraz atıyye verilmesini emretti [124].

١١٥ــ حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ حدّثنا ابنُ إدْرِيسَ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ جَرِيرٍ قال ماحَجَبَنِي النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مُنْذُ أسْلَمْتُ ولارَآنِي إلاَّ تَبَسَّمَ فى وجْهِي ولَقَدْ شَكَوْتُ إلَيْهِ أنِّي لاأثْبُتُ عَلى الخَيْلِ فَضَرَبَ بِيدِهِ فى صَدْرِى وقال اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ واجْعَلْهُ هادِيًا مَهْدِيًّا *

115-....... Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben İslâm Dîni'ne girdiğimden beri Peygamber (S) beni meclisine girmekten men' etmemiş ve beni her gördüğünde de muhakkak yüzüme gülümsemiştir. (Ahmes kabîlesinden yüzelli süvârînin başında Zu'l-Halasa putunu kırmaya gittim, Ahmesliler iyi ata binerlerdi, fakat) ben bir türlü at üzerinde duramazdım. Bunu Peygamber'e şikâyet ettim. Peygamber eliyle göğsüme vurdu da:

— "***Allâhumme sebbithu ve'c'alhu hâdiyen mehdiyyen*** [= Allah'ım! Sen Cerîr'i (doğru yolda ve at üstünde) sâbit tut ve onu hidâyet edici ve hidâyet edilmiş kıl]" diye duâ etti [125].

١١٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنّى حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ قال أخبرنى أبِى عنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ أنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ قالَتْ يارسُولَ اللّهِ إنَّ اللّهَ لايَسْتَحِيي مِنَ الْحَقِّ هَلْ عَلى المَرْأةِ غُسْلٌ إذَا احْتَلَمَتْ قال نَعَمْ إذَا رأتِ الماءَ فَضَحِكَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فقالَتْ أتَحْتَلِمُ المَرْأةُ فقال النبيُّ صلى اللّهِ عليه وسلم فبِمَ شَبَهُ الوَلَدِ *

116-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Ummü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da anası Ümmü Seleme'den haber verdi ki, Ümmü Suleym:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Allah hakkı beyân etmekten hayâ etmez. Kadın ihtilâm olduğu zamân kendisine yıkanmak vâcib olur mu? diye sordu.

Peygamber (S):

---

124 Bunda Rasûlullah'ın hilmi, nefsinde ve malında ezâya karşı sabrının beyânı vardır. Bunun bir rivâyeti Beşte bir ile Libâs'ta geçmişti.

125 Bunun daha geniş birer rivâyeti Cihâd'da ve Cerîr'in fazîleti'nde geçmiştir.

— "(İhtilâm olup) *suyu* (yânî menîyi) *gördüğünde evet!*" cevâbını verdi.

Ümmü Seleme güldü de:

— Kadın ihtilâm olur mu? dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Bu olmasa, çocuğun benzemesi ne ile olur?"* buyurdu [126].

١١٧ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ أخبرنا عَمْرٌو أنَّ أبا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عنْ سُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ماراَيْتُ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم مُسْتَجْمِعًا قطُّ ضاحِكًا حَتَّى أرَي مِنْهُ لَهَواتِهِ إنَّما كانَ يَتَبَسَّمُ *

117-....... Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i küçük dilini görünceye kadar (ağzını açarak) gülmenin tamâmını toplayıcı bir şekilde gülerken aslâ görmedim. O ancak gülümser idi, demiştir [127].

١١٨ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مَحْبُوبٍ **حدّثنا** أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ * وقال لى خَلِيفَةُ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رَجُلاً جاءَ إلى النبىِّ صلى اللَّهُ عَليه وسلم يَوْمَ الجُمُعَةِ وهْوَ يَخْطُبُ بالمَدِينَةِ فقال قَحَطَ المَطرُ فاسْتَسْقِ رَبَّكَ فنَظَرَ إلى السَّماءِ وما نَرَى مِنْ سَحابٍ فاسْتَسْقَى فَنَشَأ السَّحابُ بَعْضُهُ إلى بَعْضٍ ثُمَّ مُطِرُوا حتَّى سالَتْ مَثاعِبُ المَدِينَةِ فمازالَتْ إلَى الجُمُعَةِ المُقْبلَةِ ماتُقْلِعُ ثُمَّ قامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أوْ غَيْرُهُ والنبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَخْطُبُ فقال غَرِقْنا فادْعُ رَبَّكَ يَحْبِسْها عَنَّا فَضَحِكَ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ حَوالَيْنا ولا عَلَيْنا مَرَّتَيْنِ اوْ ثَلاثًا فَجَعَلَ السَّحابُ يَتَصَدَّعُ عنِ المَدِينَةِ يَمِينًا وشِمالاً يُمْطَرُ ماحَوالَيْنا ولا يُمْطِرُ مِنْها شَىْءٌ يُرِيهُمُ اللَّهُ كَرامَةَ نَبِيِّهِ ﷺ وإجابَةَ دَعْوَتِهِ *

---

126 Bu hadîste Ümmü Seleme'nin gülümsemesi başlığa delîl olduğu gibi, dîn işlerinde utanmanın öğrenmek için sormaya mânî' olmaması lâzım geleceği hükmü de vardır. Bunun bir rivâyeti Tahâret Kitâbı'nda geçmişti.

127 Bu hadîsin bir rivâyeti el-Ahkaaf Sûresi tefsîrinde de geçmişti.

118-....... Bize Saîd ibn Ebî Hayyât, Katâde'den; o da Enes(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir cumua günü Peygamber (S) Medîne'de hutbe yaparken kendisine bir adam geldi de:

— Yağmur kıtaldı, Rabb'inden yağmur yağdırmasını isteyiver! dedi.

Peygamber gökyüzüne doğru baktı. Biz gökyüzünde hiçbir bulut görmüyorduk. Peygamber olduğu yerde:

— "*Allâhumme's-kınâ*(= Allah'ım bize yağmur ver)!" diye duâ etti.

Hemen bulutlar meydana çıkıp birbiriyle birleşti. Sonra halk yağmura kavuşturuldular, hattâ Medîne'nin bütün su arkları ve vâdîleri sel olup aktı. Ondan sonraki cumuaya kadar yağmur hiç kesilmeden devâm edip durdu. Sonra bu adam yâhud başkası Peygamber yine hutbe yaparken ayağa kalktı da:

— Yağmur çokluğundan sulara gömüldük, Rabb'ine duâ et, bizden bu yağmuru habsetsin! dedi.

Onun bu sözünden dolayı Peygamber güldü. Sonra iki yâhud üç kerre:

— "***Allâhumme havâleynâ velâ aleynâ***(= Yâ Allah! Etrafımıza yağdır, üzerimize değil)!" diye duâ etti.

Bu duâ akabinde bulutlar Medîne'nin üzerinden sağa sola parçalanmaya başladı, etrafımıza yağmur yağdırılıyor, fakat ondan Medîne'ye hiçbir damla düşmüyordu. Allah onlara Peygamber'inin (kendi yanındaki) kerâmetini, değerini ve duâsının kabûlünü gösteriyordu [128].

٦٩— بابُ قَوْلِ اللّٰهِ تعالى يا أيُّها الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ وما يُنْهَى عنِ الكَذِبِ

69- YÜCE ALLAH'IN:

"Ey îmân edenler, Allah'tan korkun ve sâdık olanlarla berâber olun" (et-Tevbe: 119)

KAVLİ VE YALANDAN NEHYOLUNMASI BÂBI [129]

---

128 Başlığa delîlliği, Peygamber'in o zâtın öbür cumua yağmur bolluğundan şikâyet edip yağmurun durdurulması için duâ etmesini istemesinden, insanın bu çabuk usanmasından dolayı gülmesidir. Bu hadîsin birkaç rivâyeti "Minber üzerinde yağmur duâsı bâbı"nda geçmişti.

129 Allah'ın râzı olmayacağı şeylerden sakınıp, rızâsına can atınız ve sâdıklarla be-

١١٩ـ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبِى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبِى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال إنَّ الصِّدْقَ يَهْدِى إلى البِرِّ وإنَّ البِرَّ يَهْدِى إلى الجَنَّةِ وإنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا وإنَّ الكَذِبَ يَهْدِى إلى الفُجُورِ وإنَّ الفُجُورَ يَهْدِى إلى النَّارِ وإنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّهِ كَذَّابًا *

119-....... Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Doğruluk insanı hâlis iyiliğe götürür, hâlis iyilik de cennete kılavuzluk eder. İnsan doğruluk ede ede nihâyet bu seciyyesiyle sıddîk olur. Yalancılık da insanı fucûra, şerre götürür. Şerr de cehenneme götürür. İnsan yalancılık ede ede nihâyet Allah katında bir kezzâb* (yânî çok yalancı bir kimse sıfatıyle) *yazılır"* [130].

١٢٠ـ حدّثنا ابنُ سَلاَمٍ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ أبِى سُهَيْلٍ نافِعِ بنِ مالِكِ بنِ أبِى عامِرٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال آيَةُ المُنافِقِ ثَلاَثٌ إذَا حَدَّثَ كَذَبَ وإذَ وعَدَ أخْلَفَ وإذَا اؤْتُمِنَ خانَ *

120-....... Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Ebû Suheyl Nâfi' ibn Mâlik ibn Ebî Âmir'den; o da babasından; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylediği zamân yalan söyler, va'd ettiği vakit sözünde durmaz, kendisine birşey emniyet edildiği zamân hıyânet eder"* buyurmuştur.

---

râber olunuz. Îmânlarında, ahidlerinde veyâ hakk dînde gerek niyet, gerek söz ve gerek fiilce ve hattâ her husûsta sâdık olanların maiyyetinde bulununuz, sâdıkların velâyet ve refâkatlerinden ayrılmayınız. Yânî münâfıklardan sakınıp Muhammed ve sahâbîleri gibi sâdıklara yâr ve yâver olunuz. Onlar gibi özü doğru, sözü doğru, işi doğru olunuz; onlara uyunuz (*Hakk Dîni,* III, 2644).

130 Hadîsteki *Birr,* bütün hayırları toplayan câmiâlı bir ta'bîr olup hâlis iyilik, itâat, doğruluk, sözünde durmak gibi ma'nâlara gelir.

Fucûr, şerr ve fesâda meyil ve mahabbet ma'nâsına olup her türlü şerr ve fesâdı içine alan bir ta'bîrdir.

Sıddîk; çok doğrucu ma'nâsına mübâlağa sîgasıdır.

Kezzâb da çok yalancı ma'nâsına bir mübâlağa sîgasıdır.

"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itâat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi insanlarla berâberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar" (en-Nisâ: 69) âyetinde *"Sıddîk"* Peygamberlik mertebesinden sonra gelen yüksek bir rütbedir.

١٢١ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا جَرِيرٌ حدّثنا أبو رجاءٍ عنْ سَمُرَةَ بنِ جُنْدَبٍ رضى اللّهُ عنهُ قال قال النبىُّ ﷺ رأيْتُ اللّيْلَةَ رجُلَيْنِ أتَيانِى قالا الّذِى رأيْتَهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فكَذّابٌ يَكْذِبُ بالْكَذْبَةِ تُحْمَلُ عَنْهُ حتّى تَبْلُغَ الآفاقَ فيُصْنَعُ بِهِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ *

121-....... Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben bu gece ru'yâmda iki adam gördüm. Onlar bana geldiler* (ve benim elimden tutup beni mukaddes bir sahrâya çıkardılar ve birçok yerleri gezdiler. Sonunda ben onlara: Beni iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildirin, dedim). *Onlar, yânî bu iki melek şöyle dediler:*

— Hani şu ağzı parçalanmakta olduğunu gördüğün kimse yok mu, işte o çok yalan söyleyen bir yalancı idi, o dünyâda dâima yalan söylerdi. Onun söylediği yalanlar, ondan alınıp taşınır da nihâyet her tarafa yayılırdı. İşte bu yalancı, kıyâmet gününe kadar bu sûretle azâb olunacaktır..." [131].

٧٠ـ بابٌ في الهَدْيِ الصَّالِحِ

70- BÂB: EL-HEDYU'S-SÂLİH HAKKINDADIR [132]

١٢٢ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ قال قُلْتُ لأبى أُسامَةَ حَدَّثَكُمُ الأعْمَشُ سَمِعْتُ شَقِيقًا قال سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ إنَّ أشْبَهَ النّاسِ دَلاًّ وسَمْتًا وهَدْيًا بِرَسُولِ اللّهِ ﷺ لابْنُ أُمِّ عَبْدٍ مِنْ حِينَ يَخْرُجُ منْ بَيْتِهِ إلى أنْ يَرْجِعَ إلَيْهِ لانَدْرِي مايَصْنَعُ فى أهْلِهِ إذا خلاَ *

122- Bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Ebû Usâme'ye:

---

131 Buhârî bunu Namâz, Cenâzeler, Buyû', Cihâd, Bed'u'l-Halk, Gece Namâzı, Peygamberler, Tefsîr ve Ta'bîr Kitâbları'nda getirmiştir. Buradaki, Cenâzeler'de geçen uzun hadîsten bir parçadır. Bu parça, yalancının öldükten sonra kıyâmete kadar sürecek olan fecî' azâbını anlatmaktadır.

132 *el-Hüdâ,* doğru yola gitmek ve doğru yola delâlet eylemeğe denir ki, isimdir. *el-Hedyu,* bir adamın sîret, meslek ve tarîkına denir...

— el-A'meş size tahdîs etti mi? dedim.

(O şöyle dedi:)

— Ben Şakîk'ten işittim, şöyle dedi: Ben Huzeyfe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Şübhesiz insanların sîretçe, kasdca ve yolca Rasûlullah(S)'a en çok benzeyeni, İbnu Ümmi Abd'dir. Biz, o evinden çıkıp da tekrâr evine döneceği zamân içinde (onu görüyor ve hâlini biliyorduk). Ev halkı içinde onlarla yalnız kaldığı zamân onun ne yapar olduğunu bilmiyoruz [133].

١٢٣ــ حدّثنا أَبوا الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُخارِقٍ قال سَمِعْتُ طارِقًا قال قال عَبْدُ اللَّهِ إِنَّ أَحْسَنَ الحَدِيثِ كِتابُ اللَّهِ وأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ *

123-....... Muhârik şöyle demiştir: Ben Târık el-Ahmesî'den işittim, şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Şübhesiz sözün en güzeli Allah'ın Kitâbı, yolun en güzeli de Muhammed'in yoludur [134].

٧١ــ باب الصَّبْرِ عَلى الأَذَى وقَوْلِ اللَّهِ تعالى انَّما يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بغَيْرِ حِسابٍ

71- EZÂYA (ZORLUK VE SIKINTILARA) KARŞI SABIR VE YÜCE ALLAH'IN: *"Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir"* (ez-Zumer: 10) KAVLİ BÂBI

---

133 Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben kardeşimle Yemen'den Medîne'ye geldiğim zamân bir müddet bekledik. Peygamber'in hâllerini, yakınlarını tedkîk ettik. Bu sürede biz Abdullah ibn Mes'ûd'u, Peygamber'in ev halkından bir kişi olarak bildik. Çünkü Peygamber'in huzûruna dâimâ İbn Mes'ûd'la anasının girdiğini çıktığını görüyorduk.

134 Bu sözü, Peygamber, hutbe mukaddimesinde söyler idi: Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah hutbe yapacağı zamân hamdeder, sonra *"Ammâ ba'du = Bundan sonra biliniz ki, sözün en hayırlısı Allah'ın Kitâbı, yolun hayırlısı da Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü* (dînde) *sonradan çıkarılan şeylerdir.* (Dînde çıkarılan) *her bid'at sapıklıktır.."* buyuruyordu. (Müslim, Cumua, "Namâz ve hutbenin hafif tutulması bâbı".) Bunu *"Sözün en doğrusu Allah'ın Kitâbı, yolun en fazîletlisi de Muhammed'in yoludur"* şeklinde Ahmed ibn Hanbel de Câbir'den rivâyet etmiştir.

١٢٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيى بنُ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ قال حدّثني الأعْمَشُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبي عَبْدِ الرَّحمٰنِ السُّلَمِيِّ عنْ أبى مُوسٰي رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لَيسَ أحَدٌ أوْ لَيْسَ شَيْءٌ أصْبَرَ علَى أذًى سَمِعَهُ مِنَ اللّٰهِ إنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لهُ وَلَدًا وإنَّهُ لَيُعافِيهِمْ ويَرْزُقُهُمْ *

124-....... Sufyân şöyle dedi: Bana el-A'meş, Saîd ibn Cubeyr'-den; o da Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah'tan daha sabırlı ve aleyhinde işittiği* (bâtıl iddiâların verdiği) *ezâya hilmli hiçbir ferd* -yâhud: *Hiçbirşey yoktur: Çünkü insanların bir kısmı ona oğul isnâd edip çağırıyorlar, böyle iken şübhesiz Allah onları âfiyette kılıyor ve onları türlü ni'metlerle rızıklandırıyor"*.

١٢٥ــ حدّثني عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ قال سَمِعْتُ شَقِيقًا يَقُولُ قال عَبْدُ اللّٰهِ قَسَمَ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم قِسْمَةً كَبَعْضِ ما كانَ يَقْسِمُ فقال رَجُلٌ مِنَ الأنْصارِ واللّٰهِ إنَّها لَقِسْمَةٌ ماأُرِيدَ بِها وجْهُ اللّٰهِ قُلْتُ أمَّا أنا لأقُولَنَّ للنبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فأتَيْتُهُ وهْوَ فى أصْحابِهِ فَسارَرْتُهُ فَشَقَّ ذٰلِكَ عَلَى النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وتَغَيَّرَ وجْهُهُ وغَضِبَ حتَّى وَدِدْتُ أنِّى لَمْ أكُنْ أخْبَرْتُهُ ثُمَّ قال قَدْ أُوذِيَ مُوسٰي بِأكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَصَبَرَ *

125-....... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Şakîk'ten işittim, şöyle diyordu: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S- Huneyn günü olup bitince) öteden beri yapageldiği taksîmlerden biri gibi, ganîmet mallarını taksîm etti. Ensâr'dan bir adam:

— Vallâhi bu, muhakkak kendisinde Allah rızâsı gözetilmeyen bir taksîmdir, dedi.

Ben de:

— Bu (küstahça) sözü muhakkak Peygamber'e söyleyeceğim! dedim.

Ve Peygamber'e geldim, kendisi sahâbîleri içinde bulunuyordu, o sözü O'na yavaşça haber verdim. O söz Peygamber'e ağır geldi, yüzünün rengi değişti ve öfkelendi, hattâ ben, keşki bunu kendisine haber vermeyeydim dedim. Sonra:

— *"Mûsâ bundan daha fazlasıyle ezâ edilmiş de sabretmiştir"* buyurdu [135].

٧٢ــ باب مَنْ لَمْ يُواجِهِ النَّاسَ بالْعِتابِ

72- İNSANLARI CEZÂ VERME VE AZARLAMA İLE KARŞILAMAYAN KİMSE BÂBI

١٢٦ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا مُسْلِمٌ عنْ مَسْرُوقٍ قالَتْ عائِشَةُ صَنَعَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم شَيْئاً فرَخَّصَ فِيهِ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ ذٰلِكَ النبيَّ ﷺ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قال ما بالُ أقْوامٍ يَتَنَزَّهُونَ عنِ الشَّيْءِ أصْنَعُهُ فَواللَّهِ إنِّي لأعْلَمُهُمْ باللَّهِ وأشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً *

126-....... Bize Müslim (ibn Subayh) Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) birşey yapmış da o husûsta insanlara ruhsat vermişti. Bir topluluk o işten çekindi ve ona yanaşmadılar. Onların bu çekingenliği Peygamber'e ulaşınca, hemen hutbeye çıkıp Allah'a hamdetti, sonra:

— *"Birtakım cemâatlere ne oluyor ki, benim yapmış olduğum işten çekiniyorlar? Allah'a yemîn ederim, ben Allah'ı onların en bileniyimdir ve Allah'a saygısı en şiddetli olanlarıyımdır"* buyurdu [136].

١٢٧ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ هُوَ ابنُ أبي عُتْبَةَ مَوْلَى أنَسٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قال كانَ النبيُّ

---

135 Bâbdaki âyet ve burada getirilen hadîsler insanların ezâ ve cefâlarına, zor ve çetin işlerin sıkıntılarına karşı sabretmenin, bunlardan yılmayıp tahammül etmenin fazîletini beyân etmektedir. Yüce Allah'a sabırlı demek, hilmli ma'nâsınadır. Hilm de cezâya hakk kazanan günâhkârın cezâsını hemen vermeyip, başka bir zamâna habs ile geri bırakmaktır.

136 Hadîste Peygamber'in ruhsat verdiği husûslardan istifâde etmenin, yânî işlerin dâimâ kolaylık ve sâdelik cihetinin tercîh edilmesi lüzûmu belirtilmiş, işlerin bu kolaylık ve sâdelik cihetlerini tercîh etmeyip de zor ve meşakkatli olanlarını tutanlar müdellel bir üslûbla serzeniş edilmiştir. Bu konu ile iki hadîs Müslim, Fadâil, "Peygamber'in Yüce Allah'ı bilmesi ve O'na saygı ile korkusunun şiddeti bâbı"nda rivâyet edilmiştir: *Müslim Ter.*, VII, 329-330-127 "2356".

صلى اللّٰه عليه وسلم أشَدَّ حَياءً مِنَ العَذْراءِ فى خِدْرِها فإذا رَأى شَيْئًا يَكْرَهُهُ عَرَفْناهُ فى وَجْهِهِ *

127-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber (S) hayâ yönünden kendi köşesinde oturan bâkir kızdan daha çok utangaç idi. İstemediği birşeyi gördüğü zamân biz O'nu yüzünden tanır, anlardık, demiştir.

٧٣ــ بابُ مَنْ كَفَّرَ أخاه بِغَيْرِ تَأْوِيلٍ فَهُوَ كما قال

73- MÜ'MİN KARDEŞİNİ TE'VÎLSİZ OLARAK KÜFRE NİSBET EDEN KİMSENİN KENDİSİ, DEDİĞİ GİBİDİR BÂBI

١٢٨ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ وأَحْمَدُ بنُ سَعِيدٍ قالا **حدّثنا** عُثْمانُ بنُ عُمَرَ أخبرنا عَلِيُّ بنُ المُبارَكِ عنْ يَحْيى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ رسُولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إذَا قال الرَّجُلُ لأخِيهِ ياكافِرُ فقَدْ باءَ بِهِ أحَدُهُمَا * وقال عِكْرِمَةُ بنُ عَمَّارٍ عنْ يَحْيى عنْ عَبْدِ بنِ يَزِيدَ سَمِعَ أبا سَلَمَةَ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلي اللّٰهُ عليه وسلم *

128-....... Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Bir adam kardeşine hitâben: Yâ kâfir! dediği zamân, ikisinden biri bu sıfatla dönmüş olur"* buyurmuştur.

İkrime ibnu Ammâr da Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den söyledi ki, Abdullah ibn Yezîd, Ebû Seleme'den işitmiş; o da Ebû Hureyre'den işitmiş; o da Peygamber'den işitmiştir.

١٢٩ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ قال أيُّما رَجُلٍ قال لأخِيهِ ياكافِرُ فَقَدْ باءَ بِها أحَدُهُما *

129-....... Bana İmâm Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Ab-

dullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Herhangibir kimse*(mü'min) *kardeşine: Yâ kâfir! diye hitâb ederse, ikisinden biri muhakkak bu sıfatla dönmüş olur"* buyurmuştur.

١٣٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا أيُّوبُ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ ثابِتِ بنِ الضَّحَّاكِ عنِ النبىِّ ﷺ قال مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الإسْلامِ كاذِبًا فَهْوَ كما قال ومَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بَشَىْءٍ عُذِّبَ بِهِ فى نارِ جَهَنَّمَ ولَعْنُ المُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ ومَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفرٍ فَهْوَ كَقَتْلِهِ *

130-....... Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Sâbit ibnu'd-Dahhâk'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim İslâm'dan başka bir milletin adıyle yalancı olarak yemîn ederse, o, söylediği millet gibidir. Her kim de dünyâda kendisini herhangi birşeyle öldürürse, cehennemde kendisini öldürmüş olduğu o şeyle azâb olunur. Mü'mine la'net etmek, onu öldürmek gibidir. Kim bir mü'mine kâfirlik isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibidir"* [137].

٧٤ــ بابُ مَنْ لَمْ يَرَ إكْفارَ مَنْ قال ذٰلِكَ مُتَأوِّلاً أوْ جاهِلاً : وقال عُمَرُ لِحاطِبٍ إنَّهُ مُنافِقٌ فقال النبىُّ ﷺ وما يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللّهَ قد اطَّلَعَ إلى أهْلِ بَدْرٍ فقال قَدْ غفَرْتُ لَكُمْ

74- BU "YÂ KÂFİR" SÖZÜNÜ TE'VÎL EDİCİ OLARAK YÂHUD İŞİN HAKÎKATİNİ BİLMEYEREK SÖYLEYENİ, KÜFRE NİSBET ETMEYEN KİMSE BÂBI

---

137 *Millet,* dîn ma'nâsınadır. İslâm milleti, Yahûdî milleti, Nasrâniyye milleti gibi İslâm'dan başka bir dîne yapılan yemînin sûreti, bunlardan herbirine veyâ kâfir milletlerden herhangibirinin adına yemîn etmektir. *"Yalancı olarak"* kaydı, "Halefe" fiilinde gizli bulunan zamîrden hâldir. Ve: "Yemîn eden kimse,adına yemîn ettiği dîn ve millete ta'zîm etmekte yalancı olarak" demektir. Ve bu hâl, lâzıme hâllerdendir. Çünkü İslâm Dîni'nden başka bir dîne yemîn eden kimse, herhâlde ve her zamânda bu yemîninde yalancıdır...

La'net, mü'minin uhrevî menfâatlerinin zevâlini temennî etmek olduğu için öldürmekle müsâvî sayılmıştır. Mü'mine "Yâ kâfir!" diye küfür isnâd etmek de onun dünyevî menfâatini ihlâl ettiği için, onu öldürmek derecesinde günâh sayılmıştır.

Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri daha önceleri de geçmişti.

Umer ibnu'l-Hattâb da Hâtıb ibn Ebî Beltea için: "O bir münâfıktır!" demişti de Peygamber (S): ***''Sana ne bildirir? Belki Allah Bedir harbine katılanların ihlâsına muttali' olmuş ve: Ben sizlere mağfiret ettim! buyurmuştur''*** **dedi** [138].

١٣١ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عُبادَةَ أخبرنا يَزِيدُ أخبرنا سَلِيمٌ **حدّثنا** عَمْرُو ابنُ دِينارٍ **حدّثنا** جابِرُ بنُ عَبْدِ اللّهِ أنَّ مُعاذَ بنَ جَبَلٍ رضى اللّه عنه كانَ يُصَلِّى مَعَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم ثُمَّ يأتى قَوْمَهُ فَيُصَلِّى بِهِمُ الصَّلاةَ فَقَرأَ بِهِمُ البَقَرَةَ قال فَتَجَوَّزَ رَجُلٌ فَصَلَّى صَلاةً خَفِيفَةً فَبَلَغَ ذلِكَ مُعاذًا فقال إنَّهُ مُنافِقٌ فَبَلَغَ ذلِكَ الرَّجُلَ فأتَى النبيَّ ﷺ فقال يارسولَ اللّهِ إنَّا قَوْمٌ نَعْمَلُ بأيْدِينا ونَسْقِى بِنَواضِحِنا وإنَّ مُعاذًا صَلَّى بِنا البارِحَةَ فَقَرَأَ البَقَرَةَ فَتَجَوَّزْتُ فَزَعَمَ أنِّى مُنافِقٌ فقال النبيُّ ﷺ يامُعاذُ أفَتَّانٌ أنْتَ ثَلاثًا اقْرَأْ والشَّمْسِ وضُحاها وسَبِّحِ اسْمَ ربِّكَ الأعْلَى ونَحْوَها *

131-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle tahdîs etmiştir: Muâz ibn Cebel, Peygamber(S)'in arkasında namâzı kılar, sonra da kendi kavmi olan Benû Selime'ye gelir, o namâzı onlara kıldırır ve namâzda da el-Bakara Sûresi'ni okurdu.

Câbir dedi ki: Bir defasında bir adam (cemâatten ayrıldı da) kendi başına hafif bir namâz kıldı. Bu adamın ayrıca namâz kıldığı haberi Muâz'a ulaşınca, Muâz:

— O bir münâfıktır! dedi.

Muâz'ın bu sözü de o adama ulaştığında, hemen Peygamber'e gitti ve:

— Yâ Rasûlallah! Bizler ellerimizle işleyen ve su çeken develerimizle sulama yapan bir topluluğuz. Muâz dün bizlere namâz kıldırdı da namâzda el-Bakara Sûresi'ni okudu. Ben de namâzımı hafif kılıp geçtim. Bundan dolayı Muâz benim bir münâfık olduğumu iddiâ etmiş, dedi.

Bunun üzerine Peygamber üç kerre:

— *''Ya Muâz! Sen bir fettân mısın?* ***Ve'ş-şemsi ve duhâha, Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ*** *ve benzeri sûreleri oku!''* buyurdu [139].

---

138 Buhârî, Umer'in bu sözünü içine alan hadîsi el-Mumtehıne Sûresi tefsîrinde senedli olarak getirmişti.

139 Başlığa uygunluğu Peygamber'in Muâz'ı *''O bir münâfıktır''* sözü hakkında ma'-

١٣٢ــ حدّثنى إسْحاقُ أخبرنا أبو المُغِيرَةِ حدّثنا الأَوْزَاعِيُّ حدّثنا الزُّهْرِيُّ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فقال فى حَلِفِهِ باللاَّتِ والعُزَّى فَلْيَقُلْ لاإلَهَ إلاَّ اللّهُ ومَنْ قال لِصاحِبِهِ تعالَ أُقامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ *

132-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Sizden her kim yemîn eder de yemîninde 'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse* (bunun keffâreti için) *hemen: **'Lâ ilâhe ille'llah'** desin. Arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayalım' diyen de* (oynayacağı kumar parasını) *fakîrlere sadaka versin"* buyurdu.

١٣٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللّه عنهما أنَّهُ أدْرَكَ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ فى رَكْبٍ وهْوَ يَحْلِفُ بأبِيهِ فَنادَاهُمْ رسولُ اللّهِ ﷺ ألا إنَّ اللّهَ يَنْها كُمْ أنْ تَحْلِفُوا بآبائِكُمْ فَمَنْ كانَ حالِفًا فَلْيَحْلِفْ باللّهِ وإلاَّ فَلْيَصْمُتْ *

133-....... Bize el-Leys, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: İbn Umer, babası Umer ibnu'l-Hattâb'a bir kaafile içinde giderlerken arkadan yetişti, o sırada Umer, babası adıyle yemîn ediyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Dikkat edin! Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden nehyetmiştir. Her kim yemîn etmek zorunda olursa, yalnız Allah adıyle yemîn etsin yâhud* (yemîn etmeyip) *sussun!"* diye nidâ etmiştir [140].

٧٥ــ بابُ مايَجُوزُ مِنَ الغَضَبِ والشِّدَّةِ لأمْرِ اللّهِ : وقال اللّهُ جاهِدِ الكُفَّارَ والمُنافِقِينَ واغْلُظْ عَلَيْهِمْ

ziretli kabûl etmesi yönündendir. Çünkü Muâz, cemâat namâzını terkedenin münâfık olduğunu zannederek te'vîl edici olmuştur.

Bunun bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı, "İmâm namâzı uzattığı zamân... bâbı"nda geçmişti.

140 Umer, bununla yemîn etmekten nehyi işitmeden evvel yemîn ettiği için ma'zûr olmuştur. Bunun için Peygamber nehiy ile yetindi de onu muâheze etmedi... Bu iki hadîsin birer rivâyeti en-Necm Sûresi'nin tefsîrinde geçmişti (Kastallânî).

75- ALLAH'IN EMRİ İÇİN ÖFKELENİP ŞİDDET GÖSTERMENİN CÂİZ OLACAĞI BÂBI

Yüce Allah da:
"Ey Peygamber kâfirlerle, münâfıklarla savaş, onlara karşı sert davran..." (et-Tahrîm: 9) **buyurdu.**

١٣٤ـ حدّثنا يَسَرَةُ بنُ صَفْوَانَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ القاسِمِ عنْ عائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها قالَتْ دَخَلَ عَلَىَّ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم وفى البَيْتِ قِرَامٌ فِيهِ صُوَرٌ فَتَلَوَّنَ وَجْهُهُ ثُمَّ تناوَلَ السِّتْرَ فَهَتَكَه وقالَتْ قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم مِنْ أشَدِّ النَّاسِ عَذَابا يَوْمَ القِيامَةِ الَّذِينَ يُصَوِّرُونَ هٰذِهِ الصُّوَرَ *

134-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yanıma girdi. Evde üzerinde sûretler bulunan bir perde vardı. Peygamber onu görünce yüzünün rengi değişti. Sonra o perdeyi uzanıp aldı ve onu yırttı.

Âişe: Peygamber:

— *"Kıyâmet günü azâbın en şiddetli olanlarından bir nev'i işte bu resimleri yapan kimselerdir"* buyurdu, dedi.

١٣٥ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ إسْمٰعِيلَ بنِ أبى خالِدٍ حدّثنا قَيْسُ بنُ أبى حازِمٍ عنْ أبى مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال أتَى رَجُلٌ النبى صلى اللَّهُ عليْه وسلم فقال إنِّى لأتَأخَّرُ عنْ صَلاةِ الغَداةِ مِنْ أجْلِ فُلانٍ مِمَّا يَطِيلُ بِنا قال فَما رأيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ قطُّ أشَدَّ غَضَبًا فى مَوْعِظَةٍ مِنْهُ يَوْمَئِذٍ قال فقال ياأيُّها النَّاسُ إنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ فأيُّكُمْ ما صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ فإنَّ فِيهِمُ المَرِيضَ والكَبِيرَ وذَا الحاجَةِ *

135-....... Ebû Mes'ûd (el-Bedrî el-Ensârî-R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:

— Fulânca kimse bize namâz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, vallâhi sabâh namâzına gitmekten (âdetâ) geri kalıyorum! dedi.

Ebû Mes'ûd dedi ki: Ben Rasûlullah'ı hiçbir mev'ızada o günkü kadar öfkeli görmedim.

Yine Ebû Mes'ûd dedi ki: Bu şikâyet üzerine Rasûlullah:

— *"Ey insanlar! İçinizden bâzı kimselerde cemâati dînden nefret ettirme hasleti vardır. Herhanginiz namâz kıldıracak olursa hafîf tutsun. Çünkü cemâatin içinde hasta olanı var, yaşlı olanı var, iş güç sâhibi olanı vardır"* buyurdu [141].

١٣٦ـ حدّثنا مُوسى بنُ إِسْمٰعِيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال بَيْنَما النبىُّ ﷺ يُصَلِّى رَأى فى قِبْلَةِ المَسْجِدِ نُخامَةً فَحَكَّها بِيَدِهِ فَتَغَيَّظَ ثُمَّ قال إِنَّ أحَدَكُمْ إِذا كان فى الصَّلاةِ فإِنَّ اللّٰهَ حِيالَ وجْهِهِ فَلا يَتَنَخَّمَنَّ حِيالَ وجْهِهِ فى الصَّلاةِ *

136-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cemâatin önünde namâz kıldırırken mescidin kıble tarafındaki duvarda bir tükürük gördü de onu eliyle kazıdı ve öfkelendi. Sonra namâzdan çıkınca:

— *"Sizden herbiriniz namâz içinde olduğu zamân Allah onun yüzü mukaabilindedir. Onun için hiçbiriniz namâz içinde iken yüzünün karşısına doğru tükürmesin!"* buyurdu [142].

١٣٧ـ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا اسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ أخبرنا رَبِيعَةُ بنُ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ يَزِيدَ مَوْلَى المُنْبَعِثِ عنْ زَيْدِ بنِ خالِدٍ الجُهَنِىِّ أنَّ رَجُلاً سأَلَ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ اللُّقَطَةِ فقال عَرِّفْها سَنَةً ثُمَّ اعْرِفْ وِكاءَها وعِفاصَها ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِها فإِنْ جاءَ رَبُّها فأدِّها إِلَيْهِ قال يارسولَ اللّٰهِ فَضالَّةُ الْغَنَمِ قال خُذْها فإِنَّما هِىَ لَكَ أوْلأخِيكَ أوْ لِلذِّئْبِ قال يارسولَ اللّٰهِ فَضالَّةُ الابِلِ قال فَغَضِبَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ حتَّى احْمَرَّتْ وَجْنَتاهُ أواحْمَرَّ وَجْهُهُ ثُمَّ قال مالَكَ ولَها مَعَها حِذاوها وسِقاؤُها حتَّى يَلْقاها رَبُّها *

141 Bu hadîslerden imâm için namâzı hafif kıldırmasının mendûb olduğu anlaşılıyor, hattâ bâzılarınca bu emri vâcibdir.

Şikâyet olunan bu fulânca kimse, Muâz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dan birisidir.

142 Namâz Kitâbı'ndaki Enes ibn Mâlik hadîsinin bundan sonrası da: *"Muztarr kaldığında ya sol tarafına, ya sol ayağının altına tükürsün"*; sonra ridâsının kenârından tuttu da içine tükürüp dürerek *"Yâhud işte böyle yapsın"* buyurdu, ziyâdesi vardır.

137-....... Bize Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân, Munbeis'in âzâdlısından; o da Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî'den şöyle haber verdi: Bir adam Rasûlullah(S)'a bulunmuş eşyânın hükmünden sordu. Rasûlullah:

— *"Bir sene i'lân et, sonra bunun kabının ağız bağını ve içindekini iyi tanı, sonra bununla faydalan. Eğer sâhibi gelirse, onu kendisine ver!"* buyurdu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah! Koyun yitiğinin hükmü nedir? dedi.

Rasûlullah:

— *"Onu sen al! Çünkü o ya senin, ya mü'min kardeşinin yâhud da kurdundur!"* buyurdu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah! Yitik devenin hükmü nedir? dedi.

Râvî dedi ki: Bu suâl üzerine Rasûlullah öfkelendi, hattâ iki yanakları yâhud yüzü kıpkırmızı oldu. Sonra:

— *"Ondan sana ne? O hayvanın gezecek tabanı var, karnında su tulumu var, sâhibine kavuşuncaya kadar gezer, içer!"* buyurdu.

١٣٨ — وقال المَكّيّ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ سَعِيدٍ ح حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ زِيادٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بن سَعِيدٍ قال حدّثنى سالِمٌ أبو النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ زَيْدِ بنِ ثابتٍ رضى اللّهُ عنه قال احْتَجَرَ رسولُ اللّهِ ﷺ حُجَيْرَةً مُخَصَّفَةً أوْ حَصِيرًا فَخَرَجَ رسولُ اللّهِ ﷺ يَصَلّى فِيها فَتَتَبَّعَ إلَيْهِ رِجالٌ وجاؤُا يُصَلُّونَ بِصَلاتِهِ ثُمَّ جاؤُا لَيْلَةً فَحَضَرُوا وأبْطَأَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم عَنْهُمْ فَلَمْ يَخْرُجْ إلَيْهِمْ فَرَفَعُوا أصْواتَهُمْ وحَصَبُوا البابَ فَخَرَجَ إلَيْهِمْ مُغْضَبًا فقال لَهُمْ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مازَالَ بِكُمْ صَنِيعُكُمْ حتّى ظَنَنْتُ أنّهُ سَيُكْتَبُ عَلَيْكُمْ فَعَلَيْكُمْ بالصَّلاةِ فى بُيُوتِكُمْ فإنَّ خَيْرَ صَلاةِ المَرْءِ في بَيْتِهِ إلاَّ الصَّلاةَ المَكْتُوبَةَ *

138- el-Mekkî de şöyle dedi: Bize Abdullah ibn Saîd tahdîs etti. **H** Bana Muhammed ibn Ziyâd tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Câfer tahdîs etti. Bize Abdullah ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Sâlim Ebu'n-Nadr Mevlâ Umer ibn Ubeydillah, Busri ibnu Saîd'den tahdîs etti ki, Zeyd ibn Sâbit (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde hurma yaprağı örgülerinden yâhud hasırdan küçük bir hücre

çevirdi. Rasûlullah (ramazânda bir gece) çıkıp onun içinde namâz kı-lıyordu. Kendisini birtakım adamlar ta'kîb ettiler ve gelip onun namâzına uyarak namâz kılar oldular. Sonra bir gece daha geldiler ve orada hazır oldular. Rasûlullah onlardan gecikti ve onların yanına çıkmadı. Bunun üzerine seslerini yükseltip kapıya çakıl taşları attılar. Bunun üzerine Rasûlullah öfkelenmiş olarak onların yanına çıktı. Ve Rasûlullah onlara:

— *"Yaptığınız bu namâz işini sizinle birlikte devâm ettirdim. Fakat onun, sizin üzerinize farz yazılacağını zannettim. Onun için sizler bu gece namâzını evlerinizde kılınız. Çünkü kişinin namâzının hayırlısı, farz namâzı müstesnâ, kendi evinde kıldığı namâzdır"* buyurdu [143].

٧٦ـ بابُ الحَذَرِ مِنَ الغَضَبِ لِقَوْلِ اللَّهِ تعالى والَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبائِرَ الإِثْمِ والفَوَاحِشَ وإِذَا ما غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ : وقَوْلِهِ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ والضَّرَّاءِ والكاظِمِينَ الغَيْظَ والعافِينَ عَنِ النَّاسِ واللَّهُ يُحِبُّ المُحْسِنِينَ

76- YÜCE ALLAH'IN ŞU SÖZLERİNDEN DOLAYI ÖFKELENMEKTEN SAKINMAK BÂBI:

"(Bu sevâblar) îmân edip de ancak Rabb'lerine güvenip dayanmakta, büyük günâhlardan ve açık kötülüklerden kaçınmakta, öfkelendikleri zamân bizzât kusûrları örtmekte olanlara... mahsûstur" (eş-Şûrâ: 36-37);

"O takvâ sâhibleri bollukta ve darlıkta infâk edenler, öfkelerini yutanlar, insanlardan afv ile geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever" (Âlu İmrân: 134) [144].

---

143 Bu hadîsin birer rivâyeti Namâz Kitâbı, "Gece namâzı bâbı"nda Âişe'den ve Zeyd ibn Sâbit'ten olarak geçmişti. Burada getirilmesi ve başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın öfkelenerek onların yanına çıkması bakımındandır.

144 Buhârî gadabdan sakınmak gerektiğini burada zikrettiği iki âyetle delîllendirmiştir.

Gayz, hoşlanılmadık birşeye karşı tab'ın heyecânı, yânî öfke demektir ki, gadabın aslıdır ve ondan farkı vardır. Deniliyor ki, her hâlde gadabın arkasında intikaam irâdesi vardır veyâhud gadab, ihtiyârsız yüzde ve organlarda zâhir olur. *Gayz* ise yalnız kalbde kalabilir. Bir de Allah'a gadab isnâd edilir ve gayz isnâd edilmez.

١٣٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم قال لَيْسَ الشَّدِيدُ بالصُّرَعَةِ إنَّما الشَّدِيدُ الَّذى يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ *

139-....... Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Çok kuvvetli pehlivân, birçok güreşçileri yere serip gâlib olan değildir. Asıl kuvvetli pehlivân, öfkelendiği sırada nefsine mâlik* (ve irâdesine hâkim) *olan kimsedir"*.

١٤٠ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ عَدِىٍّ بنِ ثابِتٍ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ صُرَدٍ قال اسْتَبَّ رَجلانِ عِنْدَ النبىِّ ﷺ ونَحْنُ عِنْدَهُ جُلُوسٌ وأحَدُهُما يَسُبُّ صاحِبَهُ مُغْضَبًا قَدِ احْمَرَّ وجْهُهُ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنِّى لأعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قالَها لَذَهَبَ عَنْهُ مايَجِدُ لَوْ قال أعُوذُ باللَّهِ مِنَ الشَّيطانِ الرَّجِيمِ فقالُوا لِلرَّجُلِ ألاَ تَسْمَعُ ما يَقُولُ النبىُّ ﷺ قال إنِّى لَسْتُ بِمَجْنُونٍ *

140-....... Süleymân ibn Sured (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber(S)'in yanında iki kişi sövüştüler, biz de yanında oturuyorduk. O ikisinden biri arkadaşına öfkelendirilmiş olarak sövüyordu, öfkesinden yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ben bir kelime bilmekteyim ki, bu öfkeli olan kişi onu söylese, kendisinden öfkesi muhakkak gider: Eğer* ***"Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** (= Ben taşlanmış şeytândan Allah'a sığınırım)*' dese"* buyurdu.

Oradaki sahâbîler o öfkeli adama:

— Sen Peygamber'in söylemekte olduğu sözü (öfke reçetesini) işitmiyor musun? dediler.

O adam:

— Ben deli değilim, dedi [145].

Kezm, dolu bir kırbanın ağzını bağlamaktır ki, burada öfkesini yutup tutmak, zarar gördüğü kimselere karşı kudreti bulunduğu halde intikaama kalkışmamak ve hattâ nâhoş bir hâl göstermeyip hazm ve sabretmektir... (*Hakk Dîni*, II, 1176-1177).

145 Bu hadîsin birer rivâyeti İblîs'in ve ordusunun sıfatı ile sövüşme ve la'net bâblarında geçmişti. Şeytân, gadabı insana zînetleyen şerrli mahlûktur. İstiâze, onun

١٤١ ــ حدّثني يَحْيَى بنُ يُوسُفَ أخبرنا أبو بَكْرٍ هُوَ ابنُ عَيَّاش عن أبي حَصِينٍ عنْ أبي صالحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رَجُلاً قال للنبيِّ ﷺ أوْصِنِى قال لاتَغْضَبْ فَرَدَّدَ مِرارًا قال لاتَغْضَبْ *

141-....... Bize Ebû Bekr -ki o İbn Ayyâş'tır- Ebû Husayn'dan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Bir adam -ki o Câriyetu'bnu Kudâme'dir- Peygamber(S)'e:

— Bana bir nasîhat tavsiye et! dileğinde bulundu.

Peygamber ona:

— *"Gadablanma!"* buyurdu.

Bunun üzerine o kişi Peygamber'den tekrâr tekrâr nasîhat tavsiye etmesini istedi, her defâsında Peygamber ona *"Gadablanma!"* öğüdünü verdi [146].

٧٧ ــ بابُ الحَياء

77- HAYÂ BÂBI [147]

---

tuzağını def' etmeye en kuvvetli silâhtır. O kimse "Ben deli değilim" demekle gadabın şeytân ilişmesinden bir nevi' olduğunu bilmediğini ortaya koymuştur Bu hadîste istiâzenin gadabı terketmeye yardım edeceği ve gayzı yutmaya hazırlayacağı hükmü vardır... (Kastallânî).

146 Hattâbî şöyle dedi: *"Gadablanma!"* öğüdünün ma'nâsı, "Gadabın sebeblerinden çekin ve gadabı çekecek işlere girişme!" demektir. Çünkü gadabın kendisi insanda tab' olunmuştur, onun cibilliyetinden çıkarılıp atılması mümkin olmaz... Bu bir kelimelik öğüt, sayılmayacak birçok hikmetleri, maslahatları ve ni'metleri çekmeyi, birçok mefsedetleri ve intikaamları def' etmeyi şâmil olmuştur... (Kastallânî).

Peygamber'in bu adama tekrar tekrâr öğüt isteğine karşı yalnız *"Gadablanma!"* öğüdünü vermesi, bu adamın hâl ve tavrında asabîlik görmesinden dolayıdır. Peygamber'in âdeti, nasîhat isteyenlere kendi hâl ve tavırlarının ifâde ettiği lüzûm ve ihtiyâca göre tavsiyede bulunmaktı. Belki bu adam da titizdi, gadablı bir tip idi ve kendisine bu bir kelimelik öğüt reçetesini vermiş, gadablanmazsa bütün şerrlerden, belâlardan kurtulacağını öğretmiştir.

Beydâvî şöyle demiştir: İnsana ârız olan bütün mefsedetler, insandaki şehvet ve gadab kuvvetlerinin eseridir. Vasiyet temennî eden kişi, şübhesiz ki, fenâlıklardan korunma çâresine irşâd edilmesi niyâzında bulunmuştu. Peygamber de bütün fenâlıkların çıkış sebebi olan gadabın bırakılmasını vasiyet buyurmuştur.

147 *Hayâ,* halkın ayıplaması endîşesinden ötürü insana ârız olan sıkılma hâlidir, Türkçesi "Utanmak"tır. Bu rûhî hâl, insanlarda fıtrîdir. Avret yerini açmaktan, insanların ortasında cinsî münâsebetten utanmak, bütün medenî insanlarda bulunan bir hâlettir. Hayânın bir nev'i de îmânîdir. Bu da Allah korkusu ile günâhlı işlerde bulunmaktan utanıp sıkılmaktır. Gerek fıtrî ve rûhî bir hâletin ese-

١٤٢ـ حدّثنا آدمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قتادَة عنْ أبى السَّوَّارِ العَدَوِىِّ قال سمِعْتُ عِمْرَان بنَ حُصَيْنٍ قال قال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم الحَياءُ لايأْتِى إلاَّ بِخَيْرٍ فقال بُشَيْرُ بنُ كَعْبٍ مَكْتُوبٌ فى الحِكْمَةِ إنَّ مِنَ الحَياءِ وقارًا وإنَّ مِنَ الحَياءِ سَكِينَةً فقال لهُ عِمْرَانُ أُحَدِّثُكَ عنْ رسولِ اللّهِ ﷺ وتُحَدِّثُنِى عنْ صَحِيفَتِكَ *

142-....... İmrân ibn Husayn (R): Peygamber (S):

— *"Hayâ ancak hayır getirir"* buyurdu, demiştir.

Tâbiî âlimlerinden Buşeyr ibn Ka'b, İmrân ibn Husayn'dan bu hadîsi işitince:

— Hikmet kitâblarında: "Şübhesiz vakaar hayâdandır, şübhesiz sekınet de hayâdandır" diye yazılıdır, demiştir.

Bunun üzerine İmrân, Buşeyr'e:

— Ben sana Rasûlullah'tan hadîs tahdîs ediyorum, sen ise bana hikmet sahîfenden söz söylüyorsun! diye karşılamıştır [148].

١٤٣ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيز بنُ أبى سَلَمَةَ حدّثنا ابنُ شِهابٍ عنْ سالِمٍ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما قال مَرَّ النبىُّ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم عَلى رَجُلٍ وهْوَ يُعاتَبُ فى الحَياءِ يَقُولُ إنَّكَ لَتَسْتَحِى حتَّى كأنَّهُ يَقُولُ قَدْ أضَرَّ بِكَ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليهِ وسلم دَعْهُ فإنَّ الحَياءَ مِنَ الإيمانِ *

---

ri olarak insanlardan utanmak, gerek bir îmân eseri olarak Allah'tan utanmak, hadîste bildirildiği üzere insana hayırdan başka birşey getirmez... Müslim *Sahîh*'indeki İmrân ibn Husayn hadîsinde Rasûlullah: *"Hayânın hepsi hayırdır"* buyurmuştur. Yânî hayâ, gerek fıtrî, gerek îmânî olsun, ister Allah'tan korku, ister kuldan utanmak eseri olsun, hepsi hayırdır; bunların hepsi insanı hayra, saâdete sevkeder demektir.

148 İmrân'ın Buşeyr'e kızması, Buşeyr'in hikmet kitâbından naklettiği sözün kendi rivâyet ettiği hadîse eklenip ziyâde edilmesi endîşesinden, yânî Peygamber sözüne hakîmlerin sözünün eklenmesi endîşesinden olmuştur. Bir de hadîs *"Hayânın hepsi hayırdır"* şeklinde olduğu hâlde, hikmetteki söz "Hayâdan bir kısmı sekînet ve vakaardır" şeklinde olup, hayânın bir kısmı sekûnet ve vakaarı hâiz değildir ma'nâsına olabileceği içindir. Hikmet ilmi, mevcûdâtın varlık ve görünüşlerindeki vaziyetlerine göre hakîkatlerinden, beşer zekâsının erişebildiği kadar bahseden bir ilimdir.

143-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir adama uğradı. O adam o sırada (kardeşini) hayâsından ötürü kınayıp azarlamakta:

— Sen muhakkak utanıp sıkılıyorsun! diyor ve sanki ona: Bu utanma sana zarar vermiştir, diye söyleniyordu.

Rasûlullah da:

— *"Şu hayâlı kardeşini bırak! Çünkü hayâ îmândandır"* buyurdu.

١٤٤ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ مَوْلَى أَنسٍ: قال أَبو عبْدِ اللّهِ اسْمُهُ عَبْدُ اللّهِ بنُ أبي عُتْبَةَ سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ يَقُولُ كانَ النبيُّ ﷺ أَشَدَّ حياءً مِنَ العَذْراءِ فى خِدْرِها *

144-....... Abdullah ibnu Ebî Utbe: Ben Ebû Saîd(R)'den işittim, o: Peygamber (S), perdeli odasındaki bâkire kızdan daha hayâlı idi diyordu, demiştir.

٧٨ـ بابٌ إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فاصْنَعْ ماشِئْتَ

78- BÂB:

"Utanmazsan dilediğini yap!"

١٤٥ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا مَنْصُورٌ عنْ رِبْعِيِّ ابنِ حراش حدّثنا أَبو مَسْعُودٍ قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ الأُولَى إذا لَمْ تَسْتَحِي فاصْنَعْ ماشِئْتَ *

145-....... Ebû Mes'ûd (el-Bedrî-R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Geçmiş peygamberlerin sözünden* (hiç eksiksiz) *insanların eriştiği haberlerden birisi de: Utanmazsan dilediğini yap! sözüdür"* buyurdu [149].

---

149 *"Utanmazsan dilediğini yap!"* sözünün aslı da, tercemesi de az sözle çok ma'nâ ifâde eden câmialı kelâmdan sayılmış edebî bir vecîzedir. Her ahlâkçı, her

٧٩ـ بابُ مالا يُستَحيا مِنَ الحَقِّ لِلتَّفقُّهِ فى الدِّينِ

79- DÎNDE FAKÎH OLMAK İÇİN HAKKI SORMAKTAN UTANILMAMASI BÂBI

١٤٦ـ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أبى سلَمَةَ عنْ أُمِّ سلَمَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ جاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنَّ اللّهَ لايَسْتَحِي مِنَ الحَقِّ فَهلْ عَلى المَرْأةِ غُسْلٌ إذَا احْتَلَمَتْ فقالَ نَعَمْ إذا رَأتِ المَاءَ *

146-....... Ümmü Seleme (R) şöyle dedi: Ümmü Suleym, Rasûlullah(S)'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Allah hakkı beyân etmekten hayâ etmez. Kadın ihtilâm olursa, üzerine yıkanmak vâcib olur mu? diye sordu.

Rasûlullah:

— "*Suyu* (yânî menîyi) *gördüğünde evet*" buyurdu [150].

١٤٧ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا مُحارِبُ بنُ دِثارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ يَقُولُ قال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم مَثَلُ المُؤْمِنِ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ

---

içtimâîyâtçı bu vecîze ile en yüksek bir ahlâk düstûru konulmuş olduğunu takdîr eder. Bu düstûr hiçbir devirde neshe, değiştirmeye uğramaksızın târîh boyunca uzanıp gelmiştir. Bu sebeble bu ahlâkî düstûrun ümmetler arası cihânşumûl bir mevkii vardır.

Hayâsızlık ve utanmazlık, umûmî efkârın kınamasına, ayıplanmasına yöneliktir. Buna göre hadîsin ma'nâsı: Halkın ayıplanmasından utanmazsan, sıkılmazsan dilediğini işle! demek olur. "*Dilediğini işle*" cümlesi de bir emirdir. Fakat Hattâbî'nin dediği gibi emir sîgasının ma'nâlarından tehdîd ve tevbîh ma'nâsına hamlolunur. Ma'nâ: Dilediğini işle, cezâsını görürsün! demek olur. Nitekim: "*... Siz dilediğinizi yapın. Çünkü O, ne yaparsanız hakkıyle görendir*" (Fussilet: 40) âyetinde de "Haydi ne dilerseniz işleyiniz, Allah cezâsını verir" demektedir.

150 Bu hadîsin birer rivâyeti Gusl'de ve daha başka yerlerde geçmişti. Bu, dîn işlerinde hakîkati öğrenmek için suâl sormaya hayânın mâni' olmaması lâzım geleceğini ifâde eder. Buhârî, "Hayâ bâbı"nda geçen "*Hayânın hepsi hayırdır*" hadîsinin âmma mahsûs olduğuna, bu gibi husûslarda utanmanın iyi olmadığına işâret etmiştir. Nitekim Âişe'den ta'lîkaan gelen bir rivâyette "*Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır! Hayâları kendilerini dînlerini öğrenmekten men' etmedi*" buyurulmuştur.

خَضْراءَ لاَيَسْقُطُ ورَقُها ولا يَتحاتُّ فقال القَوْمُ هِىَ شَجَرَةُ كَذَا هِىَ شَجَرَةُ كَذَا فأَرَدْتُ أنْ أقُولَ هِىَ النَّخْلَةُ وأنا غُلامٌ شابٌّ فاسْتَحْيَيْتُ فقال هِىَ النَخْلَةُ * وعنْ شُعْبَةَ حدّثنا خُبَيْبُ بنُ عَبْدِ الرحْمٰنِ عنْ حَفْص ابنِ عاصِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ فَقَالَ لَوْ كُنْتَ قُلْتَها لَكَانَ مِنْ كَذَا وَكَذَا *

147-....... Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):

— *"Mü'minin meseli, yaprakları düşmez ve dağılmaz yeşil bir ağacın meseli gibidir"* buyurdu.

Orada bulunan topluluk:

— O şu ağaçtır, o şu ağaçtır, diye bâzı ağaçların isimlerini söylediler.

Ben de onun hurma ağacı olduğunu söylemek istedim. Ben küçük, tâze bir oğlan hâlimden dolayı (bunu söylemeye) utandım. Peygamber:

— *"O, hurma ağacıdır"* buyurdu.

Ve yine Şu'be'den: Bize Hubeyb ibn Abdirrahmân, Hafs ibn Âsım'dan; o da İbn Umer'den bunun benzerini tahdîs etti ve bunda şunu ziyâde etti: İbn Umer:

— Sonra ben bunu babam Umer'e söyledim de o: Utanmayıp da o sözü söylemiş olaydın, bu bana şu ve şu şeylerden elbette daha sevimli olurdu, dedi.

١٤٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا مَرْحُومٌ سمِعْتُ ثابِتًا أنَّهُ سَمِعَ أنَسًا رضى اللّه عنه يَقُولُ جاءَتِ امْرَأةٌ إلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم تَعْرِضُ عَلَيْهِ نَفْسَها فقالَتْ هَلْ لَكَ حاجَةٌ فِىَّ فقالَتِ ابْنَتُهُ ما أقَلَّ حَياءَها فقال هِىَ خَيْرٌ مِنْكِ عَرَضَتْ عَلى رسولِ اللّهِ ﷺ نَفْسَها *

148-....... Ben Sâbit ibn Eslem el-Bunânî'den işittim; o da Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Bir gün bir kadın Peygamber'e geldi, nefsini O'na arzederek:

— Benimle evlenmeye ihtiyâcın var mı (yânî benimle evlenir misin)? dedi.

Enes bu hadîsi söylerken orada hazır bulunan kızı:

— O kadının hayâsı ne kadar da kıtmış! dedi.
Bunun üzerine Enes:
— Kızım o kadın senden hayırlıdır. (Çünkü o) kendi nefsini Rasûlullah'a arzetmiş (O'nun ev halkı arasına girme şerefine yönelmiş) bir kadındır, dedi [151].

٨٠ ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ يَسِّرُوا ولا تُعَسِّرُوا وكانَ يُحِبُّ التخْفِيفَ واليُسْرَ عَلى النَّاسِ

80- PEYGAMBER(S)'İN *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın"* KAVLİ VE İNSANLAR ÜZERİNE İŞLERİ DÂİMÂ HAFİFLETMEYİ VE KOLAYLAŞTIRMAYI SEVER OLMASI BÂBI

١٤٩ ــ حدّثني إِسْحٰقُ حدّثنا النَّضْرُ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ سَعِيدِ بنِ أبي بُرْدَةَ عنْ أبيهِ عَنْ جَدِّهِ قال لَمَّا بَعَثَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ومُعاذَ بنَ جَبَلٍ قال لَهُما يَسِّرا ولا تُعَسِّرا وبَشِّرا ولا تُنَفِّرا وتَطَاوَعا : قال أبو مُوسَى يارَسولَ اللَّهِ إنَّا بأَرْضٍ يُصْنَعُ فِيها شَرَابٌ مِنَ العَسَلِ يُقالُ لهُ البِتْعُ وشَرابٌ مِنَ الشَّعِيرِ يقالُ لهُ المِزْرُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كُلُّ مُسْكِرٍ حَرامٌ *

149-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ben Ebû Mûsâ ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdiği zamân, ikisine hitâben:
— *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin ve işlerde uygunluk gösterin!"* buyurdu.
Ebû Mûsâ:
— Yâ Rasûlallah! Biz Yemen'in bir arâzîsindeniz. Orada bal-

---

151 İbn Umer'in hadîsinin bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda, Enes ibn Mâlik hadîsinin bir rivâyeti de Nikâh'ta geçmişti.
Enes'in kızına karşı söylediği sözde de belirttiği gibi, kadının Peygamber'le evlenme isteğini açıkça ve utanmadan Peygamber'e arzedip söylemesi, başlı başına yüksek bir fazîlet örneği ve başlığa tam bir uygunluktur.

dan "Bıtı'" denilen bir içki yapılır, arpadan da "Mızru" denilen bir içki yapılır (bunların hükmü nasıl olacaktır)? diye sordu.

Rasûlullah (umûmî bir düstûr olarak):

— *"Her sarhoşluk veren içki, harâmdır!"* buyurdu.

١٥٠ ــ حدّثنا آدمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى التَّيَّاحِ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَسِّرُوا ولا تُعَسِّرُوا وسَكِّنُوا ولا تُنَفِّرُوا *

150-....... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S): *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; sükûnete kavuşturunuz, ürkütüp nefret ettirmeyiniz!"* buyurdu, demiştir.

١٥١ ــ حدّثنا عبدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها أنَّها قالَتْ ما خُيِّرَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَ أمْرَيْنِ قطُّ إلاَّ أخَذَ أيْسَرَهُما مالَمْ يَكُنْ إثْمًا فإنْ كان إثْمًا كان أبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وما انْتَقَمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ فى شَىْءٍ قطُّ إلاَّ أنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ بِها لِلَّهِ *

151-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -dünyâ işlerinden- iki şey arasında muhayyer kılındı mı, O muhakkak günâh olmadığı müddetçe onlardan en kolayını alırdı. Eğer bir günâh olacaksa, o kolay işten halkın en uzak bulunanı, Rasûlullah olurdu. Rasûlullah kendisi için aslâ kîn tutup öç almamıştır. Ancak Allah'a karşı hürmetsizlik edilmiş olması müstesnâdır, bu takdîrde işlenen hürmetsizlik sebebiyle Allah için öfkelenir, intikaam alırdı [152].

١٥٢ ــ حدّثنا أبو النُّعمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنِ الأزْرَقِ بنِ قَيْسٍ قال كُنَّا عَلى شاطِىءِ نَهَرٍ بالأهْوازِ قَدْ نَضَبَ عَنْهُ الماءُ فَجاءَ أبو بَرْزَةَ الأسْلَمِىُّ

---

152 Ebû Mûsâ hadîsinin bir rivâyeti Mağâzî'nin sonunda, bir rivâyeti de İlim Kitâbı'nda geçmişti.

Enes'in hadîsi İlim'de, Âişe'nin hadîsinin bir rivâyeti Peygamber'in sıfatı bâbı'nda da geçmişti. Hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır.

عَلى فَرَسٍ فَصَلَّى وخَلَّى فَرَسَهُ فانْطَلَقَتِ الفَرَسُ فتَرَكَ صَلاتَهُ وتَبِعَها حَتَّى أدْرَكَها فأَخَذَها ثُمَّ جاءَ فَقَضَى صَلاتَهُ وفِينا رَجُلٌ لهُ رأْيٌ فأَقْبَلَ يَقُولُ انْظُرُوا إلى هٰذَا الشَّيْخِ تَرَكَ صَلاتَهُ مِنْ أَجْلِ فَرَسٍ فأَقْبَلَ فقالَ ماعَنَّفَنِي أحَدٌ مُنْذُ فارَقْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ وقال إنَّ مَنْزِلِي مُتَراخٍ فَلَوْ صَلَّيْتُ وتَرَكْتُ لَمْ آتِ أَهْلِي إلى اللَّيْلِ وذَكَرَ أَنَّهُ صَحِبَ النبيَّ صلى اللَّه عليْهِ وسلم فَرأى مِنْ تَيْسِيرِهِ *

152-....... Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti ki, el-Ezrak ibn Kays şöyle demiştir: Ehvâz'da (Duceyle denilen) bir nehrin kenarında bulunuyorduk. O nehrin suyu kuruyup gitmişti. Ebû Berze Nadle ibnu Ubeyd el-Eslemî atı üzerinde geldi de namâza durdu, atını da salıverdi. Kendisi namâzda iken atı yürüdü. Ebû Berze hemen namâzını bıraktı ve atının ardından gitti, sonunda ona yetişip yakaladı. Sonra geldi, yarım bıraktığı namâzını tamâmladı. Bizim içimizde Hâricî görüşünde olan bir adam vardı. Bu, Ebû Berze'nin böyle namâzı içinde atı yakaladığını, sonra yine kıldığını görünce:

— Şu ihtiyâra bakınız, atı için namâzını terketti! demeye başladı.

Ebû Berze de namâzdan sonra ona yöneldi de:

— Rasûlullah(S)'tan ayrıldığım zamândan beri beni hiçbir kimse sertlik, yoğunluk etmemiş; ayıplamamıştır! diye cevâb verdi ve şöyle devâm etti:

— Benim ineceğim yer uzaktadır. Eğer ben atımı bırakıp da namâzı tam kılsaydım, geceye kadar ehlimin yanına varamazdım, dedi.

Bu arada kendisinin Peygamber(S)'e sahâbîlik ettiğini ve bu berâberliğinde Peygamber'in (namâzda ve diğer husûslarda dâimâ) kolaylık göstermesine şâhid olduğunu zikretti [153].

١٥٣ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح وقال اللَّيْثُ **حدّثني** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرني عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ أخْبَرَهُ أنَّ أعْرابِيًّا بالَ في المَسْجِدِ فثارَ إلَيْهِ النَّاسُ لِيَقَعُوا بِهِ فقال لَهُمْ

153 Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın sonlarında "Namâz içinde iken binek hayvanı çözülüp giderse bâbı"nda geçti.

رسولُ اللّهِ ﷺ دَعُوهُ وأهْرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ ذَنُوبًا مِنْ ماءٍ أوْ سَجْلاً مِنْ ماءٍ فإنَّما بُعِثْتُمْ مُيَسِّرِينَ ولَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ *

153-....... Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Bir bedevî mescidde işedi. Oradakiler hemen ona cezâ vermek için, ona doğru hareket ettiler. Rasûlullah (S) da hemen onlara:

— *"Onu bırakınız, sonra sidiğinin üzerine bir dolu kova su* -yâhud: *İçinde su bulunan bir kova- dökünüz. Çünkü sizler ancak kolaylık göstericiler olarak gönderildiniz, güçlük göstericiler olarak gönderilmediniz"* buyurdu [154].

٨١ــ بابُ الإنْبِساطِ إلى النَّاسِ : وقال ابنُ مَسْعُودٍ خالِطِ النَّاسَ ودِينَكَ لاتَكْلِمَنَّهُ والدُّعابَةِ مَعَ الأهْلِ

81- İNSANLARA YAYILIP GÜLERYÜZLÜ OLMAK BÂBI

İnsanlara dînini yaralamaksızın dîninle karışkanlık yap! demiştir.

Ve âile berâberinde onlarla latîfeleşmenin meşrû' ve câiz olduğu.

١٥٤ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا أبو التَّيَّاحِ قال سَمِعْتُ أنَسَ ابنَ مالِكٍ رضى اللّه عنه يَقُولُ إنْ كانَ النبىُّ صلى اللّهُ عليْه وسلم لَيُخالِطُنا حَتَّى يَقُولَ لأخٍ لِى صَغِيرٍ ياأبا عُمَيْرٍ ما فَعَلَ النُّغَيْرُ *

154-....... Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Şu muhakkak ki, Peygamber (S) bizim aramıza karışırdı (ve güleryüzle biz çocuklara latîfe eder-

---

154 Bunun bir rivâyeti de Tahâret'te "Mescidde sidik üzerine su dökülmesi bâbı"nda geçti. Hakîkatte bu sıfatlarla gönderilen, Peygamber'in kendisidir. Sahâbîler de bunu teblîğ edici olduklarından mecâzen Peygamber bu sıfatları onlara isnâd etmiştir. Bunda kolaylaştırmada mübâlağaya bir tenbîh ma'nâsı da vardır (Kastallânî).

di). Hattâ (kuşu olan) küçük kardeşime:
— *"Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne yaptı?"* derdi [155].

١٥٥ ـ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا أَبُو مُعاوِيَةَ حدّثنا هِشامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كُنْتُ أَلْعَبُ بالبَناتِ عِنْدَ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم وكانَ لِي صَوَاحِبُ يَلْعَبْنَ مَعِي فكانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إذا دَخَلَ يَتَقَمَّعْنَ مِنْهُ فيُسَرِّبُهُنَّ إلَيَّ فَيَلْعَبْنَ مَعِي *

155-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında birtakım kız timsâlleriyle oyun oynardım. Benim birçok kız arkadaşlarım vardı. Onlar benimle kızlara âid oyunlar oynarlardı. Biz oyun oynarken Rasûlullah (S) eve girdiği zamân, oyun arkadaşlarım O'ndan saklanırlardı. Çok defa Rasûlullah bu kız arkadaşlarımı benimle oynasınlar diye benim yanıma gönderirdi [156].

٨٢ ـ باب المُدَاراةِ مَعَ النّاسِ : ويُذْكَرُ عَنْ أَبِي الدَّرْداءِ إنَّا لَنَكْشِرُ في وُجُوهِ أقْوَامٍ وإنَّ قُلُوبَنا لَتَلْعَنُهُمْ

82- İNSANLARIN BERÂBERİNDE MUDÂRÂT, YÂNÎ YUMUŞAK SÖZLÜ OLUP KABA VE SERT DAVRANMAMAK VE (MÜMKİN OLDUĞUNCA SÜRTÜŞMEDEN) HOŞ GEÇİNMEK BÂBI

---

155 Ebû Umeyr, Umeyr'in babası demektir, ve küçük çocuğa Peygamber tarafından verilen künyedir. Üç beş yaşındaki küçük çocuğa babalık künyesi vermek bir latîfedir. Çocuğun asıl adı Zeyd ibn Sehl'dir. Bu çocuk Enes ibn Mâlik'in ana-bir kardeşidir. Bu çocuk Peygamber'in sağlığında ölmüştür. *Nuğayr,* "Nuğr"-un küçültme ismidir. *"Nuğr",* serçe kuşu kadar kırmızı gagalı bir kuştur. Medîneliler bu kuşa bülbül derlermiş. Küçük Zeyd'in böyle bir kuşu ölmüş, Peygamber çocuğu gördükçe latîfe eder: *"Yâ Ebâ Umeyr, nuğayr ne yaptı?"* dermiş.

Peygamber'in çocuklara böyle güleryüzle karışıp latîfeleşmesi güzel huyunun, kerem ve alçakgönüllülüğünün en güzel delîlidir.

156 Âişe Peygamber'le evlendiği zamân dokuz yaşında bir kızdı.İşte bu çocukluk günlerinde kız çocuğu sûretindeki oyuncak bebek timsâlleriyle kızlara mahsûs oyunlar oynamıştır. Peygamber, Âişe'nin yaşıtında olan komşu kızlarını onunla oynamaları için Âişe'nin yanına yollar, berâber oynamalarına yardımcı olurdu. İşte Peygamber'in bütün bu hâlleri ve davranışları O'nun güzel huyunun, kız çocuklarına varıncaya kadar insanlarla karışkanlığının ve onlarla ilgilenip meşgûl oluşunun delîlleridir.

Ebu'd-Derdâ'dan:
Bizler birtakım toplulukların yüzlerine karşı dişlerimizi meydana çıkarıp gülümserdik, hâlbuki kalblerimiz onlara muhakkak la'net ederdi, dediği zikrolunur [157].

١٥٦ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عن ابنِ المُنْكَدِرِ حَدَّثَهُ عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ أخبَرَتْهُ أنَّهُ اسْتَأْذَنَ علَى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم رَجُلٌ فقال ائْذَنُوا لهُ فبِئْسَ ابنُ العَشِيرَةِ أوْ بِئْسَ أخُو العَشِيرَةِ فَلمَّا دَخَلَ ألانَ لهُ الكَلامَ فَقُلْتُ لهُ يارسولَ اللّهِ قُلْتَ ماقُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ فى القَوْلِ فقال أىْ عائِشَةُ إنَّ شَرَّ النّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللّهِ مَنْ تَرَكَهُ أوْ وَدَعَهُ النّاسُ اتِّقاءَ فُحْشِهِ *

156-....... Âişe (R) Urve'ye şöyle haber vermiştir: Bir adam Peygamber(S)'in huzûruna girmeye izin istedi. Peygamber:

— *"Ona izin veriniz. O aşîretin ne kötü oğludur-* yâhud: *Aşîretin ne kötü kardeşidir-!"* buyurdu.

O kimse yanına girince Peygamber ona karşı yumuşak sözler söyledi. Ardından ben kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Biraz önce Sen onun için söylediğin sözü söyledin. Sonra da ona yumuşak konuştun? dedim (sebebini sordum).

Rasûlullah:

— *"Ey Âişe! Allah katında mevki'i bakımından insanların en şerrlisi* (dünyâda) *kötülüğünden korunmak için insanların terkettiği* -yâhud: *Karşılaşmak ve konuşmaktan vazgeçip bıraktığı- kimsedir"* buyurdu [158].

١٥٧ ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ عبْدِ الوَهّابِ أخبرنا ابنُ عُلَيَّةَ أخبرنا أيُّوبُ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى مُلَيْكَةَ أنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم اُهْدِيَتْ لهُ أقْبِيَةٌ مِنْ دِيباجٍ مُزَرَّرَةٌ بالذَّهَبِ فقَسَمَها فى ناسٍ مِنْ أصْحابِهِ وعَزَلَ مِنْها واحِدًا لِمَخْرَمَةَ فَلمَّا جاءَ قال خَبأْتُ هٰذَا لَكَ قال أيُّوبُ بِثَوْبِهِ أنَّهُ يُرِيهِ إيّاهُ وكانَ فى خُلُقِهِ

157 Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünü İbnu Ebi'd-Dünyâ, İbrâhîm Harbî ve Dinâverî senedli olarak rivâyet etmişlerdir.

Mudârât: Câhili öğretmekte, fâsıkı fiilinden nehiyde yumuşak davranmaktır.

158 Bunun bir rivâyeti "Fesâd ehlinin kötülüğünü söylemenin câiz olacağı bâbı"nda geçmişti.

شَيْءٌ * رَوَاهُ حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ * وقال حاتِمُ بنُ وَرْدَانَ حدّثنا أَيُّوبُ عَنِ ابنِ أَبي مُلَيْكَةَ عَنِ المِسْوَرِ قَدِمَتْ عَلى النبيِّ ﷺ أَقْبِيَةٌ *

157-....... Bize Eyyûb, Abdullah ibn Muleyke'den şöyle haber verdi: Peygamber(S)'e dîbâc kumaşında altın düğmeli birçok kaftânlar hediye edilmişti. Kendisi bu kaftânları sahâbîlerinden bâzı insanlar arasında taksîm etti de onlardan birini Mahrame için ayırdı. Mahrame yanına gelince:

— *"Bunu senin için sakladım"* buyurdu.

Râvî Eyyûb kendi elbisesiyle işâret edip: Peygamber bu sözü söylerken kaftânı Mahrame'ye böyle gösteriyordu. Mahrame'nin huyunda bir sertlik vardı, demiştir.

Bu hadîsi Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan rivâyet etti. Hâtem ibnu Verdân da şöyle dedi: Bize Eyyûb, İbnu Muleyke'den; o da el-Misver'den: Peygamber'e birçok kaftânlar gelmişti, diye tahdîs etti [159].

٨٣ــ بابٌ لايُلْدَغ المُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ : وقال مُعاوِيَةُ لاحَكِيمَ إلاَّ ذُو تَجْرِبَةٍ

83- BÂB:

"(Akıllı ve olgun) *mü'min bir yılan deliğinden iki kerre sokulmaz"*.

Muâviye ibn Ebî Sufyân da: Hakîm, ancak tecrübe sâhibi olan teennîli kişidir, demiştir [160].

---

159 Mahrame hadîsinin de bâzı rivâyetleri Hibe'de ve Libâs'ta geçmişti.

160 Muâviye'nin bu sözü "Halîm, ancak tecrübe sâhibi olandır" lafzıyle de rivâyet edilmiştir. Bunu Ahmed ibn Hanbel, İbn Hıbbân senediyle rivâyet etmişlerdir.

Halîm, büyük ve çetin işlerde teennî ile hareket eden kimsedir. Arab dâhîlerinden birisi olan Muâviye, siyâsî hayâtındaki bütün başarılarını hilmi ve teennî ile hareketi sâyesinde kazanmıştır. Onun siyâsî hayâtta düstûru şu idi: "Halk bana pamuk ipliği ile bağlansın kâfîdir. Ben o zayıf bağı kırmam, onlar benden çekindikçe ben onlara doğru teennî ederek yaklaşırım, o bağı koparmam!" demişti. Bu hazm, ihtiyât ve teennî ile hareketi sâyesinde Peygamber âilesinin elinden devlet başkanlığını almış ve bir saltanat şekline çevirmiş, kendisi mükemmel idâre etmiştir.

١٥٨ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ أنَّهُ قال لايُلْدغُ المُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ واحِدٍ مَرَّتَيْنِ *

158-....... Bize el-Leys Ukayl'den; o da ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Akıllı ve kâmil) *mü'min bir yılan deliğinden iki kerre ısırılıp sokulmaz*" buyurmuştur [161].

٨٤ـ باب حَقِّ الضَّيْفِ

84- KONUK HAKKI(NI BEYÂN) BÂBI

١٥٩ـ حدّثنا إِسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا حُسَيْنٌ عنْ يَحْيَى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عبْدِ اللّٰهِ بنِ عَمْرٍو قال دَخَلَ عَلَيَّ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فقال أَلَمْ أُخْبَرْ أنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وتَصُومُ النَّهارَ قُلْتُ بَلى قال فَلاَ تَفْعَلْ قُمْ ونَمْ وصُمْ وأفْطِرْ فإنَّ لِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وإنَّ لِعَيْنِكَ عَليْكَ حَقًّا وإنَّ لِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وإنَّ لِزَوْجِكَ عَليْكَ حَقّا وإنَّكَ عَسَي أنْ يَطُولَ بِكَ عُمُرٌ وإنَّ مِنْ حَسْبِكَ أنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أيّامٍ فإنَّ بِكُلِّ حَسنَةٍ عَشْرَ أمْثالِها فَذلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ قال فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ فَقُلْتُ فإنِّى أُطِيقُ غَيْرَ ذَلِكَ قال فَصُمْ من كُلِّ جُمُعَةٍ ثَلاثَةَ أيّامٍ قالَ فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ قُلْتُ أُطِيقُ غَيْرَ ذَلِكَ قال فَصُمْ صَوْمَ نَبِىِّ اللّٰهِ داوُدَ قُلْتُ وما صَوْمُ نَبِىِّ اللّٰهِ داوُدَ قال نِصْفُ الدَّهْرِ *

159-....... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) benim yanıma girdi de:

— "*Bütün gece namâz kılmakta olduğun ve gündüzleri de oruç tutmakta olduğun bana haber verilmedi mi sanırsın?*" buyurdu.

---

161 Yânî akıllı ve olgun mü'min, dîn ve dünyâ işlerinde sakınılacak şeylerden sakınır, ihtiyâtlı ve uyanık hareket eder, bir defa aldatılsa bile gaflete düşüp ikinci defa aldanmaz.

Ben:

— Evet öyledir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Böyle yapma, gecenin bir kısmında kalk ibâdet et, bir kısmında yat uyu, bâzı günler oruç tut, bâzı günler oruç tutma. Çünkü bedenin için senin üzerinde bir hakk vardır, gözlerin için de senin üzerinde bir hakk vardır, ziyâretçilerin için de senin üzerinde bir hakk vardır, eşin için de senin üzerinde bir hakk vardır. Sana uzun bir ömür olması ümîd edilir. Her aydan üçer gün nâfile oruç tutman sana yeter. Çünkü her bir haseneye mukaabil onun on misli sevâb vardır. Böylece bu, bütün sene oruç tutmuş sevâbı eder".*

Abdullah şöyle dedi:

— Ben kendi nefsime şiddet yaptıkça bana şiddet yapıldı: Ben bundan daha fazlasına güç yetiririm, dedim.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse her bir cumuadan* (yânî her haftadan) *üç gün oruç tut"* buyurdu.

Abdullah dedi ki:

— Ben şiddet istedikçe bana şiddetlendirildi. Ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse Dâvûd Peygamber'in orucu gibi oruç tut"* buyurdu.

Ben:

— Dâvûd Peygamber'in orucu nedir? dedim.

Rasûlullah:

— *"Yılın yarısıdır"* buyurdu [162].

٨٥ـــ بابُ إِكْرَامِ الضَّيْفِ وخِدْمَتِهِ إِيَّاهُ بنَفْسِهِ :

وقَوْلِهِ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ * قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يُقالُ هُوَ زَوْرٌ وهٰؤُلاءِ زَوْرٌ وضَيْفٌ ومَعْناهُ أَضْيافُهُ وزُوَّارُهُ لأَنها مَصْدَرٌ مِثْلُ قَوْمٍ رِضًا وعَدْلٍ يُقالُ ماءٌ غَوْرٌ وبِئْرٌ غَوْرٌ وما آنِ غَوْرٌ ومِياهٌ غَوْرٌ ويُقالُ الغَوْرُ الغائِرُ لاتَنالُهُ الدِّلاءُ كُلَّ شَيْءٍ

162 Başlığa delîlliği *"Ziyâretçilerin için üzerinde bir hakk vardır"* sözündedir. ***"Zevr"***, ***"Zâir"***'in cem'i olup "Ziyâretçiler" ma'nâsınadır. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda "Konuğun hakkı... bâbı"nda geçmişti.

غُرْتَ فِيهِ فَهُوَ مَغارَةٌ : تَزَّاوَرُ تَمِيلُ
مِنَ الزَّوْرِ : والأَزْوَرُ الأَمْيَلُ

85- KONUĞA İKRÂM ETMEK VE BİZZÂT HİZMET ETMEK VE YÜCE ALLAH'IN:

"İbrâhîm'in ikrâm edilmiş konuklarının haberi sana geldi mi?" (ez-Zâriyât: 24)

KAVLİ BÂBI

Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi:
Müfredde "*Huve zevrun*", cemi'de: "Hâulâi zevrun" denilir (yânî bu müfred ve cemi'de müsâvîdir). "*Dayf*" da böyledir. "*Dayf*"ın ma'nâsı, onun konukları ve ziyâretçileri demektir. Çünkü o, kavim, ridâ ve adl gibi bir masdardır. "Mâun ğavrun" ve "Bi'run ğavrun" ve "Mâ âni ğavrun" ve "Miyâhun ğavrun" denilir (Bu, masdarla vasıflamadır)
Kovaların erişmez olduğu şeye "*Ğavr*" ve "Ğâir" denilir. İçinde kaybolduğun herşey bir "Mağâre"dir. "*Tezzâveru*", "*Zevr*" masdarından "Temîlu(= Meyleder)" "*Ezveru*" da "Çok meyleden" ma'nâsınadır [163].

١٦٠ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرَنا مالِكٌ عنْ سَعِيدِ بنِ أبِى سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبِى شُرَيْحٍ الكَعْبِىِّ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ . جائِزَتُهُ يَوْمٌ ولَيْلَةٌ والضِّيافَةُ ثَلاثَةُ أيّامٍ فَما بَعْدَ ذلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ ولا يَحِلُّ لَهُ أنْ يَثْوِىَ عِنْدَهُ حتَّى يُحْرِجَهُ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ مِثْلَهُ وزادَ مَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ *

160-....... Bize (İmâm) Mâlik, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Şurayh el-Ka'bî(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle

---

163 Buhârî bu başlıkta "*Dayf*" ve "*Zevr*" kelimeleri hakkında bilgiler vermektedir. "*Tezzâveru*" fiili mağarada uyuyanlar hakkındaki âyette geçer: "(Onlara baksaydın) *görürdün ki, güneş doğduğu zamân mağaralarının sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi...*" (el-Kefh: 17).

buyurmuştur: *"Allah'a ve son güne îmân eden kimse konuğuna ikrâm etsin. Konuğun gelip geçici olan kısmının ikrâmı bir gün, bir gecedir. Ziyâfet, yânî konukluk üç gündür. Üç günden sonra hazır bulunan kimseye yapılan ikrâm ise, sadakadır. Konuk için ev sâhibinin yanında, onun* (göğsünü daraltıp da) *kendisini dışarı çıkarmasına kadar ikaamet etmesi halâl olmaz".*

Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, bunun benzerini tahdîs etti ve bunda şu ziyâdeyi getirdi: *"Allah'a ve son güne îmân eden her kişi, hayır söylesin yâhud sussun!"*

١٦١ـــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبى حَصِينٍ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال مَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلاَ يُؤْذِ جارَهُ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ *

161-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Ebû Husayn'dan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve son güne îmân eden kişi komşusuna ezâ etmesin. Allah'a ve son güne îmân eden her kişi konuğuna ikrâm etsin. Allah'a ve son güne îmân eden her kişi hayır söylesin yâhud sussun!"* [164].

١٦٢ـــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بنِ أبى حَبِيبٍ عَنْ أبى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ قال قُلْنا يارسولَ اللهِ إنَّكَ تَبْعَثُنا فَنَنْزِلُ بِقَوْمٍ فَلاَ يَقْرُونَنا فَما تَرَى فقال لَنا رسولُ اللهِ ﷺ إنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ فأمَرُوا لَكُمْ بِما يَنْبَغِى لِلضَّيْفِ فاقْبَلُوا فإنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ الَّذِى يَنْبَغِى لَهُمْ *

162-....... Ukbe ibn Âmir (R) şöyle demiştir: Biz:

— Yâ Rasûlallah! Sen bizleri bir sefere gönderiyorsun, biz de seferde bir kavmin yanına konaklıyoruz ki, onlar bizlere konukluk yemeği yedirmiyorlar. Bu husûsta bize ne emredersin? dedik.

Rasûlullah (S) bize:

— *"Bir kavmin yanına indiğinizde sizin için konuğa lâyık şey-*

---

164 Bunların birer rivâyeti bu kitâbın evvellerinde de geçmişti.

ler emrederlerse, onlara yönelip kendilerinden bunu kabûl ediniz. Eğer birşey yapmayıp ikrâmdan çekinirlerse, onların malından kendilerine yakışacak olan konuk hakkını alınız'' buyurdu [165].

١٦٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا معْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبِى سَلَمَةَ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال مَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ . ومَنْ كان يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ *

163-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *''Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse konuğuna ikrâm etsin. Allah'a ve son güne îmân etmekte olan her kişi hısımlarıyla ilgilenip ikrâm etsin. Allah'a ve son güne îmân etmekte olan herkes* (ya) *hayır söylesin, yâhud da sussun!''*

٨٦ــ بابُ صُنْعِ الطَّعامِ والتَّكَلُّفِ للضَّيْفِ

86- KONUK İÇİN YEMEK YAPILMASI VE BİRŞEYLER HAZIRLAMA MEŞAKKATİNİN YÜKLENİLMESİ BÂBI

١٦٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا جَعْفَرُ بنُ عَوْنٍ حدّثنا أبُو العُمَيْسِ عنْ عَوْنِ بنِ أبِى جُحَيْفَةَ عنْ أبِيهِ قال آخَى النبىُّ صلى الله عليه وسلم بَيْنَ سَلْمانَ وأبِى الدَّرْداءِ فزارَ سَلْمانُ أبا الدَّرْداءِ فَرأى أُمَّ الدَّرْداءِ مُتَبَذِّلَةً فقال لَها ما شَأْنُكِ قالَتْ أخُوكَ أبُو الدَّرْداءِ لَيْسَ لهُ حاجَةٌ فى الدُّنْيا فَجاءَ أبُو الدَّرْداءِ فَصَنَعَ لهُ طَعامًا فقال كُلْ فإنِّى صائِمٌ قال ما أنا بِآكِلٍ حتّى تأْكُلَ فأكَلَ فلمّا كان اللَّيْلُ ذَهَبَ أبُو الدَّرْداءِ يَقُومُ فقال نمْ فنامَ ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ فقال نَمْ فَلمّا

---

165 Bunun bir rivâyeti Zulümler Kitâbı, ''Zâlimin malını bulduğu zamân mazlûmun kısâsı bâbı''nda geçmişti.

كان آخِرُ اللَّيْلِ قال سَلْمانُ قُمِ الآنَ قال فَصَلَّيا فقال لهُ سَلْمانُ إنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حقًّا ولِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ولِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حقًّا فأعْطِ كُلَّ ذى حَقٍّ حَقَّهُ فأتَى النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فذَكَرَ ذلِكَ لهُ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم صَدَقَ سَلْمانُ * أبو جُحَيْفَةَ وَهْبٌ السُّوائِيُّ يُقالُ وَهْبُ الخَيْرِ *

164-....... Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Selmân ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yapmıştı. Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya ziyârete gitti.(Evde bulamadı.)Ve zevcesi Ummü'd-Derdâ'yı eski bir elbise içinde perîşân gördü de:

— Bu hâlin nedir? diye sordu.

Ümmü'd-Derdâ:

— Kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın dünyâda bir işi ve ilişiği yok ki (gündüz oruç tutar, gece namâz kılar)! diye yanıktı.

Bu sırada Ebu'd-Derdâ geldi. Selmân(ı selâmladı ve onun) için yemek yaptı (önüne getirdi). Ebu'd-Derdâ, Selmân'a:

— Buyur ye, ben oruçluyum! dedi.

Selmân:

— Sen yiyinceye kadar ben de yemeyeceğim! dedi.

Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ da (nâfile orucunu bozup konuğu ile) yedi. Gece olunca Ebu'd-Derdâ gecenin evvelinde namâza kalkmak istedi. Selmân:

— Uyu! diye men' etti.

Ebu'd-Derdâ da uyudu. Sonra bir daha kalkmak istedi. Yine Selmân:

— Uyu! diye men' etti.

Gecenin sonu olunca Selmân:

— Artık şimdi kalk! dedi.

Kalkıp ikisi de namâz kıldılar. Namâzdan sonra Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya şunları söyledi:

— Senin üzerinde muhakkak ki, Rabb'in için bir hakk vardır. Senin üzerinde nefsin için de bir hakk vardır. Senin üzerinde âilen için de bir hakk vardır. Binâenaleyh sen her hakk sâhibine hakkını vermelisin!

Sonra Ebu'd-Derdâ, Peygamber(S)'in huzûruna gelip bu vak'ayı O'na zikredince, Peygamber:

— *"Selmân doğru söylemiştir!"* buyurdu.

Ebû Cuhayfe, Vehb es-Suvâî'dir; ona Vehbu'l-Hayr denilir[166].

166 Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı, "Gönüllü oruçta kardeşinin orucunu bozdurmak için yemîn eden kimse bâbı"nda geçmişti.

٨٧ـ بابُ مايُكرَهُ مِنَ الغضبِ والجزعِ عِندَ الضَّيفِ

87- KONUK YANINDA ÖFKELENMENİN VE SABIRSIZLIK GÖSTERMENİN MEKRÛH OLMASI BÂBI

١٦٥ـ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى حدّثنا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عنْ أبِي عُثْمانَ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبِي بَكْرٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ أبا بَكْرٍ تَضَيَّفَ رَهْطًا فقال لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ دُونَكَ أضْيافَكَ فإنِّى مُنْطَلِقٌ إلى النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فافْرُغْ مِن قِراهُمْ قَبْلَ أنْ أجِىءَ فانْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فأتاهُمْ بِما عِنْدَهُ فقال اطْعَمُوا فقالوا أيْنَ رَبُّ مَنْزِلِنا قال اطْعَمُوا قالوا ما نَحْنُ بِآكِلِينَ حتَّى يَجِىءَ رَبُّ مَنْزِلِنا قال اقْبَلُوا عَنَّا قِراكُمْ فإنَّهُ إنْ جاءَ ولَمْ تَطْعَمُوا لَنَلْقَيَنَّ مِنْهُ فأبَوْا فَعَرَفْتُ أنَّهُ يَجِدُ عَلَيَّ فَلمَّا جاءَ تَنَحَّيْتُ عَنْهُ فقال ما صَنَعْتُمْ فأخْبَرُوهُ فقال ياعَبْدَ الرَّحْمٰنِ فَسَكَتُّ ثُمَّ قال ياعَبْدَ الرَّحْمٰنِ فَسَكَتُّ فقال ياغُنْثَرُ أقْسَمْتُ عَلَيْكَ إنْ كُنْتَ تَسْمَعُ صَوْتِى لَمَّا جِئْتَ فَخَرَجْتُ فَقُلْتُ سَلْ أضْيافَكَ فقالوا صَدَقَ أتانا بِهِ قال فإنَّما انْتَظَرْتُمُونِى واللّٰهِ لاَ أطْعَمُهُ اللَّيْلَةَ فقال الآخَرُونَ واللّٰهِ لانَطْعَمُهُ حتى تَطْعَمَهُ قال لَمْ أرَ فى الشَّرِّ كاللَّيْلَةِ وَيْلَكُمْ ما أنْتُمْ لِمَ لاتَقْبَلُونَ عَنَّا قِراكُمْ هاتِ طَعامَكَ فَجاءَهُ فَوَضَعَ يَدَهُ فقال بِاسْمِ اللّٰهِ الأُولَى لِلشَّيْطانِ فأكَلَ وأكَلُوا *

165-....... Bize Saîd el-Cuveyrî, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'den şöye tahdîs etti: Ebû Bekr birkaç kişilik bir topluluğu konuk edindi. Oğlu Abdurrahmân'a:

— İşte konukların, onları al. Ben Peygamber'in yanına gidiyorum. Ben gelmeden önce onların yemeklerini önlerine boşalt, yedir! dedi.

Bunun üzerine Abdurrahmân evine gidip yanında bulunan yemeği konuklara getirdi de:

— Yiyiniz, dedi.

Onlar:

— Konuk olduğumuz evin sâhibi nerede? diye Ebû Bekr'i sordular.

Abdurrahmân onlara:

— Siz buyurun, yemeği yiyin! dedi.

Onlar:

— Bizler ev sâhibimiz gelinceye kadar yemek yiyiciler değiliz, dediler.

Abdurrahmân:

— Siz bizden yemeğinizi kabûl edip yiyiniz, çünkü Ebû Bekr, siz yemek yememiş hâldeyken gelirse hepimiz onun ezâ ve azarlamasıyle karşılaşırız, dedi.

Konuklar yine yemekten çekindiler. Ben Ebû Bekr'in bana öfkeleneceğini bildiğim için, ben o gelince bir kenara çekilip saklandım. Ebû Bekr geldi ve:

— Konuklara ne yaptınız? dedi.

Ev halkı:

— Konuklar sen hazır olmadan yemekten çekindiler, diye haber verdiler.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Yâ Abderrahmân! diye çağırdı.

Ben sükût ettim, cevâb vermedim. O yine:

— Ey câhil! Senin üzerine Allah'a yemînle söylüyorum, eğer sesimi işitiyorsan muhakkak cevâb verip geleceksin! dedi.

Bunun üzerine ben saklandığım yerden dışarı çıktım da:

— Benim günâhım yok, işte konukların, onlara sor! dedim.

(Onlara sordu.) Onlar:

— Abdurrahmân doğru söyledi, o bize yemeği getirdi de biz kabûl etmedik! dediler.

Ebû Bekr:

— Sizler ancak beni beklediniz ha! İşte vallâhi ben de bu gece bu yemeği yemeyeceğim! dedi.

Diğerleri de:

— Vallâhi sen yemedikçe biz de bu yemeği yemeyiz! dediler.

Ebû Bekr:

— Ben şerlilikte bu gece gibisini görmedim, size yazıklar olsun! Size ne oluyor? Niçin bizden yemeğinizi kabûl etmiyorsunuz? (Yâ Abderrahmân!) Yemeğini getir! dedi.

Abdurrahmân yemeği getirdi. Ebû Bekr elini yemeğin içine koydu da:

— Bismillah, birinci hâlet (yânî öfkelenip bu gece yemeği yemeyeceğim sözü) şeytândandır, dedi ve yemekten yedi, konuklar da yediler [167].

---

167 Bunun bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda geçti. Bundan sonra gelen bâbdaki rivâyet, bâzı nüshalarda daha tafsîllidir.

٨٨ـ باب قَوْلِ الضَّيْفِ لِصاحِبِهِ واللّٰهِ لاآكُلُ حتَّى تاكُلَ
فيهِ حَديثُ أبى جُحَيْفَةَ عنِ النبيِّ ﷺ

88- KONUĞUN EV SÂHİBİNE "VALLÂHİ SEN YEMEDİKÇE YEMEM" DEMESİ BÂBI

Bu konuda Ebû Cuhayfe Vehb es-Suvâî'nin hadîsi vardır [168].

١٦٦ـ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا ابنُ أبى عَدِىّ عنْ سُلَيْمانَ عنْ أبى عُثْمانَ قال قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبى بَكْرٍ رضى اللّٰهُ عنهما جاءَ أبو بَكْرٍ بِضَيْفٍ لَهُ أوْ بأضْيافٍ لَهُ فأمْسَى عِنْدَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَلمَّا جاءَ قالَتْ لَهُ أُمِّى احْتَبَسْتَ عنْ ضَيْفِكَ أوْ أضْيافِكَ اللَّيْلَةَ قال أوما عَشَّيْتِهِمْ فقالَتْ عَرَضْنا عَلَيْهِ أوْ عَلَيْهِمْ فأبَوْا أوْ فأبَى فَغَضِبَ أبو بَكْرٍ فَسَبَّ وجَدَّعَ وحَلَفَ أنْ لايَطْعَمَهُ فاخْتَبَأْتُ أنا فقال ياغُنْثَرُ فَحَلَفَتْ المَرْأةُ لاتَطْعَمُهُ حتَّى يَطْعَمَهُ. فَحَلَفَ الضَّيْفُ أوِ الأضْيافُ أنْ لايَطْعَمَهُ أوْ يَطْعَمُوهُ حتَّى يَطْعَمَهُ فقال أبو بَكْرٍ كأنَّ هٰذِهِ مِنَ الشَّيْطانِ فَدَعا بالطَّعامِ فأكَلَ وأكَلُوا فَجَعَلُوا لايَرْفَعُونَ لُقْمَةً إلاَّ رَبا مِنْ أسْفَلِها أكْثَرُ مِنْها فقال ياأُخْتَ بَنِى فِراسٍ ما هٰذا فقالَتْ وقُرَّةِ عَيْنِى إنَّها الآنَ لأكْثَرُ قَبْلَ أنْ نَاكُلَ فأكَلُوا وبَعَثَ بِها إلى النبىِّ ﷺ فَذَكَرَ أنَّهُ أكَلَ مِنْها *

166-....... Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle dedi: Ebû Bekr kendi konuğu yâhud konuklarını getirdi de, kendisi Peygamber'in yanında (yatsıyı kılıncaya kadar) akşâmladı. Ebû Bekr gelince annem ona:

— Bu gece konuğunun yâhud konuklarının yanında bulunmaktan alıkonulup habsolundun! dedi.

Ebû Bekr:

— Onlara hâlâ yemek vermedin mi? dedi.

Annem de ona:

---

168 Selmân'ın Ebu'd-Derdâ'ya "Sen yemedikçe ben de yemem" sözü, bundan bir bâb önce geçmişti.

— Biz ona yâhud onlara yemek çıkarıp arzettik, onlar yâhud o çekinip kabûl etmediler, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr öfkelendi, sövüp saydı, "Burnu yarılasıca!" dedi ve o yemekten yememeye yemîn etti.

Abdurrahmân dedi ki: Ben bu sırada saklanmıştım. Bana:

— Ey câhil herîf! diye nidâ etti.

(Abdurrahmân'ın annesi Ümmü Rûmân) kadın da kocası yemedikçe o yemeği yemeyeceğine yemîn etti. Konuk yâhud konuklar da, Ebû Bekr yemedikçe o yemekten yemeyeceğine yâhud yemeyeceklerine yemîn ettiler. Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Bu hâlet (yâhud bu yemîn) muhakkak şeytândandır, dedi, akabinde yemeği istedi, kendisi yedi, konuklar da yediler.

Onlar yemekten her bir lokmayı kaldırdıkça, yemek aşağısından muhakkak artmaya ve daha çok olmaya başladı. Bunun üzerine Ebû Bekr, Ümmü Rûmân'a hitâben:

— Ey Firâs oğulları'nın kızkardeşi! Bu hâl nedir? dedi.

O da:

— Gözümün nûruna (Rasûlullah'a) yemîn olsun ki, bu yemek, bizim yememizden önceki hâlinden muhakkak daha çoktur! dedi.

Hepsi yediler de Ebû Bekr o artan yemeği sahanıyle Peygamber'e yolladı, Peygamber'in de ondan yediğini zikretti [169].

٨٩ـ باب إكرام الكبير ويبدأ الأكبر بالكلام والسؤال

89- BÜYÜK OLANA İKRÂM ETMEK, SÖZE VE SORU SORMAYA YAŞÇA DAHA BÜYÜK OLAN BAŞLAR BÂBI

---

169 Hadîsin Namâz Vakitleri Kitâbı'ndaki rivâyetinde burada şu ziyâde vardır: Ebû Bekr o yemekten bir lokma yedikten sonra Peygamber'e gönderdi. Yemek orada sabâha kadar durdu. Bizimle bir kavim arasında bir ahid vardı, müddet son bulmuş olduğu için Medîne'ye gelmişlerdi. İçlerinden arîf olarak oniki kişi ayırdık. Herbiri ile berâber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. İşte onların hepsi o yemekten yediler. (Râvî rivâyetini bitirdikten sonra) yâhud bu lafızlara benzer lafızlarla (rivâyet olunmuştur dedi).

Başlığa uygunluğu "Konuklar da Ebû Bekr yemedikçe yemekten yememeye yemîn ettiler" sözünden alınır.

Bu yemekte görülen bereket, evliyânın kerâmetlerine kaail olan sünnet ehli mezhebini te'yîd edici bir delîldir. Bu bereket Muhammed'in mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr Sıddîk'ın elinde zâhir olmuş ulu bir kerâmettir. Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivâyetlerine göre, ertesi günü Peygamber'in huzûruna vardığında konukların ettiklerini naklettikten sonra: Yâ Rasûlallah, onlar yemînlerinden bârr oldular, yânî sâdık kaldılar; ben ise hânis oldum, demiş. Rasûlullah da: "بل أنت أبرّهم وأصدقهم = *Hayır, onların en bârrı, en sâdıkı sensin*" buyurmuştur.

١٦٧ ــ حدّثنا سُلَيمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ هُوَ ابنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيَى ابنِ سَعِيدٍ عنْ بُشَيْرِ بنِ يَسارٍ مَوْلَى الأَنْصارِ عنْ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ وسَهْلِ ابنِ أَبِي حَثْمَةَ أَنَّهُما حَدَّثاهُ أَنَّ عَبْدَ اللّهِ بنَ سَهْلٍ ومُحَيِّصَةَ بنَ مَسْعُود أَتَيا خَيْبَرَ فَتَفَرَّقا فى النَّخلِ فَقُتِلَ عَبْدُ اللّهِ بنُ سَهلٍ فَجاءَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنُ سَهْلٍ وحُوَيِّصَةُ ومُحَيِّصَةُ ابْنا مُسْعُودٍ إلى النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَتَكَلَّمُوا فى أَمْرِ صاحِبِهِمْ فَبَدَأَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ وكان أَصْغَرَ القَوْمِ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم كَبِّرِ الكُبْرَ قال يَحْيَى لِيَلِيَ الكَلامَ الأَكْبَرُ فَتَكَلَّمُوا فى أَمْرِ صاحِبِهِمْ فقال النبيُّ ﷺ أَتَسْتَحِقُّونَ قَتِيلَكُمْ أَوْ قال صاحِبَكُمْ بِأَيْمانِ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قالوا يارسولَ اللّهِ أَمْرٌ لَمْ نَرَهُ قال فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ فى أَيمانِ خَمْسِينَ مِنْهُمْ قالوا يارسولَ اللّهِ قَوْمٌ كُفَّارٌ فَوداهُمْ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مِنْ قِبَلِهِ * قال سَهْلٌ فأَدْرَكْتُ نَاقَةً مِنْ تِلْكَ الإِبِلِ فَدَخَلَتْ مِرْبَدًا لَهُمْ فَرَكَضَتْنِي بِرِجْلِها . قال اللَّيْثُ حدّثني يَحْيَى عنْ بُشَيْرٍ عنْ سَهْلٍ قال يَحْيَى حَسِبْتُ أَنَّهُ قال مَعَ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ * وقال ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثنا يَحْيَى عنْ بُشَيْرٍ عنْ سَهْلٍ وحْدَهُ *

167-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Ensâr'ın mevlâsı olan Buşeyr ibn Yesâr'dan; o da Râfi' ibn Hadîc ile Sehl ibn Ebî Hasme'den tahdîs etti ki, bu ikisi ona şöyle tahdîs etmişlerdir. Abdullah ibn Sehl ile Muhayyısa ibn Mes'ûd; ikisi birlikte Hayber'e (hurma toplamaya) gitmişlerdi. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında hurmalıklar içinde birbirinden ayrıldılar. Abdullah ibn Sehl öldürüldü. (Ensâr'dan) Abdurrahmân ibn Sehl ile Mes'ûd'un iki oğlu Huveyyısa ve Muhayyısa, Peygamber'e geldiler ve öldürülen arkadaşlarının işi hakkında konuştular [170].

Konuşmaya Abdurrahmân başladı. Hâlbuki Abdurrahmân onların en küçüğü idi. Peygamber (S) ona:

— *"İlk sözü büyüğe bırak!"* buyurdu.

Râvî Yahyâ *"Konuşmayı en büyük olan üzerine alsın!"* şeklinde söyledi.

Böylece onlar arkadaşlarının işi hakkında konuştular. Sonunda Peygamber onlarin üçüne:

---

170 Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ile Huveyyısa'nın kardeşi oğullarıdır.

— *"Maktûlünüzün* -yâhud *arkadaşınızın- kan bedeli olan diyetine, sizlerden elli kişinin* (bu cinâyeti Hayberliler işledi diye) *yemîn etmeleri sûretiyle hakk kazanır mısınız?"* buyurdu.

Onlar:

— Yâ Rasûlallah, bu, görmediğimiz bir iştir (nasıl yemîn ederiz)? dediler.

Rasûlullah:

— *"O hâlde Yahûdîler'den elli kişinin* (bu cinâyeti biz işlemedik diye) *yemîn etmeleri sizi da'vânızdan uzak kılar* (yânî isnâd ettiğiniz suçtan kurtulurlar)" buyurdu.

Onlar:

— Yâ Rasûlallah, Yahûdîler kâfir bir kavimdir (biz onların yemînlerini nasıl alırız)? diye râzı olmadılar.

(Yânî Peygamber evvelâ elli yemîn etmeyi müddeîlere teklîf etti. Onlar yemîn etmekten çekinince, elli yemîni müddea aleyhim olan Yahûdîler'e teklîf edeceğini söyledi. Müddeîler buna râzı olmayınca) Rasûlullah cinâyetin diyetini müddeîlere kendi tarafından (yânî kendi malından yâhud da beytu'l-mâlden) ödedi [171].

Sehl ibn Ebî Hasme: Ben Peygamber'in diyet olarak verdiği bu develerden bir dişi deveye, develerin toplandığı ağılda eriştim de deve beni ayağıyle tepti, demiştir.

el-Leys ibn Sa'd: Bana Yahyâ, Buşeyr'den; o da Sehl'den tahdîş etti, dedi.

Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî: Ben Buşeyr'in: Râfi' ibn Hadîc'in berâberinde dediğini sanırım, demiştir.

Sufyân ibn Uyeyne de: Bize Yahyâ, Buşeyr'den; o da Sehl'den yalnız olarak tahdîs etti, demiştir (Râfi' ibn Hadîc'le berâber dememiştir) [172].

١٦٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عن عُبَيْدِ اللّهِ حدّثني نافِعٌ عنِ ابنِ

---

171 Buna "Kasâme yemîni" denir. Maktülün velîleri veyâ onların isteği üzerine kaatilin velîleri tarafından elli kişinin yemînidir. Kimsenin tasarrufunda olmayan bir yerde yaralı olarak bir maktül bulunur da kaatili bilinmezse, maktülün vârisleri, civârdaki köy ahâlîsi tarafından öldürüldüğünü iddiâ ederler ve bu iddiâlarını elli kişinin yemîni ile te'yîd ederlerse, maktülün diyetine hakk kazanırlar. Yâhud da velîsinin talebi üzerine köylülerden onun seçtiği elli kişinin redde dâir yemîn etmesidir ki, buna da "Kasâme" denilir. Ve bu sûretle maktülün diyetinden kurtulurlar.

Bunun bir rivâyeti Cihâd'ın sonlarında "Müşriklerle mütâreke ve musâlaha bâbı"nda geçmişti.

172 Bu ta'lîklerden el-Leys'inkini Müslim, Tirmizî ve Nesâî senedli olarak getirmişlerdir.

عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أَخْبِرُو نِى
بِشَجَرَةٍ مَثَلُها مَثَلُ المُسْلِمِ تُؤْتِى أُكُلَها كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّها ولا تَحُتُّ ورَقَها
فَوَقَعَ فِي نَفْسِي النَّخْلَة فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ وثَمَّ أَبو بَكْرٍ وعُمَرُ فلَمَّا لَمْ يَتَكلَّما
قال النبيُّ ﷺ هِىَ النَّخْلَةُ فَلمَّا خَرَجْتُ مَعَ أَبِى قُلْتُ ياأَبَتاهْ وَقَعَ فى نَفسِى
النَّخْلةُ قال مامَنَعَكَ أَنْ تَقُولَها لَوْ كُنْتَ قلتَها كانَ أَحَبَّ إِلَىَّ مِنْ كَذَا وكَذا
قال ما مَنَعَنى إِلاَّ أَنِّى لَمْ أَرَكَ ولا أَبا بَكْرٍ تَكَلَّمْتُما فَكَرِهْتُ *

168-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S):

— *"Bana bir ağaç haber veriniz ki, onun meseli müslimin meselidir. O meyvelerini her zamân Rabb'inin izniyle verir, yaprakları düşmez"* buyurdu.

Benim gönlüme onun hurma ağacı olduğu düştü. Burada Ebû Bekr ve Umer de mevcûd olup bunlar konuşmayınca ben konuşmamı kerîh gördüm. Peygamber:

— *"O, hurma ağacıdır"* buyurdu.

Ben babamın berâberinde çıktığım zamân:

— Ey babacığım! Benim gönlüme hurma ağacı düşmüştü, dedim.

Babam:

— Seni bunu söylemekten ne men' etti? Senin onu söylemiş olman bana şundan ve şundan daha sevimli olurdu, dedi.

İbn Umer:

— Beni men' eden ancak senin de, Ebû Bekr'in de konuştuğunuzu görmemiş olmamdır. İşte bundan ötürü konuşmayı kerîh gördüm, demiştir [173].

٩٠ ــ بابُ ما يَجُوزُ مِنَ الشِّعْرِ والرَّجَزِ والحُدَاءِ وما يُكْرَهُ مِنْهُ : وقَوْلِهِ تَعالَى والشُّعَراءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغاوُونَ أَلَمْ تَرَأَنَّهُمْ فى كُلِّ وادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مالا يَفْعَلُونَ إِلاَّ الذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا وسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَىَّ مُنْقَلَبٍ

173 Bunun bir rivâyeti yakında "Haktan hayâ edilmez bâbı"nda geçtiği gibi, İlim Kitâbı'nda da geçmişti. Burada getirilmesi, içinde büyüklere ta'zîm bulunduğu içindir.

يَنْقَلِبُونَ : قال ابنُ عَبَّاسٍ فى كُلِّ لَغْوٍ يَخُوضُونَ

90- ŞİİRDEN, RECEZDEN VE TEGANNÎDEN CÂİZ OLACAK NEVİ'LERLE BUNLARDAN MEKRÛH KILINAN NEVİ'LER BÂBI [174]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli (bâbı):
"Şâirlere gelince; onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vâdîde ifrâta düşegeldiklerini ve hakîkaten yapmayacakları şeyleri söyler insanlar olduklarını görmedin mi? Ancak îmân edip de iyi iyi amellerde bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıklarından sonra öçlerini alanlar böyle değildir. O zulmedenler yakında hangi inkılâb ile yıkılacaklarını bilecekler" (eş-Şuarâ: 224-227) [175].

١٦٩ ــ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى أبو بَكْرِ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ مَرْوانَ بنَ الحَكَمِ أخبرهُ أنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنَ الأسْوَدِ بنِ عَبْدِ يَغُوثَ أخبرهُ أنَّ أُبَىَّ بنَ كَعْبٍ أَخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال إنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِكْمَةً *

169-....... Ubeyy ibn Ka'b (R), Rasûlullah(S)'ın: *"Şiirden bir kısmı, şübhesiz hikmettir"* buyurduğunu haber vermiştir [176].

---

174 *Şiir,* lugatte birşeyi zekâ ve fetânetle iyice anlamak ma'nâsına olup, ilimden daha husûsîdir. Istılâhta *Şiir,* kasd ve irâde ile söylenen vezînli, kaafiyeli sözdür. *Şiir*'in kasd ve irâde ile söylenmesi şart olduğundan vezinli ve kaafiyeli gelen âyet ve hadîslere şiir denilmez. Mantıkçılar arasında tanınan ve ıstılâh olan bir şiir vardır ki, hayâlî küçük ve büyük önermelerle tanzîm olunan kıyastan ibâret olup nefsin birşeye rağbet veyâ birşeyden nefret ettirilmesiyle infiâline hizmet eder. Buhârî'nin bu bâbına mantıkın şiiri de dâhil olur.

Recez de şiirden bir nevi'dir. Vezni altı kerre *Müstef'ilün*'dür.

Hudâ' da deveyi nağme ve terâne ile bilhassa recez inşâdıyle şevklendirerek yürütmek ve sürmektir. Arablar arasında seferlerde şiir inşâdıyle deve yürütmek Mudar ibn Nizâr zamânından beri tecrübe olunarak devâm edegelmiştir. Deve şiir vezinlerinin çabukluk ve yavaşlığına uyarak hızını artırıp yavaşlatır.

175 Buhârî bu âyeti şiir ve recez inşâd eden şâirlerin kötülerini ve iyilerini ta'rîf etmekte olduğu için burada getirmiştir. Bu âyetlerle Ubeyy ibn Ka'b hadîsinin delâletinden, şiirin hayra, fazîlete teşvîk edip rağbetlendiren yararlıları ve iyileri olduğu gibi, fuhşa, rezâlete, ahlâksızlığa hizmet eden zararlıları ve kötüleri de olduğu anlaşılmaktadır. Birinciler öğülmüş, ikinciler kötülenmiştir.

176 Yânî doğru ve hakka uygun bir sözdür. Cehlden, beyinsizlikten men' eden, ya-

١٧٠ ـ حدّثنا أبو نُعَيم حدّثنا سُفيانُ عن الأسْوَدِ بن قَيْسٍ قال سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقولُ بَيْنَما النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَمْشِي إذْ أصابَهُ حَجَرٌ فَعَثَرَ فَدَمِيَتْ إصْبَعُهُ فقال

هَلْ أنْتِ إلاّ إصْبَعٌ دَمِيتِ * وفي سَبِيلِ اللّهِ مالَقِيتِ *

170-....... el-Esved ibn Kays şöyle demiştir: Ben Cundeb'den işittim şöyle diyordu: Peygamber (S) bir gazvede yürürken, parmağına bir taş isâbet etmiş, kanamıştı. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Hel enti illâ ısbaun demîti*
Ve fî sebîli'llâhi mâ lakîti
(= Sen ancak bir parmaksın ki kanadın,
Allah yolundadır bütün de çattığın)" buyurdu [177].

١٧١ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشّار حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ حدّثنا سُفيانُ عنْ عَبْدِ المَلِكِ حدّثنا أبو سَلَمَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال النبيُّ ﷺ أصْدَقُ كَلِمَةٍ قالَها الشّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ * ألا كُلُّ شَيْءٍ ما خَلاَ اللّهَ باطِلُ * وكادَ أُمَيَّةُ بنُ أبي الصَّلْتِ أنْ يُسْلِمَ *

171-....... Bize Ebû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Şâir sınıfının söylediği en doğru söz, Lebîd'in:*
Elâ küllü şey'in mâ hala'llâhe bâtılu
(= İyi bilin ki, Allah'tan başka herşey bâtıldır) *kelâmıdır. Ümeyye ibnu Ebi's-Salt da* (şiirlerinde) *müslümân olmağa yaklaşmıştı"* buyurmuştur [178].

---

rarlı bir sözdür de denildi. Şiirden bir kısmı insanlara yarar veren meseller, va'zlar gibi hikmet olunca, böylesinin söylenmesi ve inşâd edilmesinin câiz olacağı şübhesizdir (Kastallânî).

177 Bâzı rivâyete göre Peygamber'in parmağı bu yarayı Uhud harbinde almış, çokça ağrıyıp sızlamaya başlayınca istiâre sûretiyle parmağa hitâb ederek Abdullah ibn Revâha'nın şiirinden olan bu recezi söylemiştir. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da da geçmişti.

178 Lebîd ibn Rabîa ile Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt, Câhiliyet devri şâirlerindendir. Lebîd, Arab'ın en büyük şâirlerinden ve Muallaka sâhiblerindendir. İslâm devrine de yetişip 120 yâhud 140 sene kadar uzun bir ömür yaşamıştır. Usmân'ın halîfeliği zamânında Kûfe'de vefât etmiştir. Kur'ân'ın i'câzı karşısında hayrân kalarak, onu okuyup dinlemeyi şiir söylemeye tercîh etmiştir. Lebîd'in burada verilen sözü, on beyitli bir şiirindendir. Bir îzâha göre şu kıt'asının bir parçasıdır:

١٧٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حاتِمُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ يَزِيدَ ابن أبي عبَيْدٍ عنْ سَلمَةَ بنِ الأكْوَعِ قال خَرَجْنا مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم إلى خَيْبَرَ فَسِرْنا لَيْلاً فقال رجُلٌ مِنَ القَوْمِ لِعامِرِ بنِ الأكْوَعِ ألا تُسْمِعُنا مِنْ هُنَيهاتِكَ قال وكانَ عامِرٌ رَجُلا شاعرًا فَنَزَلَ يَحْدُو بالقَوْمِ يَقُولُ *

اللّهُمَّ لَوْلا أنْتَ ما اهْتَدَيْنا * ولا تَصَدَّقْنا ولا صَلَّيْنا
فاغْفِرْ فِدَاءً لَكَ مااقْتَفَيْنا * وثَبِّتِ الأقْدَامَ إنْ لاقَيْنا
وألْقِيَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا * إنا إذَا صِيحَ بِنا أتَيْنا
وبالصِّياحِ عَوَّلُوا عَلَيْنا

فقال رسولُ اللّهِ ﷺ مَنْ هٰذَ السَّائِقُ قالُوا عامِرُ بنُ الأكْوَعِ فقال يَرْحَمُهُ اللّهُ فقال رجُلٌ مِنَ القَوْمِ وجَبَتْ يانبيَّ اللّهِ لَوْلا أمْتَعْتَنا بِهِ قال فأتَيْنا خَيْبَرَ فَحاصَرْنا هُمْ حتّى أصابَتْنا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ ثُمَّ إنَّ اللّهَ فَتَحها عَلَيْهِمْ فلَمَّا أمْسَي النَّاسُ اليَوْمَ الَّذِى فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ أوْ قَدُوا نِيرانًا كَثِيرَةً فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ما هَذِهِ النِّيرانُ عَلى أيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ قالُوا عَلى لَحْمٍ قال عَلى أيِّ لَحْمٍ قالُوا عَلى لَحْمِ حُمُرٍ إنْسِيَّةٍ فقال رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْه

Teemme'l-sutûra'l-kâinâti fe innehâ
Mine'l-Mele'i'l-A'lâ ileyke rasâilu
Ve kad hutta fîhâ lev teemmelte satrahâ
Elâ kulli şey'in mâ hala'llâhe bâtılu

(=Kâinâtın bütün satırları, iyi düşün ki, Mele-i A'lâ'dan sana (hitâben) yazılmış risâlelerdir. Onlarda yazılanların hulâsası da teemmül edersen şundan ibârettir: Gözünü aç, Allah'tan başka herşey bâtıldır) (H. B. Çantay, *Meâl-i Kerîm,* II, 760, es-Sâffât Sûresi 9. âyetin hâşiyesi).

Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt da Câhiliyet devrinde yetişen Kureyş şâirlerindendir. Tevhîde, öldükten sonra dirilmeye ve âhiret gününe îmân ederdi. Bu inançlarını şiirlerinde dile getirmiştir. Müslim'in bir rivâyetinde Şerîd ibn Suveyd dedi ki: Bir gün Rasûlullah'a bineğin terkisinde refâkat ettim. Sefer sırasında *"Umeyye'nin şiirinden birşey biliyor musun?"* diye sordu. Ben de: Evet, biliyorum, dedim ve yüz beyit kadar okudum. Bunun üzerine Rasûlullah: *"Umeyye müslümân olmağa yaklaşmıştır"* buyurdu (Müslim, Şiir Kitâbı, *Müslim Ter.,* VII, 122-123).

وسلم أهرِقوها واكسِروها فقال رَجُلٌ يارسولَ اللَّهِ أوْ نُهَرِيقُها ونَغْسِلُها قال
أوْ ذاكَ فلَمَّا تَصافَّ القَوْمُ كانَ سَيْفُ عامِرٍ فِيهِ قِصَرٌ فَتَناوَلَ بِهِ يَهُودِيًّا لِيَضْرِبَهُ
ويَرْجِعُ ذُبابُ سَيْفِهِ فأصابَ رَكْبَةَ عامِرٍ فَماتَ مِنْهُ فَلَمَّا قَفَلُوا قال سَلَمَةُ رآنِي
رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم شاحِبًا فقال لِي ما لَكَ فَقُلْتُ فِدًى لَكَ أبِي
وأُمِّي زَعَمُوا أنَّ عامِرًا حَبِطَ عَمَلُهُ قال مَنْ قالَهُ قُلْتُ قالَهُ فُلانٌ وفُلانٌ وفُلانٌ
وأُسَيْدُ بنُ حُضَيْرٍ الأنْصارِيُّ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ كَذَبَ مَنْ قالَهُ إنَّ لَهُ
لأجْرَيْنِ وجَمَعَ بَيْنَ إصْبَعَيْهِ إنَّهُ لَجاهِدٌ مُجاهِدٌ قَلَّ عَرَبِيٌّ نَشَأَ بِها مِثْلَهُ *

172-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde Hayber gazâsına çıkmıştık. Bir gece yürüdüğümüz sırada kaafileden bir adam Âmir ibnu'l-Ekva'a hitâben:

— Yâ Âmir! Bize kısa vezinli şiirlerinden biraz dinletsen ya! dedi.

Selemetu'bnu Ekva': Âmir, şâir bir kimse idi, dedi. Bu istek üzerine Âmir, bineğinden aşağıya indi ve kaafileyi şu beyitleri söyleyerek yürütüyordu:

Allâhumme! Levlâ ente mehtedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Fe'ğfir fidâen leke maktefeynâ
Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ
Ve elkıyen sekîneten aleynâ
İnnâ izâ sîha binâ eteynâ
Ve bi's-siyâhı avvelû aleynâ

[= Yâ Allah! Sen olmayaydın biz doğru yolu bulmaz, sadaka da vermez, namâz da kılmazdık. Hayâtımız Sen'in rızân yolunda fedâ olsun, işlediğimiz günâhları mağfiret eyle! Düşmanlarla karşılaşırsak ayakları sâbit kıl. Üzerimize sekînet ve metânet indir. Biz kıtâle çağırıldığımız zamân hemen savaşa geliriz. O düşmanlar bizim üzerimize (yiğitlikle değil) bağırmakla hamle yapmışlardır.]

Bu şiir üzerine Rasûlullah:

— *"Şiir inşâd edip develeri yollandıran kimdir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Âmir ibnu'l-Ekva'dır, dediler.

Rasûlullah:

— *"Allah Âmir'e rahmet eylesin!"* diye duâ etti.

Kaafileden bir adam (Umer ibnu'l-Hattâb):

— Ey Allah'ın Peygamberi! Âmir'e cennet vâcib oldu (şehîdliği

kesinleşti). Keşki onunla (onun şiir ve yiğitliğiyle) bizleri bir müddet daha faydalandırsaydın! dedi [179].

Nihâyet Hayber'e geldik ve Hayber halkını muhâsara ettik. (Fakat muhâsara yirmi gün sürmüştü.) Hattâ bize şiddetli bir açlık isâbet etmişti. Sonra Yüce Allah müslümânlara Hayber kalelerinin fethini müyesser kıldı. Hayber'in müslümânlara açılıp fetholunduğu günün akşâmı, mücâhidler yer yer birçok ateşler yakmışlardı. Rasûlullah:

— *"Bu ateşler nedir? Ne için yakıyorsunuz?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Et pişirmek için, diye cevâb verdiler.

Rasûlullah:

— *"Hangi et* (ne eti)*?"* sordu.

Sahâbîler:

— Evcil eşeklerin eti! diye cevâb verdiler.

Rasûlullah:

— *"O etleri dökünüz, kaplarını da kırınız!"* buyurdu.

Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Etleri döküp de kapları yıkasak olmaz mı? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Yâhud öyle yapınız!"* buyurdu.

Hayber'de düşman kavim harb saffı bağlayınca (Âmir, Yahûdîler'in en cenkçi pehlivânı Merhab'a karşı mubâriz çıktı). Âmir'in kılıcında bir kısalık vardı. Âmir bu kısa kılıcıyla vurmak için Yahûdî'ye uzandı. Fakat kılıcının keskin yüzü dönüp Âmir'in diz kapağına isâbet etti ve kendisi bu yaradan vefât etti.

(Râvî dedi ki:) Rasûlullah ile berâber ordu Hayber'den döndükleri sırada Rasûlullah beni rengi değişmiş olarak gördü ve bana:

— *"Senin neyin var?"* diye sordu.

Ben de O'na:

— Babam anam Sana fedâ olsun! Bâzı kimseler (amcam) Âmir'in amelinin bâtıl olduğunu söylediler! dedim.

Peygamber:

— *"Bunu kim söyledi!"* dedi.

Ben de O'na:

— Fulân, fulân, fulân kimseler ve Useyd ibn Hudayr el-Ensârî söyledi, dedim.

Rasûlullah:

---

179 Âmir ibnu'l-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'ın amcasıdır. Sahâbîler arasında tecrübe ile bilinmiştir ki, Rasûlullah'ın rahmet ve duâ ettiği kimse şehîd olurdu. Bunun için Umer: Âmir'le bizi faydalandırsaydın! temennîsinde bulunmuştur.

— *"Bunu söyleyen, yalan söylemiştir. Âmir için muhakkak iki ecir vardır:* -Rasûlullah iki parmağı arasını birleştirdi-: *Hiç şübhesiz o hem bir çalışkandır, hem de bir mücâhiddir. Medîne'de Âmir'in benzeri bir Arab az yetişmiştir"* buyurdu [180].

١٧٣ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا أيّوبُ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّه عَنْهُ قال أتى النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم عَلى بَعْضِ نِسائِهِ ومَعَهُنَّ أُمُّ سُلَيْمٍ فقال ويْحكَ ياأنْجشَةُ رُوَيْدَكَ سَوْقًا بالقَوارِيرِ قال أبو قِلاَبَةَ فَتكَلَّمَ النبىُّ ﷺ بِكَلِمَةٍ لوْ تَكلَّمَ بِهَا بَعْضُكُمْ لَعِبْتُمُوها علَيْهِ قَوْلُهُ سَوْقَكَ بالقَوارِيرِ *

173-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir sefer esnâsında kadınlarından bâzılarının yanına geldi. Onların beraberinde (Enes'in anası) Ümmü Suleym de vardı (Enceşe adında güzel sesli bir hizmetçi, kadınların develerini şiirler tegannî ederek sevkediyordu). Peygamber ona:

— *"Yâ Enceşe! Cam şişeleri* (gibi olan kadınların binek develerini) *yavaş bir sürüşle sevket!"* buyurdu.

Râvî Ebû Kılâbe: Peygamber öyle bir söz konuştu ki, eğer biriniz o kelimeyi konuşsaydı sizler muhakkak o kelimeyi o şahıs üzerine ayıplardınız, demiştir. Peygamber'in sözü *"Cam şişelerini sevkedişini yavaş yap"*tır [181].

٩١ـ بابُ هِجاءِ المُشْرِكِينَ

91- MÜŞRİKLERİ ŞİİRLE HİCVEDİP KÖTÜLEMEK BÂBI

١٧٤ـ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا عَبْدَةُ أخبرنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ

---

180 Hadîsin birer rivâyeti şiirlerde bâzı küçük farklarla Cihâd ve Mağâzî'de "Hayber gazvesi bâbı"nda geçmişti.

181 Bu hadîsin bâzı rivâyetlerini Müslim de Fadâil'de getirdi.
Bundan murâd, yürütmede rıfktır. Çünkü deve tegannî ve terennüm ile sürüşü işitince, bundan lezzet alarak yürüyüşte sür'at eder, dolayısıyle binicilerini rahatsız kılıp yorar. İşte bundan dolayı Peygamber, Enceşe'yi nehyetti. Çünkü kadınlar şiddetli hareketten zayıflık duyar, zarara uğrayıp düşmelerinden de korkulur (Nevevî). (*Müslim Ter.*, VII, 201-203).

عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتِ اسْتأْذَنَ حَسَّانُ بنُ ثابِتٍ رسولَ اللّهِ صلي اللّهُ
عليهِ وسلم في هِجاءِ المُشْرِكِينَ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَكَيْفَ
بِنَسَبى فقال حَسَّانُ لأسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كما تُسَلُّ الشَّعَرَةُ مِنَ العَجِينِ * وعَنْ هِشامِ
بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ قال ذَهَبْتُ أسُبُّ حَسَّانَ عِنْدَ عائِشَةَ فقالَتْ لاتَسُبُّهُ فإنَّهُ كانَ
يُنافِحُ عنْ رسولِ اللّهِ ﷺ *

174-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Hassân ibn Sâbit şiiriyle müşrikleri hicvetmek husûsunda Rasûlullah(S)'tan izin istedi. Rasûlullah:

— *"Benim nesebim de onların içinde olduğu hâlde, onları nasıl hicvedersin?"* buyurdu.

Hassân:

— Ben Sen'in soyunu Kureyş soyları arasından muhakkak hamurdan kıl çekilir gibi çeker sıyırırım! dedi.

Hişâm ibn Urve'den gelen rivâyette, babası Urve: Ben Âişe'nin yanında Hassân'a sövmeye davrandım da Âişe bana:

— Sen ona sövme, çünkü o, Rasûlullah'tan yana müdâfaa ederdi! dedi, demiştir [182].

١٧٥ــ حدّثنا أصْبَغُ قال أخبرنى عبْدُ اللّهِ بنُ وهْبٍ قال أخبرنى يُونُسُ
عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ الْهَيْثَمَ بنَ أبى سِنانٍ أخبَرَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ فى قَصَصِهِ
يَذْكُرُ النبيَّ ﷺ يَقولُ انَّ أخاً لَكُمْ لايَقُولُ الرَّفَثَ يَعْنِى بِذاكَ ابنَ رَواحَةَ قال *

وَفِينا رسولُ اللّهِ يَتْلُو كِتابَهُ * إذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الفَجْرِ ساطِعُ
أرانا الهُدَى بَعْدَ العَمَى فَقُلُوبُنا * بِهِ مُوقِناتٌ أنَّ ماقال واقِعُ
يَبِيتُ يُجافِى جَنْبَهُ عنْ فِراشِهِ * إذَا اسْتَثْقَلَتْ بالْكافِرِينَ المَضاجِعُ

تابَعَهُ عُقَيْلٌ عنِ الزُّهْرِيِّ * وقال الزُّبَيْدِىُّ عن الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيد والأعْرَجِ
عنْ أبي هُرَيْرَةَ *

175- Bize Esbağ tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Vehb

---

182 Bunun da bir rivâyeti Mağâzî'de geçtiği gibi, Müslim de Fadâil'de, Hassân ibn Sâbit'in fazîletleri bâbı'nda daha tafsîlli olarak getirmiştir.

haber verip şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi ki, ona da el-Heysem ibn Ebî Sinân, Ebû Hureyre'den işittiğini haber vermiştir: Ebû Hureyre (R) -bir kerre arkadaşlarına- menkabeler anlatırken, Peygamber(S)'i de anarak, O'nun (Abdullah ibn Revâha'nın şiirinin güzelliğini takdîr edip):

— *"Şübhesiz kardeşiniz bâtıl söz söylemez"* buyuruyordu.

Ebû Hureyre: Peygamber, bu *"Kardeşiniz"* sözüyle Abdullah ibn Revâha'yı kasdediyordu, demiştir.

Abdullah ibn Revâha, Rasûlullah'ı şu şiiriyle medhediyordu:

Ve fînâ Rasûlullahı yetlû Kitâbeh,
İze'n-şakka ma'rûfun mine'l-fecri sâtıu.
Erâna'l-hudâ ba'de'l-amâ fe-kulûbunâ
Bihî mûkınâtun enne mâ kaale vâkıu
Yebîtu yucâfî cenbehû an firâşıhî
İze's-teskalet bi'l-kâfirîne'l-madâcıu

(= Tan yeri ağarıp fecri sâdık yükseldiği sırada Rasûlullah, Kitâbı'nı okuyarak aramızda bulunuyor. O bize dalâletten sonra hidâyet nûru göstermiştir. Gönüllerimiz O'na tereddütsüz inanmıştır. O'nun her söylediği muhakkak vâki'dir. Kâfirlere yatakları ağırlık verirken, O Peygamber yanını yatağından uzaklaştırarak gecel[illegible].)

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Ukayl de Yûnus'a mutâbaat etmiştir. ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve el-A'rec'den; onlar da Ebû Hureyre'den olmak üzere söylemiştir [183].

١٧٦ـ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ح وحدّثنا

---

183 Bu hadîsin bir rivâyeti Teheccüd'de, "Gecenin bir kısmında uykusuz kalıp ibâdet eden kimsenin fazîleti bâbı"nda da geçmişti.

Bu üç beyit, Abdullah ibn Revâha'nın tavîl bahrından inşâd ettiği beyitlerdendir. Merhûm Kâmil Mîrâs, bunları nazmen de tercüme etmiştir:

"Seherde fecri sâdık yükselip nûr saçtığı bir ân
Rasûlullah okur ashâbına tertîl ile Kur'ân
Halâs etti dalâletten hidâyet etti İslâm'a
İnandı gönlümüz bildirdiği bilcümle ahkâma
Anın irşâden tergîbiyle girdik Dîni Meftûre
Çıkardı zulmeti küfrü dalâletten bizi nûre
Firâşından çıkıp eyler idi Mevlâ'yı istikbâl
Gece kâfirlere, madca'ları eylerken istiskâl" (*Tecrîd Ter.*, IV, 155)

Buradaki metinde kâfirler bulunduğu için tercümedeki "Müşriklere" yerine "Kâfirlere" şeklinde küçük bir değişiklik yapıldı (M. Sofuoğlu).

إسْماعِيلُ قال حدّثنى أخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أنَّهُ سَمِعَ حَسَّانَ بنَ ثابِتٍ الأنْصارِيَّ يسْتَشْهِدُ أباهُرَيْرَةَ فيَقولُ ياأباهُرَيْرَةَ نَشَدْتُكَ باللّٰهِ هَلْ سَمِعْتَ رسولَ اللّٰهِ ﷺ يَقولُ ياحَسَّانُ أجِبْ عنْ رسولِ اللّٰهِ ﷺ اللّٰهُمَّ أيِّدْهُ بِروحِ القُدُسِ قال أبو هُرَيْرَةَ نَعَمْ *

176-....... Ebû Seleme Abdurrahmân ibn Avf, haber verdi ki, kendisi Hassân ibn Sâbit el-Ensârî'dan işitmiştir: Hassân (mescidde şiir inşâdının cevâzı husûsunda) Ebû Hureyre'yi şâhid tutarak:

— Allah aşkına söyle! Rasûlullah'ın *"Yâ Hassân! Rasûlullah'tan yana* (Kureyş kâfirlerine) *cevâb ver! Allah'ım! Onu* (yânî Hassân'ı) *Rûhu'l-Kuds ile te'yîd et!"* dediğini işittin mi? dedi.

Ebû Hureyre de:

— Evet işittim! diye cevâb verdi [184].

١٧٧ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْب حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِيٍّ بنِ ثابِتٍ عنِ البَراءِ رضى الله عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال لَحَسَّانَ اهْجُهُمْ أوْ قال هاجِهِمْ وجِبْرِيلُ مَعَكَ *

177-....... Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da el-Berâ (ibn Âzib-R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hassân ibn Sâbit'e hitâben: *"Sen de müşrikleri hicvedip kötüle! Yâhud onların hicivlerine karşılık ver. Cibrîl de seninle berâberdir"* buyurmuştur [185].

٩٢ــ بابُ ما يُكْرَهُ أنْ يَكُونَ الغالِبَ عَلى الإنْسانِ الشِّعْرُ حتَّى يَصُدَّهُ عنْ ذِكْرِ اللّٰهِ والعِلْمِ والقُرْآنِ

92- ŞİİRİN İNSAN ÜZERİNE, ONU ALLAH'I ANMAKTAN, İLİMDEN VE KUR'ÂN OKUMAKTAN MEN' EDECEK DERECEDE GÂLİB OLMASININ MEKRÛHLUĞU BÂBI

184 Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Mescidde şiir bâbı"nda geçti.
185 Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta geçti.

١٧٨ـ حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بنُ مُوسى أخبرنا حَنْظَلَةُ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال لأنْ يَمْتَلِىءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا خَيْرٌ لهُ مِنْ أنْ يَمْتَلِىءَ شِعْرًا *

178-....... Bize Hanzala, Sâlim'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Birinizin içinin irinle dolması, muhakkak ki şiirle dolmasından hayırlıdır"* buyurmuştur.

١٧٩ـ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ قال سَمِعْتُ أبا صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ لأنْ يَمْتَلِىءَ جَوْفُ رجُلٍ قَيْحًا حتّى يَرِيَه خَيْرٌ لَهُ مِنْ أنْ يَمْتَلِىءَ شِعْرًا *

179-....... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Muhakkak ki, bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması, şiir dolmasından daha hayırlıdır"* buyurdu, demiştir [186].

٩٣ـ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ تَرِبَتْ يَمِينُكِ وعَقْرَى حَلْقَى

93- PEYGAMBER(S)'İN *"Teribet yemînuki"*, *"Akrâ"* VE *"Halkaa"* SÖZLERİ BÂBI [187]

١٨٠ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ

186 Bu hadîsleri Müslim de Tıbb'da ve Şiir Kitâbı'nda getirmiştir.
Bu hadîslerdeki zecr , tamâmiyle şiire yönelen ve onunla meşgûl olup kendini Kur'ân tilâvetinden, zikrden, ibâdetten, ilimden alıkoyan kimseler içindir.
Bir de insanı vâciblerden, müstehâblardan, ilimden alıkoyan kötü şiirlerle kafalarını ve gönüllerini dolduran kimselere yöneliktir.

187 *"Teribet yemînuki"* ta'bîri "Sağ eli toprak olası!" ma'nâsınadır. Arablar bunun hakîkat ma'nâsını kasdetmeyerek "Zengin ol, elin toz toprak kadar bol mala ersin" temennîsi yerinde kullanırlar. Bir de teşvîk ma'nâsına kullanırlar. "Akrâ ve halkaa" ta'bîrleri de lugatçe "Allah onu kesip helâk etsin, Allah onun boğazına dokunup hastalandırsın!" ma'nâlarında olmakla berâber, Arablar bunları da kendi ma'nâlarına kullanmayıp mutlak olarak rastgele söylerler...
Buradaki birinci hadîs Nikâh'ta; ikinci hadîs de Hacc Kitâbı'nda geçmişti.

عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عائِشَةَ قالَتْ إِنَّ أَفْلَحَ أَخا أَبِي القُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ بَعْدَ ما نَزَلَ الحِجابُ فَقُلْتُ واللّهِ لا آذَنُ لَهُ حَتّى اسْتَأْذَنَ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فإِنَّ أَخا أَبِي القُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي ولَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَةُ أَبِي القُعَيْسِ فَدَخَلَ عَلَيَّ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ يارسولَ اللّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي ولَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَتُهُ قال ائذَنِي لَهُ فإِنَّهُ عَمُّكِ تَرِبَتْ يَمِينُكِ * قال عُرْوَةُ فَبِذَلِكَ كانَتْ عائِشَةُ تَقُولُ حَرِّمُوا مِنَ الرَّضاعَةِ ما يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ *

180-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kuays'ın erkek kardeşi olan Eflah, Hicâb emrinin inmesinden sonra benim yanıma gelmek için izin istedi. Ben de ona:

— Bu husûsta Rasûlullah'tan izin isteyinceye kadar vallâhi ben ona izin veremem. Çünkü beni Eflah'ın kardeşi Ebû Kuays emzirmedi, lâkin beni Ebû'l-Kuays'ın karısı emzirdi! dedim.

Bu sırada Rasûlullah benim yanıma girdi. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni erkek emzirmedi, lâkin beni Ebû'l-Kuays'ın karısı emzirdi! dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Sen ona* (yanına gelmesi için) *izin ver. Çünkü o senin* (süt) *amcandır. Teribet yemînuki* (= Sağ eli toprak olası)*!"* buyurdu.

Urve ibnu'z-Zubeyr: Bu hadîste zikredilen şey sebebiyle Âişe:

— Nesebden harâm olanı, sütten de harâm kılın! derdi, demiştir.

١٨١ ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا الحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عنِ الأَسْوَدِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ أَرادَ النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم أَنْ يَنْفِرَ فَرَأَي صَفِيَّةَ عَلى بابِ خِبائِها كَئِيبَةً حَزِينَةً لأَنَّها حاضَتْ فقال عَقْرَي حَلْقَى لُغَةُ قُرَيْشٍ إِنَّكِ لَحابِسَتُنا ثُمَّ قال أَكُنْتِ أَفَضْتِ يَوْمَ النَّحْرِ يَعْنِي الطَّوافَ قالَتْ نَعَمْ قال فانْفِرِي إِذاً *

181-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) haccdan dönerken Minâ'dan Mekke'ye doğru hareket etmek istedi. Bu sırada Safiyye (bintu Huyey)'yi çadırının kapısında dertli ve hüzünlü hâlde gördü. Çünkü Safiyye hayız olmuştu. Bunun üzerine Peygamber, Kureyş'in bir lugati, bir ta'bîri olan:

— *"Akrâ, halkaa! Muhakkak ki sen bizleri habsedip yolumuzdan alıkoyacaksın!"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Sen nahr günü ziyâret tavâfını yaptın mı?"* diye sordu.

Safiyye:

— Evet yaptım, cevâbını verince Peygamber:

— *"Öyleyse yürü, hareket ediyoruz* (hayızlıdan vedâ tavâfı düşer)*!"* buyurdu.

٩٤ــ بابُ ماجاءَ فى زَعمُوا

94- "ZAAMÛ" TA'BÎRİ HAKKINDA GELEN ŞEY BÂBI

١٨٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ أبي النَّضْرِ مَوْلى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أنَّ أبا مُرَّةَ مَوْلَي أُمِّ هانِىءٍ بِنْتِ أبِى طالِبٍ أخبرَهُ أنَّهُ سَمعَ أمَّ هانِىءٍ بِنْتَ أبِى طالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّهِ عليه وسلم عامَ الفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وفاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فقال مَنْ هٰذِهِ فَقُلْتُ أنا أُمُّ هانِىءٍ بِنْتُ أبِى طالِبٍ فقال مَرْحَبًا بِأُمِّ هانِىءٍ فَلمَّا فَرَغَ مِنْ غَسْلِهِ قامَ فَصَلَّى ثَمانِىَ رَكَعاتٍ مُلْتَحِفًا في ثَوْبٍ واحِدٍ فَلمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ زَعَمَ ابنُ أُمِّى أنَّهُ قاتِلٌ رَجُلاً قَدْ أجَرْتُهُ فلانُ بنُ هُبَيْرَةَ فقال رسولُ اللّهِ ﷺ قَدْ أجَرْنَا مَنْ أجَرْتِ يا أُمَّ هانِىءٍ قالَتْ أُمُّ هانِىءٍ وذاكَ ضُحًى *

182-....... Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'in hizmetçisi Ebû Murre haber verdi ki, kendisi Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'den şöyle derken işitmiştir: Ben Mekke fethi senesi Rasûlullah(S)'ın yanına gittim ve onu yıkanır hâlde buldum. Kızı Fâtıma da kendisini perde tutup örtüyordu. Selâm verdim.

— *"Bu kadın kimdir?"* diye sordu.

— Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'im! cevâbını verdim.

— *"Ümmü Hâni'e merhaba* (= Hoş geldin, safâ geldin Ümmü Hâni')*!"* dedi.

Yıkanmasını bitirince Rasûlullah sırtındaki tek parça kumaşı çaprazvârî bağlamış olduğu hâlde durup sekiz rek'at namâz kıldı. Namâzdan çıktığı zamân:

— Yâ Rasûlallah! Anamın oğlu Alî, benim ahd ve emân verdiğim fulân adamı, Hubeyre oğlu fulân kimseyi öldüreceğini zu'm etmiştir! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yâ Ümme Hânî'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz de ahd ve emân vermişizdir!"* buyurdu.

Ümmü Hânî': Bu, duhâ vakti idi, demiştir [188].

٩٥ـ بابُ ما جاءَ فى قَوْلِ الرَّجُلِ وَيْلَكَ

95- KİŞİNİN "VEYLEKE" SÖZÜ HAKKINDA GELEN ŞEY BÂBI

١٨٣ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا هُمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَس رضى اللّٰهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم رَأى رَجُلاً يُسُوقُ بَدَنَةً فقال ارْكَبْها قال إنَّها بَدَنَةٌ قال ارْكَبْها قال إنَّها بَدَنَةٌ قال ارْكَبْها وَيْلَكَ *

183-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes(R)'-ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir adamın kurbânlık deveyi sürüp götürmekte olduğunu görmüş de ona:

— *"Deveye bin!"* buyurmuş.

O kimse:

— Bu deve kurbanlıktır, demiş.

Rasûlullah:

— *"Bu kurbanlık deveye bin! Veyl olsun sana!"* buyurmuştur.

١٨٤ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ عنْ مالِكٍ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ رأى رَجُلاً يسُوقُ بَدَنَةً فقال لهُ ارْكَبْها قال يارسُولَ اللّٰهِ إنَّها بَدَنَةٌ قال ارْكَبْها وَيْلَكَ فى الثَّانِيَةِ أوْ فى الثَّالِثَةِ *

184- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) birisini kurbanlık devesini sevkederken görmüş de ona:

---

188 Başlığa uygunluğu Ümmü Hânî'in "Anamın oğlu zu'm etti" sözündedir.

ez-Zu'm: Zâ'nın üç harekesiyle söylemek ma'nâsınadır. Hakk ve doğru sözde, bâtıl ve yalan sözde kullanılmakla zıdd ma'nâlı fiillerdendir. Çok defa gerçekleşmeyip şübheli ve seçilmez olan yerde kullanılır *(Kaamûs Ter.)*

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Bir libâs içinde namâz bâbı"nda geçmişti.

— *"Deveye bin!"* buyurmuş.

O kimse:

— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanlıktır! demiş.

Rasûlullah ikinci yâhud üçüncü defasında:

— *"Bu kurbanlık deveye bin! Yazıklar olsun sana!"* buyurmuştur.

١٨٥ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ ثابتٍ البُنانِيِّ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ وأَيُّوبَ عنْ أبي قِلابَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال كانَ رسُولُ اللهِ ﷺ في سَفَرٍ وكانَ مَعَهُ غُلامٌ لهُ أَسْوَدُ يُقالُ لهُ أَنْجَشَةُ يحْدُو فقال لهُ رسُولُ اللهِ ﷺ ويْلَكَ يا أَنْجَشَةُ رُوَيْدَكَ بالقَوارِيرِ *

185-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir seferde idi. Berâberinde siyah bir hizmetçisi vardı ki, ona Enceşe deniliyordu. Bu siyah köle, kaafilenin develerini güzel neşîdeler okuyarak sevkediyor ve hızlı yürütüyordu. Rasûlullah ona:

— *"Veyl sana yâ Enceşe! Yavaş ol! Cam gibi* (ince kalbli) *olan kadınların develerini hızlı yürütme!"* buyurdu.

١٨٦ـــ حدّثنا مُوسَى بنُ اسْمٰعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ خالِدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبي بَكْرَةَ عنْ أبيهِ قال أَثْنَى رَجُلٌ عَلى رَجُلٍ عِنْدَ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم فقال وَيْلَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ أَخِيكَ ثَلاثًا مَنْ كانَ مِنْكُمْ مادِحًا لامَحالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُلانًا واللّٰهُ حَسِيبُهُ ولا أُزَكِّي عَلى اللّٰهِ أَحَدًا إنْ كانَ يَعْلَمُ *

186-....... Ebû Bekre (Nufey' ibnu'l-Hâris- R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'in yanında bir kimseyi övdü. Bunun üzerine Peygamber (S) ona üç defa:

— *"Veyl sana! Kardeşinin boynunu kesip kopardın!"* buyurup şöyle devâm etti:

— *"Sizden biriniz bir kimseyi çâresiz medhedecek olursa 'Ben fulânı zâhirine göre şöyle şöyle sanıyorum; ameline göre onu hesâba çekecek ise Allah'tır, ben Allah'a karşı hiçbir kimseyi tezkiye etmem' desin. Bunu da o kimsenin böyle hâlini biliyorsa söylesin!"* buyurdu [189].

---

189 *el-Veyl:* Leyl vezninde şerrin gelmesi ma'nâsınadır. Bâzıları dedi ki, *Veyl,* fecâate düşme kelimesidir, bir musîbet meydana geldiğinde söylenir. Lisânımızda

١٨٧ـ حدّثنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ إبراهِيمَ حدّثنا الوَلِيدُ عنِ الأَوْزَاعِىِّ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أَبى سَلَمَةَ والضَّحَّاكِ عنْ أَبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ قال بَيْنا النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقْسِمُ ذاتَ يَوْمٍ قِسْمًا فقال ذو الخُوَيْصِرَةِ رَجُلٌ مِنْ بَنِى تَمِيمٍ يارَسولَ اللّهِ اعْدِلْ قال وَيْلَكَ مَنْ يَعْدِلُ إذَا لَمْ أَعْدِلْ فقال عُمَرُ ائْذَنْ لِى فَلأَضْرِبْ عُنُقَهُ قال لا إنَّ لَهُ أَصْحابًا يَحْقِرُ أَحَدُكُمْ صَلاتَهُ مَعَ صَلاتِهِمْ وصِيامَهُ مَعَ صِيامِهِمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمُرُوقِ السهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ يُنظَرُ إلى نَصْلِهِ فَلا يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ إلى رِصافِهِ فَلا يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ إلى نَضِيِّهِ فَلا يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ إلى قُذَذِهِ فَلا يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ سَبَقَ الفَرْثَ والدَّمَ يَخْرُجُونَ عَلى حِينَ فُرْقَةٍ منَ النَّاسِ آيَتُهُمْ رَجُلٌ إحْدَى يَدَيْهِ مِثْلُ ثَدْىِ المَرْأَةِ أَوْ مِثْلُ البَضْعَةِ تَدَرْدَرُ : قال أَبو سَعِيدٍ أَشْهَدُ لَسَمِعْتُهُ مِنَ النبىِّ صلى اللّهُ عليه سلم وأَشْهَدُ أَنِّى كُنْتُ مَعَ عَلِىٍّ حِينَ قاتَلَهُمْ فالْتُمِسَ فى القَتْلَى فأُتِىَ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الَّذِى نَعَتَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم *

187-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün ganîmet taksîmi yaparken Temîm oğulları'ndan Zu'l-Huveysıra lakablı bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Adâlet et! dedi.

Rasûlullah:

— *"Veyl olsun sana! Ben adâlet etmezsem kim adâlet eder?'* buyurdu.

Bunun üzerine Umer:

— Bana izin ver de şu adamın boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Hayır* (boynunu vurma)*! Onun birtakım arkadaşları vardır ki, sizden biriniz onların namâzı yanında kendi namâzını, onların oruçları yanında kendi orucunu hakîr görür. Onlar okun avdan delip çıkışı gibi dînden çıkarlar.* (Avı delip geçen) *okun demirine bakılır, onda kan nâmına birşey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun yelesine -tüyüne- bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girip*

"Vay, yazık, hayf ve *dirîğ"* ile ta'bîr olunur. *"Veyleh", "Veylek", "Veylî"* denilir ve imdâd isteme hâlinde *"Veylâh!"* derler... *"Vay"* kelimesi hüzün ve husrân ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.).*

çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey oka yapışıp kalmamıştır! Onlar, insanlar (müslümânlar) *arasında bir ayrılma olduğu zamân ortaya çıkarlar. Onların alâmeti iki elinin birinde kadın memesi gibi yâhud öteye beriye gidip gelen bir et parçası gibi birşey bulunan bir adamdır".*

Ebû Saîd şöyle dedi: Ben bunu Peygamber'den işittiğime şehâdet ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibn Ebî Tâlib onlarla harbettiği zamân, ben onun maiyyetinde idim. Öldürülenlerin içinde bu hadîste vasfedilen adam arandı. Netîcede Peygamber'in vasfettiği vasıf üzere birisi bulunup getirildi [190].

١٨٨ـ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبُو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللّٰهِ أخبرنا الأوْزاعِيُّ قال **حدّثنى** ابنُ شِهابٍ عنْ حمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ رَجُلاً أتَى رسولَ اللّٰهِ ﷺ فقال يارسولَ اللّٰهِ هَلَكْتُ قال وَيْحَكَ قال وَقَعْتُ عَلى أهْلِى فى رَمَضان قال أعْتِقْ رَقَبَةً قال ما أجِدُها قال فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتابِعيْنِ قال لاأسْتَطِيعُ قال فأطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال ما أجِدُ فَأتِىَ بعَرَقٍ فقال خُذْهُ فَتَصَدَّقْ بِهِ فقال يا رسولَ اللّٰهِ أعَلَى غَيْرِ أهْلِى فَوَ الَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ما بَيْنَ طُنُبَىِ المَدِينَةِ أحْوَجُ مِنِّى فَضَحِكَ النبىُّ ﷺ حتَّى بَدَتْ أنْيابُهُ قال خُذْهُ * تابَعَهُ يُونُسُ عنِ الزُّهْرِىِّ : وقال عَبْدُ الرَّحمٰنِ بنُ خالِدٍ عنِ الزُّهْرِيِّ وَيْلَكَ *

188-....... Bize el-Evzâî haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah(S)'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Ben helâk oldum! dedi.

Rasûlullah:

— *"Vayhake* (= Yazık sana) *ne oldu?"* buyurdu.

O kimse:

— Ramazânda oruçlu iken eşimin üzerine düştüm (yânî cimâ yaptım), dedi.

Rasûlullah:

— *"Bir köle âzâd et!"* buyurdu.

O kimse:

---

190 Başlığa uygunluğu Peygamber'in *"Veylek, kim adâlet eder..."* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçti.

Bu lafza en yakın metin Müslim'de Zekât, Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri bâbı altında 148 rakamıyle geçen hadîstir: *Müslim Ter.*, III, 265-266.

— Köle bedelini bulamam, dedi.
Rasûlullah:
— *"Öyleyse iki ay zincirleme oruç tut!"* buyurdu.
O:
— Buna güç yetiremem, dedi.
Rasûlullah:
— *"Öyleyse altmış fakîre yemek yedirip doyur!"* buyurdu.
O:
— (Bunun bedelini de) bulamam, dedi.
O sırada Peygamber'e (hurma yaprağından örülmüş onbeş sâ' alabilen hurma dolu) bir zenbîl getirildi.
— *"Bu hurmayı al da fakîrlere sadaka yap!"* buyurdu.
O kimse:
— Yâ Rasûlallah! Âilemden başka fakîrler üzerine mi sadaka yapacağım? Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Medîne'nin iki yanı arasında benden daha ihtiyâçlı bir kimse yoktur, dedi.
Bunun üzerine Peygamber, dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü ve:
— *"Bunu al* (âilene yedir)*!"* buyurdu [191].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmesinde el-Evzâî'ye Yûnus ibn Yezîd mutâbaat etmiştir. Abdurrahmân ibn Hâlid de ez-Zuhrî'den rivâyetinde *"Vayhake"* yerine *"Veyleke"* ta'bîrini söylemiştir [192].

١٨٩ــ حدّثنا سُلَيمانُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثنا الوَلِيدُ حدّثنا أبو عَمْرٍو الأوْزاعِيُّ قال حدّثنى ابنُ شِهابٍ الزُّهْرِيُّ عنْ عَطَاءِ بنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضى اللّهُ عنه أنَّ أعْرابِيًّا قال يارسولَ اللّهِ أخْبِرْنى عنِ الهِجْرَةِ فقال وَيْحَكَ إنَّ شَأْنَ الهِجْرَةِ شَدِيدٌ فَهَلْ لَكَ مِنْ إبِلٍ قال نَعَمْ قال فَهَلْ تُؤَدِّى صَدَقَتَها قال نَعَمْ قال فاعْمَلْ مِنْ وراءِ البِحارِ فإنَّ اللّهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا *

189-....... Bize Ebû Amr el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbn Şihâb ez-Zuhrî, Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir bedevî Arab:
— Yâ Rasûlallah! Bana hicretin hükmünden haber ver, dedi.
Rasûlullah (S):
— *"Vayhake*(= Yazık sana)*! Şübhesiz hicret işi çok çetindir.*

191 Başlığa uygunluğu "Vayhake" ve "Veyleke" ta'bîrlerindedir. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.

192 Bu mutâbaati et-Tahâvî, Leys tarîkinden; o da: Bana Abdurrahmân tahdîs etti, şeklinde rivâyet edip zikretmiştir (Kastallânî).

Senin develerin var mı?" buyurdu.

Bedevî:

— Evet vardır, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Sen onların sadakalarını* (yânî zekâtlarını) *veriyor musun?"* buyurdu.

Bedevî:

— Evet veriyorum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse sen denizlerin ötesinde olsan da Medîne'ye uzak olan* (yânî yerinde) *çalış! Çünkü Allah senin amelinden hiçbirşeyi eksik bırakmayacaktır"* buyurdu [193].

١٩٠ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ **حدّثنا** خالِدُ بنُ الحارِثِ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ واقِدِ بنِ مُحَمَّدِ بنِ زَيْدٍ قال سَمِعْتُ أبى عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال وَيْلَكُمْ أوْ وَيْحَكُمْ . قال شُعْبَةُ شَكَّ هُوَ لاتَرْجِعُوا بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ * وقال النَّضْرُ عنْ شُعْبَةَ وَيْحَكُمْ * وقال عُمَرُ بنُ مُحَمَّدٍ عنْ أبِيهِ وَيْلَكُمْ أوْ وَيْحَكُمْ *

190-....... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Vâkıd ibn Muhammed ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim; o da İbn Umer(R)'den ki, Peygamber (S): *"Veylekum"* -yâhud *"Vayhakum"*- ta'bîrini söyledi de sonra -Şu'be: Peygamber'in bu ta'bîrlerden hangisini söylediğinde şekkeden şeyhi Vâkıd ibn Muhammed'dir, demiştir-:

— *"Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!"* buyurdu.

---

193 Bedevî, Medîne'ye hicret etmek istiyordu. Kendisi Mekkeli değildi. Hicret ise Mekke'nin fethinden evvel, Mekkeliler'in Medîne'ye gelmeleri ve ikaamet etmeleri için farz kılınmıştı. Peygamber onun icin bedevîye: *"Vayh sana, yazık sana! Hicret çok çetin bir iştir!"* diye, onu hicret etmekten men' eylemişti. Bunun Mekke fethinden evvel olduğu anlaşılıyor. Çünkü Mekke fethinden sonra hicret yoktu.

"Vayh" ta'bîri hakkında Dâvûdî: Bu kelime, söylenen bir sözün işlenmesi istenmediği zamân zecr ve men' için kullanılır, demiştir. Buna göre Peygamber bu ta'bîrle bedevîye: "Sakın hâ, hicrete kalkışma!" demiş oluyor. *Kaamûs Tercemesi*'nde de: *Vayh* kelimesi rahmet ve şefkattir; vay, yazık, hayf demektir ki, bir adamın hâline acıyıp rahmet ve rikkat ettiğin zamân söylenir, denilmiştir.

Bu hadîsin birer rivâyeti Zekât ve Hicret Kitâbları'nda da geçmişti.

en-Nadr ibn Şumeyl de Şu'be'den: *"Vayhakum"* sözünü söylemiştir.

Umer ibnu Muhammed, babası Muhammed ibn Zeyd'den *"Veylekum"* yâhud *"Vayhakum"* şeklinde söylemiştir [194].

١٩١ ــ حدّثنا عمْرُو بنُ عاصِمٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتَادَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ رجُلاً مِنْ أهْلِ البادِيَةِ أتَى النبيَّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم فقال يارسولَ اللّٰهِ مَتَى السَّاعَةُ قائِمَةٌ قال ويْلَكَ وما أعْدَدْتَ لَها قال ما أعْدَدْتُ لهَا إلاَّ أنِّي أُحِبُّ اللّٰهَ ورسُولَهُ قال إنَّكَ مَعَ مَنْ أحْبَبْتَ فَقُلْنا ونَحْنُ كَذَلِكَ قال نَعَمْ فَفَرِحْنا يَوْمَئِذٍ فَرَحًا شَدِيدًا فَمَرَّ غُلامٌ لِلْمُغِيرَةِ وكانَ مِنْ أقْرانِي فقال إنْ اُخِّرَ هٰذا فَلَنْ يُدْرِكَهُ الهَرَمُ حتّى تَقُومَ السَّاعَةُ * واخْتَصَرَهُ شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ سَمِعْتُ أنَسًا عنِ النبيِّ ﷺ *

191-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Çöl ahâlîsinden bir adam Peygamber'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet sâati ne zamân ayağa kalkacak (yânî kıyâmet ne zamân kopacak)? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Veyleke*(= Veyl sana)*! Sen kıyâmet için ne hazırladın?"* di- Bedevî'ye sordu.

— Ben onun için (fazla bir amel) hazırlamadım. Ancak ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz sen sevdiğinle berâbersin"* buyurdu.

(Enes dedi ki:) Biz:

— (Yâ Rasûlallah!) Bizler de böyle miyiz (âhirette sevdiklerimizle berâber miyiz)? diye sorduk.

Rasûlullah:

— *"Evet berâbersiniz"* diye tasdîk edince, biz o gün bu cevâbdan pek şiddetli bir ferah ile ferahlanıp sevindik.

Bir gün Mugîre ibn Şu'be'ye âid olup benim yaşımda bulunan bir oğlan çocuğu uğradı da Peygamber:

— *"Eğer bu çocuğun eceli geri bırakılırsa, ihtiyârlık devri bu ço-*

---

194 Buhârî bunun aslını *Sahîh*'inin birçok yerinde bâzı farklılıklarla getirmişti: Mağâzî'nin sonlarında, Vedâ Haccı bâbı'nda, *"Ey îmân edenler, bir kavim bir kavme alay etmesin..."* (el-Hucurât: 11) âyeti bâbı''nda, Fiten'de, Diyetler'de, Hudûd'da.

cuğa erişmeden (burada hazır bulunanlar için olan) *sâat kopar"* buyurdu.

Bu hadîsi Şu'be, Katâde'den özetle söyledi. Katâde: Ben Enes'-ten işittim; o da Peygamber'den, demiştir [195].

٩٦ـ بابُ عَلامَةِ حُبِّ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ لِقَوْلِهِ إنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

96- *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"* (Âlu İmrân: 31)
KAVLİNDEN DOLAYI AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH SEVGİSİNİN -VEYÂ ALLAH İÇİN SEVMENİN- ALÂMETİ BÂBI [196]

١٩٢ـ حدّثنا بِشْرُ بنُ خالِدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شُعْبَةَ عنْ سُلَيْمانَ عنْ أبِي وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنَّهُ قال المَرْءُ مَعَ مَنْ أحَبَّ *

192-....... Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Süleymân (ibn Mıhrân el-A'meş)'den; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah

---

195 Dâvûdî şöyle dedi: Çünkü o sırada Peygamber'in huzûrunda bulunanların çoğu bedevîlerdi. Peygamber onlara bilmiyorum deseydi, onlar şübheye düşeceklerdi. Onun için Peygamber onlara ta'rîzli olarak böyle söyledi.

Müslim'deki Âişe hadîsinde: Bedevîler Peygamber'in huzûruna geldiklerinde, O'na kıyâmetin ne zamân kopacağını sorarlardı. Peygamber de onlardan yaşça en genç olanına bakar da: "Eğer şu yaşarsa, ona ihtiyârlık erişmeden sizin kıyâmetiniz sizin üzerinize kopar" buyururdu. Kaadı Iyâd'ın da dediği gibi, bu daha açık olan rivâyet, metindekini tefsîr etmektedir... (Kastallânî).

Bu hadîsi Müslim, Fiten'de getirmiştir.

196 *Mahabbet,* nefsin kemâl idrâk ettiği birşeye öyle bir meylidir ki, ona yaklaşmak için lâzım gelen sebeblere ve vesîlelere sevkeder. Sevenin gâyesi, sevilenin rızâsına nâil olmak ve öfkesinden sakınmak olduğundan, *Mahabbet,* itâat ve ma'siyetten sakınma irâdesini gerektirir. Herhangibir nefis, hakîkî kemâl ancak Allah'ın olduğunu, bütün vücûdda gerek kendinden, gerek başkalarından gördüğü, göreceği, tasavvur edebileceği herhangi hayır ve kemâlin Allah'tan ve Allah ile ve Allah'a olduğunu idrâk ettiği zamân, onun bütün mahabbeti Allah için ve Allah yolunda, Allah'ın rızâsı uğrunda olur. Allah'ın Dîni de Tevhîd ve İslâm olduğundan, mahabbeti ancak bu dâirede cereyân eder. Tâat irâdesinde ancak bu dîn hâkim olur... (*Hakk Dîni,* II, 1075-1076).

ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Kişi sevdiği ile berâberdir"* buyurmuştur.

١٩٣ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِي وائِلٍ قال قال عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْعُودٍ رضى اللّهُ عنه جاءَ رَجُلٌ إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال يارسولَ اللّهِ كَيْفَ تَقُولُ فى رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا ولَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلم المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ * تَابَعَهُ جَرِيرُ بنُ حازِمٍ وسُلَيْمانُ بنُ قَرْمٍ وأَبُو عَوانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِي وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ عنِ النبيِّ ﷺ *

193-....... Bize Cerîr, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Rasûlullah'ın huzûruna bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Henüz kendilerine katılmamış olduğu bir kavmi, bir zümreyi seven bir kimse hakkında nasıl bir hüküm söylersiniz? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Kişi sevdiği ile berâberdir"* buyurdu.

Bu hadîsi el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah'tan; o da Peygamber'den senediyle rivâyet etmekte Cerîr ibn Abdilhamîd'e, Cerîr ibn Hâzım,Süleymân ibn Karm, Ebû Avâne üçlüsü de mutâbaat etmişlerdir.

١٩٤ ـ حدّثنا أَبُو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وائِلٍ عَنْ أَبِي مُوسَى قال قِيلَ لِلنبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم الرَّجُلُ يُحِبُّ القَوْمَ ولمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ قال المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ * تابَعَهُ أَبُو مُعاوِيَةَ ومُحمَّدُ بنُ عُبَيْدٍ *

194-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e:

— Bir kimse henüz kendilerine kavuşmadığı bir topluluğu seviyor! denildi.

Peygamber:

— *"Kişi sevdiği kimse ile berâberdir"* buyurdu.

Bu hadîsin râvîsi Sufyân es-Sevrî'ye el-A'meş'ten rivâyet etmekte Ebû Muâviye Muhammed ibn Hâzım ile Muhammed ibn Ubeyd mutâbaat etmişlerdir.

١٩٥ ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا أبي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ عنْ سالِمِ بنِ أبي الجَعْدِ عَنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رجُلاً سأل النبيَّ ﷺ مَتى السَّاعَةُ يارسولَ اللّهِ قال ما أعْدَدْتَ لها قال ما أعْدَدْتُ لها مِنْ كَثيرِ صَلاةٍ ولاَ صَوْمٍ ولاَ صَدَقَةٍ ولَكِنِّي أُحِبُّ اللّهَ ورسولَهُ قال أنْتَ مَعَ مَنْ أحْبَبْتَ *

195- Bize Abdân tahdîs etti. Bize babam Usmân ibnu Cebele, Şu'be'den; o da Amr ibnu Murre'den; o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'-den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber verdi:

Bir adam Peygamber(S)'e:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet ne zamân (olacak)? diye sordu.

O da:

— *"Sen onun için ne hazırladın?"* buyurdu.

O zât:

— Ben kıyâmet için çok namâz, çok oruç ve çok sadaka hazırlamadım. Lâkin ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen sevdiklerinle berâber olacaksın"* buyurdu [197].

٩٧ ــ باب قَوْلِ الرَّجُلِ لِلرَّجُلِ اخْسأْ

97- BİR ADAMIN DİĞER BİRİNE "IHSE' (= YIKIL GİT)" SÖZÜ BÂBI

197 Gazâlî *el-Ihyâ*'da şöyle dedi: Rasûlullah'ın *"Kişi sevdiği ile berâberdir"* sözü sakın seni aldatmasın. Çünkü Hristiyanlar Hz. Îsâ'yı, Yahûdîler de Hz. Mûsâ'yı sevdiklerini ve bu sebeble Mûsâ ile Îsâ'nın bunlara fâide vereceğini iddiâ ediyorlar. Hâlbuki bir kimseyi sevmek, ona muhâlefet etmemeyi gerektirir, yânî muhâlefetle berâber sevmek fâide vermez. Zîrâ böylesi, sevdiğini gerçekten ve samîmî olarak sevmiş değildir. Böyle olunca da sahte sevgililerin birbirleriyle berâber olması mümkin değildir.

Bu ma'nâyı pek belîğ ifâde eden bir âyet meâli: ***"Allah'a ve âhiret gününe îmân eder hiçbir kavmi, Allah ve Rasûlü'ne hudûd yarışına kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın; babaları veyâ oğulları veyâ kardeşleri veyâ soy sop hısımları olsalar bile. İşte Allah öyle kimseleri sevmeyen bir kavmin kalblerine îmânı yazmış ve bunları kendinden bir rûh ile te'yîd buyurmuştur. Bunları altlarından ırmaklar akar cennetlere koyacaktır. Bunlar orada ebediyyen kalacaktır. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnûd olmuşlardır. İşte onlar Allah fırkasıdır. Gözünüzü açın ki, Allah fırkası muhakkak hep felâha erenlerdir"*** (el-Mucâdile: 22).

١٩٦ـــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا سَلْمُ بنُ زَرِيرٍ سَمِعْتُ أبا رجاءٍ سَمِعْتُ ابنَ عَباسٍ رضى اللّهُ عنهما قال رسولُ اللّهِ ﷺ لابنِ صائِدٍ قَدْ خبأْتُ لَكَ خَبِيئًا فَما هُوَ قال الدخُّ قال أخْسأ *

196- Bize Ebu'l-Velîd tahdîs etti. Bize Selm ibnu Zerîr tahdîs etti: Ben Ebû Recâ'dan işittim. Ben İbn Abbâs(R)'tan, şöyle dedi: Rasûlullah (S) İbnu Sâid adındaki kâhin çocuğa:

— *"Ben senin için gönlümde birşey gizledim, o nedir?"* dedi.

O:

— "Duh"dur, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Ihse*(= Sus, yıkıl git)!" buyurdu [198].

١٩٧ـــ حدّثنى أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللّهِ أنَّ عَبْدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ أخْبَرَهُ أن عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ انْطَلَقَ مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فى رَهْطٍ مِنْ أصْحابِهِ قِبَلَ ابنِ صَيَّادٍ حتّى وجَدَهُ يَلْعَبُ مَعَ الغِلْمانِ فى أُطُمِ بَنِى مَغالَةَ وقَدْ قارَبَ ابنُ صَيَّادٍ يَوْمَئِذٍ الحُلُمَ فَلَمْ يَشعُرْ حتّى ضَرَبَ رسولُ اللّهِ ﷺ ظَهْرَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قال أتَشْهَدُ أنى رسولُ اللّهِ فَنظَرَ إلَيْهِ فقال أشْهَدُ أنكَ رسولُ الأُمِّيِّينَ ثُمَّ قال ابنُ صَيَّادٍ أتَشْهَدُ أنّى رسولُ اللّهِ فَرَضَّهُ النبىُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم ثُمَّ قال آمَنْتُ باللّهِ ورُسُلِهِ ثُمَّ قال لابنِ صَيَّادٍ ماذَا تَرَى قال يَأْتِينِى صادِقٌ وكاذِبٌ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم خُلِّطَ عَلَيْكَ الأمْرُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم إنِّى خَبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا قالَ هُوَ الدُّخُّ قال اخْسَأْ فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ قال عُمَرُ يارسُولَ اللّه أتَأذَنُ لى فِيهِ أضْرِبْ عُنُقَهُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم إنْ يَكُنْ هُوَ لا تُسَلَّطْ

---

198 *el-Has'e,* hâ'nın fethi ve sînin sükûnu ile ve *el-Husû,* "Kuûd" vezninde sürüp kovmak... ma'nâsınadır. Lâkin gerek müellifin, gerek diğer ana kitapların temsîllerine göre köpek kısmını sürüp kovmağa mahsûstur, üçüncü bâbdandır. Bu ma'nâda lâzım olur, sürülmekle yıkılıp gitmek ma'nâsına *(Kaamûs Ter.).*

Bu bilgiye göre "Ihse" kelimesi, aslında köpeği kovmak için kullanılan bir lafızdır. Sonra bir men' ve horlama hitâbı olmuştur. "Zelîl ve kovulmuş olarak sus!" demektir.

عَلَيْهِ وإنْ لَمْ يَكُنْ هُوَ فَلا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ * قال سالِمٌ فسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ
بنَ عُمَرَ يَقُولُ انْطَلَقَ بَعْدَ ذٰلِكَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأُبَيُّ بنُ كَعْبٍ الأنْصارِيُّ
يَؤُمَّانِ النَّخْلَ الَّتِي فِيها ابنُ صَيَّادٍ حتَّى إذَا دَخَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم
طَفِقَ رسولُ اللَّه ﷺ يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ وهْوَ يَخْتِلُ أنْ يَسْمَعَ مِن ابنِ
صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أنْ يَراهُ وابنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلى فراشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيها رَمْرَمَةٌ
أوْ زَمْزَمَةٌ فَرأتْ أُمُّ ابنِ صَيَّادٍ النبيَّ ﷺ وهْوَ يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ فقالَتْ
لابنِ صَيَّادٍ أيْ صافِ وهْوَ اسْمُهُ : هٰذَا مُحَمَّدٌ فَتَناهَى ابنُ صَيَّادٍ قال رسولُ
اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ * قال سالِمٌ قال عَبْدُ اللَّهِ قامَ رسولُ
اللَّهِ ﷺ فى النَّاسِ فأثْنَى عَلَى اللَّهِ بِما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فقال إنِّى
أُنْذِرُكُمُوهُ وما مِنْ نَبِيٍّ إلاَّ وقَدْ أنْذَرَ قَوْمَهُ لَقَدْ أنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ ولٰكِنِّى سأقُولُ
لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ تَعْلَمُونَ أنَّهُ أعْوَرُ وأنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأعْوَرَ *
قال أبو عَبْدِ اللَّهِ خَسَأْتُ الكَلْبَ بَعَدْتُهُ : خاسِئِينَ مُبْعَدِينَ *

197-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sâlim ibn Abdillah haber verdi; ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın berâberinde sahâbîlerinden bir topluluk içinde İbn Sayyâd denilen bir kâhinin bulunduğu tarafa doğru gittiler. Nihâyet onu (Ensâr'dan) Mağale oğulları'nın kalesi içinde çocuklarla oynarken buldular. İbn Sayyâd, o günlerde henüz erlik çağına ermeye yaklaşmıştı. Bu genç kâhin, Rasûlullah'ı bilemedi, nihâyet Rasûlullah onun sırtına eliyle hafifçe vurduktan sonra:

— *"Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?"* deyince, hemen Rasûlullah'a baktı ve:

— Senin Ümmîlerin Rasûlü olduğuna şehâdet ederim, dedi.

Bundan sonra İbn Sayyâd:

— Sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin? dedi.

Peygamber onun suâline cevâb vermeyip, onu eliyle itti ve sonra:

— *"Ben Allah'a ve Allah'ın hakk rasûllerine îmân ettim"* dedi.

Bundan sonra İbn Sayyâd'a:

— *"Düşte, törede ne görüyorsun?"* diye sordu.

O da:

— Bana doğru haber de gelir, yalan haber de gelir, dedi.

Rasûlullah: .

— *"Senin üzerine iş karıştırılmıştır"* buyurdu.

Rasûlullah ona:

— *"Ben senin için gönlümde birşey sakladım?"* dedi, (O: Nedir? dedi. Zihninde Duhân Sûresi'ni hatırlamıştı).

İbn Sayyâd:

— Gönlündeki "Duh"tur, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Sus, yıkıl git! Haddini tecâvüz etme!"* buyurdu.

Umer:

— Yâ Rasûlallah! Bana onun hakkında izin verir misin ki, onun boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah;

— *"Eğer bu Deccâl ise sen onun üzerine musallat kılınmazsın* (yânî onu vurmağa me'mûr değilsin)*! "Eğer Deccâl değil ise, onu öldürmekte senin için hiçbir hayır yoktur!"* buyurdu.

Sâlim şöyle dedi: Ben yine Abdullah ibn Umer'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah bundan sonra bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî ile berâber İbn Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığı kasdederek gittiler. Nihâyet Rasûlullah hurmalığa girince hurma gövdeleriyle saklanıp gizlenmeye başladı. Böylece İbn Sayyâd kendisini görmeksizin ondan birşeyler işitmek istiyordu. İbn Sayyâd ise hurmalıkta kendisine âid bir kadîfe içinde, döşeği üzerinde yatmakta idi. Kadîfe hırka içinde genizden gelen hafif bir ses, bir hırıltı vardı. Tam bu sırada İbn Sayyâd'ın annesi, hurma gövdeleriyle korunmakta olan Peygamber'i gördü de İbn Sayyâd'a:

— Ey Sâfi! İşte Muhammed geldi! diye seslendi.

Sâfi, İbn Sayyâd'ın adıdır. İbn Sayyâd, bulunduğu yatma hâline son verip sustu. Rasûlullah yanındakilere:

— *"Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı İbn Sayyâd saçma sözleri ve tabiî olmayan hâlleriyle size ne mâl olduğunu beyân ederdi"* buyurdu [199].

Sâlim şöyle dedi: Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Bir kerresinde Rasûlullah (S) insanlar içinde ayağa kalktı, (Allah'a hamdedip) lâyık olduğu sıfatlarla Allah'ı övdü. Bundan sonra Deccâl'i zikredip şöyle buyurdu:

— *"Ben sizleri kesin sûrette onun şerrlerinden sakındırırım. Peygamberlerden herbir peygamber, muhakkak kavmine Deccâl'den haber verip korkutmuştur. Nûh Peygamber de muhakkak kavmine*

---

199 Buhârî bu İbn Sayyâd hadîsinin bir rivâyetini Cenâzeler Kitâbı, "Sabî müslümân olup da öldüğünde üzerine namâz kılınır mı? babı"nda getirmişti. Bâzı açıklamalar orada verilmişti.

Bu hadîsin bir haylî farklı isnâdlarını Müslim de Fitneler ve Kıyâmet Alâmetleri Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 459-470.

ondan haber verip sakındırmıştır. Lâkin ben size bunun hakkında hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim: Deccâl şaşıdır (kötü kılavuzdur), *Allah ise şaşı değildir* (insanları doğru yola irşâd eyler)".

Ebû Abdillah el-Buhârî: "Hase'tu'l-Kelbe", "Köpeği uzaklaştırdım"; "***Hâsiîn***" (el-Bakara: 65; el-A'râf: 165)"Uzaklaştırılanlar" ma'nâsınadır, dedi [200].

٩٨ـ باب قَوْلِ الرَّجُلِ مَرْحَبًا : وقَالَتْ عائِشَةُ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم لِفاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ مَرْحَبًا بِابْنَتِى . وقالَتْ أُمُّ هانِيءٍ جِئْتُ إلى النبىِّ ﷺ فقال مَرْحَبًا بِأُمِّ هانِيءٍ ،

98- KİŞİNİN BİR BAŞKASINA "MERHABA" DEMESİ BÂBI [201]

Âişe de: Peygamber (S), Fâtıma aleyha's-selâm'a hitâben *"Merhaba kızım"* buyurdu, demiştir.

Kezâ Ümmü Hâni' de: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim de, O bana *"Merhaba Ümmü Hâni'"* sözünü söyledi, demiştir [202].

١٩٨ـ حدّثنا عِمْرانُ بنُ مَيْسَرَةَ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ حدّثنا أبو التَّيَّاحِ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عن ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال لَمَّا قَدمَ وَفْدُ عَبْدِ القَيْسِ عَلَى النبىِّ صلى اللّهُ عَليه وسلم قال مَرْحَبًا بِالْوَفْدِ الذِينَ جاؤُا غَيْرَ خَزايا ولا

---

200 Bunu da Müslim Fitneler...'de getirmiştir.

Deccâl, zamânın sonunda meydana çıkacak, peygamberlik veyâ ulûhiyet iddiâ edecek pek yalancı bir mahlûktur. Hadîslerde *"Zamânın sonlarında birçok deccâller olacağı"* haber verilmiştir. Şârihler "Deccâlun" lafzını "Yalancılar ve aldatıcılar" ile tefsîr etmişler ve "Deccâl"in bir değil, nice yalancı ve yaldızcı makûlesi insanlar olduğu ve bunların dünyâ târihînin son zamânlarında çoklukla görüleceğini" söylemişlerdir.

201 *el-Merhab,* "Matlab" vezninde, genişlik ma'nâsına mimli masdar ve geniş yer ma'nâsına mekân ismi olur. Arablar'ın "Merhaban ve sehlen" sözleri bundandır, "Genişliğe ve düzlüğe geldin" demiş olurlar. Yânî Arablar gelen konuğa "Merhaban ve sehlen" derler ki, darlıksız, küçük görülmek şâibesinden ârî, şen ve ma'mûr yere geldiniz, kalb genişliğiyle üns ve ülfet üzere olup kat'iyyen kırık gönüllü ve ürkek olmamanız ümîd edilir, denmiş olur... *(Kaamûs Ter.)*

202 Âişe'nin rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçen hadîsin bir parçasıdır. Ümmü Hâni'in hadîsi de yakında "Zaamû hakkında gelen şey bâbı"nda geçmişti.

نَدامَى فقالوا يارسولَ اللّهِ إنَّا حَيٌّ مِنْ رَبيعَةَ وبَيْنَنا وبَيْنَكَ مُضَرُ وإنَّا لانَصِلُ إلَيْكَ إلاَّ فى الشَّهْرِ الحَرامِ فَمُرْنا بأمرٍ فَصْلٍ نَدْخُلُ بِهِ الجَنَّةَ ونَدْعُو بِهِ مَنْ وَراءَنا فقال أرْبَعٌ وأرْبَعٌ أقِيمُوا الصَّلاةَ وآتُوا الزَّكاةَ وصُومُوا رَمَضانَ وأعْطُوا خُمُسَ ما غَنِمْتُمْ ولا تَشْرَبُوا فى الدُّبَّاءِ والْحَنْتَمِ والنَّقِيرِ والمُزَفَّتِ *

198-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Abdu'l-Kays hey'eti Peygamber(S)'in huzûruna geldiği zamân onlara:

— *"Horlanmayanlar ve pişmân da olmayanlar olarak gelmiş bulunan hey'ete merhaba* (yânî hoş geldiniz)*!"* buyurdu.

Hey'et:

— Yâ Rasûlallah! Bizler Rabîa kabîlelerinden bir kabîleyiz. Sen'inle bizim aramızda (kâfir olan) Mudarr kabîleleri vardır. Bu sebeble bizler Sana harâm aylardan başka bir zamânda ulaşamıyoruz. Onun için bize kestirme birşey emret de biz onu yapmakla cennete girelim ve kavmimizden geride kalanlarımızı da ona da'vet edelim! dediler.

Rasûlullah:

— *"Size emredeceğim şeyler dörttür, nehyedeceğim şeyler de dörttür: Namâzı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz, ramazân orucunu tutunuz ve ganîmet aldığınız şeylerin beşte birini devlete veriniz. Dubbâ', hantem, nakîr denilen kaplarda, bir de zift sürülmüş olan kapta şıra kurup içmeyiniz"* buyurdu [203].

٩٩ــ بابُ مايُدْعَى النَّاسُ بِآبائِهِمْ

99- İNSANLARIN BABALARININ İSİMLERİ(NE NİSBET)LE ÇAĞIRILMALARI BÂBI

١٩٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال الغادِرُ يُرْفَعُ لهُ لِواءٌ يَوْمَ القِيامَةِ يُقالُ هٰذِهِ غَدْرَةُ فُلانِ بنِ فُلانٍ *

199-....... Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân, Ubeydullah'tan; o da

203 Bunun bir rivâyeti Îmân Kitâbı, "Beşte biri ödemek îmândandır bâbı"nda -ve daha başka yerlerde- geçmiş, açıklamalar orada verilmişti.

Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Verdiği sözde durmayıp cayan gadredici kimse için kıyâmet gününde bir bayrak yükselttiler de* (kendi ismi ve babasının ismi söylenerek) *'Bu fulân oğlu fulânın ahd ve sözünde durmamasıdır!' denilir"* buyurmuştur.

٢٠٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ الغادِرَ يُنْصَبُ لهُ لِوَاءٌ يَوْمَ القِيامَةِ فَيُقالُ هٰذِهِ غَدْرَةُ فُلانِ بنِ فُلانٍ *

200- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Abdullah ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Verdiği sözde durmayıp cayan gadredici kişi için kıyâmet gününde bir bayrak dikilir de 'Bu fulân oğlu fulânın sözünde durmamasıdır!' denilir* (i'lân olunur)" buyurmuştur [204].

١٠٠ــ بابٌ لايَقُلْ خَبُثَتْ نَفْسِي

100- BÂB:

"İnsan 'Nefsim habîs oldu' demesin!"

٢٠١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْها عنِ النبيِّ ﷺ قال لايَقُولَنَّ أحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسِي ولَكِنْ لِيَقُلْ لَقِسَتْ نَفْسِي *

---

204 *el-Gadr, el-Gadarân:* Vefâ mukaabilidir ki, ahidde durmayıp vefâsızlık ve hıyânet eylemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.)*

İnsanı kendi ismi ve babasının ismiyle çağırmak ta'rîfte daha şiddetli ve temyîzde daha belîğdir.

Bu hadîste "İnsanlar kıyâmet gününde babalarına karşı bir örtme olması için analarının isimlerinden başkasıyle çağırılmazlar" diyen kimselere bir reddiye vardır. Hattâbî: Evet bu söz Taberânî'de İbn Abbâs hadîsinde rivâyet edilmiştir, lâkin pek zayıf bir senedledir, demiştir... (Kastallânî).

Ebû Dâvûd'un Ebu'd-Derdâ'dan rivâyet ettiği hadîste Peygamber (S): *"Sizler kıyâmet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız, onun için güzel isimler seçiniz!"* buyurmuştur. Bu hadîsi İbn Hıbbân da rivâyet edip "Sahîhtir" demiştir. Buhârî'nin bunu almaması, *Sahîh*'inde aradığı şartlara uymamış olmasındandır... (Aynî).

201-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sakın sizden biriniz 'Nefsim habîs oldu' demesin. Lâkin 'Nefsim lakis oldu* (yânî sıkıldı ve zebûn oldu)*' desin!"* buyurmuştur.

٢٠٢ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عبْدُ اللّهِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبِي أمامَةَ بنِ سَهْلٍ عنْ أبِيهِ عنِ النبيِّ ﷺ قال لايقُولَنَّ أحَدُكُمْ خَبُثَتْ نفْسِي ولٰكِنْ لِيَقُلْ لَقِسَتْ نَفْسِي * تابَعَهُ عُقَيْلٌ *

202-....... Bize Abdullah ibn Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Ebû Umâme ibn Sehl'den; o da babası Sehl ibn Huneyf el-Ensârî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sizden herhangi biriniz sakın 'Nefsim habîs oldu' demesin. Lâkin 'Nefsim lakis oldu' desin!"* buyurmuştur.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Yûnus ibn Yezîd'e Ukayl mutâbaat etmiştir [205].

١٠١ــ بابٌ لاتَسُبُّوا الدَّهْرَ

101- BÂB:
"Dehre sövmeyiniz!"

٢٠٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ

205 *Habîs,* gerek hissedilen, gerek akledilen olsun, murdar ve nâhoş nesneye denir ki, tayyib mukaabilidir. Alçak, dubâreci, aldatıcı ve mekkâr kimseye denir...

Lakis... bir nesneyi gönül şiddetle özleyip arzû eylemek ma'nâsınadır. Bu, dördüncü bâbdandır. Ve bir nesneden iğrenip gönül dönmek ve mi'de bulunmak ma'nâsınadır. Nefis bir şeye zebûn ve habîs olduğu zamân "Lakiset nefsehû" denilir. Peygamber (S) çirkinliği için ve müslümânın habîsliği kendi nefsine nisbet etmemesi için "Habîs oldu" ta'bîrini kerîh görmüştür. Yânî Peygamber'in bu ta'bîrden nehy buyurdukları iki sebebe dayanır: Biri habîs ve habâset maddesini kabîh gördüğü için; biri de müslümân olan kimsenin nefsine habâseti nisbet etmesinin lâyık olmadığı içindir... (*Kaamûs Ter.,* II, 1013).

Hulâsa Peygamber, ümmetine lafızlar ve ta'bîrler husûsunda da edebliliği öğretmiş, güzellerini kullanmayı ve çirkinlerinden uzaklaşmayı ta'lîm eylemiştir. Salât ve selâm olsun!

Bu hadîsi Müslim de Kitâbu'l-Elfaz mine'l-Edeb ve gayriha'da getirmiştir: *Müslim Ter.,* VII, 118-119, "2151".

أخبرنى أَبُو سَلَمَةَ قال قال أَبُو هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ
عليه وسلم قال اللّٰهُ يَسُبُّ بَنُوا آدَمَ الدَّهْرَ وأنا الدَّهْرُ بِيَدِي اللَّيْلُ والنَّهارُ *

203-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle dedi: *"Yüce Allah: Âdem oğlu dehre söver. Hâlbuki ben dehr'im* (yânî dehrin yaratanı ve sâhibiyim). *Gece, gündüz benim elimdedir! buyurdu"*.

٢٠٤ ـ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا عَبْدُ الأَعْلَى حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ
الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِى سَلَمَةَ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال
لاتُسَمُّوا العِنَبَ الْكَرْمَ ولا تَقُولُوا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الدَّهْرُ *

204-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Üzüme kerm adı vermeyiniz. 'Ey hasar ve ziyâna uğrayası dehr!' sözünü de söylemeyiniz. Çünkü Allah dehr*(in yaratanı ve sâhibi)*dir"* buyurmuştur [206].

---

206 *Dehr*'i Râgıb el-Isfahânî *el-Müfredât*'ında, kâinâtın ezelden ebede kadar devâm eden bekaası müddetinin ismidir, diye ta'rîf etmiştir. Bâzıları bir milletin târîhte devâm eden hayât müddetidir, demişlerdir. *Dehr*, hâdiselerin menşei olan gece ile gündüzün arka arkaya gelmesine de denildiği, bu hadîs ve açıklamasından anlaşılır. Zamân da mâzî, hâl ve istikbâl kısımlarını içine alan *Dehr*'in gayrı muayyen bir kısmı oluyor.

Şârih Hattâbî şöyle demiştir: Câhiliyet zamânında bütün hâdiseler, bütün musîbetler gece ve gündüzden ibâret olan *Dehr*'e nisbet edilirdi. Bu i'tikaaddaki câhiliyet adamları, iki fırka olup bunlardan bir fırkası Allah'a îmân etmezdi. *Dehr*'den ve hâdiselerin mahalli olan gece ile gündüzden başka bir müessir tanımazlardı. Bunlar her fenâlığı *Dehr*'e nisbet ederlerdi. "Dehriyye" denilen bu fırka ***"Bizi ancak dehr helâk eder"*** (el-Câsiye: 23-24) derlerdi.

İkinci fırkası bir yaratan tanırlardı, fakat sevilmeyen işleri ona nisbet etmekten tenzîh ederler ve her fenâlığı *Dehr*'e nisbet ederlerdi. Ve "Vay dehrin mahrûmiyet ve husrânına!" diye *Dehr*'e söverlerdi.

Peygamber bu hadîslerinde bu akîdeyi ibtâl etmiş ve *Dehr*'e sövmeyi yasaklamıştır. *"Ben dehr'im"* cümlesi, "Ben dehrin mâliki ve mutasarrıfıyım" demektir. Kısaltılarak *"Mâlik"* lafzı hazfolunmuştur. *"Allah dehrdir"* sözü de böyledir.

el-Câsiye: 245 ve ed-Dehr: 1 âyetlerinde geçen *Dehr*'in tefsîri, yerinden okunmağa değer: *Hakk Dîni*, V, 4322-4323; VII, 5492.

Bu hadîslerin bir haylî rivâyetlerini Müslim de Kitâbu'l-Elfaz...'da getirmiştir.

١٠٢ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم إنَّما الكَرْمُ قَلْبُ المُؤْمِنِ وقَدْ قال إنَّما المُفْلِسُ الَّذِي يُفْلِسُ يَوْمَ القِيامَةِ كَقَوْلِهِ إنَّما الصُّرَعَةُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ كَقَوْلِهِ لامُلْكَ إلاَّ لله فَوَصَفَهُ بانْتِهاءِ المُلْكِ ثُمَّ ذَكَرَ المُلُوكَ أَيْضًا فقال إنَّ المُلُوكَ إذا دخلُوا قَرْيَةً أفْسَدُوها *

102- PEYGAMBER(S)'İN:
"Kerm ancak mü'minin kalbidir"
SÖZÜ BÂBI [207]

Peygamber (S) şunları da söylemiştir:
"Hakîkî müflis, ancak kıyâmet gününde iflâs edendir"; "Çok yenici olan gerçek pehlivân ancak öfke sırasında kendi nefsine mâlik olan kimsedir";

"*Lâ mülke illâ lillâhi* (= Hakîkî meliklik ancak Allah'a âiddir -diğer bir zabta göre: Allah'tan başka melik yoktur-)"; Peygamber bu sözünde Allah'ı, melikliğin sonu olmakla vasıfladı. Sonra da melikleri zikredip, bunun dünyâ melikleri ma'nâsına da geldiğini delîllemek için şu âyeti söyledi:

"(Belkîs:) Şübhesiz ki hükümdârlar bir memlekete girdikleri zamân orasını perîşân ederler. Halkından şerefli olanları hor ve hakîr kılarlar. Bunlar da böyle yapacaklardır... dedi" (en-Neml: 34) [208].

---

207 *Kerm,* "Adl" ve "Dayf" lafızlarında olduğu gibi "Kerîm" ma'nâsına bir masdardır. Masdarla yapılan vasıflamalarda erkek, dişi, tesniye, cemi'lerde bu lafız değişmez, hep aynı kalır. Bu *"Kerm ancak..."* sözünde zâhire göre hasr yoktur. Bunun ma'nâsı: "Kerm ismine en haklı olan mü'minin kalbidir" demektir, böyle olunca başkalarını kerm ismiyle isimlemeyi reddetmemiş olur... (Kastallânî).

Hâsılı "Kerem" maddesinden alınmış olan bu isim, ancak müslümân ve mü'mine lâyıktır, "Kerem"in kökü olan bu isme haklı olan ancak müslümândır demektir. Bu husûsta diğer bir tevcîh şudur:

"Ineb" ve *"Kerm"* kelimeleri eşdeğer olarak üzüm ma'nâsına gelir. Bununla berâber kelimenin kökü cömertlik ve asâlet ma'nâlarınadır. Bu sebeble belki Peygamber bu mühim kelimenin sâdece üzüm ve üzüm asması ma'nâsına kullanılmasını uygun bulmamıştır.

208 Buradaki ta'lîkler, senedli olarak rivâyet edilmişlerdir. ***"Lâ mülke ille'llah"*** sözü hasrı gerektirir. Bu da melikliğin Allah indinde kesilmesinden ibârettir ki, O'ndan başka melik yok demektir. Yânî hakîkî meliklik Allah'a âiddir. Fakat melik sözü mecâz olarak dünyâ melikleri hakkında da kullanılır.

٢٠٥ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبدِ اللّهِ حدّثنا سُفيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ ويَقُولُونَ الكَرْمُ إنَّما الكَرْمُ قَلْبُ المُؤْمِنِ *

205-....... Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(İnsanlar üzüm ağacına) *kerm diyorlar. Kerm, ancak mü'minin kalbidir*" [209].

١٠٣ـ بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ فِدَاكَ أبِي وأُمِّي

فِيهِ الزُّبَيْرُ عنِ النبيِّ ﷺ

103- İNSANIN BAŞKASINA "BABAM, ANAM SANA FEDÂ OLSUN!" DEMESİ BÂBI

Bu söz hakkında ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın Peygamber'den rivâyet ettiği senedli bir hadîs vardır [210].

٢٠٦ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيانَ حدّثنى سَعْدُ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ شَدَّادٍ عنْ عَلِيٍّ رضى اللّهُ عنْهُ قال ماسَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يُفَدِّى أحَدًا غَيْرَ سَعْدٍ سَمِعْتُهُ يَقُولُ ارْمِ فِدَاكَ أبِي وأُمِّي أظُنُّهُ يَوْمَ أُحُدٍ *

206-....... Alî ibn Ebî Tâlib (R): Ben Rasûlullah(S)'ın Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka hiçbir kişiye babasını, anasını fedâ ederken işitmedim. Ben O'ndan, zannederim Uhud günü şunu işittim: "(Ey Sa'd!) *Babam, anam sana fedâ olsun, at!*" buyuruyordu, demiştir [211].

---

209 Bunu Müslim de Kitâbu'l-Elfâz...'da getirmiştir.

210 ez-Zubeyr'in bu hadîsi, kendi menkabesi bâbında ve Ahzâb harbinde kahramânca yaptığı hizmetler hakkındadır.

211 Sa'd ibn Ebî Vakkaas da: Uhud günü Rasûlullah (S) ok kabındaki oklarını çıkarıp bana verirdi de: *"Ey Sa'd, babam, anam sana fedâ olsun, at"* derdi, demiştir.

١٠٤ــ باب قول الرجل جعلنى الله فداك
وقال أبو بكر للنبى ﷺ فديناك بآبائنا وأمهاتنا

104- İNSANIN (SEVDİĞİ KİMSE İÇİN): "ALLAH BENİ SENİN YOLUNDA FEDÂ ETSİN" DEMESİ BÂBI

Ebû Bekr de Peygamber (S) için: Babalarımızı ve analarımızı Sana fedâ edelim! demiştir [212].

٢٠٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا بَشْرُ بنُ المُفَضَّلِ حدّثنا يَحْيى ابنُ أبى إسْحاقَ عنْ أنسِ بنِ مالِكٍ أنَّهُ أقْبَلَ هُوَ وأبو طَلْحَةَ مَعَ النبىِّ ﷺ ومَعَ النبىِّ ﷺ صَفِيَّةُ مُرْدِفُها على راحِلَتِهِ فلمَّا كانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَثَرَتِ النَّاقَةُ فصُرِعَ النبىُّ ﷺ والمَرْأةُ وأنَّ أبا طَلْحَةَ قال أحْسِبُ اقْتَحَمَ عنْ بعِيرِهِ فأتى رسولَ اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم فقال يانَبِىَّ اللَّهِ جَعَلَنِى اللَّهُ فِداكَ هَلْ أصابَكَ مِنْ شَيْءٍ قال لاوَلٰكِنْ عَلَيْكَ بالمَرْأةِ فألْقَى أبو طَلْحَةَ ثَوْبَهُ على وَجْهِهِ فَقَصَدَ قَصْدَها فألْقَى ثَوْبَهُ عليْها فقامَتِ المَرْأةُ فَشَدَّ لَهُما على راحِلَتِهِما فَرَكِبا فَسارُوا حتَّى إذَا كانُوا بِظَهْرِ المَدِينَةِ أوْ قال أشْرَفُوا على المَدِينَةِ قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم آيِبُونَ تائِبُونَ عابِدُونَ لِرَبِّنا حامِدُونَ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُها حتَّى دَخَلَ المَدِينَةَ *

207-....... Bize Yahyâ ibn Ebî İshâk, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Enes ve babalığı Ebû Talha Peygamber'in berâberinde Usfâr harbinden dönüyorlardı. Peygamber'in berâberinde Safiyye de vardı. Peygamber (S) Safiyye'yi bineğin arka tarafına bindirmişti. Yolun bir kısmında oldukları zamân bindiği dişi deve sürçtü de Peygamber ile kadını Safiyye; ikisi birden düştüler.

Enes dedi ki: Zannederim Ebû Talha kendini devesinin üzerin-

---

212 Ebû Bekr'in buna yakın bir sözü Hicret hadîsi içinde de geçti. Bu sözü aynen Peygamber'in hicreti bâbı'nda Ubeyd ibn Huneyn'in Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet ettiği hadîste vardır. Lafzı şöyledir: Rasûlullah (S) minber üzerine oturdu da: *"Allah bir kulu kendi yanındakilerle dünyâdakiler arasında muhayyer kıldı da o kul, Allah yanında olanı tercîh etti"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Babalarımızı ve analarımızı Sana fedâ edelim!" dedi... (Buhârî, Menâkıb, "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye hicretleri bâbı", rakamlı nüsha, IV, 151-167; hadîs rakamı: 123)

den derhâl düşünmeksizin yere attı da Rasûlullah'ın yanına geldi ve:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah benim hayâtımı Sana bedel kılsın! Sana birşey isâbet etti mi? dedi.

Peygamber:

— *"Hayır, lâkin sen kadına dikkat et* (ona yardım et)*!"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha kendi elbisesini (Safiyye'ye bakmamak için) kendi yüzü üzerine koydu ve onun bulunduğu tarafa doğru yürüdü. Safiyye'nin yanına varınca elbisesini onun üzerine attı. Kadın ayağa kalktı. Akabinde Ebû Talha onlar için devenin eşyâsını düzeltip sıkıca bağladı. Rasûlullah ile Safiyye deveye bindiler ve kaafile yürüdü. Nihâyet Medîne sırtına vardıkları zamân -yâhud: Medîne'yi yukarıdan gördükleri zamân- Peygamber (S):

— *"Âyıbûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne* (= Biz dönücüleriz, tevbe edicileriz. Rabb'imize ibâdet edicileriz, hamdedicileriz)*!"* sözlerini söyledi ve Medîne'ye girinceye kadar bunu söylemeyi devâm ettirdi [213].

١٠٥ ـ باب أحبّ الأسْماءِ إلى اللّهِ عزّ وجلّ

105- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'A İSİMLERİN EN SEVGİLİ OLANI BÂBI

٢٠٨ ـ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثنا ابنُ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرٍ رضى اللّهُ عنه قال وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنّا غُلامٌ فَسَمّاهُ القاسِمَ فقلْنا لانَكْنِيكَ أبا القاسِمِ ولا كَرامَةَ فأخْبَرَ النبىَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فقال سَمِّ ابْنَكَ عَبْدَ الرَّحْمنِ *

208-....... Câbir (R) şöyle demiştir: Bizim Ensâr'dan bir adamın bir oğlu doğdu da o kimse doğan çocuğa Kaasım adını verdi. Biz de ona:

— Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle künyelemeyiz ve sana ikrâm da etmeyiz! dedik.

---

213 Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah beni Sana fedâ kılsın" sözünde olduğu açıktır. Bunda bu sözü söylemenin câiz olduğuna delîl vardır. Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd'da, "Gâzî gazveden döndüğü zamân söyleyeceği söz bâbı"nda ve Libâs Kitâbı'nda geçmişti.

O zât bizim sözümüzü Peygamber(S)'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber ona:

— *"Sen oğluna Abdurrahmân ismini ver!"* buyurdu [214].

١٠٦ ـ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ سَمُّوا بِإسْمِي ولا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي
قالَهُ أنَسٌ عنِ النبيِّ ﷺ

106- PEYGAMBER(S)'İN:
"Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz"
KAVLİ BÂBI

Bunu Enes, Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [215].

٢٠٩ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا خالِدٌ حدّثنا حُصَيْنٌ عنْ سالِمٍ عنْ جابِرٍ
رضى اللّٰهُ عنه قال وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنّا غُلامٌ فَسَمَّاهُ القَاسِمَ فقالوا لانَكْنِيهِ حتّى
نَسْألَ النبيَّ ﷺ فقال سَمُّوا باسْمِي ولاَ تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي *

209-....... Bize Husayn, Sâlim'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöy-

---

214 Müslim'deki İbn Umer hadîsi şöyledir: Rasûlullah (S): *"İsimlerinizin Allah'a en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahmân'dır"* buyurdu (Kitâbu'l-Âdâb, 2-"2132" rakamlı hadîs). Yânî isimlerinizin Allah katında en râzı olunanı Abdullah ve Abdurrahmân'dır. Çünkü Abdullah isminde ubûdiyet ve tezellülü i'tirâf vardır. İkincide ise her mahlûku âmm ve şâmil olan rahmeti i'tirâf vardır. Kezâ birinci isimde bu isimle adlandırılan kimsenin Allah'a ibâdet edici olması, ikincide ise ilâhî rahmeti izhâr edici olması tefe'ülü vardır... (*Müslim Ter.*, VI, 391).

215 Enes'in bu hadîsi Buyû'da ve Peygamber'in sıfatı bölümünde senedli olarak geçmişti.

Künye ve *Kinye* bir kimseye eb, ümm, ibn ve bint (yânî baba, ana, oğul ve kız) kelimelerinin birini muzâf yaparak isimlendirmek ma'nâsınadır ki, onunla isminden tevriye eylemiş olur *(Kaamûs Ter.)*. Şimdi Türkçe'de isim, öz adı; künye de takrîbî olarak soyadı yerine alınabilir.

Arablarda baba ve ana ilk doğan çocuklarının ismiyle künyelenirler. Peygamber'in adı Muhammed, künyesi Ebû'l-Kaasım'dır. Kaasım, Hadîce annemizden doğan ilk oğlu idi, küçük yaşında Mekke'de, Peygamberliğinin başlangıçlarında vefât etmiştir.

Bu hadîslerdeki nehyin tahrîm için olmadığı ve nehyin Peygamber'in hayâtı devrine âid tenzîhî bir nehy olduğu, hattâ Peygamber'in bu husûsta müsâmahalı davrandığı tesbît edilmiştir.

le demiştir: Bizim Ensâr'dan bir adamın oğlan çocuğu doğdu da kendisi çocuğa Kaasım adını verdi. Ensâr:

— Bizler bunu Peygamber(S)'e soruncaya kadar sana bu künyeyi vermeyiz! dediler.

Sorduklarında Peygamber onlara:

— *"Benim ismimle çocuklarınızı isimleyiniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz!"* buyurdu.

٢١٠ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أَيُّوبَ عنِ ابنِ سِيرِينَ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ قال قال أَبُو القاسِمِ صلى اللّه عليه وسلم سَمُّوا باسْمِى ولاتَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى *

210-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Eyyûb'dan; o da İbn Sîrîn'den tahdîs etti ki, İbn Sîrîn şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; Ebû'l-Kaasım (S): *"Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyemle künyelenmeyiniz"* buyurdu, dedi.

٢١١ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ ابنَ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّه عنهما وُلِدَ لِرَجلٍ مِنَّا غُلامٌ فَسَمَّاهُ القاسِمَ فقالوا لانَكْنِيكَ بِأَبِى القاسِمِ ولا نُنْعِمُكَ عَيْنًا فأتَى النبِّىَّ صلى اللّه عليه وسلم فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ فقال أَسْمِ ابْنَكَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ *

211-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu'l-Munkedir'den işittim, şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan şunu işittim: Bizden bir adamın oğlu doğdu da ona el-Kaasım ismi verdi. Ensâr da ona:

— Bizler seni Ebû'l-Kaasım ile künyelemeyiz ve sana bu doğum sebebiyle "Göz aydın" diye ikrâm da etmeyiz, dediler.

O zât Peygamber(S)'e gelip onların bu sözlerini kendisine zikretti. Bunun üzerine Peygamber ona:

— *"Oğluna Abdurrahmân ismi ver!"* buyurdu.

١٠٧ـ بابُ اسْمِ الحَزْنِ

107- HAZN İSMİ(Nİ ZİKR) BÂBI [216]

216 *el-Hazn,* hâ'nın feth ve noktalı zâ'nın sükûnuyle, *el-Hazen* iki fetha ile gam ve endûha denir, cem'i *Ahzân*'dır ve hâ'nın dammıyle *el-Huzn,* masdar olur, bi-

٢١٢ــ حدّثنا اسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاق أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنِ ابنِ المَسَيَّبِ عَنْ أبِيهِ أنَّ أباهُ جاءَ إلى النبىِّ صلى الله عليه وسلم فقال ما اسْمُكَ قال حَزْنٌ قال أنْتَ سَهْلٌ قال لا أُغَيِّرُ اسْمًا سَمَّانِيهِ أبِى قال ابنُ المَسَيَّبِ فَما زالَتِ الْحُزُونَةُ فِينا بَعْدُ *

212-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, babası Hazn ibn Ebî Vehb el-Kuraşî, Peygamber(S)'e geldiğinde Peygamber ona:

— *"İsmin nedir?"* diye sormuş.

O da:

— Hazn'dır, diye cevâb vermiş.

Peygamber:

— *"Sen Sehl'sin!"* buyurmuş.

O ise:

— Ben babamın bana verdiği ismi değiştirmem, demiştir.

İbnu'l-Müseyyeb: Ondan sonra bizim âile içinde katılık, sertlik devâm etti durdu, demiştir [217].

٢١٣ــ حدّثنى عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ ومَحْمُودٌ قالا حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنِ ابنِ المَسَيَّبِ عَنْ أبِيهِ عَنْ جَدِّهِ بِهٰذا *

213- Bana Alî ibnu Abdillah ve Mahmûd tahdîs edip şöyle dediler: Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da babası el-Müseyyeb'den; o da dedesinden bu geçen hadîsi haber verdi.

١٠٨ــ بابُ تَحْوِيلِ الاِسْمِ إلى اسْمٍ أحْسَنَ مِنْهُ

---

rinci bâbdan; bir adamı gamlı eylemek; dördüncü bâbdan gamlı kederli olmak ma'nâlarınadır. *el-Hazn* ve *el-Huzen:* Sert, galîz dağlara denir.

es-Sehl, Ehl vezninde kolay, âsân şeye, ve toprağı yumuşak, yürümesi kolay düz ve mülâyim yere denir ki, cem'i *Suhûl* gelir.. *(Kaamûs Ter.).*

217 Saîd ibnu'l-Müseyyeb kırk kadar sahâbîye yetişmiş büyük tâbiîlerdendir. 36. senesinde doğmuş, Velîd ibn Abdilmelik devrinde 94 yılında vefât etmiştir. Babası el-Müseyyeb ise ağaç altında bey'at eden sahâbîlerdendir. Dedesi Hazn ibn Ebî Vehb, Muhâcirler'den olup Câhiliyet'te Kureyş'in şerîflerinden idi (Aynî).

108- İSMİ DAHA GÜZEL BİR İSİMLE DEĞİŞTİRMEK BÂBI

٢١٤ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِي مَرْيَمَ حدّثنا أَبُو غَسَّانَ قال حدّثني أَبُو حازِمٍ عَنْ سَهْلٍ قال أُتِيَ بالمُنْذِرِ بنِ أَبِي أُسَيْدٍ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم حِينَ وُلِدَ فَوَضَعَهُ عَلى فَخِذِهِ وأَبُو أُسَيْدٍ جالِسٌ فَلَهَا النبيُّ ﷺ بَشْيءٍ بَيْنَ يَدَيْهِ فأَمَرَ أَبُو أُسَيْدٍ بابْنِهِ فاحْتُمِلَ مِنْ فَخِذِ النبيِّ ﷺ فاسْتَفاقَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم فقال أَيْنَ الصَّبِيُّ فقال أَبُو أُسَيْد قَلَبْناهُ يارسولَ اللهِ قال ما اسْمُهُ قال فُلانٌ قال ولٰكِنْ أَسْمِهِ الْمُنْذِرَ فَسَمَّاهُ يَوْمَئِذٍ المُنْذِرَ *

214-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Ebû Useyd'in oğlu doğduğu zamân Peygamber(S)'in yanına getirildi. Peygamber de çocuğu kendi uyluğu üzerine koydu. Babası Ebû Useyd de orada oturmakta idi. Bu sırada Peygamber, önünde bulunan bir şeyle meşgûl olup daldı. Ebû Useyd O'nun meşgûliyetini görünce oğlunun alınmasını emretti. Böylece çocuk, Peygamber'in dizi üzerinden alınıp geriye taşındı. Peygamber daldığı işten ayrılıp kendine gelince:

— *"Çocuk nerede?"* diye sordu.

Ebû Useyd:

— Biz onu geriye çevirip iâde ettik yâ Rasûlallah! dedi.

Rasûlullah:

— *"Onun ismi ne idi?"* diye sordu.

Babası:

— Fulân'dır, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Lâkin sen ona el-Munzir ismini ver!"* buyurdu.

Babası da o gün çocuğa el-Munzir ismini verdi [218].

٢١٥ـ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَطاءِ بنِ أَبِي مَيْمُونَةَ عَنْ أَبِي رافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ زَيْنَبَ كانَ اسْمُها بَرَّةَ فَقِيلَ تُزَكِّي نَفْسَها فَسَمَّاها رسولُ اللهِ ﷺ زَيْنَبَ *

---

218 İbn Ebî Şeybe'nin Urve'den rivâyetinde: Peygamber, hoşlanılmayan bir isim işittiğinde onu daha güzel bir isimle değiştirirdi, demiştir. Rasûlullah Ensâr'dan Useyd'in kendi oğluna verdiği bir adı beğenmeyerek *"Ona Munzir ismini koy"* buyurmak sûretiyle önceki ismini değiştirmiş oluyor.

215-....... Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Atâ ibn Ebî Meymûne'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Zeyneb'in adı Berre idi. Bu kız adıyle kendi nefsini tezkiye ediyor denildi. Bunun üzerine Rasûlullah ona Zeyneb adını verdi [219].

٢١٦ــ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَي **حدّثنا** هِشامٌ أنَّ ابنَ جُرَيْجٍ أخبَرَهُمْ قال أخبرنى عبْدُ الحَمِيدِ بنُ جُبَيْرِ بنِ شَيْبَةَ قال جَلَسْتُ إلى سَعيدِ بنِ المُسَيَّبِ **فَحَدَّثَنِي** أنَّ جَدَّهُ حَزْنًا قَدِمَ على النبيِّ ﷺ فقال ماسْمُكَ قال اسْمِي حَزْنٌ قال بَلْ أنْتَ سَهْلٌ قال ما أنا بِمُغَيِّرٍ إسْماً سَمَّانِيهِ أبى : قال ابْنُ المُسَيَّبَ فما زَالَتْ فِينا الحُزُونَةُ بَعْدُ *

216-....... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Abdulhamîd ibnu Cubeyr ibn Şeybe haber verip şöyle dedi: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in yanına oturdum. O bana şunu tahdîs etti: Dedesi Hazn, Peygamber(S)'in huzûruna vardığında Peygamber ona:

— *"Adın nedir?"* diye sormuş.

O da:

— İsmim Hazn'dır! diye cevâb vermiş.

Peygamber:

— *"Hayır, sen Hazn değil, Sehl'sin* (bu isimle anıl)*!"* buyurmuş.

O ise:

— Ben, babamın bana verdiği ismi başka bir isimle değiştirmem! demiştir (yânî babamın verdiği ismi nasıl değiştireyim? diye özür ileri sürüp eski ismini muhâfaza etmiştir).

İbnu'l-Müseyyeb: Artık ondan sonra bizim âilemiz içinde sertlik, katılık (yâhud hüzün ve keder) devâm edip durdu, demiştir [220].

---

219 Peygamber'in kadınlarından Zeyneb bintu Cahş'ın ve yine Peygamber'in kadınlarından Ümmü Seleme'nin kızı ve Peygamber'in üvey kızı Zeyneb'in adları da Berre idi. Rasûlullah her ikisinin Berre adlarını Zeyneb adıyle değiştirdi. Çünkü "Berre", "Çok hayırlı, çok iyi, çok cömerd kimse" ma'nâlarına gelmektedir.
Bu hadîsleri Müslim de Kitâbu'l-Âdâb'da getirmiştir.

220 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti. Bu hadîs isim değiştirmenin ve çirkin isimle isimlemekten men' etmenin vücûbu üzere değil, bu husûsta muhayyerlik ifâde etmektedir. Böylece çirkin bir adamın güzel isimle, fâsıkın da "Sâlih" ismiyle isimlenmesi câiz olur. Çünkü Peygamber (S) "Hazn" kendi ismini "Sehl" ile değiştirmeyi kabûl etmediği zamân, onu buna zorlamamıştır. Eğer bu lâzım birşey olaydı, Peygamber onu "Ben babamın bana verdiği ismi değşitirmem" sözü üzerinde sâbit bırakmazdı. Doğruya muvaffak kılıcı ancak Allah'tır (Kastallânî).
Müseyyeb ibn Hazn ibn Ebî Vehb (R) Kureyşli'dirler. Baba-oğul ikisi de

١٠٩ـ باب مَنْ سَمَّى بأسْماءِ الأنْبياءِ : وقال أنَسٌ
قَبَّلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إبْرَاهِيمَ يَعْنِى ابْنَهُ

109- PEYGAMBERLERİN İSİMLERİYLE İSİMLENDİREN KİMSE BÂBI

Enes de: Peygamber (S), İbrâhîm'i, yânî oğlunu öptü, demiştir [221].

٢١٧ـ حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بِشْرٍ حدّثنا إسْماعِيل قُلْتُ لابنِ أبى أوْفَى رأيْتَ إبْرَاهِيمَ بنَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال ماتَ صَغِيرًا ولوْ قُضِيَ أنْ يَكُونَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ﷺ نَبِىٌّ عاشَ ابْنُهُ ولَكِنْ لانَبِىَّ بَعْدَهُ *

217-....... Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:

— Sen Peygamber(S)'in oğlu İbrâhîm'i gördün mü? dedim.

O:

— (Evet gördüm.) O küçük bir çocukken öldü. Eğer Muhammed'den sonra bir peygamber olması hükmolunsaydı, oğlu İbrâhîm yaşardı. Lâkin Muhammed'den sonra hiçbir peygamber yoktur, dedi (Çünkü O, peygamberlerin sonuncusudur).

٢١٨ـ حدّثنا سُلَيمانُ بنُ حَرْبٍ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ عَدِىِّ بنِ ثابتٍ قال سَمِعْتُ البَراءَ قال لَمَّا ماتَ إبْراهيمُ عليهِ السَّلامُ قالَ رسولُ اللّهِ ﷺ إنَّ لَهُ مُرْضِعًا فى الجَنَّةِ *

---

sahâbîdir. Annesi Rasûlullah'ın halası Âtike'dir. Hazn ibn Ebî Vehb eşraftandı, hicret şerefini de kazanmıştır. Onuncu hicret senesinde Ebû Bekr'in Halîfelik devrine tesâdüf eden Yemâme harbinde şehîden vefât ettiğini Aynî, Zehebî'den naklediyor. Müseyyeb de bey'at eden bahtiyârlardandır. Müseyyeb ibn Hazn, sahâbî oğlu sahâbî olduklarından tercümede tesnîye sîgasıyle tardiye ettik. Müseyyeb, ticâretle uğraşırdı. Kendisinden yedi hadîs rivâyet edilmiştir. Üçü Buhârî'de vardır. Tâbiîler'in yedi meşhûr Medîne fakîhlerinden birisi Saîd ibnu'l-Müseyyeb, bu tercüme sâhibinin oğludur ve babasının râvîsidir. Saîd ibnu'l-Müseyyeb, hıfz selâmeti, beyân doğruluğu yönüyle hadîs ehlinin göz nûrudur. Mürsel olarak rivâyet ettiği hadîslerin mürsellerin en sahîhleri olduğunda icmâ' vardır (*Hulâsa* ve Aynî'den naklen *Tecrîd Ter.*, IV, 665 rakamlı hadîsin hâşiyesi).

221 Enes'in bu hadîsi Cenâzeler Kitâbı'nda geçen hadîsten bir parçadır. İbrâhîm'e, Ebû Seyf adında bir demircinin evinde karısı Ümmü Burde tarafından süt analığı yapılıyordu... Peygamber çocuğu ziyâret ettiği zamân kucaklayıp öpmüştür.

218-....... Bize Şu'be haber verdi ki, Adiyy ibn Sâbit şöyle demiştir: Ben el-Berâ (ibn Âzib-R)'dan işittim, şöyle dedi: (Peygamber'in oğlu) İbrâhîm aleyhi's-selâm öldüğü zamân Rasûlullah (S):

— *"İbrâhîm için cennette bir süt emzirici vardır"* buyurdu [222].

٢١٩ ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ حُصَيْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ سالِمِ بنِ أَبِى الجَعْدِ عَنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ الأَنْصارِىِّ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ سَمُّوا باسْمِى ولاتَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى فإنَّما أنا قاسِمٌ أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ * ورَوَاهُ أَنَسٌ عنِ النبىِّ ﷺ *

219-....... Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S):

— *"Benim ismimle isimleyiniz. Fakat künyemle künyelenmeyiniz. Kaasım ancak benim; aranızda taksîm ediyorum!"* buyurdu.

Bunu Enes de Peygamber'den rivâyet etmiştir [223].

٢٢٠ ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أَبو عَوانَةَ حدّثنا أَبُو حُصَيْنٍ عَنْ أَبِى صالِحٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عَنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال سَمُّوا باسْمِى ولا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى ومَنْ رآنى فى المَنامِ فقَدْ رآنى فإنَّ الشَّيْطانَ لايَتَمَثَّلُ بِى ومَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ *

220-....... Bize Ebû Husayn, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Benim*

---

222 İbrâhîm'in sekizinci hicret yılının zu'l-hicce ayında doğduğunda târîhçilerin ittifâkı vardır. Fakat vefâtı târîhi hakkında haberler değişiktir. Vâkıdî: "Onuncu hicret yılı rebîu'l-evvelinin onuncu günü olduğu kesindir" demiştir. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde Peygamber (S) ile aralarında yetmiş gün olduğu rivâyet edilmiştir. Bâzıları onaltı ay sekiz gün; bâzıları onyedi ay; diğer bâzıları ise bir sene on ay altı gün yaşamış olduğunu bildirmişlerdir... (Aynî).

223 Müslim'in Kitâbu'l-Âdâb'daki Câbir hadîsinde Rasûlullah (S): *"Benim ismimle isimleyiniz. Fakat künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Ebû'l-Kaasım olan, benimdir ki,* (aranızda ilim ve sâireyi) *ben taksîm ediyorum"* buyurdu, şeklindedir (*Müslim Ter.*, VI, 393).

Kaasım ismi lugatte "Taksîm edici" ma'nâsına bir fâil isimdir. Bu *Kaasım* kelimesi, Peygamber'in hem künyesi, hem sıfatı, hem vazîfesini ifâde eden bir sözdür.

ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz. Her kim beni ru'yâda görürse hakîkatte beni görmüş olur. Çünkü şeytân benim sûretime giremez. Bir de her kim benim ağzımdan bilerek yalan uydurursa, cehennemdeki yerine hazırlansın'' [224].

٢٢١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عبْدِ اللّهِ ابنِ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى قال وُلِدَ لى غُلامٌ فأتَيْتُ بِهِ النبىَّ ﷺ فَسَمَّاهُ إبْراهِيمَ فَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ ودَعا لهُ بالبَرَكَةِ ودَفَعَهُ إلَىَّ وكانَ أكْبَرَ ولَدِ أبى مُوسَى *

221-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi: Benim bir oğlum doğdu, ben hemen onu alıp Peygamber(S)'e götürdüm. Peygamber oğluma ''İbrâhîm'' adını verdi, bir hurmayı çiğnem yapıp çocuğun damağını ovaladı, ona bereketle duâ etti ve bana verdi. İşte bu İbrâhîm, Ebû Mûsâ'nın en büyük oğlu idi.

٢٢٢ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا زائِدَةُ حدّثنا زِيادُ بنُ عِلاقَةَ سَمِعْتُ المُغِيرَةَ بنَ شُعْبَةَ قال انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ ماتَ إبْراهِيمُ * رَواهُ أبو بَكْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

222-....... el-Mugîre ibn Şu'be (R): İbrâhîm'in öldüğü gün güneş tutuldu, demiştir. Bu güneş tutulma hadîsini Ebû Bekre de Peygamber'den olmak üzere rivâyet etmiştir.

١١٠ـ باب تَسْمِيَةِ الوَلِيدِ

110- ''VELÎD'' İSMİNİ VERMEK (CÂİZDİR) BÂBI

224 Şer'an nehyedilmiş olan, Ebû'l-Kaasım Muhammed sûretiyle isim ve künyenin bir şahısta toplanmasıdır. Nitekim bunu açıkça bildiren rivâyetler de vardır. Bu nehy, Peygamber'in hayâtında yürürlükte olap sonrasına şâmil değildir diyenler vardır ve tatbîkaatte böyle olmuştur. Son hükmün ru'yâ ile ilgisi, Peygamber'i ru'yâda görmemiş kimsenin gördüm demesinin, kendisini bu tehdîde girdireceğini anlatması yönündendir.

٢٢٣ــ حدّثنا أبو نُعَيمٍ الفَضْلُ بنُ دُكَيْنٍ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال لمَّا رفعَ النبيُّ ﷺ رأسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ قال اللَّهُمَّ أنْجِ الوَلِيدَ بنَ الوَلِيد وسَلَمَةَ بنَ هِشامٍ وعَيَّاشَ بنَ أبي ربيعَةَ والمُسْتَضْعَفِينَ بِمَكَّةَ مِنَ المُؤْمِنِينَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وطْأتَكَ عَلى مُضَرَ اللَّهُمَّ اجْعَلْها عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ *

223-....... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) başını rukû'dan kaldırdığı zamân şöyle duâ etti: *"Yâ Allah! el-Velîd ibnu'l-Velîd'i, Seleme ibn Hişâm'ı, Ayyâş ibn Ebî Rabîa'yı ve Mekke'de müşrikler elinde zayıf görülen diğer mü'minleri kurtar! Allah'ım! Mudar* (kâfirleri) *üzerindeki baskını daha da şiddetlendir! Allah'ım, içinde bulundukları bu yıllarını onlara Yûsuf Peygamber'in yılları gibi yap!"* [225]

١١١ــ بابٌ مَنْ دَعا صاحِبَهُ فنَقَصَ مِن اسْمِهِ حَرْفًا :

وقال أبو حازِمٍ

عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال لي النبيُّ ﷺ ياأبا هِرٍّ

111- (EV HALKINDAN BİRİNİ YÂHUD) BİR ARKADAŞINI, ONUN İSMİNDEN BİR HARFİ EKSİLTEREK ÇAĞIRAN KİMSE BÂBI

Ebû Hâzım, Ebû Hureyre'den söyledi ki, o: Peygamber (S) bana: *"Yâ Ebâ Hırr!"* diye nidâ etti, demiştir [226].

٢٢٤ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثني أبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عائِشَةَ رضِيَ اللَّهُ عنها زَوجَ النبيِّ ﷺ قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ ياعائِشَ هٰذا جِبْرِيلُ يُقْرِئُكِ السَّلامَ قُلْتُ وعَلَيْهِ السَّلامُ ورَحْمَةُ اللَّهِ قالَتْ وهْوَ يَرَي مالاَنَرَى *

---

225 Bunun uzunca bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Eğilirken *Allâhu Ekber* demek bâbı"nda geçmişti. Peygamber'in bu isimli sahâbînin ismini de söyleyerek duâ etmesi, bu ismin kullanılmasının câizliğine delâlet etmektedir.

226 Bu Et'ime'de geçen hadîsin bir parçasıdır.
Bir şahsı çağırırken isminden bir harfi eksik söylemeye, edebiyâtta *"Terhîm"*, yânî "Budama" denir. Bu hadîslerde Peygamber'in de bu terhîmi yaptığı sâbit oluyor.

224-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:

— *"Yâ Âişe! Bu yanımdaki Cibrîl'dir. Sana selâm okuyor!"* buyurdu.

Ben de:

— Selâm ve Allah'ın rahmeti onun üzerine de olsun! dedim.

Âişe: Peygamber (S), bizim görmediğimiz şeyi görürdü, demiştir.

٢٢٥ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** أيُّوبُ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال كانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ في الثَّقَلِ وأنْجَشَةُ غُلاَمُ النبىِّ ﷺ يَسُوقُ بِهِنَّ فقال النبىُّ ﷺ ياأنْجَشُ رُوَيْدَكَ سَوْقَكَ بالْقَوارِيرِ *

225-....... Enes (R) şöyle demiştir: (Bir seferde annem) Ümmü Suleym -diğer kadınlarla berâber- yolcuların ağırlıkları içinde bulunuyordu. Peygamber(S)'in kölesi güzel sesli Enceşe'de onların bindikleri develeri hızlıca sevkediyordu. Peygamber:

— *"Yâ Enceşu* (Ağır ol)*! Cam şişeleri gibi olan kadınları sevketmeni daha yavaş yap!"* buyurdu.

١١٢ـ بابُ الكُنْيَةِ لِلصَّبِيِّ وقَبْلَ أنْ يُولَدَ لِلرَّجُلِ

112- KÜÇÜK ÇOCUĞA VE HENÜZ ÇOCUĞU DOĞMAYAN KİMSEYE KÜNYE VERME(NİN CÂİZLİĞİ) BÂBI

٢٢٦ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ الوارِثِ عنْ أبى التَّيَّاحِ عنْ أنَسٍ قال كانَ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم أحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا وكانَ لى أخٌ يُقالُ لهُ أبو عُمَيْرٍ قال أحْسِبُهُ فَطِيمٌ وكانَ إذَا جاءَ قال ياأبا عُمَيْرٍ مافعَلَ النُّغَيْرُ نُغَرٌ كانَ يَلْعَبُ بِهِ فَرُبَّما حَضَرَ الصَّلاَةَ وهُوَ فى بَيْتِنا فيأْمُرُ بالبِساطِ الَّذِى تَحْتَهُ فَيُكْنَسُ ويُنْضَحُ ثُمَّ يَقُومُ ونَقُومُ خَلْفَهُ فَيصَلِّى بِنا *

226-....... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzel ahlâklısı idi. Benim (annem Ümmü Suleym'den) Ebû Umeyr denilen bir kardeşim vardı -zannederim ki, sütten yeni ayrılmıştı, demiştir-. Peygamber Ümmü Suleym'e geldiği zamân, o çocuğa:

— *"Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr kuşu ne yaptı?"* diye hitâb eder, şakalaşırdı.

Nuğayr (serçeye benzer bir kuştur ki) kardeşim onunla oynar dururdu. Peygamber bizim evimizde iken bâzen namâz vakti gelirdi de hemen emir verir, altındaki yaygı süpürülür ve üzerine su serpilirdi. Sonra namâza durur, biz de arkasında durur, O bize namâz kıldırırdı [227].

١١٣ــ بابُ التَّكَنِّى بأبِى تُرَاب وإنْ كانَتْ لهُ كُنْيَةٌ أُخْرَى

113- KENDİSİNİN DAHA ÖNCE BAŞKA BİR KÜNYESİ OLSA BİLE "EBÛ TURÂB" KÜNYESİYLE KÜNYELENME(NİN CEVÂZI) BÂBI

٢٢٧ــ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ قال حدّثنى أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال إنْ كانَتْ أحَبَّ أسْماءِ عَلِيٍّ رضى اللّهُ عنه إلَيْهِ لأبُو تُرَابٍ وإنْ كانَ لَيَفْرَحُ أنْ يُدْعَى بِهَا وما سَمَّاهُ أبو تُرَابٍ إلاَّ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم غاضَبَ يَوْمًا فاطِمَةَ فَخَرَجَ فاضْطَجَعَ إلى الجِدَارِ إلى المَسْجِدِ فجاءَهُ النبىُّ ﷺ يَتْبَعُهُ فَقالَ هُوَ ذا مُضطَجِعٌ فِى الْجِدَارِ فَجاءَهُ النبى ﷺ وامتَلأَ ظَهْرُهُ تُرَابًا فَجَعَلَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَمْسَحُ التُّرابَ عنْ ظَهْرِهِ ويَقُولُ اجْلِسْ ياأبا تُرَاب *

227-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Şu muhakkak ki, Alî(R)'ye isimleri içinde kendisine en sevimli olanı elbette "Ebû Turâb" künyesi idi. Yine muhakkak ki, kendisi bununla çağrılmaktan çok ferah duyardı. Bu künye ile ona isim takan, Peygamber'den başkası değildi. (Bu şöyle olmuştu:) Bir gün Alî, Fâtıma'ya öfkelenmiş, bundan dolayı dışarıya çıkmış, mescidin duvarlarından birinin dibine uzanıp yatmıştı. Peygamber de Alî'yi ta'kîb ederek yâhud arayarak gelmişti. Birisi:

— İşte Alî duvarın dibinde yan-üstü yatmış! dedi.

Peygamber (S) Alî'nin yanına geldi ki, Alî, sırtı kum ve toprak-

227 Bunun küçük çocuğa ve henüz çocuğu doğmayan kimseye künye vermenin câiz olduğuna delâleti açıktır. Bunun bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde geçmişti.

la dolmuş hâlde yatıyordu. Peygamber onun sırtından toprakları eliyle silmeye ve:

— *"Otur yâ Ebâ Turâb!"* demeğe başladı [228].

١١٤ـ باب أبغض الأسماء إلى الله

114- AZÎZ VE CELÎL ALLAH'A, KULLARIN İSİMLERİNDEN EN SEVİMSİZ OLANI BÂBI

٢٢٨ـ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا أبو شُعيب حدّثنا أبو الزّناد عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ أخْنَى الأسْماءِ يَوْمَ القِيامَةِ عِنْدَ اللّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأمْلاكِ *

228-....... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Kıyâmet gününde Allah katında isimlerin en zelîli* (en alçağı) *Meliku'l-Emlâk ismiyle isimlenen kimse*(nin ismi)*dir"* buyurdu, demiştir.

٢٢٩ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبي الزّناد عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رِوايَةً قال أخْنَعُ اسْمٍ عِنْدَ اللّهِ : وقال سُفْيانُ غَيْرَ مَرَّةٍ أخْنَعُ الأسْماءِ عِنْدَ اللّهِ رَجُلٌ تُسَمَّى بِمَلِكِ الأمْلاكِ قال سُفْيانُ يَقُولُ غَيْرُهُ تَفْسِيرُهُ شاهانْ شاهْ *

229-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre bir rivâyetinde *"Allah katında en alçak isim"* şeklinde söylemiştir.

Yine Sufyân birkaç kerre *"Allah katında isimlerin en zelîli Mâliku'l-Emlâk ismiyle isimlenen adamdır"* şeklinde söylemiştir.

Sufyân: Ebu'z-Zinâd'dan başkası bu *"Meliku'l-Emlâk"* lafzının tefsîri (Farsça'da) "Şâhân-şâh"dır, diyordu, demiştir [229].

---

228 Bunun bir rivâyeti Alî'nin menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

229 *Meliku'l-Emlâk:* Memleketlerin, kıt'aların sâhibi, hükümdârı demektir. *Meliku'l-Mülûk* ise, bütün hükümdârların hükümdârı ma'nâsınadır. Nitekim Sufyân ibn Uyeyne birçoklarının bunu Farsça'ya "Şâhânşâh" diye tercüme ve tefsîr ettiklerini bildirmiştir.

Hiç şübhe yok ki, bu azametli unvanlar yalnız Allah'a mahsûstur. İnsanların bu sıfatlarla sıfatlanmaları doğru değildir. Bunca âcizliklerine rağmen Allah'a âid olan bu sıfatları kullanan kimselerin Allah dîvânında en çirkin, en al-

١١٥ ــ باب كُنْيَةِ المُشْرِكِ : وقال مِسْوَرٌ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ إلاَّ أنْ يُرِيدَ ابنُ أبِي طَالِبٍ

115- MÜŞRİKİN KÜNYESİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI

Mısver ibn Mahrame: Ben Peygamber(S)'den minber üzerinde işittim: *"Ancak Ebû Tâlib'in oğlu benim kızımı boşamayı istemesi hâli müstesnâ..."* diyordu [230].

٢٣٠ ــ **حدّثنا** أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنا** اسْمٰعِيلُ قال **حدّثني** أخِي عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبِي عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ رضى اللّه عنهما أخبرهُ أنَّ رسُولَ اللّه صلى اللّهُ عليه وسلم رَكِبَ عَلى حِمارٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ فَدَكِيَّةٌ وأُسامَةُ وراءَهُ يَعُودُ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ فى بَنِى حارثِ بنِ الخَزْرَجِ قَبْلَ وقْعَةِ بَدْرٍ فسارا حتَّى مَرَّا بِمَجْلِسٍ فِيهِ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَىّ ابنُ سَلُولَ وذٰلِكَ قَبْلَ أنْ يُسْلِمَ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَيٍّ فإذَا فِي المَجْلسِ أخْلاَطٌ مِنَ المُسْلِمِينَ والمشْرِكِينَ عَبَدَةِ الأوْثانِ واليَهُودِ وفى المُسْلِمِينَ عَبْدُ اللّهِ بنُ رَواحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتِ المَجْلِسَ عَجاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ ابنُ أُبَيٍّ أنْفَهُ بِردائِهِ وقال لاتُغَبِّرُوا عَلَيْنا فَسَلَّمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم عَلَيْهِمْ ثُمَّ وَقَفَ فَنَزَلَ فَدَعاهُمْ إلى اللّهِ وقَرَأ عَلَيْهِمُ القُرْآنَ فقال لَهُ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَيٍّ ابنُ سَلُولَ أيُّها المَرْءُ لاأحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إنْ كانَ حَقًّا فَلاتُؤْذِنا بِهِ في مَجالِسِنا فَمَنْ جاءَكَ فاقْصُصْ عَلَيْهِ قال عَبْدُ اللّهِ بنُ رَواحَةَ بَلٰى يارسولَ اللّهِ فاغْشَنا بِهِ فى مَجالِسِنا فإنَّا نُحِبُّ ذٰلِكَ فاسْتَبَّ المُسْلِمُونَ والمُشْرِكُونَ واليَهُودُ حَتَّى

çak, en nefretli kimseler olacağı bu hadîslerde Peygamber tarafından haber verilmiş ve bundan da o azametli sıfatları kullanmanın kullar için harâm olduğu hükmü alınmıştır.

Bu hadîsleri Müslim de Kitâbu'l-Âdâb'da getirmiştir. *Müslim Ter.*, VI, 402-"2143".

230 Bu, Nikâh Kitâbı'nın sonlarında "Kişinin kendi kızını savunması bâbı"nda geçmişti. Baş tarafı şöyledir: Mısver ibn Mahrame: Ben minber üzerinde iken Peygamber(S)'den işittim: *"Hişâm ibnu'l-Mugîre oğulları, kızlarını Alî ibn Ebî Tâlib'e nikâh etmeleri husûsunda benden izin istediler. Ben buna izin vermem. Sonra yine izin vermem, sonra yine izin vermem..."* buyuruyordu, demiştir. Peygamber bu hitâbesinde müşrik olan Ebû Tâlib'i, yokluğunda künyesiyle zikretmiştir, Ebû Tâlib'in ismi Abd Menâf idi (Aynî ve Kastallânî).

كادُوا يَتَثاوَرُونَ فَلَمْ يَزَلْ رسولُ اللهِ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ حتَّى سَكَتُوا ثُمَّ رَكِبَ
رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم دابَّتَهُ فَسارَ حتَّى دَخَلَ عَلى سَعْدِ ابنِ عُبادَةَ
فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم أَيْ سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ ما قال أَبو حُبابٍ
يُرِيدُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ أُبَيٍّ قال كَذا وكَذا فقال سَعْدُ بنُ عُبادَةَ أَيْ رسولَ اللَّهِ
بأَبِي أَنْتَ اعْفُ عَنْهُ واصْفَحْ فَوَ الَّذِى أَنْزَلَ عَلَيْكَ الكِتابَ لَقَدْ جاءَ اللَّهُ بالحَقِّ
الَّذِى أَنْزَلَ عَلَيْكَ ولَقَدِ اصْطَلَحَ أَهْلُ هٰذِهِ البَحْرَةِ عَلى أَنْ يُتَوِّجُوهُ ويُعَصِّبُوهُ
بالعِصابَةِ فلَمَّا رَدَّ اللَّهُ ذٰلِكَ بالحَقِّ الذى أَعْطاكَ شَرِقَ بِذٰلِكَ فَذٰلِكَ فَعَلَ بِهِ
ما رَأَيْتَ فعَفا عَنْهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وكان رسولُ اللَّهِ ﷺ
وأَصْحابُهُ يَعْفُونَ عنِ المُشْرِكِينَ وأَهْلِ الكِتابِ كما أَمَرَهُمُ اللَّهُ ويَصْبِرُونَ عَلى
الأَذٰى قال اللَّهُ تعالى ولَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الكِتابَ الآيَةَ . وقال وَدَّ
كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الكِتابِ فَكانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَتأَوَّلُ فى العَفْوِ
عَنْهُمْ ماأَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ حتَّى أَذِنَ لهُ فِيهِمْ فَلَمَّا غَزا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ
وسلم بَدْرًا فقَتَلَ اللَّهُ بها مَنْ قَتَلَ مِنْ صَنادِيدِ الكُفَّارِ وسادَةِ قُرَيْشٍ فقَفَلَ رسولُ
اللَّهِ ﷺ وأَصْحابُهُ مَنْصُو رِينَ غانِمِينَ مَعَهُمْ اسارَى مِنْ صَنادِيدِ الكُفَّارِ وسادَةِ
قُرَيْشٍ قال ابنُ أُبَيٍّ ابنُ سَلُولَ ومَنْ مَعَهُ مِنَ المُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الأَوْثانِ هٰذا أَمْرٌ
قَدْ تَوَجَّهَ فَبايِعُوا رسولَ اللَّهِ ﷺ عَلى الإِسْلامِ فأَسْلَمُوا *

230-....... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Bedir vak'asından önce bir gün, üzerine Fedek dokuması saçaklı bir kadîfe örtü konulmuş palanlı bir merkeb üzerine bindi. Arka tarafında da Usâme olduğu hâlde Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları mahallesinde(ki evinde hasta bulunan) Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyâretine gidiyordu. İkisi giderlerken nihâyet yolda içlerinde Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'un bulunduğu bir meclise uğradılar. Bu vak'a Abdullah ibn Ubeyy'in müslümân olmasından önce idi. Bu mecliste müslümânlardan, müşriklerden, puta tapanlardan, Yahûdîler'den karışık birtakım insanlar vardı. Müslümânların içinde (şâir) Abdullah ibn Revâha da bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca Abdullah ibn Ubeyy, kaftânıyle burnunu kapadı ve:

— Bizim üzerimize tozlatmayınız! dedi.

Rasûlullah onlara selâm verdi. Sonra da orada durup merkebin-

den indi, onları Allah'a da'vet etti ve onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl:

— Ey kişi! Bu söylediklerin gerçek ise bunlardan daha güzel birşey olamaz. Fakat bizim meclislerimize gelip de bizleri bununla ezâlandırma! Kendi menziline git, sana gelen olursa ona anlat! dedi.

Abdullah ibn Revâha:

— Evet yâ Rasûlallah! Sen bizim meclislerimizde (her zamân) bizleri Kur'ân ile ört, bürü! Çünkü bizler Sen'in konuşmanı ve Kur'ân okumanı çok seviyoruz! dedi.

Bunun üzerine müslümânlar, müşrikler, Yahûdîler sovüşmeye başladılar, hattâ birbirlerine doğru kalkışıp döğüşmeye yaklaştılar. Rasûlullah ise onları devâmlı yatıştırıyordu, nihâyet sâkinleşip sustular. Bundan sonra Rasûlullah, merkebine binip yürüdü. Nihâyet Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp yanına girdi. Rasûlullah (Ensâr'ın ve Hazrec kabîlesinin ulularından olan) Sa'd'a hitâben:

— *"Ey Sa'd!* -Abdullah ibn Ubeyy'i kasdederek- *Ebû Hubâb'ın söylediklerini işitmedin mi? O şöyle şöyle şeyler söyledi"* diye (biraz önce geçen vak'ayı anlattı.

Sa'd ibn Ubâde:

— Ey Rasûlallah! Babam Sana fedâ olsun! Sen İbn Ubeyy'in kusûrunu affet ve onu biraz da özürlü sayıp hoş gör! Sana Kitâb'ı indiren Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın irâdesi, Sana indirdiği hakkı getirmek sûretiyle tecellî etmiştir. Hâlbuki şu Belde halkı, İbn Ubeyy'in başına tâc giydirmeğe, üzerine de meliklere mahsûs olan sarığı sarmağa (bu sûretle onu kendilerine melik edinmeye) ittifâk edip hazırlanmışlardı. Allah Sana vermiş olduğu hakk peygamberlikle onların bu tasavvurlarını reddedince, bu mahrûmiyet sebebiyle İbnu Ubeyy mahzûn ve kederli oldu. Yâ Rasûlallah! İşte bu keder sebebiyle İbnu Ubeyy görmüş olduğun çirkin hareketleri yapmıştır! (Sen onu affet!) dedi.

Rasûlullah da onu affetti. Esâsen Rasûlullah ile sahâbîleri Allah'ın kendilerine emrettiği gibi, müşriklerin ve kitâb ehlinin kusûrlarını affedip ezâlarına sabrediyorlardı.

Yüce Allah şöyle buyurdu: ***"And olsun ki, mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihâna çekileceksiniz. Sizden evvel kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah'a eş tanıyanlardan da herhâlde incitici birçok laflar işiteceksiniz. Eğer katlanır, sakınırsanız işte bu,*** (hâdiselere karşı gösterilmiş) ***bir azimdendir"*** (Âlu İmrân: 186);

"Kitâb ehlinden birçoğu, Hakk kendilerince besbelli olduktan sonra, rûhlarındaki hasedden ötürü sizi îmânınızdan sonra küfre döndürmek hevesine düştü. Allah'ın emri gelinceye kadar, şimdilik onları bırakın. Serzeniş de etmeyin. Şübhesiz ki, Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (el-Bakara: 109).

İşte Rasûlullah, Allah'ın kendisine onların affı hakkında emretmiş olduğu bu emirleri yerine getirip uyguluyor, onların kusûrlarını affedip ezâlarına sabrediyordu. Nihâyet Allah, Peygamber'ine onlar hakkında harbe izin verdi. İşte bu izin üzerine Rasûlullah, Bedir gazvesine gitti. Allah Bedir'de (İslâm ordusunun eliyle) kâfirlerin yiğitlerinden ve Kureyş'in ulularından öldürdüklerini öldürdü. Rasûlullah ve sahâbîleri zafere ulaştırılmışlar ve ganîmet kazanmışlar olarak, berâberlerinde küffâr yiğitlerinden ve Kureyş ulularından birçok esîrler bulunduğu hâlde Medîne'ye döndüklerinde Ubeyy ibn Selûl oğlu ve berâberinde bulunan müşrikler ve puta tapanlar:

— Artık bu Bedir vak'ası işi, müslümânlığa yönelmiş açık bir zaferdir! Allah'ın Rasûlü'ne İslâm Dîni'ne girmek üzere bey'at ediniz! dediler ve müslümân oldular [231].

٢٣١ — حدّثنا مُوسٰى بنُ اسْمٰعِيلَ حدّثنا أبو عَوانَةَ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ الحارِثِ بنِ نَوْفَلٍ عنْ عَبّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ قال يارسولَ اللّٰهِ هَلْ نَفَعْتَ أبا طالِبٍ بِشَيْءٍ فإنَّهُ كانَ يَحُوطُكَ ويَغْضَبُ لَكَ قال نَعَمْ هُوَ فِي ضَحْضاحٍ مِنْ نارٍ لَوْ لا أنا لَكانَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النّارِ *

231-....... Bize Abdulmelik ibn Umeyr, Abdullah ibnu'l-Hâris ibn Nevfel'den tahdîs etti ki, Abbâs ibnu Abdi'l-Muttalib:

— Yâ Rasûlallah! Amcam Ebû Tâlib'e herhangi birşeyle fayda verdin, yarar sağladın mı? Çünkü o dâimâ Sen'i korur ve Sen'in için düşmanlarına karşı öfkelenirdi! dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Evet, o şimdi topuklarına kadar dibi yakın ateşten bir çukur içindedir. Eğer ben olmasaydım, muhakkak o cehennemin en derin çukurunda olacaktı"* buyurdu [232].

---

231 Başlığa uygunluğu "Ebû Hubâb" sözündedir. Çünkü bu, Abdullah ibn Ubeyy'in künyesidir. Bu aynı zamânda şeytânın ismi olup "Yılan" ma'nâsına ve daha başka ma'nâlara da kullanılır...

Abdullah ibn Ubeyy'in ve onun başkanlık ettiği zümrenin müslümân olmaları zâhirî idi. Hakîkatte kînlerini ve düşmanlıklarını gönüllerinde gizlemişler ve her vesîle ile fesâd çıkarmışlardır. "Münâfık" adıyle anılan bu zümrenin çirkin hâlleri ve işleri, Kur'ân'ın birçok yerinde ve hadîslerde ortaya konulmuştur.

Bu hadîsin az farklı bir rivâyeti, Âlu İmrân Sûresi, 173. âyetinde de geçmişti.

232 Başlığa uygunluğu "Ebû Tâlib" sözündedir. Çünkü bu Abd Menâf'ın künyesidir, o da Peygamber'in babası Abdullah'ın kardeşidir. Bunun bir rivâyeti "Ebû Tâlib'in zikri bâbı"nda geçmişti.

١١٦ــ بابٌ المَعارِيضُ مَنْدُوحَةٌ عنِ الكَذِبِ : وقال إسْحٰق سَمِعْتُ أنسًا ماتَ ابنٌ لأبي طَلْحَةَ فقال كَيْفَ الغُلامُ قالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ هَدَأَ نَفَسُهُ وأَرْجُو أنْ يَكُونَ قَدِ اسْتَراحَ وظَنَّ أنَّها صادِقَةٌ

116- BÂB: "TEVRİYE VE KİNÂYE YOLUYLA SÖYLENEN TA'RÎZLİ SÖZLER, YALANDAN KURTULMADIR" [233]

İshâk ibn Abdillah şöyle dedi:
Ben Enes'ten işittim: Üvey babam Ebû Talha'nın bir oğlu öldü. Eve geldiğinde:
— Oğlan(ın hastalığı) nasıl oldu? diye sordu.
Annem Ümmü Suleym:
— Oğlanın nefesi sâkinleşti, ben onun istirâhata kavuşmuş olmasını ümîd ediyorum, dedi.
Ebû Talha, Ümmü Suleym'in bu sözünden, onun doğru söylemekte olduğunu zannetti, dedi [234].

٢٣٢ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ ثابِتٍ البُنانِيِّ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ قال كانَ النبيُّ صلي اللّهُ عليه وسلم في مَسِيرٍ لهُ فَحَدا الْحادِي فقال النبيُّ ﷺ ارْفُقْ ياأَنْجَشَةُ وَيْحَكَ بِالقَوارِيرِ *

232-....... Bize Şu'be, Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seferinde yol alırken Habeşli bir deve sürücüsü güzel sesiyle kadınların bindikleri develeri hızlı bir şekilde yürüttü. Bunun üzerine Peygamber ona hitâben:

— *"Yâ Enceşe, yumuşak ol! Yazık sana! Camları* (yâ.n cam gibi nâzik olan kadınları) *hızlı yürütme!"* buyurdu.

---

233 Bu ta'rîzli sözlerle insan yalan söylemek zarûretinden kurtulur ma'nâsınadır. Bu başlığı Taberî, Umer ibnu'l-Hattâb'a varan bir senedle zikretmiştir ki, o: "Ta'rîzlerde muhakkak yalandan bir kurtuluş vardır" demiştir. Bunu İbn Adiyy de Katâde yolundan rivâyet etmiştir (Aynî).

en-Nedha ve *el-Mendûha*, bolluk ve genişlik ma'nâsınadır. Şârih der ki: İmrân ibnu'l-Husayn hadîsi bundandır: "İnne fî'l-maârîdı le-mendûhaten ani'l-kezibi", yânî "Bir sözü tevriye ve kinâye yoluyla söylemekte kizbden halâs ve berâet vardır ki, kizbden sayılmaz. Murad: Yalan söyleyeceğine, kinâye ve tevriye ve bilmece söyle, demektir (*Kaamûs Ter.*, I, 986).

234 Bu gibi sözler hakîkatte yalan sayılmazlar; bunlar yalandan kaçıştır. Enes'in bu hadîsi Cenâzeler Kitâbı'nda uzunca bir metinle geçmişti.

٢٣٣ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ ثابتٍ عنْ أنسٍ وأيُّوبَ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم كان فى سَفَرٍ وكان غُلامٌ يَحْدُو بِهِنَّ يُقالُ له أنْجَشَةُ فقال النبيُّ ﷺ رُوَيْدَكَ ياأنْجَشَةُ سَوْقَكَ بِالقَوارِيرِ . قال أبو قِلاَبَةَ يَعْنِى النِّساءَ *

233-....... Bize Hammâd ibn Yezîd, Sâbit'ten; o da Enes'ten ve yine Hammâd, Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir seferde idi. Enceşe denilen bir siyâh köle de kadınların bindikleri develeri güzel sesiyle tegannî ederek hızlı hızlı yürütüyordu. Peygamber ona:

— *"Yavaş ol yâ Enceşe! Camları sürüşünde ağır ol!"* buyurdu.

Ebû Kılâbe: Peygamber *"Kavarîr(=* Camlar)" sözüyle kadınları kasdediyordu, demiştir.

٢٣٤ـ حدّثنا إسْحٰقُ أخبرنا حَبَّانُ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ قال كان للنبىِّ صلى اللّه عليه وسلم حادٍ يُقالُ لهُ أنْجَشَةُ وكانَ حَسَنَ الصَّوْتِ فقال لهُ النبىُّ ﷺ رُوَيْدَكَ ياأنْجَشَةُ لاتَكْسِرِ القَوارِيرَ قال قَتادَةُ يَعْنِى ضَعَفَةَ النِّساءِ *

234-....... Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber'in Enceşe denilen bir deve sürücüsü vardı, o güzel sesli bir kimse idi. Peygamber (S) ona:

— *"Yavaş ol yâ Enceşe! Cam şişeleri kırma!"* buyurdu.

Katâde: Peygamber *"Cam şişeler"* sözüyle, kadınların (gönüllerinin) za'flarını kasdediyordu, dedi [235].

٢٣٥ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ شُعْبَةَ قال حدّثنى قَتادَةُ عنْ

---

235 Bu hadîslerin birer rivâyeti yakında geçmişti. Peygamber bu hadîslerinde *"Kavarîr"* yânî "Camlar" sözüyle kadınları kasdedip ta'rîz eylemiştir. Bu iki ma'nâya gelebilir: Kadınlar cam gibi nâzik bedenli oldukları için hızlı hareketten rahatsız olabilirler yâhud kadınlar zayıf gönüllü oldukları için Enceşe'nin güzel sesinden etkilenip, onun te'sîriyle cam gibi ince gönülleri kırılır, rahatsız olabilir, fitneye düşebilirler...

أَنسِ بنِ مالِكٍ قال كان بِالمَدِينَةِ فَزَعٌ فَرَكِبَ رسولُ اللّهِ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ فقال ما رَأَيْنا مِنْ شَيْءٍ وإنْ وَجَدْناهُ لَبَحْرًا *

235-....... Enes ibn Mâlik (R): Medîne'de düşmandan bir korku olmuştu. Rasûlullah (S) hemen Ebû Talha'nın atına binip hareket etti. Döndüğünde:

— *"Biz korkulacak hiçbirşey görmedik. Şu muhakkak ki, biz bu beygiri bir deryâ* (gibi hızlı) *bulduk"* buyurdu [236].

١١٧ـ بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لِلشَّيْءِ لَيْسَ بِشَيْءٍ وَهُوَ يَنْوِي أَنَّهُ لَيْسَ بِحَقٍّ:
وقال ابنُ عَباسٍ رضى اللّهُ عنهما قال النبيُّ ﷺ لِلْقَبْرَيْنِ يُعَذَّبانِ بِلا كَبِيرٍ وإنَّهُ لَكَبِيرٌ

117- İNSANIN BİRŞEY İÇİN "O HAKK DEĞİLDİR" DEMEYİ KASDEDEREK. "O HİÇBİRŞEY DEĞİLDİR" DEMESİ BÂBI

İbn Abbâs (R) da:

Peygamber (S) iki kabir için: *"Bunlar* (kendilerince) *büyük günâh olmaksızın azâb olunuyorlar, hâlbuki o muhakkak büyük günâhtır"* **buyurdu, demiştir** [237]

٢٣٦ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أخبرنا مَخْلَدُ بنُ يَزِيدَ أخبَرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال ابنُ شِهابٍ أخبرنى يَحْيَى بنُ عُرْوَةَ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ يَقُولُ قالَتْ عائِشَةُ سأَلَ أُناسٌ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم عنِ الكُهَّانِ فقال لَهُمْ رسولُ اللّهِ ﷺ لَيْسُوا بِشَيْءٍ قالوا يا رسولَ اللّهِ فإنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أحْيانًا بالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم تِلْكَ الكَلِمَةُ مِنَ الحَقِّ يَخْطَفُها الجِنِّيُّ فَيَقُرُّها فى أُذُنِ وَلِيِّهِ قَرَّ الدَّجاجَةِ فَيَخْلِطُونَ فِيها أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ *

236-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Birtakım insanlar Rasûlul-

236 Bunun bir rivâyeti Cihâd'da daha geniş olarak geçmişti.

237 Buhârî bunu Tahâret'te senedi Peygamber'e ulaştırılmış olarak getirmişti. Daha sonraki kitâblarda da birçok kerreler getirmiştir.

lah'a kâhinlerden (onların gaybı bilme iddiâlarından) sordular. Rasûlullah (S), bu soranlara:

— *"Onlar*(ın bu gayb ilmi hakkındaki sözleri) *hiçbirşey değildir"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Onlar bâzı vakitler gaybdan birşey söylüyorlar da bu şey bir hakk oluyor? dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bu haktan bir kelimedir ki, cinnîler onu* (melekler birbirlerine söylerlerken kulak hırsızlığıyle) *kaparlar da, artık onu tavuğun bağırıp çağırması gibi kendi kâhin dostlarının kulakları içine yüksek sesle söyler dururlar ve o* (vahiyden çaldıkları) *bir tek hakk kelimenin içine yüzden fazla yalan karıştırırlar"* buyurdu [238].

١١٨ــ باب رَفْعِ البَصَرِ إلى السَّماءِ : وقَوْلِهِ تعالى أفَلا يَنْظُرُونَ إلى الإبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وإلى السَّماءِ كَيْفَ رُفِعَتْ . وقال أيُّوبُ عن ابنِ أبي مُلَيْكَةَ عن عائِشَةَ رَفَعَ النبيُّ ﷺ رَأسَهُ إلى السَّماءِ

118- GÖZÜ SEMÂYA DOĞRU YÜKSELTME BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Onlar hâlâ bakmazlar mı o deveye, nasıl yaratılmıştır o?
O göğe nice yükseltilmiştir o?
O dağlara; nasıl dikilmiştir o?..."

(el-Ğâşiye: 17-19);

Eyyûb es-Sahtıyânî de İbnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe'den; öleceği sıra Peygamber (S), başını semâya doğru yükseltti... diye söylemiştir [239].

٢٣٧ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ أخبرني جابِرُ بنُ عَبْدِ اللّهِ أنَّهُ

---

238 Başlığa uygunluğu *"Onlar hiçbirşey değildir"* sözündedir. Yânî onların gayb ilminden haber verdiklerini iddiâ ettikleri şeyler, i'tibâra alınacak sahîh birşey değildir.

Bunun bir rivâyeti Tıbb Kitâbı'nda "Kâhinlik bâbı"nda geçmişti.

239 Bu, Peygamber'in vefâtı hakkında geçen hadîsin bir parçasıdır. Başlıktaki âyetler semâya bakıp inceleme, araştırma yapmayı teşvîk ve delâlet eden en açık delîllerdir.

سَمِعَ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ ثُمَّ فَتَرَ عَنِّى الوَحْىُ فَبَيْنا أنا أمْشِى سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّماءِ فَرَفَعْتُ بَصَرِى إلى السَّماءِ فإذا المَلَكُ الَّذِى جاءَنِى بِحِراءٍ قاعِدٌ عَلى كُرْسِىٍّ بَيْنَ السَّماءِ والأرْضِ *

237-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan işittim, şöyle diyordu: Bana Câbir ibn Abdillah (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Sonra benden vahy bir müddet kesildi. Bir gün yürürken gökyüzü tarafından bir ses işittim. Ben hemen gözümü gökyüzüne doğru kaldırdım. Bir de gördüm ki, Hırâ Dağı'nda bana gelen melek* (yânî Cibrîl aleyhi's-selâm) *semâ ile Arz arasında bir kürsî üzerinde oturmuştu.* (Pek ziyâde korktum...)*".*

٢٣٨ ــ حدّثنا ابنُ أبِى مَرْيَمَ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ قال أخبرَنى شَرِيكٌ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللّه عنهما قال بِتُّ فى بَيْتِ مَيْمُونَةَ والنبىُّ صلى الله عليه وسلم عِنْدَها فَلمَّا كانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ أوْ بَعْضُهُ قَعَدَ فَنَظَرَ إلى السَّماءِ فَقَرَأَ إنَّ فى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ والأرْضِ واخْتِلافِ اللَّيْلِ والنَّهارِ لآياتٍ لأُولِى الألْبابِ *

238-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin evinde kaldım. Peygamber (S) de onun yanında idi. Gecenin son üçte biri -yâhud bir kısmı- olunca yatağından kalkıp oturdu ve akabinde gökyüzüne doğru baktı da şu âyetleri okudu:

"Hakîkat göklerin ve Yer'in yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sâhibleri için elbet ibretler vardır. Onlar ayakta iken, otururken, yanları üstünde yatarken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, Yer'in yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler. Ey Rabb'imiz, Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen pâk ve münezzehsin. Bizi ateşin azâbından koru! Ey Rabb'imiz, hakîkat Sen kimi o ateşe sokarsan, şübhesiz onu hor ve zelîl edersin. (Orada) ***zâlimlerin hiçbir yardımcıları da yoktur. Ey Rabb'imiz, doğrusu biz 'Rabb'inize inanın' diye insanları îmâna çağıran bir da'vetçiyi işitip hemen îmâna geldik. Ey Rabb'imiz, artık bizim günâhlarımızı mağfiret eyle, kusurlarımızı ört, canımızı da iyilerle berâber al. Ey Rabb'imiz, Sen'in rasûllerine karşı bize va'd ettiklerini bize ver. Kıyâmet***

günü yüzümüzü kara çıkarma. Şübhe yok ki Sen aslâ sözünden dönmezsin... '' (Âlu İmrân: 190-200) [240].

١١٩ـ بابٌ مَنْ نَكَتَ العُودَ فى الماءِ والطّينِ

119- BÂB: DEYNEKLE SUDA VE ÇAMURDA ÇİZGİLER ÇİZEREK TEFEKKÜR EDİP DÜŞÜNEN KİMSE

٢٣٩ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ عُثْمانَ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبو عُثْمانَ عنْ أبي مُوسَى أنَّهُ كانَ مَعَ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فى حائِطٍ مِنْ حِيطانِ المَدينَةِ وفى يَدِى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم عُودٌ يَضْرِبُ بِهِ بَيْنَ الماءِ والطِّينِ فَجاءَ رجُلٌ يَسْتَفْتِحُ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم افْتَحْ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فَذَهَبْتُ فإذَا أبو بَكْرٍ فَفَتَحْتُ لهُ وبَشَّرْتُهُ بالْجَنَّةِ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ فقال افْتَحْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فإذَا عُمَرُ فَفَتَحْتُ لَهُ وبَشَّرْتُهُ بالجَنَّةِ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رجُلٌ آخَرُ وكانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فقال افْتَحْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ عَلى بَلْوَى تُصِيبُهُ أوْ تَكُونُ فَذَهَبْتُ فإذَا عُثْمانُ فَفَتَحْتُ لَهُ وبَشَّرْتُهُ بالجَنَّةِ فأخْبَرْتُهُ بالَّذِى قال قال اللّهُ المُسْتَعانُ *

239-....... Bize Ebû Usmân en-Nehdî, Ebû Mûsâ'dan şöyle tahdîs etti: Ebû Mûsâ (R) Medîne bustânlarından bir bustân içinde Peygamber(S)'in berâberinde bulunmuştur. Oradaki kuyunun başında otururlarken, Peygamber'in elinde bir deynek vardı. Peygamber bu deynekle su ile çamur arasına vurarak düşünüyordu. Bu sırada bustânın kapısına bir adam geldi de içeriye girmek için kapının açılmasını istedi. Peygamber, Ebû Mûsâ'ya:

— *''Kapıyı aç ve o geleni cennetle müjdele!''* buyurdu.

(Ebû Mûsâ dedi ki:) Ben gidip gördüm ki, o Ebû Bekr'dir. Hemen ona kapıyı açtım ve kendisini cennetle müjdeledim.

---

240 Câbir'in hadîsi *Sahîh*'in başında ''Vahy bâbı''nda geçmişti. İbn Abbâs'ın teyzesi Meymûne'nin evinde kalıp gece geçirmesi ve Peygamber'in hareketlerini ta'kîb edip öğrenmesi hadîsi, Abdest Alma Kitâbı, Namâz Kitâbı'nın sonlarındaki ''Teheccüd bâbı'' gibi daha birçok yerlerde getirilmiştir.

Ondan sonra başka bir adam bustân kapısının açılmasını istedi. Peygamber yine:

— *"Ona kapıyı aç ve kendisini cennetle müjdele!"* buyurdu.

Gidip baktım ki, o Umer'dir. Ona da kapıyı açtım ve cennetle müjdeledim.

Bundan sonra başka bir adam kapının açılmasını istedi. Peygamber dayanmış vaziyette idi, oturdu da:

— *"Ona da kapıyı aç ve kendisine isâbet edecek* -yâhud: *Meydana gelecek- musîbetlere, belâlara karşı cennetle müjdele!"* buyurdu.

Ben gidip gördüm ki, o Usmân'dır. Ona da kapıyı açtım ve cennetle müjdeledim de Peygamber'in söylemiş olduğu *"İsâbet edecek belâlara karşı"* sözlerini kendisine haber verdim. Usmân:

— (Peygamber'in haber verdiği belâlara sabretmenin acılığına karşı) kendisinden yardım istenecek olan ancak Allah'tır! dedi [241].

١٢٠ـ باب الرّجل ينكت الشّىء بيده فى الأرض

120- ELİNDEKİ BİRŞEYLE YERDE, DÜRTÜKLEYEREK ÇİZGİLER ÇİZİP DÜŞÜNEN KİMSE BÂBI

٢٤٠ـ حدّثنا محمّد بن بشار حدّثنا ابن أبى عدىّ عن شعبة عن سليمان ومنصور عن سعد بن عبيدة عن أبى عبد الرحمن السلمىّ عن علىّ رضى اللّه عنه قال كنّا مع النبىّ صلى اللّه عليه وسلم فى جنازة فجعل ينكت فى الأرض بعود فقال ليس منكم من أحد إلاّ وقد فرغ من مقعده من الجنّة والنّار فقالوا أفلا نتّكل قال اعملو فكلّ ميسّر فأمّا من أعطى واتّقى الآية *

240-....... Alî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in berâberinde bir cenâzede idik. Oturduğumuzda Peygamber (başını eğdi de) elindeki deynekle yere vurup dürtüklemeye (birtakım çizgiler çiz-

---

241 Hadîsin başlığa uygunluğu "Elindeki deynekle su ve çamur arasına vurarak düşünüyordu" sözlerinde olduğu açıktır. Peygamber'in Usmân hakkında söylediği belâlar, onun şehîd edilmesi fâciası ile gerçekleşmiştir ki, bu, Peygamberlik alâmetlerinden olan bir bilgidir. Bunun bir rivâyeti Menkabeler'de daha uzun bir metinle geçmişti.

Usmân'ın burada söylediği ta'bîr, Yûsuf: 18 ile el-Enbiyâ: 112. âyetlerinde geçmektedir.

meğe) başladı. İşte bu tefekkür hâlinde:

— *"Sizlerden hiçbir kimse müstesnâ olmamak üzere, muhakkak cennetten ve cehennemden oturacağı yeri boşaltılmış olarak hazırdır"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Öyle ise bizler (çalışmayı bırakıp) bu takdîre dayanıp güvenmeyelim mi? dediler.

Rasûlullah:

— *"Sizler çalışınız. Çünkü* (saâdet ve şekaavet ehlinden olan) *herkes, ne için yaratılmışsa, onun yolu kendisine kolaylaştırılıp hazırlanmıştır"* buyurdu ve şu âyetleri okudu:

"Hakîkaten sizin çalışmalarınız ayrı ayrıdır: Bundan sonra kim verir ve sakınırsa ve o en güzeli de tasdîk ederse, biz de onu o en kolaya hazırlarız. Ammâ kim cimrilik eder, kendisini mustağnî görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı hazırlayıp müyesser kılarız..." (el-Leyl: 4-10) [242].

١٢١ ـ باب التَّكْبِيرِ والتَّسْبِيحِ عِنْدَ التَّعَجُّبِ

121- BİRŞEYE HAYRET ETME SIRASINDA *"Allâhu Ekber"* VE *"Subhânallah"* DİYE TEKBÎR VE TESBÎH EYLEMEK BÂBI

٢٤١ ـ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَتْنِي هِنْدُ بِنْتُ الحارِثِ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رضى الله عنها قالَتِ اسْتَيْقَظَ النبىُّ صلى الله عليه وسلم فقال سُبْحانَ اللَّهِ ماذَا أُنْزِلَ مِنَ الخَزائِنِ وماذَا أُنْزِلَ مِنَ الفِتَنِ مَنْ يُوقِظُ صَواحِبَ الْحُجَرِ يُرِيدُ بِهِ أَزْواجَهُ حَتَّى يُصَلِّينَ رُبَّ كاسِيَةٍ فى الدُّنْيا عارِيَةٍ فى

---

242 Bununla dünyâ ehlinden saîd ve şakînin tanınmasının imkânına delîl getirilmiştir. Çünkü amel, cezâ üzerine bir alâmettir ve işin zâhiriyle hükmolunur. İşin bâtını ise Yüce Allah'a âiddir (Kastallânî).

Bununla dünyâ ehlinden saîd ve şakînin tanınmasının imkânına delîl getirilmiştir. Çünkü amel, cezâ üzerine bir alâmettir ve işin zâhiriyle hükmolunur. İşin bâtını ise Yüce Allah'a âiddir (Kastallânî).

Bunun daha bütün ve tafsîlli bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmiştir.

الآخِرَةِ . وقال ابنُ أبِى ثَوْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنْ عُمَرَ قال قُلْتُ لِلنبىِّ ﷺ طَلَّقْتَ نِساءَكَ قال لاقُلْتُ اللّهُ أكْبَرُ *

241-....... Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (S) uykusundan uyandı da:

— *"Subhânallah! Bu gece ne hazîneler indirildi ve ne fitneler indirildi! Hücrelerin sâhibelerini kim uyandırır* -bununla zevcelerini kasdediyordu- *ki, onlar da kalkıp gece namâzı kılsalar! Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar!"* buyurdu [243].

İbnu Ebî Sevr, İbn Abbâs'tan söyledi ki, Umer şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e:

— Sen kadınlarını boşadın mı? diye sordum.

Peygamber:

— *"Hayır* (boşamadım)*"* buyurdu.

Ben de bundan taaccüb ederek:

— ***Allâhu Ekber!*** dedim, demiştir [244].

٢٤٢ـ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ ح **وحدّثنا** إسْمٰعِيلُ قال **حدّثنى** أخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبِي عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَلِىِّ بنِ الْحُسَيْنِ أنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَىٍّ زَوْجَ النبىِّ ﷺ أخْبَرَتْهُ أنَّها جاءَتْ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم تَزُورُهُ وهُوَ مُعْتَكِفٌ فى المَسْجِدِ فى العَشْرِ الغَوابِرِ مِنْ رَمَضانَ فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ ساعَةً مِنَ العِشاءِ ثُمَّ قامَتْ تَنْقَلِبُ فَقامَ مَعَها النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم يَقْلِبُها حتَّى إذَا بَلَغَتْ بابَ المَسْجِدِ الَّذِى عِنْدَ مَسْكَنِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النبىِّ ﷺ مَرَّ بِهِما رَجُلانِ مِنَ الأنْصارِ فَسَلَّما عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ثُمَّ نَفَذَا فقال لَهُما رسولُ اللَّهِ ﷺ عَلى رِسْلِكُما إنَّما هِىَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَىٍّ قالا سُبْحانَ اللَّهِ يارسولَ اللَّهِ وكَبُرَ عَلَيْهِما ما قال قال إنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِى مِن ابنِ آدَمَ مَبْلَغَ الدَّمِ وإنِّى خَشِيتُ أنْ يَقْذِفَ فى قُلُوبِكُما *

243 Bunun bâzı rivâyetleri İlim, Gece Namâzı, Libâs ve Nübüvvet Alâmetleri bölümlerinde geçmişti.

244 Bu da İlim Kitâbı'nda geçen uzun hadîsten bir parçadır.

242-....... Peygamber'in zevcesi Safiyye bintu Huyey şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) ramazânın son on günü içinde mescidde i'tikâf yaparken Safiyye, Peygamber'i ziyâret etmek üzere yanına gitmiş ve yatsının ardından bir sâat (yânî bir müddet) kendisiyle konuştuktan sonra evine dönmek üzere kalkmış. Peygamber de onu menziline geçirmek için onunla berâber kalkmış, Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin evinin yanındaki mescid kapısına ulaştığında yanlarına Ensâr'dan iki kişi uğramış ve Rasûlullah'a selâm verdikten sonra hızlıca yürüyüp geçmişler. Rasûlullah onlara:

— *"Acele etmeyiniz! Durunuz! Yanımdaki bu kadın, Safiyye bintu Huyey'dir!"* buyurdu.

O iki zât; Rasûlullah'ın bu sözü kendilerine ağır geldi de:

— *Subhânallah!* Yâ Rasûlallah! dediler.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz şeytân, Âdem oğlunun bedenindeki kanın ulaşması gibi, her yerde cereyân eder. Ben şeytânın sizin kalblerinizin içine kötü bir şübhe atmasından endîşe ettim"* buyurdu [245].

١٢٢ـ بابُ النَّهْيِ عنِ الخَذْفِ

122- PARMAKLARLA KÜÇÜK ÇAKIL TAŞI ATMAKTAN NEHY BÂBI

٢٤٣ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ عُقْبَةَ بنَ صُهْبانَ الأزْدِيَّ يُحَدِّثُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ المُزَنِيِّ قال نَهَى النبيُّ ﷺ عنِ الخَذْفِ وقال إنَّهُ لاَيَقْتُلُ الصَّيْدَ ولاَ يَنْكأُ العَدُوَّ وإنَّهُ يَفقأُ العَيْنَ ويَكْسِرُ السِّنَّ *

243-....... Katâde şöyle demiştir: Ben Ukbe ibn Suhbân el-Ezdî'den tahdîs ederken işittim ki, Abdullah ibn Mugaffel (R): Peygamber (S) parmaklarla -ve sapanla- küçük çakıl taşı atmaktan nehyetti, demiştir.

Râvî İbn Mugaffel rivâyetine devâmla: Şübhesiz ki, bu parmaklarla ve sapan ile taş atmak, avı öldürmez, düşmanı da yaralamaz. Böyle atılan taş, ancak göz çıkarır ve diş kırar, demiştir [246].

245 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun da bâzı rivâyetleri İ'tikâf'ta, İblîs'in sıfâtı'nda ve Beşte bir'de geçmişti.

246 Bu nehiyden maksad, böyle parmaklarla ve sapanla atılan taşların müslümân-

١٢٣ـ باب الحمد للعاطس

123- AKSIRAN KİMSENİN HAMDETMESİ BÂBI

٢٤٤ـ حدثنا محمد بن كثير حدثنا سفيان حدثنا سليمان عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال عطس رجلان عند النبي صلى الله عليه وسلم فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر فقيل له فقال هذا حمد الله وهذا لم يحمد الله *

244-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir defasında iki kişi Peygamber(S)'in yanında (ayrı ayrı) aksırdılar da, Peygamber bunlardan birisine: "*Yerhamuke'llâhu*(= Allah sana merhamet eylesin)" diye duâ etti, ötekisine duâ etmedi. Peygamber'e:

— Buna niçin duâ etmediniz? diye soruldu.

Peygamber:

— *"Şu, Allah'a hamdetti, el-Hamdu lillah dedi, ben de onu rahmet duâsı ile karşıladım. Şu ise Allah'a hamdetmedi* (ben de onu duâ ile karşılamadım)" buyurdu [247].

١٢٤ـ باب تشميت العاطس إذا حمد الله :
فيه أبو هريرة

124- AKSIRAN KİMSE ALLAH'A HAMDETTİĞİ ZAMÂN, ONU *"Yerhamuke'llâhu (=Allah sana merhamet eylesin)"* DİYE DUÂ İLE KARŞILAMAK BÂBI

---

lara isâbet ederek gözlerini çıkarma, dişlerini kırma nev'inden meydana getireceği ezâyı önlemektir. Bunun birer rivâyeti el-Feth Sûresi tefsîrinde, kezâ Sayd ve Zebâih Kitâbı'nda da geçmişti.

247 *eş-Şemâtu ve'ş-Şemâtetu,* şînlerin fethiyle düşmanın keder ve musîbetiyle hurrem ve mesrûr olmak ma'nâsınadır. *el-Işmât:* Bir kimseyi düşmanının gam ve musîbeti sebebiyle mesrûr kılmak ma'nâsınadır. *"Eşmetehu'llâhu bihi"* denilir ki, "Allah onu düşmanının beliyyesiyle sevinçli kılsın" demektir.

et-Teşmît de onun mürâdifidir ki, aksıran adama *"Yerhamuke'llâhu"* diye duâ eylemektir... Şârihin beyânına göre binâsı izâle içindir; "Allah seni şemâtetten uzak kılsın" sebkindedir... *(Kaamûs Ter.).*

Bu hadîs, *"Yerhamuke'llâhu"* duâsının, aksırıp da *"el-Hamdu lillah"* diyen mü'minin bu hamdine karşılık olarak söyleneceğini öğretmektedir. Bu merhamet duâsını da o kimsenin *"Yehdînâ ve yehdîkumu'llâhu* (= Allah bize ve size hidâyet eylesin)" duâsıyle karışlaması güzel olur.

Aksırıp da hamdedene duâ etmek hakkında Ebû Hureyre'nin rivâyet ettiği bir hadîs vardır [248].

٢٤٥ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأَشْعَثِ بنِ سُلَيْمٍ
قال سَمِعْتُ مُعاوِيَةَ بنَ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَرَاءِ رضى اللّهُ عنه قال أَمَرَنا
النبىُّ ﷺ بِسَبْعٍ ونَهانا عَنْ سَبْعٍ أَمَرَنا بِعِيادَةِ المَرِيضِ واتِّباعِ الجنَازَةِ
وتَشْمِيتِ العاطِسِ وإجابَةِ الدّاعِى ورَدِّ السَّلامِ ونَصْرِ المَظْلُومِ وإبْرارِ المُقْسِمِ
ونَهانا عَنْ سَبْعٍ عَنْ خاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ قال حَلْقَةِ الذَّهَبِ وعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ
والدِّيباجِ والسُّنْدُسِ والمَياثِرِ *

245-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de bizleri nehyetti: Peygamber bizlere hastayı ziyâret etmeyi, cenâze arkasından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi, da'vet edene icâbet eylemeyi, selâmı karşılamayı, zulme uğrayana yardım etmeyi, yemîn edenin yemînini kabûl etmeyi emretti. Yine Peygamber bizleri şu yedi şeyden: Altın yüzükten -yâhud altın halkadan-, harîr, dîbâc ve sündüs denilen ipek kumaşlar giymekten, at eyerlerinin üzerlerine konulan ipek altlık minderlerden nehyetti [249].

١٢٥ـ بابُ ما يُسْتَحَبُّ مِنَ العُطاسِ وما يُكْرَهُ مِنَ التَّثاؤُبِ

125- AKSIRIP HAPŞIRMAKTAN MÜSTEHÂB OLACAK, ESNEMEKTEN DE MEKRÛH OLACAK ŞEY BÂBI

٢٤٦ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أَبِى إِياسٍ حدّثنا ابنُ أَبِى ذِئْبٍ حدّثنا سَعِيدٌ
المَقْبُرِىُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنِ النبىِّ ﷺ إنَّ اللّهَ يُحِبُّ

248 Bununla maksad ya bundan sonraki bâbda gelecek olan Ebû Hureyre hadîsidir, yâhud da bâbda zikredilen *"Aksırmayı işiten her mü'min üzerine ona duâ etmesi bir haktır"* hadîsidir. Demek ki bu yolda duâ ve teennî ile mukaabele etmek, mü'minin mü'min üzerinde bir hakkı olmaktadır.

249 Buhârî bu hadîsi küçük farklılıklarla ve bâzı maddeleri öne geçirilmiş veyâ geriye bırakılmış olarak *Sahîh*'inin birçok yerinde getirmiştir: Hadîs Cenâzeler, Mezâlim, Libâs, Tıbb, Nikâh'ta geçmişti. İnşâallah Nuzûr'da da gelecektir.

الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ
أَنْ يُشَمِّتَهُ وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِذَا قَالَ
هَا ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ *

246-....... Bize Saîd el-Makbûrî, babası Keysân el-Medenî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den şöyle buyurduğunu tahdîs etti:

"Allah (sıhhat ve hafifleme sebebi olan) *aksırmayı sever,* (gaflet ve tenbellik eseri olan) *esnemeyi de çirkin görür. Bir kimse aksırıp da Allah'a hamdettiği zamân, onun hamdettiğini işiten her müslümân üzerine 'Yerhamuke'llâhu* (= Allah sana merhamet eylesin)' *diye mukaabele etmesi aksıran mü'min için bir hakk olur. Esnemeye gelince; şübhesiz o, şeytândandır. Biriniz esnemek hâli geldiğinde, gücü yettiği derecede onu gidermeye çalışsın! Çünkü biriniz esneyip de 'Hâ' diye ağzını açıp ayırınca, onun bu gafletinden dolayı şeytân güler"*[250].

١٢٦ـ بابٌ إِذَا عَطَسَ كَيْفَ يُشَمَّتُ

126- BÂB: BİR KİMSE AKSIRDIĞI ZAMÂN NASIL TEŞMÎT EDİLİP KARŞILANIR?

٢٤٧ ـ حدّثنا مالِكُ بنُ إِسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أَبِي سَلَمَةَ أخبرنا
عَبْدُ اللّهِ بنُ دِينارٍ عنْ أَبِي صالِحٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ ﷺ

---

250 Aksırıp hapşırma nezle gibi bir rahatsızlıktan da olabildiğinden, parantez içerisine "Sağlık ve hafifleme sebebi olan" diye bir kayıd konuldu. Beden hafifliği ve seddlerin açılmasına sebeb olan hapşırma, tâat ve hayır fiilleri için neşât ve çeviklik gerektirir. Aksıranın bu sağlık ve hafifleme ni'metine karşı Allah'a hamdetmesi müstehâb olur. Onun için Allah hapşırmayı ve hamdedilmesini sever.

Esneme ise bedenin dolması, çok yemek yenilmesi ve yemekte çok şeyler karıştırılması gibi sebeblerden olur. Bu da tenbelliğe, ibâdetten ve makbûl fiillerden oturup kalmaya götürür. Allah bu hâlleri de sevmez. Burada zikredilen mahabbet ve kerâhet, bunların sebebi olan şeylere döndürülür.

Esnemenin şeytândan olması, şeytânın esneme sebeblerini sevmesindendir.

Esneme hâlini gidermeye çalışmak, sebeblerini gidermeye çalışmakla veyâ elini ağzı üzerine koymak, dudaklarını kapatmak sûretleriyle olur (Kastallânî).

قال إذا عطس أحدكم فليقل الحمد لله وليقل له أخوه أو صاحبه يرحمك الله فإذا قال له يرحمك الله فليقل يهديكم الله ويصلح بالكم *

247-....... Bize Abdullah ibn Dînâr, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizin biriniz aksırdığı zamân* ***'el-Hamdu lillâh'*** *desin. Mü'min kardeşi veyâ arkadaşı da ona* ***'Yerhamuke'llâhu*** (= Allah sana merhamet eylesin)*' diye duâ ile mukaabelede bulunsun. Ona* ***'Yerhamuke'llâhu'*** *dediği zamân, öteki de bu teşmîte cevâb olarak* ***'Yehdîkumu'llâhu ve yuslihu bâlekum*** (= Allah sizlere hidâyet eylesin ve hâlinizi, işinizi de iyileştirsin)*' duâsını söylesin!"* [251].

١٢٧ ــ باب لا يشمت العاطس إذا لم يحمد الله

127- BÂB: AKSIRAN KİMSE ALLAH'A HAMDETMEDİĞİ ZAMÂN DUÂ İLE KARŞILANMAZ

٢٤٨ ــ حدثنا آدم بن أبي إياس حدثنا شعبة حدثنا سليمان التيمي قال سمعت أنسا رضي الله عنه يقول عطس رجلان عند النبي ﷺ فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر فقال الرجل يا رسول الله شمت هذا ولم تشمتني قال إن هذا حمد الله ولم تحمد الله *

248-....... Bize Süleymân et-Teymî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber(S)'in yanında iki kişi (arka arkaya) hapşırdı da Peygamber onlardan birisine *"Allah sana merhamet eylesin"* diye duâ etti, diğerine duâ etmedi. Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Şuna duâ ettin, şuna duâ etmedin? dedi (de sebebini öğrenmek istedi).

Peygamber (S):

— *"Çünkü şu, Allah'a hamdetti, şu ise Allah'a hamdetmedi"* buyurdu [252].

---

251 İşte bunlar İslâm medeniyetinin insanlığa öğrettiği ebediyyen eskimeyecek en yüksek medeniyet ve muâşeret âdâbı düstûrlarındandır.

252 Bu hadîs, aksıranı duâ ile karşılamanın, ancak aksırma ni'metini ihsân eden Allah'a hamdetmesi şartına bağlı olduğuna delâlet etmektedir.

١٢٨ ـ بابٌ إذَا تَثاوَبَ فَلْيَضَعْ يَدَهُ عَلى فِيهِ

128- BÂB: "BİR KİMSE ESNEDİĞİ ZAMÂN, ELİNİ AĞZININ ÜZERİNE KOYSUN"

٢٤٩ ـ حدّثنا عاصِمُ بنُ عَلِيٍّ حدّثنا ابنُ أبي ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبيهِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال إنَّ اللّهَ يُحِبُّ العُطاسَ ويَكْرَهُ التَّثاؤُبَ فإذا عَطَسَ أحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللّهَ كان حَقًّا عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أنْ يَقُولَ لهُ يَرْحَمُكَ اللّهُ وأمَّا التَّثاؤُبُ فإنَّما هُوَ مِنَ الشَّيْطانِ فإذا تَثاوَبَ أحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ ما اسْتَطاعَ فإنَّ أحَدَكُمْ إذَا تَثاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطانُ *

249-....... Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da babası Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Şübhesiz ki Allah hapşırmayı sever, esnemeyi de çirkin görür. Sizden biriniz hapşırıp aksırdığı ve Allah'a hamdettiği zamân, bunu işiten her müslümân üzerine, o kişiye ***'Yerhamuke'llahu*** (= Allah sana merhamet eylesin)*' demesi bir hakk olmuştur. Esnemeye gelince; bu, ancak şeytândandır. Biriniz esnemek hâli geldiği zamân, gücü yettiği kadar onu geri çevirmeye çalışsın! Çünkü biriniz esnediği zamân, şeytân bundan dolayı güler!"* [253].

---

253 Bu hadîsin Bed'u'l-Halk'ta geçen rivâyetinde ve buradaki 246 rakamlı hadîste *"Biriniz esneyip de 'Hâ' dediği* (ağzını açıp ayırdığı) *zamân, şeytân onun bu gafletinden güler"* ziyâdesi vardır.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٩ــ كِتابُ الإِسْتِئْذانِ

79- KİTÂBU'L-İSTİ'ZÂN

(İzin İsteme Kitâbı)

١ــ بابُ بَدْءِ السَّلامِ

1- SELÂM'IN BAŞLANGICI -MEYDANA ÇIKIŞI- BÂBI [1]

١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ جَعْفَر حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَر عنْ هَمَّامٍ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال خَلَقَ اللّهُ آدَمَ عَلى صُورَتِهِ طُولُهُ سِتُّونَ ذِراعًا فَلمَّا خَلَقَهُ قال اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلى أُولٰئِكَ النفرِ مِنَ المَلائِكَةِ جُلُوسٌ فاسْتَمِعْ ما يُحَيُّونَكَ فإنَّها تَحِيَّتُكَ وتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ فقال السَّلامُ عَلَيْكُمْ فقالُوا السَّلامُ عَلَيْكَ ورحْمَةُ اللّهِ فَزادُوهُ ورحْمَةُ اللّهِ فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الجَنَّةَ عَلى صُورَةِ آدَمَ فَلَمْ يَزَلْ الخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدُ حتَّى الآنَ *

---

1 Bu bâb başlığı başlamak ma'nâsına *Bed'* ile ve meydana çıkmak ma'nâsına olan *Buduvv* ile de gelmiştir.

1-....... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Allah Âdem'i kendi sûreti üzere yarattı. Boyunun uzunluğu altmış zirâ' idi. Allah onu yarattığı zamân:

— Git de meleklerden oturmakta olan şu topluluğa selâm ver ve onların senin selâmını nasıl karşıladıklarını dinle! Çünkü bu, hem senin, hem de zürriyetinin selâmlaşmasıdır! buyurdu.

Bunun üzerine Âdem, meleklere:

— es-Selâmu aleykum, dedi.

Onlar da:

— es-Selâmu aleyke ve rahmetu'llâhi, *dediler ve selâmlarına* ***'Ve rahmetu'llâhi'****yi ziyâde ettiler.*

Âdem, beşerin atası olduğu için her giren kişi Âdem'in (bu güzel) *sûreti üzere girecektir. Âdem'den sonra gelen halk, şimdiye kadar onun güzelliğinden birer parçasını kaybetmeğe devâm etti"* [2].

٢ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ياأَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَستأْنِسُوا وتُسَلِّمُوا عَلى أهْلِها ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ فإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَدًا فَلاَ تَدْخُلُوها حتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وإنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فارْجِعُوا هُوَ أزْكَى لَكُمْ واللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أنْ تَدْخُلُوا بُيُوتا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيها مَتاعٌ لَكُمْ واللَّهُ يَعْلَمُ ما تُبْدُونَ وما تَكْتُمُونَ : وقال سَعِيدُ بنُ أَبِى الحَسَنِ لِلْحَسَنِ إنَّ نساءَ العَجَمِ يَكْشِفْنَ صُدُورَ هُنَّ ورُؤُسَهُنَّ قال اصْرِفْ بَصَرَكَ عَنْهُنَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ ويَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ : وقال قتادَةُ عَمَّا

2 Başlığa uygunluğu *"Şu melekler topluluğuna selâm ver..."* sözünden alınır, çünkü bunda selâmın başlaması vardır. *"Alâ sûretihî"*'deki zamîr, Âdem'e döndüğüne göre: Allah, Âdem'i rahim tavırlarına tâbi' olmaksızın şu görülen hey'etinde yarattı, demek olur. Zamîr Allah'a döndürenlere göre izâfeti teşrîf ve tekrîme hamlolunur ve: Allah, Âdem'i kendi sûretinde, güzellikte benzeri bulunmamak sûretiyle yarattı, demek olur. ***"Eksilme şimdiye kadar devâm etti"***, cennete girdikleri zamân, ataları Âdem'in yaratılmış olduğu güzellik, tamamlık ve boyluluğa dönecekler demektir. Bu: ***"Hakîkat biz insanı en güzel biçimde yarattık, sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik"*** (et-Tîn: 4-5) kavlinin ma'nâsıdır da denildi.

Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta da geçmişti.

لايَحِلُّ لَهُمْ : وقُلْ لِلْمُؤْمناتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أبْصارِهِنَّ ويَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ
خائِنَةَ الأَعْيُنِ مِنَ النَّظَرِ إلى ما نُهِيَ عَنْهُ . وقال الزُّهْرِيُّ فى النَّظَرِ إلى
الَّتى لَمْ تَحِضْ مِنَ النِّساءِ لايَصْلُحُ النَّظَرُ إلى شَيْءٍ مِنْهُنَّ مِمَّنْ يُشْتَهى
النَّظَرُ إلَيْهِ وإنْ كانَتْ صَغيرَةً وكَرِهَ عَطاءٌ النَّظَرَ إلى الجَوارِي الَّتِي يُبَعْنَ
بِمَكَّةَ إلاَّ أنْ يُرِيدَ أنْ يَشْتَرِيَ

2- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, kendi evlerinizden başka evlere (ve odalara) sâhibleriyle alışkanlık peydâ etmeden ve selâm da vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünürsünüz. Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin. Şâyet size 'Geri dönün' denilirse, dönüp gidin. Bu sizin için daha temizdir. Allah ne yaparsanız hakkıyle bilendir.

Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfâat bulunan evlere girmenizde size bir vebâl yoktur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir"

(en-Nûr: 27-29)

Saîd ibn Ebi'l-Hasen el-Basrî, kardeşi el-Hasen el-Basrî'ye:

— Gayrı Arab olan kadınlar göğüslerini ve başlarını açıyorlar, dedi el-Hasen el-Basrî de kardeşine:

— Gözünü onlardan çevir! dedi.

Buna Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli delâlet eder:

"Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini (harâmdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar -Katâde: "Kendilerine halâl olmayanlardan" demiştir-. ***Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar..."***

(en-Nûr: 30-31).

Yânî "Hâin gözlerin harâm kılınan şeylere bakmasından".

ez-Zuhrî, hayız olmamış -veyâ halâl olmayan- kadınlara bakmak hakkında: Küçük kız olsa bile, kadınlardan kendisine bakmak ile iştihâ duyulan herhangi birşeye bakmak elverişli olmaz, demiştir.

Atâ ibn Rebâh da:
Satın almak istemesi hâli müstesnâ, Mekke'de satılmakta olan câriyelere bakmayı kerîh görmüştür [3].

٢ـــ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى سُلَيْمانُ بنُ يسارٍ أخبرنى عَبْدُ اللّهِ بنُ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال أَرْدَفَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم الفَضْلَ بنَ عَبَّاسٍ يَوْمَ النَّحْرِ خَلْفَهُ عَلى عَجُزِ راحِلَتِهِ وكانَ الفَضْلُ رَجُلاً وَضِيئًا فَوَقَفَ النبىُّ ﷺ لِلنَّاسِ يُفتِيهِمْ وأَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ منْ خَثْعَمَ وَضِيئَةٌ تَسْتَفْتِى رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَطَفِقَ الفَضْلُ يَنْظُرُ إلَيْها وأَعْجَبَهُ حُسْنُها فَالْتَفَتَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم والفَضْلُ يَنْظُرُ إلَيْها فأَخْلَفَ بِيَدِهِ فأَخَذَ بِذَقَنِ الفَضْلِ فَعَدَلَ وجْهَهُ عنِ النظَرِ إلَيْها فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنَّ فَرِيضَةَ اللّهِ فى الحَجِّ عَلى عِبادِهِ أَدْرَكَتْ أبي شَيْخًا كَبِيرًا لا يَسْتَطِيعُ أنْ يَسْتَوِىَ عَلى الرَّاحِلَةِ فَهَلْ يَقْضِى عَنْهُ أنْ أَحُجَّ عَنْهُ قال نَعَمْ *

2-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Süleymân ibn Yesâr haber verdi. Bana Abdullah ibn Abbâs (R) haber verip şöyle dedi: Rasûlullah (S) nahr günü Fadl ibn Abbâs'ı kendinin arka tarafına, bineğinin gerisine bindirdi. Fadl, güzel yüzlü, temiz giyimli bir genç idi. Peygamber insanların kendisine sorup öğrenmeleri için bineğini durdurdu. Bu sırada Has'am kabîlesinden güzel bir kadın Rasûlullah'tan fetvâ istemek üzere geldi. Fadl, bu kadına bakmağa başladı. Kadının güzelliği Fadl'ı hayrân etmişti. Fadl o kadına bakarken, Peygamber ona yöneldi de eliyle arkaya döndürdü: Fadl'ın çenesini tuttu ve onun yüzünü kadına bakmaktan öbür tarafa çevirdi. Kadın:

— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerinde bulunan hacc husûsundaki farîzası babama çok yaşlı bir ihtiyâr hâlinde erişti. Deve üze-

---

3 Âyetteki *İsti'nâs* kelimesini İbn Abbâs *"İsti'zân = İzin istemek"* diye tefsîr etmiştir. Hattâ Ubeyy ibn Ka'b ile İbn Abbâs, âyetteki *"Teste'nisû"* lafzını "Teste'zinû" şeklinde okumuşlardır. Ebû Eyyûb el-Ensârî, Peygamber'e âyetteki *"İsti'nâs"*ın mâhiyeti nedir? die sormuş, O da: *"Kişinin tesbîh ve tekbîr ederek yâhud sesini belli ederek oda sâhibinden izin istemesidir"* buyurmuştur. Şu hâlde âyetteki *"İsti'nâs"* dışarıdan gelen bir konuğun ev sâhibinden izin istemesi, ev içindeki ferdlerin de birbirlerinin odalarına geldiklerinde herhangi bir sûrette geldiğini duyurması, habersiz içeri girmemesidir.

İslâm'ın ictimâî âdâbında çok önemli olan izin isteme ve selâm konusunu imâm buhârî bu kitâbın başında bir mukaddime hâlinde bu âyetlerle getirmiştir.

rine binip düz durmağa gücü yetmiyor. Onun adına (vekâleten) benim hacc yapmaklığım onun haccı yerine geçer mi? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet* (geçer)" buyurdu [4].

٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا أبُو عامِرٍ حدّثنا زُهَيْرٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطَاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللّهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إيَّاكُمْ والجُلُوسَ بالطُّرقاتِ فَقالُوا يارسولَ اللّهِ مالَنا مِنْ مَجالِسِنا بُدٌّ نَتَحَدَّثُ فِيها فقال إذْ أبَيْتُمْ إلاَّ المَجْلِسَ فأعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ قالوا وما حَقُّ الطَّرِيقِ يارسولَ اللّهِ قال غَضُّ البَصَرِ وكَفُّ الأذى ورَدُّ السَّلامِ والأمْرُ بالمَعْرُوفِ والنَّهْىُ عن المُنْكَرِ *

3-....... Bize Zuheyr, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Sizleri yollarda oturmaktan sakındırırım"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bizim için oralarda oturmalarımızdan kurtuluş yoktur, biz yollarda oturup konuşuruz! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Mâdem ki sizler için oralarda oturmak zarûreti vardır, öyleyse yola hakkını veriniz!"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yolun hakkı nedir yâ Rasûlallah? dediler.

Rasûlullah:

— *"Harâmdan bakışı kısmak, gelip geçenlere ezâ vermekten çekinmek, selâm alıp vermek, ma'rûfu emredip münkerden nehyetmektir"* buyurdu [5].

٣ــ بابٌ السَّلامُ إسْمٌ مِنْ أسْماءِ اللّهِ تعالى وإذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ

4 Bu hadîste fitne endîşesinden dolayı bakışı kısma fiili vardır. Bunun gereği fitneden emîn olunduğu zamân bakmanın mümkin olabileceğidir. Çünkü Peygamber Fadl'ın yüzünü, kadına hayret edip de bakışını devâmlı kılıncaya kadar çevirmedi. Sonra fitneden men' etti de çevirdi. Bunun bir rivâyeti Hacc'da, "Binek üzerinde duramayan adına hacc yapmak bâbı"nda geçti (Kastallânî).

5 Hadîsin burada zikredilme sebebi, içinde açıkça bakışı kısma işinin bulunmasıdır. Bunun bir rivâyeti Mezâlim'de de geçmişti (Aynî).

فحيّوا بِأحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها

3- BÂB: SELÂM, YÜCE ALLAH'IN İSİMLERİNDEN BİR İSİMDİR:
''*Bir selâm ile selâmlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile alın veyâ onu aynıyle karşılayın...*''
(en-Nisâ: 86) [6].

٤ـ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفصٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ قال حدّثني شَقِيقٌ عنْ عَبْدِ اللّهِ قال كُنّا إذَا صَلّيْنا مَعَ النبيِّ ﷺ قُلْنا السّلامُ عَلى اللّهِ قَبْلَ عِباده السّلامُ عَلى جِبْرِيلَ السّلامُ عَلى مِيكائِيلَ السلامُ عَلى فُلانٍ وفُلانٍ فَلمّا انْصَرَفَ النبيُّ ﷺ أقبَلَ عَلَيْنا بِوَجْهِهِ فقال إنّ اللّهَ هُوَ السّلامُ فإذا جَلَسَ أحَدُكُمْ في الصّلاةِ فَلْيقُلِ التّحِياتُ لِلّهِ والصّلَواتُ والطّيِّباتُ السّلامُ عَلَيْكَ أيُّها النبيُّ ورَحْمَةُ اللّهِ وبَرَكاتُهُ السّلامُ عَلَيْنا وعَلى عِبادِ اللّهِ الصّالِحِينَ فإنّهُ إذَا قال ذٰلِكَ أصابَ كُلَّ عَبْدٍ صالِحٍ في السّماءِ والأرْضِ أشْهَدُ أنْ لا إلٰهَ إلاّ اللّهُ وأشْهَدُ أنّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورسولُهُ ثُمَّ يَتَخَيَّرْ بَعْدُ مِنَ الكَلامِ ماشاءَ *

4-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in berâberinde namâz kıldığımızda (oturduğumuz zamân):

— Kullarından evvel Allah'a selâm olsun, Cibrîl'e selâm olsun, Mîkâîl'e selâm olsun, fulân ve fulân meleklere selâm olsun, demiştik.

Peygamber (S) namâzdan çıkınca yüzünü bize döndürdü de:

— *''Şübhesiz Selâm, Allah'ın kendisidir. Sizden herhangi biriniz namâz içinde oturduğu zamân* ***'et-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salâvâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn'*** *desin. Çünkü o bunu söylediği zamân, gökte ve yerde olan her sâlih kula isâbet etmiştir. Sonra da:* ***'Eşhedu en lâ ilâhe ille'llah ve eşhedu enne***

---

6 İslâm'dan evvel Arablar birbirlerine ''Hayyâke'llahû = Allah sana uzun ömür versin'' diye selâmlaşırlardı. Ömür uzun olur, fakat baştanbaşa felâketle geçebilir. Asıl maksad, hayâtın dâimî selâmeti, ömrün saâdet ve refâhıdır. Onun için İslâm'da selâm ***''es-Selâmu aleykum*** = Selâmet üstünüze olsun'' şekline getirildi. İslâm'ın tahiyyesi ve bu âyetin maksûdu işte budur... Bu âyette, verilen selâm ya daha güzeli ile, meselâ ***''Ve aleykumu's-selâm ve rahmetu'llâhi''***, ***''Ve aleykumu's-selâm ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû''*** ile yâhud sâdece ***''Ve aleykumu's-selâmu*** = Senin üzerine de selâmet'' cümlesiyle mukaabele edilmesi emrolunuyor... ***(Meâl-i Kerîm).***

Buhârî de bu âyetle tahıyye işinin umûmunun selâm lafzına mahsûs olduğunu işâret etmiştir.

Muhammeden abduhû ve rasûluhu' desin. Sonra bu tahiyyâtın ardından istediği duâ sözlerinden seçip tercîh eder'' buyurdu. [7].

٤ـ باب تَسْلِيمِ القَلِيلِ عَلى الكَثِيرِ

4- İNSANLARDAN AZIN ÇOĞA SELÂM VERMESİ BÂBI

٥ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلى الكَبِيرِ والمارُّ عَلى القاعِدِ والقَلِيلُ عَلى الكَثِيرِ *

5-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *''Küçük büyüğe, geçen oturana, az da çoğa selâm verir''* buyurmuştur.

٥ـ باب تَسْلِيمِ الرَّاكِبِ عَلى الماشِي

5- BİNİCİNİN YÜRÜYENE SELÂM VERMESİ BÂBI

٦ـ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا مَخْلَدٌ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرني زِيادٌ أنَّهُ سَمِعَ ثابِتًا مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ زَيْدٍ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ ﷺ يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الماشِي والماشِي عَلى القاعِدِ والقَلِيلُ عَلى الكَثِيرِ *

6-....... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ziyâd haber verdi ki, kendisi Abdurrahmân ibn Zeyd'in âzâdlısı olan Sâbit ibn Iyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Ra-

---

7 Başlığa uygunluğu *''Selâm, Allah'ın kendisidir''* sözündedir.
Selâm ilâhî isimlerden olunca ''es-Selâm ala'llâh'', ''es-Selâm ale's-selâm'' takdîrinde olmuş olur ki, selâmın ma'kûl vechi kalmaz. Bunun bir iki rivâyeti Namâz Kitâbı, ''Son oturuşta teşehhüd bâbı''nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

sûlullah (S): *"Binekli olan yaya yürüyene, yaya yürüyen oturana, az da çoğa selâm verir"* buyurdu.

٦ــ باب تَسْلِيمِ الماشى عَلى القاعِدِ

6- YAYA YÜRÜYEN KİMSENİN OTURANA SELÂM VERMESİ BÂBI

٧ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ أخبرنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرنى زِيادٌ أنّ ثابِتًا أخبَرَهُ وهُوَ مولى عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ زَيْدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنْ رسولِ اللّهِ ﷺ أنّهُ قال يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلى الماشِي والماشِى عَلى القاعِدِ والقَلِيلُ عَلى الكَثِيرِ *

7-....... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ziyâd haber verdi ki, ona da Abdurrahmân ibn Zeyd'in himâyesinde bulunan Sâbit, Ebû Hureyre(R)'den, Rasûlullah(S)'ın: *"Binici yürüyene, yürüyen oturana, az da çoğa selâm verir"* buyurduğunu haber vermiştir [8].

٧ــ باب تَسْلِيمِ الصَّغِيرِ عَلى الكَبِيرِ

وقال إبْرَاهِيمُ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ صَفْوَانَ بنِ سُلَيْمٍ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلى الكَبِيرِ والمارُّ على القاعِدِ والقَلِيلُ عَلى الكَثِيرِ *

7- KÜÇÜĞÜN BÜYÜĞE SELÂM VERMESİ BÂBI

İbrâhîm ibn Tahmân da Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân ibn Suleym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan

---

8 Buhârî dördüncü bâbda getirdiği hadîste, selâm vermekle vazîfeli olan kimselerin herbiri için ayrı bâblar açarak ayrı yollardan hadîsleri bu bâblarda yazmıştır. Bunlarda selâm verme mertebeleri iyice belirtilmiştir. Bu hadîslerdeki *"Selâm verir"* haber sîgaları, emir ma'nâsına da olabilir ki, buna göre "Selâm versin" demek olur.

söyledi ki,
Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S):
"Küçük büyüğe, yürüyen oturana,
az da çoğa selâm verir"
buyurdu, demiştir [9].

٨ــ بابُ إِفْشاءِ السَّلامِ

8- SELÂM'IN (İNSANLAR ARASINDA) ÇOK SÖYLENİP YAYILMASI BÂBI

٨ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنِ الشَّيْبانِيِّ عنْ أشْعَثَ بنِ أبي الشَّعْثاءِ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَراءِ بنِ عازِبٍ رضَيَ اللَّه عنهما قال أمَرَنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِسَبْعٍ بِعِيادَةِ المَرِيضِ واتِّباعِ الجَنائِزِ وتَشمِيتِ العاطِسِ ونَصْرِ الضَّعِيفِ وعَوْنِ المَظْلُومِ وإفْشاءِ السَّلامِ وإبْرارِ المُقْسِمِ ونَهَى عنِ الشُّرْبِ في الفِضَّةِ ونَهانا عنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ وعنْ رُكُوبِ المَياثِرِ وعنْ لُبْسِ الحَرِيرِ والدِّيباجِ والقَسِّيِّ والاِسْتَبْرَقِ *

8-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti: Hastayı ziyâret etmeyi, cenâzelerin ardından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi, zayıfa yardım etmeyi, zulme uğramışa yardım etmeyi, selâmı insanlar arasında çok söyleyip yaymayı, yemîn edenin yemînini kabûl etmeyi emretti. Gümüş kaptan içmeyi de nehyetti. Bizleri altın yüzük takınmaktan, eyer ve semerlerine ipek minderler konulmuş bineklere binmekten, harîr, dîbâc, kassî ve istebrak denilen ipek kumaşlar giyib kullanmaktan da nehyetti [10].

٩ــ بابُ السَّلامِ لِلْمَعْرِفَةِ وغَيْرِ المَعْرِفَةِ

9 Bu ta'lîkı Buhârî *el-Edebu'l-Müfred*'de, Ebû Nuaym ile Beyhakî de kendi kitâblarında ulaştırılmış olarak getirmişlerdir.

10 Bu hadîsin birer rivâyeti Cenâzeler, Libâs, Edeb, Tıbb, Eşribe'de geçti. Nuzûr'da da gelecektir.

9- TANIDIĞA VE TANINMAYAN KİMSEYE SELÂM VERMEK BÂBI

٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني يَزِيدُ عنْ أبي الخَيْرِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو أنَّ رَجُلاً سأَلَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أيُّ الإسْلامِ خَيْرٌ قال تُطْعِمُ الطَّعامَ وتَقْرَأُ السَّلاَمَ عَلى مَنْ عَرَفْتَ وعَلى مَنْ لَمْ تَعْرِفْ *

9-....... el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yezîd ibn Ebî Habîb, Ebû'l-Hayr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Bir adam Peygamber(S)'e:

— İslâm'ın hangi ameli hayırlıdır? diye sordu.

Peygamber:

— *"İnsanlara yemek yedirirsin, bildiğine ve bilmediğine selâm verirsin"* buyurdu [11].

١٠ــ حدّثني عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَطاءِ ابنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبي أيُّوبَ رضى اللَّه عنه عَنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لايَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخاهُ فَوْقَ ثَلاثٍ يَلْتَقِيانِ فَيَصُدُّ هٰذَا ويَصُدُّ هٰذَا وخَيْرُهُما الَّذِى يَبْدَأُ بالسَّلامِ . وذَكَرَ سُفْيانُ أنَّهُ سَمِعَهُ مِنْهُ ثَلاثَ مَرَّاتٍ *

10-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Eyyûb(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir müslümânın dîn kardeşinden üç günden fazla küs durup ayrılması halâl olmaz: Bu küsler birbirleriyle karşılaşırlar da şu, ondan yüz çevirir, bu da ondan yüz çevirir. Hâlbuki bunların hayırlısı, önce selâm vermeye başlayandır".*

Sufyân: Bu hadîsi ez-Zuhrî'den üç kerre işittiğini zikretmiştir [12].

١٠ــ بابُ آيَةِ الحِجابِ

11 Bunun bir rivâyeti Îmân'da da geçti. Müslümânlar arasında tanışma vesîlesi olduğu için selâmlaşmanın ictimâî kıymeti pek yüksektir. İslâm Dîni, selâm vermek için tanışmış olmayı şart kılmamış, bildiğine de bilmediğine de selâm vermeyi bir medeniyet vazîfesi kılmıştır.

12 Bunun da bir rivâyeti Edeb'de, "Birbirinden ayrılma bâbı"nda geçmişti.

10- (PEYGAMBER KADINLARININ ERKEKLERDEN PERDE ARKASINA ÇEKİLMELERİ HAKKINDAKİ) HİCÂB ÂYETİNİN İNMESİ BÂBI

١١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ **حدّثنا** ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّهُ كان ابنَ عَشْرِ سِنِينَ مَقْدَمَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم المَدِينَةَ فَخَدَمْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرًا حَياتَهُ وكُنْتُ أعْلَمَ النَّاسِ بِشَأْنِ الحِجابِ حِينَ أُنْزِلَ وقَدْ كان أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِى عَنْهُ وكان أوَّلَ مانَزَلَ فى مُبْتَنَى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم بِزَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ أصْبَحَ النبىُّ ﷺ بِها عَرُوسًا فَدَعا القَوْمَ فأصابُوا مِنَ الطَّعامِ ثُمَّ خَرَجُوا وبَقِىَ مِنْهُمْ رَهْطٌ عِنْدَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم فأطالُوا المُكْثَ فقامَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ وخَرْجتُ مَعَهُ كَى يَخْرُجُوا فمَشَي رسولُ اللَّهِ ﷺ ومَشَيْتُ مَعَهُ حتَّى جاءَ عَتَبَةَ حُجْرَةِ عائِشَةَ ثُمَّ ظَنَّ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أنَّهُمْ خَرَجُوا فَرَجَعَ ورَجَعْتُ مَعَهُ حتَّى دَخَلَ عَلى زَيْنَبَ فإذاهُمْ جُلُوسٌ لَمْ يَتَفَرَّقُوا فَرَجَعَ رسولُ اللَّهِ ﷺ ورَجَعْتُ مَعَهُ حتَّى بَلَغَ عَتَبَةَ حُجْرَةِ عائِشَةَ فَظَنَّ أنْ قَدْ خَرَجُوا فَرَجَعَ ورَجَعْتُ مَعَهُ فإذَاهُمْ قَدْ خَرَجُوا فأُنْزِلَ آيَةُ الحِجابِ فَضَرَبَ بَيْنِى وبَيْنَهُ سِتْرًا *

11-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) Rasûlullah'ın Medîne'ye geldiği zamân on yaşında olduğunu haber verip şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'a hayâtının on yılında hizmet ettim. Ben Hicâb Âyeti'nin indirildiği zamânki iniş sebebini, insanların en iyi bileni oldum. Ubeyy ibn Ka'b bile bu vak'ayı bana sorardı. Hicâb'ın inişinin evveli, Rasûlullah'ın Zeyneb ibnetu Cahş ile evlenip zifâf olduğu zamândadır. O gün Rasûlullah dâmâd olarak sabâha ulaştı da insanları düğün aşına da'vet etti. İnsanlar gelip yemekten yediler. Sonra çıkıp gittiler. Onlardan bir topluluk gitmeyip, Rasûlullah'ın yanında oturup kaldılar. Ve bu kalışı da epey uzattılar. Rasûlullah onların çıkıp gitmeleri için ayağa kalktı da odadan dışarı çıktı. Ben de O'nunla berâber dışarı çıktım. Rasûlullah yürüdü, ben de berâberinde yürüdüm. Rasûlullah, Âişe'nin odasının kapısına kadar gitti. Sonra bu oturanların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de berâberinde döndüm. Nihâyet Zeyneb'in yanına girdi. Bak-

tık ki, konuklar dağılmamış, hâlâ oturmaktalar. Rasûlullah yine geri döndü, ben de berâberinde döndüm. Âişe odasının kapısına kadar ulaştı. Sonra onların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de berâberinde döndüm. Bu sefer onların çıkıp gittiklerini gördük. Akabinde Hicâb Âyeti indirildi de, Rasûlullah benimle kendisi arasına bir perde gerdi [13].

١٢ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال أبي حدّثنا أبو مِجْلَزٍ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه قال لمَّا تَزَوَّجَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم زَيْنَبَ دَخَلَ القَوْمُ فَطَعِمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ فأخَذَ كأنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلقِيامِ فَلَمْ يَقُومُوا فلمَّا رأى ذَلِكَ قامَ فَلمَّا قامَ قامَ مَنْ قامَ مِنَ القَوْمِ وقَعَدَ بَقِيَّةُ القَوْمِ وإنَّ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم جاءَ لِيَدْخُلَ فإذَا القَوْمُ جُلوسٌ ثُمَّ إنَّهُمْ قامُوا فانْطَلَقُوا فأخْبَرْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَجاءَ حتَّى دَخَلَ فَذَهَبْتُ أدْخُلُ فألْقَى الحِجابَ بَيْنِي وبَيْنَهُ وأنْزَلَ اللّهُ تعالى ياأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَدْخُلوا بُيُوتَ النبيِّ الآيَةَ * قال أبو عَبْدِ اللّهِ فِيهِ مِنَ الفِقْهِ أنَّهُ لَمْ يَسْتَأْذِنْهُمْ حِينَ قامَ وخَرَجَ : وفيهِ أنَّهُ تَهَيَّأَ لِلْقِيامِ وهُوَ يُرِيدُ أنْ يَقُومُوا *

12-....... Bize Ebû Mıclez tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zamân, insanlar Zeyneb'in odasına girip düğün aşı yediler. Sonra da oturup konuşuyorlardı. Peygamber kalkmaya hazırlanır gibi vaziyet alarak bunların kalkıp gitmelerine işâret etti. Fakat onlar kalkmadılar. Peygamber onların kalkmadıklarını görünce, kendisi kalktı. Kendisi kalkınca oturanlardan da bir kısmı kalktı. Topluluğun bakıyyesi oturup kaldı. Peygamber (diğer kadınlarının odalarına gidip hâl hatır sorduktan sonra) Zeyneb'in odasına girmek için geldiği hâlde, topluluk hâlâ oturuyorlardı. (Peygamber tekrâr Âişe'nin odasına doğru gitti.) Sonra onlar (durumu anladılar da) kalkıp gittiler. Ben onların kalkıp gittiklerini Peygamber'e haber verdim. Peygamber geldi ve Zeyneb'in odasına girdi. Ben de içeriye girmeye davrandım. Peygamber benimle kendisi arasına kapı perdesini indirdi. Yüce Allah şu âyetleri indirdi:

---

13 Bunun birkaç rivâyeti Tefsîr'de de geçti. Burada Hicâb Âyeti'nden maksad el-Ahzâb: 53. âyetidir. Bu hadîste Enes'in âyetin inişiyle ilgili husûsî bilgisi olduğuna işâret vardır. Çünkü Ubeyy ibn Ka'b ondan daha bilgili, yaşça da, kudretçe de ondan büyük olduğu hâlde, bu konuda Enes'ten istifâde ediyordu.

"Ey îmân edenler, (bundan sonra) *Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin. Yemeği yiyince dağılın. Söz dinlemek veyâ sohbet etmek için* (izinsiz) *girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez. Bir de O'nun zevcelerinden lüzûmlu birşey istediğiniz vakit perde ardından sorup isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz için, hem onların kalbleri için daha temizdir..."* (el-Ahzâb: 53).

Ebû Abdillah el-Buhârî: Bu hadîste, Peygamber'in kalkıp dışarı çıktığı zamân oturup kalanlara izin vermediği fıkhı vardır. Ve yine bunda, Peygamber'in onların kalkmalarını isteyerek kalkmağa davranmasında, böylece ta'rîz etmenin cevâzı hükmü de vardır, demiştir [14].

١٣ ــ حدّثنا إسْحاقُ أخبرنا يَعْقُوبُ حدّثنا أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّه عنها زَوْجَ النبىِّ صلى اللّهُ صلى عليهِ وسلم قالَتْ كانَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ يَقُولُ لِرسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم احْجُبْ نِساءَكَ قالَتْ فلَمْ يَفْعَلْ وكانَ أزْواجُ النبىِّ ﷺ يَخْرُجْنَ لَيْلاً إلى لَيْلٍ قِبَلَ المَناصِعِ فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ وكانَتِ امْرَأةً طَوِيلَةً فَرَآها عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ وهْوَ فى المَجْلِسِ فقال عَرَفْتُكِ ياسَوْدَةُ حِرْصًا عَلى أنْ يُنْزَلَ الحِجابُ قالَتْ فأنْزَلَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ الحِجابِ *

13-....... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah(S)'a:

— Kadınlarını perde arkasına alsan! (Çünkü onlarla iyi de, kötü de konuşuyor), der dururdu.

Âişe dedi ki: Rasûlullah bunu yapmadı. Peygamber'in kadınları geceden geceye Menâsı' denilen tarafa doğru ihtiyâçlarını gidermek için dışarıya çıkarlardı. Bir kerresinde Sevde bintu Zem'a, ihtiyâcı için dışarı çıkmıştı. Sevde, uzun boylu bir kadındı. Umer ibnu'l-Hattâb mecliste otururken onu görünce:

— Yâ Sevde, ben seni tanıdım, demişti.

---

14 Buhârî'nin bu sözü Ebû'l-Vakt ve Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nushalarında sâbittir, diğerlerinde yoktur. İbn Hacer *Fethu'l-Bârî*'de: Yakışan da burada olmamasıdır. Çünkü Buhârî bunu 22 bâb sonra gelecek olan 33. bâbda ayrı bir bâb yaptı, demiştir (Kastallânî).

Umer bu sözü, Hicâb emrinin indirilmesini çok istemekte olduğu için söylemişti.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah, Hicâb Âyeti'ni indirdi [15].

١١ ـ بابٌ الإسْتِئْذانُ مِنْ أجْلِ البَصرِ

11- BÂB:

İZİN İSTEMEK GÖZDEN DOLAYI(MEŞRÛ' KILINMIŞ)DIR

١٤ ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ حَفِظْتُهُ كَما أنَّكَ هٰهُنا عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال اطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ جُحْرٍ فى حُجَرِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم ومَعَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم مِدْرًي يَحُكُّ بِهِ رأسَهُ فقال لَوْ أعْلَمُ أنَّكَ تَنْتَظِرُ لَطَعَنْتُ بِهِ فى عَيْنِكَ إنَّما جُعِلَ الاسْتِئْذانُ مِنْ أجْلِ البَصَرِ *

14-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti: ez-Zuhrî: Ben bu hadîsi, senin burada bulunuşun gibi şekksiz olarak ezberledim, demiştir. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in evindeki pencerelerin birinden bir adam içeriye doğru bakmıştı. O sırada Peygamber, berâberindeki mıdrâ denilen demir bir tarakla başını (tarayıp) kaşıyordu. O kişiye:

— *"Eğer senin böyle mahrem yere bakar olduğunu daha önce bilseydim, muhakkak şu demir tarağı gözünün içine saplardım. İzin*

15 Hicâb emrinin indirilmesinden evvel Peygamber kadınların perdelenmeleri husûsundaki Arab'ın cârî âdetine ilişmiyordu. Kadınların perde arkasına çekilmeleri daha hayırlı olacağını bilmekle berâber, kendiliğinden bir teşrî'a gitmeyip, bu konuda vahyin gelmesini tercîh edip bekliyordu...

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri, Abdest Alma Kitâbı, "Kadınların ihtiyâçlarını görmek için sahrâya çıkmaları bâbı"nda ve el-Ahzâb Sûresi tefsîrinde Umer'in Kur'ân'a uygun gelen görüşleri bâbı'nda da geçmişti.

el-Ahzâb: 59. âyetinde de hem Peygamber kadınlarının, hem de diğer mü'min kadın ve kızlarının giyinip örtünmeleri emr ve ta'rîf edilmektedir. Orada da belirtildiği gibi, diğer İslâm kadınlarının Peygamber kadınları gibi perdeli ve münzevî yaşamaları vâcib değildir. Âlimlerin bu husûsta ittifâkları vardır. Onlar da zînetlerini açmayarak, seslerinin fıtrî âhengiyle görüşerek İslâm ictimâî hayâtında câiz görülen her iş sâhasında çalışabilirler. Kadınlık vakaarını koruyarak, edebli giyinerek, ticâret, alışveriş, öğretmenlik, kefâlet, vekâlet, şirket, şehâdet gibi işlerde her nevi' medenî hakları hâiz olup hayâtî ve ictimâî faâliyetlerde bulunabilirler...

isteme, ancak gözün görmesinden dolayı vazîfe kılınmıştır!'' buyurdu [16].

١٥ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ أبى بَكْرٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رجُلاً اطَّلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم فقامَ إلَيْهِ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم بِمِشْقَصٍ أوْ بِمَشاقِصَ فكأنِّي أنْظُرُ إلَيْهِ يَخْتِلُ الرَّجُلَ لِيَطْعُنَهُ *

15-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygamber(S)'in hücrelerinin birinden içeriye uzanıp baktı. Peygamber de mışkas denilen uzunca ok demiri veyâ demirleriyle o adama doğru kalktı.

Enes dedi ki: Ben Peygamber'e bakıyordum, sanki Peygamber o adamı dürtmek için, onun görmez tarafından yanaşıyor gibiydi [17].

١٢ـ بابُ زِنا الجَوَارِحِ دُونَ الفَرْجِ

12- CİNSİYET ORGANINDAN BAŞKA (DİL VE GÖZ GİBİ) DİĞER ORGANLARIN DA ZİNÂSI OLDUĞU BÂBI

١٦ـ حدّثنا الحُمَيْدِىُّ حدّثنا سُفْيانُ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أبيهِ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال لَمْ أرَشَيْئًا أشْبَهَ باللَّمَمِ مِنْ قَوْلِ أبى هُرَيْرَةَ ح وحدّثنى مَحْمُودٌ أخبَرَنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أبيهِ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال مارأيْتُ شَيْئًا أشْبَهَ باللَّمَمِ مِمَّا قال أبو هُرَيْرَةَ عَنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم إنَّ اللّه كَتَبَ على ابنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنا أدْرَكَ ذلكَ لامَحالَةَ

16 *Mıdrâ* denilen bu kadın saç tarağını, dilciler şöyle ta'rîf etmişlerdir: *Mıdrâ,* kadın saçını ve bilhassa iki taraftaki kısımlarını tarayıp düzeltmek için kullanılan bir nevi' demir taraktır. *Mâşit* denilen ve kadın tuvaleti yapan ve gelin yüzü süsleyen san'atkâr kadınların yanlarında bulunurdu.
Bunun bir rivâyeti Libâs'ta, ''Taranmak bâbı''nda geçmişti.

17 Bunun bir rivâyetini Bûhârî Diyetler'de; Müslim de İzin İsteme Kitâbı'nda getirmiştir.

فزنا العَيْنِ النّظَرُ و زِنا اللّسانِ المَنْطقُ والنّفسُ تَمَنّى وتَشْتَهى والفَرْجُ يُصَدّقُ ذلِكَ كُلَّهُ ويُكَذّبُهُ *

16-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Ben Ebû Hureyre'nin sözünden daha çok küçük günâha benzer birşey görmedim, demiştir.

H ve bana Mahmûd tahdîs etti. Bana Abdurrazzâk haber verdi. Bize Ma'mer ibn Râşid, İbn Tâvûs'tan; o da babasından haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'nin Peygamber(S)'den rivâyet ettiği hadîsteki kadar küçük günâha çok benzer hiçbirşey işitmedim. Ebû Hureyre, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu söyledi:

— *"Allah, Âdem oğlu üzerine zinâdan nasîbini yazmıştır. Âdem oğlu* (ezelde) *takdîr edilip yazılmış olan bu âkıbete muhakkak erişecektir: Gözün zinâsı* (yabancı kadına şehvetle) *bakmaktır. Dilin zinâsı* (halâl olmayan sözleri zevk alarak) *konuşmaktır. Nefs de zinâ temennî eder ve buna arzû ve iştihâ besler* (bu da nefsin zinâsıdır). *Cinsiyet organı da bu organların hepsinin arzûlarını ya tasdîk edip gerçekleştirir* (fiile çıkarır) *yâhud bunları bırakarak yalanlar"* [18].

١٣ — بابُ التّسْليمِ والاسْتِئْذانِ ثَلاثًا

13- SELÂM VERMENİN VE İZİN İSTEMENİN ÜÇ KERRE OLUŞU BÂBI

---

18 İbn Battâl: Bakmak ve konuşmak zinâ diye isimlendirildi. Çünkü bunlar hakîkî zinâya da'vet ederler. Bunun için *"Ferc bunu ya tasdîk eder yâhud bırakıp yalanlar"* buyurdu, demiştir (Kastallânî).,

el-Lemem: Delilik ve küçük günâh ma'nâsınadır... Gûyâ ki başlı başına günâh olmayıp, günâha yakın bir ma'nâ demektir. Nitekim ***"Onlar ufak tefek suçlar hâric olmak üzere, günâhın büyüklerinden ve fuhuştan kaçınanlardır..."*** (en-Necm: 32) âyetinde de ***el-Lemem,*** "Küçük günâh" ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.)*.

Bu hadîse göre Allah ezelde Âdem oğlu'na ne takdîr ettiyse, muhakkak ona erişecektir. İnsan oğlunun kudreti, mukadder olan şeyi def' etmeye kâfî değildir. Şu var ki, Allah, kulun göz, dil gibi organlarıyle kazandığı küçük hatâlarını, yalan bir ru'yâ hâlinde kaldıkça tâ cinsiyet organı bunları hakîkî zinâ ile tasdîk edip gerçekleştirinceye kadar zinâ sûretinde cezâlandırmıyor. Fakat zinâ gerçekleşince büyük günâh oluyor ve haddi îcâb ediyor.

١٧ــ حدّثنا إسْحاقُ أخبرنا عَبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا عَبْدُ اللّه بنُ المُثَنّى حدّثنا ثُمامَةُ بنُ عَبْدِ اللّهِ عنْ أنَسٍ رضي اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ كانَ إذَا سَلَّمَ سَلَّمَ ثَلاثًا وإذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أعادَها ثَلاثًا *

17-....... Bize Sumâme ibn Abdillah, Enes(R)'ten tahdî etti ki, Rasûlullah (S -bir kavmin yanına gelip) selâm verdiği zamân, üç kerre selâm verirdi. Kezâ bir söz söylediği zamân (anlaşılması için) onu üç kerre tekrâr ederdi [19].

١٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا يَزِيدُ بنُ خُصَيْفَةَ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قال كُنْتُ في مَجْلِسٍ مِنْ مَجالِسِ الأنْصارِ إذْ جاءَ أبُو مُوسَى كأنَّهُ مَذْعُورٌ فقال اسْتَأْذَنْتُ عَلى عُمَرَ ثَلاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ فقال ما مَنَعَكَ قُلْتُ اسْتَأْذَنْتُ ثَلاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ وقال رسولُ اللّهِ ﷺ إذَا اسْتَأْذَنَ أحَدُكُمْ ثَلاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ فقال واللّهِ لَتُقِيمَنَّ عَلَيْهِ بَيِّنَةً أمِنْكُمْ أحَدٌ سَمِعَهُ مِنَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ واللّهِ لايَقُومُ مَعَكَ إلا أصْغَرُ القَوْمِ فَكُنْتُ أصْغَرَ القَوْمِ فَقُمْتُ مَعَهُ فأخْبَرْتُ عُمَرَ أنَّ النبيَّ ﷺ قال ذٰلِكَ * وقال ابنُ المُبارَكِ أخبرني ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثني يَزِيدُ بنُ خُصَيْفَةَ عنْ بُسْرٍ سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ بِهٰذَا *

18-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Ensâr'ın meclislerinden bir mecliste (oturmakta) idim. Bu sırada Ebû Mûsâ sanki birşeyden korkmuş gibi geldi de:

— (Umer beni çağırtmıştı.) Ben Umer'in yanına girmek için üç kerre izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Umer bana: Seni bize gelmenden men' eden nedir? dedi. Ben: Senin yanına girmek için üç kerre izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Çünkü Rasûlullah (S): *"Sizden biriniz üç kerre izin istediği zamân kendisine izin verilmezse, hemen geri dönsün"* buyurdu, dedim. Umer: Vallâhi bu rivâyet ettiğin hadîs üzerine muhakkak bir beyyine getire-

---

19 Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda da geçti.
İbn Battâl: Bu sîga umûma gerektir. Lâkin burada husûs murâd edilmiştir, yânî bu hâllerin çoğunda böyle yapardı ma'nâsınadır, demiştir (Aynî).

ceksin! dedi. Sizlerde bunu Peygamber'den işitmiş bir kimse var mı? dedi.

Ubeyy ibn Ka'b:

— Vallâhi senin berâberinde bu şehâdeti kavmin en küçüğü bile yerine getirir, dedi.

Ben kavmin en küçüğü idim. Ebû Mûsâ ile berâber kalkıp gittim ve Umer'e, Peygamber(S)'in bunu söylediğini haber verdim.

Abdullah ibnu'l-Mubârek de şöyle dedi: Bana İbn Uyeyne haber verdi. Bana Yezîd ibn Husayfe, Busr'dan tahdîs etti. Busr: Ben bu hadîsi Ebû Saîd'den işittim, demiştir [20].

١٤ ـ بابٌ إذَا دُعِيَ الرَّجُلُ فَجاءَ هَلْ يَسْتَأْذِنُ : قال سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أبِي رافِعٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال هُوَ إذْنُهُ

14- BÂB: İNSAN BİR EVE ÇAĞIRILDIĞI ZAMÂN GELDİĞİNDE İÇERİ GİRMEDEN EVVEL İZİN İSTER Mİ (İSTEMEZ Mİ)?

Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S):
"*Bu çağırılma ve isteme, onun iznidir* (tekrarlamaya muhtâç olmaz)" **buyurmuştur** [21].

١٩ ـ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا عُمَرُ بنُ ذَرٍّ وحدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا عُمَرُ بنُ ذَرٍّ أخبرنا مُجاهِدٌ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال دَخَلْتُ مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فوَجَدَ لَبَنًا فى قَدَحٍ فقال أبا هِرٍّ الْحَقْ أهْلَ الصُّفَّةِ فادْعُهُمْ إلَيَّ قال فأتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فأقْبَلُوا فاسْتَأْذَنُوا فأذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا *

19-....... Bize Mucâhid ibn Cebr haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın berâberinde evine girdim. Ken-

---

20 Bu hadîsin bir rivâyetini arka arkaya Müslim de Âdâb Kitâbı, "İzin isteme bâbı"nda getirmiştir. Hadîs, izin istemenin üç kerre olduğuna açıkça delâlet etmektedir: *Müslim Ter.*, VI, 411-418, "2153".

21 Bu ta'lîkı Buhârî *el-Edebu'l-Müfred* kitâbında, ulaştırılmış olarak getirmiştir. Bunu Ebû Dâvûd da Abdu'l-A'lâ tarîkinden olmak üzere rivâyet etmiştir.

disi bir kap içinde süt buldu da bana:

— *"Yâ Ebâ Hırr! Suffa ehline git ve onları bana çağır!"* buyurdu.

Ebû Hureyre dedi ki: Ben hemen Suffa ehline gidip onları çağırdım. Hepsi geldiler, içeri girmeye izin istediler. Rasûlullah (S) onlara izin verdi, onlar da içeri girdiler [22].

١٥ ــ باب التسليم على الصبيان

15- ÇOCUKLARA SELÂM VERMEK BÂBI

٢٠ ــ حدّثنا علي بن الجعد اخبرنا شعبة عن سيّار عن ثابت البناني عن أنس بن مالك رضى الله عنه أنّه مرّ على صبيان فسلّم عليهم وقال كان النبيّ ﷺ يفعله *

20-....... Bize Şu'be, Seyyâr'dan; o da Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Enes bir kerresinde çocukların yanına uğrayıp onlara selâm vermiş ve:

— Peygamber (S), çocuklara böyle selâm verirdi, demiştir [23].

١٦ ــ باب تسليم الرّجال على النّساء والنّساء على الرّجال

16- ERKEKLERİN KADINLARA, KADINLARIN DA ERKEKLERE SELÂM VERMELERİ BÂBI

٢١ ــ حدّثنا عبد الله بن مسلمة حدّثنا ابن أبى حازم عن أبيه عن سهل قال كُنّا نفرح يوم الجمعة قلت ولم قال كانت لنا عجوز ترسل إلى

---

22 Bu hadîsin daha tafsîlli bir rivâyeti Rikaak'ta gelecektir. Burada geçen *"O da'vet, onun iznidir"* sözüyle berâber "İzin istediler, izin verdi; onlar da içeri girdiler" sözünün zâhiri çelişkidir. Buna zamânın uzaması, yâhud kısa olmasıyle değişiklik olacağı şeklinde cevâb verildi: Eğer da'vetle geliş arasında zamân uzun olursa, izini yenilemeye muhtâc olur, yoksa muhtâc olmaz denildi... Sefaksî: İzin isteme her hâl üzerine daha ihtiyâtlı olandır, demiştir (Kastallânî).

23 Peygamber'in çocuklara selâm vermesi onları İslâm âdâbına alıştırmak içindir. Bunda tevâzu'luk ve yumuşaklık yoluna girme de vardır. Bu hadîsi Müslim de İsti'zân'da getirmiştir.

بُضاعَةَ قال ابنُ مَسْلَمَةَ نَخْلٍ بِالمَدِينَةِ فَتَأْخذُ مِنْ أُصُولِ السِّلْقِ فَتَطْرَحُهُ فى قِدْرٍ وتُكَرْكِرُ حَبَّاتٍ مِنْ شَعِيرٍ فإذَا صَلَّيْنا الجُمُعَةَ انْصَرَفْنا ونُسَلِّمُ عَلَيْها فَتُقَدِّمُهُ إلَيْنا فَنَفْرَحُ مِنْ أَجْلِهِ وما كُنَّا نَقِيلُ ولا نَتَغَدَّي إلاَّ بَعْدَ الجُمُعَةِ *

21-....... Bize İbnu Ebî Hâzım, babası Ebû Hâzım Seleme ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R):

— Biz cumua günleri sevinir, ferahlanırdık, dedi.

Ebû Hâzım dedi ki: Ben Sehl'e:

— Cumua günleri niçin sevinir ferahlanırdınız? diye sordum.

Sehl:

— Bizim ihtiyâr bir hanım ninemiz vardı. O Medîne'de Sâide oğulları yurdundaki bir kuyuya insan gönderirdi. -Buhârî'nin üstâdı Abdullah ibn Mesleme: Metindeki "Budâa"yı, Medîne'deki bir hurma bustânına diye tefsîr etmiştir.- O yaşlı kadın silk (yânî çöğündür) bitkisinin köklerinden alırdı da, onları bir çömleğe atar, bir mikdâr da arpa ezerdi. Biz cumua namâzını kıldığımız zamân gider, o ninemize selâm verirdik. O da bizlere, pişirdiği bu yemeği takdîm ederdi. Biz de bu yemekten dolayı sevinir, ferahlanırdık. biz gündüz uykusunu ve gündüz yemeğimizi ancak cumuadan sonra yapardık, diye cevâb verdi [24].

٢٢ـ حدّثنا ابنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ياعائِشَةُ هٰذا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلاَمَ قالَتْ قُلْتُ وعَلَيْهِ السَّلاَمُ ورَحْمَةُ اللَّهِ تَرَى مالا نَرَى تُرِيدُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم * تابَعَهُ شُعَيْبٌ : وقال يُونُسُ والنُّعْمانُ عنِ الزُّهْرِيِّ وبَرَكاتُهُ *

22-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme Abdurrahmân'dan haber verdi ki, Aişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Yâ Âişe! Şu* (yanımdaki) *Cibrîl'dir, o sana selâm okuyor!"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Ben de:

— Ona da selâm ve Allah'ın rahmeti olsun! - Rasûlullah'ı kasde-

---

24 Bu hadîsin birer rivâyeti Cumua Kitâbı *"Namâz kılındığı zamân yeryüzüne dağılın..."* (el-Cumua: 10) kavli bâbı" ile Taâmlar Kitâbı'nda da geçmişti.

derek- Sen bizim görmediğimiz şeyleri görüyorsun! dedim.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Ma'mer'e, Şuayb mutâbaat etmiştir. Yûnus ile en-Nu'mân ibn Râşid ez-Zuhrî'den rivâyetlerinde "Ve berekâtuhu(= Ve Allah'ın bereketleri)" kısmını da söylemişlerdir [25].

١٧ـ باب إذا قال مَنْ ذا فقال أنا

17- BÂB: EV SÂHİBİ, KAPI ÇALAN KİMSEYE: "KİMDİR O?" DEDİĞİ ZAMÂN "BENİM" DİYEN(İN HÜKMÜ NEDİR)?

٢٣ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ هِشامُ بنُ عبْدِ المَلِكِ حدّثنا شُعْبَةُ عن مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرًا رضى الله عنه يَقُولُ أتَيْتُ النبيَّ ﷺ فى دَيْنٍ كانَ على أبى فَدَقَقْتُ البابَ فقال مَنْ ذافَقُلْتُ أنا فقال أنا أنا كأنَّهُ كَرِهها *

23-....... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben babam üzerinde bulunan bir borç hakkında Peygamber(S)'e geldim de kapısını vurup tıklattım. Peygamber:

— *"Kim o?"* buyurdu.

Ben de:

— Ben! dedim.

Peygamber böyle cevâb vermemden hoşlanmamışçasına:

— *"Ene, ene = Ben, ben!"* diye ta'rîz etti [26].

١٨ـ باب مَنْ رَدَّ فقال عَليْكَ السَّلامُ

وقالَتْ عائِشَةُ وعليْهِ السَّلامُ ورحْمَةُ اللهِ وبَرَكاتُهُ : وقال النبىُّ ﷺ

25 Bu hadîsin birer rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta ve Âişe'nin Fadlı'nda geçtiği gibi, inşâallah Allah'ın yardımıyle Rikaak'ta da gelecektir.

26 Buhârî, hadîsteki cevâbla yetinerek başlıkta bir hüküm belirtmemiştir. Peygamber'in *"Kim o?"* sorusuna münâsib olan cevâb, "Câbir" adını açıkça bildirmekti. Çünkü izin istemekten gâye, gelenin kim olduğunu ev sâhibinin tanımasıdır. "Ene = Ben" diye kinâye sûretiyle cevâb, gâyeyi te'mîn etmiyordu. Bunun için Peygamber *"Ene, ene = Ben, ben"* deme, açık olarak "Câbir" de! buyurmuş oluyor.

Bu hadîsi Müslim de İsti'zân'da getirmiştir.

رَدُّ المَلاَئِكَةُ على آدَمَ السَّلاَمُ عليْكَ ورحْمَةُ اللّهِ *

18- SELÂM VERENE "ALEYKE'S-SELÂM=SELÂM SANA" DİYE KARŞILIK VEREN KİMSE BÂBI

Âişe de: Onun üzerine de selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri olsun! demiştir. Peygamber (S) de:

"Melekler, Âdem'i: Selâm ve Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! diye karşıladılar"

buyurdu [27].

٢٤ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا عبْدُ اللّهِ بنُ نُمَيْرٍ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رجُلاً دَخَلَ المَسْجِدَ ورسولُ اللّهِ ﷺ جالِسٌ فى ناحِيَةِ المَسْجِدِ فصَلَّى ثُمَّ جاءَ فَسَلَّمَ عليْهِ فقال لهُ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليهِ وسلم وعَليْكَ السَّلاَمُ ارْجِعْ فَصَلِّ فإنَّكَ لَمْ تُصَلِّ فرَجَعَ فَصَلَّى ثُمَّ جاءَ فَسَلَّمَ فقال وعَليْكَ السلامُ فارْجِعْ فصَلِّ فإنَّكَ لَمْ تُصَلِّ فقال فى الثَّانِيَةِ أوْ فى الَّتِى بَعْدَها عَلِّمْنِى يارسولَ اللّهِ فقال إذَا قُمْتَ إلى الصَّلاةِ فأسْبِغِ الوُضُوءَ ثُمَّ اسْتَقْبِلِ القِبْلَةَ فَكَبِّرْ ثُمَّ أقْرَأْ بِما تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ القُرْآنِ ثُمَّ ارْكَعْ حتَّى تَطْمَئِنَّ راكِعًا ثُمَّ ارْفَعْ حتَّى تَسْتَوِىَ قائِمًا ثُمَّ اسْجُدْ حتَّى تَطْمَئِنَّ ساجِدًا ثُمَّ ارْفعْ حتَّى تطْمَئِنَّ جالِسًا ثُمَّ اسْجُدْ حتَّى تَطْمَئِنَّ ساجِدًا ثُمَّ ارْفَعْ حتَّى تَطْمَئِنَّ جالِسًا ثُمَّ افْعَلْ ذٰلِكَ فى صَلاتِكَ كُلِّها . وقال أبو أُسامَةَ فى الأخِيرِ حتَّى تَسْتَوِىَ قائِمًا *

24-....... Bize Ubeydullah, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam mescide girdi. Rasûlullah (S) da mescidin bir tarafında oturuyordu. O zât (iki rek'-at) namâz kıldıktan sonra gelip Rasûlullah'a selâm verdi. Rasûlullah da ona:

— ***"Ve aleyke's-selâm****(= Sana da selâm olsun)! Sen geri dön de yeniden namâz kıl, çünkü sen namâz kılmış olmadın!"* buyurdu.

---

27 Cibrîl'in Âişe'ye selâm vermesi hadîsi bundan önceki bâbda ulaştırılmış bir senedle geçmişti. Meleklerin Âdem'e selâm verişleri de bu kitâbın başında birinci bâb olan "Selâmın başlaması bâbı"nda ulaştırılmış olarak geçmişti.

Bunun üzerine adam dönüp (yine kıldığı gibi) namâz kıldı. Sonra geldi, yine selâm verdi. Rasûlullah da:

— *"**Ve aleyke's-selâm**(= Selâm senin üzerine de olsun)! Dön de yine namâz kıl, çünkü sen namâz kılmış olmadın!"* buyurdu.

O zât ikincide yâhud ondan sonraki seferde:

— Yâ Rasûlallah, bana (doğrusunu) öğret! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Namâza kalkmak istediğinde güzelce abdest al, sonra kıbleye dönüp ihrâm tekbîri al. Sonra ezberinde bulunan Kur'ân'dan sana kolay geleni oku. Sonra rukû'a varıp bedenin yatışmış oluncaya kadar dur. Sonra başını kaldırıp ayakta büsbütün doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye varıp tâ mutmain oluncaya kadar kal. Sonra başını kaldırıp tâ mutmain oluncaya* (yânî bedenin tamâmiyle sükûna kavuşuncaya) *kadar otur. Sonra yine secdeye varıp bedenin sükûna varıncaya kadar secdede kal. Sonra başını secdeden kaldırıp bedenin sükûna kavuşuncaya kadar otur. Sonra bu fiilleri namâzının bütününde böylece yap!"* [28].

Ebû Usâme Hammâd ibnu Usâme de son lafızda (yânî *"Sukûna kavuşuncaya kadar otur"* lafzında) bunun yerine *"Dümdüz doğruluncaya kadar otur"* şeklinde söylemiştir [29].

٢٥ــ **حدّثنا** ابنُ بَشَّارٍ قال **حدّثنى** يَحْيٰى عن عُبَيْدِ اللّٰهِ **حدّثنى** سَعِيدٌ عنْ أبِيهِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم ثُمَّ ارْفَعْ حتَّى تَطْمَئِنَّ جالِسًا *

25-....... Buradaki senedde Ebû Hureyre (R): Peygamber (S): *"Sonra başını secdeden kaldır da bedenin sükûna kavuşuncaya kadar otur!"* buyurdu, demişir [30].

---

28 Hadîsin başlığa uygunluğu kendisine selâm verilenin ismini selâm lafzının önüne geçirmektedir. *"**Ve aleyke's-selâmu**"* cümlesinde *"**Aleyke**"* önde, *"**Selâm**"* ondan sonradır. *"Böylece"*den maksad tekbîri, kırâati, rukû'u, sucûdu ve oturuşu bu ta'rîfe uygun olarak edâ edip yerine getir demektir. Bunu bütün namâzında yapmaktan maksad da, bunları her rek'atte böylece tekrar et demektir. Nitekim *"Bunları her rek'atte ve her secdede yap"* rivâyeti, bu tekrârı ifâde eder.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Namâzda kırâat bâbı"nda geçmiş ve orada namâzla ilgili açıklamalar verilmişti.

29 Birincisi sucûddan sonraki istirahat celsesine kaail olana uygundur. Buhârî bu ta'lîkı Eymân ve'n-Nuzûr'da ulaştırmıştır.

30 Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak sevketti. Namâz Kitâbı'nda ise bütünüyle sevketmiştir.

١٩ ـ بابٌ إذا قال فُلانٌ يُقرِئُكَ السَّلامَ

19- BÂB: (BİR ŞAHIS DİĞERİNE) "FULÂN KİMSE SANA SELÂM GÖNDERİYOR" DEDİĞİ ZAMÂN (NE DENİLİR)?

٢٦ ـ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ قال سَمِعْتُ عامِرًا يَقُولُ حدثني أبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّه عنها حدّثَتْهُ أنَّ النبيَّ صلى اللّهُ وسلم قال لَها إنَّ جِبْرِيلَ يُقرِئُكِ السَّلاَمَ قالَتْ وعَلَيْهِ السَّلاَمُ ورَحْمَةُ اللّهِ *

26-....... Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, Âişe (R) ona, Peygamber(S)'in kendisine hitâben:

— *"Cibrîl sana selâm gönderiyor"* buyurunca:

— Onun üzerine de selâm ve Allah'ın rahmeti olsun! diye cevâbladığını tahdîs etmiştir [31].

٢٠ بابُ التَّسْلِيمِ فى مَجْلِسٍ فِيهِ أخلاطٌ مِنَ المُسْلِمِينَ والمُشْرِكِينَ

20- İÇİNDE MÜSLÜMÂNLARDAN VE MÜŞRİKLERDEN BİRTAKIM KARIŞIK ZÜMRELERİN BULUNDUĞU MECLİSE SELÂM VERME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٢٧ ـ حدّثني إبْراهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشَامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ قال أخبرني أُسامَةُ بنُ زَيْدٍ أنَّ النبيَّ ﷺ رَكِبَ حِمارًا عَليهِ إكافٌ تَحْتَهُ قَطِيفَةٌ فَدَكِيَّةٌ وأرْدَفَ وراءَهُ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ وهْوَ يَعُودُ سَعْدَ بنُ عَبادَةَ في بَنِى الحارِثِ بنِ الخَزْرَجِ وذٰلِكَ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ حتَّى مَرَّ في مَجْلِسٍ فِيهِ أخْلاطٌ مِنَ المُسلِمِينَ والمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الأوْثانِ واليَهُودِ وفِيهِمْ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَيِّ ابنُ سَلُولَ وفي المجْلِسِ عَبْدُ اللّهِ ابنُ رَواحَةَ فَلمَّا غَشِيَةِ المَجْلِسَ عَجاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَيٍّ أنْفَهُ بِردائِهِ ثُمَّ قال لاتُغَبِّرُوا عَلَيْنا فَسَلَّمَ عَليهِمُ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم ثُمَّ وَقَفَ فَنَزَلَ فَدَعاهُمْ إلى اللّهِ وقَرَأ عَليهِمُ القُرْآنَ

---

31 Bunun bir rivâyeti yakında geçti. Peygamber (S) Hadîce'ye Cibrîl'den Allah'ın selâmını teblîğ edince, o da: Selâm Allah'tır, selâmet ancak O'ndandır, Cibrîl'e de selâm olsun! demişti. Bunu Taberânî rivâyet etti. Bunda selâmî teblîğ edeni de selâmla karşılamanın müstehâblığı hükmü vardır... (Kastallânî).

فقال عَبْدُ اللّهِ ابنُ أُبَيٍّ ابنُ سَلُولَ أيُّها المَرءُ لاأحْسَنَ مِنْ هذا إنْ كان ماتَقُولُ حَقاً فَلا تُؤْذِنَا في مَجالِسِنا وارْجِعْ إلى رَحْلِكَ فَمَنْ جاءَكَ مِنَّا فاقْصُصْ عَلَيْهِ : قال ابنُ رَواحَةَ اغْشَنا فى مَجالِسِنا فإنَّا نُحِبُّ ذَلِكَ فاسْتَبَّ المُسْلِمُونَ والمُشْرِكُونَ واليَهُودُ حتَّى هَمُّوا أنْ يَتواثَبُوا فَلَمْ يَنْزِلِ النبيُّ صلي اللّهُ عليهِ وسلم يُخَفِّضُهُمْ حتَّى سَكَتُوا ثُمَّ رَكِبَ دابَّتَهُ حتَّى دَخَلَ عَلى سَعْدِ بنِ عُبادَةَ فقال أىْ سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ ما قال أبو حُبابٍ يُرِيدُ عَبْدَ اللّهِ بنَ أُبَيٍّ قال كَذا وكَذا قال اعْفُ عَنْهُ يارسولَ اللّهِ واصْفَحْ فَواللّهِ لَقَدْ أعْطاكَ اللّهُ الَّذى أعْطاكَ ولَقَدِ اصْطَلَحَ أهْلُ هٰذِهِ البَحْرَةِ عَلى أنْ يُتَوِّجُوهُ فَيُعَصِّبُونَهُ بالعِصابَةِ فَلمَّا رَدَّ اللّهُ ذَلِكَ بالحَقِّ الَّذي أعْطاكَ شَرِقَ بَذلِكَ فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ ما رَأيْتَ فَعفا عَنْهُ النبيُّ ﷺ *

27-....... Urve İbnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Bana Usâme ibnu Zeyd şöyle haber verdi: Bir gün Peygamber (S), altında Fedek dokuması saçaklı bir örtü bulunan palanlı bir merkebe bindi, Usâme ibn Zeyd'i de arka tarafına bindirip el-Hâris ibn Hazrec oğulları yurdundaki (evinde hasta bulunan) Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyâretine gidiyordu. Bu, Bedir vak'asından önce idi. Giderken yolda, içinde müslümânlardan, müşriklerden, puta tapanlardan, Yahûdîler'den karışık birtakım kimselerin bulunduğu bir meclise uğradı. Onların içinde Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl de vardı. Bu mecliste Abdullah ibn Revâha da bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca Abdullah ibn Ubeyy kaftânı ile burnunu örttü. Sonra:

— Bizim üzerimize tozlatmayınız! dedi.

Peygamber onlara selâm verdi. Sonra da orada durup merkebden indi ve onları Allah'a da'vet etti, onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl:

— Ey kişi! Bu söylemekte olduğun sözler gerçek ise, bunlardan daha güzeli yoktur. Fakat bizim meclislerimizde bizleri ezâlandırma! Kendi menziline dön, Sana bizden kim gelirse ona anlat! dedi.

İbnu Revâha:

— Meclislerimizde bizleri Kur'ân ile ört, bürü! Çünkü biz bunu seviyoruz! dedi.

Bunun üzerine müslümânlarla müşrikler, Yahûdîler sövüşmeye başladılar. Hattâ birbirlerine doğru kalkışıp vuruşmayı, dövüşmeyi kasdettiler. Peygamber ise onları devâmlı sâkinleştiriyordu. Nihâyet sustular. Sonra Peygamber bineğine binip yürüdü. En sonu Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp içeri girdi ve:

— *"Ey Sa'd!* -Abdullah ibn Ubeyy'i kasdederek- *Ebû Hubâb'ın dediğini işitmedin mi? O, şöyle şöyle söyledi"* dedi (vak'ayı anlattı).

Sa'd ibn Ubâde:

— Yâ Rasûlallah! Sen onun kusûrunu affet, ondan yüz çevirip müsâmaha eyle! Allah'a yemîn ederim ki, Allah Sana verdiğini vermiştir. Hâlbuki şu belde halkı Ubeyy'in başına tâc giydirmeğe, üzerine de meliklere mahsûs olan sarık sarmağa (bu sûretle onu kendilerine melik edinmeğe) ittifâk edip hazırlanmışlardı. Allah Taâlâ Sana ihsân ettiği peygamberlikle onların bu düşüncelerini reddedip imkânsız kılınca, İbn Ubeyy bu mahrûmiyetten dolayı kederlendi. İşte bu kederle İbn Ubeyy, gördüğün çirkin harekette bulunmuştur! dedi.

Peygamber de onu affetti [32].

٢١ ــ بابُ مَنْ لَمْ يُسَلِّمْ عَلى مَنِ اقْتَرَفَ ذَنْبًا ولَمْ يَرُدَّ سَلامَهُ حتَّى تَتَبَيَّنَ تَوْبَتُهُ وإلى مَتَى تَتَبَيَّنُ تَوْبَةُ العاصِي * وقال عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عَمْرٍ ولا تُسَلِّمُوا عَلى شَرَبَةِ الخَمْرِ

21- BİR GÜNÂH İŞLEYEN KİMSEYE SELÂM VERMEYEN VE TEVBE ETTİĞİ İYİCE BELLİ OLUNCAYA KADAR, ONUN SELÂMINA DA KARŞILIK VERMEYEN KİMSE; VE ÂSÎNİN (GÜVENİLECEK) TEVBESİ NE ZAMÂNA KADAR MEYDANA ÇIKAR? BÂBI

Abdullah ibn Amr da:
Şarâb içenler üzerine selâm vermeyiniz! demiştir [33].

٢٨ ــ حدّثنا ابنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ كَعْبٍ قال سَمِعْتُ كَعْبَ ابنَ مالِكٍ

32 Bunun birer rivâyeti Edeb Kitâbı'nın sonlarında "Müşrikin künyesi bâbı"nda; kezâ Âlu İmrân: 186. âyeti tefsîrinde geçmişti. Burada getirmekten maksad "Peygamber içinde müslümânlardan, müşriklerden, Yahûdîler'den karışık birtakım kimselerin bulunduğu bir meclise uğradı ve (umûmî olarak) onlara selâm verdi" sözleridir.

33 Bunu el-Buhârî *el-Edebu'l-Müfred* kitâbında, senedi ulaştırılmış olarak getirmiştir.

يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ تَبُوكَ وَنَهَى رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ كَلاَمِنا وآتِي رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فأُسَلِّمُ عَلَيْهِ فأقولُ فى نَفسِ هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلاَمِ أمْ لاحَتَّى كَمَلَتْ خَمْسُونَ لَيْلَةً واذَنَ النبىُّ ﷺ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنا حِينَ صَلَّى الفَجْرَ *

28-....... Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim, o Tebûk gazvesinden özürsüz geri kaldığı zamânki hâlini şöyle anlatıyordu: Ve Rasûlullah (S) müslümânları bizimle konuşmaktan nehyetmişti. Ben Rasûlullah'a geliyor ve O'na selâm veriyordum da gönlümde benim selâmımı alıp dudaklarını hareket ettiriyor mu yâhud almıyor mu diye söyleniyordum. Nihâyet elli gece tamâm oldu. Sabâh namâzını kıldırdığı zamân Peygamber (S), Allah'ın bizlerin tevbelerimizi kabûl ettiğini bildirdi [34].

٢٢ ـ بابٌ كَيْفَ يُرَدُّ عَلى أهْلِ الذِّمَةِ السَّلاَمُ

22- BÂB: ZİMMET EHLİ OLAN KİMSELERE SELÂM NASIL KARŞILANIR?

٢٩ ـ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ دَخَلَ رهْطٌ مِنَ اليَهُودِ عَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقالُوا السامُ عَلَيْكَ فَفهِمْتُها فَقُلْتُ عَلَيْكُمُ السَّامُ واللَّعْنَةُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم مَهْلاً ياعائِشَةُ فإنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فى الأمْرِ كُلِّهِ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ أوَلَمْ تَسْمَعْ ما قالُوا قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فقَدْ قُلْتُ وعَلَيْكُمْ *

29-....... Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah(S)'ın huzûruna Yahûdîler'den bir topluluk girdi de:

---

34 Bu, Mağâzî'de, Tebûk gazvesinde Ka'b ibn Mâlik'in tevbesi kıssasında geçen uzun hadîsten bir bölümdür. el-Buhârî burada ondan ihtiyâcı kadar kısmını zikretmiştir. O da Rasûlullah'ın te'dîb için ona selâm verip konuşmayı ve selâmlarına karşılık vermeyi nehyetmiş olmasıdır. Hadîste tevbelerinin de elli gece geçtikten sonra kabûl edildiği zikredilmektedir ki, bu da başlıktaki sorunun bir cevâbı gibidir.

— es-Sâmu aleyke(= Ölüm üzerine olsun)! dediler.

Bu çirkin sözü ben anladım da:

— Ölüm ve la'net sizin üzerinize olsun! diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yavaş ol yâ Âişe! Muhakkak ki, Allah herşeyde rıfk ile, yumuşaklıkla muâmele etmeyi sever!"* buyurdu.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah, onların dediklerini işitmedin mi? dedim.

Rasûlullah:

— *Ben de onlara: 'O sizin üzerinize olsun' demişimdir!"* buyurdu [35].

٣٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بن عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال إذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمُ اليَهُودُ فإنَّما يَقُولُ أحَدُهُمُ السَّامُ عَلَيْكَ فقُلْ وعَلَيْكَ *

30-....... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdillah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Yahûdîler size selâm verdikleri zamân, onların biri ancak 'es-Sâmu aleyke*(= Ölüm sana olsun)*' der; sen de bunu karşılarken "Ve aleyke*(= O senin üzerine de olsun)*' de!"* buyurmuş [36].

•

٣١ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبرنا عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ أبى بَكْرِ بنِ أنَسٍ حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنْهُ قال قال النبيُّ ﷺ إذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أهْلُ الْكِتابِ فَقُولُوا وعَلَيْكُمْ *

31-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S): *"Kitâb ehli olanlar size selâm verdikleri zamân sizler* (onlara karşılık verirken) *'Ve aleykum*(= Sizin üzerinize de)*' deyiniz!"* buyurdu [37].

---

35 Yânî bizler ve sizler ölümde müsâvîyiz, hepimiz öleceğiz.
Bunun bir rivâyeti Edeb Kitâbı, "Peygamber (S) aşırılık yapıcı değildi bâbı"nda geçmişti.

36 Buhârî bunun bir rivâyetini "Mürtedlerin tevbe etmelerini isteme bâbı"nda getirdi.

37 Bunun da başlığa uygunluğu, kitâb ehlinin selâmını karşılama keyfiyyeti bulunması yönündendir. Bunda da Peygamber, ümmetine, onlara sövmeyi değil sâdece onların söylediklerini aynen kendilerine döndürmeyi öğretmiştir.

٢٣ــ بابُ مَنْ نظَرَ فى كِتاب مَنْ يُحْذَرُ عَلى المُسْلِمينَ لِيَسْتَبِينَ أمْرُهُ

23- MÜSLÜMANLAR ALEYHİNE KENDİSİNDEN BİR ZARAR ENDÎŞE EDİLEN KİŞİNİN İŞİ TAMÂMİYLE MEYDANA ÇIKSIN DİYE, ONUN MEKTÛBUNA BAKIP ARAŞTIRAN KİMSE BÂBI

٣٢ــ حدّثنا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ **حدّثنا** ابنُ إدْرِيسَ قال **حدّثني** حُصَيْنُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ عنْ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِىِّ عنْ عَلِىٍّ رضى اللّه عنه قال بَعَثَنِى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم والزُّبَيْرَ بنَ العَوَّامِ وأبا مَرْثَدٍ الغَنَوِىَّ وكُلُّنا فارِسٌ فقال انْطَلِقُوا حتّى تأتُوا رَوْضَةَ خاخٍ فانَّ بِها امْرَأةً مِنَ المُشْرِكِينَ مَعَها صَحِيفَةٌ مِنْ حَاطِبِ ابنِ أبي بَلْتَعَةَ إلى المُشْرِكِينَ قال فأدْرَكْنا ها تَسِيرُ عَلى جَمَلٍ لَها حَيْثُ قال لَنا رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال قُلْنا أيْنَ الكِتابُ الّذي مَعكِ قالَتْ مامَعِى كتابٌ فأنَخْنا بِها فابْتَغَيْنا فى رحْلِها فَما وجَدْنا شَيْئًا قال صاحِبايَ مانَرَي كِتابًا قال قُلْتُ لَقَدْ عَلِمْتُ ما كَذَبَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم والّذي يُحْلَفُ بِهِ لَتُخْرِجِنَّ الكِتابَ أوْ لأُجَرِّدَنَّكِ قال فَلمّا رَأتِ الجِدَّ منِّى أهْوَتْ بِيَدِها إلى حُجْزَتِها وهْىَ مُحْتَجِزَةٌ بِكِساءٍ فأخْرَجَتِ الكِتابَ قال فانْطَلَقْنا بِهِ إلى رسولِ اللّهِ ﷺ فقال ماحَمَلَكَ ياحاطِبُ عَلى ماصَنَعْتَ قال مابى إلاّ أنْ أكُونَ مُؤْمِنا باللّهِ ورسُولِهِ وما غَيَّرْتُ ولا بَدَّلْتُ أرَدْتُ أنْ تَكُونَ لى عِنْدَ القَوْمِ يَدٌ يَدْفَعُ اللّهُ بِها عنْ أهْلِى ومالى ولَيْسَ مِنْ أصْحابِكَ هُناكَ إلاّ وَلَهُ مَنْ يَدْفَعُ اللّهُ بِهِ عنْ أهْلِهِ ومالِهِ قال صَدَقَ فَلاَ تَقُولُوا لهُ إلاّ خَيْرًا قال فقال عُمَرُ بنُ الخَطّابِ إنَّهُ قَدْ خانَ اللّهَ ورسولَهُ والمُؤْمِنِينَ فَدَعْنِى فاضْرِبَ عُنُقَهُ قال فقال ياعُمَرُ وما يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللّهَ قَدِ اطَّلَعَ عَلى أهْلِ بَدْرٍ فقال أعْمَلُوا ما شِئْتُمْ فَقَدْ وجَبَتْ لَكُمُ الجَنَّةُ قال فَدَمَعَتْ عَيْنَا عُمَرَ وقال اللّهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ *

32-....... Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı ve Ebû Mersed el-Ganevî'yi gönderdi. Bizim üçümüz de süvârî idik. Bizlere:

— *"Şimdi gidiniz, Hâh bustânına kadar ilerleyiniz. Orada müşriklerden bir kadın vardır, onun yanında Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan*

Mekke müşriklerine hitâben yazılmış bir sahîfe bulunmaktadır (onu alıp bana getiriniz)*!"* buyurdu.

Alî dedi ki: Biz, Rasûlullah'ın bize söylediği yerde, devesi üzerinde yol almakta olan o kadına eriştik.

Alî dedi ki: Biz kadına:

— Berâberindeki mektûb nerede? dedik.

Kadın:

— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur! dedi.

Biz onun devesini çöktürüp eşyâsı içinde mektûbu aradık, fakat hiçbirşey bulamadık. Arkadaşlarım Zubeyr ile Ebû Mersed:

— Biz bir mektûb görmüyoruz, dediler.

Alî dedi ki: Ben kadına:

— Vallâhi Rasûlullah'ın yalan söylediğini hiç bilmiş değilim. Kendi ismiyle yemîn edilmekte olan Allah'a yemîn ediyorum ki, ya mektûbu muhakkak meydana çıkarırsın, yâhud da ben senin elbiselerini senden soyacağım! dedim.

Alî dedi ki: Kadın benden bu ciddiyeti görünce elini izârının düğüm yerine uzattı -kendisi bir kumaşı beline fûta olarak bağlamış hâldeydi- ve oradan mektûbu çıkardı.

Alî dedi ki: Biz de mektûbu Rasûlullah'a getirdik. Rasûlullah, Hâtıb ibn Ebî Beltea'ya:

— *"Yâ Hâtıb! Bu yaptığın işe seni sevkeden nedir?"* buyurdu.

Hâtıb da şöyle cevâb verdi:

— Bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmaktan başka sıfat yoktur. Ben dînimi değiştirmedim, tebdîl de etmedim. Ben Mekkeliler'in yanında bir minnet ve ni'met elim bulunsun da Allah o ni'met sebebiyle Mekke'deki âilemi ve malımı korusun istedim. Sahâbîlerinden herbirinin orada muhakkak âilesini ve malını Allah'ın onun sebebiyle koruyacağı bir kimsesi vardır. (Benim ise koruyacak hiçbir kimsem yoktur!) dedi.

Hâtıb'ın bu savunması üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:

— *"Hâtıb doğru söyledi. Artık onun hakkında hayırdan başka birşey söylemeyiniz!"* buyurdu.

Alî dedi ki: Umer ibnu'l-Hattâb:

— Şu muhakkak ki, o Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hâinlik yapmıştır. Beni bırak da onun boynunu vurayım! dedi.

Alî dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yâ Umer!* (Hatıb Bedir gazvesinde hazır bulundu.) *Sana ne bildirecek: Belki Allah Bedir'de hazır bulunanların yüksek ve samîmî mücâhedelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir mücâhidleri! Bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz! Ben cenneti size vâcib kıldım' buyurmuştur!"* dedi.

Alî dedi ki: Bunun üzerine Umer'in iki gözü yaş akıttı da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi [38].

٢٤ ـ بابٌ كَيْفَ يُكْتَبُ الكِتابُ إلى أَهْلِ الكِتابِ

24- BÂB: KİTÂB EHLİNE MEKTÛB NASIL YAZILIR?

٣٣ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أَبُو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أَنَّ ابنَ عَبَّاسٍ أخبرهُ أَنَّ أبا سُفْيانَ بنَ حَرْبٍ أخبرهُ أَنَّ هِرَقْلَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ فى نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ وكانُوا تِجارًا بالشَّأْمِ فأَتَوْهُ فَذَكَرَ الحَدِيث قال ثُمَّ دعا بِكِتابِ رسول اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُرِيءَ فإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ ورَسولِهِ إلى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى أَمَّا بَعْدُ *

33-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe haber verdi. Ona da İbn Abbâs haber verdi; ona da Ebû Sufyân ibn Harb şöyle haber vermiştir: Kendileri Şâm'da tâcirler olarak Kureyş'ten bir topluluk içinde bulunurlarken, Hıraklıyus'un adamları ona gelmişler... Hadîsi böyle zikretti.

Ebû Sufyân dedi ki: Sonra Hırakl, Rasûlullah'ın mektûbunu istedi. Mektûb onun huzûrunda okundu. Mektûbda şunlar vardı:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle!

Allah'ın Kulu ve Elçisi Muhammed'den Rûmlar'ın büyüğü Hırakl'e! Selâm doğruya uyanlara! Ammâ ba'du(= Sözün bundan sonrası şudur):..." [39].

---

38 Hadîsin başlığa uygunluğu, tarîklerinin birinde mektûbu açtığı ve elbette sâhibinin izni olmaksızın işi meydana çıksın diye ona baktığı fıkrası mevcûd olması yönündendir. Bunun Cihâd'da "Câsûs bâbı"nda geçen rivâyetinde: Biz Hâtıb'ın bu kadınla yolladığı mektûbu Rasûlullah'a getirdik. Onda Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan Mekke müşriklerinden birtakım insanlara ifâdesiyle Rasûlullah'ın askerî işlerinden bâzısını onlara haber veriyordu. Hadîsin bir rivâyeti Mağâzî'de "Bedir gazvesinde bulunanların fazîleti bâbı"nda da geçmişti.

39 Başlığa uygunluğu *"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle! Allah'ın kulu ve Elçisi Muhammed'den..."* sözlerindedir. Çünkü bunda kitâb ehline nasıl mektûb yazılacağının bildirilmesi vardır. Hadîs, Vahy Bâbı'nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. "Selâm doğruya uyanlara", Tâhâ: 47'den alınmış, bundan sonra da Âlu İmrân: 64. âyet yazılmıştı.

٢٥ـ بابٌ بِمَنْ يُبْدَا فى الكِتابِ : وقال اللَّيْثُ حدّثنى جَعْفَرُ بنُ رَبِيعَة عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ هُرْمُزَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أنّهُ ذَكَرَ رَجُلاً مِنْ بَنِى إسْرائِيلَ أخَذَ خَشَبَةً فنَقَرَها فأدْخَلَ فِيها ألْفَ دِينارٍ وصَحِيفَةً مِنْهُ إلى صاحِبِهِ : وقال عُمَرُ بنُ أبى سَلَمَةَ عنْ أبِيهِ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم نَجَرَ خَشَبَةً فَجَعَلَ المَالَ فى جَوْفِها وكَتَبَ إلَيْهِ صَحِيفَةً مِنْ فُلانٍ إلى فُلانٍ

25- BÂB: MEKTÛBA KİMİN İSMİYLE (YAZANIN MI, YOKSA GÖNDERİLENİNKİ İLE Mİ) BAŞLANIR?

el-Leys şöyle dedi:
Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S), İsrâîl oğulları'ndan bir adamı zikretti ki, o bir ağaç parçasını alıp onun içini oymuş da bu oyuğa bin dînâr ile kendisinden arkadaşına yazılmış bir sahîfe koymuştur.
Umer ibn Ebî Seleme de babasından söyledi ki, o da Ebû Hureyre'den işitmiş: Peygamber (S): ***"Bir adam bir ağaç parçasını deldi de, içine borcu olan parayı koydu ve bir de 'Fulân kimseden fulân kimseye' diye bir sahîfe yazıp koydu"*** **buyurdu, demiştir** [40].

٢٦ـ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ قُومُوا إلى سَيِّدِكُمْ

26- PEYGAMBER(S)'İN:
"Seyyidinize ayağa kalkınız!"
KAVLİ BÂBI

٣٤ـ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ أبى أُمامَةَ بنِ سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ عنْ أبى سَعِيدٍ أنَّ أهْلَ قُرَيْظَةَ نَزَلوا عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ فأرْسَلَ

---

40 Başlığa uygunluğu "Fulandan fulâna" sözünden alınır. Çünkü bunda yazanın kendi ismiyle başlanmış, sonra mektûb gönderilenin ismi zikredilmiştir. Bu, Kefâlet Kitâbı'nda geçen uzunca hadîsin bir parçasıdır.

النبيّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم إِلَيْهِ فَجاءَ فقال قُومُوا إلى سَيِّدِكُمْ أَوْ قال خَيْرِكُمْ فَقَعَدَ عِنْدَ النبيِّ ﷺ فقال هٰؤُلاءِ نَزَلُوا عَلى حُكْمِكَ قال فإِنِّي أَحْكُمُ أَنْ تُقْتَلَ مُقاتِلَتُهُمْ وتُسْبى ذَرارِيُّهُمْ فقال لَقَدْ حَكَمْتَ بِما حَكَمَ بِهِ المَلِكُ * قال أَبو عَبْدِ اللّٰهِ أَفْهَمَنِي بَعْضُ أَصْحابِي عنْ أَبِي الوَلِيدِ مِنْ قَوْلِ أَبِي سَعِيدٍ إلى حُكْمِكَ *

34-....... Bize Şu'be, Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da Ebû Umâme ibn Sehl ibn Huneyf'ten; o da Ebû Saîd(R)'den şöyle tahdîs etti: Kurayza kabîlesi muhâribleri Evs kabîlesinin seyyidi Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne râzı olup kalelerinden indiler. Peygamber (S) Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd (bir merkeb üzerinde) geldi. Yanına yaklaşınca, Peygamber Ensâr'a:

— *"Haydi ulunuza ayağa kalkınız* -yâhud: *Hayırlınıza ayağa kalkınız-!"* buyurdu.

Sa'd, Peygamber'in yanına oturdu. Peygamber, Sa'd'a:

— *"Şu Kurayza oğulları senin hükmüne râzı olup indiler!"* buyurdu.

Sa'd da:

— Ben bunların harb edenlerinin öldürülmelerine, kadınlar ve çocuklarının da esîr edilmelerine hükmediyorum, dedi.

Peygamber:

— "(Ey Sa'd!) *Yemîn ederim ki, sen Melik olan Allah'ın hükmettiği ile hükmettin!"* buyurdu [41].

Ebû Abdillah el-Buhârî: Arkadaşlarımdan biri bana evvelinden *"Senin hükmüne"* kadar bu hadîsi, senediyle Ebû'l-Velîd'den; o da Ebû Saîd'in kavlinden (yânî kendi takrîrinden) olmak üzere anlattı, demiştir.

---

41 Başlığa uygunluk, bir kavmin büyüğüne ikrâm ve ta'zîm için ayağa kalkılmasının meşrû'luğu yönündendir.

Kurayza oğulları da Sa'd ibn Muâz'ın bu hükmünün Tevrât hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamânımız kaanûnlarına göre de hüküm böyledir. Vatana ihânet eden, düşmanla birleşerek vatandaşlarına karşı silâh kullanan, devlet başkanına ve onun harîmine küfredip isyân eden kişinin cezâsı îdâmdır...

Benû Kurayza Yahûdîleri Sa'd ibn Muâz'ın hakemlik etmesini istediler. Sa'd da onlara kendi inandıkları Tevrât'ın Tesniye bâbı'ndaki ilgili hükmü verdi... -Tesniye: 10-15- (*Hz. Muhammed'in Yüce Şahsiyeti,* Abbâs Mahmûd el-Akkaad, mütercim: Alî Husrevoğlu, s. 110, İzmir 1400/1979).

Bu hadîsin birer rivâyeti Cihâd'da ve Mağâzî'de Sa'd ibn Muâz'ın fadlı bâbı'nda geçmişti.

٢٧ــ بابُ المُصافحَةِ : وقال ابنُ مَسْعُودٍ عَلَّمَنى النبىُّ ﷺ التَّشَهُّدَ وكَفِّى بَيْنَ كَفَّيْهِ : وقال كَعْبُ بنُ مالِكٍ دَخَلْتُ المَسْجِدَ فإذَ بِرَسُولِ اللّهِ ﷺ فقامَ إلَىَّ طَلْحَةُ بنُ عُبَيْدِ اللّهِ يُهَرْوِلُ حتَّى صافَحَنى وهَنَّأنى

27- MUSÂFAHA (YÂNÎ EL-ELE TUTUŞUP TOKALAŞMANIN MEŞRÛ'LUĞU) BÂBI [42]

Abdullah ibn Mes'ûd: Peygamber (S) elim elinin içinde olduğu hâlde bana teşehhüd duâsını öğretti, demiştir [43].

Ka'b ibn Mâlik de (tevbesinin kabûlü hadîsinde) şöyle dedi: Nihâyet mescide girdim. Rasûlullah oturmuştu, etrafında sahâbîleri çevrelenmişlerdi. Hemen Talha ibn Ubeydullah kalktı, bana doğru koşarak geldi, benimle musâfaha etti (elimi tutup sıktı) ve beni tebrîk etti [44].

٣٥ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عاصِمٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتَادَةَ قال قُلْتُ لأنَسٍ أكانَتِ المُصافَحَةُ فى أصْحَابِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال نَعَمْ *

35-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Ben Enes(R)'e:

— Peygamber(S)'in sahâbîleri arasında musâfaha, yânî el sıkışıp tokalaşmak var mıydı? diye sordum.

Enes:

— Evet vardı, diye cevâb verdi [45].

٣٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال حدّثنى ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى

---

42 *Musâfaha*, ısınlaşmak için iki adam birbirinin ellerini tutuşmak ma'nâsınadır, birbirinin elinin safhasını tutup, yüzün safhasıyle mukaabele ederler *(Kaamûs Ter.)*.

43 el-Buhârî bunu bundan sonraki bâbda senediyle getirmiştir.

44 Bu Tebûk gazvesi hakkında geçen uzun hadîsinden bir parçadır.

45 *el-Edebu'l-Müfred*'de sahîh bir senedle Enes'den: Yemen ehli geldiler, onlar musâfahayı ilk getirenlerdir... hadîsi vardır. Tirmizî'deki Enes hadîsinde: Yâ Rasûlallah! İnsan dîn kardeşiyle karşılaşınca ona ta'zîm için eğilir mi? diye soruldu. Rasûlullah: *"Hayır, elini tutar ve onunla musâfaha edip el sıkışır"* buyurdu.

Nevevî'nin dediği gibi karşılaşmada el tutuşup musâfaha etmek üzerinde ittifâk edilmiş bir sünnettir... (Kastallânî).

حَيْوَةُ قال حدّثنى أَبو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بنُ مَعْبَدٍ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللّهِ بنَ هِشامٍ قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ وهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بنِ الخَطّابِ *

36-....... Hayve ibnu Şurayh el-Basrî şöyle demiştir: Bana Ebû Ukayl Zuhre ibnu Ma'bed tahdîs etti ki, kendisi dedesi Abdullah ibn Hişâm'dan şöyle dediğini işitmiştir: Bizler Peygamber(S)'in berâberinde idik. Peygamber, Umer ibnu'l-Hattâb'ın elini tutmuş hâldeydi [46]...

٢٨ــ بابُ الأَخْذِ بالْيَدَيْنِ :

وصافَحَ حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ ابنَ المُبارَكِ بِيَدَيْهِ

28- İKİ ELİ TUTUP MUSÂFAHA ETMEK BÂBI

Hammâd ibn Zeyd de Abdullah ibnu'l-Mubârek'le iki elini tutmak sûretiyle musâfaha etmiştir [47].

٣٧ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا سَيْفٌ قال سَمِعْتُ مُجاهِدًا يَقُولُ حدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ سَخْبَرَةَ أَبو مَعْمَرٍ قال سَمِعْتُ ابنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ عَلَّمَنى رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم وكَفّى بَيْنَ كَفَّيْهِ التَّشَهُّدَ كَما يُعَلِّمُنِى السُّورَةَ مِنَ القُرْآنِ التَّحِيّاتُ لِلّهِ والصَّلَواتُ والطَّيِّباتُ السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّها النبىُّ ورَحْمَةُ اللّهِ وبَرَكاتُهُ السَّلامُ عَلَيْنا وَعَلى عِبادِ اللّهِ الصّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاإِلَهَ الاَّ اللّهُ وأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورسولُهُ وهُوَ بَيْنَ ظَهْرانَيْنا فَلَمّا قُبِضَ قُلْنا السَّلامُ يَعْنِى عَلَى النبىِّ ﷺ *

37-....... Mucâhid ibn Cebr şöyle derdi: Bana Abdullah ibnu Sahbara Ebû Ma'mer tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) elim O'nun eli içinde olduğu

---

46 el-Buhârî bunu Eymân ve'n-Nuzûr'da tamâmını getirdiği hadîsten kısaltmıştır. Burada maksadı, el tutmanın ekseriyâ elin safhasının diğer kimsenin elinin safhasıyle kavuşmasıdır.

47 Bunu Guncâr, *Târîhu Buhârâ* kitâbında İshâk ibn Ahmed ibn Halef yolundan senediyle rivâyet etmiştir.

hâlde teşehhüdü bana öğretti. Rasûlullah bana Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi şu teşehhüdü öğretiyordu:

"et-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salavâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn. Eşhedu en lâ ilâhe ille'llâhu ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasûluhu".

Bunu biz Rasûlullah aramızda iken böyle söylerdik, rûhu kabzolunduktan sonra ***"es-Selâmu ale'n-Nebiyyi"*** demeğe başladık [48].

Buhârî: İbn Mes'ud, ***"Ale'n-Nebiyyi"*** demeyi kasdediyor, dedi.

٢٩ــ بابُ المُعانَقةِ وقَوْلِ الرَّجُلِ كَيْفَ أصْبَحْتَ

29- MUÂNAKA (YÂNÎ BİRBİRİNİN BOYUNLARINA SARILMAK) VE İNSANIN DİĞER BİRİNE "NASIL OLDUN?" DEMESİ BÂBI

٣٨ــ **حدّثنا** إسْحٰقُ أخبرنا بِشْرُ بنُ شُعَيْبٍ **حدّثنى** أبى عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ كَعْبٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ أخْبَرَهُ أنَّ عَلِيًّا يَعْنِى ابنَ أبى طالِبٍ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم ح **وحدّثنا** أحْمَدُ بنُ صالِحٍ **حدّثنا** عَنْبسَةُ **حدّثنا** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ أخبرهُ أنَّ عَلِىَّ بنَ أبى طالِبٍ رضى اللَّه عنه خَرَجَ مِنْ عِنْدِ النبىِّ ﷺ في وَجَعِهِ الَّذى تُوُفِّىَ فيهِ فقال النَّاسُ ياأبا حَسَنٍ كَيْفَ أصْبَحَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال أصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بارِئًا فأخَذَ بِيَدِهِ العَبَّاسُ فقال ألا تَراهُ أنْتَ واللَّهِ بَعْدَ الثَّلاثِ عَبْدُ العَصا واللَّهِ

---

48 İbn Mes'ûd hitâb sîgasını terkedip gaybet lafzıyle zikrettiklerini kasdediyor. Lâkin buna da muhâlif diğer rivâyetler de vardır. İbn Mes'ûd, Peygamber (S) tarafından söylediğimiz tarzda teşehhüd öğretildiğini söylerken İbn Abbâs: Biz ***"es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu"***'yu Peygamber hayâtta iken söylerdik, demiş. İbn Mes'ûd ise: Bize böyle öğretti, biz de böyle öğretiriz cevâbını vermiştir ki, bu son iki rivâyet arasında munâfât vardır. Bu gün ümmetin ameli, Peygamber'in öğretmesiyle bellenmiş olan ***"Aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu"*** sîgasıyle selâm vermek üzere câridir.

Kelâmın sıyâkını, gâib sîgasını bırakıp da ***"es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu..."*** diyerek hitâb sîgasına dönmekteki hikmet, bu lafızların Peygamber'in öğretmesiyle bellenmiş olmasından dolayı herhangi diğer bir lafızdan daha yüksek ve daha şerefli olmasıdır (*Tecrîd Ter.*, II, 702-709, "459").

Bu hadîste el tutmak vardır ki, bu, musâfahada mübâlağadır ve öğretilen şeye çok ehemmiyet verildiğini ifâde eder.

إنّى لأُرى رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم سَيُتَوَفَّى فى وَجَعِهِ وإنّى لأعْرِفُ فى وُجُوهِ بَنِى عَبْدِ المُطَّلِبِ المَوْتَ فاذْهَبْ بنا إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فَنَسْألَهُ فِيمَنْ يَكُونُ الأمْرُ فإنْ كان فِينا عَلِمْنا ذٰلِكَ وإنْ كان فى غَيْرِنا أمَرْناهُ فأوْصَى بِنا قال عَلِيٌّ واللّهِ لَئِنْ سَألْناها رسولَ اللّهِ ﷺ فَيَمْنَعُنا لايُعْطِيناها النّاسُ أبَدًا وإنّى لأسْألُها رسولَ اللّهِ ﷺ أبَدًا *

38-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi. Ona da Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Alî, yânî İbnu Ebî Tâlib, -son hastalığında- Peygamber(S)'in yanından dışarı çıktı...

H ve yine bize Ahmed ibn Sâlih tahdîs etti. Bize Anbese tahdîs etti. Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi; ona da İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Peygamber'in vefât ettiği hastalığı sırasında, Peygamber'in yanından dışarı çıktığında insanlar:

— Yâ Eba'l-Hasen! Rasûlullah (bu gece) nasıl sabâhladı? diye sordular.

Alî:

— Allah'a hamd olsun, hastalıktan beri' (yânî iyileşmiş) olarak sabâhladı! diye cevâb verdi.

Alî'nin bu cevâbı üzerine babam Abbâs, Alî'nin elini tuttu da Alî'ye:

— Sen Peygamber'in öleceğini -yâhud: Şu hakîkati- görüp düşünüyor musun? Vallâhi sen üç gün sonra asânın, yânî başkasının kulu (me'mûru) olacaksın! [49]. Vallâhi ben Rasûlullah'ın bu hastalığından yakında öleceğini kuvvetle sanıyorum. Çünkü ben Abdulmuttalib oğulları'nın yüzlerindeki ölüm alâmetini (tecrübemle) bilmekteyim. Şimdi sen bizi Rasûlullah'ın yanına götür de biz (Hâşimîler adına kendisinden sonra devlet başkanlığı) işinin kimde olacağını kendisinden soralım. Eğer bu iş bizde olacaksa, biz bunu (Rasûlullah'ın sağlığında) bilelim. Bizden başkasında olacaksa kendisine söyleyelim de bu işi bize vasiyet etsin! dedi.

Bunun üzerine Alî:

— Vallâhi eğer biz bu işi Rasûlullah'a sorar, O da bizi bundan men' ederse, (O'nun vefâtından) sonra insanlar bunu (delîl getirerek,

---

49 Abbâs bu sözüyle Alî'ye: Peygamber'in vefâtı üzerine birisi halîfe olacak, sonra sen onun bir me'mûru olacaksın! demek istiyor.

halîfeliği) bize ebediyyen vermezler. Bu sebeble ben bu halîfelik mes'elesini Rasûlullah'a ebediyyen sormam! diye yemîn etti [50].

٣٠ ـ باب من أجاب بلبّيك وسعديك

30- ÇAĞIRANA "LEBBEYKE VE SA'DEYKE" SÖZLERİYLE CEVÂB VEREN KİMSE BÂBI [51]

٣٩ ـ حدّثنا مُوسى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ عنْ مُعاذٍ قال أنا رَدِيفُ النبيِّ صلى الله عليهِ وسلم فقال يامُعاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ ثُمَّ قال مِثْلَهُ ثلاثًا هَلْ تَدْرِى ماحَقُّ اللّهِ عَلَى العِبادِ قُلْتُ لا قال حَقُّ اللّهِ عَلى

---

50 Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirdi. Bunun bir rivâyeti Mağâzî'nin sonlarında "Peygamber'in hastalığı bâbı"nda geçmişti. Başlığın ikinci kısmına uygunluğu "Rasûlullah nasıl sabâhladı?" sözünden alınır. Muânakanın bu hadîste zikri yoktur. Peygamber'in el-Hasen ile muânakasının zikri Buyû' Kitâbı'nda geçmiştir. İbn Battâl'ın Mühelleb'den naklettiği gibi, Buhârî burada onu sevketmek istemiş, fakat geçen senedden başka bir senedini hazır edememiştir. Buhârî'nin çok defa tek senedle hadîsi tekrâr etme âdeti yoktur... (Kastallânî).

Muânaka, iki kişinin ellerini birbirinin boyunlarına dolayarak kucaklaşmasıdır.

Ca'fer: Biz Necâşî'nin yanından dönüp geldiğimizde Peygamber (S) beni karşılayıp kabûl etti ve benimle sarılıp kucaklaştı, demiştir (Taberânî).

51 *el-Lebbu* ve *el-İlbâbu:* Bir yerde eğlenip mukîm olmak ma'nâsınadır. "Lebbeyke" sözleri, aded irâdesiyle tesniye kılınıp hitâb kaafına muzâf kılınmıştır. Bunun ma'nâsında dört kavil vardır: Evvel zikrolunan ikaamet ma'nâsına olmakla 'Ben Senin tâatin üzerinde devâmlı ikaamet ediyor ve tekrar tekrar Sana icâbet ediyorum' sebkindedir ki, ben Sen'in emir ve fermânına itâat ve icâbet merkezinde tekrar tekrar sâbit ve pâydârım demektir...

Lebb kelimesi "Mahabbet" ma'nâsına da geldiğinden, o ma'nâdan alınmış olarak: "Lebbeyk", "Benim mahabbetim Sana'dır, başkasına değil" demek olur.

"Hâlis" ma'nâsına olan *Lebb* ve *Lebâb*'dan alınmış olarak *"Lebbeyk"*, "Benim ihlâsım, yânî sıdk ve ubûdiyetim her zamân Sana'dır" demek olur. Bunun aslı "Elubbu lebbeyn leke" idi, fiili hazf ve tesniye nûn'u düşürüldükten sonra kâfa muzâf kılındı...

el-Is'âd: Bir adamı saâdetli kılmak, meded ve iâne eylemek ma'nâsınadır. *Lebbeyk* ve *Sa'deyk,* berâber kullanılır... Ma'nâları "Tâatinde mükerreren, yânî devâm üzere mukîm ve hizmetinde mülâzim ve müdâvim olurum" demektir. Zîrâ *Is'âd,* iâne ma'nâsına olduğundan, burada "İânetinde kıyâm ve ihtimâm eden kimse gibi hizmet ve ubûdiyetinde devâmlı kıyâm ve ikdâm ederim" yâhud "Hizmet ve ubûdiyetinde sâir hizmetçilere is'âd ve iânet ederim" demektir (*Kaamûs Ter.,* I, 481; 1166-1167).

العِبادِ أنْ يَعْبُدُوهُ ولا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ثُمَّ سارَ ساعَةً فقال يامُعاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ قال هَلْ تَدْرِى ماحَقُّ العِبادِ عَلى اللّهِ إذَا فَعَلُوا ذٰلِكَ قُلْتُ لا قال حَقُّ العِبادِ عَلى اللّهِ إذَا فَعَلُوا ذٰلِكَ أنْ لايُعَذِّبَهُمْ *

39-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in devesinin arka tarafına binmiştim. Beni:

— *"Yâ Muâz!"* diye çağırdı.

Ben:

— Lebbeyke ve sa'deyke! (Buyur, itâatindeyim ve emrine hazırım!) dedim.

Sonra yine bunun gibi üç kerre daha nidâ edip çağırdı da (üçüncüsünde):

— *Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?"* buyurdu.

Ben:

— Hayır bilmiyorum! dedim.

— *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na hiçbirşeyi ortak kılmayarak ibâdet etmeleridir"* buyurdu.

Sonra bir müddet daha yürüdü de yine:

— *"Yâ Muâz!"* diye nidâ etti.

Ben:

— Lebbeyke ve sa'deyke! diye cevâbladım.

— *"Onlar bunu yaptıkları zamân, kulların Allah üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?"* diye sordu.

Ben:

— Hayır (bilmiyorum), dedim.

Rasûlullah:

— *"Kullar bunu işledikleri zamân, kulların Allah üzerindeki hakları, Allah'ın onları azâb etmemesidir"* buyurdu [52].

٤٠ ــ حدّثنا هُدْبَةُ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسٍ عنْ مُعاذٍ بِهذا *

40- Bize Hudbe ibn Hâlid tahdîs etti. Bize Hemmâm ibn Yahyâ

52 Bunun birer rivâyeti İlim Kitâbı, "İlmi bir kavme tahsîs eden kimse bâbı"nda; Libâs'ta, "Kişinin bineğinin arka tarafına bir başkasını bindirmesi bâbı"nda geçmişti. *"Allah'a ibâdet etmeleri"* fıkrası ameliyyâta; *"O'na hiçbirşeyi ortak kılmamaları"* fıkrası ise i'tikaadiyyâta işârettir. Çünkü tevhîd, ibâdetlerin köküdür...

tahdîs etti. Bize Katâde, Enes'ten; o da Muâz'dan bu geçen hadîsi tahdîs etti [53].

٤١ـ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفصٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا زَيْدُ ابنُ وَهْبٍ حدّثنا واللّهِ أبو ذَرٍّ بالرَّبَذَةِ قال كُنْتُ أمْشِي مَعَ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم في حَرَّةِ المَدِينَةِ عِشاءً اسْتَقْبَلَنا أُحُدٌ فقال ياأباذَرٍّ ماأُحِبُّ أنَّ أُحُدًا لي ذَهَبًا تَاتِي عَلَيَّ لَيْلَةٌ أوْ ثَلاثٌ عِنْدِي مِنْهُ دِينارٌ أرْصُدُهُ لِدَيْنٍ إلاَّ أنْ أقُولَ به في عِبادِ اللّهِ هٰكَذا وهٰكَذا وهٰكَذا وأرانا بِيَدِهِ ثُمَّ قال ياأباذَرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ يارسولَ اللّهِ قال الأكْثَرُونَ هُمُ الأقَلُّونَ إلاَّ مَنْ قال هٰكَذا وهٰكَذا ثُمَّ قال لِي مَكانَكَ لاتَبْرَحْ ياأبا ذَرٍّ حتّى أرْجِعَ فانْطَلَقَ حتّى غابَ عَنِّي فَسَمِعْتُ صَوْتًا فَخَشِيتُ أنْ يَكُونَ عُرِضَ لِرَسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فأرَدْتُ أنْ أذْهَبَ ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَ رسولِ اللّهِ ﷺ لاتَبْرَحْ فَمَكَثْتُ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ سَمِعْتُ صَوْتًا خَشِيتُ أنْ يَكُونَ عُرِضَ لَكَ ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَكَ فَقُمْتُ فقال النبيُّ صلى اللّه عليهِ وسلم ذاكَ جِبْرِيلُ أتانِي فأخْبَرَنِي أنهُ مَنْ ماتَ مِنْ أُمَّتِي لايُشْرِكُ باللّهِ شَيْئاً دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ وإنْ زَنى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ زنى وإنْ سَرَقَ قُلْتُ لِزَيْدٍ إنَّهُ بلغني أنَّهُ أبو الدَّرْداءِ فقل أشْهَدُ لَحَدَّثَنِيهِ أبو ذَرٍّ بالرَّبَذَةِ * قال الأعْمَشُ وحدثني أبو صالِحٍ عنْ أبي الدَّرْداءِ نَحْوَهُ * وقال أبو شِهابٍ عنِ الأعْمَشِ يَمْكُثُ عِنْدِي فَوْقَ ثَلاثٍ *

41-....... Bize Zeyd ibn Vehb el-Cuhenî tahdîs edip şöyle dedi: Vallâhi bize Ebû Zerr Cundeb el-Gıfârî (R) Rebeze'de tahdîs edip şöyle dedi: Ben bir yatsı vaktinde Peygamber (S) ile berâber Medîne'nin dışındaki Harre denilen kara taşlık yerde yürüyordum. Bizim karşımıza Uhud Dağı çıkınca, Peygamber:

— *"Yâ Ebâ Zerr! Ben Uhud'un benim için altın olmasını ve bu kadar çok altından benim yanımda borç ödemek için hazırlamakta olduğum bir dînâr bulunduğu hâlde üzerimden bir gece yâhud üç gece geçmesini arzû etmem, muhakkak bu altınları Allah'ın kullarına şöyle, şöyle, şöyle harcar infâk ederdim"* buyurdu [54].

---

53 Bu, Muâz hadîsinin diğer bir yoludur. Bu yoldan gelen hadîs aynıyle Libâs Kitâbı'nda geçmiştir.

54 Ebû Hureyre'den gelen rivâyet de buna yakın ma'nâdadır: Rasûlullah (S): *"Be-*

Râvî dedi ki: Ebû Zerr *"Şöyle, şöyle, şöyle"* sözlerini söylerken eliyle bize sağa, sola ve önüne doğru işâretler yapıp harcama yönlerini gösterdi. Sonra yine:

— *"Yâ Ebâ Zerr!"* diye seslendi.

Ben:

— Lebbeyke ve sa'deyke yâ Rasûlallah! dedim.

O:

— *"Malca çok zengin olanlar vardır ki, onlar sevâbca çok azdırlar. Ancak mallarını şöyle, şöyle* (Allah'ın kulları yolunda) *harcayanlar müstesnâdırlar"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah bana:

— *"Yâ Ebâ Zerr! Ben Sana dönünceye kadar sen yerinde dur, hiçbir yere ayrılma!"* buyurdu ve gidip nihâyet gözümden kayboldu.

Bu sırada ben bir ses işittim de Rasûlullah'ın bir tehlikeye uğratılmasından endîşe ettim ve O'nun yanına doğru gitmek istedim. Sonra Rasûlullah'ın bana: *"Yerinden hiç ayrılma"* sözünü hatırladım da yerimde bekledim. Rasûlullah gelince:

— Yâ Rasûlallah!Ben bir ses işittim de Sen'in bir tehlikeye uğratılmış olmandan endîşe ettim, yanına gelmek istedim, sonra bana *"Yerinden ayrılmadan bekle"* sözünü hatırladım da yerimde dikeldim, dedim.

Peygamber bana:

— *"Bu, Cibrîl idi. Bana geldi de: Ümmetimden her kim Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmaksızın ölürse cennete girer! diye haber verdi"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! O kul zinâ etse ve hırsızlık yapsa da mı (cennete girecek)? dedim.

Rasûlullah:

— *"Zinâ etmiş olsa da, hırsızlık yapmış olsa da!"* buyurdu.

Râvî el-A'meş şöyle dedi: Ben Zeyd ibn Vehb'e hitâben:

— Bana bu hadîsin râvîsi Ebu'd-Derdâ olduğu haberi ulaştı, dedim.

Bunun üzerine Zeyd:

— Şehâdetle yemîn ederim ki, bu hadîsi bana Rebeze köyünde muhakkak Ebû Zerr Cundeb tahdîs etti, dedi.

el-A'meş: Ve bana Ebû Sâlih de Ebu'd-Derdâ'dan, bunun benzerini tahdîs etti, dedi.

---

nim Uhud Dağı misâli altınım olsa, ondan bir parçası yanımda bulunarak üç gece geçmesi beni sevindirmez, ancak o parçayı borç edâsı diye hazırlamış olmam beni sevindirir" buyurdu (Buhârî, Kitâbu'l-İstikrâz).

Ebû Şihâb da el-A'meş'ten yaptığı rivâyetinde *"O altının üç gün yanımda kalmasını istemezdim"* şeklinde söylemiştir [55].

٣١ــ بابٌ لايُقيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ

31- BÂB:

"Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerden kaldırmaz"

٤٢ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنى مالِكٌ عن نافِعٍ عنِ ابن عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال لايُقيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ *

42-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerden kaldırıp, sonra da onun yerine oturmaz"* buyurmuştur [56].

٣٢ــ بابٌ إذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فى المَجْلِسِ فافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّهُ لَكُمْ وإذَا قِيلَ انْشِزُوا فانْشِزُوا الآيَةَ

32- BÂB:

---

55 Başlığa uygunluğu meydandadır. Ebû Zerr'in ismi Cundeb ibn Cunâde'dir; otuz ikinci yılda Rebeze'de vefât etmiştir. Ebu'd-Derdâ'nın ismi Uveymir İbn Zeyd'dir, otuziki yılında Şâm'da vefât etmiştir. Mısır fethinde hazır bulunmuştur. Ebû Süleymân Zeyd ibn Vehb el-Hemedânî, el-Cuhenî Kudâa kabîlesindendir. Peygamber'e gitmek için yola çıktı, o yolda iken Peygamber vefât ettiğinden göremedi. Kendisi doksanaltı yılında vefât etti... (Aynî).

Ebû Şihâb, İbn Nâfi' el-Kinânî'dir. Hannât ve Asğâr lakablarıyla meşhûrdur. Kûfeli olup Medâyin'de ikaamet etmeyi tercîh etmiştir. el-Leys ibn Ebî Süleymân'dan, el-A'meş'ten rivâyeti vardır. Kendisinden, Buhârî'nin şeyhlerinden olan Yahyâ ibn Âdem de, Müsedded de rivâyet etmişlerdir. İbnu Maîn, onun güvenilir bir râvî olduğuna şehâdet etmiştir. 171 târîhinde vefât etmiştir *(Hulâsa)*.

Bu hadîsin bir rivâyeti Kitâbu'l-İstikrâz'da "Borçları ödeme bâbı"nda geçmişti.

56 Bu *"kaldırmaz, oturmaz"* haber fiilleri burada "kaldırmasın, oturmasın" ma'nâsına inşâdır, yânî nehiydir.

"Ey îmân edenler, size meclislerde 'Yer açın' denildiği zamân genişletin ki, Allah da size genişlik versin. 'Kalkın' denilince de kalkıverin..."

(el-Mucâdile: 11) [57].

٤٣ ـ حدّثنا خَلادُ بنُ يَحْيى حدّثنا سُفْيانُ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ نافِعٍ، عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ نَهى أنْ يُقامَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسِهِ ويَجْلِسَ فِيهِ آخَرُ ولَكِنْ تَفَسَّحُوا وتَوَسَّعُوا : وكانَ ابنُ عُمَرَ يَكْرَهُ أنْ يَقُومَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يُجْلِسَ مَكانَهُ *

43-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir kişinin oturduğu yerinden kaldırılmasını ve oraya başka birisinin oturmasını nehyetmiş: *"Ve lâkin yer açınız ve genişleyip genişletin"* buyurmuştur.

Nâfi': İbn Umer de bir kişinin oturduğu yerden kaldırılıp da sonra onun yerine başkasını oturtmayı kerîh görürdü, demiştir [58].

٣٣ ـ باب مَنْ قامَ مِنْ مَجْلِسِهِ أوْبَيْتِهِ ولَمْ يَسْتأْذِنْ أصْحابَهُ أوْ تَهَيَّأَ لِلْقِيامِ لِيَقُومَ النَّاسُ

33- OTURDUĞU MECLİSTEN YÂHUD EVİNDEN, ORADAKİ ARKADAŞLARINDAN İZİN İSTEMEKSİZİN KALKAN YÂHUD ORADAKİ İNSANLARIN KALKIP GİTMELERİ İÇİN KENDİSİ KALKMAYA HAZIRLANAN KİMSE BÂBI

٤٤ ـ حدّثنا الحَسَنُ بنُ عُمَرَ حدّثنا مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبِي يَذْكُرُ عنْ أبِي مِجْلَزٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال لما تَزَوَّجَ رسُولُ اللّهِ صلى اللّه

---

57 Âyetin devâmı şöyledir: ***"...Allah, içinizden îmân etmiş olanlarla*** (bilhassa) ***kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır".***

Bu âyet, îmânın ve îmânla berâber ilmin ve âlimlerin yüksekliğine, derecelerinin yüceliğine açıkça delâlet etmektedir. İlmin yüksek mertebesine ve fazîletine âid pekçok hadîsler vardır. Bunların bir kısmı İlim Kitâbı'nda verilmişti.

58 Bu hadîsi İbn Umer'den rivâyet eden Nâfi'e, İmâm Mâlik: Bu nehiy cumua namâzına mı âiddir? diye sormuş. Nâfi': Cumuada da, başka meclislerde de! diye cevâb vermiştir (Cumua Kitâbı).

عليه وسلم زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ دَعا الناسَ طَعِمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ قال فأَخَذَ كأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلقِيامِ فلَمْ يَقُومُوا فلمَّا رأى ذَلِكَ قامَ فلَمَّا قامَ قامَ مَنْ قامَ مَعَهُ مِنَ النَّاسِ وبَقِيَ ثَلاثَةٌ وإنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم جاءَ لِيَدْخُلَ فإذَا القَوْمُ جُلُوسٌ ثُمَّ إنَّهُمْ قامُوا فانْطَلَقُوا قال فَجِئْتُ فأَخْبَرْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أنَّهُمْ قَدِانْطَلَقُوا فَجاءَ حتَّى دَخَلَ فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فأَرْخَى الحِجابَ بَيْنِي وبَيْنَهُ وأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى ياأَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَدْخُلُوا بُيُوتَ النبيِّ إلاَّ أنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إلى قَوْلِهِ إنَّ ذَلِكُمْ كانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا *

44-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zamân insanları düğün aşına da'vet etti, insanlar yediler, sonra oturup konuşuyorlardı.

Enes dedi ki: Rasûlullah kalkmaya hazırlanır gibi vaziyet aldı (da onların kalkıp gitmelerine işâret etti). Fakat onlar kalkmadılar. Onların kalkmadıklarını görünce kendisi kalktı. Rasûlullah kalkınca, O'nun berâberinde insanlardan kalkanlar da kalktılar. Geride üç kişi oturup kaldılar. Peygamber (Âişe'nin ve diğer kadınlarının yanlarına dolaşıp da) Zeyneb'in odasına girmek için geldiği hâlde, onlar hâlâ oturuyorlardı. (Peygamber tekrar dönüp gitti.) Sonra onlar kalkıp gittiler.

Enes dedi ki: Akabinde ben gidip Peygamber'e onların gitmiş olduklarını haber verdim. Bunun üzerine geldi ve içeriye girdi. Ben de O'nunla berâber girmeğe davrandım. Peygamber bu sırada benimle kendisi arasına (kapıdaki) perdeyi sarkıttı. Yüce Allah da: ***"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin... Bu, Allah katında büyük bir günâhtır"*** (el-Ahzâb: 53) âyetini indirdi [59].

٣٤ــ بابُ الإحْتِبَاءِ باليَدِ وهُوَ القُرْفُصاءُ

34- EL İLE IHTIBÂ OTURUŞU BÂBI

59 Bunda kendisi için girmiş olduğu hâcetini yerine getirmesinin ardından oturmayı uzatmanın hiç kimseye yakışmayacağı, bu takdîrde ev sâhibinin onun yanından kalkıp gitmesi isteğini açıklama hakkı olduğu, kezâ onun gitmekte ağır davrandığını açıklama hakkı olduğu hükümleri vardır. Bu hadîsin bir rivâyeti yakında Hicâb Âyeti bâbı'nda geçmişti (Kastallânî).

Ki bu, kişinin iki kaba eti ve sağrısı üstüne oturup uyluklarını karnına dayaması ve ellerini birbirine sarıp baldırları üzerine koyarak oturmasıdır [60].

٤٥ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبي غالِبٍ أخبرنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ الحِزَامِيُّ
حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ عنْ أبِيهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال
رأيْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ بِفِناءِ الكَعْبَةِ مُحْتَبِيًا بِيَدِهِ هٰكَذَا *

45-....... Abdullah ibn Umer (R): Ben Rasûlullah(S)'ı Ka'be'nin bir tarafında eliyle şöyle ıhtıbâ ederek otururken gördüm, demiştir [61].

٣٥ـ باب مَنِ اتَّكأ بَيْنَ يَدَىْ أصْحابِهِ : وقال خَبَّابٌ أتَيْتُ النبىَّ ﷺ
وهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً قُلْتُ ألاتَدْعُوا اللّهَ فَقَعَدَ

35- ARKADAŞININ İKİ ELİ ARASINA DAYANAN KİMSE BÂBI

Habbâb ibn Erett: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim. O (Ka'be'nin gölgesinde) bir kaftânı yastık yaparak dayanmış hâldeydi. (Bizim kurtulmamız için) Allah'a duâ etmez misin? dedim. Hemen doğrulup oturdu [62].

---

60 *el-Ihtıbâ:* Bir adam ihrâmına sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve kemer makûlesiyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır ki, dervîşler ıstılâhında kemende girmek ta'bîr olunur... *(Kaamûs Ter.).*

Buhârî bunu burada "Kurfusâ" ile tefsîr ediyor: el-Kurfusâ:... Çileye giren sûfîlerin oturması gibi kıynaklarını yere koyup ve uyluklarını karnına kasıp ve dizlerini dikip, ellerini kemer gibi inciklerden kucaklayarak oturmağa denir. Bir kavle göre dizleri üzere gergi gibi kapanarak karnını uyluklarına yapıştırıp, ellerini koltuklarını kastığı hâlde oturmaktır ki, Bedevî oturuşudur *(Kaamûs Ter.).*

Bu nevi' oturuş, dayanacak birşey bulunmayan kırda, bayırda oturana dinlenme sağlamakla tanınır.

61 İbn Umer "Şöyle ıhtıbâ ederek" diye bu oturuş şeklini bi'l-fiil gösterip ta'rîf etmiştir. Bunun bir elle ve iki elle yapılan şekilleri olduğu anlaşılıyor.

62 Habbâb ibn Erett'in bu hadîsi Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda, senediyle geçmişti.

٤٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ حدّثنا الجُرَيْرِيُّ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى بَكْرَةَ عنْ أبيهِ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم ألاَ أُخبِرُكُمْ بأكْبَرِ الكَبائِرِ قالُوا بَلى يارسُولَ اللّهِ قال الاشْرَاكُ باللّهِ وعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ *

46-....... Ebû Bekre Nufey' (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— *"Size büyük günâhların en büyüğünü haber vereyim mi?"* dedi.
Sahâbîler:
— Evet haber ver yâ Rasûlallah! dediler.
Rasûlullah:
— *"Allah'a ortak tanımak ve ana-babaya isyân etmektir"* buyurdu.

٤٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا بِشْرٌ مِثْلَهُ وكانَ مُتَّكِئًا فَجلَسَ فقال ألا وقَوْلُ الزُّورِ فما زالَ يُكَرِّرُها حتَّى قُلْنا لَيْتَهُ سَكَتَ *

47- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Bişr bunun benzerini tahdîs etti.
Bunda şu ziyâde vardır: Peygamber (S) bir yere dayanır hâldeydi, hemen oturdu da:
— *"Dikkat edin! Bir de yalan sözdür"* buyurdu.
Bunu o kadar çok tekrâr ediyordu ki, bizler:
— Keşki sussaydı, dedik [63].

٣٦ــ باب مَنْ أسْرَعَ فى مِشْيَتِهِ لِحاجَةٍ أوْقَصْدٍ

36- BİR İHTİYAÇ VEYÂ BİR MAKSADI YERİNE GETİRMEK İÇİN YÜRÜYÜŞÜNDE SÜR'AT YAPAN KİMSE BÂBI

٤٨ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنْ عُمَرَ بنِ سَعِيدٍ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ أنَّ عُقْبَةَ بنَ الحٰرِثِ حَدَّثَهُ قال صلى النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم العَصْرَ فأسْرَعَ ثُمَّ دَخَلَ البَيْتَ *

63 Bunun bir rivâyeti Edeb'de geçmişti.

48-....... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) tahdîs edip: Peygamber (S) ikindi namâzını kıldırdı da hızlı hızlı yürüdü, sonra evine girdi, demiştir [64].

٣٧ ـ بابُ السَّرِيرِ

37- SERÎR (EDİNMENİN HÜKMÜ) BÂBI

٤٩ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أبى الضُّحَى عنْ مُسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ كان رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يُصَلِّى وَسْطَ السَّرِيرِ وأنا مُضْطَجِعَةٌ بَيْنَهُ وبَيْنَ القِبْلَةِ تَكُونُ لِى الحاجَةُ فأَكْرَهُ أنْ أقُومَ فأسْتَقْبِلَهُ فأنْسَلُّ انْسِلالاً *

49-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah ile kıblesi arasında serîr üzerinde yan yatmış hâlde bulunurdum. Bu hâlde Rasûlullah (S) serîrin ortasına doğru namâz kılardı. O namâz kılarken benim bir ihtiyâcım olurdu, bu hâlde kalkıp O'nun kıblesini karşılamayı istemezdim de serîrin ayakları tarafından sıyrılıp giderdim [65].

٣٨ ـ بابُ مَنْ اُلْقِىَ لهُ وِسَادَةٌ

38- (ÜZERİNE DAYANIP YASLANMASI İÇİN) KENDİSİNE YASTIK ATILAN KİMSE BÂBI

---

64 Namâz Kitâbı, "İnsanlara namâz kıldırıp da bir ihtiyâcı hatırlayan kimse bâbı"nda şu ziyâde vardır: İnsanların arasından hızlı hızlı yürüdü gitti. İnsanlar O'nun bu hızlı gidişinden endîşe ettiler. Sonra onların yanına çıktı ve onların sür'atli gitmesinden hayrete düştüklerini görünce: *"Yanımızda bir mikdâr altın bulunduğunu hatırladım da onun benim gönlümü habsetmesini istemedim ve hemen fakîrlere taksîm edilmesi emrini verdim"* buyurdu.

Buna yakın bir rivâyeti Zekât'ta, "Sadakayı acele vermeyi seven kimse bâbı"nda da geçmişti. Bunlardan, herhangi bir sebeb ve ihtiyâçtan dolayı hızlı kalkıp gitmenin câizliği sâbit oluyor.

65 er-Râğıb: *Serîr, Surûr*'dan, yânî "Sevinmek"ten alınmıştır. Çünkü bu çok kerre ni'met ehli olanlarda olur demiştir.

Bu hadîs, Peygamber'in evinde de üzerinde yatılan içi lif dolu bir serîr (yânî karyolaya benzer birşey) bulunduğunu ve böyle şeyler edinmenin câizliğini göstermektedir.

٥٠ ــ حدّثنا إسْحاقُ حدّثنا خالِدٌ وحَدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّد حدّثنا عَمْرُو بنُ عَوْن حدّثنا خالِدٌ عنْ خالِدٍ عنْ أبي قِلاَبَةَ قال أخبرني أبُو المَلِيحِ قال دَخَلْتُ مَعَ أبيكَ زَيْدٍ عَلى عَبْدِ اللّهِ بنِ عَمْرٍو فَحَدَّثنا أنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم ذُكِرَ لهُ صَوْمِي فَدَخَلَ عَلَيَّ فألْقَيْتُ لهُ وِسَادَةً مِنْ أدَمٍ حَشْوُها لِيفٌ فَجَلَسَ عَلى الأرْضِ وصارَتِ الوِسَادَةُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فقال لي أما يَكْفِيكَ مِنْ كلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةُ أيّامٍ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ قال خَمْسًا قُلْتُ يارسولَ اللّهِ قال سَبْعاً قُلْتُ يارسولَ اللّهِ قال تِسْعاً قُلْتُ يارسولَ اللّهِ قال إحْدَى عَشْرَةَ قُلْتُ يارسُولَ اللّهِ قال لاصَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ داوُدَ شَطْرَ الدَّهْرِ صِيامُ يَوْمٍ وإفطارُ يَوْمٍ ٭

50-....... Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Bana Ebû'l-Melîh haber verip şöyle dedi: Ben senin baban Zeyd ile berâber Abdullah ibn Amr(R)'ın yanına girdik. O bize şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e benim oruç tutuşum zikredilmiş. Bu sebeble benim yanıma girdi. Ben de O'na, içi hurma ağacının lifleriyle doldurulmuş deriden bir yastık attım. Kendisi yer üzerine oturdu da o yastık benimle kendisi arasında kaldı. Rasûlullah bana:

— *"Her aydan üç gün oruç tutman sana kâfî gelmiyor mu?"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah (bundan daha çoğuna gücüm yeter)! dedim.

— "(Öyleyse her aydan) *beş gün tut!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah (bundan çoğuna da gücüm yeter)!dedim.

— "(Her aydan) *yedi gün oruç tut!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah (daha fazlasına gücüm yeter)! dedim.

— "(Her aydan) *dokuz gün oruç tut!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah (daha çoğuna gücüm yeter)! dedim.

— "(Her aydan) *onbir gün oruç tut!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah (bundan çoğuna güç yetiririm)! dedim.

— *"Dâvûd Peygamber'in orucundan fazla oruç yoktur, o da senenin yarısıdır: Bir gün oruç tutmak, bir gün tutmamaktır"* buyurdu [66].

---

66 Başlığa uygunluğu "Peygamber'e (oturup yaslansın diye) içi lifle doldurulmuş deriden bir yastık attım" sözündedir. Bu hadîsin birçok rivâyetleri Oruç Kitâ-

٥١ــ حدّثنا يَحيَى بنُ جَعفَرٍ حدّثنا يَزِيدُ عنْ شُعْبَةَ عن مُغِيرَةَ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ أنَّهُ قَدِمَ الشَّأْمَ : وحدّثنا أبُو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُغِيرَةَ عنْ إبْرَاهِيمَ قال ذَهَبَ عَلْقَمَةُ إلى الشَّأْمِ فأتَى المَسْجِدَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ فقال اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي جَلِيسًا فقَعَدَ إلى أبِي الدَّرْدَاءِ فقال مِمَّنْ أنْتَ قال مِنْ أهْلِ الكُوفَةِ قال ألَيْسَ فِيكُمْ صاحِبُ السِّرِّ الذِى كانَ لايَعْلَمُهُ غَيْرُهُ يَعْنى حُذَيْفَةَ ألَيْسَ فِيكُمْ أوْ كانَ فِيكُمُ الَّذِى أجارَهُ اللَّهُ عَلى لِسانِ رسولِهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مِنَ الشَّيْطانِ يَعْنى عَمَّارًا أوَلَيْسَ فِيكُمْ صاحِبُ السِّوَاكِ والوِسادِ يَعْنى ابنَ مَسْعُودٍ كَيْفَ كانَ عَبْدُ اللّهِ يَقْرَأُ واللَّيْلِ إذَا يَغْشَى قال والذَّكَرِ والأُنْثَى فقال مازَال هؤُلآءِ حتَّى كادُوا يُشَكِّكُونِى وقَدْ سَمِعْتُها مِنْ رسولِ اللّهِ ﷺ *

51-....... İbrâhîm en-Nahaî şöyle demiştir: Alkame Şâm'a gitti, (Şâm'daki) mescide varıp iki rek'at namâz kıldı da:

— Allah'ım! Bana burada iyi bir meclis arkadaşı ihsân eyle! diye duâ etti.

Sonra Ebu'd-Derdâ'nın yanına varıp oturdu. Ebu'd-Derdâ ona:

— Sen kimlerdensin? diye sordu.

Alkame:

— Kûfe ahâlîsindendim (oradan geldim)! diye cevâb verdi.

Ebu'd-Derdâ:

— Rasûlullah'ın sırrının (gizli haberlerinin) sâhibi olan ve kendisinden başkası o sırları bilmeyen kimse, yânî Huzeyfe, sizin içinizde değil mi? Yâhud Allah'ın, Rasûlü'nün diliyle, yânî duâsı üzerine şeytânın şerrinden kurtardığı kimse, yânî Ammâr, sizin içinizde değil mi? Yâhud Rasûlullah'ın misvâk ve yastığının sâhibi olup bunları taşıyan kimse, yânî İbn Mes'ûd, sizin içinizde değil mi? Abdullah ibn Mes'ûd ***"Ve'l-leyli izâ yağşâ ve'n-nehâri izâ tecellâ"***'dan sonrasını nasıl okurdu? dedi.

Alkame:

— ***"Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"*** şeklinde okur (onun kırâatinde ***"Ve mâ halaka"*** yoktur), dedi.

Ebu'd-Derdâ:

— Şu Şâmlılar bana ***"Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ"*** kırâa-

---

bı'nın bâzı bâblarında ve Dâvûd orucu bâbı'nda geçmiş, oralarda gerekli açıklamalar verilmişti.

tinde ısrâr ediyorlar, en sonu beni Rasûlullah'tan işitmiş olduğum kıraatten şübheye düşürmeye yaklaşıyorlar! dedi [67].

٣٩ـ باب القائلة بعد الجمعة

39- GÜNDÜZ UYKUSU VE İSTİRAHATİNİN CUMUA NAMÂZINDAN SONRA OLMASI BÂBI

٥٢ـ حدّثنا محمّد بن كثير حدّثنا سفيان عن أبي حازم عن سهل ابن سعد قال كنّا نقيل ونتغدّى بعد الجمعة *

52-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R): Biz öğle yemeğini cumua namâzından sonra yer, gündüz uykusu ve istirâhatini de cumua namâzından sonra yapardık, demiştir [68].

٤٠ـ باب القائلة في المسجد

40- MESCİD İÇİNDE UYUMAK VE İSTİRAHAT ETMEK BÂBI

---

67 Hadîsin bâzı rivâyetleri Bed'u'l-Halk Kitâbı, "İblîs'in sıfatı bâbı"nda; Sahâbîlerin Menkabeleri Kitâbı, Ammâr ve Huzeyfe'nin menkabeleri bâblarında geçmişti. Burada getirmekten maksad, Abdullah ibn Mes'ûd'un Peygamber'in misvâk, yastık işlerini üzerine alması, bunları düzeltmek, taşımak ve daha başka sûretlerde Peygamber'in husûsî işlerini ve hizmetlerini görmeye ehemmiyet vermesidir.

el-Leyl Sûresi'nin üçüncü âyetini İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ kırâatiyle "*Ve mâ halaka*"sız okumak, mütevâtir olan ve Mushaf'ta tesbît olunan kırâate aykırıdır. Daha önce geçtiği yerde de belirtildiği gibi, belki bu âyet iki defa inmiş, birincisi "*Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ*" sûretinde olup, bu iki sahâbî bunu ezberlemiş, ikinci defada "*Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ*" sûretinde inmiş, bu iki sahâbî bunu işitmemiş olup böylece cumhûrun mütevâtiren rivâyet ettikleri kırâate muhâlefet etmiş olabilirler. Nitekim İbn Mes'ûd, Muavvizetân Sûreleri'ni de Kur'ân'dan değil, sanmıştı. Bu iki kırâatin farkı şudur: Ebu'd-Derdâ kırâatine göre erkek ve dişiye yânî mahlûka; mütevâtir kırâate göre ise halka, yânî yaratma fiiline yemîn edilmiş olur ki, bu, âyetin hakîkî medlûlüdür; birincisi ise mecâzî ma'nâsıdır.

68 *Kaylûle,* gündüz uyumak ve istirahat etmek ma'nâsınadır.

Bu hadîs, sahâbîlerin gündüz uykusuna yatma âdetleri olduğunu, cumua günleri bunu namâzdan ve yemekten sonra yaptıkları sâbit oluyor. Bunun birer rivâyeti Cumua'nın sonlarında, Tâam'da ve daha sonraki kitâblarda da geçmişti.

٥٣ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبى حازِمٍ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال ما كانَ لِعَلِىٍّ اسْمٌ أحَبَّ إلَيْهِ مِنْ أبى تُرابٍ وإنْ كان لَيَفْرَحُ بِهِ إذَا دُعِىَ بِها جاءَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم بَيْتَ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فى البَيْتِ فقال أيْنَ ابنُ عَمِّكِ فقالَتْ كانَ بَيْنِى وبَيْنَهُ شىءٌ فَغاضَبَنِى فَخَرَجَ فَلَمْ يَقِلْ عِنْدِى فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم لِانْسانٍ انْظُرْ أيْنَ هُوَ فَجاءَ فقال يارسولَ اللّهِ هُوَ فى المَسْجِدِ راقِدٌ فَجاءَ رسولُ اللّهِ ﷺ وهْوَ مُضْطَجِعٌ قَدْ سَقَطَ رِداؤُهُ عنْ شِقِّهِ فأصابَهُ تُرابٌ فَجَعَلَ رسولُ اللّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وهْوَ يَقُولُ قُمْ أبا تُرابٍ قُمْ أبا تُرابٍ *

53-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Alî(R)'nin "Ebû Turâb"' kadar kendisine sevimli olan hiçbir isim yoktu. Şu muhakkak ki o, bu "Ebû Turâb" ismiyle çağırıldığı zamân bundan pek sevinir, ferahlanırdı. Bir gün Rasûlullah (S), kızı Fâtıma aleyha's-selâma geldi. Evde Alî'yi bulamadı.

— *"Amcanın oğlu nerede?"* diye sordu.

Fâtıma:

— Benimle onun arasında birşey oldu da bana öfkelenip darıldı. Bu sebeble dışarı çıktı, gündüz uykusunu evde, benim yanımda uyumadı, cevâbını verdi.

Rasûlullah bir insana:

— *"Bak, o nerede!"* buyurdu.

O adam gidip geldi de:

— Yâ Rasûlallah, Alî mescidde uyuyor, dedi.

Rasûlullah mescide geldi. Baktı ki Alî yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılıp düşmüş, vücûduna toprak bulanmış. Rasûlullah:

— *"Kalk Ebâ Turâb, kalk Ebâ Turâb!"* demeğe ve onun bedeninden toprakları silkmeğe başladı [69].

٤١ـ بابُ مَنْ زارَ قَوْمًا فقال عِنْدَهُمْ

69 Başlığa uygunluğu, Alî'nin mescidde gündüz uykusu uyuması olduğu açıktır. Alî'nin, Fâtıma'nın yanında gündüz uykusuna yatmayıp da mescidde yatması, fakîr ve yabancı olmayanların da mescidde uyumalarının mübâh olduğuna delîldir.

Bunun bâzı rivâyetleri Cumua Kitâbı'nın sonlarında, Edeb Kitâbı'nın birkaç bâbında ve "Ebû Turâb künyesiyle künyelenmek bâbı"nda geçmişti.

41- BİR KAVMİ ZİYÂRET EDİP DE ONLARIN YANINDA GÜNDÜZ UYKUSUNA YATAN KİMSE BÂBI

٥٤ ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الأنْصارِيُّ قال حدّثني أبي عَنْ ثُمامَةَ عَنْ أنَسٍ أنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ كانَتْ تَبْسُطُ للنبيِّ صلى اللّه عليه وسلم نِطَعًا فَيَقِيلُ عِنْدَها عَلى ذٰلِكَ النِّطَعِ قال فإذَا نَامَ النبيُّ ﷺ أخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وشَعَرِهِ فَجَمَعَتْهُ في قارُورَةٍ ثُمَّ جَمَعَتْهُ في سُكٍّ قال فَلمَّا حَضَرَ أنَسَ بنَ مالِكٍ الوَفاةُ أوْصىٰ أنْ يُجْعَلَ في حَنُوطِهِ مِنْ ذٰلِكَ السُّكِّ قال فَجُعِلَ في حَنُوطِهِ *

54-....... Bize Muhammed ibnu Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Abdullah ibnu'l-Müsennâ, Sumâme ibn Abdillah'tan; o da dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: (Enes'in anası) Ümmü Suleym bintu Milhân, Peygamber (S) için deriden düzülmüş bir döşek yayardı da Peygamber, onun yanında bu döşek üzerinde gündüz uykusuna yatardı.

Enes dedi ki: Peygamber uyuduğu zamân, Ümmü Suleym, Peygamber'in terinden ve saçlarından alırdı da bunları bir şişe içinde toplardı. Sonra bunları râmekten yapılan güzel koku içinde toplardı.

Râvî Sumâme dedi ki: Enes ibn Mâlik'e ölüm yaklaştığı zamân, öldüğünde cesedinde ve kefeninde kullanılacak kokunun içine Peygamber'in teri ve saçlarının bulunduğu bu sükk kokusundan da katılmasını vasiyet etti.

Sumâme: Vefâtında vasiyet ettiği gibi, cesedinde kullanılan kokunun içine bundan konuldu, demiştir [70].

٥٥ ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عَنْ إسْحٰقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ أبي طَلْحَةَ عَنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كان رسولُ اللّهِ صلى

---

70 *en-Nıta'* ve *en-Nata':* Meşinden ve sahtıyândan düzülmüş döşeğe, mindere ve sâir yaygılara denir... *(Kaamûs Ter.).*

Ümmü Suleym, Peygamber gelip de onun evinde gündüz uykusuna yattığı zamânlarda terinden, saçlarını taradığı zamân taraktan veyâ yastıktan dağılan saçlarını topladığı anlaşılıyor. Sahâbîler, Peygamber tıraş olduğu zamânlarda saçlarını teberrük için alır, toplarlardı. Enes şöyle dedi: Yemîn olsun ki, ben Rasûlullah'ı berber tıraş ederken gördüm. Sahâbîleri etrafında dolaşıyorlardı. Sahâbîler bir tek kılın dahî yere değil, muhakkak bir insan eline düşmesini istiyorlardı (Müslim, Fadâil, 19. bâb, "2325").

Yine Enes: Rasûlullah (S) Vedâ Haccı'nda başını tıraş ettiği zamân saçından en evvel alan Ebû Talha oldu, demiştir (Buhârî, Vudû'), Ebû Talha, aldığı bu saçları Rasûlullah'ın emri üzerine zevcesi Ümmü Suleym'e saklasın diye teslîm etmiştir.

اللّٰه عليه وسلم إذَا ذَهَبَ إلى قُباءٍ يَدْخُلُ عَلى أُمِّ حَرامٍ بِنْتِ مِلْحانَ فتُطْعِمُهُ وكانَتْ تَحْتَ عُبادَةَ بنِ الصّامِتِ فَدَخَلَ يَوْمًا فأطْعَمَتْهُ فَنامَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَضْحَكُ قالَتْ فَقُلْتُ مايُضْحِكُكَ يارسُولَ اللّٰهِ فقال ناسٌ مِنْ أُمَّتِى عُرِضُوا عَلَىَّ غُزاةً فى سَبِيلِ اللّٰهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هٰذَا البَحْرِ مُلُوكًا على الأسِرَّةِ أَوْ قال مِثْلَ المُلُوكِ على الأسِرَّةِ شَكَّ إسْحٰقُ قُلْتُ ادْعُ اللّٰهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ فَدَعا ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنامَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ مايُضْحِكُكَ يارسولَ اللّٰهِ قال ناسٌ مِنْ امَّتِى عُرِضُوا عَلَىَّ غَزاةً فى سَبِيلِ اللّٰهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هٰذَا البَحْرِ مُلُوكًا عَلَى الأسِرَّةِ أوْ مِثْلَ المُلُوكِ عَلى الأسِرَّةِ فَقُلْتُ ادْعُ اللّٰهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ قال أنْتِ مِنَ الأوَّلِينَ فَرَكِبَتِ البَحْرَ زَمانَ مُعاوِيَةَ فَصُرِعَتْ عنْ دَابَّتِها حِينَ خَرَجَتْ مِنَ البَحْرِ فَهَلَكَتْ *

55-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle derdi: Rasûlullah (S) Kubâ'ya gittiği zamânlarda teyzem Ümmü Harâm bintu Milhân'ın yanına girerdi, o da kendisine yemek ikrâm ederdi. O sırada Ümmü Harâm, Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Rasûlullah onu ziyârete geldi ve evine girdi. Teyzem de O'na yemek ikrâm etti. Yemekten sonra Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülerek uyandı.

Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum.

O:

— *"Ru'yâmda bana ümmetimden birtakım insanlar şu deniz üstündeki gemilere biniyorlar da, hükümdârların tahtları üzerine kuruldukları gibi kurularak, Allah yolunda deniz harbine giden gâzîler olarak gösterildiler"* -Râvî İshâk: Yâhud *"Tahtlar üzerindeki melikler gibi"* demiştir- buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Beni de o deniz gâzîlerinden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.

Rasûlullah da duâ etti. Bundan sonra başını yastığa koyup bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Ben yine:

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Bu defa da bana ümmetimden birtakım insanlar gösterildi ki, bunlar da yine denizin üstündeki gemilere biniyorlar ve tahtları üzerine kurulmuş hükümdârlar olarak* -yâhud: *Tahtları üstüne ku-*

rulmuş hükümdârlar gibi- Allah yolunda gazâya gidiyorlardı'' buyurdu.

Ben yine:

— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.

— *''Sen birincilerdensin''* buyurdu.

Enes dedi ki: Hakîkaten Ümmü Harâm, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın Şâm Vâlîliği zamânında ve onun kumandasında tertîb edilen deniz gazâsına katılmak üzere gemiye bindi. Denizden karaya çıktığı zamân bindiği hayvanından düştü de şehîd oldu [71].

٤٢ـ بابُ الجُلوسِ كَيْفَما تَيَسَّرَ

42- (AVRET YERİ AÇILMAKSIZIN) NASIL KOLAY OLURSA ÖYLE OTURMA(NIN CEVÂZI) BÂBI

٥٦ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَطَاءِ ابنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أَبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه قال نَهى النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنْ لِبْسَتَيْنِ وعنْ بَيْعتَيْنِ اشْتِمالِ الصَّمَّاءِ والِاحْتِباءِ فى ثَوْبٍ واحِدٍ لَيْسَ عَلى فَرْجِ الإنسانِ منه شَىْءٌ والمُلامَسَةِ والمُنابَذَةِ * تابَعَهُ مَعْمَرٌ ومُحَمَّدُ بنُ أَبى حَفْصَةَ وعَبْدُ اللَّهِ بنُ بُدَيْلٍ عنِ الزُّهْرِيِّ *

56-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber (S) bir tek bez içinde, insanın ferci üzerinde ondan hiçbirşey bulunmaksızın (onu sarınıp bürünmekten ibâret olan) iki türlü giyinişten; iştimâlu's-sammâ ile ıhtıbâ giyinişinden nehyetti. Bir de iki türlü alış-satıştan da nehyetti, demiştir [72].

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Sufyân ibn Uyeyne'ye, Ma'mer ibn Râşid, Muhammed ibn Ebî Hafsa, Abdullah ibn Budeyl mutâbaat etmişlerdir.

---

71 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Cihâd Kitâbı, ''Cihâda katılmak ve şehâdet için duâ bâbı''nda da geçmişti. Vâkıdî ve siyer âlimlerinin beyânına göre, bu deniz seferi hicretin 28. yılında Hz. Usmân'ın halîfeliği zamânında, Muâviye'nin Şâm Vâlîliği sırasında, onun kumandasında yapılmıştı. Ümmü Harâm orada defnedilmiş, türbesi hâlen güney Kıbrıs'ta, Larnaka'da mevcûd olup ziyâret edilmekte imiş.

72 Nehyolunan bu iki türlü giyiniş ve oturuş tarzı, ekseriyâ bedevîlerin giyiniş ve oturuşlarıdır.

٤٣ــ بابُ مَنْ ناجى بَيْنَ يَدَىِ النَّاسِ وَمَنْ لَمْ يُخْبِرْ بِسِرِّ صاحِبِهِ فإذَا ماتَ أَخْبَرَ بِهِ

43- İNSANLARIN GÖZLERİ ÖNÜNDE BİRİSİNE GİZLİCE BİRŞEY SÖYLEYEN, ARKADAŞININ BU GİZLİ SÖYLEDİĞİ SIRRINI ONUN SAĞLIĞINDA HİÇKİMSEYE HABER VERMEYEN VE ANCAK O SIRRI SÖYLEYEN VEFÂT ETTİĞİ ZAMÂN BAŞKASINA SÖYLEYEN KİMSE BÂBI

٥٧ــ حدّثنا مُوسٰى عنْ أبِى عَوانَةَ حدّثنا فِراسٌ عنْ عامِرٍ عنْ مَسْرُوقٍ حَدّثَتْنِى عائِشَةُ أُمُّ المُؤْمِنِينَ قالَتْ إنَّا كُنَّا أَزْواجَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم عِنْدَهُ جَمِيعًا لَمْ تَغادَرْ مِنَّا واحِدَةٌ فأَقْبَلَتْ فاطِمَةُ عَلَيْها السَّلامُ تَمْشِى لا واللّٰهِ ما تَخْفَى مِشْيَتُها مِنْ مَشْيَةِ رسُولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فلمَّا رَآها رَحَّبَ قالَ مَرْحَبًا بِابْنَتِى ثُمَّ أَجْلَسَها عنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمالِهِ ثُمَّ سارَّها فَبَكَتْ بُكاءً شَدِيدًا فَلمَّا رَأى حُزْنَها سارَّها الثَّانِيَةَ إذَا هِىَ تَضْحَكُ فَقُلْتُ لَها أنا مِنْ بَيْنِ نَسائِهِ خَصَّكِ رسولُ اللّٰهِ ﷺ بالسِّرِّ مِنْ بَيْنِنا ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ فَلمَّا قامَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم سأَلْتُها عَمَّا سارَّكِ قالَتْ ماكُنْتُ لأُفْشِىَ عَلى رسولِ اللّٰهِ ﷺ سِرَّهُ فَلمَّا تُوُفِّىَ قُلْتُ لَها عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِما لِى عَلَيْكِ مِنَ الحَقِّ لَمَّا أَخْبَرْتِنِى قالَتْ أَمَّا الآنَ فَنَعَمْ فأَخْبَرَتْنِى قالَتْ أَمَّا حِينَ سارَّنِى فى الأَمْرِ الأَوَّلِ فإِنَّهُ أَخْبَرَنِى أَنَّ جِبْرِيلَ كانَ يُعارِضُهُ بِالقُرْآنِ كُلَّ سَنَةٍ مَرَّةً وإِنَّهُ قَدْ

İştimâlu's-sammâ: Bir parça bezden ibâret olan ihrâmını kişinin bir omuzuna atarak, vücûdunun bir tarafını örtmek ve öbür tarafını açık bırakmaktır. Bu nehyolunmuştur.

Ihtıbâ: Bir parça beze bürünüp, edeb yerini açık bırakarak, dizlerini de karnına dayayıp çömelmek sûretiyle oturmaktır. *Ihtıbâ* da bu şekilde nehyolunmuştur. Çünkü ıhtıbânın bu şekli, 34. bâbdaki 45 rakamlı İbn Umer hadîsinde anlatılan ıhtıbâ şekli değildir.

O hadîsten ve bundan anlaşılacağı üzere, Peygamber dayanarak, yaslanarak çeşitli şekillerde oturmuştur. Çünkü oturmanın kaanûnlaştırılmış muayyen bir şekli yoktur. Avret yeri açılmamak ve saygısızlık olmamak şartıyle her şekil ve sûrette nasıl kolay olursa öyle oturmak mübâhtır. İşte İmâm Buhârî, oturma husûsundaki bu genişlik ve kolaylığı bildirmek maksadıyle bu bâbı ve ilgili hadîsi burada tekrar getirmiştir.

Peygamber'in nehyettiği iki türlü alış-veriş şekli de *Mulâmese* ve *Munâbeze* denilen câhiliye alım-satımlarıdır. Metâ'ı görüp iyice muâyene etmeden, mechûl üzerine alım satım muâmelesidir ki, şekilleri Alışverişler Kitâbı'nda anlatıldığı gibi, nizâ' ve haksızlığı gerektiren bir muâmele olduğu için yasaklanmışlardır.

عارضني بِهِ العامَ مَرَّتَيْنِ ولا أرى الأَجَلَ إلاَّ قَدِ اقْتَرَبَ فاتَّقِي اللَّهَ واصْبِرِي فإنِّي نِعْمَ السَّلَفُ أنالَكِ قالَتْ فَبَكَيْتُ بُكائِي الَّذِي رَأَيْتِ فَلَمَّا رَأي جَزَعِي سارَّني الثَّانِيَةَ قال يافاطِمَةُ ألاتَرْضَيْنَ أنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِساءِ المُؤْمِنِينَ أوْ سَيِّدَةَ نِساءِ هَذِهِ الأُمَّةِ *

57-....... Bize Fırâs ibn Yahyâ, Âmir ibn Serâhîl eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, Mesrûk şöyle demiştir: Bana mü'minlerin annesi Âişe (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber'in (vefâtı hastalığında) bütün kadınları toplu olarak yanında bulunuyorduk. Bizden hiçbir kadın ayrı bırakılmış değildi. Fâtıma aleyhi's-selâm yürüyerek bize doğru yönelip geldi: Allah'a yemîn ederim ki, Fâtıma'nın yürüyüşü Rasûlullah'ın yürüyüşünden farklı olmazdı (tıpkı O'nun yürüyüşüne benzerdi). Rasûlullah, Fâtıma'nın gelişini görünce, onu:

— *"Merhaba kızım"* diye hoşgeldin sözüyle karşıladı.

Sonra Fâtıma'yı sağ yanına yâhud sol tarafına oturttu. Sonra ona gizlice birşey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma şiddetli bir ağlayışla ağladı. Rasûlullah onun hüznünü görünce, ona ikinci defa gizlice birşey daha söyledi. Bunun üzerine Fâtıma gülmeye başladı. Kadınları arasından ben, Fâtıma'ya hitâben:

— Rasûlullah biz kadınlar arasından yalnız sana gizli birşey tahsîs etti. Sonra sen ağlamağa başladın! dedim.

Rasûlullah kalkınca ben Fâtıma'ya:

— Rasûlullah'ın sana gizlice söylediği şey ne idi? diye sordum.

Fâtıma:

— Ben, Rasûlullah'ın karşısında O'nun gizlice söylediği sırrını ifşâ edip yayacak değilim, dedi.

Rasûlullah vefât ettiği zamân, yine ben Fâtıma'ya hitâben:

— Senin üzerinde bulunan analık hakkım sebebiyle senden yemîn ederek istiyorum ki, muhakkak bana o sırrı haber vereceksin! dedim.

Fâtıma:

— Şimdi evet, dedi ve o sırrı haber verip şöyle söyledi:

— Rasûlullah, birinci defasında bana gizlice söylediği zamân: *"Cibrîl her sene bir defa bütün Kur'ân'ı kendisiyle mukaabele eder olduğunu"* (söyleyip) *"Bu sene Cibrîl Kur'ân'ı benimle iki kerre mukaabele etti. Bunu da ecelin yaklaşmış olmasından başka birşey görmüyorum. Sen Allah'a ittikaa et ve sabret. Çünkü ben senin için ne güzel bir öncüyüm!"* diye haber verdi. Bunun üzerine ben o gördüğün ağlayışla ağladım, dedi.

Fâtıma devâmla dedi ki:

— Rasûlullah, bu sözü üzerine benim sabırsızlanıp üzüldüğümü görünce de ikinci defa bana gizlice birşey daha söyledi ve:

— *"Yâ Fâtıma! Sen mü'min kadınlarının seyyidesi olmandan râzı olmuyor musun* -yâhud: *Bu ümmetin kadınlarının seyyidesi olmandan râzı olmaz mısın-?"* buyurdu [73].

٤٤ ــ بابُ الإسْتِلْقاءِ

44- SIRTÜSTÜ YATMAK BÂBI

٥٨ ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا الزُّهْرِيُّ قال أخبرنى عَبَّادُ بنُ تَمِيمٍ عنْ عَمِّهِ قال رَأَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ في المَسْجِدِ مُسْتَلْقِياً واضِعًا إحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الأُخْرَي *

58-....... ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Abbâd ibnu Temîm, amcası Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî'den haber verdi ki, o: Ben Rasûlullah(S)'ı mescidin içinde sırtüstü yatıp bir ayağını diğeri üzerine koymuş hâlde gördüm, demiştir [74].

٤٥ ــ بابٌ لايَتَناجَى اثْنانِ دُونَ الثّالِثِ : وقَوْلُهُ تعالى ياأَيُّها الذِينَ آمَنُوا

---

73 Bu hadîste, cemâat huzûrunda bir kimseye gizli birşey söylemenin cevâzına, bunun bir kimseyi dışarıda bırakarak iki kişinin fısıldaşmasından nehy gibi olmadığına, gizli söyleyen kimse üzerine bir mazarrat olacağı zamân sırrı açıklamanın câiz olmayacağına delîl vardır. Çünkü Fâtıma, Peygamber'in hastalığı zamânında söylediği sırrı açıklasaydı, kadınları bundan çok üzüleceklerdi. Kezâ kendisinin mü'min kadınların seyyidesi olduğunu onlara o zamân haber vermiş olsaydı, bu da Peygamber'in kadınları üzerine büyük bir ağırlık olacak, hüzünleri daha da şiddetli olacaktı. Fâtıma, Peygamber'in vefâtından sonra bu endîşelerden emîn olunca, o sırrı böylece haber vermiştir. Hadîs böylece başlıktaki hükümleri açıklamış oluyor.

Bu hadîsin bazı rivâyetleri şu bâblarda geçmişti: "Cibrîl, Kur'ân'ı Peygamber'le mukaabele yapardı"; "Nübüvvet alâmetleri", "Rasûlullah'ın okuyuşu menkabeleri"; "Fâtıma'nın menkabeleri"; "Kur'ân'ın Fazîletleri", "Cibrîl Kur'ân'ı Peygamber'le mukaabele yapardı".

74 Bu hadîs, mescidde sırtüstü yatmanın cevâzına delâlet eder. Bu konuda gelen diğer hadîsler de mescidde dayanma, yan yatma, bağdaş kurma gibi istirahat vaziyetlerinin hepsinin câiz olduğunu gösterir. Ancak yüzükoyun yatma böyle değildir. Onun hakkında *"Bu, Allah'ın hiç sevmediği bir yatıştır"* buyurulmuştur.

إذا تناجيتم فلا تتناجوا بالإثم والعدوان ومعصية الرسول وتناجوا بالبرّ والتقوى إلى قوله وعلى الله فليتوكل المؤمنون : وقوله ياأيها الذين آمنوا إذا ناجيتم الرسول فقدموا بين يدي نجواكم صدقة ذلك خير لكم وأطهر فإن لم تجدوا فإن الله غفور رحيم إلى قوله والله خبير بما تعملون

45- BÂB:

"Üç kişi bir arada bulunurken, bunlardan ikisi, üçüncüyü bırakıp gizli konuşmaz".

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"Ey îmân edenler, aranızda gizli konuşacağınız vakit, günâhı, düşmanlığı, Peygamber'e isyânı fısıldaşmayın. İyiliği, takvâyı fısıldaşın ve ancak huzûrunda toplanacağınız Allah'tan korkun. Fısıltı, sırf şeytândandır. Îmân edenleri tasaya düşürmek içindir. Hâlbuki bu, Allah'ın izni olmaksızın, onlara hiçbirşeyle zarar verici değildir. O hâlde mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar" (el-Mucâdile: 9-10);

"Ey îmân edenler, siz Peygamber'e gizli birşey arzetmek istediğiniz vakit, bu mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı, daha temizdir. Fakat bulamazsanız, şübhe yok ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korktunuz mu?

Çünkü işte yapmadınız. (Bununla berâber) Allah sizin tevbelerinizi kabûl etti. O hâlde namâzı kılın. Zekâtı verin. Allah'a ve Rasûlü'ne itâat edin. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır"

(el-Mucâdile: 12-13) [75].

---

75 Bu âyetler, Rasûlullah'ın meclisinde kendisine husûsî olarak fısıldamak sûretiyle birşey arzetmek isteyenlerin âdâbı hakkında inmiştir. Sadaka takdîm edemeyecek olan fakîrlerin de fısıltı ile ma'rûzâtta bulunmalarına Gafûr, Rahîm sıfatlarının getirilmesiyle ruhsat verilmiştir.

Bu sadaka emri, Rasûlullah'a saygı gösterilmesi, fakîrlere yardım edilmesı, suâlde ifrâta gidilmemesi, ihlâs erbâbı ile münâfıkların âhireti sevenlerle dünyâya tapanların meydana çıkması gibi hikmetleri içine almaktadır (Beydâvî).

٥٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ وحدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ نافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي اللَّهُ عنه أن رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إذَا كانُوا ثَلاَثَةٌ فَلاَ يَتَناجَى اثْنانِ دُونَ الثَّالِثِ *

59-....... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Üç kişi bir arada bulundukları zamân, bunlardan ikisi, üçüncüyü bırakıp da gizli konuşmasınlar"* buyurmuştur.

٤٦ــ بابُ حِفْظِ السِّرِّ

46- SIRRI KORUYUP SAKLAMAK BÂBI

٦٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ صبَّاحٍ حدّثنا مُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ قال سَمِعْتُ أبي قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ أسَرَّ إلَيَّ النبيُّ ﷺ سِرًّا فما أخبَرْتُ بِهِ أحَدًا بَعْدَهُ ولَقَدْ سَألَتْنِي أُمُّ سُلَيْمٍ فَما أخْبَرْتُها بِهِ *

60-....... Süleymân ibn Tarhân et-Teymî şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bana bir sırr söyledi. Artık ben o sırrı, Peygamber'den sonra da kimseye haber vermedim. Yemîn olsun annem Ümmü Suleym de onu benden sordu da ben o sırrı ona da haber vermedim [76].

---

76 Bir kimsee gizli söylenen birşey, onun başkaları tarafından işitilmesi istenmediği için gizlice söylenmiştir. Bu bakımdan o sırrı koruyup saklamak ve insanlara yaymamak, bir emânet borcu olmuş oluyor.

Bu hadîsi Müslim de Enes'in faziletlerinde rivâyet etmiştir. Orada bundan önce şu hadîs de vardır:

Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben çocuklarla berâber oyun oynarken Rasûlullah (S) benim yanıma geldi ve bize selâm verdi. Müteâkıben beni bir ihtiyâcı için yolladı. Bu yüzden ben annemin yanına dönmekte geciktim. Geldiğim zamân annem bana:

— Seni şimdiye kadar alıkoyan nedir? diye sordu.

Ben de:

— Rasûlullah beni bir iş için göndermişti, dedim.

Annem:

— Rasûlullah'ın bu hâceti ne idi? diye tekrar sordu.

Ben:

٤٧ ــ بابٌ إِذَا كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثَةٍ فَلَا بَأْسَ بِالْمُسَارَّةِ وَالْمُنَاجَاةِ

47- BÂB: ÜÇ KİŞİDEN FAZLA OLDUKLARI ZAMÂN İKİSİNİN BİRBİRİNE YANAŞIP DA FISILDAŞMALARINDA VE GİZLİCE KONUŞMALARINDA SAKINCA YOKTUR

٦١ ــ حدّثنا عُثْمانُ حدّثنا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِى وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه قال النبىُّ ﷺ إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ أَجْلَ أَنْ يُحْزِنَهُ *

61-....... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Üç kişi bir arada olduğunuz zamân bunlardan ikisi, üçüncüyü kederlendirmemek için, ondan ayrı gizli konuşmasın! Tâ bu üç kişi insanlara karışıncaya kadar"* [77].

٦٢ ــ حدّثنا عَبْدَانُ عَنْ أَبِى حَمْزَةَ عَنِ الاعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللّهِ قال قَسَمَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَوْمًا قِسْمَةً فقال رَجُلٌ مِنَ الأَنْصارِ إِنَّ هٰذِهِ لَقِسْمَةٌ مااُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللّهِ قُلْتُ أما واللّهِ لآتِيَنَّ النبىَّ ﷺ فأَتَيْتُهُ وهُوَ فى مَلَإٍ فَسارَرْتُهُ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّ وَجْهُهُ ثُمَّ قال رَحْمَةُ اللّهِ عَلَى مُوسَى اُوذِىَ بِأَكْثَرَ مِنْ هٰذَا فَصَبَرَ *

62-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Huneyn harbinden sonra- bir gün ganîmet mallarını taksîm etti

---

— O bir sırrdır, dedim.

Annem:

— Sakın Rasûlullah'ın sırrını hiçbir kimseye söylemeyesin! diye sıkıca tenbîh etti.

Enes, kendi râvîsi Sâbit'e: Vallâhi eğer bunu bir kimseye söylemiş olaydım, muhakkak sana da söylerdim ey Sâbit! demiştir. (*Müslim Ter.*, VII, 406-407 "2482").

Bâzıları bu sırrın Peygamber'in kadına mahsûs birşey olduğunu, eğer ilimden birşey olaydı Enes bunu gizlemeye râzı olmazdı, demiştir (Kastallânî).

77 Üç kişi bir arada iken ikisinin gizli fiskos etmeleri, üçüncünün bunu kendisine hakaaret sayması veyâ bir kötülük ve mazarrat konuştuklarını düşünmesine sebeb olur, böylece kederlenir, huzûrsuz olur. İkisinin, üçüncünün bilmediği yabancı bir dille konuşmaları da böyledir.

(de bâzı kimselere fazla vermişti). Bunun üzerine Ensâr'dan (Ma'teb adında) bir adam:

— Muhakkak ki, bu taksîm, kendisinde Allah'ın rızâsı irâde edilmeyen bir taksîmdir! dedi.

Ben bunu işitince:

— Dikkat et! Vallâhi ben muhakkak Peygamber'e gideceğim! dedim.

Akabinde Peygamber'e vardım, kendisi bir cemâatin içinde bulunuyordu. Yanaştım da o adamın sözünü yavaşça kendisine söyledim. Peygamber bu uygunsuz sözden dolayı yüzü kıpkırmızı oluncaya kadar öfkelendi. Sonra:

— *"Allah'ın rahmeti Mûsâ'nın üzerine olsun! O bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti!"* buyurdu [78].

٤٨ ـ باب طُولِ النَّجْوَى : وقَوْلِهِ وإِذْهُمْ نَجْوَى مَصْدَرٌ مِنْ ناجَيْتُ فَوَصَفَهُمْ بِهَا والمَعْنَى يَتَنَاجَوْنَ

48- NECVÂ'YI, YÂNÎ GİZLİ KONUŞMA'YI UZATMAK VE YÜCE ALLAH'IN *"Ve izhum necvâ"* (el-İsrâ: 47) KAVLİ BÂBI

"*Necvâ*", "Nâceytu" yânî "Gizli söyledim" ma'nâsından bir masdardır. Yüce Allah onları bu masdarla vasıfladı. Ma'nâ: "Onlar birbirleriyle gizli gizli fısıldaşıyorlar" demektir [79]

---

78 Hadîsten burada maksad: "Peygamber'e geldim, o bir cemâat içinde idi. Yanaşıp kendisine o sözü yavaşça söyledim" fıkrasıdır. Çünkü bunda cemâat bâkî olduğu müddetçe gizli konuşmadan eziyet duymayacaklarından, men'in aslının kalkacağına delâlet vardır... (Kastallânî).

Bunun bâzı rivâyetleri, Cihâd, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, Mağâzî, Edeb Kitâbları'nda da geçmişti.

79 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Onlar seni dinleyecekleri zamân** (hakîkatte) **neyi dinleyeceklerini, gizli ve sinsi konuşurlarken o zâlimlerin: 'Siz büyülenmiş bir kimseden başkasına tâbi' olmuyorsunuz' diyeceğini biz pek iyi bileniz!"*** (el-İsrâ: 47).

Necvâ, sırr söyleşmek, gizli konuşmak, Türkçe'si, *Kaamûs* Mütercimi'nin ifâdesi vechile "Fısıltı" demektir. Yüksek tepe ma'nâsına *"Necve"*den yâhud kurtuluş ma'nâsına *"Necât"*tan alınmıştır. Sırr konuşmak isteyenler, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere çekilmek yâhud etrafın işitmesinden kurtulmak istemeleri düşüncesiyle böyle isimlendirilmiş olduğunu söyleyenler vardır (*Hakk Dîni,* VI, 4786).

el-Lubâb da şöyle dedi: ***en-Necvâ*** isim ve masdar olur, Yüce Allah: ***"İz hum necvâ"***, yânî "Onlar birbirleriyle gizli gizli konuşuyorlar" buyurdu, ve yine ***"Herhangi bir üçten bir fısıltı vâki' olmayadursun, muhakkak ki O, bunların dördüncüsüdür..."*** (el-Mücâdile: 7) buyurdu.

٦٣ـــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أَنَسٍ رضى اللّه عنه قال أُقِيمَتِ الصَّلاَةُ ورَجُلٌ يُناجِى رسولَ اللّهِ ﷺ فَما زَالَ يُناجِيهِ حتَّى نامَ أَصْحابُهُ ثُمَّ قامَ فَصَلَّى *

63-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde yatsı namâzı ikaamet edildi, bu sırada bir adam Rasûlullah (S) ile mescidin bir tarafında yavaş yavaş konuşuyordu. Konuşması o kadar uzun sürdü ki, nihâyet sahâbîleri uyukladılar. Sonra Rasûlullah ayağa kalktı ve namâzı kıldırdı [80].

٤٩ـــ بابٌ لاتُتْرَكُ النَّارُ فى البَيْتِ عِنْدَ النَّوْمِ

49- BÂB: UYUMA SIRASINDA EVİN İÇİNDE ATEŞ BIRAKILMAZ

٦٤ـــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ سالِمٍ عنْ أَبِيهِ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لاتَتْرُكُوا النَّارَ فى بُيُوتِكُمْ حِينَ تَنامُونَ *

64-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Uyuyacağınız zamân evlerinizin içinde ateş bırakmayınız"* buyurmuştur.

٦٥ـــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عنْ أَبِي بُرْدَةَ عنْ أَبِى مُوسَى رضى اللّهُ عنه قال احْتَرَقَ بَيْتٌ بالمَدِينَةِ عَلى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ فَحُدِّثَ بِشأْنِهِمُ النبىُّ ﷺ قال إنَّ هٰذِهِ النارَ إنَّما هِىَ عَدُوٌّ لَكُمْ فإذَا نِمْتُمْ فأَطْفِؤُها عَنْكُمْ *

65-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir kerre Medîne'de gece vakti bir ev, sâhibleri içinde iken yandı. Akabinde bu kimselerin

80 Bu hadîs, bir özürden dolayı ikaametten sonra bekleyeceğine delâlet ettiği gibi, ikaamet ile ihrâm tekbîri arasında konuşmanın cevâzına da delîldir. Bu hadîs *"Kad kaameti's-salâtu"* deyince, ihrâm tekbîri imâma vâcib olur diyenlerin de aleyhinedir. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İkaametten sonra imâma bir hâcet ârız olması bâbı"nda geçmişti.

hâli Peygamber(S)'e haber verildi. Peygamber: *"Şübhesiz ki, bu ateş sizin için ancak bir düşmandır. Onun için uyumak istediğiniz zamân ateşi kendinizden söndürünüz"* buyurdu [81].

٦٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** حَمَّادٌ عَنْ كَثِيرٍ عَنْ عَطاءٍ عَنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنهما قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم خَمِّرُوا الآنِيَةَ وأَجِيفُوا الأَبْوَابَ وأَطْفِؤُا المَصابِيحَ فإِنَّ الفُوَيْسِقَةَ رُبَّما جَرَّتِ الفَتِيلَةَ فأَحْرَقَتْ أَهْلَ البَيْتِ *

66-....... Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kaplarınızı örtün ve kapılarınızı kapatın; kandillerinizi de söndürün, çünkü fâre fitilini çekebilir ve ev halkının yanmasına sebeb olabilir"*.

٥٠ــ بابُ إغْلاَقِ الأَبْوَابِ باللَّيْلِ

50- GECELEYİN KAPILARIN KİLİTLENMESİ BÂBI

٦٧ــ حدّثنا حَسَّانُ بنُ أبى عَبَّادٍ **حدّثنا** هَمَّامٌ عَنْ عَطاءٍ عَنْ جابِرٍ قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أَطْفِئُوا المَصابِيحَ باللَّيْلِ إذَا رَقَدْتُمْ وأَغْلِقُوا الأَبْوَابَ وأَوْكُوا الأَسْقِيَةَ وخَمِّرُوا الطَّعامَ والشَّرابَ : قال هَمَّامٌ وأَحْسِبُهُ قال ولَوْ بِعُودٍ *

67-....... Câbir (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Geceleyin uyumak istediğiniz zamân kandilleri söndürünüz, kapıları iyice kapatıp kilitleyiniz, su tulumlarının ağızlarını sıkıca bağlayınız, yemek ve içecek kaplarının üstlerini de iyice örtüp kapatınız"* buyurdu.

Râvî Hemmâm ibn Yahyâ: Ben Atâ'nın *"Velev ki, bir ağaç parçasıyle olsun"* dediğini sanıyorum, demiştir [82].

---

81 İbnu'l-Arâbî'nin dediği gibi, çünkü ateş bedenlerimize, mallarımıza düşmanın yok etmeye çalışması gibi felâket getirir, kendisinde bizim için menfâat olmakla berâber, bu cihetten düşman ta'bîr edildi.

82 Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta geçmişti.

٥١ـ بابُ الخِتَانِ بَعْدَ الكِبَرِ ونَتْفِ الإبطِ

51- BÜYÜDÜKTEN SONRA DA SÜNNET OLMAK VE KOLTUK ALTLARININ KILLARINI GİDERMEK BÂBI

٦٨ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عن ابنِ شِهابٍ عَنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال الفِطْرَةُ خَمْسٌ الخِتَانُ والاِسْتِحْدَادُ ونَتْفُ الاِبطِ وقَصُّ الشَّارِبِ وتَقْلِيمُ الأظْفارِ *

68-....... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Fıtrat hasletleri beştir: Sünnet olmak, avret yerlerini tıraş için ustura kullanmak, koltuk altı kıllarını gidermek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek"* buyurmuştur.

٦٩ـ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْب بنُ أبي حَمْزَة حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عَنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ قال اخْتَتَنَ إبْرَاهِيمُ عليْهِ السَّلامُ بَعْدَ ثَمانِينَ سَنَةً واخْتَتَنَ بالقَدُومِ مُخَفَّفَةً * قال أبو عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا المُغِيرَةُ عَنْ أبي الزِّنادِ واقال بالْقَدُّومِ مُشَدَّدَةً وهُوَ مَوْضِعٌ *

69-....... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"İbrâhîm aleyhi's-selâm seksen yaşından sonra keserle sünnet oldu"* buyurmuştur.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bize Kuteybe tahdîs etti. Bize el-Mugîre, Ebu'z-Zinâd'dan tahdîs etti, o bu hadîste şeddeli olarak "Kaddum" şeklinde söyledi ki, bu (Şâm'da) bir yer adıdır [83].

Kelâm sâhibleri tabîatler hakkında şöyle dediler: Yüce Allah ateşte hareket, harâret, kuruluk, letâfet ve nûr topladı. Ateş bunların her biriyle diğerinin hilâfına olan işler yapar: Hareketle cisimleri kaynatır, harâretle ısıtır, kurulukla kurutur, letâfetle nufûz eder, nûr ile etrâfını aydınlatır. Ateşin faydası insana hastır. Diğer hayvanların ona ihtiyâçları yoktur. İnsanın ateşten hiçbir hâlde ihtiyâçsızlığı yoktur. Mecûsîler bunun için ateşe ta'zîm etmişlerdir (Kastallânî).

83 Bunun bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti.

"Kadûm", şeddesiz, "marangoz âleti" olan "Keser"; şeddeli okunduğunda bir yer adı olduğu için, İbrâhîm "Kaddum" denen yerde sünnet olmuş olur

٧٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أخبرنا عَبَّادُ بنُ مُوسَى حدّثنا إسْمَاعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبِى إسْحاقَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال سُئِلَ ابنُ عَبَّاسٍ مِثْلُ مَنْ أنْتَ حِينَ قُبِضَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم قال أنا يَوْمَئِذٍ مَخْتُونٌ قال وكانُوا لايَخْتِنُونَ الرَّجُلَ حتَّى يُدْرِكَ : وقال ابنُ إدْرِيسَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى إسْحاقَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ قُبِضَ النبيُّ ﷺ وأنا خَتِينٌ *

70-....... Bize İsmâîl ibn Ca'fer, İsrâîl'den; o da Ebû İshâk'tan haber verdi ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: İbn Abbâs'a:

— Peygamber (S) vefât ettiği zamân sen kim gibi idin? diye soruldu.

İbn Abbâs:

— Ben Peygamber'in kabzolunduğu günlerde sünnet edilmiştim. İnsanlar çocuklarını bulûğ çağına erişmelerine kadar sünnet ettirmezlerdi, dedi.

İbnu İdrîs de babası İdrîs ibn Yezîd'den; o da Ebû İshâk'tan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan: "Ben Peygamber kab zolunduğunda sünnet edilmiş hâlde idim" şeklinde söylemiştir [84].

٥٢ــ بابٌ كُلُّ لَهْوٍ باطِلٌ إذا شَغَلَهُ عنْ طاعَةِ اللّهِ : ومَنْ قال لِصاحِبِهِ تَعالَ أُقامِرْكَ : وقَوْلُهُ تعالى ومِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الحدِيثِ لِيُضِلَّ عنْ سَبِيلِ اللّهِ الآيَةَ

52- BÂB: İNSANI ALLAH'A TÂATTEN ALIKOYDUĞU ZAMÂN HER EĞLENCE BÂTILDIR

Arkadaşına: "Gel seninle kumar oynayalım" diyen kimsenin hükmü?

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"İnsanlar içinde bilgisizce, Allah yolundan saptırmak, o yolu bir eğlence edinmek için boş lâfa müşterî olan nice

---

84 İbn Abbâs hicretten üç sene önce Şı'b'de doğmuştu. Buna göre Peygamber'in vefâtı sırasında onüç yaşında olur. Böylece bulûğa ermiş, Vedâ Haccı'ndan sonra, Peygamber'in vefâtından öne sünnet edilmiş olmaktadır (Kastallânî).

adam vardır. İşte onların hakkı, horlayıcı bir azâbdır''
(Lukmân: 6) [85].

٧١ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فقال فى حَلِفِهِ باللَّاتِ والعُزَّى فَلْيَقُلْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللّهُ. ومَنْ قال لِصاحِبِهِ تعالَ أُقامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ *

71-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Sizden her kim yemîn eder de yemîninde* (müşriklerin yemîni gibi) *'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse* (bunun keffâreti olarak) *hemen* ***'Lâ ilâhe ille'llâh'*** *desin. Arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayalım' diyen kimse de* (oynayacağı kumar bedelini) *fakîrlere sadaka versin!''* [86].

٥٣ـ بابُ ماجاءَ في البِناءِ قال أبُو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم مِنْ أشْرَاطِ السَّاعَةِ إذَا تَطاوَلَ رِعاءُ البَهْمِ فى البُنْيانِ

53- BİNÂ YAPMAK HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI

Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den:
''Kuzu oğlak çobanları binâ yapmakta birbirleriyle yarıştıkları zamân, işte bu kıyâmet alâmetlerindendir''
buyurduğunu söylemiştir [87].

٧٢ـ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا إسْحاقُ هُوَ ابنُ سَعِيدٍ عنْ سَعِيدٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما قالَ رأيْتُنِى مَعَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم بَنَيْتُ

---

85 *Lehve'l-hadîs:* Lâf eğlencesi, eğlence söz; insanı oyalayan, işinden alıkoyan sözler, asılsız hikâyeler, masallar, romanlar, târîh kılıklı efsâneler, güldürüce lakırdılar, gevezelikler, tegannîler gibi eğlendirici sesler...

86 Hadîsin başlığa ilgisi, yânî izin isteme konusuyla ilgisi, Kirmânî'nin *el-Kevâkib*'de dediği gibidir: Kumar oynamağa çağıran kimseye eve girmesine izin vermek gerekmeyeceğidir. Sonra bu insanların toplanması ma'nâsını da içine almaktadır. Hadîsin bir rivâyeti en-Necm: 19-20 âyeti tefsîri sırasında da geçmişti.

87 Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Îmân Kitâbı'nda senedli olarak geçti.

بِيَدِي بَيْتًا يُكِنُّنِي مِنَ المَطَرِ ويُظِلُّنِي مِنَ الشَّمْسِ ما أعانَنِي عَلَيْهِ أحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ *

72-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben bir kerre kendimi Peygamber'in berâberinde kendi elimle beni yağmurdan koruyacak, güneşin sıcaklığından gölgelendirecek bir ev yaptığımı gördüm. Bu inşâatta Allah'ın mahlûkundan hiçbir kimse bana yardım etmedi [88].

٧٣ ـ حدّثنا عَلِيٌّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال عَمْرٌو قال ابنُ عُمَرَ واللَّهِ ماوَضَعْتُ لَبِنَةً على لَبِنَةٍ ولا غَرَسْتُ نَخْلَةً مُنْذُ قُبِضَ النبيُّ ﷺ قال سُفْيانُ فَذَكَرْتُهُ لِبَعْضِ أهْلِهِ قال واللَّهِ لَقَدْ بَنَى قال سُفْيانُ قُلْتُ فَلَعَلَّهُ قال قَبْلَ أنْ يَبْنِيَ *

73-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr şöyle dedi: İbn Umer (R): Vallâhi ben Peygamber(S)'in rûhu alındığı günden beri bir tek kerpici diğeri üstüne koymadım, bir hurma fidanı da dikmedim, demiştir.

Sufyân dedi ki: Ben bu hadîsi İbnu Umer'in âilesinden birine zikrettim de o: Vallâhi İbn Umer bir ev binâ etti, dedi.

Sufyân dedi ki: Ben onun âilesinden birine: Belki ibn Umer bir kerpici diğeri üzerine koymadım, sözünü, kendi eliyle binâ ettiği evi yapmadan önce söylemiştir! dedim [89].

---

88 Bununla İbn Umer, yaptığı binânın hafif bir çerkeden ibâret olduğunu bildirmiş oluyor. Bu hadîsi İbn Mâce Zühd'de getirdi.

89 Sufyân'ın bu son sözü güzel bir i'tizârdır!

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٠ـــ كِتابُ الدَّعَواتِ

80- KİTÂBU'D-DAAVÂT

(Duâlar Kitâbı)

قَوْلُهُ تعالى ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ وَلِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ *

Yüce Allah'ın şu kavli:

"Rabb'iniz şöyle buyurdu: Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslayanlar, hor ve hakîr cehenneme gireceklerdir"

(el-Mu'min: 60) [1].

---

1 Hem duâ, hem ibâdet zikredilmiş olduğu için, ya duâ ibâdet ile yâhud da ibâdet duâ ile tefsîr edilmek gerektiğinden, müfessirler iki vecih beyân etmişlerdir: Birincisi Kur'ân'ın birçok yerinde olduğu üzere, duâ ibâdet ma'nâsına olarak: Bana ibâdet ve kulluk edin ki, size sevâb ve mükâfât vereyim demek olur. İbn Abbâs, Dahhâk ve Mucâhid'den rivâyet edilen bu tefsîre göre, fiilî taleb de şart edilmiş demektir. Bu sûrette şu ta'lîl bu ma'nâya mutâbık olur: "Zîrâ benim ibâdetimden kibirlenenler, yânî bana ibâdet etmek istemeyenler muhakkak yarın hor ve hakîr olarak cehenneme gireceklerdir". İkincisi, "*Udûnî estecib lekum*" demek "İsteyin benden vereyim size" demektir ki, Suddî'den rivâyet edilen ve ilk bakışta anlaşılan da budur. Fakat buna göre de ibâdet, duâ ile tefsîr edilmek lâzım gelecektir. Bunu böyle iki vecihli olarak ifâdenin nüktesi, ibâdetin duâ, duânın da ibâdet ile telâzümünü ifâde içindir: Bir taraftan duâ, ibâdetin iliği

Her peygamber için kabûl edilmiş bir duâ vardır [2].

١ — حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عَنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عَنْ
أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُوبِها
وأُرِيدُ أنْ أخْتَبِىءَ دَعْوَتِى شَفاعَةً لأُمَّتِى فى الآخِرةِ * وقال لِى خَلِيفَةُ قال مُعْتَمِرٌ
سَمِعْتُ أبى عَنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم قال كُلُّ نَبِىٍّ سأَلَ سُؤْلاً
أوْ قال لِكُلِّ نَبِىٍّ دَعْوَةٌ قَدْدَعا بِها فاسْتُجِيبَ فَجَعَلْتُ دَعْوَتِى شَفاعَةً لأُمَّتِى
يَوْمَ القِيامَةِ *

1-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Her peygamberin duâ edegeldiği* (kabûl edilmiş) *bir duâsı vardır. Ben o duâmı, âhirette ümmetime şefâat etmek için saklamak istiyorum"* buyurmuştur.

Ve bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Mu'temir şöyle demiştir: Ben babam Süleymân et-Teymî'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her peygamber bir istek istedi* -yâhud şöyle buyurdu:- *Her peygamberin bir duâsı vardır, onunla duâ etti de duâsı kabûl olundu. Ben ise duâmı kıyâmet gününde ümmetime şefâat için ayırdım"* [3].

---

mesâbesinde olduğu gibi, ibâdet de duânın kabûlü şartlarındandır. Bu duâ emri, çok ehemmiyetli ve dikkate şâyândır. Burada evvelâ insanın cüz'î irâdesinin bir tahkîki ile cebrin reddi vardır. Gerek ibâdet ma'nâsına olsun, gerek sâde duâ olsun, ikisini de istemek emredilmiş ve Allah'ın isticâbesi için kulun istemesi şart kılınmıştır. Hem öyle şart kılınmıştır ki, şartın yokluğundan meşrûtun yokluğu lâzım geleceğinden, terkine ***"Cehenneme girecekler"***'dir vaîdi terettüb ettirilmiştir. Şu hâlde emir, vucûb içindir. Her duânın kabûl edilip edilmemesi husûsuna gelince ***"Hayır*** (putlarınızı değil) ***ancak O'nu çağırırsınız. O da kendisini çağırdığınız herhangi birşeyi dilerse açar ve siz eş tutmakta olduğunuz şeyleri unutursunuz"*** (el-En'âm: 41)âyetinden anlaşıldığına göre, ma'siyet ile kayıtlıdır. Yânî buradan anlaşılan kazıyye şartıyye-i külliye değil, mühmeledir.

"Kim ululanmak hevesine düşerse bilsin ki, bütün ululuk Allah'ındır. Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel yükseltir..." (Fâtır: 10) âyetince, bâzı şartları kabûl ile de şartlanmıştır. Onun için burada ibâdet ile yanyana olarak zikredilmiştir... (*Hakk Dîni,* VI, 4176-4177).

2 Ebû Zerr nushasında bunun baş tarafında tenvînli "Bâb" sözü vardır.

3 Peygamberlerin yaptıkları duâlar umûmiyetle kabûl olunmaları ümîd edilmekle berâber, kesin değildir. Ancak kesinlikle kabûl olunmaya lâyık birer duâ husûsiyetleri vardır. Nitekim birçok peygamberlerin kabûl edilmiş ve Kur'ân-ı Kerîm'de tescîl edilmiş olan duâları vardır: Âdem Peygamber'in tevbe duâsı, Nûh Peygamber'in kavminin helâkı hakkındaki duâsı, Mûsâ Peygamber'in Fir'avn'ın

١ ـ باب أفضل الإستغفار : وقوله تعالى استغفروا ربكم إنه كان غفارا
يرسل السماء عليكم مدرارا ويمددكم بأموال وبنين ويجعل لكم
جنات ويجعل لكم أنهارا والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم
ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم ومن يغفر الذنوب إلا الله ولم يصروا
على ما فعلوا وهم يعلمون

1- İSTİĞFÂRIN EN FAZÎLETLİ OLANI BÂBI [4]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"... Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir. Gök üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltır, size bağlar, bustânlar verir, size ırmaklar akıtır" (Nûh: 10-12) [5];

"Ve çirkin bir günâh işledikleri yâhud nefislerine zulmettikleri vakit Allah'ı hatırlayarak hemen günâhlarının mağfiret edilmesini isteyenlerdir. Günâhları Allah'tan başka kim mağfiret eder? Bir de onlar işledikleri günâh üzerinde, bilip dururken ısrâr etmeyenlerdir" (Âlu İmrân: 135) [6].

---

helâkı için yaptığı duâsı, Îsâ Peygamber'in Mâide duâsı bunlardandır; bunlar kesinlikle kabûl edilmiş duâlardır. Bu hadîslerde Peygamberimiz, kabûl olunacağı kesin olan duâsını âhirette ümmetine şefâat için ayırdığını haber vermiştir.

4 Buhârî bu başlığı, gelecek hadîsteki *"Seyyidu'l-istiğfâr"* ta'bîrinden almıştır ki, duâ ve istiğfârın ulusu, başı demektir. Bir kavmin başı, o milletin ihtiyâç ve sığınmada merci'i olduğu gibi, tevbe ve istiğfâr ma'nâsının her cihetini toplayan bu duâya da *"Seyyidu'l-istiğfâr"* unvânı verilmiştir.

5 Buhârî başlıktan sonra istiğfârın ehemmiyetini gösteren bu âyetleri getirdi. Bu âyetlerde istiğfârın yüksek fazîleti teblîğ buyurulmuştur. Bilhassa Nûh Sûresi'ndeki âyette istiğfârın herşeyin meydana gelmesine vesîle olduğu bildirilmiştir. Yağmur Duâsı'nda istiğfâr, bundan dolayı meşrû' olmuştur. Şa'bî'nin rivâyetine göre Umer (R) bir gün yağmur duâsına çıkmış, mütemâdiyen istiğfâr etmiştir. Sebebi sorulduğu zamân bu âyetleri okumuştur. Hasen el-Basrî'den şöyle rivâyet edilmiştir: Bir adam kıtlıktan ona şikâyet etmişti. İstiğfâr etmesini tavsiye etti. Diğer biri fakîrlikten şikâyet etmişti. Ona da istiğfâr tavsiyesinde bulundu. Başka biri geldi, zürriyetinin azlığından şikâyet etti. Ona ve toprağın az mahsûl verdiğini anlatan diğer birine de aynı sözü söyledi. Rubeyy' ibn Sabîh dedi ki: Sana muhtelif adamlar gelip çeşitli şikâyetlerde bulundular. Sen hepsine aynı öğüdü verdin. Bunun üzerine Hasen, bu âyetleri okudu *(Medârik, Hâzin)*.

6 Buhârî Nûh Peygamber'in isyâncı kavmine öğüdünden sonra, Muhammed Üm-

٢ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ حدّثنا الحُسَيْنُ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ بُرَيْدَةَ عنْ بُشَيْرِ بنِ كَعْبٍ العَدَوِيِّ قال حدّثني شَدّادُ بنُ أوْسٍ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال سَيِّدُ الاِسْتِغْفارِ أنْ تَقولَ اللّهُمَّ أنْتَ رَبِّي لا إلٰهَ إلاّ أنْتَ خَلَقْتَنِي وأنا عَبْدُكَ وأنا عَلى عَهْدِكَ وَوعْدِكَ ماااسْتَطَعْتُ أعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صَنَعْتُ أبوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وأبوءُ بِذَنْبِي فاغْفِرْ لِي فإنَّهُ لايَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلاّ أنْتَ قال وَمن قالَها مِنَ النَّهارِ مُوقِنًا بِها فَماتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أنْ يُمْسِيَ فَهْوَ مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ ومَنْ قالَها مِنَ اللَّيْلِ وهْوَ مُوقِنٌ بِها فَماتَ قَبْلَ أنْ يُصْبحَ فَهْوَ مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ *

2-....... Buşeyr ibn Ka'b el-Adevî şöyle demiştir: Bana Şeddâd ibn Evs (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Seyyidu'l-istiğfâr* (yânî istiğfâr duâlarının ulusu) *Allah'tan şöyle mağfiret dilemektir:*

Allâhumme ente Rabbî lâ ilâhe illâ ente, halaktenî ve ene abduke ve ene alâ ahdike ve va'dike mastata'tu. Eûzu bike min şerri mâ sana'tu. Ebûu leke bi-ni'metike aliyye ve ebûu bi-zenbî fağfir lî. Feinnehû lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente.

(= Yâ Allah! Benim Rabb'im Sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Sen'in kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde Sana verdiğim ahd ve va'd üzere sâbitim. İşlediğim günâhların şerrinden Sana sığınırım. Bana ihsân eylediğin ni'metlerini i'tirâf ederim, günâhımı da i'tirâf ederim. Benim günâhlarımı mağfiret eyle! Şu muhakkak ki, günâhları Sen'den başkası mağfiret edemez!)"

Peygamber buyurdu ki: *"Bu seyyidu'l-istiğfâr duâsını her kim kalbiyle sevâb ve fazîletine kesin inanarak gündüz okur da o gün akşâma girmeden önce ölürse, o kimse cennet ehlindendir. Her kim de sevâb ve fazîletine kesin inanarak bunu geceleyin okur da sabâhâ girmeden evvel ölürse, o kimse de cennet ehli zümresindendir"* [7].

---

meti'nin duâ ve istiğfâr hakkındaki itâatli hâllerini tasvîr eden bu âyeti getirmiştir.

7 Hadîsteki duâ, başta da belirtildiği gibi, bütün tevbe ve duâları toplayıcı mâhiyette olduğu için, bu *Seyyidu'l-istiğfâr* ismiyle isimlendirilmiştir. Hadîsin râvîsi Şeddâd ibn Evs, Peygamber'in şâiri Hassân ibn Sâbit'in kardeşi oğludur. Şeddâd'ın Buhârî'de bu hadîsten başka rivâyeti yoktur.

Şârih İbn Battâl: Duânın "Sana verdiğim ahd ve va'd üzere sâbitim" fıkrasındaki "Ahd ve va'd", ezelde, rûhlar âleminde, Allah'ın ***"Elestü bi-Rabbikum = Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?"*** (el-A'râf: 172) suâline, insan tim-

٢ ـ باب اسْتِغفارِ النبىِّ ﷺ فى اليَوْمِ واللَّيْلَةِ

2- PEYGAMBER(S)'İN GÜNDÜZ VE GECE İSTİĞFÂR ETMESİ BÂBI

٣ ـ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى أَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال قال أَبو هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليهِ وسلم يَقُولُ واللّٰهِ إِنِّى لأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وأَتُوبُ فى اليَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً *

3-....... Ebû Hureyre (R): Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Vallâhi ben Allah'a günde yetmiş defâdan fazla muhakkak istiğfâr ve tevbe ederim"* buyuruyordu, demiştir [8].

٣ ـ باب التَّوْبَةِ . وقال قتادَةُ تُوبُوا إِلى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا : الصَّادِقَةُ النَّاصِحَةُ

3- TEVBE BÂBI

Katâde: *"Ey îmân edenler, tam doğruluk ve hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah'a dönün..."* (et-Tahrîm: 8) **kavlindeki *"Tevbeten nasûhan"*, "es-Sâdıkatu'n-nâsıha" yânî "Doğru ve nasîhat edici tevbe" ma'nâsınadır, demiştir [9].**

---

sâli zerrelerin: *"Evet Rabb'imizsin"* diye Allah'ın Rabb'lığını ikrâr ve tasdîk etmeleridir, demiştir.

8 Hadîs, Peygamber'in günde yetmişten fazla tevbe ettiğini açıklamaktadır. Peygamber günâh işlemekten korunmuş olduğu hâlde, bu kadar tevbe etmesi, tevbe ve istiğfârın ibâdet olmasından, ubûdiyeti izhâr ve Rubûbiyetin keremine ihtiyâçtan yâhud da ümmetine öğretmek içindir.

9 *Tevbe,* çirkinliğinden dolayı günâhı terk, kendisinden meydana gelenlere pişmânlık ve onlara bir daha dönmemeye kesin karar ve iyi amellerle onları mümkin olduğu kadar telâfîye çalışmaktır.

Tevb ve *Tevbe,* îmân makaamlarının evveli, hakk yolculuğunun başlangıcı, vuslat kapısının anahtarıdır. Lugatte rucû' demek olan *Tevbe,* şer'an da kabâhatten kabâhet olduğu için pişmânlık duyarak vazgeçmektir...

Nasûh tevbe: Çok iyi nasîhat edici tevbe demek olur...

Alî(R)'ye *"Tevbe"*yi sordular; o şöyle dedi: O, altı şeyle gerçekleşir: Geçmiş günâhlara karşı pişmânlık, terkedilmiş farzları ödemek, kul hakkını edâ, hasımlarla halâllaşmak, bir daha günâha dönmemek, nefsini ma'siyet içinde terbiye ettiğin gibi Allah'a tâat ve terbiye etmek. Keşşâf şunu ilâve etti: Nefsine

٤ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ **حدّثنا** أَبُو شِهابٍ عنْ الأَعْمَشِ عنْ عُمارَةَ بن عُمَيْرٍ عنِ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُسْعُودٍ حَدِيثَيْنِ أَحَدُهُما عنِ النبيِّ صلي اللّه عليه وسلم والآخَرُ عنْ نَفْسِهِ قال إنَّ المُؤْمِنَ يَرٰى ذُنُوبَهُ كأنَّهُ قاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخافُ أنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وإنَّ الفاجِرَ يَرٰى ذُنُوبَهُ كَذُبابٍ مَرَّ عَلى أَنْفِهِ فقال بِهِ هٰكَذا قال أَبو شَهابٍ بَيدِهِ فَوْقَ أَنْفِهِ ثُمَّ قال اللَّهُ أَفْرَحُ بِتوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلاً وبِهِ مَهْلَكَةٌ ومَعَهُ راحِلَتُهُ عَلَيْها طَعامُهُ وشَرابُهُ فَوَضَعَ رأْسَهُ فَنامَ نَوْمَةً فاسْتَيْقَظَ وقَدْ ذَهَبَتْ راحِلَتُهُ حتى إذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الحَرُّ والعَطَشُ أوْما شاءَ اللَّهُ قال أَرْجِعُ إلى مَكانِي فَرَجَعَ فَنامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رأْسَهُ فإذَا راحِلَتُهُ عِنْدَهُ * تابَعَهُ أَبو عَوانَةَ وجَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ . وقال أَبو اسامَةَ **حدّثنا** الأَعْمَشُ **حدّثنا** عُمارَةُ سَمِعْتُ الحارِثَ بنَ سُوَيْدٍ . وقال شُعْبَةُ وأَبو مُسْلِمٍ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ التَّيْمِيِّ عنِ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ . وقال أَبو مُعاوِيَةَ **حدّثنا** الأَعْمَشُ عنْ عُمارَةَ عنِ الأَسْوَدِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ وعنْ إبْراهِيمَ التَّيْمِيِّ عنِ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ *

4-....... Bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten; o da Umâre ibn Umeyr'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den tahdîs etti. Bize Abdullah ibn Mes'ûd (R) iki hadîs tahdîs etti. Bunlardan birisi Peygamber(S)'den, diğeri de İbn Mes'ûd'un kendisindendir: İbn Mes'ûd kendisinden olarak şöyle dedi: Mü'min kişi günâhlarını (hayâlinde büyütüp) şöyle görür: Gûyâ kendisi bir dağın eteğinde oturuyor ve dağın üzerine düşmesinden korkuyor. Fâcir kişi de günâhlarını burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür, o sineği eliyle şöylece kovar!

Râvî Ebû Şihâb: Bu hadîsi bana şeyhim (''O, sineği eliyle şöylece kovar'' sözünün tefsîri olarak) elini burnunun üstünde tutarak rivâyet etti, demiştir.

Sonra İbn Mes'ûd (Rasûlullah'tan rivâyet ederek) şöyle dedi: *''Allah kulunun tevbesinden, şu kişinin ferâhından daha fazla ferâhlanır: Bu kişi* (yolcu olup) *yanında devesi, üstünde suyu, azığı olduğu hâlde varıp sahrâda korkunç bir yere inmiş, başını yere koyarak hafif bir uyku uyumuştu. Uyanınca devesinin gitmiş olduğunu anladı.*

---

ma'siyetlerin lezzetini taddırdığın gibi, tâatlerin de acılığını taddırmak (Beydâvî, Şeyhzâde).

(Devesini aramağa çıktı.) *Sıcaklık, susuzluk yâhud Allah'ın dilediği ıstırablar bu zât üzerinde şiddetle te'sîr edince* (kendi kendine): *Eski yerime olsun döneyim! dedi ve dönüp geldi. Az bir uyku daha uyudu. Sonra uyanıp başını kaldırınca devesini yanında buldu"* [10].

Bu hadîsi el-A'meş'ten rivâyet etmekte Ebû Şihâb el-Hannât'a Ebû Avâne ile Cerîr de mutâbaat etmişlerdir.

Ebû Usâme de şöyle dedi: Bize el-Ameş tahdîs etti. Bize Umâre tahdîs etti. Ben el-Hâris ibn Suveyd'den işittim. Şu'be ile Ebû Müslim de el-A'meş'ten; o da İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den söyledi.

Ebû Muâviye de şöyle dedi: Bize el-A'meş, Umâre'den; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti.

Yine el-A'meş, Umâre'den; o da İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti [11].

٥ــ حدّثنا إسْحٰقُ أخبرنا حَبَّانُ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَة حدّثنا أَنَسُ بنُ مالِكٍ عنِ النبىِّ صلى الله عليه وسلم ح وحدّثنا هُدْبَةُ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أَنَسٍ رضى الله عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم اللّهُ أفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلى بَعِيرِهِ وقَدْ أضَلَّهُ فى أَرْضٍ فَلاةٍ *

5-....... Buradaki iki senedde Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Allah, kulunun tevbe etmesiyle, herhangi birinizin çöl*

10 Allah'a ferah isnâdı, mecâzî bir ta'bîrdir. Allah'ın rızâsından kinâyedir. Allah'ın rızâsını te'kîd ve tahakkukunu daha belîğ ifâde için mecâzî bir uslûb ile söylenmiştir.

Abdullah ibn Mes'ûd, İslâm ilimlerinin her dalında sahâbîler arasında en yüksek derecede olmakla berâber, hitâbette de çok kuvvetli idi. Bu kudretin bir örneği bu hadîsi en belîğ bir uslûbla rivâyetinde görülür. O, hadîsin gerek kendisinden olarak bildirdiği, gerek Peygamber'den rivâyet ettiği kısımları birer mürekkeb teşbîh hâlinde söylemiştir.

Bir kerresinde Peygamber kısa bir hutbe yapmış, sonra Ebû Bekr'e de bir hutbe yapmasını emretmiş, o da Peygamber'inkinden kısa bir hutbe söylemişti. Sonra Umer'e ve bâzı sâhâbîlere de aynı şekilde kısa hutbeler yapmalarını emretmiş, onlar da kısa hutbeler yapmışlardı. En sonra Abdullah ibn Mes'ûd'a emretmiş, o da: Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra: Ey İnsânlar! Allah Rabb'imizdir, İslâm da dînimizdir. -Eliyle Peygamberi işâret ederek:- Şu zât da Peygamberimizdir! demiştir. Bunun üzerine Peygamber: *"Ümmü Abd oğlu isâbet etti. İbnu Ümmi Abd doğru söyledi"* diye takdîr etmiştir *(Tezkiretu'l-Huffâz).*

11 Buhârî'nin maksadı, hadîsin çeşitli yollardan gelişini orataya koymak ve senedlerdeki bâzı farklılıkları belirtmektir. Allah ondan râzı olsun!

bir arâzîde kaybetmiş olduğu devesine ansızın tesâdüf edivermesi ânındaki sevincinden daha çok sevinir'' buyurdu.

٤ـ بابُ الضَّجعِ عَلى الشِّقِّ الأيْمَنِ

4- SAĞ YAN ÜZERİNE YATMAK BÂBI

٦ـ **حدّثنا** عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضي اللّه عنها قالَتْ كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إحْدى عَشْرَةَ رَكْعَةً فإذا طَلَعَ الفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلى شِقِّهِ الأيْمَنِ حتَّى يَجيءَ المُؤَذِّنُ فَيُؤْذِنَهُ *

6-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin onbir rek'at namâz kılardı. Fecr tulû' ettiği zamân da hafif iki rek'at daha kılar, sonra müezzin ikaameti haber vermek üzere gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatardı [12].

٥ـ بابٌ إذَا باتَ طاهِرًا

5- BÂB: İNSAN TEMİZ OLARAK GECELEDİĞİ ZAMÂN

٧ـ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ مَنْصُورًا عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ قال **حدّثني** البَراءُ بنُ عازِبٍ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم إذَا أتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتوضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ علَى شِقِّكَ الأيْمَنِ وقلِ اللَّهُمَّ أسْلَمْتُ نَفسِي إلَيْكَ وفَوَّضْتُ أمْرِي إلَيْكَ وألْجَأْتُ ظَهْرِي إلَيْكَ رَهْبَةً ورَغْبَةً إلَيْكَ لا مَلْجأَ و مَنْجا مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتابِكَ الَّذِي

---

12 el-Kirmânî *el-Kevâkib*'de şöyle dedi: Bu hadîsin Duâlar Kitâbı ile ilgisi nedir? dedi de, buna: Diğer hadîslerden Peygamber'in yatarken duâ etmek âdetinde olduğu biliniyor, diye cevâb verdi. *Fethu'l-Bârî*'de İbn Hacer: Musannıf bu bâbla bundan sonraki bâbı, onlardan sonra uyku sırasında söylenecek sözlere bir hazırlık olmak üzere zikretmiştir, dedi (Kastallânî).

أَنْزَلْتَ وبِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ فإِنْ مُتَّ مُتَّ على الفِطْرَةِ فاجْعَلْهُنَّ آخِرَ ماتَقُولُ
فَقُلْتُ أَسْتَذْكِرُهُنَّ وبِرَسُولِكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ قال لا وَبِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ *

7-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Yatağına vardığında evvelâ namâz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ tarafın üzerine uzan ve şu duâyı söyle:*

Allâhumme eslemtu nefsî ileyke ve favvadtu emrî ileyke ve elce'tu zahrî ileyke rehbeten ve rağbeten ileyke. Lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentu bi-Kitâbike'llezî enzelte ve bi-Nebiyyike'llezî erselte.

(= Yâ Allah! Kendimi Sana teslîm ettim ve işimi Sana ısmarladım. Çünkü korkum da Sen'dendir, ümîdim de Sen'dendir.Sen'den sığınacak yer varsa, o da Sen'sin; Sen'den kurtulacak yer varsa yine Sen'sin! İndirdiğin Kitâb'ına ve gönderdiğin Peygamber'ine îmân ettim.)

Eğer o gece ölecek olursan, fıtrat üzere ölürsün. Sen bu sözleri, o gün söyleyeceğin sözlerin en sonu yap!" buyurdu.

Ben bu duâyı O'nun huzûrunda iyice ezberleyip tekrâr etmek istedim de: "Ve gönderdiğin Rasûlü'ne îmân ettim" dedim. Peygamber:

— *"Hayır, 'Gönderdiğin Peygamber'ine"* diye (düzeltti de aynı lafızlarla okumamı) buyurdu [13].

٦ــ بابُ ما يَقُولُ إذا نامَ

6- İNSANIN UYUMAK İSTEDİĞİ ZAMÂN SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

٨ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عن عَبْدِ المَلِكِ عن رِبْعِيِّ بنِ حِرَاشٍ
عن حُذَيْفَةَ قال كان النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إذا أَوَى إلى فِراشِهِ قال بِاسْمِكَ

13 Hadîsin bu fıkrasından Peygamber'in ümmetine öğrettiği duâ lafızlarında hiçbir değişiklik yapılmadan aynen muhâfaza edilip, öylece okunmaları gereği anlaşılmaktadır. Çünkü burada *"Rasûl"* ve *"Nebî"* kelimelerinin birbiriyle değiştirilmesi ve birinin diğeri yerine konulması açıkça reddedilmiş, bunların öğretildikleri gibi, değiştirilmeksizin okunmaları Peygamber tarafından te'mîn ve tenbîh edilmiştir.

أَمُوتُ وَأَحْيَا وإِذَا قامَ قال الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذى أَحْيانا بَعْدَ ما أماتَنا وإِلَيْهِ النُّشُورُ.
نُنْشِزُها نُخْرِجُها *

8-....... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatağına girdiği zamân *"Bismike emûtu ve ahyâ* (= Sen'in ismini anarak ölürüm ve dirilirim)" der idi. Uykudan kalktığı zamân da: *"el-Hamdu lillâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nuşûru* (= Bizi öldürmesinin ardından tekrâr dirilten ve son gidiş ancak kendisine olan Allah'a hamd olsun)!" derdi.

"Nunşiruhâ", "Nuhricuhâ (= Biz onu çıkarırız)" ma'nâsınadır[14].

٩ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ ومُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ قالا حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحٰق سَمِعَ البَارءَ بنَ عازِبٍ أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أمَرَ رَجُلاً وحدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا أبُو إسْحٰقَ الهَمْدانِيُّ عنِ البَراءِ ابنِ عازِبٍ أنَّ النبىَّ ﷺ أوْصَى رَجُلاً فقال إذَا أرَدْتَ مَضْجَعَكَ فَقُلِ اللّٰهُمَّ أسْلَمْتُ نَفْسِى إلَيْكَ وفَوَّضْتُ أمْرِى إلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِى إلَيْكَ وألْجأْتُ ظَهْرِى إلَيْكَ رَغْبَةً ورَهْبَةً إلَيْكَ لامَلْجَأَ ولا مَنْجا مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتابِكَ الَّذى أنْزَلْتَ وبِنَبِيِّكَ الَّذى أرْسَلْتَ فإنْ مُتَّ مُتَّ عَلَى الفِطْرَةِ *

9-....... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti; o da el-Berâ ibn Âzib(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) bir adama (şu duâyı okumasını) emretmiştir.

Ve yine bize Âdem tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Ebû İshâk el-Hemdânî, el-Berâ ibn Âzib'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir adama tavsiye edip şöyle buyurmuştur: *"Yatağına girip yatmak istediğin zamân şu duâyı söyle:*

Allâhumme, eslemtu nefsî ileyke ve favvadtu emrî ileyke ve veccehtu vechî ileyke! Ve elce'tu zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten iley-

---

14 Buradaki öldürmekten murâd, uykudur. Uyku hâli hadîste şuûrun gitmesi alâkasıyle ölüme benzetilmiştir. Nitekim "Uyku ölümün kardeşidir" sözü mesel olmuştur. ez-Zumer: 42. âyetinde de uyku ölüme benzetilmiştir:

en-Nuşûr'a gelince, o kıyâmet gününde ba's için dirilmektir. *el-İnşâr* da diriltmek, çıkarmak, yaymak ma'nâlarına olur. Kur'ân'da *"Neşeze"* kökünden *"Nunşizuhâ"* lafzı da gelmiştir: *"Kemiklere de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz"* (el-Bakara: 259).

ke! Lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke! Âmentu bi-Kitâbike'llezî enzelte ve bi-Nebiyyike'llezî erselte!

Eğer o gece ölürsen, fıtrat üzere (yânî İslâm Dîni üzere) *ölürsün*"[15].

٧ــ باب وَضْعِ اليَدِ اليُمْنَى تَحْتَ الخدِّ الأيمَنِ

7- (YATIŞTA) SAĞ ELİ SAĞ YANAĞIN ALTINA KOYMAK BÂBI

١٠ــ حدّثني مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ رِبْعِيٍّ عنْ حُذَيْفَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال كان النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إذَا أخذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ثُمَّ يَقُولُ اللّٰهُمَّ بِاسْمِكَ أمُوتُ وأحْيا وإذَا اسْتَيْقَظَ قال الحَمْدُ لِلّٰهِ الّذِى أحْيانا بَعْدَ ما أماتَنا وإلَيْهِ النُّشُورُ *

10-....... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle dedi: Peygamber (S) geceleyin yatağını alıp yatacağı zamân (sağ) elini (sağ) yanağının altına kordu. Sonra şu duâyı söylerdi: "***Allâhumme bi'smike emûtu ve ahyâ*** (= Yâ Allah! Sen'in isminle ölürüm ve dirilirim -yânî Sen'in isminle uyurum ve uyanırım-)". Uykudan uyandığı zamân da: "***el-Hamdu lillâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nuşûru*** (= Bizleri öldürmesinin ardından dirilten ve öldükten sonra dirilip toplanmak da ancak kendisine olacak bulunan Allah'a hamd olsun)" der idi.

٨ــ باب النَّوْمِ عَلى الشِّقِّ الأيْمَنِ

8- SAĞ TARAF ÜZERİNDE UYUMA(NIN MÜSTEHÂBLIĞI) BÂBI

١١ــ حدّثني مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الواحِدِ بنُ زِيادٍ حدّثنا العَلاءُ بنُ

15 Bundan önceki Huzeyfe hadîsi ile bu el-Berâ ibn Âzib hadîsleri, insanın yatağa girip yatacağı zamân söyleyeceği duâları bildirmiş, hattâ kalkarken söyleyeceği duâyı da öğretmiştir. el-Berâ hadîsini burada iki ayrı senedle getirmiş, fark, sâdece birincisinde "Bir adama emretti"; ikincisinde "Bir adama tavsiye etti" ifâdesinden ibârettir.

Duânın tercemesi daha önce verildiği için tekrar yazılmadı.

الْمُسَيَّبِ قال حدّثني أبي عن البَراءِ بنِ عازِبٍ قال كان رسولُ اللَّهِ صلى اللّه
عليه وسلم إذَا أوَى إلى فِراشِهِ نامَ عَلى شِقِّهِ الأيْمَنِ ثُمَّ قال اللّهُمَّ أسْلَمْتُ نَفْسِي
إلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إلَيْكَ وفَوَّضْتُ أمْرِي إلَيْكَ وألْجأْتُ ظَهْرِي إليكَ رَغْبَةً
ورَهْبَةً إلَيكَ لا مَلْجَأَ ولا مَنْجا مِنْكَ إلاَّ إلَيكَ آمَنْتُ بِكِتابِكَ الَّذِي أنْزَلْتَ
ونَبِيِّكَ الَّذِى أرْسَلْتَ وقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم مَنْ قالَهُنَّ ثُمَّ ماتَ
تَحتَ لَيْلَتِهِ ماتَ عَلى الفِطْرَةِ * اسْتَرْهَبُوهُمْ مِنَ الرَّهْبَةِ : مَلَكُوتٌ مُلْكٌ مَثَلُ
رَهَبُوتٌ خَيْرٌ مِن رَحَمُوتٍ تَقُولُ تَرْهَبُ خَيْرٌ مِنْ أنْ تَرْحَمَ *

11-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) döşeğine girdiği zamân sağ tarafı üzerine yatar, sonra şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme, eslemtu nefsî ileyke, ve veccehtu vechî ileyke ve favvadtu emrî ileyke. Ve elce'tu zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke. Lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentu bi-Kitâbike'llezî enzelte ve bi-Nebiyyike'llezî erselte!"

Ve Rasûlullah:

— *"Bu duâ sözlerini söyleyen, sonra da o gecesi altında ölen kimse, fıtrat üzerine ölmüş olur"* buyurdu.

"***İsterhebûhum*** (= Onları korkuttular)" (el-A'râf: 116) fiili "Korkmak" ma'nâsına olan "Rehbet" masdarındandır. "Melekûtun", "Mülk" (yânî "Meliklik") ma'nâsınadır. Vezin bakımından "Rahabûtun hayrun min rahammûtin (= Korkmak, acınmaktan hayırlıdır)" gibidir. "Terhebu (yâhûd: Turhibu) hayrun min en terhame" dersin.

٩ــ بابُ الدُّعاءِ إذَا انْتَبَهَ باللَّيْلِ

9- GECELEYİN UYKUDAN UYANDIĞI ZAMÂN (OKUNMASI MÜSTEHÂB OLACAK) DUÂ BÂBI

١٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ عنْ سُفْيانَ عنْ سَلَمَةَ
عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما قال بِتُّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ فقامَ النبىُّ
صلى اللّه عليه وسلم فأتَى حاجَتَهُ غَسَلَ وجْهَهُ ويَدَيْهِ ثُمَّ نام ثُمَّ قامَ فأتَى القِرْبَةَ
فأطْلَقَ شِناقَها ثُمَّ تَوَضَّأ وُضُوءًا بَيْنَ وُضُوأيْنِ لَمْ يُكْثِرْ وقَدْ أبْلَغَ فَصَلَّى فَقُمْتُ

فَتَمَطَّيْتُ كَرَاهِيَةَ أَنْ يَرَى أَنِّي كُنْتُ أَتَّقِيهِ فَتَوَضَّأْتُ فَقامَ يُصَلِّي فَقُمْتُ عَنْ يَسارِهِ فأَخَذَ بِأُذُنِي فأدارَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَتَتامَّتْ صَلاتُهُ ثَلاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنامَ حتَّى نَفَخَ وكان إِذَا نامَ نَفَخَ فآذَنَهُ بِلالٌ بِالصَّلاةِ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ وكان يَقُولُ فِي دُعائِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وفِي بَصَرِي نُورًا وفِي سَمْعِي نُورًا وعَنْ يَمِينِي نُورًا وعَنْ يَسارِي نُورًا وفَوْقِي نُورًا وتَحْتِي نُورًا وأَمامِي نُورًا وخَلْفِي نُورًا واجْعَلْ لِي نُورًا قال كُرَيْبٌ وَسَبْعٌ فِي التَّابُوتِ فَلَقِيتُ رَجُلاً مِنْ وَلَدِ العَبَّاسِ فَحَدَّثَنِي بِهِنَّ فَذَكَرَ عَصَبِي ولَحْمِي وَدَمِي وشَعرِي وبَشَرِي وذَكَرَ خَصْلَتَيْنِ *

12-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece (Peygamber'in zevcesi teyzem) Meymûne'nin yanında kaldım. Geceleyin Peygamber kalktı, hâcetini yerine getirdi, yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra uyudu. Sonra uyanıp kalktı, su kırbasına geldi, onun ağız bağını çözdü. Sonra iki abdest ortası, yânî suyu çok kullanmadan ve organlara da tam ulaştırarak bir abdest aldı. Sonra namâza durdu. Ben de kalktım ve Peygamber'in benim kendisinden sakındığımı (yâhud ta'kîb ettiğimi) görmesini istemediğim için, uykudan yeni uyanıyormuş gibi belimi uzatıp gerindim. Abdest aldım. Peygamber namâz kılmak üzere dikildi. Ben de O'nun sol tarafına namâza durdum. Peygamber benim kulağımdan tuttu da beni sol yanına döndürüp geçirdi. Namâzı onüç rek'atte tamâm oldu. Sonra yatıp uyudu, hattâ horladı. Kendisi uyuduğu zamân horlardı. Bilâl gelip namâz vaktini haber verdi. Peygamber bu sefer abdest almadan (iki rek'at daha) namâz kıldı [16]. Duâsında şunları söylüyordu:

"Allâhumme'c'al fî kalbî nûran ve fî basarî nurân ve fî sem'î nurân ve an yemînî nûran ve an yesârî nûran ve fevkî nurân ve tahtî nûran ve emâmî nûran ve halfî nûran ve'c'al lî nûran"

(= Yâ Allah! Kalbimde bir nûr kıl, gözümde de bir nûr kıl, kulağımda da bir nûr kıl. Yine böyle sağımda bir nûr, solumda bir nûr, üstümde bir nûr, altımda bir nûr, önümde bir nûr, arkamda bir nûr kıl. Ve benim için umûmî ve büyük bir nûr yarat!)

Râvî Kureyb şöyle demiştir: Bu kelimelerden yâhud nûrlardan

---

16 Uzanıp uyuduktan sonra abdest almadan namâz kılabilmek, Peygamberlik husûsiyetlerindendir. Çünkü peygamberler uykularında da vahy alır ve bunu ezberlemek için gözleri uyusa da kalbleri uyumaz, dâimâ uyanık kalır.

yedisi tâbûttadır (yânî kalbin tâbûtu gibi olan ceseddedir). Sonra ben İbn Abbâs'ın oğullarından bir adama kavuştum. O bana bu duâ kelimelerini tahdîs etti de "*Asabî ve lahmî ve demî ve şaarî ve beşerî* (= Sinirîmi, etimi, kanımı, saçımı ve derimi)" sözlerini de zikretti ve iki haslet daha (kemik ve ilik sözlerini de) zikretti [17].

١٣ ـ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ قال سَمِعْتُ سُلَيْمانَ بنِ أبي مُسْلِمٍ عنْ طاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا قام مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قال اللَّهُمَّ لَكَ الحَمْدُ أنْتَ نُورُ السَّمٰواتِ والأرْضِ ومَنْ فِيهِنَّ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ قَيِّمُ السَّمٰواتِ الأرْضِ ومَنْ فِيهِنَّ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ الحَقُّ وَوَعْدُكَ حَقٌّ وقَوْلُكَ حَقٌّ ولِقاؤُكَ حَقٌّ والجَنَّةُ حَقٌّ والنَّارُ حَقٌّ والسَّاعَةُ حَقٌّ والنَّبِيُّونَ حَقٌّ ومُحَمَّدٌ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ أسْلَمْتُ وعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وبِكَ آمَنْتُ وإلَيْكَ أنَبْتُ وبِكَ خاصَمْتُ وإلَيْكَ حاكَمْتُ فاغْفِرْ لِي ماقَدَّمْتُ وما أخَّرْتُ وما أسْرَرْتُ وما أعْلَنْتُ أنْتَ المُقَدِّمُ وأنْتَ المُؤَخِّرُ لا إلٰهَ إلاَّ أنْتَ أوْ لا إلٰهَ غَيْرُكَ *

13-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Süleymân ibn Ebî Müslim'den işittim; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan ki, Peygamber (S) geceleyin uyanıp kalktığı zamân teheccüd namâzı kılar, şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme leke'l-hamdu. Ente nûru's-semâvâti ve'l-Ardı ve men fîhinne. Ve leke'l-hamdu ente kayyımu's-semâvâti-l'Ardı ve men fîhinne. Ve leke'l-hamdu. Ente'l-hakku ve va'duke hakkun ve kavluke hakkun ve likaauke hakkun ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun. Ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun hakkun. Allâhumme leke eslemtu ve aleyke tevekkeltu ve bike âmentu ve ileyke enebtu ve bike hâsamtu ve ileyke hâkemtu. Fağfir lî mâ kaddemtu ve mâ ahhartu ve mâ esrertu ve mâ a'lentu. Ente'l-mukaddimu ve ente'l-muahhıru. Lâ ilâhe illâ ente -ev lâ ilâhe ğayruke-."

[= Yâ Allah, hamd Sana mahsûstur. Göklerin, Yer'in ve bunlardaki herkesin nûru Sen'sin! Göklerin, Yer'in ve bunlardaki herkesin kayyımı (yânî işlerini tedbîr eden) ancak Sen'sin! Hamd ancak Sana, mahsûstur. Hakk Sen'sin. Va'din de haktır, sözün de haktır.

---

17 Bu hadîsi Müslim de Namâz Kitâbı'nda getirmiştir.

Sana kavuşmak da haktır. Cennet de haktır, ateş de haktır. Kıyâmet sâati de haktır. Bütün peygamberler de haktır. Muhammed de haktır! Yâ Allah! (Emrini ve nehyini kabûl edip) kendimi yalnız Sana teslîm ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana döndüm. Senin burhânlarına tutunarak düşmanlarla mücâdele ettim. Aramızda yalnız Sen'i hakem kıldım! Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa çıkardığım bütün günâhlarımı benim lehine mağfiret eyle! Öne geçirici ancak Sen'sin, sona bırakıcı da ancak Sen'sin! (İbâdete lâyık) tanrı yok, yalnız Sen varsın -yâhud: Sen'den başka (ibâdete lâyık) hiçbir tanrı yoktur-.] [18].

١٠ ـ بابُ التَّكْبِيرِ والتَّسْبِيحِ عِنْدَ المَنامِ

10- UYUMA SIRASINDA (*Allâhu Ekber ve Subhânallah* DEMEK SÛRETİYLE) TEKBÎR VE TESBÎH ETMEK BÂBI

١٤ ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنِ ابنِ أبي لَيْلَى عنْ عَلِيٍّ أنَّ فاطِمَةَ عَلَيْهِما السَّلامُ شَكَتْ ماتَلْقَى في يَدِها مِنَ الرَّحَى فأتَتِ النبيَّ صلى الله عليه وسلم تَسْأَلُهُ خادِمًا فَلَمْ تَجِدْهُ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِعائِشَةَ فَلَمَّا جاءَ أخْبَرَتْهُ قال فَجاءَنا وقَدْ أخَذْنا مَضاجِعَنا فَذَهَبْتُ أقُومُ فقالَ مَكانَكِ فَجَلَسَ بَيْنَنا حتَّى وجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلى صَدْرِ فقال ألا أدُلُّكُما عَلَى ما هُوَ خَيْرٌ لَكُما مِنْ خادِمٍ إذا أوَيْتُما إلى فِراشِكُما أوْ أخَذْتُما مَضاجِعَكُما فَكَبِّرا ثلاثًا وثَلاثِينَ وسَبِّحا ثَلاثًا وثَلاثِينَ واحْمَدَا ثَلاثًا وثَلاثِينَ فَهٰذا خَيْرٌ لَكُما مِنْ خادِمٍ *
وعنْ شُعْبَةَ عنْ خالِدٍ عنِ ابنِ سِيرِينَ قال التَّسْبِيحُ أرْبَعٌ وثَلاثُونَ *

14-....... Bize Şu'be, el-Hakem ibn Uyeyne'den; o da Abdur-

18 Bunun da bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın sonunda, "Geceleyin teheccüd namâzı kılmak bâbı"nda geçmişti.

Peygamber bi'l-cümle ma'siyetlerden ve günâhlardan pâk ve uzak olduğu hâlde bu duâlarında günâhlarından mağfiret istemesi, ubûdiyyette kemâl göstermek ve ümmete Rabb'lerine karşı ne yolda züll ve fakîrlik arzedileceğini öğretmek içindir.

rahmân ibn Ebî Leylâ'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyha's-selâm el değirmeni çevirmekten dolayı eline rahatsızlık geldiğinden şikâyet etti. Peygamber(S)'den bir hizmetçi istemek üzere, Peygamber'in evine geldi, fakat evde Peygamber'i bulamadı. Bu dileğini Âişe'ye zikretti. Peygamber gelince Âişe, Fâtıma'nın isteğini kendisine haber verdi.

Alî dedi ki: Biz yataklarımıza girmiş hâlde idik ki, Peygamber bize geldi. Ben kalkmağa davrandım. Rasûlullah:

— *"Yerinde kal!"* buyurdu, ve ikimizin arasına oturdu.

Hattâ ben göğsümün üstüne dokunan iki ayağının serinliğini hissettim. Rasûlullah:

— *"İyi dinleyiniz! Size benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlı olan birşeye delâlet ediyorum: İkiniz döşeğinize girdiğiniz* -yâhud: *İkiniz yataklarınızda yerinizi alıp yattığınız- zamân otuzüç kerre **Allâhu Ekber,** otuzüç kerre **Subhânallahu,** otuzüç kerre de **Lâ ilâhe ille'llâh** söyleyerek tevhîd ediniz. İşte bunları söylemek, ikiniz için bir hizmetçiden daha hayırlıdır"* buyurdu.

Şu'be'den; o da Hâlid el-Hazzâ'dan gelen rivâyete Muhammed ibn Sîrîn: Tesbîh, otuzdörttür, demiştir [19].

١١ــ بابُ التَّعَوُّذِ والقِراءَةِ عِنْدَ المَنامِ

11- UYUMA SIRASINDA ALLAH'A SIĞINMAK VE OKUMAK BÂBI

١٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شَهابٍ أخبرنى عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كان إذَا أخَذَ مَضْجَعَهُ نَفَثَ فى يَدَيْهِ وقَرَأ بالمعَوِّذَاتِ ومَسَحَ بِهِما جَسَدَهُ *

19 Hadîsin birer rivâyeti Beşte bir Kitâbı, "Beşte birin Rasûlullah'ın nevbet nevbet meydana gelen âmme harcamaları için olduğuna delîl bâbı"nda ve "Alî'nin fadlı bâbı"nda geçmişti.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: Her kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devâm ederse, ona meşakkat ve yorgunluk ârız olmaz. Çünkü Fâtıma çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de, Rasûlullah ona bu yolda zikre devâm etmesini tavsiye etmişti.

15-....... el-Leys tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Urve, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) yatağında yerini aldığı zamân iki eline Muavvize Sûreleri'ni okuyup nefes eder ve elleriyle bedenine meshederdi [20].

١٢ـ بابٌ

12- BÂB:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

١٦ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ بنُ عُمَرَ حدّثني سَعِيدُ بنُ أبي سَعِيدٍ المَقْبُرِيُّ عنْ أبيهِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم إذَا أوَى أحَدُكُمْ إلى فِراشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِراشَهُ بِداخِلَةِ إزارِهِ فإنَّهُ لايَدْرِي ماخَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ باسْمِكَ رَبِّي وَضعْتُ جَنْبِي وبِكَ أرْفَعُهُ إنْ أمْسَكْتَ نَفْسِي فارْحَمْها وإنْ أرْسَلْتَها فاحْفَظْها بِما تَحْفَظُ بِهِ عِبادَكَ الصَّالِحِينَ * تابَعَهُ أبو ضَمْرَةَ وإسْمٰعِيلُ بنُ زَكَرِيَّاءَ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ . وقال يَحْيىٰ وبِشْرٌ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عَنْ سَعِيدٍ عن أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم. ورَواهُ مالِكٌ وابنُ عَجْلانَ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم *

16-....... Bize Zuheyr ibn Muâviye tahdîs etti. Bize Ubeydullah ibn Umer tahdîs etti. Bana Saîd ibnu Ebî Saîd el-Makburî, babasından tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Sizin biriniz döşeğine gireceği zamân izârının iç tarafıyle döşeğini silksin. Çünkü o kimse, kendisinin ardından döşeğine hangi mahlûkun girdiğini bilmez. Silktikten sonra şu duâyı söyler:*

Bi'smike Rabbî, vada'tu cenbî ve bike erfauhû. İn emsektefensî ferhamhâ. Ve in erseltehâ fahfazhâ bimâ tahfazu bihî ibâdeke's-sâlihîn.

(= Rabb'im, ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. (Ey Rabb'im!) Eğer canımı tutup

---

20 Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda geçmişti.

alacaksan, nefsime merhamet ihsân eyle! Eğer salıverip hayâtta bırakacaksan, hayâtımı sâlih kullarını muhâfaza ettiğin himâyenle muhâfaza eyle!)''

Ubeydullah'tan rivâyet etmekte Ebû Demre ile İsmâîl ibn Zekeriyyâ da Zuheyr ibn Muâviye'ye mutâbaat etmişlerdir. Yahyâ ibn Saîd ile Bişr de Ubeydullah'tan; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den söylediler. Bu hadîsi İmâm Mâlik ile İbnu Aclân da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmişlerdir [21].

١٣ــ بابُ الدُّعاءِ نِصفَ اللَّيْلِ

13- GECE YARISINDA DUÂ ETME(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

١٧ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبي عَبْدِ اللّهِ الأغَرِّ وأبي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال يَتَنَزَّلُ رَبُّنا تبارَكَ وتعالى كُلَّ لَيْلَةٍ إلى السَّماءِ الدُّنْيا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فأسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْألُنِي فأُعْطِيَهُ ومَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فأغْفِرَ لَهُ *

17-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Abdillah el-Agarr ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *''Rabb'imiz Tebâreke ve Taâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldığı zamân* (keyfiyeti bizce bilinmez bir hâlde) *dünyâ semâya iner ve: Bana kim duâ eder ki, onun duâsını kabûl edeyim! Benden kim bir hâcetini ister ki, ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret ister ki, ona mağfiret edeyim! buyurur''* [22].

---

21 Bunu Müslim de Duâlar Kitâbı'nda getirmiştir.

22 *Nuzûl Hadîsi* diye meşhûr olan ve müteşâbih bulunan bu hadîsin bir rivâyeti, Teheccüd Namâzı bâbı'nda geçmiş, inşâallah Tevhîd Kitâbı'nda da gelecektir. Bu hadîs yirmi kadar sahâbîden *Altı Kitâb*'da ve diğer *Sahîh, Sünen, Müsned* ve *Mu'cem* kitâblarında rivâyet edilmiştir...

Nuzûl, intikaal, i'lâm, kavl, ikbâl, teveccüh, bir hükmün çıkması ma'nâlarına kullanılır... Burada Allah'ın geceleyin namâz kılıp duâ edenlere rahmetle, dileklerini vermekle ve mağfiret etmek sûretiyle teveccüh etmesidir, denilebilir...

١٤ ـ باب الدُّعاءِ عِنْدَ الخَلاءِ

14- (HÂCETİNİ GİDERMEK İÇİN) HALÂYA GİRİŞ SIRASINDA SÖYLENECEK DUÂ BÂBI

١٨ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ عَنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إذَا دَخَلَ الخلاءَ قال اللّهُمَّ إنّى أعُوذُ بكَ مِنَ الخُبُثِ والخَبائِثِ *

18-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hâcetini gidermek için halâya gireceği zamân: "***Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-hubusi ve'l-habâisi*** (= Yâ Allah, ben bütün habîslerden ve habîselerden Sana sığınırım)!" duâsını söylerdi [23].

١٥ ـ باب مايَقُولُ إذا أصْبَحَ

15- İNSANIN SABÂHA ULAŞTIĞI ZAMÂN SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

١٩ ـ حدّثنى مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا حُسَيْنٌ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ بُرَيْدَةَ عنْ بُشَيْرِ بنِ كَعْبٍ عَنْ شَدَّادِ بنِ أوْسٍ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال سَيِّدُ الاِسْتِغْفارِ اللّهُمَّ أنْتَ رَبِّى لا إلَهَ إلاَّ أنْتَ خَلَقْتَنِى وأنا عَبْدُكَ وأنا عَلى عَهْدِكَ ووَعْدِكَ مااسْتَطَعْتُ أبوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ وأبُوءُ لَكَ بذَنْبِى فاغْفِرْ لِى فإنَّهُ لايَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلاَّ أنْتَ أعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صَنَعْتُ إذا قالَ حِينَ يُمْسِي فَماتَ دَخَلَ الجَنَّةَ أوْ كان مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ وإذَا قال حِينَ يُصْبِحُ فَماتَ مِنْ يَوْمِهِ مِثْلَهُ *

---

23 Bu iki lafızla gelen duâ, cevâmi'u'l-kelim olan sözlerdendir. Bu iki kelime birçok ma'nâya geliyor: "*Hubus*", şeytânların erkekleri, "*Habâis*" de dişileridir, demişlerdir. Keză "*Habâis*", mutlak olarak şeytânlar, ma'siyetler, kötü fiiller, düşük hasletler; "*Hubus*" da küfür, fucûr, isyân ve mutlak şerr ma'nâlarına gelir.

Bunun bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda geçmişti.

19-....... Bize Abdullah ibn Bureyde, Buşeyr ibn Ka'b'dan; o da Şeddâd ibn Evs'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Seyyidu'l-istiğfâr şudur:*

Allâhumme, ente Rabbî. Lâ ilâhe illâ ente. Halaktenî. Ve ene abduke ve ene alâ ahdike ve va'dike mastata'tu. Ebûu leke bi-ni'metike ve ebûu leke bi-zenbî. Fağfir lî. Fe-innehû lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente. Eûzu bike min şerri mâ sana'tu!

(= Yâ Allah! Benim Rabb'im Sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Sen'in kulunum. Ben gücümün yettiği derecede Sen'in ahdin ve va'din üzere sâbitim. Ben Sen'in ihsân ettiğin ni'metlerini i'tirâf ediyor ve günâhlarımı da i'tirâf ediyorum. Bana mağfiret eyle! Şu muhakkak ki, günâhları Sen'den başkası mağfiret edemez. Ben işlediğim işlerin şerrinden Sana sığınıyorum!)

İnsan akşâma girerken bu duâyı söylediği zamân, o gece ölürse cennete girer -yâhud: *Cennet ehlinden olur-. Bu duâyı sabâha girerken söylediği zamân da o gününde ölürse, o da öteki gibi cennet ehlinden olur"* [24].

٢٠ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عن عَبْدِ المَلِكِ بن عُمَيْرٍ عن رِبْعِيِّ بن حِرَاشٍ عن حُذَيْفَةَ قال كانَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذَا أرَادَ أنْ يَنامَ قال بِسْمِكَ اللّهُمَّ أمُوتُ وأحْيا وإذَا اسْتَيْقَظَ مِنْ مَنامِهِ قال الحَمْدُ لِلّهِ الّذِى أحْيانَا بَعْدَ ماأماتَنا وإلَيْهِ النُّشورُ *

20-....... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) uyumak istediği zamân: *"Bi'smike Allâhumme! Emûtu ve ahyâ* (= Yâ Allah, ancak Sen'in isminle yatar, Sen'in isminle ölür ve dirilirim)*!"* der idi. Uykusundan uyandığı zamân da: *"el-Hamdu lillâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nuşûru* (= Bizi öldürmesinin ardından dirilten ve son dirilme de ancak kendisine olan Allah'a hamd olsun)*!"* der idi.

٢١ــ حدّثنا عَبْدَانُ عن أبِى حَمْزَةَ عن مَنْصُورٍ عن رِبْعِىِّ بن حِرَاشٍ عن خَرَشَةَ بنِ الحُرِّ عن أبِى ذَرٍّ رضي الله عنه قال كانَ النبىُّ ﷺ إذا أخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ قال اللّهُمَّ باسْمِكَ أمُوتُ وأحْيا فإذَا اسْتَيْقَظَ قال الحَمْدُ لِلّهِ الّذِى أحْيانا بَعْدَ ما أماتَنا وإلَيْهِ النُّشُورُ *

---

24 Bunun bir rivâyeti, yakında "İstiğfârın efdali bâbı"nda da geçmişti.

21-....... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin yatağında yerini aldığı zamân: ***"Allâhumme, bi'smike emûtu ve ahyâ"*** der idi. Uyandığı zamân da: ***"el-Hamdu lillâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nuşûru!"*** der idi [25].

١٦ ــ بابُ الدُّعاءِ فى الصلاةِ

16- NAMÂZDA DUÂ BÂBI

٢٢ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا اللَّيْثُ قال حدّثنى يَزيد عنْ أبِى الخَيْرِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو عنْ أبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضى اللَّه عنه أنَّهُ قال لِلنبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم عَلِّمْنِى دُعاءً أدْعُوبِهِ فى صَلاتِى قال قُلِ اللَّهُمَّ إنِّى ظَلَمْتُ نَفسِي ظُلْمًا كَثِيرًا ولا يَغفِرُ الذُّنُوبَ إلاَّ أنْتَ فاغفِرْلى مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وارْحَمْنى إنَّكَ أنْتَ الغَفُورُ الرَّحِيمُ . وقال عَمْرٌو عنْ يَزِيدَ عنْ أبِى الخَيْرِ إنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمْرٍو قال أبو بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه لِلنبِىِّ ﷺ *

22-....... Bize İmâm el-Leys ibn Sa'd haber verip şöyle dedi: Bana Yezîd ibn Ebî Habîb, Ebû'l-Hayr'dan; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Ebû Bekr es-Sıddîk (R), Peygamber(S)'e:

— (Yâ Rasûlallah!) Bana bir duâ öğret de ben onu namâzımda okuyayım! dedi.

Rasûlullah da ona:

— ***"Kul: Allâhumme, innî zalemtu nefsî zulmen kesîran ve lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente. Fağfir lî mağfiraten min indike ve'rhamnî. İnneke ente'l-ğafûru'r-rahîmu*** (= Yâ Allah! Şübhesiz ben kendime çok zulmettim. Günâhları mağfiret edecek de ancak Sen'sin. Öyle ise kendi Rahîmiyyet makaamından gelen bir mağfiret ile bana mağfiret ve bana merhamet eyle! Şübhesiz çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyici Sen'sin! de)*!"* buyurdu.

Amr ibnu'l-Hâris, Yezîd'den; o da Ebû'l-Hayr'dan söyledi ki; o da Abdullah ibn Amr'dan: Ebû Bekr, Peygamber'e şöyle dedi derken işitmiştir [26].

---

25 Bunların birer rivâyeti yakında da geçmişti.

26 Namâz Kitâbı'nda verilen açıklamaya göre, teşehhüdden sonra ve selâmdan ev-

٢٣ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا مالِكُ بنُ سُعَيْرٍ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ ولا تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ ولا تُخافِتْ بِها أُنْزِلَتْ فى الدُّعاءِ *

23-....... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki ***"Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da; ikisinin arası bir yol tut!"*** (el-İsrâ: 110) âyeti, duâ hakkında indirilmiştir[27].

٢٤ــ حدّثنا عُثْمانُ بْنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّه عنه قال كُنّا نَقُولُ فى الصَّلاَةِ السَّلاَمُ عَلَى اللّهِ السَّلاَمُ عَلَى فلاَنٍ فقال لَنا النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ إنَّ اللّه هُوَ السَّلاَمُ فإذَا قَعَدَ أحَدُكُمْ فى الصَّلاَةِ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلّهِ إلى قَوْلِهِ الصَّالِحِينَ فاذَا قالَها أصابَ كُلَّ عَبْدٍ لِلّهِ فى السَّماءِ والأرْضِ صالِحٍ أشْهَدُ أنْ لاإلهَ إلاَّ اللّهُ وأشْهَدُ أنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورسُولُهُ ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الثَّناءِ ماشاءَ *

24-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler namâz içinde ***"es-Selâmu ala'llâhi, es-selâmu alâ fulânin"*** derdik. Peygam-

---

vel demektir. Başlık da "Fî's-salât = Namâzda" demekle vâkıa namâzın hangi rüknünde bu duânın okunacağı kat'î olarak bilinemezse de duânın yeri namâzın sonunda, teşehhüdden sonra ve selâmdan evvel olmak lâzım geleceği aklî karînelerden mâada bâzı haberler ile de sâbit oluyor. Nitekim İbn Mes'ûd'dan gelen teşehhüd hadîsinin sonunda *"Sonra dilediği duâyı seçer"* buyurulmuştur.

"Günâhları ancak Sen mağfiret edersin" demek, mağfireti çekmek olduğu gibi, ilâhî vahdâniyyeti de ikrârdır. *"Mağfiraten"*in nekre olması, mağfiretin büyüklüğüne, künhünü idrâk mümkin olmayacak kadar azametine delâlet ettiği gibi, *"Min indike"* de mağfiretin azametini daha ziyâde artırır. Zîrâ Allah Taâlâ tarafından olan şey, vasfın ihâta edemeyeceği büyük birşey olmak lâzım gelir... Kul böyle söylemekle "Yâ Rabb, amelimle ehliyet kazanmamış olduğum hâlde kendiliğinden bana mağfiret bağışla" demiş gibi olur. Taleb, niyâz ve rahmetle ikmâl ediliyor. Ve duâ, Allah'ın Gafûriyet ve Rahîmiyet'ine ilticâ ile sona erdiriliyor. Bu duânın da cevâmi'u'l-kelimden olduğuna şübhe yoktur. Zîrâ abd, büyük ve çok zulüm sâhibi olmak gibi taksîrinin kemâlini i'tirâf etmekle berâber, mağfiret ve rahmetten ibâret olan in'âmın gâyesini de taleb ediyor. Mağfiret, cehennem ateşinden uzak bırakılmak; Rahmet de cennete girdirilerek Kerîm Rabb'e nazardan nasîbli kılınmaktır. Ne sâadet, ne büyük zafer! (Bizleri de bunlardan kıl yâ Rabb!) -Ahmed Naîm, *Tecrîd Ter.*, II, 716-.

27 Şârih el-Kirmânî, başlığa uygun olması için bu, namâz içindeki duâdır, demiş ise de, bu, namâz içindeki duâyı da, namâz dışındaki duâyı da şâmil olan umûmî bir teblîğdir (Aynî).

ber (S) bir gün bize şöyle buyurdu:

— *"Şübhesiz Selâm, Allah'ın kendisidir. Herbiriniz namâz içinde oturduğu zaman* ***'et-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salavâtu ve't-tayyıbâtu. Es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-nebiyyu ve Rahmetu'llâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn'*** *desin. O bunu söylediği zamân, gökte olan ve Yer'de olan her sâlih kula isâbet etmiş olur. Sonra da* ***'Eşhedu en lâ ilâhe ille'llah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhu'*** (desin)*! Bundan sonra da dilediği senâyı seçer!"* [28].

١٧ ـ بابُ الدُّعاءِ بَعْدَ الصَّلاَةِ

17- FARZ NAMÂZ ARDINDA YAPILACAK DUÂ BÂBI

٢٥ ـ حدّثنى إسْحاقُ أخبرنا يَزِيدُ أُخبرنا وَرْقاءُ عَنْ سُمَىٍّ عَنْ أَبِى صالِحٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قالُوا يارسولَ اللَّهِ ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بالدَّرجاتِ والنَّعِيمِ المُقِيمِ قال كَيْفَ ذَاكَ قالُوا صَلَّوْا كما صَلَّينا وجاهدُوا كما جاهَدْنا وأَنْفقُوا مِنْ فُضُولِ أَمْوَالِهِمْ ولَيْسَتْ لَنا أَمْوَالٌ قال أفلاَ أُخبِرُكُمْ بأمْرٍ تُدْرِكُونَ مَنْ كانَ قَبْلَكُمْ وتَسْبِقُونَ مَنْ جاءَ بَعْدَكُمْ ولاَ يأتِى أحَدٌ بِمِثْلِ ماجِئْتُمْ إلاَّ مَنْ جاءَ بِمِثْلِهِ تُسَبِّحُونَ فى دُبرِ كلِّ صَلاَةٍ عَشْرًا وتحْمَدُونَ عَشْراً وتُكَبِّرُونَ عَشْرًا * تابَعَهُ عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ عنْ سُمَىٍّ : ورَوَاهُ ابنُ عَجْلاَنَ عنْ سُمَىٍّ ورَجاءِ بنِ حَيْوَةَ : ورَوَاهُ جَرِيرٌ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ رُفَيْعٍ عنْ أَبى صالِحٍ عنْ أَبِى الدَّرْدَاءِ : ورَوَاهُ سُهَيْلٌ عنْ أبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

---

28 Sahâbe, tâbi'ler devirlerinde *"Namâzın hutbesi"* ve *"Namâzın tahıyyesi"* adlarıyle anılan bu teşehhüdün meâli şöyledir: "Tahıyyât Allah'a râcî ve O'na mahsûstur. Salavât, Allah içindir. Tayyibât da O'na mahsûstur. Ey Nebî! Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun! Bize ve Allah'ın sâlih kullarına da selâm olsun! Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hakk ma'bûd yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür".

*Tahıyyât, "Tahıyye"*nin cem'idir. *Tahıyye:* Selâm, bekaa, azamet, âfâttan, noksanlıktan selâmet ve Allah'ın müstehakk olduğu ta'zîm nevi'lerini toplayan en câmialı bir ma'nâdır. *Salavât:* Beş vakit namâzlarla diğer namâzların hepsidir. *Tayyıbât:* "Kelimâtı tayyibât" takdîrinde olup, Allah'a senâ olmaya lâyık olan kemâl sıfatlarına delâlet eden lafızlar yâhud Allah'ı zikr yâhud sâlih sözler demektir...

25-....... Bize Verkaa, Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Muhâcirler'in fakîrleri:

— Yâ Rasûlallah! Çok mâl sâhibleri yüksek dereceleri ve devâmlı ni'meti kazanıp gittiler! dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Bu senin söylediğin nasıl oldu?"* diye sordu.

Onlar şöyle dediler:

— Zenginler hem bizim kıldığımız gibi namâz kıldılar, bizim cihâd ettiğimiz gibi cihâd ettiler, hem de mallarının fazlalarından Allah yolunda harcadılar. Hâlbuki bizim için mallar yok (bu yüzden onların harcama yaptıkları gibi harcama yapamıyoruz)? dediler.

Rasûlullah:

— *"Ben size bir iş haber vereyim mi ki, siz onu yapmakla sizden önde olanlara erişirsiniz, sizden sonra gelen mal sâhiblerinin de önlerine geçersiniz. Sizin yaptığınızın benzerini yapan herbir kimse de ancak sizin yaptığınızın benzerini yapar: Her* (farz) *namâzın ardından on kerre tesbîh eder, on kerre tahmîd eder, on kerre tekbîr getirirsiniz"* buyurdu.

Bu hadîsi Sumeyy'den rivâyet etmekte Verkaa'ya Ubeydullah ibn Umer mutâbaat etti. Bu hadîsi Muhammed ibnu Aclân da Sumeyy'den ve Recâ ibn Hayve'den rivâyet etti.

Ve yine bu hadîsi Cerîr de Abdulazîz ibn Rufey'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebu'd-Derdâ'dan rivâyet etti.

Bu hadîsi Suheyl de babası Ebû Sâlih Zekvân'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivâyet etti [29].

٢٦ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنِ المُسَيَّبِ ابنِ
رافِعٍ عنْ ورَّادٍ مَوْلى المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ قال كَتَبَ المُغِيرَةُ إِلى مُعاوِيَةَ ابنِ أبى
سُفْيانَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم كانَ يَقُولُ فى دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ إذا

29 Metinde "Her namâzın ardında" lafzıyle ta'rîf edilen bu zikirler farz ve nâfile; bütün namâzların akabinde olmak gerekirse de, âlimlerin çoğu Müslim'deki Ka'b ibn Ucre(R)'nin merfûan rivâyetinde *"Birtakım muakkıbât, yânî namâz ardında söylenecek güzel kelimeler vardır ki, onları söyleyen hiçbir zamân zarara uğramaz: Her farz namâzın ardında otuz üç kerre tesbîh, otuz üç kerre tahmîd, otuz dört kerre de tekbîr"* buyurulmuş olduğuna bakarak ve mutlak'ı mukayyed'e hamlederek, bu zikirlerin yalnız farzdan sonra okunması re'yinde bulunmuşlardır. Bu gün ümmetin ameli hep bunun üzerinedir.

Bu rivâyetlerin çoğunda zikirlerin adedi otuzüçer olmakla berâber, bâzılarında hem zikirlerin sayılarında, hem de tertîblerinde farklılıklar vardır. Bunun bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı'nın sonlarında geçti.

سَلَّمَ لا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاشَرِيكَ لهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لامانِعَ لما أعْطَيْتَ ولا مُعْطِيَ لِما مَنَعْتَ ولا يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ : وقال شُعْبَةُ عنْ مَنْصُورٍ قال سَمِعْتُ المُسَيَّبَ *

26-....... Verrâd şöyle demiştir: el-Mugîre ibn Şu'be, Muâviye ibn Ebî Sufyân'a (gönderdiği mektûbda) şunu yazdı: Rasûlullah (S) her namâzın ardında selâm verdiği zamân şu duâyı söylerdi:

*"**Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehû lâ şerîke lehu, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîrun. Allâhumme lâ mânia limâ a'teyte ve lâ mu'tiye limâ mena'te ve lâ yenfeu za'l-ceddi minke'l-ceddu!***

(=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tek'tir, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten de O'dur. Allah'ım! Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok! Baht ve zenginlik sâhibinin baht ve zenginliği Sen'in lutuf ve ihsânın yerine geçip de kendisine fâide vermez!)"

Şu'be ibnu'l-Haccâc, Mansûr ibnu'l-Mu'temir'den söyledi. O da: Ben el-Müseyyeb ibn Râfi'den işittim, dedi (de bu hadîsi rivâyet etti)[30].

١٨ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى وصَلِّ عَليْهِمْ ومَنْ خَصَّ أخاهُ بالدُّعاءِ دُونَ

30 Buhârî bu hadîsin bâzı rivâyetlerini Namâz Kitâbı'nın birkaç yerinde de getirmiştir. Bu mektûbu, Kûfe'de Muâviye tarafından emîr bulunduğu sırada, Muâviye'nin isteği üzerine yazmıştır. Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın da: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; her namâzın ardından selâm verdiği zamân: "***Allâhumme lâ mânia limâ a'teyte...***" diye rivâyeti olduğu gibi, diğer bir lafızda: "***Yâ eyyu'n-nâsu, inne'llâhe lâ muahhıra limâ kaddeme. Velâ mukaddime limâ ahhara. Velâ mu'tiye limâ menea. Velâ mânia limâ a'tâ. Velâ yenfau za'l-ceddi minhu'l-ceddu. Ve men yuridi'llâhu hayren yufakkıhhu fî'd-dîn***(=Ey insanlar! Allah'ın ileri götürdüğünü geri bırakacak yok, geri bıraktığını da ileri götürecek yok. Vermediğini verecek yok. Verdiğine mâni' olacak da yok. Baht ve servet sâhibinin bahtı ve zenginliği de O'nun lutuf ve ihsânı yerine geçip, fâide veremez. Allah her kimin hayrını isterse onu dînde ilim ve fıkıh sâhibi yapar)" demiş ve sonra: Ben bunu Rasûlullah(S)'tan bu ağaçların, yânî bu minberin üstünde iken işittim, diyerek hadîsi merfûan rivâyet ederdi. Bu rivâyetlerden, Muâviye'nin bu hadîsi ve zikri esâsen bildiği anlaşılıyor. Böyle iken Mugîre ibn Şu'be'ye mektûb yazıp sormasındaki maksadı, bildiklerini kuvvetlendirip te'kîd etmek ve şâhidlendirmektir.

Namâzdan sonra bu zikri okumak müstehâb olduğu gibi, okunması müstehâb olan diğer zikirler de vardır. Bunların bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı'nda, ilgili bâblarda geçmişti.

نَفْسِهِ : وقال أبو مُوسَى قال النبىُّ ﷺ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أبى عامِرٍ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللّٰهِ بنِ قَيسٍ ذَنْبَهُ

18- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için sükûnettir..." (et-Tevbe: 103) [31].

Ve kendinden başka bir (dîn yâhud neseb) kardeşine duâ tahsîs eden kimsenin zikri [32].

Ebû Mûsâ el-Eş'arî de: Peygamber (S): *"Yâ Allah! Ubeyd'e,* (yânî) *Ebû Âmir'e mağfiret eyle!"* **diye duâ etti. (Benim için de:)** *"Yâ Allah! Abdullah ibn Kays lehine günâhını mağfiret eyle!"* **dedi [33].**

٢٧ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ يَزِيدَ بنِ أبى عُبَيْدٍ مَوْلَى سَلَمَةَ حدّثنا سَلَمَةُ بنُ الأكْوَعِ قال خَرَجْنا مَعَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إلى خَيْبَرَ قال رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ أياعامِرُ لَوْ أسْمَعْتَنا مِنْ هُنَيْهاتِكَ فَنَزَلَ يَحْدُو بِهِمْ يُذَكِّرُ * تاللّٰهِ لَوْلا اللّٰهُ ما اهْتَدَيْنا * وذَكَرَ شِعْرًا غَيْرَ هٰذا ولٰكِنِّى لَمْ أحْفَظْهُ قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم مَنْ هٰذا السّائِقُ قالُوا عامِرُ ابنُ الأكْوَعِ قال يَرْحَمُهُ اللّٰهُ وقال رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ يارسولَ اللّٰهِ لَوْلاَ مَتَّعْتَنا بِهِ فلَمّا صافَّ القَوْمُ قاتَلُوهُمْ فأُصِيبَ عامِرٌ بقائِمَةِ سَيْفِ نَفْسِهِ فَماتَ فَلَمّا أمْسَوْا أوْ قَدُوا نارًا كَثِيرَةً فقال رَسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم ماهٰذِهِ النّارُ عَلى أىِّ شَىْءٍ تُوقِدُونَ قالُوا عَلى حُمُرٍ إنْسِيَّةٍ فقال أهْرِيقُوا ما فِيها وكَسِّرُوها قال رَجُلٌ يارسولَ اللّٰهِ ألاَ نُهَرِيقُ ما فِيها ونَغْسِلُها قال أوْ ذاكَ *

---

31 Müfessirler buradaki *"Salât"*'tan murâdın, duâ olduğunda ittifâk ettiler. Bunun ma'nâsı: Sen onlara duâ et ve istiğfâr eyle. Çünkü senin duân onlar için bir tesbît ve sükûnettir, demektir (Aynî).

32 Bunu Müslim'in ve Ebû Dâvûd'un Talha ibn Abdillah'tan; o da Ümmü'd-Derdâ'dan rivâyet ettikleri şu hadîs te'yîd ediyor: *"Kardeşi için onun yokluğunda gönülden duâ eden her müslime melek muhakkak 'Onun benzeri hayır sana da olsun' der".*

33 Bu Mağâzî'de, Evtâs gazvesi bâbı'nda geçen uzun hadîsten bir parçadır.

27-....... Bize Seleme ibnu'l-Ekva' (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Peygamber(S)'in berâberinde Hayber gazvesine çıkmıştık. Giderken kaafileden bir adam (Âmir ibnu'l-Ekva'a):

— Yâ Âmir! Bize kısa vezinli şiirlerinden biraz işittirsen! dedi.

Bu istek üzerine Âmir, bineğinden indi de onların develerini şu şiirini hatırlatıp söyleyerek yürütüyordu:

Tallâhi levlâ'llâhu ma'htedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ

..... ve bundan sonraki mısrâları söylüyordu.

Yahyâ el-Kattân: Yezîd ibn Ebî Ubeyd bundan başka bir şiir de zikretti, lâkin ben onu ezberimde tutamadım, demiştir.

Rasûlullah:

— *"Şiir inşâd edip develeri yollandıran kimdir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Âmir ibnu'l-Ekva'dır! dediler.

Rasûlullah:

— *"Allah Âmir'e rahmet eylesin!"* diye duâ etti.

Kaafileden bir adam (Umer ibnu'l-Hattâb):

— Yâ Rasûlallah! Keşki Âmir'le (onun şiir ve yiğitliğiyle) bizleri faydalandırsaydın! dedi.

Nihâyet Hayber'de ordu saff bağlayıp Yahûdîler'le harb ettikleri sırada Âmir, kendi kılıcının keskin tarafı kendisine isâbet etti ve bu yaradan şehîd oldu. (Hayber'in fethedildiği gün) akşâm olunca sahâbîler pekçok ateşler yakmışlardı. Rasûlullah:

— *"Bu ateşler nedir? Neyin üzerine yakıyorsunuz?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Evcil eşeklerin etlerini pişirmek üzere! diye cevâb verdiler.

Rasûlullah:

— *"O tencereler içinde olan etleri dökünüz, kapları da kırınız!"* buyurdu.

Sahâbîler'den bir adam:

— Yâ Rasûlallah! İçlerindeki etleri döküp kaplarını yıkasak olmaz mı? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Yâhud öyle yapınız!"* buyurdu [34].

34 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Mağâzî'de, Hayber gazvesi'nde; Mezâlim'de ve Zebâih'te geçmişti.

Âmir ibnu'l-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'ın amcasıdır. O, güzel sesli bir şâir ve yiğit bir mücâhid idi. Arabistan'da kaafiledeki develer güzel sesli kimselerin tegannî ile okuduğu şiirlerin vezinlerine göre hızlı veyâ yavaş sevkedilirlerdi. Sahâbîler arasında Rasûlullah'ın rahmet ve mağfiret duâsı yap-

٢٨ـ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرٍو سَمِعْتُ ابنَ أبى أوْفى رضى اللّه عنهما قال كان النبىُّ صلي اللّهُ عليهِ وسلم إذَا أتاهُ رَجُلٌ بِصَدَقةٍ قال اللّهُمَّ صَلِّ عَلى آلِ فُلانٍ فأتاهُ أبى فقال اللهُمَّ صَلِّ على آلِ أبى أوْفى *

28-....... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in âdeti, kendisine bir adam bir sadaka getirdiği zamân, onun için:

— *"Yâ Allah! Fulân âilesine salât eyle!"* diye duâ ederdi.

Babam Ebû Evfâ da Peygamber'e kendi sadakasını getirdiği zamân, onun için de;

— *"Yâ Allah! Ebû Evfâ âilesine salât eyle!"* diye duâ etti [35].

٢٩ـ حدّثنا عِلِىُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفيانُ عنْ اسْمٰعِيلَ عنْ قَيْسٍ قال سمِعْتُ جَرِيرًا قال قال لى رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليْهِ وسلم ألا تُرِيحُنِى مِنْ ذِى الخَلَصَةِ وهُوَ نُصُبٌ كانُوا يَعْبُدُونَهُ يُسَمَّى الكَعْبَةَ اليَمانِيَةَ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ إنِّى رَجُلٌ لاأثْبُتُ عَلى الخَيْلِ فَصَكَّ فى صَدْرِي فقال اللّهُمَّ ثَبِّتْهُ واجْعَلْهُ هادِيًا مَهْدِيًّا قال فَخَرَجْتُ فى خَمْسِينَ مِنْ أحْمَسَ منْ قَوْمِى ورُبما قال سُفْيانُ فانْطَلَقْتُ في عُصْبَةٍ مِنْ قَوْمِى فأتَيْتُها فأحْرَقْتُها ثُمَّ أتَيْتُ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ يارسولَ اللّهِ واللّهِ ما أتَيْتُكَ حَتّى تَرَكْتُها مِثْلَ الجَمَلِ الأجْرَبِ فَدعا لِأحْمَسَ وخَيْلِها *

29-....... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah(R)'tan işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:

— "(Ey Cerîr!) *Şu Zu'l-Halasa'dan beni râhata kavuşturmaz mısın?"* buyurdu.

O, dikili putlar için yapılmış bir binâ idi ki, ona ibâdet ediyorlar ve "el-Ka'betu'l-Yemâniyye" diye isim veriyorlardı.

Cerîr dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Ben at üzerinde sâbit duramayan bir adamım! dedim.

---

tığı kimselerin ekseriyâ o harbde şehîd oldukları tecrübe ile biliniyordu. Onun için Umer: "Âmir'le bizi faydalandırsaydın!" temennîsinde bulunmuştur.

35 Bunun bâzı rivâyetleri Zekât ve Mağâzî'de de geçmişti.

Bunun üzerine Rasûlullah göğsüme vurdu da:

— *"Yâ Allah! Sen Cerîr'i at üzerinde sâbit tut ve onu hâdî ve mehdî kıl!"* diye duâ etti.

Cerîr dedi ki: Müteâkıben ben kavmim olan Ahmes kabîlesinden elli süvârî'nin başında Zu'l-Halasa'ya doğru yola çıktım. -Bâzen râvî Sufyân ibn Uyeyne: "Kavmimden bir topluluk içinde hareket ettim" dediğini söylemiştir.- Sonunda Zu'l-Halasa'ya vardım ve onu yaktım. Sonra Peygamber'e geldim ve:

— Yâ Rasûlallah! Vallâhi ben Sen'in huzûruna muhakkak o put evini uyuz deve gibi bıraktıktan sonra geldim! dedim.

Bu sözüm üzerine Rasûlullah Ahmes kabîlesine ve süvârîlerine duâ etti [36].

٣٠ ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ الرَّبيعِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أنَسًا قال قالَتْ أمُّ سُلَيْمٍ لِلنبيِّ صلى اللّه عليه وسلم أنَسٌ خادِمُكَ قال اللّهُمَّ أكْثِرْ مالَهُ وَوَلَدَهُ وبارِكْ لهُ فِيما أعْطَيْتَهُ *

30-....... Katâde şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Annem Ümmü Suleym, Peygamber(S)'e:

— Bu Enes, Sen'in hizmetçindir! dedi.

Peygamber:

— *"Yâ Allah! Sen bu çocuğun malını ve zürriyetini çoğalt, ona verdiklerinde kendisi lehine bereketler ihsân eyle!"* diye duâ etti [37].

٣١ ـ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا عَبْدَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ سَمِعَ النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم رَجُلاً يَقْرَأُ في المَسْجِدِ فقال رَحِمَهُ اللّهُ لَقَدْ أذْكَرَنى كَذا وكَذا آيَةً أسْقَطْتُها فى سُورَةِ كَذا وكَذا *

31-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde Kur'ân okumakta olan bir adamın sesini işitti de: *"Allah ona merhamet ey-*

36 Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd'da ve Mağâzî'de de geçmişti. Cerîr ibn Abdillah, Ahmes kabîlesindendi. Bu kabîle halkı iyi at binerlerdi. Bu hadîsin Cihâd'daki rivâyetinde Cerîr'in onlardan yüzelli kişilik bir süvârî birliğinin kumandanı olarak bu put evini yıkmaya gönderildiği bildirilmiştir.

37 Bunu Müslim de Fadâil'de getirdi. Enes ibn Mâlik: "Malım çoktur, evlâdım, evlâdımın evlâdı da çoktur. Bugün yüz kadar çocuğumu sayarlar" diye yemînle te'kîd ederek bu duâ bereketiyle nâil olduğu ilâhî ni'metleri söylemiştir.

lesin! Yemîn olsun o bana, fulân ve fulân sûrede düşürmüş olduğum şu ve şu âyetleri hatırlatmıştır'' buyurdu [38].

٣٢ـ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ أخبرنى سُلَيْمانُ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عبْدِ اللّهِ قال قَسَمَ النبىُّ صلى اللّه عليهِ وسلم قَسْمًا فقال رجُلٌ إنَّ هٰذِهِ لَقِسْمَةٌ ماأُرِيدَ بِها وجْهُ اللّهِ فأَخْبَرْتُ النبىَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فَغَضِبَ حتَّى رأيْتُ الغَضَبَ فى وجْهِهِ وقال يَرْحَمُ اللّهُ مُوسَى لَقَدْ أُوذِىَ بأكْثَرَ مِنْ هَذَا فصَبَرَ *

32-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Huneyn harbi sonunda- bir ganîmet taksîmi yapmıştı. Bu sırada (câhil bedevî) bir adam:

— Şübhesiz bu, kendisinde Allah'ın rızâsı kasdolunmayan bir taksîmdir! dedi.

Ben de onun bu sözünü Peygamber'e haber verdim. Peygamber bu sözden çok öfkelendi. Hattâ ben O'nun yüzünde öfke eserini gördüm. Sonra Peygamber:

— *''Allah Mûsâ'ya rahmet eylesin! Yemîn olsun o, bundan daha çok sözlerle ezâlandırılmıştı da sabretmişti''* buyurdu [39].

١٩ـ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ السَّجْعِ فى الدُّعاءِ

19- DUÂDA SECİ'Lİ VE KAAFİYELİ SÖZLERİN MEKRÛH OLACAĞI BÂBI

٣٣ـ حدّثنا يَحْيٰى بنُ مُحَمَّدِ بنِ السَّكَنِ حدّثنا حَبَّانُ بنُ هِلاَلٍ أبو حَبِيبٍ حدّثنا هٰرُونُ المُقْرِىءُ حدّثنا الزُّبَيْرُ بنُ الخِرِّيتِ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال حدِّثِ النَّاسَ كُلَّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فإنْ أبَيْتَ فَمَرَّتَيْنِ فَإنْ أكْثَرْتَ فثَلاَثَ مِرَارٍ ولا تُمِلَّ النَّاسَ هٰذَا القُرْآنَ ولا أُلْفِيَنَّكَ تأتِى القَوْمَ وهُمْ فى حَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِهِمْ فَتَقُصُّ عليهِمْ فتَقْطَعَ عَلَيْهِمْ حَدِيثَهُمْ فَتُمِلُّهُمْ ولٰكِنْ أنْصِتْ فإذَا أمَرُوكَ

38 Bunun birer rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri'nde geçti. Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn..., Kur'ân'ın Fazîletleri bâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, II, 433.

39 Bunun bir rivâyeti Edeb Kitâbı, ''Ezâya sabr bâbı''nda geçmişti.

فَحَدِّثْهُمْ وهُمْ يَشْتَهُونَهُ فانْظُرِ السَّجْعَ مِنَ الدُّعاءِ فاجْتَنِبْهُ فانِّي عَهِدْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ وأصْحابَهُ لاَيَفْعَلُونَ إلاَّ ذِلكَ يَعْنِى لايفعَلونَ إلاَّ ذلِكَ الإجْتِنابَ *

33-....... İbn Abbâs (R) -irşâd emri olarak- şöyle demiştir: İnsanlara her cumua günü bir kerre hadîs tahdîs et. Eğer bunu az görüp kabûl etmezsen, her haftada iki kerre tahdîs et! Eğer daha fazla yapmak istersen, haftada üç defa ders yap! İnsanları bu Kur'ân'dan bıktırma! Sakın seni, bir topluluk, kendi hadîslerinden bir hadîs üzerinde konuşurlarken onların yanına gelip de onlara karşı hadîs kıssa eder ve böylece onların konuşmalarını keser ve onları usandırıp bıktırır hâlde bulmayayım! Lâkin kendin (onlara kulak verip) sus! Onlar sana kendilerine ders anlatmanı isteyip emrederlerse, onlar derse arzûlu bulundukları hâlde onlara hadîs ve ders tahdîs et! Duâdan da seci'li nev'ini bırak da böylesinden sakın! (Zihnini böylesiye meşgûl etme!) Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan ve sahâbîlerinden seci'li ve kaafiyeli duâ ile meşgûl olmadıklarını bilmişimdir. Yânî onlar bunu değil de ancak seci'li ve kaafiyeli sözlerden çekinmeyi yapıyorlardı [40].

٢٠ـ بابٌ لِيَعْزِمِ المَسألَةَ فإنَّهُ لامُكْرِهَ لهُ

20- BÂB:

"İnsan Allah'tan istemeyi kesin yapsın, çünkü Allah'ı zorlayacak (hiçbir kuvvet) *yoktur!"*

٣٤ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْماعِيلُ أخبرنا عَبْدُ العَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إذَا دعا أحَدُكُمْ فَلْيَعْزِمِ المَسألَةَ ولاَ يَقُولَنَّ اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ فأعْطِنِى فإنَّهُ لامُسْتَكْرِهَ لهُ *

34-.......Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Sizin herhangi biriniz duâ ettiği zamân, Allah'tan istemeyi kesin yapsın. Sakın 'Yâ Allah! İstersen bana* (atıyye) *ver' demesin. Şu muhakkak ki, Allah için hiçbir zorlayıcı yoktur!"* buyurdu [41].

---

40 Bu hadîs, duâ ve derslerde zorakî olarak ve huşû'u bozacak, sevilmeyen seci'ler yapmaya özenmenin doğru olmadığını, gerek derslerde, gerek duâlarda insanları usandıracak lüzumsuz uzatmalar ve tekrarlar yapmanın dîn eğitim ve öğretiminde yeri olmadığını isbât etmektedir. Rasûlullah'ın duâlarında bâzen seci'ye benzer düzgün kısa metinler vardır. Bunlar elbette külfetsiz ve sâde duâlardır...

41 Yânî Allah'a karşı şartlı, ta'lîkli değil, kesin ve ısrârlı olarak: Yâ Allah beni mağfiret et! Yâ Allah bana merhamet eyle! diye duâ etmelidir.

٣٥ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لايَقُولَنَّ أحَدُكُمُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ المَسألَةَ فإنَّهُ لامُكْرِهَ لهُ *

35-....... Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'-dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Sakın sizin biriniz 'Yâ Allah! Dilersen beni mağfiret eyle! Yâ Allah! Dilersen bana merhamet eyle!' diye duâ etmesin. İstemeyi azim ve kat'iyetle, kesin bir ifâde ile yapsın! Çünkü şübhesiz Allah için hiçbir zorlayıcı yoktur!"*

٢١ـ بابٌ يُسْتَجابُ لِلْعَبْدِ مالَمْ يَعْجَلْ

21- BÂB: ACELE ETMEDİĞİ TAKDÎRDE KULUN DUÂSINA İCÂBET OLUNUR

٣٦ـ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى عُبَيْدٍ مَوْلى ابنِ أزْهَرَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال يُسْتَجابُ لأحَدِكُمْ مالَمْ يَعْجَلْ فيَقُولَ دَعَوْتُ فلَمْ يَسْتَجِبْ لِي *

36-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da İbnu Ezher'in himâyesinde bulunan Ebû Ubeyd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Sizden herbirinizin duâsına acele etmediği takdîrde icâbet olunur: İnsân* (acele edip): *'Duâ ettim de kabul olunmadı' der"* buyurmuştur [42].

Kitâbu'd-Daavât'ın devâmı ondördüncü cilddedir

42 Hadîsin hedefi: Kul duâ ettiği zamân kabûlü gecikirse, acele edip de: "Ben duâ ettim, fakat kabûl olunmadı" demesin, duâdan kesilmesin, duâ ve niyâzına ısrârla devâm etsin, ma'nâsınadır. Şu âyet gereğince de duâlar geç olsa bile bir gün kabûl edilir: *"Kullarım sana beni sorunca* (haber ver ki) *işte ben muhakkak yakınımdır. Bana duâ edince ben o duâ edenin da'vetine icâbet ederim. O hâlde onlar benim da'vetime* (tâatle) *icâbet ve bana îmân etsinler. Tâ ki doğru yola ulaşmış olalar"* (el-Bakara: 186).

İÇİNDEKİLER

77-KİTÂBU'L-LİBÂS
(Giyilen Şeyler -ve Hükümleri- Kitâbı)
(179 Hadîs)

78-KİTÂBU'L-EDEB
(Edeb Kitâbı)
(249 Hadîs)

79-KİTÂBU'L-İSTİ'ZÂN
(İzin İsteme Kitâbı)
(73 Hadîs)

80-KİTÂB'D-DAAVÂT
(Duâlar Kitâbı)
(104 Hadîs)

Yüce Allah'ın şu kavli: "Rabb'iniz şöyle buyurdu: Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslayanlar, hor ve hakîr cehenneme gireceklerdir" (el-Mu'min: 60)

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*

Onüçüncü Cildin Sonu